

Dr. Victor János

A predesztinációról és más írások

Válogatás Victor János (1888-1954)
református lelkész, teológiai tanár írásaiból

Kálvin János születésének 500. évfordulójára

Szerkesztette: Horváth János

TARTALOM

A kálvini realizmus

(Református Élet, 1935.)

A predestinációról

(Reformációi emlékkönyv, 1917.)

Reformáció: A múlton át a jövő felé

(Református Élet, 1943.)

Predestináció és egyház

(Református Élet, 1940.)

Az Institutio a mai ember kezében

(Református Élet, 1936.)

Kálvin Institutiojának 400 éves évfordulójára

(Deklaráció, 1936.)

Kálvin hite

(Református Élet, 1936.)

Régi nagy harcok...

(Református Figyelő, 1929.)

A kezdeményező egyház

(Református Figyelő, 1929.)

Úti levél (I.)

Úti levél (II.)

(Református Figyelő, 1929.)

Tegnap és mai keresztyénség

(Református Figyelő, 1932.)

Politika-feletti politikai feladataink

(Református Figyelő, 1930.)

A magyar kálvinizmus harca a hitetlenség frontján

(Előadás 1923 januárjában a református teológia
által rendezett konferencián, Budapesten)

Oxfordi mozgalmak

(Református Figyelő, 1933.)

Kálvin Japánban

(Református Figyelő, 1932.)

Emlékezzünk Mohamedről

(Református Figyelő, 1932.)

Mussolini és a pápa

(Református Figyelő, 1929. május)

Mérlegen: Nursiai Benedek családja

(Református Figyelő, 1929.)

Mérlegen: Választási utóhangok

(Református Figyelő, 1929.)

Mérlegen: Veszteségek

(Református Figyelő, 1928? 1930? Szabó Dezsőről)

Harnack Adolf öröksége

(Ref. Figyelő, 1930. júl.)

id. Victor János 70 éves

(Református Figyelő, 1930.)

Még csak ezután

(Református Figyelő, 1932.)

Krisztus a városban

(Református Élet, 1939.)

Lelkészképzésünk katasztrofális veszedelemben

(Református Figyelő, 1930.)

Nagy problémák, kis problémák

(Református Figyelő)

Lélek és betű: „Új Magyarország”

(Református Figyelő)

Dr. Ravasz László, a Kálvinista Szemle és a Református Figyelő

(Református Figyelő)

Búcsúzás, amely nem búcsúzás!

(Református Figyelő, 1933.)

Egyház és állam szétválasztása

(Református Figyelő, 1928.)

Az első és főszempont

(Református Figyelő, 1931.)

Áll a farsang

(Református Figyelő, 1930.)

Választások előtt

(Református Figyelő, 1931.)

A Szent Lélek és a modern lélektan

(Református Figyelő, 1930.)

Isten sorozása

(Református Figyelő, 1929.)

Tanulságok a jövőre

(Utóhang a Baltazár-Bethlen ügyszobán, Református
Figyelő, 1931.)

Zwingli bizonyágtétele

(1931. Bp. Kálvin-téri templom)

A marburgi centennárium

(Református Figyelő, 1929.)

Új kenyér-új parancsolat

(Református Egyház, 1953.)

Presbitériumaink megújulásáról

(Református Egyház, 1949.)

Nem csak kell, de lehet is!

(Református Egyház, 1949.)

Nem a legfontosabb, de fontos

(Református Egyház, 1949.)

Mindegy vagy nem mindegy?

(Bp. é.n. 50-es évek eleje)

Mi van előttünk?

(Református Egyház, 1950.)

Megint a lelkipásztori tisztségről

(Református Egyház, 1950.)

Krisztus mindenképp Úr!

(Református Egyház, prédikáció országgyűlési
választások idején)

„Közösségek” és „közösség”.

(Református Egyház, 1949.)

Istentisztelet és közösség

(Református Egyház)

Ige-Szolgalatunk

(Református Egyház)

Isten kegyelmének új éve

(Református Egyház, 1952.)

Az örök Ige mai hirdetése

(Református Egyház, 1952.)

A kalcedóni zsinat 1500 éves fordulóján

(Református Egyház, 1951.)

A lelkeszi megélhetés kérdéséhez

(Református Egyház, 1950.)

Egyházi és világi hatalom

(Református Egyház, 1950.)

Egyházunk megőrzött egysége

(Református Egyház)

A Szent Lélek valósága a mi napjainkban

(Református Egyház)

Eltévesztett rendelkezések

(Református Egyház)

Hogyan ünnepeljünk?

(Református Egyház, 1952.)

Az óramutató jár

(Református Egyház, 1949.)

Hitben élni – munkában élni

(Református Egyház, 1952.)

Egyházi sajtónk új korszaka

(Református Egyház, 1950.)

A vallástanítás új rendje

(Református Egyház, 1949.)

Az egyház ünnepei

(Református Egyház)

„Hivatalos Lap”

(Református Egyház, 1949.)

Hol munkálkodik a Szentlélek?

(Református Élet, 1942.)

„Veni creator Spiritus!”

A Bibliafordítás problémája

(Református Élet, 1940.)

A jelen harcai

(1929.)

A szentek egysége

A barthi teológia

(Bp. 1931.)

A bibliai alap

(1929.)

A bölcsek

A Gyermekek

(Református Élet, 1940.)

A Hármas tisztség belső rendje

(Budapest, 1943.)

A kálvinizmus kiújulása

(Igazság és Élet, 1935.)

A „kívülről befelé” is munkálkodó kegyelem

(Református Egyház, 1952.)

A megszokott ünnepi rend

(Református Egyház, 1949.)

A mi Ádventünk

(Református Egyház)

Omnes unum

A munka vallása

(Bp. é.n. befejezetlen kézirat.)

Lelkeszi bemutatkozó beszéd

(Budapest, 1932.)

A szabadságtéri templomról

(Református Élet, 1940.)

A teológiai tudományról

(Bp. é.n.)

A testet öltött Ige

(Református Élet, 1935.)

Az események szava

(Református Élet)

Az ifjúság lelke

(Bp. 1929.)

Az egyház megtérése az ő Urához

(Bp. é.n.)

Az „Istenember”

(Református Élet, 1942.)

Beszélgetésem a rádióval

(Bp. 1929.)

Bűn és megváltás

(1929. Mátrafüred)

Debreceni Protestáns Lap

(V. J. könyvét ismerteti: Révész Imre)

Dogmatikum az igehirdetésben

(é. n. befejezetlen kézirat)

Egyházi lapszerkesztés és iratterjesztés

(Bp. 1950.)

Eljött és el is ment?

(Református Élet, 1937.)

Gyakorlati bibliamagyarázat

(Jakab 2, 14-26. „Hit és cselekedetek.”)

Új Biblia-fordítások haszna

(Református Figyelő, 1931.)

Hogyan állunk az Isten szuverenitásával?

(Református Figyelő, 1931.)

„Szekularizmus”

(Református Évkönyv, 1930.)

A kálvini realizmus.

(Református Élet 1935)

Senki sem róhatja fel hibánkul, ha most, a Kálvin János főműve: az *Institutio* megjelenésének négyszázados évfordulója idején nekünk, akik közelebbről éppen az ő nyomdokain járjuk a reformáció mutatta utat (legalább is úgy valljuk), a reformáció emlékünnepekor ő szolgáltatja a legkedvesebb témát. Október 31-ének maga a dátuma is a Luther Márton élete történetéből van véve és sohasem felejtethjük el, hogy mit köszönhetünk az Isten e választott emberének, akinek Kálvin János maga is hálás tanítványa volt. Zwingli Ulrich alakja is előlép a múlt homályából és megérdemelné, hogy sokkal világosabban lássuk és sokkal közelebbi ismeretséget kössünk vele (amivel csak régi, elejtett magyar egyháztörténet szálakat vennénk fel újra.) De a reformációnak sem ezeken az elsőrendű csillagjain, sem a másod- és harmadrendű többiekén (magyarokon és idegeneken) nem esik sérelem, ha az említett okból most Kálvin Jánosra szegeződik a visszapillantó tekintetünk.

Hadd emeljük ki belőle azt, amiben – több más dolog között – kiválik az ő alakja még a többiek fölé is. Úgy mondhatnánk: tanításának a realizmusa ez. Ha egész lelkivilágának van valami kristályos világossága, ami sokszor hidegségnek, sokszor keménységnek tűnik fel és a felületes megítélés számára alkalmat nyújt elhamarkodott hátrányos megállapításokra, akkor az főként erre a realizmusra vezethető vissza. Luther egész művének az a hajtó motívuma, hogy ő újra rátalált arra az útra, amely a békétlen, bűnös ember szívét eljuttatja a kegyelmes Istennel való békesség birtokába. Zwinglit az tette reformátorrá, hogy túrhetetlenekké váltak számára a korabeli egyház romlásai és visszasságai, amelyek egyetlen értelmes és érzékeny lelkiismeretű keresztyén ember szemében sem voltak menthetők. Kálvin azért állt bele a reformáció szolgálatába, mert tudta, hogy ennek az ügynek az oldalán áll az igazság, vele szemben pedig tévelygések állanak. Az emberek vallásos élete, az egyház minden tevékenysége nem képzelgések, hanem valóságok körül kell, hogy forogjon, és ezekről a valóságokról az igazat kell megtudnunk és hirdetni, megszabadulva minden tévelygés rabságától, bármilyen szívünkhöz nőtt legyen is, és szembeszállva minden valótlansággal, bármilyen világhatalmas legyen is. Van ebben a realizmusban kísértés sok egyoldalúságra, ami ellensúlyozásra szorul. És magában a Kálvin lelkivilágában is megtaláljuk az ellensúlyozását. De nem árt, ha akármilyen éles egyoldalúságában is magunk elé idézzük, mert éppen ebben nagyon hasznos tanítómestere lehet Kálvin a mi jelen nemzedékünknek. Ez a kálvini beállítottság ugyanis, hogy a reformáció ügye azért kötelező, mert egyszerűen az igazság ügye, két előfeltételen nyugszik, és nagy szükségünk van éppen manapság mind a kettőnek a felújítására.

Az egyik a hitéletnek – úgy mondhatnánk – a komolysága. Vagyis a léleknek az a lekenyerezhetetlen követelése, hogy az igazságot mutassák meg neki. Az a lelkiület ez, amely tudni akarja, hogy hanyadán áll Istennel. Nem éri be áhítatos hangulatokkal, alanyi meghatódásokkal. Nem poézist keres vallásában. Nem ringatja bele magát talán igaz, talán nem igaz sejtelmek édes álmodozásába. Hanem valóságot keres, és ezért megalkuvás nélkül igazságot követel. Nem olyan luxus számára a hit, amelytől, ha netalán meg kellene is válnia, utóvégre az sem volna katasztrófa, mert hiszen marad még sok minden, ami támasztéka lehet az életének. Tudatában van annak, hogy minden támasztéka korhadt, minden alapja mállik, és ezért élet-halál kérdés számára az, hogy vajon a hite is csak fövenyre épült ház-e, vagy pedig rendíthetetlen kösziklán nyugodhat-e? Tehát nem szent játék számára az, amikor Istennel foglalkozik, hanem sorsdöntő ügy.

A másik előfeltétel, amely a kálvini realizmust megmagyarázza, az Isten kijelentése felől való bizonyosság. Vagyis az a tény, hogy amit a gyökeréig megrendült lélek mindenekfelett tudni akar, az meg is tudható: Isten maga megmondja az Ő Igéjében. A legkomolyabb szorongások között felvetett kérdésekre a Szentírásban előttünk áll a legilletékesebb, az egyedül illetékes felelet: Isten szava. Felesleges és haszontalan dolog tehát más feleletet keresnünk és végzetes dolog volna más feleletet elfogadnunk. Mit érne Isten felé ezer utat megkísérelnünk, amikor Ő maga világos utat szabott elénk? Mire való a világ minden lehető módját és eszközét felhasználnunk arra, hogy Istennek bemutassuk a tiszteletünket és hódolatunkat, amikor Ő maga határozottan megjelöli, hogy mi az, ami kedves dolog Ő előtt? És mit remélhetnénk, ha üdvösségünk biztosítására minden erőnket, találékonyságunkat és buzgóságunkat latba vetnénk is, amikor Ő félreérthetetlenül felmutatja előttünk: hogyan viszi véghez Ő a mi üdvösségünket. Nem az a kérdés, hogy mi tetszetős, mi az ősi hagyomány, mi nyújt gazdagabb lelki gyönyörűséget stb. – mert mindez önámító illúziókba kergethet minket, amiből fájdalmas lesz az ébredés. Az egyetlen kérdés csak az, hogy mit akar, és mit mond Isten. Mert ebben táruul fel előttünk a valóság, amelyhez igazodnunk kell.

Ne mondja senki, hogy az a halálos komolyság, amelyről szó van, zorddá teszi a kálvini hitvilágot, – hiszen nem krajcáros ügyről, hanem az életünk örök sorsáról van szó. Se ne emlegesse senki a Szentírás isteni tekintélyének ezzel a kizárólagos hangsúlyozásával szemben a szokásos bírálatot, hogy így a Biblia valami jogi kódexszé merevedik (hiszen Kálvin ifjúkorában jogászi iskolázást kapott!), – mert hiszen csak arról van szó, hogy komolyan vegyük azt, ami nélkül semmilyen keresztyénység nincsen, t.i. hogy Isten valóban kijelentette és kijelenti magát a Szent Írásban.

Ellenben valljuk meg, hogy éppen erre a két dologra van a legnagyobb szükségünk: a hit kérdéseinek és a Biblia feleleteinek a komolyan vételére. Mert a reformáció egyházainak jövője végül mégis csak attól függ, hogy igazunk van-e? Egyszerűen azon fordul meg a máig álló nagy szellemi harc: mi a valóság az Isten dolgait illetőleg, vagy melyik oldalon keresik könnyörtelenebb őszinteséggel az igazságot, és melyik oldalon találják is meg azt az emberek úgy, amint Isten megtalálnunk adta? Ideig-óráig uralomra emelkedhetnek egészen más szempontok is, de „veritas magna est et praevalabit”. Vagyis: hatalmas dolog az igazság és végül győzedelmeskednie kell.

VÁZLATOK NAGY KÉRDÉSEKRŐL. A PREDESZTINÁCIÓRÓL.

Eltékozolt örökségek.

Alig van szomorúbb látvány, mint az, amikor gazdag, fejedelmi ősök méltatlan utódai, noha büszkén viselik azok nevét, címerét és emlékét, mégis vétkeesen eltékozolják mindazt az örökséget, aminek megőrzése és gyarapítása lenne pedig egyetlen igaz jogcímük arra, hogy az ősök utódainak vallhassák magukat. Micsoda ma nekünk a predesztináció? Ez is egy borzalmasan elhányt-vetett drága örökség. Csak a neve ismerős még előttünk. Meg azután tapad hozzá egy s más homályos sejtelem, zűrzavaros nézet. A kálvinisták hivatkoznak rá, amikor arról van szó, hogy bizonyosak lehetünk-e üdvösségünk felől. Nem, mondják, mert az üdvösség azoké, akiknek Isten szánta az Ő örök rendelése szerint. És így a predesztináció a bizonytalanság ürügyévé lesz, holott eredetileg ennek éppen homlokegyenest az ellenkezője volt. – A lutheránusok hivatkoznak rá, amikor arról van szó, hogy mi különbözteti meg őket a kálvinistáktól. Ők nem vallják, úgymond, a predesztinációt. Holott úgy áll a dolog, hogy ha vannak is nagyon jellegzetes megkülönböztető vonásai a kálvini predesztináció tannak, a dolog lényegét tekintve, Luther is éppoly határozottan tanította a predesztináció igazságát. – A római katolikusok is hivatkoznak rá, amikor arról van szó, hogy milyen képtelen tévelygésekbe vezetett a reformáció. Pedig voltaképpen mind Luthernek, mind Kálvinnak Pál apostol után az az Augustinus volt a tanítómestere a predesztináció igazságában, akire a katolikus egyház úgy tekint vissza – és joggal, – mint legnagyobb vezérszellemének egyikére.

Annyi zavar veszi körül ezt a tárgyat, hogy egészen érthető az is, hogy egyesek valami babonás félelemmel kerülnek, mások meg gyermekes kíváncsisággal mindig ezt feszegetik, mielőtt vallási területre fordul a szó.

Próbáljunk némi fényt deríteni reá. Hátha kitűnik, hogy a reformáció egyik legfelségesebb örökségéről van szó, melyet féltő gonddal kell megőriznünk az elkallódástól, és teljes gazdagságában kell átadnunk az utánunk jövőeknek?

Kétféle elem a vallási igazságokban.

Sok zavarnak elejét vesszük, ha először tisztázunk egy megkülönböztetést, még ha kissé hosszadalmasnak is látszik ez a bevezetés. A vallási igazságokban mindig kétféle elem van. Nehéz olyan megkülönböztető neveket adni nekik, amik félreértéstől mentesek volnának. Nevezzük az egyiket gyakorlatinak, a másikat elméletinek. Az előbbi alatt értsük a vallási nézeteknek és meggyőződéseknek azt az elemét, amely közvetlen kapcsolatban áll a vallási élettel. Vannak, ugyebár, minden hívő embernek meggyőződései, amelyekre nem gondolkodás útján, nem érvek és bizonyítások által jutott el, hanem amelyeknek az igazsága egyszerre, sokszor meglepetésszerűen világosodott fel előtte, valamilyen mélységes lelki élmény, vagy belső átalakulás, vagy erőteljes megelevenedés nyomán. – Ez az egyik elem. – Ezzel szemben vannak azonban olyan meggyőződéseink is, amelyek nem állnak ilyen közvetlen kapcsolatban az életünkkel. Természetes, hogy közvetve ezek is a magunk vagy mások életében, élményeiben gyökereznek. De csak *közvetve*. Mert ezekben a gyakorlati élet érdekeinél inkább érvényesülnek az elméleti gondolkodás követelményei. Úgy vagyunk Istentől alkotva, hogy noha legfőbb hajtóereje életünknek maga az élet: mennél szabadabb, teljesebb, boldogabb és biztosabb életre eljutni, és noha az igazságot is főképpen azért keressük, hogy birtokában igazabb életet élhessünk, – emellett él bennünk egy másik szom-

júság is: megkeresni és megismerni az igazságot önmagáért; összhangba hozni ismereteinket, és egységes képbe foglalni minden tudásunkat, hogy ne legyen benne ellentmondás és szakadás. Ez a vágy arra hajtja a hívő lelket, hogy azokat a meggyőződéseket, amik közvetlenül kapcsolatban állnak a gyakorlati életével, mármint – eltekintve a gyakorlati élettől, – tovább fűzze, boncolja, következtetéseket vonjon le belőlük, és végre valamennyit foglalja egybe valami központi gondolatba. Ez az, amit hitbeli nézeteink elméleti elemének nevezhetünk.

Olyasféle kép jut az eszünkbe, amint végignézzünk hitünk meggyőződésein, amelyet a testünk idegsejtjeiről s azok szöveteiről látunk természettudományi könyvekben. Miből állnak az idegeink? Csodálatos hálózatból, amely sejtekből és szálakból szövődik. Itt-ott egy-egy világosan kivehető sejt, egy-egy élő gócpont, és mindegyikből bonyolult összevisszaságban szálak egész serege nyúlik ki, hogy összekösse egymással ezeket a sejteket egységes szövetbe. Mindegyik sejt önmagában élő valami, de mindegyiknek van mondanivalója és van kapnivalója a többivel szemben, s ezért keresi az összefüggést amazokkal. Ilyen élő gócpontjai a hitünk meggyőződésvilágának azok a gondolatok, amelyek közvetlenül hívő tapasztalásainkból táplálkoznak, vagy azokat táplálják, és ilyen összekötő továbbképződmények azok a gondolatok, amelyeknek feladata az előbbi, gyakorlati gondolatokat egymással egységes hitvilágba kapcsolni.

E között a két elem között nagy a különbség, ha az, amit eddig mondtunk, csakugyan igaz. A gyakorlati elem mindig világos és áttetsző lesz, természetesen az olyan ember számára, akiben megvan a hit gyakorlati élete. Az Evangéliumnak ezeket az igazságait, amelyektől tényleg az *élet* függ s amelyekben az *élet* szólal meg, megértik csakugyan a „kisdedek és csecsszopók”. Sőt úgy áll a dolog, hogy mennél kevésbé van megterhelve egy lélek az elméleti gondolkodás kérdéseivel és mennél fesztelenebbül át tudja magát adni a valóságos, tapasztalati életnek, annál könnyebben és annál teljesebben világosodnak meg előtte a keresztyénség nagy alapigazságai az Isten szentségéről és szeretetéről, a Krisztus megváltó hatalmáról és az üdvösség elnyerésének módjáról. Itt nincs vitatkozás, itt nincs nézeteltérés, – mihelyt megvan az emberekben az igazi, élő és Istent és üdvösséget a Krisztusban megtapasztaló hit. Itt beteljesedik az ótestamentum próféciaja, hogy az Isten megszabadultjainak útján „még a bolond sem tévedhet el.”

Ezzel szemben annál több nézeteltérés van a másik elem körül. Mihelyt eltávolodunk a gyakorlati életnek hatalmas mágneses vonzása alól, szétágaznak a szempontjaink, a hajlaimaink, az érdeklődéseink. Elméleti keresztyén gondolkodását ki erre, ki arra szereti és akarja tovább fejteni. Ki messzebb, ki csak közelebb mer előrehatolni gondolkodásában. Ki ebben, ki abban lát áthághatatlan nehézséget. És azt a sok zűrzavart, ami így előáll, fokozza még az is, hogy ki-ki önmagában sem képes mindazt, amit a gyakorlati hitélete nyújt, egészen egységes gondolatvilágban feldolgozni. Valahol mindenki összeegyeztethetetlen ellentmondásokhoz jut, és le kell raknia gondolkodásának fegyvereit azzal az alázatos vallomással, hogy Istennek a valóságos élete és munkája nagyobb, semmint hogy bele tudnánk rendezni a mi kicsiny gondolatvilágunk rekeszeibe. Amíg e testben élünk és e testhez kötött lélekkel kell gondolkoznunk, mindig csak „tükör által, homályosan látunk.”

Egyszóval: amíg a gyakorlati téren bátor, hangos bizonyossággal emelhetjük fel szavunkat abban a tudatban, hogy bírjuk azt az igazságot, mely az Igazság, véglegesen és örökérvényesen, addig az elméleti téren mindig óvatosaknak és szerényeknek kell lennünk, mert ami nekem igazság, a másoknak botránkozás lehet, és ami ma igazság, azt a holnap már tévedésnek tüntetheti fel. A keresztyénség múltjának egyik legfájdalmasabb szégyene az, hogy az elméleti gondolkodásnak ezt a köteles alázatosságát sokszor elfelejtette, és keserves, gyötrelmes harcokat és szakadásokat idézett fel olyanok között, akik gyakorlatilag ugyanazzal a bizonyossággal, ugyanazzal a kegyelmes Istennel álltak ugyanolyan élő közösségben, s akik ezért az örökkévalóságban ugyanannak az üdvösségnek a birtokában találkoztak azóta.

Mindezeket előrebecsátani jó hosszú bevezetés volt, de talán nem haszontalan. Ha ezek így állanak, akkor az következik belőlük, hogy a predesztináció gondolatában is megkülönböztethetünk gyakorlati és elméleti elemet, és ha a predesztináció gondolata választófal volt keresztyén hívők között, akkor bizonyára az utóbbi, az elméleti eleme okozta azt, míg ha az előbbire, a gyakorlati elemre helyezzük a súlyt, megtaláljuk a szétválasztott keresztyének találkozáspontját a közös bizonyosságban.

Mi hát a predesztináció tanában az, ami közvetlen kapcsolatban áll a hívő életével? Szép képből fejezte ki egyszer valaki. Az Isten üdvösséget adó országának kapujára ez van kiírva: „Jövel!” A világ fáradalmaitól s a bűn szolgálatától elgyötört vándor föleszmél, remény és bizalom ébred benne e hívogató látásra, úgy érzi, hogy most kezében tartja egész jövőendő sorsát, dönt, összeszedi minden bízó és elhatározó erejét, és – belép. Nem csalódott. A szoros kapun belül csakugyan a bocsánat, a békesség, az erő, az öröm világa veszi körül. De amikor a sok csodálkozástól lassan magához térve jobban szemügyre veszi az utat, amit megtett, észreveszi, hogy a kapun belül is van egy felírás: „Isten hozott!” Ez a predesztináció magva és lényege. Ezt előbb-utóbb átéli mindenki, akinek életébe Krisztus által belenyúlt Istennek kegyelme, hogy elvezesse az elkészített üdvösségre, Isten atyai szeretetének boldog birtokára. Amikor kívül állunk még, az Isten nélkül való élet nyomorúságában és békételenségében, felénk csendül a hívás: „Jöjjetek én hozzám mindnyájan”, és úgy tűnik fel, mintha rajtunk állna most mindenestől, elfogadjuk-e vagy ne, kövessük-e vagy ne a szózatot? Amikor lelkünk életösztöne odafordul azután, ahol kínálkozik számára a megváltás, amikor belépünk a golgotai kereszt tövében levő szoros kapun, úgy érezzük, hogy kemény harcot vívunk meg ellenszegülő régi énünkkel, és csak erőfeszítő nehéz tusa árán tudjuk megragadni a hitet, mely Jézushoz köt. És így tovább még jó ideig: az a benyomásunk, hogy ennek az egész történetnek mi vagyunk a szereplő hősei. Tudjuk, hogy nincs érdemünk benne, mert hiszen a szerepünk éppen az, hogy minden érdem nélkül való nyomorúságunkat látjuk be és valljuk be, és „hitünk”, mely által elnyerjük a megigazulást és megújítást, éppen azt jelenti, hogy magunkban egyáltalán nem bízhatván, Istenbe vetjük a bizalmunkat. De a bűnvallásnak és a bízó hitnek mégis mi vagyunk a cselekvő alanyai.

Amikor azonban az első, viharos élményeken túl vagyunk, s amikor higgadtabb távolságból nézünk vissza arra, hogy hogyan találtuk meg Istent, mint ahogy egy festményt, vagy egy hegycsúcsot is csak bizonyos távolságból lehet igazán meglátni, – új látomás dereng fel lassanként a szemünk előtt. A szívünkre ránehezedik valami szinte elviselhetetlen hála Isten iránt, és mélységesen megalázkodva előtte, imádattal és csodálattal valljuk, hogy az Ő műve volt az egész. „Isten hozott!” Mindent-mindent Ő készített elő és Ő hajtott végre. Nemcsak az volt kegyelem, hogy bízó hitünk alapján elfogadott gyermekeinek, hanem már az is kegyelem volt, hogy felébredt bennünk a hit. Tehát végeredményben Ő rajta állt, hogy mi az Ővéi lettünk és benne üdvösség részesei. Amikor úgy éreztük, hogy mi keressük Őt, már akkor Ő keresett minket! A mi elégedetlenségünk a tőle való távollétben, a mi nyugtalan vágyakozásunk Őhozza, a mi fogékonyságunk az Ő hívó szavára, a mi készséges belépésünk a Vele való frigybe: minden az Ő ingyen való irgalmas ajándéka volt.

Nem kóstita még meg a keresztyén életnek igazi mélységeit, aki soha nem érezte át üdvösségének ezt az Istentől való legteljesebb függését! Nincs a keresztyénség múltjának sem egyetlen nagy szelleme, aki az Istennel való élet titkaiba behatolt, aki ne ezzel a feltétlen lekötöttségi érzéssel jött volna elő: nem én választottam Istent, hanem Ő választott engemet.

Természetesen, más-más nyelven tesznek bizonyosságot erről a mélységes átélt bizonyosságról. De ahol a mély tapasztaláshoz valamennyire is világos gondolatnyelv járul, ott azt mondják, amit Pál apostol mondott: „Kiválasztott minket magának a Krisztusban a világ teremtése

előtt.” Mert ha egyszer a mi üdvösségünk mindenestől fogva Isten műve, akkor az örökkévalóságba tartozik, akkor nem a tegnap, ma és holnap múltó időfolyásában megy végbe, hanem fölötte áll minden időnek, abban a birodalomban, ahol „nincs változás és változásnak még árnyéka sem.” Mivel pedig mi az örökkévalóság világát csak ennek az időben tovamuló világnak a tükrében tudjuk látni, és a mi dadogó emberi nyelvünk csak a múlt, jelen és jövő kifejezéseivel tud beszélni akkor is, amikor pedig örökkévalóságról akar beszélni, azért kénytelenek vagyunk úgy kifejezni az üdvösségünk Istenben nyugvó örökkévaló tényét, hogy Isten a mi üdvösségünket már régen, nagyon régen elvégezte, még a világ teremtése előtt, abban a messzeségbe vesző múltban, ahol a gondolkodásunk látóhatára már érintkezik a föléje hajló végtelenséggel.

Ahol az emberek predesztinációról beszélnek ebben az értelemben, vagyis ahol arról tesznek bizonyosságot, hogy magukat az Isten öröktől fogva intézkedő szeretete tárgyainak tudják és ezért a maguk üdvösségét mindenestől fogva Isten kegyelmére vezetik vissza: ott biztosak lehetünk felőle, mindig nagyon mély források fakadtak fel, ott nagyon erősen megtapasztalták az emberek Istennek üdvözítő hatalmát. Ha nem volnának egyes, óvatosságra intő kivételek, szinte azt mernénk mondani, hogy a predesztináció gondolata valóságos hőmérője a keresztyén egyház üdvtapasztalatának. Az bizonyos, hogy a reformáció korában megint azért került elő a predesztináció gondolata, mert a lelkek mélyén megint hatalmasan munkálkodott a kegyelem Istene. Egyes vezérlő egyének és velük, utánuk, százezrek megint feljutottak az életnek ama boldog magaslatára, amelyen Ézsaiás próféta, Pál apostol és Szent Ágoston jártak régebbi évszázadokban, és onnan ugyanaz a látvány tárult fel eléjük: Istennek az örökkévalóságból eredő gondolatai, amint belehatolnak ebbe a mi világunkba és megvalósulnak a mi életünkben, kik az övéi vagyunk.

A predesztináció elméleti nehézségei.

Mihelyt megállapítjuk azonban ezt a gyakorlati elemet az eleveelrendelés tanában, mely szerint tehát a hívó ember Istenben öröktől fogva eldöntöttnek látja, egészen Istentől tervezettnek és elvégzettnek érzi mély hálával a maga üdvét: felmerülnek az elméleti kérdések. Ezt a megdöbbenően felsőges bizonyosságot már most összefüggésbe és összhangba kell hozni más, nem kevésbé bizonyos tapasztalatok tartalmával. És itt következik azután a beláthatatlan tépelődések és viták sora. Különösen két nehézség fenyeget. Amilyen bizonyos a hívó ember üdvösségének teljesen Istentől való voltáról, másfelől éppoly bizonyos afelől is, hogy önmagának kellett választania és döntenie, hogy elfogadja az Istentől felajánlott üdvöt. Nem tagadható tehát le az emberi akarat szabadsága. Ennek a tudata végig kíséri minden tettünket. Tetteink előtt érezzük a felelősségünket érettük, tetteink után pedig még inkább érezzük, hogy számadásra vonhatók vagyunk érettük. És ezen a bizonyosságon alapul egész erkölcsi életünk. A predesztináció nem mond-e most már ennek ellent, és nem azt hirdeti-e, hogy akármit akarunk és teszünk mi, mégis csak az fog megvalósulni, amit Isten öröktől fogva végzett felőlünk? Nem omlik-e így össze egész erkölcsi felelősségünk, és nem süllyedünk-e bele a fatalizmus tespesztő nyavalyájába?

Azután, ami ennél az erkölcsi nehézségnél még végzetesebbnek látszik, mert a saját területén – a vallás sajátos terén – ütközik össze a predesztinációval: hogyan fér össze az eleveelrendelés gondolata az Isten szeretetével? Mert hiszen, ha van fundamentális bizonyossága a keresztyén léleknek, akkor az ez, hogy Istent a Krisztusban találta meg, hogy Istent Krisztus tárta fel előttünk a maga mindenestől fogva szeretettől mozgató személyiségében. Már most, ha az én üdvömet öröktől fogva Isten végezte el, és az Ő ellenállhatatlan kegyelmével győzelmet vett rajtam, miért nem teszi ezt mindenkivel? Miért jár együtt az eleveelrendelés „kiválasztással”? Ha Krisztusban, az Ő végtelen, gyengéd, odaadó, segítő és mentő szere-

tetében szemléljük Istent, akkor azt várnánk, hogy mindenkit elvezessen az üdvre, ha egyszer minket elvezethetett.

Ezeket a nehézségeket mindig érezték a predestináció hívei, előbb-utóbb megoldhatatlannak találták őket (akár belátták és bevallották ezt világosan, akár nem), és mégis vallották az örök eleveelrendelést. Vallották, – mert a legszentebb belső tapasztalataikban jöttek rá. Úgy volt és lesz is mindig ezekkel a kérdésekkel a keresztyén lélek, mint az, aki egy összebogozott zsinegcsomót kap a kezébe. A két vége megvan; azt biztosan a kezében tarthatja és tudhatja, hogy az egyik végtől a másikig elvezet valahogyan a fonal. Hozzá is foghat, hogy kibogozza. És amikor mind hosszabb egyenes részt feszíthet ki a két vég között, mind bizonyosabb lehet afelől, hogy csakugyan egy egyenes zsinegnek a két végét tartja. És nem fogja okvetlenül követelni, hogy az egész bog kifejtessék. Hajlama és türelme szerint végre is kisebb vagy nagyobb bogot fog meghagyni, amelyiknek kibontásáról már lemond, mert úgy látja, hogy ha az egyik végén kifejti belőle a zsinetet, belezavarja ismét annak másik végét. A predestináció és szabad akarat ellentéte, meg a predestináció és Isten egyetemes szeretetének ellentéte is végre idevezet. Aszerint, hogy kinek lelkét mi ragadta meg jobban, az egyik inkább a szabad akaratot és Isten egyetemes, mindenkihez szóló szeretetét fogja hangsúlyozni, esetleg annak a bizonyosságnak a rovására, hogy Isten örökkévalóságában gyökerezik az ő üdvössége; a másik inkább az utóbbi bizonyosságára fog támaszkodni erőteljesen, még ha ezzel némi homályba borítja is Istennek mindenkihez egyforma szeretetét, és az ember szabadságát ezzel a szeretettel szemben való állásfoglalásra. A keresztyén gondolkodás sohasem fog lemondani arról az elméleti vágyról, hogy mindezeket az élményeket a maguk sértetlen teljességében harmonikus egységbe dolgozza fel, de másfelől mindig arra az eredményre fog jutni, hogy az emberi ész képességeit meghaladó titkok előtt áll, amelyeket Isten önmagának tartott fenn. Ez volt a végső szava Kálvinnak is, aki legmesszebbre merészkedett, sokak szerint túlmessze, az isteni titkok kifürkészésében a logikus gondolkodás eszközeivel, és ez volt a végső szavuk azoknak is, akik ezekre az utakra már nem akarták követni őt. És éppen ezért, mert az elmélet terén előbb-utóbb mégis le kell mondani a további vizsgálódásról, nem szabad azon sem csodálkoznunk, ha vannak lelkek és a legnagyobbak között is, akik fölött annyira uralkodik a gyakorlati élet, hogy nincs idejük az elmélet számára. Kérdés, vajon Pál apostol is nem tartozik-e az ilyenek közé. Bizonyos, hogy hitte és tanította Istennek kiválasztó eleveelrendelését, mert tapasztalataiban megvilágosította ezt előtte Istennek Lelke. De bizonyos az is, hogy hitte és tanította azt is, hogy Isten minden embert üdvösségre akar vezetni, mert ezt is így látta megvilágosodni maga előtt a Krisztus által. Kérdés, hogy vajon ő ezt a két pólust össze tudta és akarta-e egyáltalán egyeztetni és nem elégedett-e meg inkább azzal, hogy mind a két bizonyosság sziklatömbjét meghagyja eredeti ősi mivoltában, leszámolva azzal, hogy minden egymáshoz faragás és illesztgetés úgysem járna teljes sikerrel?

A predestináció gyakorlati haszna.

Fordítsunk hátat ezeknek az elméleti nehézségeknek, és végül tekintsünk még egyszer bele a predestináció magvának gyakorlati jelentőségébe. Emeljünk ki ebből a gazdagságból csak három drága kincset.

Aki megélte a maga eleveelrendeltségét, az elsősorban is teljes üdvbizonyosságra jutott. Amikor töredelmes bűnbánattal és vágyó hittel feltekintett a Krisztus keresztségére, akkor bizonyossá lesz afelől, hogy Isten őt kegyelmébe fogadja, hogy üdvössége *van*. De amikor később rájött, hogy nemcsak a keresztnél fogadta őt Isten, hanem már az odavezető úton is, öröktől fogva rajta volt Istennek szeme, akkor megtudja, hogy üdvössége *lesz* is mindörökké, akármi történjék vele. Hitének életét sok veszély fenyegeti még. Lesznek idők, amikor

elhanyaglik, amikor csúfos szégyent hoz Istenére, amikor elveszni látszik minden, amit Istentől kapott. De nyugodtan néz mindennek szemébe. Az ő üdvössége fölötté áll a múlt idő minden esélyének. Ha Isten az örökkévalóságban magáénak választotta őt, akkor lesz is gondja és hatalma rá, hogy minden bukáson és válságon át megtartassék. Isten kezéből senki és semmi ki nem szakíthatja őt. Így volt a predesztináció, amivel sokan üres, üdv nélküli, bizonytalan életüket akarják ma palástolni, a múltban mindenkor a legszilárdabb sziklafundamentum, amelyen biztonságban érezték magukat viharoktól ostromolt keresztyének.

Azután sajátos erőt visz bele a predesztináció gondolata a keresztyén életprogramba. A keresztyén embernek, aki megtapasztalta Isten megváltó hatalmát, amúgy is az az egyetlen életcélja ezentúl, hogy Isten akaratának engedelmeskedjék minden dolgában. Erre hajtja az elnyert kegyelem miatt érzett hála és gyermeki szeretet. Amikor azonban átérzi, hogy Isten öröktől fogva akarta és munkálta éppen az ő üdvösségét, akkor ebből az örökkévalóságba helyezett szempontból tekintve, életének apró, részletes teendőit és harcait egy összefüggő egésznek látja, ami az ő Istentől kiszabott hivatása. Ha Isten kereste őt és nemcsak ő Istent, akkor Istennek valami célja volt övele, valami szerepet jelölt ki az ő életének is nagy terveiben. Így az egyén kis élete és munkája egy nagy isteni világtervbe szövődik bele. Aki a predesztinációt átélte, az nemcsak teljesíteni fogja hálás szívvel Isten akaratát, amint az az élet egyik-másik részleténél megvilágosodik előtte, hanem *keresni* fogja Isten akaratát egész életére és annak egyes hosszabb szakaszaira vonatkozólag, és ha kitudakozta, hogy mit akar vele Isten és miért állította oda, ahova állította, hivatását olyan vasszilárdsággal és olyan lángoló odaadással fogja betölteni a legnehezebb ellenállások közepette is, amilyenre egyébként nem volna képes. Maga mögött fogja érezni Istennek örökkévaló akaratát, mely meg fog valósulni, ha egy egész világ támadna is ellene. Ez a titka a reformáció óta lefolyt évszázadok bámulatos hősi szenvedéseinek és állhatatos küzdelmeinek.

És végül még egyet: a predesztináció igazsága diadalmas reménnyel is megtölti a keresztyén ember szívét. Mert abban, amit maga átért, hogy t.i. Isten magához vezérelte és magához térítette őt, mutatót lát abból, ami nagyjában végment és végbe is fog menni az egész világon. Istennek országa, amikor Jézus Krisztussal belépett ebbe a világba, nem bizonytalan sorsnak indult neki. Nem volt az emberi önkénynek kiszolgáltatva, és ezután sem fenyegeti sohasem az a veszély, hogy az emberiség úgy elfordul tőle, hogy végre vesztes félként kell a porondról távoznia. Isten maga vívja harcát az emberekkel, és ha nem mindnyájukat, – ez a titkok közé tartozik, – de az Ő választottait meghódoltatja az Ő igazsága előtt. Lehetnek egyes korszakok nagyon sötétek. Látszhat úgy, hogy az emberiség fölött már nincs hatalma az Evangéliumnak. Sőt jöhet úgy is, amint már nem egyszer jött, hogy az Isten Igéjének bujdosnia kell az üldözés elől, és kegyetlen elnyomás tiporja el a Jézus Krisztus híveit. Mindez nem rendítheti meg annak reménységét, aki magáról tudja, hogy akire Isten öröktől fogva rávetette szemét, azt Ő a maga módján meg is győzi. Isten tudja, hogy ezt a hatalmát miért nem gyakorolja mindig, és miért engedi ideig-óráig tombolni az ellene lázadókat. A végső győzelem csak az övé lehet ebben a világban, melyet Ő teremtett a maga dicsőségére. E nélkül a reménység nélkül a reformáció keresztyénsége nem élte volna túl sok helyt az elmúlt négy évszázadot.

Őrizzük meg örökségünket!

A predesztinációnak ez a gyakorlati gazdagsága, ha egyszer megismerkedtünk vele, megóvhatna bennünket attól, hogy elméleti szószálhasogatásokban keressük a lényegét, mint amikor arról vitatkoztak, hogy vajon mikor is történt Istennek az eleve elrendelése: a bűneset előtt még, vagy a bűneset után; megóvhatna attól is, hogy azért, mert a predesztináció egyes elméleti kidolgozásai félelmetesek és merevek, amikor például az emberiség nagyobb részének menthetetlen örök kárhozatra való eleve elvettetését tanítják, most már a dolog lényegét is

idegenkedéssel tekintsük, vagy éppen elveszük; de megóvhatna főképpen attól, hogy azért, mert az elmélet továbbfejtése megoldhatatlan titokhoz vezérel, mert Istennek előttünk utóvégre is megfoghatatlan örökkévalóságába emeli gondolatainkat, fölösleges és üres okoskodást lássunk az egészben.

A reformáció eseményének csodálatos jelentőségét éppen az mutatja, hogy egy olyan korszakban, mely egészen az ember kezére bízta az üdvösséget, mely azt tudta csak hirdetni: ember, lásd, hogyan boldogulsz a magad érdemeivel, s amely éppen azért csak bizonytalanságot és lelki kielégítetlenséget tudott nyújtani, – egy ilyen korszakban ismét felharsogtatta a régi kürtöt: „Nem azé, aki akar, sem nem azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené”, és ezzel az üdvösségre, tökéletes életre, Istenre vágyakozó embert megint az egyetlen biztos alapra: magára Istenre helyezte. A reformációkorabeli predesztinációtan, akármilyen kritikát gyakoroljunk is felette a mi korunk szempontjából, mindenesetre azt bizonyítja, hogy az emberek akkor megint valósággal találkoztak Istennel a maguk életében és a történelem életében, Istennel, a maga teljes, szuverén hatalmában, mellyel igazgatja az emberélet folyását.

A reformáció nem lett volna reformáció, ha nem kerül benne ismét felszínre a predesztináció régi keresztyén bizonyágtétele. És a XX. század jubiláló protestantizmusa sem igazi protestantizmus, ha a predesztinációra csak mint valami múzeumi ócskaságra tud tekinteni. Ma is az a hőmérője a keresztyénség bennünk lüktető vagy ellanyhult életének, hogy vannak-e lelkek, akik olyan erősen és mélyen átélték Istennek a Jézus Krisztus által hozzánk hajló kegyelmét, hogy ebben a tapasztalásukban készek és kénytelenek csakis Istennek kegyelmes munkáját látni, amelyért feltétlen, örök hálaival dicsérik Őt. A reformációnak ezt az egyik legszentebb örökségét is teljes gazdagságában és erejében ápolnunk és őriznünk kell, ha azt akarjuk, hogy az üdvösség birtokában bizonyos, az Isten országa szolgálatában hajthatatlanul erős, és az evangéliumi igazság diadala felől a legsötétebb helyzetekben is diadalmasan reménykedő emberekből álljanak egyházaink.

Azt pedig soha ne felejtjük el, hogy amilyen drága és bizonyos igazság a maga örök eleveelrendeltsége annak, aki egyszer átélte azt, olyan érthetetlen és megbotránkoztató annak, aki ezen a szent élményen még kívül áll. Csak a kapu belsejére van felírva az „Isten hozott!” Kívül az áll: „Jövel!” Azért mennél inkább akarjuk, hogy sokan átéljék az „Isten hozott!” titkát, annál kevesebbet beszéljünk róla, hanem annál hangosabban hirdessük a „Jövel!” szózatot. Hadd szólaljon meg hatalmasan életünkben és szavunkban a Jézus Krisztus csodálatos személyisége, aki maga az Isten testet öltött Szava. Majd lesznek körülöttünk, akik megértik a meghívást, akik vonzódnak ehhez a Krisztushoz, akit elibük éltünk és hirdettünk. S ha majd ők is megtalálták az Ő mindhalálig menő szeretetében az Atyának érettük is dobogó szívét, eljön az idő, amikor ők is átélik és megtudják, hogy a világ fundamentumának felvetése előtt már elkészített számukra az üdv, amiben most boldogok.

*A Bethánia-Egyesület kiadásában,
Takaró Géza szerkesztésében 1917-ben
megjelent Reformációi Emlékkönyvben.*

Reformáció: A múlton át a jövő felé.

(Református Élet, 1943. október 30.)

Mi volt a reformáció? Hatalmas lépés-e Európa lelki fejlődésének az útján? A középkorból kinövő népek nagykorúsodásának egyik nagyszerű jelensége, az újkori ember ébredésének ígéretes bizonyossága? A haladás és a fejlődés szempontjai alá állítva érthető meg igazán az, amivel Luther, Zwingli, Kálvin, meg a sok többi nagyobb és kisebb reformátor négy évszázaddal ezelőtt emlékezetessé tette nevét? Vagy talán éppen ellenkezőleg, abban nyílik meg előttünk munkásságuknak és eredményeiknek a titka, ha észrevevesszük, hogy a jelszavuk nem az volt: „Előre!”, hanem az, hogy: „Vissza!”? Mert ők maguk nyilván úgy fogták fel hivatásukat, hogy vissza akarták vezetni az egyházat és az emberek életét olyan alapokra, amelyekről sohasem lett volna szabad letérni. Nem továbbvinni akarták új magasságok felé az előző koroknak – talán nagyon el is akadt – fejlődését, hanem annak az irányát tévesnek ismerve fel, újrakezdeni akarták az építkezést. Ez esetben, aszerint, hogy egyetért-e valaki a reformáció látásával, vagy nem, örvendetesnek vagy károsnak fogja tartani munkásságát, de mindenesetre egy régi múlthoz való visszakanyarodást fog benne látni, nem pedig új jövőndök felé való előretörést.

Azonban ilyen ellentéteket csak addig állíthatunk fel, amíg megfeledekezünk arról, hogy a szellemi életben „Vissza!” és „Előre!” nem két egymásnak ellentmondó irányzat, hanem egymást feltételező és kölcsönösen tápláló elv. A múlt az a gyökérzet, amelyből a jövő kiteljesedő koronája a maga erejét szívja. A jövő felé mindig a múlton át kanyarodó út vezet tovább. Az emberi bűnösség egyik legszembeszökőbb bizonyossága az, amit az élet általános színterén is mindenfelé meg lehet figyelni, hogy az ember hanyag és rossz sáfára Istentől kapott javainak s ezért élete egy-egy fordulójánál, válságossá vált helyzeteinek a megoldásánál, addig nincs továbbvezető útja, amíg előbb szégyenkezve számon nem veszi: mi mindent el nem herdált abból, amije már egyszer megvolt. Könyvtárak polcairól, a föld mélyéből, régiek halványodó emlékezeteiből fel kell támasztania hajdankori látásokat, megismert igazságokat, amelyeket az évtizedek folyamán, vagy évszázadokon át, szégyenletesen elhanyagolt. És csak azután indulhat neki a további haladás útjának. Elvesztett javak visszahódításával kell kezdődnie minden új hódító előnyomulásnak. Az egyszer már bírt, de aztán megint elejtett értékeknek aztán éppen az a legjobb próbája: vajon újrafelfedezésük csakugyan ad-e új lendítő erőt az elakadt emberi életnek? Olyan múlt ébred-e fel bennük, amely képes a jövőt formálni?

Még inkább állnak ezek a megállapítások az egykori életre, amelynek területén közvetlen találkozásban áll egymással szemben a kegyelmes Isten és a bűnös ember. Itt válik egészen megdöbbentővé az ember hűtlen gazdálkodása. Gazdagon megáldott nemzedékek után milyen hamar következnek tékozló, az örökséget meg nem becsülő és ezért nyomorultul elszegényedő nemzedékek! A fejünkre tornyosuló bajokból nincs azután más kivezető út, mint töredelmesen visszatérni oda, ahol már egyszer mások álltak és onnan újra elindulni! És főképpen így vagyunk, minden nemzedék, amely azóta a földön élt, azzal az egyszeri és örökké szóló ajándékkal, amelyet Jézus Krisztusban és az Ő Evangéliumában nyert ez a világ. Nincs más módja az egyház jövőndök építésének és általa a világ sorsa üdvösséges alakításának, mint szakadatlan bűnbánattal számonvenni: mit kellett volna jobban megértenünk és megbecsülnünk az Istennek ebből az egyedülálló, gazdag ajándékából, – az Ő Igéjéből?

A reformáció azért teremtett új korszakot, mert nem is akart mást, mint ehhez a régi, de soha el nem avuló kincshez, a Bibliában megőrzött múltbeli ajándékhoz visszatérni. Ebből nem lett a múltnak valamilyen szolgálai utánzása. Az apostoli idők keresztyénségét nem lehetett le-

másolni a XVI. században. De megújulni lehetett az iskolájában, mert abban az örök Tanító-mester, a Szent Lélek Isten munkálkodik minden idők javára.

A zsákutcába került mai ember lelkén ez a sejtés hatalmasodik el, hogy valami nagy tévedés csúszott be terveibe és számításaiba. Azon tűnődik: hol hibázta el az utat? Egyre nagyobb hajlandóságot mutat arra, hogy revízió alá vegye a múltat és megkeresse: mit vesztett el időközben, ami most segítségére lehetne az eligazodásban és a jövő megmentésében? Egy szóval: reformációra érik a mi korunk a szónak vázolt értelmében. Nő a vágyakozás az újrakezdésre, csak lássuk meg világosan az elhanyagolt régi és újra felhasználandó alapokat!

Ki mutassa meg a mai embernek: mire is kell visszatérnie, ha nem az a keresztyénség, amely a maga történetéből már olyan világosan megtanulhatta, mi az igazi reformáció? Ehhez persze az kell, hogy előljárjon az úton, és mielőtt a világnak beszélne róla, a maga kebelében valósítsa meg. Kezdje el maga is újra azt, amit a reformáció csinált: annak példájára térjen vissza oda, ahol minden újrakezdés gyökere és minden jövő kibontakozás hőforrása van. Keresse meg újra a testet öltött Igét, az Úr Jézus Krisztust, és találja meg benne a maga holnapját és a pusztuló világ új holnapját.

Predestináció és egyház.

(Református Élet, 1940. május 18.)

A predestináció és az egyház kérdésével azért is érdemes foglalkozni, mert ebben is, mint jó példában, meglátható: milyen ég és föld távolsága választja el a predestinációban való keresztyén hitet az olyan fátum- vagy kiszmet-hittől, amilyennel tudatlan emberek össze szokták téveszteni.

Mert az egyház, ha a Szentírás fényében tekintjük, mindenestől fogva a predestináció művének bizonyul, és ebből mégsem az következik, hogy a „rólunk, nélkülünk” megfellebbezhetetlenül eldöntött változhatatlan dolgokba, mint amelyek felől úgysem tudunk semmit, beletörődve, ölbetett kezekkel hagyjuk menni az életet a maga útján, hanem ellenkezőleg: szent parancsok következnek, amelyek felelősséget rónak ránk.

Két oldala van az egyháznak és mindkettőről a lényeges igazságot ugyanazzal a lélegzettel mondja ki Pál apostol: „Ismeri az Úr az Övéit”; és: „Álljon el a hamisságtól mindenki, aki Krisztus nevét vallja.” (II. Tim. 2, 19.)

Az egyik oldalról nézve az egyházat, szemünkbe tűnik a predestináció titokzatos igazsága: „Ismeri az Úr az Övéit”. Ismerte őket, amikor még nem is voltak. Azért az Övéi, mert Ő öröktől fogva kiválasztotta őket magának. Értük történt Krisztus megjelenése, halálának áldozata, győzelmes felmagasztaltatása. És mert arra rendeltettek, hogy Isten bennük dicsőítse meg megváltó kegyelmét, azért történt a Szent Lélek munkássága által szemük megnyitása, nyughatatlaná vált szívük megpihenése, Krisztusban új életre való születésük. Az ilyenek közössége az egyház. Minden, amit Isten az egyházban végez Igéje és a sákramentumok által, arra való, hogy üdvösségükre vonatkozó örök végzéseit beteljesedjenek rajtuk. A predestináció úgy van benne az egyház életében és történetében, mint az építész terve az épületben: az épület maga a terv.

Ki lehet tehát az egyház tagja akkor? Ki lenne olyan vakmerő, hogy az Isten titkaiba beleavatottnak képzelje magát, és – mintha kölcsönhasználatra megkapta volna az öröktől fogva megírt „mennyei könyvet”, annak névsora alapján merészelje az egyik embert az egyházba felvehetőnek minősíteni, a másikat meg nem? Bizony, emberi szemek előtt elrejtett dolog az Isten kiválasztó kegyelmének végzése. „Ismeri az Úr” – de csakis Ő ismeri – „az Övéit!”

És mégis van, eleitől fogva nemzedékről nemzedékre mindmáig van, emberi ténykedés is, amely által új meg új tagokkal szaporodik az egyház. Mi értelme van ennek, kérdezhetné valaki, ha úgyis csak az Isten végzéseit döntik el, ki tartozik „az Övéi” közé?

Az az érdekes, hogy éppen olyankor, amikor az egyházban a legélénkebb volt a predestináció rejtélyes hátterének a tudata, nem vesztett ez az emberi ténykedés a komolyságából, hanem ellenkezőleg: megtelt a legünnepélyesebb felelősségérzettel. Ilyenkor érvényesült a dolog másik oldalának igazsága is, a szent parancs: „Álljon el a hamisságtól minden, aki a Krisztus nevét vallja.”

Ha Isten „az életünk könyvébe”, amelybe választottainak „neve fel van írva”, senkinek nem ad is betekintést, hogy felebarátaink predestináltságát kutassa benne, hanem hálásan meg kell elégednünk azzal, hogy ki-kí elnyeri az Ige biztatásából és a Szent Lélek vigasztalásából a maga kiválasztottságának titokzatos bizonyosságát, ha tehát erről az oldaláról nézve „láthatatlan egyház” az egyház: éppen ez súlyos elkötelezettség alá helyezi a „látható egyházban” élő és munkálkodó embereket. Amennyire Isten maga módot ad rá, teljes igyekezettel rajta kell lenniük, hogy gyarlón és tévetegen ugyan, de az Isten végzéseinek nyomában

tapogatózva forgolódjanak az egyház körül. Világosan szólva: az a kötelességük, hogy legalább az emberileg megállapítható jelekhez kössék, ki lehet az egyház tagja.

Ilyen jel az, hogy valaki „a Krisztus nevét vallja”. A szíve rejtekeibe senkinek sem láthatunk bele. De ha valaki maga azt mondja, hogy Isten kegyelméből ő is eljutott a Krisztusban való hitre, akkor ezt bizalommal úgy kell vennünk, mint az ő predesztináltságának jelét, és „az Övéi” közé kell számlálnunk. Ha csak lábbal nem tapodja azt a követelményt, hogy „álljon el a hamisságtól”, aki Krisztus hívének vallja magát. Ez a másik jel: akik „az Övéi”, azok ha ezerszer bűnbeesnek is gyengeségükben, mégsem a bűn pártján maradnak állva, hanem intő figyelmeztetésre mindig készek bűnbánatot tartva, újra harcba szállva „elállni” mindentől, ami „hamisság”.

Emberileg tehát olyanokból kell állnia az egyháznak, akik hitvallásuk alapján vétetnek fel kebelébe, és a Krisztus követésében való őszinte igyekezetük alapján tartatnak meg abban. Ellenben nem vehető fel senki, aki nem hite megvallásával maga kéri bebocsátását, és ha felvétetett is, nem tartható meg az egyház kebelében az, aki megátalkodott „hamisságával” lerontja hitvallásának értékét.

Gyakorlatilag azt mondhatjuk, ez azt a két követelményt szabja elénk a jelen helyzetben, hogy egyfelől nagyon komoly dolognak kell tekintenünk a konfirmációt, mert hiszen az a hitnek megvallása alapján az egyházba való végleges felvétel ünnepélyes alkalma; másfelől pedig fel kell újítanunk azt a szinte feledésbe ment testvéri egymással törődést, egymás gondozását és nevelését, amelyet „egyházfegyelemnek” nevezünk.

Minél mélyebben átérezzük, hogy az egyház Istennek rejtelmes műhelye, amelyben Ő maga viszi véghez kegyelme szuverén jótetszésének végzéseit emberek lelkében, annál inkább felbuzdulunk az egyház tisztasága felett való öröködéssre, amennyire az csak telhet tőlünk. A predesztinációban komolyan hívő egyház nem lehet lagymatag és elernyed, hanem gondos, serény, vigyázó és fegyelmezett.

De közben tudni fogja, hogy minden munkája téveteg és tökéletlen, s ezért alázatos imádságában Istent fogja mégis kérni: Ő maga munkálja Igéjének és Lelkének erejével egyházának tisztaságát, hogy az valóban az Övéinek közössége legyen!

Az Institutio a mai ember kezében

(Református Élet, 1936.)

Egyházunk egyetemes Konventje a legközelebbi napokban országos jubileumi emlékünnepegy keretei között lerója a hálás kegyelet adóját Kálvin János először most 400 éve megjelent főműve, az Institutio Religionis Christianae iránt, s ez a hálás megemlékezés egyben bizonyára ünnepélyes fogadalomtétel is lesz az Institutio tanításához való további tanítványi hűsége is.

Az a kérdés: kiknek a nevében hangzik majd el mindaz a hála és hűségnyilatkozat, amelytől az ünnepély színhelyének falai visszhangzani fognak. Csak a jelenlevők fognak-e ünnepelni? Hogy ne így legyen, évégből Egyetemes Konventünk egyik jubilaris intézkedéseként új fordításban kiadta a Parókiális Könyvtár sorozatában az Institutio 400 évvel ezelőtt megjelent első kiadását. Ez a kötet most már ott van országszerte minden egyházközség lelkészi hivatalában. Mint karcsúbb, fiatalabb testvér elfoglalta helyét a Parókiális Könyvtárban 1909-ben a Kálvin születése négyszázados évfordulója alkalmával megjelent testesebb, öregebb „Nagy Institutio” két hatalmas kötete mellett, amelyben Kálvin e főművének végső, kiforrott és beteljesedett formája, az 1559.-i, foglaltatik. Remélhető, hogy lelkipásztoraink és rajtuk kívül a lelkészi hivatalok könyvtárához hozzáférő más egyházi előljáróink és munkásaink országszerte felújuló érdeklődéssel fognak Kálvin tanításának ehhez a forrásához fordulni és belőle meríteni. A most megjelent kisebb mű a félénkebbeket is vonzani fogja és elolvasása után talán jobban nekibátorodnak a nagyobbak elolvasásához is. S a könyvhöz csatoltan most megjelent bevezető tanulmányok (Dr. Révész Imrée az Institutio történetéről; Dr. Vasady Béláé az Institutio teológiájáról) minden olvasónak nagy segítségére lesznek abban, hogy ezt a történeti kincset igaz mivoltában meg tudják érteni és becsülni.

De még ezzel az országszerte bizonyára kiújuló érdeklődéssel sem érjük be. Azt kérdezzük: ott lesz-e a Konvent hivatalos ünneplése mögött a magyar református nagyközönség közvéleménye? Vagy, hogy túlságosan nagyra ne szabjuk igényeinket, – ott lesz-e a művelt, könyveket olvasó réteg, a magyar református intelligencia? A most megjelent jubilaris kiadványban a fordító (e sorok írója) elárulja előszavában, hogy a jubileumi alkalomtól egészen függetlenül, már évekkel ezelőtt, azért készítette el fordítását, mert úgy érezte: ennek a művelt református közönségnek tesz vele szolgálatot. Remélnünk kell, hogy a következmények igazolni fogják s az Institutio ebben a könnyedebb formájában csakugyan megtalálja a maga útját a lelkészi hivatali könyvtárakon messze túl, az olvasóközönség szélesebb köreiben is.

A mai átlagos műveltségű református ember kezében szeretnénk ott látni ezt a könyvet! Világos, határozott, és mindenestre hiteles formában megláthatja belőle: mit is jelent (és mit nem jelent) igazában a „Kálvinizmus”, és hasznos revízió alá veheti ennek mértékénél a maga református voltát. Igaz, hogy nem kapja meg ebben a könyvben az egész Kálvint, tanításának klasszikus teljességében. Az első kiadástól az utolsóig, amelyet még életében maga Kálvin sajtó alá készített, körülbelül egy nemzedék ideje múlt el, s közben a szerző szakadatlanul dolgozott, tanult, érett és fejlődött, – a „scribendo proficere” augustinusi jelszava szerint. De azért – minden lényeges vonásában – megtalálható már itt ugyanaz a Kálvin, ugyanaz a hitbeli állásfoglalás, ugyanaz a bizonyágtétel, – mint az Institutio későbbi kiadásaiban. És hozzá még: az ifjúság frissebb és lendületesebb formájában. – A könyv élvezetes és nyereséges forgatását az sem zavarja meg, hogy itt-ott kiütközik rajta a négy évszázaddal ezelőtti polémikus modor nyersesége, amely természetesen idegen már a mi korunk csiszoltabb és udvariasabb vitatkozó modorától. Ezek elenyésző, apró szemölcsök. Ha a fordítót nem kötelezte volna a hűség és nem az lett volna a dolga, hogy egészen úgy igyekezzék magyarul

visszaadni mindent, amint az az eredetiben van – néhány ártalmatlan kozmetikai fogással el is tüntethette volna. Egyetlen komoly olvasó sem fog ezen fennakadni, amikor a mű lényegét egyáltalán nem érintik ezek a mi szemünket már bántó apró szépséghibák. A maga egészében zavartalanul tárja elénk egy nemesvonalú, felséges összhatású épület képét.

Egyetlen komoly nehézsége lehet a mai embernek az Institutio olvasása közben. Mondhatnánk: az Institutionak, mint mai olvasmánynak, egy nagy gyengéje van. De hozzátehetjük mindjárt: ebben rejlik éppen a főerőssége is. A bibliai megalapozottságára célzunk. Tanításának egész épületét kíméletlen következetességgel és a legnagyobb alapossággal a Szentírásra fundálja. Az neki az Isten kétségtelen beszéde, szuverén kijelentése, amely előtt minden emberi okoskodásnak és ellenvéleménynek alázatosan el kell hallgatnia. Semmi egyebet nem akar, mint ezt az isteni Igét tolmácsolni. Szabálya abban a kedvenc idézetében foglaltatik: „Semmit ne tegyél ahhoz, és el ne vegyél abból!” (V. Mózes. 12, 32.)

A modern ember, még sok „vallásos” református ember is, ezen a ponton tétovázik és bizonytalankodik. Azt nem vonja kétségbe, hogy a Kálvin premisszájából a Kálvin konzekvenciái folynak. Vagyis, elismeri, hogy ha komolyan a Szentírás alapjára helyezkedünk, akkor abból az a hitvilág nő ki a számunkra, amely ebben a műben is elénk tárul. De elfogadhatjuk-e a premisszát? Meghajolhatunk-e a Biblia isteni tekintélye előtt? Teljes jóhiszeműséggel vallhatjuk-e, hogy ebben a régi, sok történelmi kritikától kikezdett, távoli korok, idegen faj köréből ránk maradt könyvgyűjteményben – Isten szól hozzánk, éspedig úgy, hogy mi feltétlen, engedelmes bizodalommal ráhagyhatjuk magunkat szavának a vezetésére?

Ezzel a kérdéssel Kálvin itt nem foglalkozik. Az Institutio későbbi kiadásaiban vannak már nagyon komoly, megragadó erejű mondanivalói arról is, hogy min alapszik a keresztyén ember és a keresztyén egyház Biblia-hite. De itt, működése elején magától értetődőnek tekintette a Biblia isteni tekintélyét. Hiszen az ellenfelek sem vonták azt kétségbe, akikkel vitatkozik. A római egyház is Isten Igéjének vallotta a Bibliát, amint vallja máig is, – és hogy mellette a „hagyomány” is „ugyanolyan kegyes érzülettel és tisztelettel fogadandó”, azt határozott tételként csak később, a tridenti zsinaton mondta ki, habár gyakorlatilag sokban ehhez az elvhez igazodott már régóta.

De azt mondtuk, hogy – ha ezen a ponton kielégítetlenül hagyja is a mai olvasót ez a könyv, – ugyanakkor itt tehet neki a legnagyobb szolgálatot is. Mert a Biblia isteni tekintélyét nem teológiai fejtegetések teszik számunkra bizonyossá, hanem – amennyire az emberek szaván múlik egyáltalán, – a Bibliára alázatosan hallgató hívők bizonyágtétele. Miközben másvalaki elmondja nekem, hogy a Bibliában – nemcsak szólt hozzá Isten, hanem: – mit mondott neki Isten, nyílik meg az én fülem hallása is az onnan felülről hangzó Ige számára. Nos, ebben a könyvben ezt kapja meg a mai olvasó. Valaki, akinek egész lelkét betöltő szenvedélye volt felfogni és átgondolni az Isten parancsait és ígéreteit, – továbbadja azt, amit kapott. És mindnyájan áhítatos csodálkozással figyelhetjük meg: milyen bizonyos és milyen gazdag az az üzenet, amelyet ő megértett, milyen erőt ad, milyen békességet ad, milyen üdvösségre vezető irányítást ad.

Utána elővesszük a Bibliát, – és íme: ugyanaz az Isten jelenti meg magát nekünk is és ugyanaz a szentséges akarat és ugyanaz az irtalmas vigasztalás szól hozzánk is belőle.

Ezért érdemes mindennekfelett megünnepelnünk az Institutio 400 éves évfordulóját – mennél szélesebb körben!

KÁLVIN Institutiojának 400 éves évfordulójára

(Deklaráció)

Elmondta: dr. Victor János lelkipásztor

Mi, 1936 virágvasárnapján a IV. Budapesti Református Nagygyűlésen egybegyűltek, az egész budapesti református közönség nevében, ünnepi érzésekkel csatlakozunk ahhoz a kegyeletes megemlékezéshez, amellyel az Egyetemes Magyar Református Egyház és világszerte a református keresztyének összessége ennek az évnek tavaszán megünnepli Kálvin János irodalmi főművének, az Institutionnak 1536 tavaszán megjelent első kiadásától számított 400 éves évfordulóját.

Isten iránt való mély hálával újítjuk fel ez alkalommal is a mű szerzőjének, nagy reformátorunknak emlékezetét. A reformáció más nagy hősei iránt tartozó maradandó hálánk és tiszteletünk legkisebb csorbítása nélkül, úgy tekintünk vissza rá, mint az Isten Igéjének a reformáció korában élt legnagyobb magyarázójára. Benne keresztyén hitünk és életünk igazságainak azt a tanítómesterét ismerjük és tiszteljük, aki legvilágosabban, legkövetkezetesebben és legteljesebben tolmácsolta számunkra Isten kijelentését. S ezért, atyáink nyomán, mi is hálásan valljuk magunkat az ő tanítványainak az Isten ismeretének szent tudományában, és követőinek a Jézus Krisztus egyháza szolgálatában.

Isten iránt való hálával újítjuk fel közelebbről annak a művének, a „A keresztyén vallásra tanító” Institutionnak emlékezetét, amely most tölti be történeti pályafutásának negyedik évszázadát. Hálásan tekintünk vissza rá, mint alapvető jelentőségű összefoglalására azoknak az üdvösségünkre és életünk irányítására Istentől kijelentett igazságoknak, amelyek később református anyaszentegyházunk hitvallásaiba is belefoglaltattak, és atyáink lelkén át szent örökségül szálltak reánk is.

Isten iránt való különös hálával újítjuk fel az emlékezetét mindazoknak az áldott hatásoknak, amelyek ebből a forrásból az elmúlt 400 év alatt nem csak általában a Krisztus földi egyházának a megreformálására, hanem közelebbről a magyar keresztyénségnek a megtisztítására és az Evangélium alapján való továbbépülésére kisugároztak. Valljuk és hirdetjük, hogy ezeknek a hatásoknak a reformált keresztyén anyaszentegyház hitvalló élete és munkája révén felmérhetetlen nyereséget köszönhet egész nemzeti életünk. Tudatosították benne Istentől kapott és semmiért el nem alkudható öncélú rendeltetését; előmozdították szellemi és erkölcsi javakban való meggazdagodását; a legnehezebb próbatételek korszakaiban is viharállóvá edzették, még gazdasági és politikai tekintetben is.

Felújítva emlékezetünkben az Institutionnak történelmi útjára való elindulását, csodáljuk írójának génuszában az Isten teremő munkájának remekét. Különös jókedvében formálta az Ő keze a reformáció evangéliumi bizonyágtételének megszólaltatására annak az embernek szellemét, aki az Institutio megírásakor, 26 éves korában már olyan kristályosan tiszta, és a hódító terjeszkedésre már olyan érett formában tudta összefoglalását adni a százvezrek lelkében az Ige hatása alatt megfogamzott meggyőződéseknek, hogy ennek a művének alapján ifjú kora ellenére is Istentől kapott vezért ismerhetett fel benne nemzedéke, és azonnal oda-kényszeríthette, szinte akarata ellenére, világtörténeti szereplésének színterére.

Áldjuk Istennek azt a gondviselő jóságát is, amely ennek a kiválasztott szolgájának küzdelmekben és szenvedésekben gazdag életét továbbra is úgy igazgatta, hogy ezen a főművén szinte élete végéig tovább dolgozhatott; azt későbbi kiadások során egyre gyarapíthatta és tökéletesíthette. Így vált az végső formájában az evangéliumi igazságnak páratlan értékű fegy-

vertárává; még az ellenfelek tiszteletének is kénytelenül elismert tárgyává; a tanítványoknak pedig – hosszú nemzedékeken át és a világ legkülönbözőbb népei körében – olyan kalauzává, amely az Ige vigasztaló és megszentelő igazságainak világában biztos útmutatójukul szolgálhatott.

Ez emlékek hatása alatt mindenkinek felett imádjuk Istennek, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyjának azt a megváltó irgalmasságát, amelyről ez a mű a Szentírás alapján legfőképpen bizonyosságot tesz. Megértjük ebből a bizonyosságtételből, hogy a feledésnek és a tudatlanságnak bűnös emberi természetünkől felszálló fellegei hosszú időkön át elhomályosíthatják ugyan a Krisztusban megjelent kegyelmet, de annak fénye előbb vagy utóbb diadalmasan áttör minden akadályon, és a váltság ajándékát az egyház késői nemzedékei számára is örök, romolhatatlan gazdagságában felragyogtatja.

Hálásan emlékezve meg arról, hogy a magyar reformációnak kezdetei óta közvetve vagy közvetlenül mennyi világosság és erő áradt Kálvin János Institutiójából magyar szívekbe, ünnepélyes fogadást teszünk, hogy azokat a lelki javakat, amelyeket előttünk járt nemzedékek ebből a könyvből nyertek, mi is híven megőrizzük és gyümölcsöztetjük, hogy szent örökségül származtathassuk át az utánunk következőkre. Sőt továbbmenve, ünnepélyesen megfogadjuk, hogy magát ezt a könyvet is, amely ilyen lelki javaknak századok emlékei által megszentelt gazdag foglalat, maradandó nagy becsben fogjuk tartani. Nem úgy, mintha pusztán történelmi ereklje volna számunkra, hanem mint a felette eltelt 400 év ellenére is mind máig megismerésre, tanulmányozásra és terjesztésre méltó, élő és ható bizonyosságtételt az Isten üdvözítő akarata és igazsága mellett.

Jól tudjuk, hogy más történelmi helyzet szülte, mint amilyenben mi élünk; s ezért egyes, nem lényeges részletei felett eljárhatott a minden emberi munkát kikezdő idő; közelebbről – nyugodt, előkelő hangja ellenére is – sok helyt magán viseli annak a korabeli éles és nyers vitatkozó modernak nyomait, amelyet mi, más véleményekkel szemben türelmesebb és megértőbb kornak neveltjei, nem óhajtunk utánozni. De mindez csak azt jelenti számunkra, hogy az ősi fán itt-ott elszáradt levelek is találhatók. És annál hálásabban állapíthatjuk meg, hogy a maga egészében üdén zöldell hatalmas lombkoronája, és dúsan kínálja ma is ízes gyümölcsseit annak, aki kinyújtja kezét felénk.

Élő és maradandó érték számunkra mindenekelőtt az Istennel való viszonyunknak az a kíméletlen komolysággal, igazságkereséssel és valóságérzéssel való felfogása, amely lapjairól sugárzik. Példája nyomán mi sem akarunk sohasem megelégedni olyan vallási élettől, amely csak jelképek és hangulatok játszi költészete, szokásokon és hagyományokon való kegyeletes csüngés, egyházi szervezetek és intézmények szolgálata. Egyenként és együttesen valóságos, élő viszonyban akarunk állni a valóságos, élő Istennel, aki – mint az Institutio tanítja – ezt szabta elénk rendeltetésünkül Törvényében, mint Urunk, és ennek lehetőségével ajándékozott meg minket Evangéliumában, mint Atyánk.

Ugyanilyen el nem hervadható értéket látunk abban a gyengéd, testvéri felelősségérzetben, amely e könyvet áthatja, – amellyel írója az üdvösségüket kereső ember-sokaságok segítségére igyekszik sietni. Példájából szakadatlan ösztönzést akarunk meríteni arra, hogy mi se nézzük közönyösen, milyen kétségek útvesztőjében járnak, milyen bizonytalanságok remegésében élnek, és milyen, az üdvösségük érdekeitől idegen célokra használtatnak ki kiszolgáltatottságukban emberek, akiknek számára pedig Isten a Jézus Krisztus által olyan egyenes, biztos és elégséges utat nyitott az üdvösségre, amilyenről az Ő Igéje tanúskodik.

Mindenekfelett pedig eleven, örök tűznek érezzük ebben a könyvben azt az Isten dicsőségéért égő szenvedélyt, amely szerzőjének a lelkében lobog, s ezért táplálni akarjuk belőle ugyanezt a szent lángot a magunk lelkében. Földi és örök sorsunk titkai előtt megalázkodva elhallgattatjuk mi is a magunk tévetege emberi gondolatait, hogy egyedül Istennek a Szentírásban

felénk hangzó szava oldja meg és döntse el azokat számunkra. Üdvösségünk minden javát mi, bűnösök, egyedül az Ő kegyelmének tulajdonítjuk, és csak Őtőle magától várjuk, tudván, hogy semmilyen emberi érdemünkkel, semmilyen emberi szent művelettel vagy szertartással, semmilyen – akár földi, akár földöntúli – emberi közvetítéssel mi azt magunknak nem biztosíthatjuk, hanem csak az Ő irgalmassága ingyen ajándékaképpen nyerhetjük el és bírhatjuk hitünk által. Az emberek közötti viszonylatban, a családi és társadalmi, a szellemi és gazdasági, a nemzeti és nemzetközi életben, semmilyen emberi tekintély vagy hatalom elől meg nem hátrálva küzdeni akarunk azért, hogy az élő Isten egyedülvaló legfőbb uralma, törvénye és dicsősége előtt meghajoljon minden emberi ösztön és érdek, álbölcsesség és felfuvalkodottság, és el ne hatalmasodhassék az Istentől elszakadt, öntörvényűvé vált ember pusztító zabolátlansága. És legfőképpen féltékenyen örködni akarunk az anyaszentegyház szüntelenül újra reformálandó élete felett, hogy benne tisztán tündököljék emberi tekintélyek istenítésének és emberi érdekek szolgálatának a kirekesztésével a Szentháromság egy élő Istennek egyedülvaló dicsősége.

Az Institutio e nagy ösztönzései előtt megnyitva lelkünket, hálásan gondolunk azokra is, akik a távolabbi és közelebbi múltban mint hazai fordítói és kiadói magyar olvasók számára is hozzáférhetővé tették az Istennek ezt az ajándékát és ígérjük és fogadjuk, hogy azt ezután sem fogjuk ismeretlenül és elfeledten porosodni hagyni.

Végezetül azzal a reménykedő imádsággal fordulunk az örökkévaló Istenhez, hogy újabb száz esztendő múltán engedje meg hitünk utánunk következő örököseinek egy boldogabb magyar korban megérniük és még több lelki gazdagság birtokában még nagyobb hálaadással megünnepelniük az Institutio félezer éves évfordulóját az Ő nevének dicsőségére, akinek Igéje és Igazsága nemzedékről nemzedékre megáll mindörökké.

KÁLVIN HITE

(Református Élet, 1936.)

Érdekes feladat volna a hit szempontjából megrajzolni Kálvin jellemképét, vagyis a historikusnak, közelebbről a biográfusnak a megfigyelő eszközeivel megkeresni ebben a nagy lélekben annak a különös palántának, amelyet „hitnek” nevezünk, a kivirulását, kilombosodását, gyümölcstermését... De nehéz feladat volna. Mert Kálvin tudvalevőleg azok közé a nagy lelkek közé tartozik, akikbe nehéz belelátni. Másoknak nem von le a nagyságából okvetlenül az a közlékenység, amellyel szinte meg sem várva kíváncsi kérdéseinket, máris elárulják belsejük titkait. De az ő nagyságához mindenesetre az is hozzátartozik, hogy a legnagyobb szófukarsággal, csak a legritkább, a legszükségesebb esetekben beszél magáról.

Ezért, aki igazán meg akarja őt ismerni, ne is őt magát vizsgálja elsősorban, hanem azt az ügyet, amelyért élt. Mert abban benne is élt. Őt ott lehet megtalálni. Az ő hite is legjobban abból ismerhető meg, amit a hitről tanított. A maga hitét vetítette ki írásainak a hitről szóló lapjaira, prédikációinak a hitről szóló szakaszaiba. Ránézve egészen mellékes és érdekelt-ségnélküli kérdés volt az (s ezért fel sem merült előtte), hogy az ő egyéni életében vannak-e a hitnek sajátos vonásai, jellegzetes ismeretei. Őt egyedül az érdekelte: mi szerepe van a hitnek Isten és ember között, és hogy tölti be jól ezt a szerepet.

De miközben erről tanít, természetesen meglátszik szaván, megismerszik hangján, hogy ő az, aki beszél, és bármilyen személytelenül, tárgyiasan *az igazságot* akarja nyújtani, és csakis az igazságot, egyben önkéntelenül mélyen személyes vallomást is tesz.

Ebből a szempontból elsősorban is az a figyelemreméltó, hogy amint Kálvin a hitet feltűnteti, az maga is szinte személytelen, tárgyias magatartása a léleknek. „Szinte” – mondtuk, mert hiszen egészen nem lehet az. Hit nincs hívő alany nélkül. A hitem természetesen az én hitem. Az én lelkemben van meg és az én lelkem van benne. De ezt lehet többé is, kevésbé is hangsúlyozni. Kálvin azonban annyira hallgat róla, amennyire csak lehet. A természet pompájában gyönyörködő ember, a magas hegy kilátópontján, szintén el tud felejtkezni egészen a maga látószervéről, amely által az övé lesz az egész panorama. Talán ennyire már nem, de majdnem ennyire el tud felejtkezni a hajótörött is a maga izmairól, amelyekkel a feléje dobott mentőkötelet szorosan tudja fogni a habok között, a mélység felett. Amaz is mindenesetre a látvánnyal van eltelve, emez is elsősorban a mentőknek örül. Kálvint is főképpen az érdekli, *amiben* a hívő hisz. A hit a léleknek nem valami önmagából kitermelt értéke, – a hitet valami kiváltja belőlünk, valami, amiben hiszünk, ami úgy hat ránk, hogy mi erre a hitünkkel felelünk. Kálvin kedvenc szavajárása szerint a hit nem más, mint „erős és biztos meggyőződés az Isten irántunk való jóakarata felől”. A fődolog, ami őt érdekli: az Istennek ez az irántunk való jóakarata, annak megnyilatkozása, az Igében való kivilágosodása, a Krisztusban való megjelenése, a váltságban való győzedelmeskedése, a Szent Lélek által megpecsételt ígéretek, vigasztalások... Aki ezt megérti, ebbe belefogózik, ebben keresi és találja menedékét, erejét, biztonságát, – az nem sokat fog a hitről beszélni, de annál többet az irgalmas és nagykegyelmű Istenről, akibe hitét vetette.

De néhol mégis csak kell Kálvinnak a hit tárgyán kívül a hitről magáról is szólni. Itt azután megfigyelhető egy másik jellegzetes vonás. Valósággal következetes eljárása ilyenkor, hogy a hitről antitézisekben beszél. A hit odafordulás a hozzánk megnyilatkozó kegyelemhez, de egyben szinte még előbb, elfordulás is valamitől. A hit megragadása az Isten irgalmasságának, de ezzel együtt ugyanolyan elszánt elvetése valaminek, amihez különben ragaszkodnánk. A hit, a Krisztusban békességet, életet, üdvösséget nyerő hit, egy másik oldaláról kétségbe-

esés, megököltetés, elkárhoztatás. Mert csak az tudja boldog hittel megízlelni az Isten jóvoltának édességét, aki teljes keserűségében átérzi: mi volnék és mi volna a sorsom különben? Tehát elfordulás a magunk vélt érdemeiről; elvetése a magunkba vetett bizakodásnak; teljes reménytelenség afelől, hogy a magunk lábán megállhassunk; elismerése és magunkraalkalmazása az Isten méltán elvető ítéletének; mindez hozzátartozik a hithez. A teljes megálázkodás mélységeibe leszállva láthatja meg az ember „az Isten irántunk való jóvoltának” ezt a felragyogását, amely a boldog megoldást megadja ebben a megoldhatatlan helyzetben.

A hitnek másik oldala tehát – mint a homorú érclapnak a domború háta – a büntudat és bűnbánat, és e nélkül Kálvin nem ismer hitet. Miért vetné bizalmát az Isten irgalmába az az ember, aki jól megvan magabízásában? Miért menekülne a Krisztus érdeméhez az, aki még nem borzadt meg a maga érdemteleniségétől?

A hit mivoltában ennek a negatív oldálnak a hangsúlyozása, – hogy *itt* megtalálom az üdvöt, de *csak* itt és sehol másutt, – bizonyára mélyen benne gyökerezik Kálvin lelki fejlődéstörténetében. Ő nem a kolostorok világából jött, mint Luther, ahol az üdvösséget komolyan kereső lélek már eleve áteshetett a bűnbánat gyötrődésein és megtanulhatta minden emberi igyekezet hiábavalóságát. Őneki az Isten Igéje nem hirdethette ezért mindjárt az örömhírt, a kegyelmes Isten ingyenvaló üdvözítő irgalmát. Ő a középkori világ világias köreiből jött, ahol az egyháziasság vajmi vékony felületi máz volt csak s azon belül a pogány ókorral rokonságot tartó reneszánsz és humanizmus szelleme virágzott. Ezért neki az Igéből magából kellett megkapnia az összetörettetést is, az Istennek azt az ismeretét, amely előtt semmivé foszlik minden emberi érték, bölcsesség, erő és jóság. Vagyis egyszerre kellett megtanulnia a maga nagy nyomorúságát és a kiválasztó kegyelem felséges bizonyosságát. Ezért nem tud a hit „erős és bizonyos meggyőződéseiről” beszélni úgy, hogy a bukott ember gyászának a mély alsóhangjai is ne rezegjenek bele szavába.

Talán mindennél inkább ez teszi aktuálissá szavát a mi napjaink számára. A mai embert sok elkedvetlenítő kiábrándulás, sok csúfos megszegyenülés érte. De azért még mindig nem mondott le magáról. Önerejéből való szabadulása felől kétségbe nem esett. Ezért nem tudja magát az irgalmas Isten karjaiba vetni. Nem tud hinni a Jézus Krisztusban. Úgy kellene valahogy megvilágosodnia előtte az új élet Isten-adta reménységének, hogy ugyanakkor átjárja szívét a tör és halálra döfje ostoba, hiú gögjét! Kálvintól kellene újra megtanulnia – hinni!

Régi nagy harcok

(Református Figyelő)

emlékeit elevenítette fel az az ünneplés, amelyet a magyar unitáriusok, bizonyára külföldi hittestvéreik élénk részvételétől is kísérve, Dávid Ferenc emlékének szenteltek 1579 november 15-én a dévai vár börtönében bekövetkezett halálának 350. évfordulóján. Református értelmiségünk vallási műveltségének hiányosságára szomorú fényt vet az, hogy mennyire kiveszett köztudatából annak a szinte országra szóló és évtizedeken át zajló mérkőzésnek az emléke, amely a Szentháromság-valló kálvinizmus és az „antitrinitárizmus” között lejátszódott a 16. század második felében. Ha másért nem, csak azért is érdemes ismernünk ezt a küzdelmet és ápolnunk az emlékezetét, mert egyike azoknak az eseteknek, amelyekben európai harcok élén küzdött a magyar szellem. Hiszen Olaszországtól egészen Lengyelorszáig hullámozott a nagy „szentháromság-vita” fejedelmi udvarok köreitől le az egyszerű nép asztali beszélgetéséig, izgalomban tartva ezt a vallási kérdések levegőjében élő korszakot és sehol sem csaptak oly magasra a hullámok, mint éppen a magyar reformációnak medrüket még kereső vizeiben.

De ezen a nemzetközi szellemtörténeti szemponton kívül azt sem volna szabad sohasem elfelejtenünk, hogy voltaképpen ennek a harcnak a tüzeiben formálódott ki a magyar református egyház. Nincs annál tragikusabb látvány, mint amikor valaki mellét döngető büszkeséggel vallja magát a magyar történelmi kálvinizmus sarjadékának és alapjában véve annak a szellemnek a hordozója, amely ellen hadakozva jegecesedett ki és szerveződött meg annak idején a magyar Alföld és Erdély kálvinizmusa (mint ahogy Genfben maga Kálvin is kemény tusákat vívott ellene).

Dávid Ferencre, az antitrinitárizmus messze földön ismert magyar apostolára lehet és kell történeti kegyelettel visszatekintenünk, mint a magyar múltnak egy megkapóan érdekes jelenségére. Dávid Ferencet, az embert is végigkísérheti pályáján résztvevő érdeklődésünk, amint alacsony sorsból nagy képességeivel felszárnyal a közélet legviharosabb ormaira, csapongó lelkével sorban próbál fészket rakni a római egyház után a lutheri, aztán a kálvini, majd a különböző színezetű „unitárius” irányzatok szikláin és végül is tragikus bukásba hanyatlik alá. És mai híveivel egyek vagyunk annak a középkorból áthozott módszernek az elítélésében, amellyel akkor még a magyar reformáció vezérszemléi is hatalmi eszközökkel vélték jól megoldhatni a vallási vitakérdéseket.

De ami a dolog lényegét illeti, számunkra végül is az marad Dávid Ferenc igazi jelentősége, hogy működésével történelmi arányú alkalmat teremtett a magyar kálvinizmus számára arra, hogy kálvinizmusa mellett minden időkre lekösse magát. Vezér volt egy olyan úton, amely az emberi ész világánál kereste a végső kérdések megoldását. És a mi atyáink nemet mondtak hívogatására, mert azt a másik utat akarták járni, amelyen Istennek kijelentése világol a maga észfeletti tekintélyével.

Ezért van ma magyar kálvinizmus és csak addig lesz, amíg ezt az utat járja.

A „kezdeményező egyház”.

(1929. november 30.)

Amikor a magyar református egyház négy egyházkerülete közül kettő is és éppen a nagyobb kettő rövid néhány napon belül tartja meg közgyűlését, mint ahogy ez a múlt napokban történt, egészen természetes, hogy az egyházi közéletnek úgyszólván minden nagy kérdése szinte glédába állítva vonul el a szemeink előtt. A tiszántúli és a dunamelléki püspökök minap elhangzott jelentései, amelyeknek a napi sajtó is méltán szentelt meglehetősen figyelmet, magukban véve is tanulságos keresztmetszetét adják annak, hogy mik a magyar református egyháznak az aktuális problémái az Úrnak 1929. esztendejében.

Ha ezek közül most egyet kiragadunk hozzászólás és a közfigyelem fokozása végett, akkor azt nem azok közül választjuk ki, amelyek egyházunknak külső viszonyait érintik. Hiszen más felekezetekhez, az államhoz, az általános társadalmi élethez való viszonyaink tekintetében nem igen mondhat senki sem új dolgot. Elégké kialakult közvélemény tartja már számon mindazt, ami ezen a téren megállapításra, felpanaszolásra, állandó hangoztatásra szorul és az említett püspöki jelentéseknek sem lehetett más feladatuk ezekre a kérdésekre vonatkozólag, mint hogy újra, messzehangzóan tolmácsolják a magyar református közvélemény szándékait és igényeit: elhatározott készségét a felekezeteken felülálló nemzeti egység és összhang ápolására és ugyanakkor szívós ragaszkodását történelmi jogainak az épségben maradásához és megbecsültetéséhez.

Inkább az egyházi élet belső kérdései azok, amelyekben irányító és nevelő szerepet játszhatnak az ilyen megnyilatkozások. Figyelmünket ezek felé fordítjuk tehát. A sok komoly téma közül, amelyet a két püspöki jelentés ezeknek terén érint, legyen szabad kiemelnünk azt, amelyet valamennyi fölé emel a jelentősége. Dr. Ravasz László, jelentésének abban a szakaszában, amelyet a folyó évben is gyűlésező zsinatunk munkálatainak méltatására szentelt, örömmel számolt be arról, hogy „általában zsinatunkon megnyugtató módon érvényesül az az alapelv, hogy egyházunkat saját reformátori örökségével és igazságaival minél teljesebben átítassuk”. Általában megemlékezve így a református ébredésnek a zsinat magaslatáig felcsapó áramlatáról, különösbbe is foglalkozik – nyilvánvalóan a zsinat napirendjén szereplő „belmissziói törvényjavaslatra” való tekintettel, – az „egyház és egyesületek” kérdésével. Ez valóban az a kérdés, amelyet tiszta elvi megvilágításba helyezni és gyakorlatilag is a helyes megoldás felé terelni, egyházi ébredésünk sorsdöntő érdeke. A jelen helyzetnek fonákságát és vele szemben a jövőnek igazi programját tömören foglalják össze a következő szavai: „Ma úgy áll a dolog, hogy az egyház kedvetlenül követi ezeket (t.i. az egyesületeknek) kezdeményezéseit, pedig ezeknek kellene örömmel követniük az egyház kezdeményezéseit”.

Ami ebben a jövőre vonatkozó követelmény és útmutatás, ahhoz nem szükséges semmilyen kommentárt fűzni. Aki valamelyest tisztában van azzal, hogy mit jelent református értelemben az egyház, az előtt elég egyszer felmutatni azt az igazságot, hogy az egyház az Istentől rendelt közege a Szent Léleknek, megbízott és kötelezett szolgálója és eszköze a világban élő és munkálkodó Krisztusnak, tehát „primus agens” minden szervezett és intézményes keresztyén szolgálatban. Ennek az eszménynek a helyességéről senkiben sem maradhat kétség, aki előtt egyszer megvilágosodott. Egyesületeknek nem az egyház mellett van a helyük, még kevésbé lehet a helyük felette, – hanem csakis alatta. A modern életviszonyok között szükséges a minél erősebb, szinte az aprólékosságig menő „szervezettség”, amelynek hiányát olyan sokszor panaszoljuk egyházi életünkben. Ez azt jelenti, hogy egyesületekre nagy szükségünk van az egész vonalon. De ha az egyház legszentebb szolgálatait nem akarja lerázni magáról és legtevékenyebb erőit nem akarja elbocsátani a maga irányítása alól, akkor az egyesületek nem

lehetnek egyebek, mint magának az egyháznak munkaszervei, legfeljebb néhány rendkívüli esetben – és akkor is az egyháznak élénk ellenőrzése és irányítása alatt – kisegítő tényezők.

A fent idézett mondatban foglalt diagnózis az, amely közelebbről érdekel bennünket. Hiszen ha a jövőnek eszménye minden vitán felül áll, akkor minden azon fordul meg: miben látjuk a jelennek azt a tényálladékát, amelyben az eszményibb jövőnek az akadályai és a biztató csirái rejlenek, amelyet tehát az eszményibb jövő kialakítása érdekében munkába kell vennünk.

Érdekes kérdés lehetne az is, hogy ez a tekintélyes helyről adott diagnózis milyen megállapítást, esetleg milyen kritikát tartalmaz az egyházunk területén működő különböző egyesületi mozgalmakra nézve. De mivel nem egyesületi konferencián tartott előadásról, hanem egyházkerületi gyűlésen előterjesztett püspöki jelentésről van szó, nyilvánvaló, hogy annak üzenete (legalább is elsősorban) nem a falakon kívül levőkhöz, hanem a gyűlésteremben bennlevőkhöz; magának az egyháznak a képviselőihez van címezve. Az a lényeges benne, amit az egyház helyzetéről mond.

És itt meg kell állapítanunk, hogy tapintatos szavakkal ugyan, de valójában kemény és fájdalmas ítélet hangzik el. Nem lehet egyházunk elé megszegyenítőbb tükröt tartani, mint azt a megállapítást, hogy „ma úgy áll a dolog, hogy az egyház kedvetlenül követi az egyesületek kezdeményezéseit...” Azt kell kérdeznünk egyenesen: nem túlsötét-e a helyzet rajza? És az a benyomásunk támad, hogy csak a szövegezés tömörebb és hatásosabb rövidege kedvéért maradt el az a néhány szó, hogy: „legalább is sok esetben”, – ami az abszolútnak hangzó megállapítást megfelelő relatív korlátok közé szorítaná. Hiszen, hogy magasabb egyházi fórumokról ne beszéljünk, egyházközségeinknek egy hosszú sora vonul el a szemeink előtt, amelyekben az egyház vezetői, legalább is a lelkipásztor, de sokszor vele együtt a derék presbitérium is, sokkal méltóbb szerepet játszik, semhogy egyszerűen duzzogva, kényszeredetten menne egyesületi kezdeményezések után. Nagyszerű példáit tudnánk idézni a kezdeményező lendülettel dolgozó egyházi vezetőségeknek kisebb és nagyobb hatáskörökben. Csak arról lehet szó, de arról azután tényleg nagyon komolyan szó is van, hogy mindez a kezdeményező erő még távolról sem elegendő az egyház előtt álló súlyos feladatokhoz képest. Nagyon sok gyülekezet és nagyon sok esetben a felsőbb egyházi testületek is még mindig beérik a régi, kitaposott utakkal, a megszokott sablonos funkciókkal; ahelyett, hogy komolyan számon vennék azokat a lélekbemarkoló nagy szükségleteket, amelyeket a mai világ az Isten egyháza elé tár s azután megfűva a harsonákat a rendelkezésükre álló sok lappangó erő mozgósítására, Isten nevében elszánt munkába lendülnének. Így aztán előáll az az éppen nem épületes és dicsőséges látvány, hogy az egyháznak a bajokba belenyugodni nem tudó és mozgékonyabb tagjai a maguk kezébe vesznek annyit, amennyit a sok elvégzendő szolgálatból fel tudnak markolni és örülnek, ha a maguk egyesületi formában végzett munkájához alkalmilag meg tudják nyerni az egyháznak magának is a támogatását és közreműködését. Holott természetes, hogy éppen fordítva kellene állniuk a dolgoknak: a kezdeményező erőben duzzadó egyháznak kellene a háta mögött éreznie minden áldozatra és szolgálatra kész tagjainak, az egyesületekben szervezetteknek is, lelkes seregeit.

Ha rendelkezésünkre állnának a pontos és teljes adatok, érdekes volna például mérlegre vetni a most lefolyt egyházkerületi közgyűléseket is ebből a szempontból: mennyi kezdeményező intézkedést tettek és mennyi kezdeményező hatás áradhat ki belőlük? Tucatszámra sorolhatnánk fel a gondozásra váró súlyos kérdéseket, – a református tanyai nép problémájától az ipari munkásság lelki világában rejlő nehézségeken át az egyetemi műveltségű rétegek pasztorációjáig; vagy az egyház árváinak és más, gyámolításra szorult tagjainak intézményes felkarolásától kezdve a sajtó útján való evangélizáción át a pogány-misszió gondolatára való ránevelésig. Az elfogulatlan vizsgálat bizonyára sok örömdetes mozzanatot is találna. Itt-ott

kétségtelenül adtak a most lezajlott gyűlések is lökéseket, ösztönzéseket, programgondolatokat. De mindent összevéve: félő, hogy az eredmény igazolná a diagnózist.

Kár volna azért egyhamar napirendre térnie az egyházi közvéleménynek e felett a metsző bírálat felett. Bajainknak egyik legkomolyabb gyökerét tette tudatossá számunkra. Megérdemelné, hogy örökké sarkalló jelszóvá váljék és nyugtalanító, vádoló, biztató kép gyanánt mindig a szemünk előtt lebegjen – a „kezdeményező egyház”.

Úti levél. (I.)

A KIE világbizottsági gyűlése Kálvin városában. – Világhelyzet. – A forrongó Kelet. – Aggasztó és biztató jelek. – Augusztus 1 ünnepe Svájcban. – A hadiözvegyekért. – Kálvin „szabadságon”. Egy prédikáció Kálvin szószékéről.

(1929.)

Kedves Szerkesztő Társam!

Majdnem azt írtam: „bajtársam”. De ez rosszmájúság volna, mert hiszen én kereket oldottam és magadra hagytalak a nyári szerkesztés minden „bajában”. Illik hát részvételt viseltetnem irányodban és nem nehezítenem sorsodat még csúfondársággal. Ez a nemesebb indulat adja a tollat kezembe, hogy legalább egy-két hasábra valóval segítsek rajtad. Talán lesz benne egy s más, ami érdekli az olvasóinkat.

Amint tudod, a Keresztyén Ifjúsági Egyesületek Világbizottságának a gyűlésére jöttem ide. Öten vagyunk magyarok. A mi Nemzeti Szövetségünk elnöke, Dr. Tóth Miklós kúriai bíró, meg Karácsony Sándor, a világbizottság rendes rajjai, azonkívül Dr. Scholtz Oszkár alelnök, Töltéssy Zoltán főtitkár, meg én.

A gyűlés éppen csak hogy megkezdődött, – tegnap este a Világbizottság elnöke, Mott János, akit jól ismerünk odahaza is régebbi működéséről, amelyet a Keresztyén Diákok Világszövetsége szolgálatában végzett, – nagyszerű előadást tartott legutóbbi világkörűli útjának benyomásairól. Különösen a távoli Keletről adott megkapó madártávlati szemlét. Elvonultak előttünk India falvainak nyomorgó milliói; Kína forrongó ifjúsága; Japán könyvesboltjai, amelyek tele vannak a „veszélyes gondolatok” irodalmával, ahogy ott nevezik (destruktív propagandának neveznök minálunk); Korea népének néma szenvedései; a Filippi szigetek ébredező világa. Meglátogattuk az előadóval Gandhit, a hindu aszkéta-apostolt; a kínai kormányt, amelynek 10 tagja közül 4 keresztyén; Kaguwát, Japán nagy keresztyén társadalmi reformerét; az indiai alkirályt, Sziám uralkodóját, kinek mind a hét fia nyugati egyetemeken végzett és most egy-egy minisztérium élén vezeti az ország ügyeit, a Mikádót és még egy sereg kiválóságot, akiktől érdekes információkat lehet kapni a helyzetről. Főképpen persze az érdekelt bennünket, hogy hogyan áll a keresztyénség ügye? Az előadónk nem titkolt el egy sereg aggasztó jelenséget. A nyugati nemzetek presztizse súlyosan hanyatlott, – nem is kell mondani, hogy miért, – s ennek sok hátrányát érzi a keresztyén ügy. Nagyon elégtelen a nyugatról kiküldött missziói munkások létszáma. Elharapódzott itt-ott az a benyomás, hogy a missziói szolgálat elérte azt a pontot, ahol már lassanként a „benszülöttekre” kell áthárítani a munka folytatását. Pedig vannak területek, ahol a római egyház 25%-al szaporította kiküldött munkásait, mialatt a protestánsok száma stagnált. És maguk a keletiek sürgetően kérik a nyugati segítség szaporítását. A helyzet természetes következménye az, hogy az ottlevők rettenetesen túl vannak terhelve és sokszor csak erejük maradékával dolgoznak...

De vannak rendkívül biztató jelenségek is. A valóság az, hogy Jézus Krisztus alakja sohasem élt annyira a keleti népek tudatában, mint ma. Az egyházakban szervezett keresztyénségtől távol álló körök is ma Őtöle veszik és Őhöz mérik erkölcsi ítéleteiket. A nyugati civilizációval együtt beáramló vallásellenes szellem, mely nem régen olyan veszedelmes kirobbanásokat is mutatott az orosz bolsevizmussal kacérkodó Kínában, de amely a felszín alatt mindenütt megtalálható, – nagyszerű alkalmakat nyújt a keresztyénség tiszta üzenetének annál erőteljesebb hirdetésére. Nem a régi vallásaikban megdermedt, nem is vallásilag közömbös milliókkal áll ma szemben az Evangélium képviselője, hanem éppen vallási kérdésektől megbolygatott és nagy zűrzavarban kavargó tömegekkel. Az ottani keresztyének is tele

vannak a hódítás reménységével. A kínai egyház egy ötéves programon dolgozik, amelytől tagjainak megkétszerezését várja. A japánok szeme előtt a francia példa lebeg, amely megmutatta, hogy egy maroknyi kis református egyház is tényező tud lenni a nemzet életében. Ugyanolyan arányt szeretnének elérni a maguk nemzetében a közeli esztendőben, ami azt jelenti, hogy egy millióra kell szaporodniuk. Mindenütt a bizakodás lelke uralkodik és sehol sem található defetizmus, mint még néhány évvel ezelőtt.

Jó volt a mi szűk kis világunkból kiröppenni egy órára ezekbe a széles kilátást nyitó magasságokba és néhány vonást megpillantani az Istennek beteljesedés felé siető világterveiből...

A gyűlés folytatásáról majd legközelebb. Most még nem írhatok egyebet, mint néhány svájci, vagy genfi benyomást. Svájc a nyári szép időben még jobban éli a maga kettős életét, mint máskor. A felszínen hullámszik az idegenforgalom. Az ember szinte azt kérdi, nem több idegen van-e ebben a kis országban, mint bennszülött? Véget nem ér a nemzetközi kongresszusok sora. Itt helyben egy nagy pedagógiai világgyűlés zajlik éppen; ugyanakkor egy államközi értekezlet, amelyen a „genfi konvenció” kiterjesztésén, a Vörös Kereszt és más hasonló háborús segélyező szervezetek jogainak kibővítésén dolgoznak (úgy látszik, minden Népszövetség és békebíróság ellenére is tartanak attól, hogy szükség lehet ezekre a szervezetekre). Lausanneban egy nemzetközi zenészkongresszus gyűlésezik, Zürichben meg a cionisták. És ez így megy hétről-hétre. Közben azonban érkezett aug. 1-e és az igazi Svájc is megmutatta az arcát. Ez a nemzeti ünnepnapjuk, évfordulója a „brunneni egyességnek”, amelyben az őskantonok annakidején összefogtak és megteremtették a mai Svájc magvát. A magaslatokon naplementekor kigyullanak ilyenkor az őrtüzek s az alkonyatban mintha a csillagos ég ereszkedett volna le egy boldog ország ünneplő népére...

Érdekessége ennek a nemzeti ünnepnek az, hogy minden évben – jelvények árulásából befolyó jövedelemből – „nemzeti ajándékot” szentelnek valamilyen nevezetes közcélra. Egyszer „pro juventute”, máskor „pro senectute”, megint máskor a Vörös Kereszt céljaira történt az adakozás. Az idén a hadsereg árváit és özvegyeit karolták fel. A világháborúban semlegesen maradt Svájcnak is megvannak a háborús áldozatai. Éveken át álltak fiai az alpesi gyilkos fagyokban őrt a határok havasain. És sok család nem kapta vissza azt, akit elküldött a haza szolgálatára. Az állam természetesen segíyezi a hátramaradottakat, – és bizonyára sokkal bővebb kézzel, mint ahogy a mienk rója le a nemzet háláját a hadi özvegyek és árvák iránt. De a svájciak úgy érzik, hogy ez a hálafizetség soha sem lehet elég és ezért társadalmi úton, önkéntes buzgalommal külön is megadóztatták magukat. Kerek 50.000 frank gyűlt be a nemzeti ünnep napján, – ami az itteni arányokhoz mérten imponáló összeg. Szégyelltem magamat. Nagyon szégyelltem magamat!

Ma vasárnap lévén, megragadtam az alkalmat és elmentem a Szent Péter templomba, hogy Kálvinnal találkozzam az Isten orcája előtt. Nem volt szerencsém. Kálvin szabadságolva volt szolgálatának erről a történelmi színhelyéről. Könnyű volt odaképzelné meghajlott alakját a régi faragott-tölgy támlásszékekbe. Behunyt szemmel a szószéken is ott láthattam a szikár, csontos harcost. De amikor megszólalt a prédikátor, eloszlott minden illúzió, – Kálvin nem volt jelen. Isten óvjon, hogy egyetlen prédikációból általános ítéletet alkossak még csak magának az – előttem ismeretlen – prédikátornak az egyéniségéről is, nem hogy a genfi egyházi életéről. De azért annyira ismerem az itteni helyzetet, hogy a mai megfigyelésemet ne tartsam kivételes esetnek, hanem szimptomatikus jelenséget lássak benne. A kálvinizmus sokfelé mutakozó reneszánsza Kálvinnak ősi szószékét még nem kerítette hatalmába. Itt még az egyebütt letűnt humanizmus szava zeng, legalább ma az zengett. „Az igazság szabadokká tesz titeket”, – ez volt a textus. És ez a textus jó próbakő. Hiszen „igazság” és „szabadság” közös jelszavai az emberi haladás evangéliumának és az isteni megváltás Evangéliumának. Milyen könnyen elsikkad hát az, amit az utóbbiból éppen Kálvin olyan nagy erővel dombo-

rított ki. Nos, a prédikátornál alaposan elsikkadt. A szemünk előtt egy lobogó zászlók alatt előnyomuló emberiség fényes serege jelent meg, amely a természet és az erkölcsi világ törvényeinek mind világosabb felismerése, az „igazság” meghódítása által mind teljesebb „szabadságra” emelkedik. Sok szívhez szóló komoly erkölcsi igazságot hallottam, de alapjában véve a „l’humanité” eszméjét ragyogtatták előttem. Az Isten fensége előtt összeroppanó emberi nyomorúság, a Soli Deo Gloria látomása – hiányzott, egészen hiányzott. Nem Kálvin hangja volt. Inkább a Comte Ágoston idealizmusáé. Sokkal közelebb voltam Kálvin Jánoshoz nem egyszer a mi otthoni szószékeink alatt...

Csak amikor megzendült az ének, – pedig jórésztben ismeretlen volt előttem a szövege is, meg a dallama is, – akkor éreztem otthon magamat. Meg amikor átsuhant sorainkon az Úri imádság könyörgése, – „szenteltessék meg a Te neved, – bocsásd meg a mi vétkeinket”. Ahogy ez a gyülekezet énekelt és imádkozott, abból megéreztem, hogy Kálvin János – talán szabadságon van, de még nem veszítette el pozícióját Genfben. Ez még mindig az ő népe.

És különös gondolataim támadtak. Az Ige egyházának szoktuk nevezni a magunkét – és jól tesszük. De sokszor úgy értjük ezt, mintha az Ige annyi volna, mint a prédikáció. Milyen nagy tévedés! Milyen sokszor a prédikáció nélkül is, sőt a prédikáció ellenére is él és hat, épít és megtart az Ige egy-egy gyülekezetet, talán nemzedékeken át. Néha, mintha több Ige volna a padosorokban ülők énekében és némán mondott imádságában, mint a szószéki igehirdetésben... Revideálnunk kell ezen a ponton a gondolatainkat...

De ez már nem az úti benyomások lapjára tartozik, hanem otthon megbeszélendő kérdés. Ezért hát végét szakítom levelemnek. A Református Figyelő olvasóinak seregét s a szerkesztőséget szeretettel üdvözli a távolból

Dr. Victor János.

Úti levél (II.)

Az ifjúsági munka világparlamentje. – „Általános keresztyénség”. – A Bertrand házaspár.
– Sir Henry Lunn. – A kiveszett sáfárság. – A Mohács-előtti lélek.

Kedves Szerkesztő Társam!

Nem tudom, hasznát látta-e a Figyelő legutóbbi soraimnak? Mindenesetre menesztek még egy levelet, mielőtt búcsút mondanék Kálvin városának, mely ezúttal kissé fukarul bánik természetadta szépségeivel. Egy-két napig megmutatta, hogy mit tud. Teljes búbjában kéklett a Leman vize. Dél felől vakított a Montblanc szüzi fehér profilja. De aztán magára húzta a táj a felhők fátyolát. Gyűléseink munkáját egy jóleső pihenővel megszakítani kihajóztunk egy délután a tóra, – jól esett annyi nemzetbeli delegátársainkkal egyszer huzamosabban elbeszélgetni a zöld asztaloktól távol is (bár sok mindenféle al- és másod-albizottság kénytelen volt a fedélzet egy sarkában munkára felhasználni ennek a délutánnak óráit is.) Az időjárás kegyes volt hozzánk: megvárta mosolygósan, amíg visszaérkeztünk a kikötőbe, aztán egyszerre komorra fordult az ábrázata és egy félóra múlva megeredt a felhőszakadás. Azóta se láttuk újra mosolyogni. Intés volt ez: ne törődjünk mással, mint a dolgunkkal.

Hogy mi volt ez a dolog, arról talán másvalaki ír részletesebben. A Keresztyén Ifjúsági Egyesületek Világszövetsége két évenként tartja ilyen nagybizottsági gyűléseit s ilyenkor megbeszélés tárgyát képezi a főtitkári jelentés kapcsán az egész mozgalom ügyvitele. Különös érdekességet az adott ez alkalommal ennek a megbeszélésnek, hogy az 1925-ben Helsinkiben tartott kongresszuson újjászervezték a Világszövetség vezetését s ez a reform most állotta ki először a próbát. Jól kiállotta. Lényege abban áll, hogy a Világszövetség dolgait négy szakosztályra bízták. Ezeknek most előterjesztett jelentéseiből sokkal többoldalú, élénkebb és céltudatosabb munka bontakozik ki, mint amelyet régebben tudott végezni a Világszövetség, egyszerűbb apparátusával.

Persze, az tenné érdekessé a dolgot az olvasóink számára, ha belemennék a részletekbe. De csak egyetlen részletet: a pénzügyi szakosztály jelentéséből kitűnik, hogy évente kb. 350.000 sv. fr.-ra rúg a Világszövetség kiadása (szerencsére a bevétele is). Van egy szakosztálya a fiatal emberek közötti munkának, van egy a serdülők közötti munka számára, és van egy „tanulmányi szakosztály”, amelynek az a feladata, hogy tájékoztadjék az egész világ ifjúsága, az életét érintő áramlatok és körülmények, a körében folyó keresztyén munka, stb. felett.

Ezeknek részletezése helyett inkább annak hadd szenteljek még néhány szót, ami ilyen együttléteknek a legfőbb értékét szokta megadni. Nem a tárgyalási anyag az, hanem a tárgyalók közössége. Vannak itt nemzeti ellentétek, politikaiak is, vallási tradíciókból származók is, meg az egész gondolatvilág beállítottságából eredők is. És vannak óriási szakadékok, amiket a földrajzi távolság támaszt s amiket csak gyenge híddal ível át az idegen kuriózumok iránti kíváncsiság. És mind ennek ellenére van egy nagyon mély lelki egység: mindenkit a maga népe ifjúságáért való felelősségérzet állított ebbe a munkába és ugyanattól az Úrtól várja benne a vezetést. Hiába, mégis csak nagy dolog az az „általános keresztyénség”! Nem hiába volt Jézusnak is utolsó imádsága az, hogy „egyek legyenek...” A legnagyobb benne pedig az, hogy ez a közösség éppen nem szürke „általánosság”, hanem ezer színnel tarkálló. Ahol Krisztus az egyesítő erő, ott nem csenevészedik el semmilyen egyéni érték, hanem csak annál jobban kivirul. Ha az ember hozzákezdene, hogy lefesse csak néhány vonással is a típusok változatait, amelyekkel itt nemzetek és felekezetek szerint találkozunk, akkor nagyon sok színt kellene a palettáján kevernie...

Felfrissítő, kedves órákat szerzett egy délután a gyűlés résztvevőinek Mme. Bertrand, a villája parkjában rendezett uzsonnával. Az ott töltött órák legkedvesebb emléke – a vendéglátó háziasszony, akiben egy nálunk majdnem ismeretlen jelenségnek, a keresztyén aktivitás arisztokráciájának egy előkelő példáját szemlélhettük. Nemrégien elhunyt férjével együtt ahhoz a vagyonos svájci patrícus osztályhoz tartozik, amely megélhetési gondoktól mentes életét nagy közügyek és közelebbről evangéliumi ügyek szolgálatának szenteli. Ő maga hosszú éveken át elnöke volt a Keresztyén Leányegyesületek Világszövetségének. És férjével együtt élére állott egy afrikai missziói vállalkozásnak. „Bertrand kapitány”, aki még az én gimnazista koromban minálunk is megfordult és vetített képes előadásokat tartott, neves Afrika-kutató volt s a kutató-útjai alkalmával tapasztaltak indították arra, hogy teljes erejével belevesse magát a szerecsenek felemelésének az ügyébe. Az ő lelkes fáradozásai virágoztatták fel a „zambézi-missziót”.

Érdekes lesz talán megemlékezni ezzel kapcsolatban arról az ünneplésről, amelyben 70. születésnapja alkalmából – amint az itteni lapok híradásaiból olvasom, – Sir Henry Lunn részesítették tisztelői Londonban. Ő is ugyanennek a típusnak egy kiváló képviselője. Fiatalon Indiába ment mint missziói orvos. A missziói módszerekkel, amelyeket ott tapasztalt, nem tudván egyetérteni, hazatért Angliába. Újságírással foglalkozott, majd szállodai és utazási vállalatot alapított, s ma minden nevezetesebb idegenforgalmi területet behálózna a tulajdonában levő szállodák. (Ezért közismert egyéniség itt Svájcban is.) Míg nagy vagyona gyűlt, nem lohadt le missziói lelke. Az utóbbi években különösen a nagy keresztyén egységmozgalmak támogatójaként vált ismeretessé mindenfelé. „The Review of the Churches” (Egyházak Szemléje) címen egy fejedelmi kiállítású, előkelő folyóiratot szerkeszt és finanszíroz (potom előfizetési árakat fizettetve érte), amely találkozó helye az egész világ legkiválóbb egyházi íróinak. Néhány évvel ezelőtt meg a svájci Mürrenben birt szállodájába hívta meg vagy egy hétre vendégül kb. 100 vezető egyházi emberét a föld kerekességének (tőlünk Dr. Ravasz László püspököt), hogy nyugodt, elmélyedő együttlétben érleljék az akkor még készülő stockholmi és lausannei világgyűlések eszméit. Ugyanez a nagyszabású galleria megnyilatkozik más közügyek iránt is. A múlt levelemben, azt hiszem, megemlítettem a most Lausanneban gyűlésező brit-amerikai zenész-kongresszust. Nos, azt is Sir Henry Lunn utazási irodája rendezi, amint nemrégiben az vállalta magára Zürichben egy brit orvosi kongresszus megrendezését is, stb., stb.

Az egészben az a szomorú, hogy a „sáfárságnak” ilyen példáiról mint külföldi különlegességekről kell megemlékezni a mi közönségünk előtt. Nálunk ez a jelenség kiveszett. Ritkaságszámba mennek hovatovább már az ekklezsiára, iskolákra, szellemi ügyek javára „testálók” is, akik legalább haláluk után ambicionálják azt, hogy az életük mások lelkében gyümölcsözzék. Azok pedig, akik vagyonukat bőkezű örömmel öntenék bele az Isten malmába, hogy belőle tisztultabb és boldogabb jövőző lángliszte örlődjék, – s akik a pénzükhöz – előkelő egyházi tisztség és cím nélkül! – odaadnák még a fáradságukat is, – hát ne mondjuk, hogy sehol sincsenek, de olyan kevesen vannak, hogy az érzékenységüket sértendő vele, ha ujjal mutatnánk rájuk, mint ritka csodajelenségekre.

Úti olvasmányul Gulácsy Irén Fekete völgyénekeit forgatom néha közben. Nincs még egy olyan példa, mint a mohácsi vész ideje, amelyről ez a regény ad lélekbemarkoló rajzot, – amely olyan világosan illusztrálna egy orosz bölcsésznek azt a tételét, hogy az egész emberi történelem egy nagy tragédia, – elszalasztott és elrontott alkalmak sorozata. Mi lett volna, ha másképp lett volna?! – ez az égető kérdés perzselődik itt igazán az ember lelkébe. A nagy temető szája akkor azért nyílt meg, mert mindenki markolni, harácsolni akart, és mennél többje volt, annál engesztelhetetlenebb mohósággal. El lehet-e képzelni a mai sírunkból való feltámadást másképpen, mint ha éppen az ellenkező irányba indulna meg a nagy versenyfutás:

ki tud többet, boldogabban, okosabban, lelkesebben áldozni a megépítendő új magyar templom oltárára?

A készség bizonyára nagyobb mértékben megvan rá, mint gondolnók. Lehetetlen, hogy Trianon után a Mohács előtti piszkos, zsugori önzés hatalmas legyen a lelkekben. Van ott nagyon sok rejtett gavalléros áldozatkészség. Egyházunknak egyik legsúlyosabb feladata az, hogy előcsalja, kiváltsa, mozgásba hozza, alkotó munkába lendítse. És sikerülni fog neki, mihelyt tudni fogja, hogy mit akar. A missziói lélektől megifjodott egyház képes lesz egy csomó konkrét szükségletet odaállítani hívei elé, – a vagyonosok elé is, – ami elől nem térhet ki és nem is akar kitérni az áldozatkészségük.

De már megint kisiklott alólam a genfi talaj és odahaza mozognak a gondolataim. Fejezzük hát be az „úti-levelet”. Isten velünk, a viszontlátásig.

Tegnapi és mai keresztyénség.

(Református Figyelő)

Amint egy előző cikkünkben kifejtettük: a keresztyénség súlyos mulasztást követ el a mai világban, ha nem száll síkra azoknak az elveknek a védelmében, amelyeken a mai gazdasági és társadalmi rend felépül. De ugyanakkor azt is hangsúlyoztuk, hogy még súlyosabb mulasztást követ el a keresztyénség azzal, ha azt a látszatot kelti, hogy meg van elégedve a mai gazdasági és társadalmi renddel, és a maga jóváhagyásával szentesíti azt. Azért súlyosabb ez a mulasztás, mert magában foglalja az előbbit is. Semmi sem védheti meg jobban a kapitalizmus épületét a fenyegető viharok ellen, mint egy becsületes renoválás. Aki ezt nem sürgeti, az a leghathatósabban előmozdítja a romlását.

A keresztyénséget az elmúlt évtizedekben egyenesen arra a feladatra nevelte reá a Szent Lélek, hogy ezért a gazdasági és társadalmi renovációért küzdjön. Volt idő, amikor homály fedte el a szemei elől az ilyen feladatokat. Tülvilágiak voltak a céljai egyoldalúan. Abban látta egyetlen dolgát, hogy a földi élet veszedelmei át megmutassa a biztos menekülés útját az örökkévalóság felé. Ennélfogva a földi élet tényeivel szemben egyoldalúan a passzivitás erőit domborította ki: tudomásul vette őket, mint adottságokat, és azt hangsúlyozta, hogy bennük Isten rendeléseit látva, az embernek meg kell tanulnia békés, sértetlen lélekkel elviselnie őket. Ezzel együtt járt az is, hogy egyoldalúan az egyéni lélek sorsával foglalkozott, annak bűneiről beszélt és annak megtisztulásával törődött, – tekintet nélkül az emberi közösségek összefüggő életére, amelynek szövődékébe az egyén is bele van szöve. Mindez azt jelentette, hogy nem volt szava a gazdasági és társadalmi élet alakulásában – hagyta azt a maga útján járni anélkül, hogy felelősséget és küldetést érzett volna irányítására.

Már most nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a hiba nem abban volt, ami megvolt, hanem abban, ami hiányzott. Egyoldalúságok voltak ezek, amelyek kiegészítésre szorultak, de magukban véve jók, sőt nélkülözhetetlen értékek. Szakítani velük annyi volna, mint magával a keresztyénséggel szakítani. Akármilyen nagyszerű földi programot vállal is a keresztyénség, sohasem szabad megfeledkeznie arról, hogy ez a földi világ – minden vagyoni és jövedelmi kérdésével, egészség- és lakásügyi problémájával stb. stb. együtt – csak rövid, átmeneti küzdelmek színtere, és az emberi élet főkérdése mindig az marad, hogy hogyan menthető át ennek veszedelmei az örökkévalóság üdvösségébe. Aztán akármilyen bátor lendülettel vesse is reá magát a keresztyénség ennek a földi világnak átalakítására, mégis csak úgy áll a dolog, hogy rengeteg olyan adottság van, amit el kell az embernek tűrnie; még azt is, ami holnapra vagy holnaputánra megváltoztatható, ma még türelmesen el kell viselnie; és ezért az életnek egyik döntő kérdése mindenkor az marad, hogy mi képesíti az embert a megnyugovásra, a béketűrésre, a csendes teherhordozásra? És végül, akármilyen új látást nyerjen is a keresztyénség arról, hogy az emberek közös életet élnek és közös sorsot viselnek, ami mélységes kihatással van az egyén egész világára is, – azért mégsem mondhat le sohasem arról, hogy ne az egyénnél fogja meg minden dolga kezdetét, mert egyéni átalakulás nélkül mindig meddő álom marad a közösség bármilyen átalakulása is.

Végzetes eltévelyedés volna tehát, ha a keresztyénség hátat akarna fordítani annak, ami lényeges érték volt elmúlt nemzedékek hitének a tartalmában. De ugyanakkor nem gondolhatunk elég nagy hálával arra az új távlatra, amely a keresztyénség előtt az utóbbi évtizedekben megnyílt, s amelynek birtokában kinőhet régebbi egyoldalúságaiból.

Sok tanítást kapott magából az életből is. A valóságos világ tényeiből is Isten beszél, és ébresztő szava kíméletlenül kényszerít illúziók szétfoszlatására és igazságok meglátására.

Mélységes tanítások származtak a Szentírásnak világosabb megértéséből. Tisztábban látjuk ma, hogy mi volt a próféták küzdelmes hivatása a maguk korában és a maguk népe életében; hogy mi volt földi életének napjaiban az Úr Jézus Krisztus magatartása az emberi sors nagy kérdéseivel szemben; hogy mi volt az apostoli keresztyénség ható ereje annakidején a világ arculatának a megváltoztatásában. És sok értékes tanítást nyertünk a reformáció, közelebbről a kálvini reformáció lelki örökségének a felújulásából, ami újra megtanított bennünket arra, hogy mindent, ami csak van ezen a világon, az egyedül való Úrnak, az élő Istennek a szempontjából kell néznünk, és az Ő uralma alá kell hajtunk az Ő dicsőségére.

Ezeknek a hatásoknak a birtokában ma a keresztyénség, ha nem akar a saját múltjának árnyéka lenni, csakis úgy léphet fel, mint ennek a földi életnek is irányt szabó, aktív erőket kifejtő, szociális küldetést vállaló hatalom.

Tudnia kell azt, hogy az örökkévalóság nem ad felmentést a földi élet tetszés szerinti alakulására, hanem ellenkezőleg: eszményt állít elébe, és erőt sugároz bele. Mennél biztosabb otthonunk a mennyei világ, annál inkább hasonlatossá kell hozzá alakítanunk ezt az ideiglenes vándortanyánkat, a földet is. Az Isten országa mindig túl van ezen a világon – a maga teljessége szerint. De mindig „eljövőben” is van ebbe a világba az egyes nemzedékeknek kiszabott rész szerint.

Tudnia kell a keresztyénségnek ma azt is, hogy más az Isten kimérte terhek alatt való megnyugvás, és más az azokba való beletörődés. Mert sok teher azért van kimérve ránk, hogy a súlya alatt megtanuljunk – megszabadulni tőle. Különösképpen pedig nem jelenti az Isten akaratán való megnyugvás azt, hogy csöndes szívvel beletörődjünk abba, hogy mások milyen terhek alatt görnyednek. Mert az ilyen terhek meg éppen azért vannak kimérve, hogy alkalma legyen a testvéri felelősségérzetnek és odaadó segítségnek megnyilatkoznia a terhek hordozásában.

És végül tudnia kell a keresztyénségnek azt, hogy az egyes emberek nem külön szigeteken élnek, hanem szorosan egybeszerkesztett kollektivitásban. Vannak közös kötelességeik és vannak közös bűneik. S addig, amíg az egész közösség nem engedelmeskedik valamilyen nagy isteni törvénynek, csonka marad benne az egyén élete is, bármilyen nagy átalakuláson ment is át önmagában. Pogány módra berendezett világban csak fojtogatva és elnyomorodva virágozhat ki az egyes ember keresztyénsége is.

Politika-feletti politikai feladataink.

(1930. február 8.)

Hogy milyen szerepet játszik a magyar reformátusság a nemzet politikai életében, akörül lehet és van is sok nézeteltérés vezetőink és vezetettjeink soraiban egyaránt. Hogy csak egy súlyos kérdést emeljünk ki a többiek közül: vannak akik abban látják a feladatunkat, hogy a református világnézet és életfelfogás elvei alapján dolgozzunk ki egy minden részletében következetes és összhangzatos politikai programot és bízunk rá azt egy – túlnyomó részben a mi sorainkból alakítandó, de természetesen nem-reformátusokat is befogadó, sőt betoborzó – külön politikai pártra; viszont vannak mások, akik egy ilyen „kálvinista párt” létesítése helyett (mert bármilyen felekezeti-mentes címet viselne, lényegében mégis az volna), egyéb meglevő, vagy leendő pártalakulásokban, más elemek közé elkeverten akarnák érvényesíteni a református erőket a nemzeti élet irányításában.

Ekörül a kérdés körül és más nehéz politikai vonatkozású kérdések körül még sokáig fog folyni a megvitatás, míg kialakul egyszer a magyar református tömegekben, ha nem is száz százalékos egészükben, de legalább a túlnyomó többségükben az egyetértő közakarat. Ha nem akarjuk, hogy közben hiába teljék az idő, ez a mai válságos történelmi helyzetben sokszorosán drága érték, – akkor annál nagyobb erővel kell rávetnünk magunkat politikai hivatásunknak azokra az elemekre, amelyek tekintetében nincs és nem is lehet nézeteltérés közöttünk. Szerencsére nem nehéz ilyeneket találni.

Először is mindenki tisztában van azzal, hogy az egyházunkat nem engedhetjük sohasem politikai párttá válni. A református keresztyénség telve van politikai ösztönzések és irányítások erőivel, de világos tudatában van annak is, hogy az Isten egyháza nem az a hely és nem az a keret, amelyben ezeket az ösztönzéseket és irányításokat szolgálni kell. Ott *megkapni* kell azokat. Aztán ki kell menni az életbe, – a politikai életbe – és megfelelő más kereteket kell találni az érvényesítésükre.

Ebben az állásfoglalásban a negatívum mellett van egy éppen olyan fontos pozitívum is: az, hogy az egyház, amely Isten rendelése szerint nem arra hivatott, hogy közvetlenül politikai szerepet játsszék, közvetve mégis súlyos politikai hivatást kell, hogy betöltsön. Az egyház élete az a kohó, amelyben a politika számára is kiforr az emberek lelkesége. Itt kell, hogy megszülessen bennük az az erkölcsi hajtóerő, amely aztán honpolgári kötelesség-teljesítésükben, közéleti törekvéseikben tettekre válhat és eleven részévé lesz a nemzet politikai életének. Az egyházi életnek a nemzet megítélő és sarkaló lelkiismeretévé kell válnia. És ami áll az egyházi életre, éppúgy áll annak mindenfajta „politika-mentes” megnyilatkozására, többek között az egyházi sajtóra is.

Ezekben lehetetlen véleménykülönbségnek lennie református emberek között. És mégis – milyen közömbös csöndesség uralkodik ezen a téren és mennyi mulasztás hegyeit halmoztuk és halmozzuk naponként magunkra! Addig is, amíg sok vitatott kérdés körül feltisztul a köd, vár itt reánk egy széles, világos mező, amelyen teljes egyetértésben, egymást ösztönözve és segítve megfeszíthetnénk minden energiánkat!

Mindezeket egy cikk olvasása juttatja az eszembe. Dr. Révész Imre debreceni lelkipásztor írta a Protestáns Szemle legutóbbi számába. Lényegében nem mond semmi újat, – nem is az a célja. Csak ismertetni akar egy könyvet, amely megérdemli minden gondolkozó magyar ember figyelmét, Weis Istvánnak „A mai magyar társadalomról” írott, nemrégiben megjelent tanulmányát. A Protestáns Szemlében a lapnak tudományos törekvései révén is helye volna egy ilyen komoly tanulmány ismertetésének és méltatásának. De Dr. Révész Imre cikkén

meqlátszik, hogy elsősorban nem ez a szempont vezette, hanem az a másik, hogy ezen a lapon keresztül a protestáns *hit* alapján álló olvasók lelkiismeretéhez szól. A Weis István könyve telve van a jelenlegi magyar életre vonatkozó olyan – objektív, tudományos pontossággal eszközölt – ténymegállapításokkal, amelyek mellett nem mehetnek el közömbösen a reformáció egyházaihoz tartozó emberek, *mint olyanok*: ez a cikknek a rugója. És ezzel ad mindnyájunk számára megszívlelendő példaadást. Nemzeti életünknek van egy csomó – a politika hatáskörébe tartozó – olyan jelensége, amelyet be kell vonnunk vallási motívumainktól meghatározott lelkiismereti vizsgálódásaink körébe. A gyakorlati konzekvenciák levonása és végrehajtása más lapra tartozik, át kell engednünk a politikai tényezők gondjára. De óriási mulasztás vétkeben marasztaltatunk el, ha ebből ürügyet kovácsolunk arra, hogy néma közömbösségbe burkolózzunk.

Itt van pl. a Weis István könyvében tudós alapossággal feltárt az a ténycsoport, amelyet Dr. Révész Imre a következő összegezésben ad elő: „A mi mai társadalmi berendezkedésünk a „szegény emberre” különösen kedvezőtlen... A szegény emberen aránylag legsúlyosabb az adóteher („a magyar állam bevételeit elsősorban a leggyengébb adóalanyok által fizetett vagy azokra áthárítható közszolgáltatások adják ki”); közigazgatásunk bürokratikus tökéletlenségei miatt legjobban a tanya és a falu népe szenved; úthálózatunk kiépítetlensége az ő gazdasági boldogulásának konok akadály; földbirtokrendszerünk öt nyomja fojtogató súllyal s a földbirtokreform is öt hozta a várt javulás helyett még kínosabb helyzetbe. A nagy- és középbirtokosságnak (a gazdagabb parasztságnak is) és általában a falu és a tanya népével közvetlenül érintkező, jobban elhelyezkedett rétegeknek a szegény ember iránti megértése, szociális érzelme nem kielégítő és sok esetben a minimumon is alulmarad”. Arról a rétegről van szó, amelyet állandóan úgy emlegetnek, mint a „magyar őserő” hordozóját. És mégis „ennek szellemi és fizikai életszínvonala a legnyomorúságosabban alacsony. Ebből kerül ki a 866.000 hat éven felüli analfabétának legnagyobb része, ez táplálkozik és lakik a legislegrosszabbul, ezt dűlja legkegyetlenebbül az egyes községek és városok külterületein nyaranta 25 százalékot felülhaladó csecsemőhalandóság és legkivált ezt tizedeli irgalom nélkül a tüdővész, a morbus Hungaricus”. Azt mondhatná valaki, hogy mindez nem új dolog, – sokszor feszegeti ezeket a szomorú tényeket a napisajtó, állandóan emlegeti a politikai agitáció, sőt jól tudjuk, hogy mennyire kihasználja céljaira a demagógia is. Igen. Azonban az az új dolog, hogy valaki ugyanezeket a tényeket szóvá teszi végre a mi egyházi közvéleményünk irányítására hivatott sajtóban. Ezen a ponton van az a fájdalmas hiány, amelyen változtatnunk kellene!

Mert amikor a cikk írója elfojtott keserűséggel felkiált: „Magyar nemzetem, hát ennyire nem szereted te a tenvéredet, tenmagadat?” – akkor mindenki érzi, hogy ez a felkiáltás az Isten ítélőszéke elé idéz bennünket. A felsorolt tények egytől-egyig nyílt arculcsapásai az Ő kijelentett akaratának. Nem kisdéd politikai játékok anyagáról van szó ezekben a súlyos tényekben, hanem sérthetetlen örök törvényekről, amelyek ellen büntetlenül soha sem vétkezett még egyetlen társadalom vagy nemzet sem. „Egymás terhét hordozzátok”, – így szól a „Krisztus törvénye”, s ugyanazt a törvényt már teremtetésünkkel beleírta életünkbe az Isten keze. Ahol visszajára fordítják és „aki teheti, a másikkal hordoztassa a maga terhét” lesz az uralkodó elv: ott ítéletek fellegei gyülemlenek a látóhatáron és büntetések villámaira készülődik a légkör feszültsége.

Amíg az egyház Isten egyháza akar lenni, nem hallgathat tehát ezekről a kérdésekről. Mennél jobban ki akarja sajátítani azokat a napi politika a maga párttörekvéseinek a kártyáit, annál nagyobb erővel kell az egyháznak kezébe ragadnia őket, hogy magasabb, isteni megvilágításba emelje. Az ótestamentumi prófétákban örök példáink vannak arra, hogy miként lehet, miként kell ilyen kérdéseket az élő Isten nevében beharsogni egy nemzet lelkébe úgy, hogy az Isten hírnöke mégsem keveredik bele a „politika” hínárjába, hanem megmarad fölötte,

küldetésének fenséges distanciájában. Ezt a prófétai szavunkat kellene megtalálnunk. Olyan megfellebbezhetetlen lelkiismeretté kellene válnunk a magyarság életében igehirdetésünkkel, sajtónkkal, egész egyházi életünkkel, hogy felkorbácsolódjék benne a bűnbánat keserősége tarthatatlan berendezkedései miatt és megeredjenek a megtérésnek és megújulásnak az áldott forrásai.

Háládatlan feladat lesz olykor-olykor. De ez is hozzátartozik a rendeltetésünkhöz. És jövőnk csak annyiban van az Isten kertjében, amennyiben megteremjük a rendeltetésünk gyümölcseit.

A magyar kálvinizmus harca a hitetlenség frontján.

(Előadás 1923. januárjában a református theologia által rendezett konferencián, Budapesten)

Mélyen tisztelt konferencia!

Nem valami dicséretre méltó erény hosszasan elidőzni a bevezetésnél. Én mégis arra kérem hallgatóim szíves engedelmét, hogy mielőtt belevágnánk „in medias res”, álljunk meg kissé és tartsunk alapos, előzetes szemlét a felett a terület felett, amelynek bejárására azután elindulunk majd. Ilyen tárgynál, mint a miénk, az ember könnyen áldozatul esik egyoldalú, bár tiszteletreméltó jelszavaknak, ha nem tisztázza előre a fogalmakat, vagy pedig elvész az egyes konkrét jelenségek nagy tömegében, ha gondosan nem pécéz ki néhány mezsgyét, amit be akar járni. A kissé behatóbb bevezetésre bátorságot veszek abból a körülményből is, hogy nemcsak a magam előadását vezetem be vele, hanem ez az előadás csak első tagja lévén egy háromtagú sorozatnak, mely a magyar kálvinizmus hármasharci frontjáról szól, az utánam következő előadók számára is egyengethetem az utat. Az ő utólagos jóváhagyásuk reményében is legyen szabad hát – magyarul mondva – kissé nagyobb feneket keríteni tárgyamnak.

A magyar kálvinizmus harcáról beszélünk majd mind a hárman. Hadd hangsúlyozzam – hiszem, hogy az ő nevükben is, – hogy amikor bármely fronton való harcunkról van itt szó, ez nem azért van, mert nyughatatlan vérű emberek vagyunk, akik békét akarnak zavarni. Nem hecckáplánok gyülekezete ez, akik nem férnek el a bőrükben, és ki akarják lakoltatni a felebarátjukat is a maga bőréből. Jó békekességben akarunk élni az apostol intése szerint, „ha lehetséges”, amennyire rajtunk áll, „minden emberrel”. (Róm. 12, 18.)

Azzal a sok emberi hajlandóságnak megfelelő sporttal sem akarunk foglalkozni, hogy nekibúsultan díszszemlét tartsunk az ellenünk felvonuló támadók felett, és bebizonyítva, hogy mennyire mi vagyunk a megsértett fél, nekitüzeljük magunkat az elkeseredett visszavágásnak.

Egyáltalán nem jelent számunkra semmiféle különös emóciót az, hogyha harcról beszélünk. Aki elcsodálkozik rajta és magyarázatát kérdi, vagy magyarázatot imputál e mögé, azt egyszerűen arra figyelmeztetjük, hogy tudomásunk szerint olyan világban élünk, amelyben minden élet csak harc árán lehetséges. A szellemi életben is egyetemesen uralkodik az a törvény, amely alatt testi életünkben is nyögjük sóhajtásainkat, vagy örömmel feszítjük izmainkat – aszerint, hogy gyöngye legények vagyunk, vagy van bennünk erő, – az a törvény, hogy ellentétek szünetlen feszülésében és mérkőzésében érvényesül minden életakarát. Élni annyi, mint harcolni. A harcot csak az hagyja abba, aki elszenvedte az utolsó vereséget – a halált.

A harci készülődésünket tehát csak az vegye rossz néven, aki rossz néven veszi azt is, hogy vagyunk és élünk. Tudjuk, hogy ezt sokan rossz néven veszik. És pedig rossz néven azért, mert mindig kellemetlen olyas valakivel találkozni, élő valóságban, akinek a holtta nyilvánításában közreműködtünk. Sokan aláírták és láttamozták már a mi halotti bizonyítványunkat. Szép koszorúkat is tettek múltunk sírjára, elismerve hajdani érdemeinket. De ami a jövőt illeti – osztozkodni szeretnének már az örökségünkön. Hát akár szíves engedelmmel, akár a nélkül, még itt vagyunk, nem „eszmévé finomult”, hanem eleven valóságként, és azért bejelentjük, hogy vállaljuk az élet árát – a harcot.

Mi ad ehhez a harchoz, mint magához az élethez is, jogot nekünk? Egy dolog – jól jegyezzük meg, – egyetlen egy, de teljesen elégséges. Az, hogy az emberi életnek és benne a magyar életnek is ezernyi összeütköző, kavargó, feszülő akarása között, melynek oly sűrű pora és oly zavaros hangzsivaja száll fel a földről szüntelenül, csak egy igazán és feltétlenül jogos akarat van, amely előtt vagy meg kell hajolnia, vagy meg kell törnie minden más akaratnak: az élő Isten akarat. Ezt az Ő akaratát, amellyel igazgat mindeneket teremtésének végső célja felé, Ő

tudtul adta az embereknek, törvényben és evangéliumban. Ezt az Ő kijelentését mi megismertük, úgyhogy tisztábban és világosabban már meg sem ismerhetjük. Nem tehetünk hát másként, minthogy síkra szállunk az Ő megjelentett akaratának diadaláért. Ebben van a gyengeségünk – ha úgy tetszik, – ki vagyunk szolgáltatva az isteni kijelentés igazságának. Ha valaki romba tudná dönteni azt a bizonyosságunkat, hogy mi magától az élő Istentől vettük és bírjuk az Ő akaratának ismeretét, amelynek meg kell valósulnia idelelt – akkor végünk volna. Semmi több keresnivalónk nem volna akkor az emberek között. Revíziót, toldást-foldást, másvalamivel való helyettesítést nem tűr ez a mi életprogramunk. – De ugyanebben van az erősségünk is. Mert amíg maga Isten biztosít bennünket az Ő Lelke által arról, hogy az Ő igazsága az, amit vallunk, és arról is, hogy az úgy igaz, amint mi felismertük és valljuk – addig nem lehet sem félünk, sem meghátrálnunk, sem megállnunk mindaddig, míg Úrrá nem lett Ő, és be nem teljesedett az Ő öröktől fogva elvégzett akarata. Harcolunk tehát – nem önmagunkért, – hanem Őérette mind a diadalig.

De ki az a „mi”, akinek nevében itt többes első személyben beszélek? „A magyar kálvinizmus” – így hangzik a harcnak alanya előadás-sorozatunk címében. Kit és mit értsünk alatta? Minden „izmus” emberekben él. Hol, kikben mutatható fel és szemléltethető a „magyar kálvinizmus”? Éspedig a mai magyar kálvinizmus természetesen.

Hát, mélyen tisztelt konferencia, ha erre a kérdésre meg tudnék felelni, akkor elmondhatnám az öreg Simeonnal: „Mostan bocsásd el, Uram, a te szolgádat békességgel, mert látták az én szemeim a te szabadításodat!” És sokak nevében mondanám ezt el, akik itt ebben a teremben és szerte az egész országban éppen abban ismertük fel életünknek és szolgálatunknak az értelmét, hogy egykor megláttassék az Úrnak ez az óhajtott szabadítása, és ha bárki azt kérdezi, hogy hol van a magyar kálvinista keresztyénség, boldog és hálás büszkeséggel lehessen rámutatni a magyar református egyházra: „Nézzétek, itt van!”

Most csak annyit mondhatunk, rámutatva a magyar református egyházra: „Nézzétek, ebben van!” Benne van, mint ahogy az életnedv a téli fában. Benne van, mint a kristály a reányomakodó kötömbben. De mindjárt hozzá kell tennünk: nem azonos a magyar kálvinizmus azokkal a milliókkal, akik róla neveztetnek, mert sokan – sokan, akik ezt a nevet viselik, mint ennek az egyháznak tagjai, csakis a kálvinista keresztyénség elveinek teljes szegre akasztásának köszönhetik ezt a meg semmiképpen sem érdemelt kitüntetést. És nem azonos a magyar kálvinizmus a név szerinti magyar kálvinistákat képviselő hivatalosoknak testületével sem, – az ú. n. „hivatalos” egyházzal. Ha egy demokratikus szervezetű egyházban megromlik, megkeveredik az egyháztagság, annak óhatatlan következménye az, hogy kétségessé válik a hivatalos vezetőségnek a szelleme is. Nem azért állapítjuk ezt most itt meg, hogy bírálgasunk, még kevésbé lebegnek személyek a szemünk előtt, akik felett ítéletet akarnánk mondani. De megállapítjuk azért, hogy már itt utaljunk arra, ami később behatóbban is foglalkoztatni fog, hogy amikor a magyar kálvinizmus harcáról beszélünk, akkor nem úgy vonulnak fel a haderők, hogy az egyik oldalán állna a magyar reformátusok plénuma, élén a magyar református egyház hivatalos vezetőivel, és szemben – a front másik oldalán állnának – mások. Ez az ideálunk. De amikor a mai magyar kálvinizmus harcáról beszélünk, élesen a szemünkbe kell világítania annak a tényállásnak, hogy a magyar kálvinizmusnak sokszor éppen a magyar református egyház tagjai között kell megvívnia a harcot, és éppen az egyház hivatalos vezető helyeire kell bevinnie diadalmas zászlaját.

A magyar kálvinizmus alatt nem érthetünk mást, mint azt az örökséget, amelyet a reformáció nagy nemzedékei idejében juttatott Isten a magyarság arra kiválasztott tömegeinek birtokába: azt az érett, átgondolt, következetes, erőteljes keresztyénséget, amelyet akkor ideplántált Igéje által az Úr, s amely azóta is élt és megmaradt közöttünk. Betemethették régi jobb időknek összeomló romjai. A nehéz kövek, az élettelen törmelék között is tovább élt, csírázott, terjedt.

Ha egyáltalán volt idő, amikor lehetett kétség az iránt, hogy nem fojtották-e el életét a romok: ma bizonyára nem ilyen időket élünk. A kemény, mozdíthatatlan köveket mállasztják a meleg tavaszi erők, s az élet legyőzhetetlen hajtásai büszkén sietnek elő a homályból. Szétszórta, kialakulatlanul, mint ahogy közelgő nagy idők előestéjén szokott lenni, – önmagukkal és egymással sem egészen tisztában, de nagy sereggel vannak és napról-napra többen, akikben él és akik által éppen ezért harcol is a magyar kálvinizmus. Emberi szem nem illetékes arra, hogy számon vegye és elkülönítse őket. Mi sincs távolabb tőlünk, hogy akár itt, vagy akár ott rámutassunk egy-egy csoportra vagy táborra, hogy ezek azok, akikben él a magyar kálvinizmus, és ezek azok akikben a magyar kálvinizmus él, amazokban pedig nem él, vagy nem az él. Magad vagy csak a megmondhatója önmagadra nézve, és én vagyok csak a megmondhatója önmagamra nézve, hogy benne vagyunk-e ebben a küzdő seregben, mert hordozói vagyunk a magyar kálvinizmus életének. Akit a lelkiismerete besoroz ide, azt senki nem zárhatja ki, mert ha küzdőtársai kételkedve, gyanakodva fogadják is, az élő Isten mégis csak azoknak az Ő igazságainak diadalára fogja felhasználni őt is, amelyek a magyar kálvinizmust éltetik. És ha valakit az önnön lelkiismerete azzal bélyegez meg, hogy neked valójában más az életcélod, a legfőbb jód, mint az Isten diadala az emberek között, – akkor karjai úgylis bénán hanyatlanak alá a harcban, akármilyen tisztí jelvényekkel ékesítették is fel.

Eddig tartott a bevezetés, amelynek egyik haszna azonban mindjárt az, hogy bővebb igazolás nélkül is azonnal kitűnik tárgyunknak fontossága. Megint a másik két előadó utólagos jóváhagyásában kell reménykednem, – de nem habozom egy percre sem megállapítani, hogy hármunknak témája nem egyenrangú. Tisztelet-becsület a római katolicizmusnak és a szektáknak, akarom mondani: az ellenük folytatandó harcnak. De mégis csak előkelőbb helyet foglal el nálunk a hitetlenség, akarom mondani: a hitetlenség ellen való harc.

Először is: a hitetlenség ősi és hosszabb életre hivatott ellenség, mint akár a római katolicizmus, akár a szekták. Ha a hit az az ajtó, amelyiken Isten belép az emberek életébe, akkor a hitetlenség az emberi életnek bezárt ajtaja, nem egy a sok többi akadály és ellenkezés közül, amit le kell győznünk, hogy Isten akarata diadalmaskodhassék, hanem kat'exochén az akadály, és az ellenkezés. Amióta Istenért folyik a küzdelem és ameddig folyni fog, mindig a hitetlenség ellen irányul az ostrom. Ehhez az ősi, lényegbeli, szinte metafizikai ellenséghez képest csak ideig-óráig szereplő, szinte azt mondhatnánk, alkalmi ellenfelek a többiek mind.

Sőt, itt tűnik ki az én tárgyamnak a szupremáciája két előadótársam felett – bocsánat ezért az öntetszergésért, de az a fő, hogy igazam van benne: – ehhez az ellenséghez, a hitetlenséghez képest, nem is ellenség sem a római katolicizmus, sem a szekták, hanem jobb esetben egyenesen szövetségesek, rosszabb esetben konkurensok. Hiszen a maguk módján ők is Isten diadaláért küzdenek az emberi szívek hitetlensége ellen. Csak azért kerülhetünk szembe velük, mert mindegyikünk azt vallja magáról, hogy jobban tudja ezt a harcot folytatni, sikeresebben és teljesebben tudja Isten számára meghódítani az emberi életet. Nyilvánvaló, hogy teljesen torz helyzetbe jutunk úgy a római katolicizmussal, mint a szektákkal szemben, ha az ővelük való harcunkat akármilyen más alapon vívjuk meg, mint ezen: a hitetlenség elleni harcunk alapján. Ha mi ezt a harcot nem tudjuk vagy nem akarjuk folytatni úgy, ahogy nekünk kiváltságosan megadatott, akkor nincs jogunk kifogásolni azt, hogy legalább a római katolicizmus vagy a szekták folytassák az ő harcukat a hitetlenség ellen úgy, amint nekik adatott meg. Vallhatjuk, hogy az az istenuralom, amit ők tudnak kivívni az egyénben és a társas közösségek életében, értékben alatta áll annak, amelyet mi tudunk kivívni Isten kijelentett akaratának tisztább és teljesebb ismeretében. De ezt jobb szerényebben vallanunk és annál szenzációsabban megmutatnunk – a hitetlenség feletti diadalainkban.

Másfelől pedig, ha ezt a harcot győztesen folytatjuk, mind szélesebb mezőkre terjesztve ki Istennek uralmát a magunk munkájával, a leghathatósabban leküzdöttük úgy a római katoli-

cizmus, mint a szekták veszedelmét, mert hiszen a megoldandó feladatot oldottuk meg előre. Tárgyalanná tettük úgy az egyiket, mint a másikat minden egyes emberi élet számára, amelyet mi vezettünk el a hitetlenségből a hitre.

És még egyet. Nem is csak hogy az ősi ellenség a hitetlenség, és nem is csak hogy az ellene való harc képezi az előfeltételét minden más harcunknak, – hanem a legveszélyesebb, mert legalattomosabb ellenség is. Soha nem okozhat olyan nagy bajt az az ellenfél, amellyel tisztában vagyunk, mert szembehelyezkedik velünk, mint az, amely közénk lopózik, beáll a táborunkba, és belülről bontja meg az erőnket. Lehetne arról tanulságosan beszélni, hogy a római katolicizmus is, a szekták is, milyen módon és milyen mértékben váltak már ilyen belső ellenséggé. Nagyszerűen értett a római katolicizmus ahhoz, hogy a reformátusok soraiban is értékes, értelmes embereknek egész seregét toborozza, akik nagyobb rajongói és magasztalói neki – a kálvinizmus rovására, – mint akármelyik őskatolikus család sarja. És a szekták lényegét képező szeparatiztikus, exkluzív, bíráló és válogató kegyesség is sokszor idebenn, magunk között is felüti a fejét, sok értékes energiát bénítva meg ezzel. De tisztában lehetünk úgy az egyik, mint a másik esetben, hogy csak átmeneti üggyel van dolgunk. Vagy kigyógyulnak betegségükből ezek az emberek, vagy elviszi őket a betegségük oda, ahová valók: a nyíltan tőlünk elkülönített és velünk sokszor szembenálló táborokba. A római katolicizmus bűvkörébe került ember előbb-utóbb ölébe hull az őt hívogató „egyetlen” anyaszentegyháznak, – a szektás atyánkfia is eljut oda, ahol majd jól érzi magát: a vele egy mintára összezsugorodottak gyülekezetébe. Ellenben a hitetlenség, ha közénk furakodott és elhelyezkedett falainkon belül – ott is szándékszik maradni. A „békés penetráció” módja szerint honfoglaló munkához lát házunk táján, és abban reménykedik, hogy egy szép napon ő lesz az úr, és nem fog senki komolyan alkalmatlankodni már a református egyházon belül sem az élő Isten szuverén akaratának emlegetésével. Ezért a legveszedelmesebb ellenfél, amely szüntelen, éber, szívós, kíméletlen harcot igényel. Addig élünk mi magyar kálvinizmus, amíg élő hitet tudunk ébreszteni és táplálni – e nélkül Isten az emberek életén kívül rekedő, kétségbevont, mellőzött, megcsúfolt király, nem pedig uralkodó Hatalom. És hogy tudjunk a hitért diadalmasan küzdeni, ha köztünk terpeszkedik a hitetlenség?

Ha ilyen fontos ellenségről van szó, érdemes kissé közelebről a szemébe néznünk. Mít is értünk hitetlenség alatt?

Mit értünk hit alatt? Sokféleképpen elemzés alá vették az emberi léleknek ezt a komplikált, egész valóját igénybe vevő megmozdulását, amely által birtokába jut a Kegyelem által megígért, elkészített és felajánlott üdvösségnek. Legvilágosabb mégis az, amely a következő három mozzanatra bontja: Először is van benne „notitia”, – ismeret, tudás. Másodszor van benne „assensus”, vagyis a „notitia”-ban foglalt ismeretnek helybenhagyása, igaznak elfogadása. És harmadszor van benne „fiducia”, az igaznak ismert tudásra való bizodalmas rá-támaszkodás. Ez természetesen nem öntudatos lélektani folyamatnak a három állomása. Hogy hogyan születik meg, milyen folyamatban jön létre a hit, az más kérdés. Itt csak arról van szó, hogy ha keresztmetszetét vesszük, akkor ebből a három szálból látjuk összetettnek. Csak együttvéve adunk a szónak igaz értelmében való hitet. A „notitia” nyilván az értelem dolga. Semmiféle hit nincs, amely ne az értelem szemei előtt lebegő akár fogalmi, akár képzeleti képre irányulna. Az „assensus” is az értelmet foglalkoztatja, amely helyeslőleg rámondja az „igent” erre az említett képre. De ugyanitt már szerepe jut az akaratnak is, mert az ilyen értelmi igenlésben is már választunk, és állást foglalunk. Az értelem itt megfogja az akarat kezét és elővezeti a színpadra – hogy végül is otthagyja, – rábízva a szerep végigjátszását, mert a „fiducia” már jellegzetesen akarati momentum, elfogadása az igaznak elismert valóságnak, és meghódolás az előtt.

Azonnal kínálkozik ennek alapján mármost a hitetlenség elemzésbe vétele. De előbb álljunk még meg egy komoly szóra. Mire irányul ez az egész lelki aktus? Mit ismer meg, ismer igaznak és fogad el a hívő ember? Ha erre egészen egyszerű feleletet akarunk adni – egy szóban – akkor nem mondhatunk mást, mint azt, hogy Istent magát. Ezzel már azt is megkérdeztük és meg is mondtuk, hogy mi az, ami hitet válthat ki az emberi lélekből. Nincs más ilyen hatalom, csak Isten. A hit egészen személyes belekapcsolódása az én lelkemnek Őbeléje. Ő jelenik meg számomra bizonyos ismereti képekben, Őt ismerem el valóságnak ezekben, és Őneki borulok a lábaihoz bízó meghódolással – amikor hiszek.

De hogy lép közel hozzánk Ő, hogy ez végbemenjen? És hogy vihetjük közel másokhoz, hogy bennük is végbemenjen? Az Ő Igéje által. Mert Isten megjelentette magát és megjelenti magát. Beszélt úgy, ahogy Ő beszélni szokott, tetteknek, tényeknek, tapasztalásoknak, s az életnek a nyelvén. Évszázadoknak hosszú során át, ott ahol, és akkor, amikor jónak látta az Ő terveinek ökonómiája szerint, látjuk a történelemben felvonulni az embereket és végbemenni az eseményeket, amelyekből kisugárzik az Ő szentsége, igazsága, hatalma, kegyelme. És mindennek középpontjában ott áll egy élet, az egyszülött Fiúé, és ott áll egy esemény, a „Golgotai kereszt”, amiben összponstosul az egész üzenet: a megváltó szeretet revelációja.

Ez az, amit megismerve, igaznak elfogadva és bízva szívére ölelve, hívővé lesz az ember. Az Evangélium. Öröndetes híradás tényekről, amiket Isten véghezvitt értünk, de nem csak pusztá tudósításként a tényekről, hanem ugyanakkor boldog magyarázatként, mely ezeknek a tényeknek előragyogtatja az isteni jelentőségét, a vallási értékét az erre éhező emberi szív számára. Bizonyoságtétel a lelki javaknak egész kincstáráról, gazdag rendszeréről, de nem levegőben lógó káprázatok formájában, hanem történelmi realitásokban, emberi életnek valóságában. Sem az üdvtörténeti tényeknek a híre nem Evangélium magában, ha nem zúg elő belőle az isteni szó, melyben közli titkait gyermekeivel. Sem az isteni kijelentés tartalmának semmiféle ékesen szóló és élesen gondolkozó előterjesztése nem Evangélium, ha nem a történelmi inkarnációban kapjuk és adjuk tovább úgy, amint Isten kezéből kijött, és a Bibliában számunkra megőriztetett.

Hozzá tartozik tehát a hithez az is, hogy bizonyos történeti tényekről is tudjunk és elhiggyük azok megtörténtét. De hitté igazában nem válik a legkitűnőbb levizsgázó bibliai történeti jártasság és elhívés sem, mert maguk a tények nem váltanak ki „fiduciát”. Csak amikor ezeken a tényeken át megjelenik előttünk a hozzánk közelgető és minket kereső Isten, és szembe kerülünk Ővele magával, aki bírni akar minket, és ezért hajtotta végre a megváltás döbbenetes drámáját: akkor van alkalmunk odavetnünk magunkat az Ő kezébe – bízva.

És hozzá tartozik a hithez az is, hogy bizonyos összefüggő igazságokat elhiggyünk és valljunk, amelyekbe már előttünk leszűrődött az Isten kijelentése. De hitté nem válik a legortodoxabb dogma-vallás sem, ismét azért, mert tételekbe, definíciókba, distinkciókba nem veheti „fiduciáját” az emberi szív. Csak amikor ezeknek a dogmáknak, szegény présbe rakott, elfonnyadt virágoknak az eredetijével kerülünk szembe úgy, amint történelmi, élő valóságokban dúsan, színesen pompázva árasztják felénk az Istennek illatját a Biblia lapjairól, – megint magával Istennel állva szemben, Őt ismerve és értve meg hozzánk való kegyelmes akaratában, van alapunk, amelyre rátámaszkodhatunk ez életre és az örökkévalóságra.

A bibliai tények közül nyilván azok a központiak, amelyek Jézus életét teszik ki. Az Evangélium teologumenái közül pedig kétségtelenül az a központi, mely Istennek megigazító kegyelmét látja kijelentve Krisztus halálában. Itt lobban fel teljes égető és éltető melegével az isteni tűz. Ez a csodás csipkebokor, amelyből az Ő szava szól. Itt dől el, ki az Ővé, ki nem, ki érti meg beszédét – bízva engedve át magát annak, – ki fordít hátat neki, a sötétségbe indulva inkább.

Most már világosan állhat előttünk minden válfajában a hitetlenség, a léleknek hit nélküli állapota.

Hiányzik a hit természetszerűleg először is ott, ahol nincs még meg a „notitia” sem, ahol az emberi lélekhez el sem jutott Istennek szava, hogy ő azzal szemben állást foglalhatott volna. Mármost nem felejtjük el, hogy azon a történelmi különös kijelentésen kívül, amelyről eddig beszéltünk, valamennyire megismertette magát Isten egyetemesen minden emberi szívvel az Ő világot teremtő és igazgató munkájával. De erre a nagy igazságra csak azért érdemes egy pillantást vetnünk, hogy meglássuk azt, amiért Pál apostol is érdemesnek tartja vele foglalkozni: hogy minden ilyen egyetemes kijelentése Istennek nem volt elég ahhoz, hogy megnyissa számára az emberek szívét. A megfeszített és feltámadt Krisztus hirdetése volt az egyetlen üzenet, ami Istenről igaz és eleven képet tudott adni. Ahol ez az Evangélium nem sugárzik bele a szívekbe – ott marad, ami volt: hitetlenség, zárt ajtó az isteni Lélek csodás áldásai számára.

Másodszor: hitetlenség van mindenütt, ahol bármely erőteljesen és tisztán zeng is az Evangélium szava, az nem talál helybenhagyásra az embereknél. Vagy nem tudják elhinni, hogy mindaz megtörtént, amiről az Ige azt hirdeti, hogy megtörtént, – történelmi kétségeik vannak. Vagy azt nem tudják belátni, hogy ha éltek is azok az emberek és végbe is mentek azok a dolgok, azoknak megvolt az a világra szóló, életünkbe vágó isteni jelentőségük, amit róluk a keresztyénség állít, – világnézeti, értékelési kételyeik vannak.

Harmadszor: hitetlenség van ott is mindenütt, ahol nincs ugyan semmi hiány az Evangélium közlésében, és megvan az emberek részéről a helybenhagyása, meggyőződéses vallása az Evangélium igaz voltának, de mégis személyes „fiducia”, az életnek valóságos belekapcsolódása az Evangéliumban szóló Istenbe, mert valahogyan még nem került erre sor. Éspedig azért nem, mert az „assensus” olyan könnyen, olcsón ment végbe, – hagyomány, közfelfogás, mások egyöntetű hatása olyan simán maga után vonta azt, hogy az a lélek kételkedés nélkül igaznak fogadta el az Evangéliumot, hogy alighogy egy kicsit is megmozdult bele az akarata, az elevenébe nem vágott a dolog, – komoly elhatározásába, lelki megrendülésébe, meghódolásába, nem került az ügy. Nem vált igazán személyes üggyé öközötté és Istene között.

És negyedszer van még egy fajtája a hitetlenségnek. Megtörténhetett, hogy valaki szemtől szembe került az Istennel és mégsem hódolt meg előtte gyermeki, hálás bizalommal, hanem megmaradt a lázadó rabszolga álláspontján. Megvolt az ismeret, tudta azt is, hogy igaz az, elérte az isteni szó a lelke magvát. De itt aztán bekövetkezett a tragédia. És innen folytatódott. Mert az isteni kijelentés visszautasítása nem marad következmények nélkül. Az ilyen lélek nem viselheti el, hogy igaznak tartsa azt, ami ellen ő hadat üzent. Ha a „fiducia” visszájára fordul, okvetlenül visszájára fordul az „assensus” is. Megkezdődik az elszánt tagadás. Be akarja bizonyítani magának ilyenkor az ember, hogy azért nem hódolt meg, mert nem igaz az Evangélium. Önmagának az igazolására érvet érv után gyárt és gyűjt, hogy megszabaduljon az igazság vádjától és elhitesse magával, hogy nem tud hinni, holott valójában nem akar. Így születik meg az agresszív hitetlenség. Az a hisztérikus, dühös ingerültség, amellyel kételyeit és tagadásait előadja és mennél több emberrel megosztani igyekszik – megint csak az önmaga igazolásáért – nyilván mutatja, hogy a baj nem az értelem világában van, hanem annál mélyebben: az akaratban. Boldog, akinél csak átmeneti láz ez, és eljön számára a kigyógyulás. Félelmes talányok azonban számunkra azok, akik egész életük végéig ilyen démoni megszállottságban lobognak és gyújtogatnak amerre járnak, az Isten elleni lázongás pusztító tüzével!

Ezek a hitetlenség hatalmának a felvonuló csapatai. Nevezzük az elsőt: a „meg nem világosított hitetlenek”, a másodikat: a „meg nem győzött hitetlenek”, a harmadikat: a „meg nem mozdított hitetlenek”, és a negyediket: az „agresszív hitetlenek” csapatának.

Mi itt a mi harci felvonulásunk és szembeállításunk?

Kezdjük a „meg nem világosított” hitetleneknél. Nem kell értük messze pogány országokba elfáradnunk. Még villamos vasútra sem kell költekeznünk. Lemehetünk ide a kapu elé, és a járókelőket elfogva, akárhánynál közülük olyan sötét tudatlanságot találunk a bibliai történetek és az evangéliumi hitigazságok elemeire nézve, hogy becsületére válnék akármilyen afrikai bennszülöttnek. És – erre a kérdésre szorul el az embernek a szíve – ki biztosít bennünket afelől, hogy egyik-másik ilyen tudatlanságban talált felebarátunk nem református ember-e? Hány tagja van egyházunknak, akikhez nem jutott el soha úgy az egyszerű ismerete se az isteni kijelentésnek, hogy ő arra reagálhatott volna? Hogy másra ne utaljak, mennyi rengeteg babona uralkodik még református népünk körében is, anélkül, hogy sejtenék is, hogy az homlokegyenest ellentétben áll az isteni igazsággal, – vagy mennyi babonás, pogány felfogás fűződik még magához az úrasztalához is, megannyi sötét maradvány, amit még nem űzött el a világosság. Fáj itt a kemény szót használni olyan emberekről, akiknek azért meglehet a maguk módja szerint való őszinte vallásosságuk, de ha nem akarom elalkudni az isteni kijelentésnek ragyogó értékeit, mégis azt kell mondanom: hitetlenek. Még nem nyílt meg életüknek ajtaja, hogy bevonulhasson az élő Isten és uralkodhassék.

Itt a veszedelem a falaink között. Nem maradhat itt. Abban az egyházban, amely a kálvinizmus letéteményese akar maradni a magyarságban, világosságnak kell uralkodnia. Csak olyanok lehetnek a tagjai, akik előtt ismerős dolog az a keresztyénség, amit egyházunk hirdet. A tudatlanságnak ki kell szorulnia innen, – s akkor máris megnyertünk egy nagy ütközetet a hitelenség elleni harcunkban.

Ez a kizsorítás nem mehet erőszakkal. Ez nem egyházfegyelmi kérdés. Ez egyházépítési kérdés. Nem bottal, vasvillával lehet a sötétséget kergetni, egyszerűen fénysugárral. Le voltak eresztve talán a gyülekezetnek a zsalugáterei. Alighogy egy-két homályos sugár beszűrődhetett a hetenként egy-kétszeri igehirdetés alkalmával, – meg a jól-rosszul elvégzett iskolai hitoktatásban, melynek emlékei olyan könnyen a lélek lomtárába kerülnek. Meg aztán az ablak sem volt tiszta. Csak megszárt sugarak jöttek át. Az igehirdetés meg a vallástanítás tartalma is nagyon hiányos volt. Mennyi nagyszerű üzenete maradt az élő Istennek teljesen eltemetve a Szentírás fekete táblája alatt, sohasem jutva el talán évtizedeken át egyetlen ott élő szívhez sem.

Mit is mond Pál apostol? „A Krisztusnak beszéde lakozzék tibennetek gazdagon.” (Kol. 3,16.) A Bibliának megint nyitott könyvvé kell válnia gyülekezetekben, iskolákban és otthonokban. Akit Isten közénk küldött, akár kisdéd, akár felnőtt, annak a levegővel együtt kell beszívnia az Isten örök üzenetének ismeretét. S akkor, ha majd keresünk „meg nem világosított” hitelenséget, találunk bőven, de odakinn, az egyházunk kerítésén kívül.

Ott sem lesz más fegyverünk, amivel lesuhinthatunk rá, mint az Ige kardja. Élőszóval és nyomtatott betűvel, és ami sokszor a leghatásosabb, a testetöltött igével, a szeretet és szolgálat életével állíthatjuk majd oda nem református tömegek szeme elé is Krisztusban az élő Isten dicsőségét, amint soha nem látták még azelőtt. Hát ha még arra gondolunk, hogy minden ilyen kifelé ható evangélizációs vállalkozás mögött ott fog majd állni a református gyülekezetek közismert testületi élete, bensőséges testvériségével, magasrendű szellemi színvonalával, alkotó tetterejével: az lesz majd az igazi bizonyágtétel, amelyre előjönnek a sötétségből nyiladozó szemekkel embereknek ezrei, hogy velünk együtt letelepedjenek és örvendezzenek az Isten ismeretének világosságában!

Hogy állunk a második fajtával, a „meg nem győzött hitetlenekkel”? Őket sem kell odakint keresnünk. Idebent vannak. Volt alkalmuk meglehetősen megismerniük az Igét. Hiszen többnyire azok közül kerülnek ki, akik nem elérhetetlen tanyasi csemeték, vagy nagyvárosi nyomortanyákon élő gyermekek voltak, hanem alaposabb értelmi nevelést kaptak. Az ige-

hirdetésünknek is a legjava juthatott el hozzájuk. Szinte bizonyos, hogy volt a kezükben is Biblia, – és egyéb olvasmányaik is valószínűleg szükségessé tették, hogy valamelyes tiszta fogalmuk legyen az Evangéliumról. Mégis, – talán hívő gyermekkor és serdülő ifjúság után eljött egy idő, melytől kezdve megtagadták „assensus”-ukat, kételkedni kezdtek, és azóta sem tudják igaznak tartani, amit a Szentírás nyújt. Nem volt ez számukra tragikus hajótörés. Egyszerűen – kinőttek a hitből, egy időn túl az megszűnt meggyőző lenni számukra. Nem meghasonlott emberek, mint a negyedik csapatba sorozott agresszív hitetlenek. Nem bántják a más hitét. A gyermekeiket majd ők is újra vallásos nevelésben fogják részesíteni. A gyermekkorhoz hozzáillőnek tartják a hitet, – na meg legtöbbször a női lelkülethez is, – de a férfi eljut az érettségnek egy bizonyos fokára, amikor leválik róla a hit, mint a kis csibéről a tojánhéj. Igaz ugyan, hogy jönnek órák, amikor megirigylik a nővérüket, a gyermeküket. Visszasírják az eltűnt hitet. De aztán nekikeményítik magukat az életnek, és mennek tovább az útkon.

Tiszteletreméltó emberek a legtöbbször. Nem veszett kárba rajtuk a vallási nevelés, amit kaptak. A keresztyénségnek etikuma tovább él hol élénkebben, hol halványabban persze. még a kálvinista keresztyénségnek jellegzetes vonásai is előtündökölnék az egyéniségükből, – és büszkén nézhetünk utánuk, amint házunkból kikerült, holtukig miénknek vallott fiaink megállják a helyüket nehéz posztokon is.

De mégis hitetlenek. Hogy hadakozzunk ez ellen a hitetlenség ellen? Itt már több okkal kínálkozik az egyházfegyelem módszere. Utóvégre a legtöbbször komoly emberekről van szó, akik megértik az okos szót. Egyesek még egyenesen megtisztelve is éreznék magukat, és mindenesetre nagyobb tisztelettel tekintenének az egyházra, ha egy szép napon elég komolyan vennénk a köztük és közöttünk fennálló nézeteltéréseket, hogy levonnánk és övelük is levonatnánk a konzekvenciákat. Belátnák, nagyon sokan, hogy az egyház utóvégre közös hitet vallóknak is, nem csak közös őseket tisztelőknak gyülekezete, – aki tehát nem vallja igaznak az egyház hitét, az nem lehet tagja az egyháznak, ha jól meggondoljuk.

Én mégsem ezt a harci módot ajánlom. Nem ajánlom még azoknál sem, akik nem egyszerű tagok, hanem tisztséget viselők, vagy éppen alkalmazottak az egyháznak munkájában. Vigyázat! Nem azokról van most szó, akik hitetlenséget hirdetnek nyíltan, ők is sorra kerülnek majd, hanem azokról, akik nem vallanak hitet, mert becsületes meggyőződéssel nem tehetik. Akármilyen követendő eszmény a jövőnk számára az, hogy csak az egyháznak hitvallását elfogadó ember lehessen presbiter vagy tanítással foglalkozó munkás az egyházban, óriási kárvallás járna annak nyomában, ha ma, vagy akár egy-két éven belül is élére állítanánk ezt a kérdést: vagy együtt vallod velünk az Evangélium igazságait, vagy pedig megköszönjük eddigi szolgálataidat, és nem számítunk rájuk többé. Nem a liberalizmus, a tan- és vélemény szabadság nagyszerű eszményeinek nevében helytelenítem ezt. Azon utóvégre túl vagyunk már, hogy teljes szabadsága van minden felebarátomnak, hogy hegedülni tanuljon, de ha eljön az én házamhoz, azért, mert én ott őt írónak alkalmaztam – akkor nem muszáj neki éppen az én íróasztalom mellett és éppen a hivatalos órák alatt skáláznia. Egészen világos: aki nem azonosítja magát a mi hitünk igazságaival, ne álljon be hozzánk munkásnak. Keressen más alkalmat a maga nótáinak az elhegedülésére, szabadságában áll.

De, itt jön a nagy de: az ilyen egyházfegyelmi rendcsinálásnak megvannak az előfeltételei, amik nélkül csúnya karikatúra lesz belőle, ha megkíséreljük. A kérdést már előbb kell felvetni – akkor, amikor tagjává lesz valaki az egyházunknak: a konfirmációnál. Hiszen felvetjük ott, de hány intelligens, vagy fél intelligens egyháztagunk életében volt az öntudatos hitvallás, aminek valamelyes kötelező ereje tovább élne az emlékezetükben? Az egész egyháztagságunknak kell lassanként felemelkednie az öntudatos hitvallásnak a színvonalára. Ha öntudatos vallástétellel, annak alapján vettünk fel valakit, akkor számon kérhetjük majd tőle ezt a hitvallást bármikor később is.

De amikor, amint mindjárt rátérünk, tömegestől megtűrünk egyházunkban olyanokat, akiknek úgynevezett „hite” egyszerűen abból áll, hogy még soha nem volt egyetlen önálló gondolatuk, akkor az ilyen emberekkel szemben fölényben fogja magát érezni a mi „meg nem győzött” hitetlenünk. Többnek, igazabb valaminek fogja tartani a maga művelt kételyeit az ilyen tradíciókat pusztán ruhaként viselő hiszékenységnél. És ha mi az ilyen „hívők” nevében mondunk ítéletet az ő hitetlensége felett, mélyen megsértett, méltánytalanul megalázott öntudattal fordul el tőlünk. Hát ha még ehhez hozzávesszük azt a körülményt is, ami néha, nem is éppen ritkán, súlyosbítja a helyzetet, hogy nem csak szellemi fejlettség és önállóság, hanem erkölcsi nemesség dolgában is fölötte érzi magát egy-egy ilyen hitetlen emberünk a vele szemben „hívőnek” elismert egyháztagok átlagánál!

Itt előbb a pásztorbot terelgető munkájára van szükség, mielőtt a bírói pálca szerephez juthatna. És pedig két irányban kell felvennünk a harcot. Először is értelmi téren. A legtöbbször csakugyan az történt, hogy az ilyen emberek kinőttek az ő hitükből, mert az Evangéliumot csak gyermekekhez szabott formában kapták annakidején. Azóta belekerültek a modern szellemi áramlatok kavargásába, – és ott magukra maradtak. Olyan értelmi színvonalon, hogy a most felmerülő problémáikra is megkapják benne a feleletet: nem vitte talán senki még a szemük elé a gyermekkori hitük igazságait.

Kettészakítanánk egyházunk szellemi életének a folytonosságát, ha nem kapcsolódnánk bele napról napra a tradícióinkba, – igehirdetésben, tanításban, sajtóban, egyéni pásztorlásban. De ugyanakkor ne felejtkezzünk meg ezekről a nagyon értékes emberekről, akikre már nem hat a XVI. századnak sem bibliafordítási, sem gondolati nyelve! Számukra ez már egy befutott és már elszáradt része a szellemi pályájuknak. Nekik új nyelven, új színben, új vonatkozásokban kellene a régi igazságok.

Természetszerűleg nem vár itt mindnyájunkra egyformán sürgős munka és súlyos felelősség. A városi lelkipásztorok és vallástanárok feladata az, hogy elől járjanak, élükön a teológiai tanárokkal, – szóval és tollal. Beleélve magukat egy mai átlagember lelkivilágába, nem is olyan óriási nagy vívmány az ő számára érdekessé és vonzóvá tenni az Isten üzenetét – örömmel fog rájönni arra, hogy az sokkal értelmesebb, hihetőbb, meggyőzőbb világnézetet ad neki, mint amilyet anélkül alakított ki magának.

De meg kell járni még egy másik utat is. Meggyőzővé sok ilyen ember számára akkor válik a hit, ha szükségét kezdi érezni. Többnyire azonban önmagukkal megelégedett úriemberek az ilyenek, – és amint láttuk, nem minden ok nélkül. De éppen azért, mert erkölcsileg tisztultabb jellemek és erkölcsi tekintetben érzékenyek – egészen bizonyos, hogy megelégedettségükből kizökkennek, mihelyt még magasabb rendű erkölcsiséget tudunk elébük állítani. A gyakorlati gyülekezeti életünkre vár az a feladat, hogy megszégyenítse őket. Termelnünk kell olyan példákat az önfeláldozásra, a szolgálatkészségre, a szenvedésben való tűrő örömezésre és így tovább, és ezek mögött olyan gyülekezeti közszellemnek kell lengenie, hogy egy szép napon a mi művelt, meg nem győzött hitetlenünk kedvet kapjon leülni nálánál sokkal egyszerűbb műveltségű emberek közé is, megtudni, hogy mi az ő életük titka. Találkozni fog velük kint az életben így vagy amúgy. Nem maradhat elrejtve a hegyen épített város. Látván az ő jócselekedeteiket, megtanulja ő is dicsőíteni az ő mennyei Atyjukat.

Amint már céloztunk rá, ennek az egész csoportnak a problémája szorosan összefügg a harmadikkal, a „meg nem mozdított hitetleneknek” a problémájával. Mennél több olyan ember vallja meggyőződéssel a keresztyén hitet, akire nézve az nem jelent semmi komoly értéket, annál több ember nem fogja meggyőződéssel vallani tudni azt, mert amazok diszkreditálták a szemében. Ezért is, meg azután önmagunkért is, tehát kettős fontossággal áll előttünk ennek a hitetlenségnek a leküzdése. És még egyért: – azért, mert ez a legsajátosabban befurakodó veszedelme a hitetlenségnek. Az ilyen hitetlenség éppen és csakis az egyházon belül tenyészik.

Ismerjük jól. Nem szorul bővebb leírásra. Vallja ő mindazt, amit vallani kell. Az „assensusa” kifogástalan. Úgy fel lehet bősztíteni az egyházat romboló hitetlenség ellen, hogy csak úgy szikrázik a szeme. Vért tudna ontani egy-egy dogmának az igazságaért. – És mégis holt nehezék gyanánt lóg az egyházon. Sem őbenne, sem őáltala egy tapodtat sem megy előre Istennek uralma e földön.

Még egyszerűbb a dolog, ha ehhez a buzgó igazhitűséghez valamilyen szembeszökő bűn járul, ha a templomi hangos zsoltárecneklésből nagyon könnyű az átmenet a kocsmai hejehujába, vagy ha a vasárnapi nyakas buzgóság mellett meghúzódik valahogy valami leplezett családi botrány. Ilyenkor van fogantyú, aminél fogva megragadhatjuk a mi „meg nem mozdított” lelkű atyánkfiát. Nyilvánvaló erkölcsi feladat elé állíthatjuk, és a lelkiismeretén át megmozdíthatjuk – emberileg szólva. Be lehet vele láttatni az összeférhetetlenségi esetet hitvallása és élete között, és hátha az a vágy, hogy hitéhez szabja életét, először életében komoly dologgá teszi számára a hitet.

De mit csináljunk akkor, ha az illető ember életének nincsen ilyen kiálló, bántó szöglete? Ha tisztos, rendes, becsületes ember egyébként is azon kívül, hogy esze ágába sem jut mást hinni Istenről és Krisztusról és örök életéről, mint amit az apái hittek? És ha mindamellett mégis-mégis nagyon tized- huszadrangú ügy életében az Úr Istenhez való viszonya? Ha a Bibliát mégis éveken át nem nyitja ki, talán templomba is csak ünnepeken jár el, imádkozni már elfelejtett, – és tele van a szíve színültig a szántás-vetés meg a hízlalás, meg a vásárra menés gondjaival?

Talán nem azt várta tőlem a mélyen tisztelt konferencia, hogy ezekre a mezőkre vigyem el szemlét tartani a magyar kálvinizmusnak a hitetlenség elleni harca felett. De én nem véletlenül tévedtem ide. Szándékosan fordítom ide a figyelmüket, mert erős meggyőződésem szerint itt dől el a hitetlenséggel való egész harcunk. Tudunk-e élő hitet támasztani azokban a református tömegekben, akikben megvan a református hitnek a többé-kevésbé konzervált hüvelye? Ha eleven „fiduciává” lenne, személyes, bizodalmas igenlés az Istennek Evangéliumára mindaz az átöröklött és példa után begyakorolt hitbeli nézet, ami itt a magyar református tömegekben még fel van halmozva, – hiszen csodák történnének akkor! Akkor megszállhatná az örök Isten Lelkének hatalmával ezt az elárvult népet, és olyan magasra felemelhetné, hogy messze sugározná a dicsősége!

Hát hogyan hadakozzunk ezen a fronton? Ugyanaz a fegyverzet győzhet csak itt is, mint a „meg nem világosított hitetleneknél”: az Ige. Eleven, tüzes, eredeti tisztaságában. Van a Bibliában elég hévség a legvaskalaposabb, megkövesültebb léleknek a megolvasztására is. Csak legyen jó vezető közbul, akibe átömölhet a forráság, hogy belőle kisüssön, amikor közelébe érnek az emberek. Erős vallásos személyiségek kellenek csak, akiknek az életében újra szemléltető oktatást kaphatnak az emberek arról, hogy mit is jelentenek valójában, gyakorlatilag a régi kegyes, élüket vesztett szavak és igazságok. Lassanként nyiladozik majd a szemük. Kezd megtelni számukra értelemmel a hallott Ige is ezután a látott Ige után. Itt-ott mutatkozik majd egy-egy rés az erős kőfalon. És ha egyszer megindult a megelevenedési folyamat, fokozódó gyorsasággal fog továsietni a beteljesedés felé.

Utoljára maradt még az „agresszív hitetlenek” tábora. A veszedelme nem önmagában, hanem az előbbieken van. Mennél kevesebb „meg nem világosított”, „meg nem győzött” és „meg nem mozdított” lelkű emberünk van, annál hidegebb vérrel nézhetünk szemébe ennek a hangosan ágáló utolsó csoportnak. Igazi, élő hittel szemben tehetetlenek ők. Ideig-óráig idézhetnek fel tépelődést és ingadozást a hívőnek értelmi világában is, de tartósan csak azoknak körében ejtenek zsákmányt, akik még nem jutottak el igaz hitre. Egyszóval: azoknak hitét veszik el, akiknek amúgy sem volt.

De ez nem jelenti azt, hogy „hadd hulljon a férgese”. Ez azt jelenti, hogy ráteszik a kezüket száz meg száz olyan lélekre, amelyik, igaz, hogy még nem a miénk, jobban mondva még nem az Úr Istené, de azzá lehetett volna, ha mi gyorsabbak és éberebbek vagyunk önáluknál. Aki egyszer belekerült valamilyen hangos szavú hitetlen prófétájába, nehezebb azt már onnan kikaparni!

Az ilyen hitetlenség ellen való harcban azért a legelső feladatunkat abban látom, hogy immunizáljunk ellene, akit csak tudunk. Amit egy átlagos ateista, materialista, anarchista stb., fel tud hozni és fel szokott hozni az Evangélium igazsága ellen, azt ne őtőle hallja meg először a mi hívünk. Hallja meg mitőlünk már előbb, – természetesen a felelettel együtt. Ne járjunk el munkánkban úgy, mintha mit sem tudnánk azokról a dühös világnézeti harcokról, amiktől szakadozik korunk szíve-lelke. Nem tarthatjuk meg üvegház alatt úgyse a ráncbízottakat. Ne érhesse hát őket meglepetés, és ne támadhasson bennük az a benyomás, hogy mi úgy akartuk meggyőzni őket az Evangélium igazsága felől, hogy elhallgattuk az ellene felhozható ellenvetéseket. Anélkül, hogy mesterségesen szítanánk problémákat az emberek lelkében, végig kell húzódnia egész munkánkon az állandó apologetikának.

Meg kell azután találnunk a módját annak is, hogy elhallgattassuk a hitetlenségnek fennhéjázó kiabálását. Van egy bizonyos határ, amelyen túl ilyen meghasonlott embereknek az agitáló szenvedélye annyira veszedelmessé válhat, hogy külső eszközökkel is gátat kell vetni neki. Ha vallásgyalázássá és nyilvános gúnyolódássá fajul, van rá mód, hogy megtanítsuk az illetőt vagy illetőket arra, hogy bizonyos tisztelettel mégis tartoznak a mi meggyőződéseinkkel szemben addig, amíg mi azokat valljuk, még ha azon dolgoznak is, hogy ne sokáig valljuk már.

De én most nem a törvény erejének segítségül hívására utalok, ami mégis csak nagyon kirívó esetekben áll rendelkezésünkre. A szellemi fegyvereink összemérésére gondolok, ami, ha kiköszörüljük őket, feltétlenül elhallgattatja ellenfeleinket. Nem azért, mert talán meggyőztük őket. Egészen hibás dolog a keresztyén hitet bebizonyítani akarni egy tagadó állásponton levőnek. Hogy neki is hinnie kell abban, amiben mi hiszünk, erről csak maga Isten győzheti meg őt. De hogy nekünk jogunk van hinni abban, amiben hiszünk, ezt mi is kimutathatjuk. A fennhéjázó fölényesség luftballonját megszúrhatjuk – és le fog konyulni az ő ábrázatának büszkesége. Aki azt bizonygatta, hogy csak tudatlan elmaradottság lehet hívő, tudás és felvilágosodottság okvetlenül hitetlenséget is jelent egyúttal, az el kell, hogy ismerje majd – nem azt, hogy mi tudósok vagyunk, és mégis hiszünk, mert nem biztos, hogy tudósok vagyunk, – de azt, hogy a hitünkől még lehetnénk tudósok is.

Nincs kihasználva távolról sem az a biztonságos fellegvár, amelyből mi lövöldözhetjük hitvédelmünk nyilait a támadó hitetlenségre. Túl kevés az idevágó nyomtatvány, amit az emberek kezébe adhatnánk; az előadó, akit ilyen célból felléptethetnénk; a kézikönyv, amelyből önmagunkat ilyen munkára kiképezhetnénk. Pedig óráról-óra körüljár az ordító oroszlán, keresvén kit elnyeljen. S amíg mi itt tanácskozunk, olvasmányaikban és társalgásaikban ebben a pillanatban is református egyháztagok százai vesznek be egészen bizonyosan, cseppenként vagy kortyonként, a hazugságot, a mételyt – falun és városban egyaránt.

Ezzel a nyílt destrukcióval szemben minden habozás nélkül azonnal munkába lehetne és kellene állítanunk az egyházfegyelem gépezetét. Aki részt vesz kifejezetten hitet romboló munkában, vonassék érte számadásra. Ne úgy, hogy csak annál dacosabban hátra szegje a nyakát, és a rárótt egyházi büntetés terhe alatt csak megkétszereződjön fanatizmusa. De mégis úgy, hogy mindenki előtt nyilvánvaló legyen, hogy az egyház még mindig vallja azt, amit vall, s ha vannak ellenségei a tagjai között, nem veti nekik szabad prédául hitét.

Ennek az egész csoportnak a kezelésénél azonban nem szabad megfeledkezni egy fontos distinkcióról. Más az áramlat, mely magával sodorta az egyént, és amely az egyénből meg-

szólal, – és más maga az egyén. Azt állítottam, hogy az ilyen agresszív hitetlenség mögött mindig valami nagy lelki tragédia rejlik, az Isten kezének eltaszítása, a felismert igazság és kegyelem megvetése. Csak ilyen sátáni eredetből érthető meg az igazság elleni szenvedélyes hadakozás. De ha ez így van is, nem okvetlenül minden egyénnel van így külön-külön. Egy-egy bukott főangyal magával rántja a szolgálatára rendelt seregeket is. És egy-egy Isten ellen felkelő vezérszellem olyan kavargó örvényt támaszt, amelybe belesodródik sok egyébként ártatlan áldozat is. Sokszor éppen az által menthetők ki az ilyenek, hogy éppen mi választjuk el őket – velük való bánásmódunkban – attól az áramlattól, amellyel úsznak. Mihelyt megérzi, hogy mi nem az ilyen vagy amolyan hitetlen „izmus” apostolát látjuk benne, és egyéniséget keresünk benne, már talán az első lépést tettük meg vele a kijózanodás, a tömegszuggeszció megerőtlenedése felé.

A gögös áligazságokat kárhoztassuk tehát, de mindig vigyázva: nem vág-e bele pallosunk egy jobb sorsra is alkalmas, félrevezetett emberi szívbe.

A kitűzött célunk az agresszív hitetlenséggel szemben az, hogy visszaverjük és elhallgattassuk. Ha ennél többet is megadatik elérnünk: a harci zaj elültével rátalálni egy-egy ilyen emberre, akinek voltaképpen üres a lelke, mert a hitetlenség csak mások visszhangja volt őbenne, – akkor annál nagyobb lehet az örömünk. Besorakozhat az illető vagy a „meg nem világosítottak”, vagy a „meg nem győztek” osztályába, és hadakozhatunk vele tovább a bizonyágtétel, az Ige szelíd fegyvereivel.

Látom ezt a kétélű kardot villogni és szertejárni ezekben az időkben magyar reformátusok között. Hallom megcsendülni az Igének új, erős akcentusait. Tudom, hogy bibliaolvasó embereké válnak százak és ezrek, akik eddig nem voltak azok. Szól, szól az üzenet, amit Isten sokféleképpen és sok renddel szólt hajdan az atyáknak, ez utolsó időben pedig szólt nekünk az ő Fia által. Zörget az ajtókon a láthatatlan kéz. És odabenn ráismernek. Az övéiben élet fakad az Ő közeledésére. Sietnek neki ajtót-kaput nyitni. Hisznek, mert nem lehet nem hinnük, amikor olyan ellenállhatatlanul kínálja Isten az Ő csodálatos szeretetét. S ahol bízva, engedve, készségesen utat nyitnak neki, Ő bevonul. A nyomában csodák születnek. Vakok látnak. Sánták egyenesen járnak. Leprásokról tisztul az undok fekély. Szegényeknek, akiket észre sem vettek, örömhír hirdettetik.

Ez a hitetlenség ellen való harcunk. A pusztában az Úr útjának készítése, hogy megjelenjék az Úr dicsősége, és minden test láthassa azt.

„Oxfordi mozgalmak”

(Református Figyelő)

Amikor egyre több szó esik nálunk is az u. n. „oxfordi csoport mozgalomról”, melyről lapunkban is több számon át adott jó beszámolót Benjámin álnév mögé rejtőzött munkatársunk, jó lesz talán megemlékeznünk arról, hogy Oxford neve nem egyszer szerepelt már nagy vallásos mozgalmakkal kapcsolatban az utolsó nemzedékek történetében. Hiszen nem is lehet másként: az angol szellemi életnek olyan előkelő, ősi fészke, mint amilyen az oxfordi egyetem, magától értődőleg válik tűzhelyévé, sokszor egyenesen kiindulópontjává olyan ügyeknek, amelyek az egész angolnyelvű világ, sőt azon kívül is az egész világ lelkére kihatással vannak. Már a középkor évszázadaiban is, meg az újkor elején is rá lehetne mutatni olyan messze elágazó szellemi áramlatokra, amelyeknek a száalai Oxfordban csomósodnak össze. De most csak az újabbkori protestantizmus egy-két nevezetes jelenségére szorítkozunk.

A legjelentősebb újabbkori „ébredési mozgalom”, amely „methodizmus” néven hatalmas arányú új felekezeti alakulásra is vezetett, de kihatásaival az egész protestantizmust felfrissítő lökésekben részesítette, – az oxfordi egyetem diákságából indult útnak. Mintegy kétszáz éve annak, hogy a két Wesley testvér, János és Károly, diáktársaival megalakította azt a „szent klubot”, amely az egész mozgalom csírája lett.

Egy másik „oxfordi mozgalom”, amely már név szerint is így szerepel az angolnyelvű protestáns köztudatban, a múlt hónapokban ünnepelte éppen megindulásának 100 éves évfordulóját. A „tractarianusok” mozgalma ez, élén (a később római katolikussá lett, sőt bíborossá emelkedett) Newman, Pusey és Keeble triászával, az oxfordi egyetem fiatal segédtanáraival, akik nevüket „Korszerű traktátusok” című kiadványaikról nyerték. Az ilyen „traktátusokban” propagált gondolatok azóta hatalmuk alá kerítették az anglikán egyháznak egy jelentős részét (a „magas-egyházi” szárnyban), és onnan tovább hatottak a protestantizmus egyéb területeire is.

A manapság emlegetett „oxfordi mozgalomnak” ilyen szoros kapcsolata nincsen az ősi egyetem életével. Amerikából indult ki, ahol kezdeményezőjéről „buchmanizmus” néven emlegették. S csak amikor az oxfordi ifjúság révén európai terjeszkedése is megindult, tapadt hozzá az említett új elnevezés.

Mindhárom mozgalom a benne megnyilatkozó lelki erő jeleiből ítélve, nyilván az életet fakasztó isteni Lélek eszköze a modern protestantizmus megelevenítésére. Ugyanakkor mind a háromnak nagyon könnyű kimutatni az emberi gyöngeségeit is. De hogy ne az árnyoldalaikkal, hanem azzal foglalkozunk, ami Istennek ajándéka bennük: az is érdekes és megfigyelésre méltó, hogy milyen különbözők a bennük megnyilatkozó értékek.

A Wesley-féle mozgalom ereje egyrészt az ígéhirdetésének tüzeiben rejlett. Wesley Károly és a melléje csatlakozott Whitefield országokat bejárva, emberek százezreit rázták fel szónoklataikkal, amelyekben megrendítő hatalommal jelent meg a bűnös ember előtt a Megváltó Krisztus keresztye. Hatásának egy másik titka a megtérés tapasztalatán átment emberek szoros összetartásában rejlett. Munkájának eredményeit kitűnő szervező erővel tudta összefogni. Az akkori anglikán egyháznak máig szánva bánt balfogása volt az, hogy mereven elzárkózott ennek a mozgalomnak a hullámverése előtt s arra kényszerítette, hogy falain kívül külön tábort alkosson a „methodista egyházban”.

A „traktáriánus” mozgalom egészen más természetű volt. Csak annyiban rokon az előbbivel, hogy a maga racionalizmusban és politizálásban elközyösödött egyházi világában szintén nagyon mély hitélet friss áradatát vitte bele. A célja: az egyház öncélúságának biztosítása volt

az angol államérettel szemben. Az egyház szerint lényegében nem a nemzeti közérkölsiségnek az érdekeit szolgáló hatósági szerv, hanem minden világi köteléktől független intézménye az Isten üdvözítő kegyelmének. Sokat köszönhet ennek a mozgalomnak az egész protestantizmus az egyház szent voltára való újraráeszmélés dolgában. S ezzel együtt járt az egyház egysége vagy „katholicitása” iránti érzék fölébredése is, – amint az apostoli idők óta minden korszak és minden nép hívőit átöleli. Kár, hogy ezek közé a tiszta eszmények közé elvegyült az „apostoli utódlás” külsőségének veszedelmes túlbecsülése is, amelyben a mozgalom vezérei az egyház specifikus összetartó gerendázatát megállapíthatni vélték. Ennek révén az „egyháziasság” értékes kovásza sokszor fölöttebb kétes értékű irányban is hatott (az anglikán egyházban csakúgy, mint másutt mutatkozó „magas egyházi” mozgalmakban is) – és sokszor Róma ritualizmusának a majmolását vonta maga után.

A jelenleg terjeszkedő „oxfordi mozgalom” ezzel éles ellentétben megint az egyéni élet átalakulását szorgalmazza és munkálja. A „tractariánusoknál” az egyház objektív bizonyágtétele, ünnepélyes szertartásai és hagyományoktól megszentelt rendje borulnak reá az üdvösséget kereső egyes lélekre. A „buchmanizmusban” minden csupa fesztelenség, szinte – a szónak nem rossz értelmében – profanitás; mindenki arról beszél, amit éppen ő a maga hétköznapi életében tapasztalt meg a Lélek erejéből. A methodizmustól viszont az különbözteti meg, hogy nem a hirdetett Ige harsonásai szólalnak meg benne, hanem az átélt Igéről bizonyágot tevő emberek egyszerűbb hangszerei zengenek benne. Továbbá: szervezni nagyon jól tud ugyan a propaganda terén, de szervezett tábor kialakítására nem törekszik. Egy érdekli: mennél több „élet megváltozása”.

Egyetlen egy sincs ezek között a mozgalmak között, amely új igazságokat hozna bárki számára is, aki tisztában van a református keresztyénséggel. De ugyanakkor azt is meg kell vallanunk, hogy egyetlen egynek az értékeire sem mondhatjuk azt, hogy ne lenne szükségünk rájuk. Mind a mi ősi értékeink, de mind elhanyagolt értékek. S ezért mindegyiknek az ösztönző hatásai – bármilyen kerülő utakon jutnak is hozzánk, – javunkra válhatnak csak. Methodizmust csinálni nálunk, – indokolatlan külföld-utánzás, amint ezt a külföldről élesztett magyar methodista felekezeti propaganda zsákutcába jutása világosan mutatja is. „Magas-egyházi” törekvések, ha itt-ott ilyesmi felbukkan is, csak kuriózum-számba mennek. „Oxfordi csoport-mozgalom” valószínűleg lesz nálunk is, – de semmi esetre sem lesz ugyanolyan jellegű, mint külföldön. Ellenben ébredő és megújhodó református gyülekezetekben diadalmasan fog kibontakozni az isteni Kegyelem munkája, – ha valamennyi említett „mozgalomtól” megtanuljuk azt, amit lehet és kell.

Kálvin Japánban

(Református Figyelő, 1932. április 2.)

Amikor a távol Keleten játszódó (és – ki tudja? – talán minden nyugati aktualitásnál komolyabban „világtörténelmi”) események újra a figyelem középpontjába tolták Japánt, különös érdekességet nyer az az értesülés, amelyet a japán protestáns keresztyénség belső alakulásáról a „Japan Christian Quarterly” című szemle legutóbbi vezércikkéből kapunk. A napirenden levő hadi és politikai eseményekhez semmi köze sincs ugyan annak, amiről ez a cikk szól. Hiszen a 60 milliónyi Japán nemzetnek a világesemények színpadán való szereplését egyáltalán nem befolyásolhatja az a felnőtt egyháztagokban körülbelül 200.000-re, összes lélekszámában tehát még egy millióra sem tehető protestáns keresztyénség, amely a missziói munka sok évtizedes fáradságos munkásságának eredményeként ma Japánban él és hat. Ennek az egyébként is sokféle felekezetre tagolt elenyésző kisebbségnek az ügyei csak „házi ügyek”, amelyekről teljesen függetlenül alakulnak az egész nemzet törekvései. Azonban a távolabbi jövő szempontjából mégis sokat sejtető és ígérő csírázásokat láthatunk bennük. És mint nyugati hatásoknak a Távol Kelet idegen talaján való megfogamzásai és kialakulásai, magukban véve is rendkívül tanulságosak.

Az említett cikk (amelynek írója egyébként egy Lamott C. Willis nevű – valószínűleg amerikai – presbiteriánus misszionárius) ezt a címet viseli: „Kálvin Japánban”. A jövőendő egyháztörténetíró a japán keresztyénségben a mi napjainkban végbemenő fejleményeket alighanem így fogja röviden összefoglalni szerinte: „A XX. század harmincas éveiben a japán egyház történetének legjelentősebb jelensége a Kálvin János teológiájának egyre erősödő befolyása”.

A forrás, amelyre ez a jelenség visszavezethető: Németország vallási és teológiai élete. Az angol nyelvű keresztyénség régebben döntő erejű hatásai ezzel szemben elhalványodnak. Az angol nyelvű irodalomból is azok a művek örvendenek újabban kelendőségnek, amelyek egy vagy más módon Kálvin Jánossal és általában a XVI. századbeli európai reformációval foglalkoznak. Kálvin hatásának titka abban keresendő, hogy az ő tanításában Isten szuverenitása és igazságossága is kidomborodik, szemben az Isten szeretetének azzal az egyoldalú hangsúlyozásával, amely a Japánban eddig elterjedt keresztyénséget jellemezte. Ehhez a teljesebb istenfogalomhoz hozzájárul még az is, hogy Kálvin tanítása az egész életnek Isten, mint uralkodó középpont körül való újjászervezésére is gazdag ösztönzést és útmutatást ad. Nagyban előmozdította a Kálvin felé való tájékozódást az Augustinus-szal való behatóbb foglalkozás is, amelyre a nagy atyának legutóbbi 1930-i centennáriuma adott indítást.

A cikk írója szerint megvannak ennek a japán kálvini reneszánsznak az árnyoldalai. Egyrészt jellemzi az élet gyakorlati feladatai elől való bizonyos visszahúzódnak a teológiai gondolat elméleti világába. Másrészt sajnálatos velejárója bizonyos elzárkózási hajlam más keresztyénekekkel szemben és vonakodás a közös és egyetemes keresztyén vállalkozásokban való részvételtől.

Egyébként szoros összefüggésben áll a kálvinizmusnak ez a japán kiújulása azzal a másik, általánosabb jelenséggel, hogy a japán keresztyénség – a kálvini hatásoktól távol eső részeiben is – elfordulóban van az amerikai keresztyénségtől (amely pedig többet tett a japán keresztyén misszió terén, mint mások talán együttvéve), – mert az amerikai teológiai gondolkodást és egyházi életet felületesnek és meddőnek tartja.

Eddig a helyzetrajz. Hogy egy-két érdekes vonását kiemeljük, – lehetetlen észre nem venni bizonyos látszólagos ellentmondásokat. Itt van mindjárt az Amerikától való elfordulás. (Ebbe

egyébként a világpolitikai helyzet feszültségében gyökeredző nemzeti szempontok is szerepet játszhatnak.) Az amerikai keresztyénségnek felületességben való elmarasztalása nem japán specialitás. Ilyen hangok mindenfelé, még magában Amerikában is, sűrűn hangzanak fel. Azonban érdekes a dologban az, hogy nagyon gyakran „Kálvinista praktikizmus” címen mondják ki ítéletüket a bírások a hiba lényegét abban látják, hogy az amerikai egyházi életnek – közvetlenül vagy közvetve – Kálvin Jánosra visszavezethető tendenciái vétkesek a vallásos élet misztikumának megfoghatóságában és az egyéni és társadalmi életkérdések praktikumának túlbujánzásában. Most pedig a Távol Keleten is, mint ahogy nyugaton is nem egy helyen, éppen Kálvin Jánosból merítenek inspirációt ennek a praktikizmusnak a legyőzésére! Nem lehet ennek más magyarázata, mint az, hogy a Kálvin János fölfogta és föltárta keresztyénségben egyensúlyban feszülnek egymással szemben a pólusok: a keresztyénség mély titkainak bensőséges átélése és a keresztyénség gyakorlati konzekvenciáinak komoly érvényesítése. Ezért születhetik meg könnyen olyan rész-kálvinizmus, amely diszkreditálja a maga eredetét, de ezért adhatja meg maga a kálvinizmus a belőle sarjadt egyoldalúságok korrekatívumát is.

Világos, hogy a jelenkori japán kálvinizmus, amikor ilyen kiegyensúlyozó reakciót fejt ki, maga is egyoldalúságokba esik. A konkrét, gyakorlati kérdések elől a teológiai elmélyedésbe való visszahúzódság és az egyetemes keresztyén összefogástól való idegenkedés erre a számú lára írandó. Jól ismerjük mindkét jelenséget az európai kontinensen manapság szereplő, Kálvinra hivatkozó mozgalmakból. Kétségtelen, hogy ezek a vonások megint csak rész-kálvinizmus bélyegét nyomják reá az illető mozgalmakra. Az egész kálvinizmushoz lényegesen hozzátartozik a társadalmi, gazdasági, nemzeti élet gyakorlati problémáival való hősies viaskodás is, meg, ahogy ma nevezik: az „ökuménikus” látóköri és beállítottság, az egyetemes keresztyén munkaközösség bátor vállalása.

Nyugodtak is lehetünk felőle: ezeket az egyoldalúságokat ki fogja nőni a japán kálvinizmus, csak még többet és jobban kell tanulnia Kálvin Jánostól. Egy dolgot azonban mint maradandó nyereséget fog magával vinni a Kálvin szellemével való mostani beoltatásából. És valószínűleg ez a nyereség az, amelyet ösztönszerűleg keres is a kálvinizmusban. Nem más ez, mint amit Kálvin idejében „keresztyén tudománynak” neveztek: az Isten kijelentésének gondolkozó emberek számára is feldolgozott summája. Japán szellemét Ázsia népei között mindenekfelett az *intelligencia* magas foka jellemzi. Egyéb irigylésre méltó vonásai, mint az alkalmazkodó képesség, a céltudatosság, stb. – erre vezethetők vissza: a tanulékony, világos, erőteljes értelmiségre. Ezért vált Japán a múltban – annyira, amennyire – buddhistává is. És ezért fejlesztette a maga Buddhizmusát magasabbrendűvé minden más keleti nép buddhizmusánál. Gondolati anyagot kapott ebben az indiai vallásban, jobban mondva: életfilozófiában és nem volt rest rávetni magát annak földolgozására. A keresztyénség is csak úgy remélhet még nagyobb hódításokat Japán lelkében, ha a lehető legteljesebben végiggondolt formájában lép fel, nem riadva vissza azoktól a konzekvenciáktól sem, amelyekből a csak kedélykeresztyénség vagy csak tettkeresztyénség vissza szokott riadni, de amelyeknek szemébe kell, hogy nézzen az „Isten ismeretét” kereső keresztyénség. Ez az, amit a japán Krisztushívők Kálvin Jánostól megtanulhatnak.

És miközben egy távoli, pogány nép művelt elemei, mint valami nagyszerű fölfedezést vesznek birtokukba a Kálvin János adta értelmezését az Isten kijelentésének, – mi, évszázados emlékekre büszkén visszatekintő „kálvinisták”, nem tudjuk, mit kezdünk az egyháztól elhidegülő műveltjeinkkel, a kielégülését másfelé kereső értelmiséggel, a hite és kultúrája közötti szakadékban elsüllyedő gondolkozó elemmel...

Emlékezzünk Mohamedről

(Református Figyelő)

A keresztyén világot foglalkoztató centenáriumok között méltán foglalhat helyet ez évben a keresztyénségen kívüli történelem egy nevezetes dátumának évfordulója. Tizenharmadszor jár le az idén az évszázadokat jelző óra azóta, hogy a három világvallás egyikének, eleddig a keresztyénség leghatalmasabb vetélytársának, az Iszlámnak alapítója befejezte pályafutását. Mohamed Kr. u. 632-ben bekövetkezett halála alig több egyszerű életrajzi adatnál. Azon kívül, hogy híveinek emlékezetében körülfonta ezt az eseményt is az idealizáló kegyelet koszorúja, nem bír számunkra semmilyen különösebb jelentőséggel. Egy megöregedett, fáradalmaiban megrokkant ember betegség okozta elmúlása volt, – nem mártírhálál, még csak nem is különösebb értelemben vett példaadó halál. De a történelmi távlatban szemlélve mégis valamivel több pusztá életrajzi adatnál. Mert Mohamed halálával dőlt el az Iszlám sorsa. Az ő elmúlása volt a próbája annak, hogy vajon csak egy szuggesztív erejű, nagyra termett személyiség varázsa tartja-e össze az új hit népét és ennek az összetartó tényezőnek a kidőltével összeomlik-e az egész ügy, vagy pedig túléli-e őt műve? Az Iszlám ezt a próbát félelmetes sikerrel kiállotta. Voltaképpen csak Mohamed halála után bontakozott ki igazi erejében. S ezért a 632. évet úgy tekinthetjük, mint az Iszlám elindulásának évét, amelytől világtörténelmi szereplése kezdődik.

Érdekel bennünket ez az évforduló a keresztyénség világhelyzete szempontjából. Ma az Iszlám nem az a világhatalom már, amelynek imperialista ostromai valamikor megremegtették a nyugati keresztyén világ épületét, s amelynek visszaverésében annyi jó magyar vér is elfolyt valamikor. Politikai hatalma már régen megtört. A legutóbbi világháború egyik legsúlyosabb következménye az volt, hogy – ha talán nem is örökre, de jó időre – az Iszlám elvesztette politikai egységéből még azt is, ami régebbi idők szimbolikus emlékeképpen még megmaradt: ma nincs kalifája a mohamedán világnak. Az utolsó török szultán óta ez az „állás” betöltetlen. Egyébként is súlyos csapások érték az Iszlámot a háború utáni törökországi átalakulások révén. Musztafa Kemál radikális modernizáló törekvései sok olyan hagyománynak és szokásnak vetettek véget a mohamedán világ élén járó törökség életében, amelyektől elválaszthatatlannak látszott a mohamedán életforma. De másfelől elhamarkodott dolog volna az Iszlám végelgyengüléséről beszélni. A sok százmilliónyi mohamedán emberiségnek még jó nagy tömegeiben érintetlen virulenciában él az ősi hit, és szakadatlanul folyik az Iszlámnak az a terjedése is, amellyel a keresztyén misszió munkásai olyan nagy erőfeszítéssel igyekeznek felvenni a versenyt. Nem egy történelmi példa bizonyítja, hogy vallási közösségek végeredményben nem vesztenek, hanem csak nyernek az által, ha politikai erejük megdől. Az ilyen külső vereségek rendszerint belső elmélyülést és megszilárdulást vonnak maguk után. És sok jel mutatja, hogy a világ szerint háttérbe szorított Iszlám is ilyen lelki megkomolyodáson és megújhódáson megy át. Sőt még a törökországi reformok is nagymértékben hozzájárulhatnak az Iszlám megifjodásához. Hogy mást ne mondjunk, a Gházinak az a reformrendelete, amellyel a Koránt lefordíttatta a szent arab nyelvről a nép nyelvére és az istentiszteletek alkalmával (és azokon kívül is) az emberek anyanyelvén tette így hozzáférhetővé az Iszlám szentkönyvét, – ki tudja, nem fog-e olyan jelentős reformációra vezetni, mint amelyet a keresztyénségben támasztott a Bibliának nemzeti nyelveken való ismertté válása?

Egyszóval a keresztyén világnak ma is éppen olyan komoly problémája még, mint volt évszázadokon keresztül – az Iszlámmal való leszámolása. Más mód erre ma sincs, ezentúl sem lesz, mint a misszió. Sok minden megváltozhatott a keresztyénség és az Iszlám viszonyában.

Ma már nem a megtestesült ördögöt, az antikrisztusi „hamis prófétát” látjuk Mohamedben. Megértéssel, sőt tisztelettel tudunk közeledni sok mindenhez, ami életében és munkásságában értékes volt, – még annak ellenére is, hogy a nagy igazságokért prófétai hévvel küzdő emberből hamarosan túlonúl emberi gyarlóságokkal megterhelt, hatalmi imperializmusba keveredett, családi intrikákkal körülvett, opportunistikus ügyeskedések zavaros útjait járó napkeleti despotává látjuk átvedleni. Azokat a vallási erőket is meg tudjuk becsülni, amelyek az Iszlám óriási tömegeit évszázadokon át összetartották, éltették és nevelték. De akárhogy fölébe emelkedtünk is régebbi korok elfogultságának, – az az ellentét lényegében ma is megvan, amely keresztyénséget és Iszlámot szembeállít egymással: Krisztus az egész világ Ura és Megváltója, és Országának egyetemessége nem tűri, hogy tőle függetlenül, más utakon járva élje vallási életét az emberiségnek egy nagy része. Mohamed uralmának is meg kell dőlnie a lelkekben, hogy Ő uralkodjék egyedül.

Van még egy szempont, amelyből visszatekintve 632-re, érdemes elgondolkozni. A világ-hatalommá válni elinduló Iszlám nem csak a keresztyénség *mellett* kereste meg annak idején a maga útját, hanem jórészen a keresztyénség *testén át*. Szédületes hódításait elsősorban keresztyén területeken vívta ki. Sőt éppen azokon a területeken, amelyeken az ókorban a keresztyénség klasszikus hazája volt. Előázsia és Északafrika valamikor virágzó keresztyén területei estek áldozatul az Iszlám támadásának. Ősi keresztyén székesegyházaknak kellett mecsetekké átalakulniuk. Ha egyáltalán megmaradt valami a hajdani keresztyén egyházak életéből, csak a föld alá menekülve, keserves elnyomatásban tudta fenntartani magát.

Örök intő példa ez arra, hogy a keresztyén egyház is szenvedhet katasztrofális vereségeket. Azért, mert hozzá képest minden vetélytársa alsóbbrendű, még nincs biztosítva az ellen, hogy egy-egy ilyen vetélytársa fölébe kerekedik. A történelem nem mindig aszerint osztogatja az előmenetelt és a hátrátételt, hogy kinek van több és kinek kevesebb igaza. Van ezen kívül egy másik vizsgakérdés is: ami igazságot képviselsz, milyen odaadással és mennyi komolysággal képviseled. Könnyen megeshet, hogy a sokkal nagyobb igazság letéteményese át kell, hogy engedje a maga helyét egyszerűen azért, mert nem *éli* teljes felelősségérzettel a maga igazságát, és a győzelem a silányabbé, a tévedésekkel eltorzított részigazságok táboráé, azért, mert az fanatikus tűzzel, halálos komolysággal veszi a maga dolgát.

Ez volt az eset az Iszlám elterjedésekor is. Papiroson hallatlan fölényben ragyogott a keresztyén hit a Mohamed tanítása felett. Ami az utóbbiban jó volt, az mind megvolt az előbbiben is sokkal tisztábban és gazdagabban, – és még azon kívül is sok volt benne. De a valóságban egy elernyed, önelégültségében megrestült, megalkuvásokban megrothadt, képmutatásban, egyenetlenkedésekben, világiasságban oszladozó keresztyén világ került szembe egy hitében és küldetési tudatában áttüzesedett, minden erőfeszítésre kész, ifjú Iszlámmal. És ellenálló képessége nem lévén, – eltűnt a föld nagy részének a színéről.

Vestigia terrent... Nem egyszer vontak már párhuzamot az Iszlám és a XX. században támadt „hamis prófécia”, az „orosz áfium” között. És sok joggal. Ahogy valamikor mecsetekké, úgy alakulnak át ma templomok ateista klubokká és múzeumokká... Egy új vallás jelentkezik a bolsevizmusban, és éppúgy tör világuralomra, mint valamikor a Mohamed népe. Afelől semmi kétség nem lehet, hogy a keresztyénséggel a „vagy-vagy” viszonyában állhat csak.

Jól teszi a keresztyén világ, ha birtokállományában el nem bizakodik, hanem visszagondol régi idők súlyos csatavesztéseire. Hiába tudja nagyszerűen kimutatni az ellenfél inferioris gondolatvilágát; hiába dicsekszik azzal, hogy ő sokkal jobban birtokában van annak, amire a világnak szüksége van, mint akármilyen marxizmusok vagy leninizmusok; és hiába világít rá azokra a borzalmakra, amelyeket az emberekre rászabadítanak az antikrisztusi felforgatók. Végeredményben nem papírosan kifejtett érvek döntenek itt, – hanem az, hogy milyen ellenálló ereje van a keresztyénségnek a valóságban, milyen komolyan veszi és csinálja a maga

dolgát, milyen céltudatos, áldozatkész erőfeszítésekkel futja a maga pályáját. Le kell ráznia magáról minden kényelmeskedő, öreges fáradtságot és meg kell mutatnia, hogy van benne ugyanannyi fiatalos életakarat, mint akármilyen más agitáló, szervezkedő, világot behálózó „izmusban”. Ez az egyetlen biztosítéka a jövőjének. Vagyis: legyen igazán önmaga. Csak az önmagát elvesztett keresztyénség épülete rendülhet meg és dőlhet össze. S a Mohamedekre talán azért van szükség az Isten háztartásában, hogy a keresztyénség ne maradhasson sohase, seholse, önmagát meghazudtoló ellenmondás.

Mussolini és a pápa.

(Református Figyelő, 1929. május.)

Az emberi életnek rendszerint visszataszító jelenségei azok, amelyeknél idézni szokták a régi közmondást: *Inter duos litigantes tertius gaudet*. Nem épületes dolog két civódó felet látni, amint egymást pusztítja és még kevésbé öröndetes látvány a „harmadik”, aki markába neveti kárörömét és leföli a másik kettő kárából a maga hasznát. Elfordulunk tőle és a világért sem szeretnénk visszatetsző szerepében találatni. De vannak esetek, amikor az egész konstelláció elveszíti rút színezetét. Amikor nem konokért marakodik a „kettő”, hanem mély meggyőződésért, vagy eszményekért folyik köztük a harc, és mérkőzésükből egy kívül álló „harmadik” vonhatja le a tanulságok leggazdagabb nyereségét. Ilyen előnyös helyzetben van ma az evangéliumi keresztyénség, főképpen a református keresztyénség, amikor végigszemlélheti a fasiszmus és a pápaság birkózását. Nincs miért vonakodnia attól, sőt minden oka megvan rá, hogy beálljon „harmadiknak” és meggazdagodjék azzal a nyereséggel, ami ebből a küzdelemből az ő ölébe hullhat.

Csak a felszín alá nem látó szemek nyerhették azt a benyomást, hogy a fasiszta olasz állam és a pápai kúria között létrejött konkordátum nyugvópontra juttatta a viszonyt e két fél között. A konkordátum több szempontból előnyös lehetett mindkettőjükre nézve, – miért ne kötötték volna meg? De a dolgok mélyén megoldatlanul maradt a nagy ellentét, – korunk egyik legnagyobb kérdésében, az egyház és az állam kölcsönös viszonyában, két kiegyenlíthetetlen álláspontnak a feszültsége. És alig száradt meg a tinta a konkordátum alá írt neven, máris kivillan innen is, onnan is a kérdés megoldatlansága.

Május 13-án a konkordátumot tárgyaló több napi vita után Mussolini három és félórás beszédet tartott az olasz kamarában, hogy a fasiszta állam-fogalom álláspontjáról tisztázza a kérdést. A pápa szerint szuverén a vatikáni államocskia területén, de semmilyen szuverenitása nem ismerhető el az olasz államban. „Az államban az egyház nem szuverén, még csak nem is szabad. Nem szuverén, mert ez tarthatatlan ellentmondást jelentene; nem is szabad, mert intézményei és képviselői alá vannak rendelve az állam általános törvényeinek és a konkordátum különleges határozmányainak.” A helyzet ez: „szuverén állam az olasz királyságban: a katolikus egyház bizonyos lojális és önkéntesen elismert kiváltságokkal: és elismerése más vallásfelekezeteknek is”. Ez az utóbbi mozzanat nagy megnyugtatóra szolgálhatott az olaszországi s a külföldi protestánsok aggodalmainak, akik eleinte sok rosszat vártak a konkordátumtól. Annál kevésbé találkozhattak a pápai szentszék helyeslésével Mussolininak azok a vallástörténeti fejtegetései, amelyek szerint a keresztyénség Rómában lett voltaképpen világvallássá és Róma nélkül megmaradt volna egy palesztinai szektának s a többivel együtt letűnt volna a történelem színpadáról. Aminthogy ez ellen az elmélet ellen súlyos kifogásai vannak minden keresztyén embernek. Ha más szempontból is, mint a római kúriának.

Mindjárt másnap, május 14-én a pápa megragadta egy jezsuita kollégium növendékeinek tisztelgésénél a válaszadás alkalmát. Feltűnést keltő beszédében került ugyan a harcias hangot és szándékos mérséklettel csak egy kérdésre korlátozta megjegyzéseit: a nevelés kérdésére. De itt határozottan szembehelyezkedett a fasiszta állam igényeivel. Az államnak is nagy feladatai vannak szerinte a nevelés terén, de csak kisegítés és kiegészítés céljából. Első helyen az egyház és másodsorban a család joga az új nemzedék felnevelése. Csak azután jön az állam. A nevelés ügyét nem sajátíthatja ki az állam, hogy „hódítókat neveljen”, – még hagyján, ha ezalatt lelki értékekért küzdő „hódítókat” kell érteni. „Ezen a ponton csak

intransigensek lehetünk, mint ahogy nem tágíthatunk attól, hogy kétszer kettő négy és nem három, sem nem öt”.

Íme, a „duo litigantes”. Az egyik oldalon az abszolút és teljes szuverenitást igénylő fasiszta állam, amelynek kizárólagos uralma ellen – ez alkalommal éppen a nevelés kérdésében – felemeli a szavát a római egyház feje. A másik oldalon a világi hatalomként is helyreállított római szentszék, amely mint a nemzeti államtól független tényező irányítaná a nemzet vallási életét, s ez ellen keményen megmarad az állam a maga kizárólagos szuverenitásának elve mellett. Ebben a harcban mi csak a „tertius” lehetünk. Sem az egyik, sem a másik félen nem elegyedhetünk bele a vitába, mert egyiknek ügye sem a mi ügyünk, jobban mondva: mind a két részen látunk igazságokat, amelyek szentek és drágák nekünk.

Mi sem tudnánk sohasem belenyugodni egy olyan állam uralmába, amely feltétlen és egyetemes szuverenitást igényel magának. Egy véleményen van a református keresztyénség is a pápával, amikor éppen a nevelés ügyét emeli ki, mint olyat, amelybe az állami fennhatóság csak *relatív* jogokkal léphet fel. Mi a sorrendet megfordítanánk: *első helyre a családot* tennénk, mert a gyermekért a legelsőrendű felelősség, tehát jog is a szülőket illeti. Azután következik *az egyház*. De semmi esetre sem mindenható úr az állam ezen a téren. Valamint sok más téren sem, ahol az emberiség haladásának kényes érdekei forognak kockán. Úgy, ahogy Istennek a Bibliában adott kijelentése világánál látjuk az élet berendezését, semmilyen hatalom által büntetlenül meg nem sérthető isteni rendeléseit: az államnak is megvan a maga Istentől kapott felséges küldetése és abban szuverén minden alattvalója felett, de vannak életszférák, amelyekben a maguk autonóm életrendje szerint bontakozhat csak ki az élet Isten-akarta virágzása, és sorvadás és hanyatlás áll be óhatatlanul, ha ezekben a szférákban is az állam akar szuverénül rendelkezni.

Ezek között első helyen áll az egyházi élet. *Állami szálakon vezetett vallási élet mindig vallási hanyatlásban végződött még*. De természetesen egyetértünk mindjárt a fasiszmus „vezérével”, mihielyt az államtól való függetlenség címén egy egyház az állami szuverenitás fölé egy másik szuverén világi fejedelmet akar emelni. Mi sem tudnánk belenyugodni soha, – még kevésbé, mert hiszen ránk nézve külföldi idegen a pápa, – hogy nemzeti életünkbe beleszólása legyen akármilyen vallási címen is egy más „állam” fejedelmének. *Az a nemzet, amely államának ilyen szubordinációjába bele tudna egyezni, szembeszállna azzal az isteni akarattal, amely nemzeté teremtette és nem tartományi lakossággá*.

A mi szerepünk itt csak az „örvendő harmadiké” lehet. Mind a két fél arra emlékeztet bennünket és azt tudatosítja bennünk, hogy milyen nagy áldás – a magunk, egyházunk és nemzetünk számára egyaránt – a reformációban visszakapott tiszta látás. Számunkra az egyház *lelki birodalom*. Fejének se kis, se nagy földi állama nincs. Nem is kell neki. Mert láthatatlanul uralkodik s úgyis az övé a föld kerekége. Az a szuverenitás, amelyet egyháza felett gyakorol, nem veszélyezteti a nemzeti állam öncélúságát. És amíg az Ő törvényei szerint függetlenül hagyja élni az állam az egyházat, addig erős biztosítéka van minden más életérdek önállóságának is, amelynek csak árthat az állami gyámkodás.

Örüljünk, hogy fasiszta abszolutizmus és pápai abszolutizmus között mi a Krisztus királysága alatt álló szabad hitre és szabad nemzeti életre esküdtünk fel. S aztán nézzünk utána: nincs-e még egy s más teendő, amire ez a hűségeskü kötelezne bennünket?

MÉRLEGEN

NURSI AI BENEDEK CSALÁDJA.

A mi evangéliumi „katolicitásunk”, keresztyéni egyetemességünk azt követeli tőlünk (vagy mondjuk inkább: arra képesít minket?) hogy minden keresztyén értéket a szívéinkre öleljünk, akármilyen felekezet körében találtsák is. Ha érték, akkor Krisztustól való, – tehát a mienk is, akik nem akarunk mások lenni, mint a Krisztus népe. Már csak ezért is résztvevő figyelemmel kísérvük a bencés rendnek 1400 éves jubileumi ünnepségeit. Még hozzá a jubilált esemény, a montecasinoi első rendház megalapítása abba az első időbe nyúlik vissza, amikor a nyugati keresztyénség mai szakadásai még a látóhatáron sem voltak. Azoknak az évszázadoknak az emlékei éppúgy hozzátartoznak a mi egyháztörténetünkhöz, mint a római egyházéhoz. Ha azt vallanánk, hogy a mi vallásunkat Kálvin János alapította vagy 400 évvel ezelőtt, másképpen állna a dolog. De mivel azt valljuk, hogy a mi egyházunk a Jézus Krisztus 2000 éves egyházának egy mélyreható tisztuláson átment ága, azért nem lehet másként: a mi múltunkhoz is szervesen hozzátartozik minden, ami a reformáció előtt lejátszódott az egyházban.

Volt idő, amikor körülbelül úgy álltak a dolgok Európában, hogy aki keresztyénséget akart látni, annak a szerzetesek közé kellett mennie. És hosszú évszázadokon át a szerzetesség fogalma egy volt a benedictinus fogalmával. Amikor az 529. Évben Nursiai Benedek először fogta közös, megtelepedett, fegyelmezett életre az addig külön járó remetéket, olyan intézmény alapját rakta le, amelynek sok évszázados szolgálatai nélkül el sem gondolható az európai keresztyénség s azzal együtt az európai művelődés kialakulása. Ő maga bizonyára nem is álmodott tettének következményeiről. A bencés rend megszületéséből teljességgel hiányzik az a hadvezéri stratégia, távoli célokat élesen látó tervszerűség, amely pl. a jezsuita rend keletkezését jellemzi az ellenreformáció idején. Nursiai Benedek emberei nem voltak eltelve harci vággyal a világ képének átformálására. Menekültjei voltak az összeomló ókori világnak, akik abban már sehogy sem találták meg helyüket és csak arra kíváncsiak, hogy csöndességben készülődhessenek az utolsó órájukra. Egységes bencés rend voltaképpen máig sincsen. Különböző jellegű és elnevezésű bencés-kongregációk vannak csak. És ezeket is csak 1893. Óta fűzi egybe egy szövetség, amelynek közös vezetősége van Rómában. Az egység köteléke 1400 éven át a Benedek „regulája” volt. Ez volt a mag, amit ő elvetett: a közösen folytatandó kegyes és munkás életnek egy bölcsen megalkotott szabálya. Az eszerint élő montecasinoi barátokat példaként vették másutt alakult rendházak és így született meg és terjedt el Európá-szerte a szerzetesség. Csak évszázadok múltán alakultak a benedeki regulától eltérő más rendek.

Csaknem másfélévezredes történetében a bencés rend átélte kicsiben az egyháztörténelem minden fel és lehullámzó változását. Fény és árny egyaránt található benne. Szent életű apostoli egyéniségek és elhízott epikureus nagyurak egyaránt akadtak apátjai között. Volt úgy, hogy egész nemzeteket civilizáltak nevelői és gazdasági működésükkel, és óriási vagyona és hatalomra emelkedtek ennek fejében, és volt úgy, hogy mint régi érdemein élősködő, henyévé vált társaságot, utolérte őket a szekularizáció karja és egész államokban elvesztették mindenüket. Volt idő, amikor komoly, vallásos törekvéseikből az egész római egyházat alakító reformok születtek s volt idő, amikor viszont attól főtt a római egyház vezetőinek feje, hogy hogyan lehetne őket reformálni, hogy szégyenbe ne keverjék az egyházat.

A mi történelmünkbe akkor léptek be a bencések, amikor nemzetünknek legnagyobb szüksége volt jó tanítómesterekre. Az a siker, amellyel a középkori magyarság hamarosan egy sorba emelkedett az európai műveltség többi hordozóival, jó szolgálati bizonyítványt állít ki fáradozásaikról.

Maga a szerzetesi intézmény, amelynek úttörői voltak, idegen a mi lelkünktől. De meg tudjuk érteni, hogy Nursiai Benedeknek és társainak nem volt más választásuk. Egy összeomló világ közepette, az ókor végén, és egy még meg nem született új világ viharaiban, mint a korai középkor zilált évszázadaiban, komoly lelkek számára isteni parancs lehetett az, hogy vonuljanak el a világtól a maguk csendes, kolostori külön világába. A nagy világban nem volt mit keresniük, – ott egyelőre nem lehetett semmit sem csinálni. Árvíz idején nem lehet szántani-vetni. Földrengés idején nem lehet építeni. De nekünk eszményünk a szerzetes sohasem lehet. Kiváltságosabbnak tartjuk azt a keresztyén embert, akinek megadatik benne élni a világban és részt venni annak minden dolgában – az Isten dicsőségéért való küzdelemben. Kolostori regulák helyett többre tartjuk a családi élet keresztyéni házirendjét, a polgári hivatás istenes szabályozottságát, a hívek szent eklézsiájának fegyelmezett jó rendjét.

De hálával emlékezünk meg azokról is, akik az európai művelődés zivataros első évszázadaiban a maguk kis szigeteire menekülve megőriztek és későbbi jobb időkre átmentettek annyi szent értéket, amit különben elnyelt volna az áradat.

MÉRLEGEN

VÁLASZTÁSI UTÓHANGOK.

A dunamelléki egyházkerület legutóbb lezárt főjegyzőválasztásában lapunk az események regisztrálására szorítkozott. A választási mozgalmak hullámverése közepette a Református Figyelő igyekezett mozdulatlanul megállni a semlegesség szikláján. Hogy ez az igyekezete mennyire sikerült, azt bírálják el az olvasói. Mindenesetre megnyugtató, hogy ami kevés panasz eljutott a fülünkhöz, ellentétes forrásokból származik és ellentmond egymásnak. Annyi bizonyos, hogy lapunkat nem akartuk átengedni sem az egyik, sem a másik jelölt táborának harci fegyverül.

Ezt csak egyszerű tény gyanánt állapítjuk meg és nem csinálunk belőle érdemet. Ha más, a dunamellék területén megjelenő lapok részt vettek a választásban állásfoglalásukkal, jogosan tették. Amíg a választás tart, addig – választás van. Nem pedig kinevezés. A református egyház szellemétől egészen idegen levegőt árasztana magából az, aki bárkit is korlátozni akarna a jelöltek mellett vagy ellen való állásfoglalásában, és aszerint osztaná ki jutalmazó elismerését vagy megbélyegző ítéletét, hogy ki melyik jelölt mellé szegődik vagy nem szegődik.

Ahhoz sem lehet senkinek a legcsekélyebb megjegyzése sem, – mert egészen magátólértődő dolog, – hogy a választásból győztesen kikerülő jelöltet a maguk fokozottabb ünneplésében részesítik azok, akik megválasztásáért küzdöttek. Ebben az ünneplésben azonban kell valaminek lennie a legénybúcsú jellegéből. A vőlegény barátainak az örvendezése ez, akik tudják, hogy a vőlegény – nem nekik vőlegény, hanem annak, akivel való frigyrejutása éppen az örvendezés oka. Ebben tűnik ki a nagy különbség egyházi választás és politikai választás között. A politikai élet a pártrendszer alapján nyugszik. Választáskor a párt magának jelöl embert és annak győzelme az ő párttörekvéseinek az érvényesülését jelenti. Az egyház élete a Szent Lélek uralmán épül fel. Itt nem pártok tusakodnak a választásban egymás feletti uralomért, hanem az egyház tusakodik önmagával az Isten akaratának felismeréséért. A választás folyamata alatt jöhetnek létre a jelöltek körül olyan ad hoc tömörülések, melyek „pártoknak” nevezhetők. De mihelyt eldőlt a választás, nem ez vagy amaz a „párt” győzött, hanem – az egyház választott és a megválasztott egyénben az egész egyház azt a férfit ismeri el, akit arra a helyre és abban az időben az egyház Urának akarata állított.

Sajnálattal látjuk, hogy helyett az egyedül tiszta református felfogás helyett a politikai pártrendszerre emlékeztető jelenségek is mutatkoznak a választás utóhangjaiban. Az egyik egyházi hetilap úgy méltatja a választást, mint amely megmutatta az „erőviszonyokat”, úgy hogy most már statisztikát csinálhat arról, hogy kik „jegecesedtek külön”, mint ővele, illetőleg a történelmi kálvinizmussal szembenálló ellenfelek, akik ellen hadakoznia kell. (A történelmi kálvinista címet és jelleget tudvalevőleg kizárólagos használati joggal ő osztogatja, illetve vonja meg szuverén módon.) Egy másik hetilap pedig ez alatt a szép kövérbetűs cím alatt közli a választás eredményét: „Vége az egyesületek acsarkodásának”, – a maga „egyesületek elleni szabadságharcának” győzelmét ünnepeelve dr. Kováts J. István megválasztásában, aki pedig érdemes egyházi közéleti szolgálatait, idehaza is, külföldön is, részben szintén különböző egyesületek exponált munkása gyanánt végezte és végzi ma is.

Mindig komoly óvást fogunk emelni az ellen, hogy bármilyen egyházi választás lezajlása után a megválasztott jelölt körül érdemeket szerzett akármilyen csoport vagy sajtószerző a maga győzelmi zászlaját lengesse és önmagát ünnepelje. A „jelöltnek” lehet „pártja” vagy „tábor”. De a „főjegyző” már nem a „párté”, vagy a „táboré”, hanem a református egyházé.

Talán szükségtelen is hangsúlyoznunk, hogy e megjegyzéseink a legkisebb mértékben sem vonatkoznak dr. Kováts J. István személyére, aki meggyőződésünk szerint és magától értetődőleg is teljesen kívül áll az érintett aggasztó jelenségeken.

V.

MÉRLEGEN

VESZTESÉGEK

Ha vannak inzultusok, amelyek többet ártanak a tettesnek magának, mint célbavett tárgyának, akkor az a „coriolanusi pofon”, amelyet Szabó Dezső bejelentett és végrehajtani készül, ezek közé tartozik. Nem ő az egyetlen vesztes ebben a szomorú haza-csere ügyben. Jobbra és balra sokfelé vet ez a „botrány-ügy” kínos leleplező fényt, – még arrafelé is, csakugyan, amerre a nemzete-hagyó író maga szánta, hiszen szertelenségeiben mindig volt sok igazság is és amikor búcsút vesz a kapufélfától, akkor is van vádaskodásában egymás komolyan megszívlelendő dolog. De azért mégis csak úgy áll a dolog, hogy elsősorban önmagát állítja a pellengérre. Ebben őrajta kívül mindenki egyetért.

Csak egy olyan tragikus vesztes van még ebben az ügyben, aki melléje állítható: a magyar tanuló ifjúság. Mert Szabó Dezső változatos pályáján a legutóbbi években és talán a legnagyobb sikerrel – ifjúsági vezér volt. Jövők reménysége, diákságunk, – amely a tanteremben illedelmesen meghallgatta a professzorait és különböző diákszervezetekben kellő respektussal helyeselt és éljenzett „dominusainak”, – amikor magára hagyatva, spontán őszinteséggel nyilatkozhatott meg: Szabó Dezsőre esküdött. Éveken át tőle tanult magyar jövőről álmodni, népe iránti felelősséget érezni, veszedelmeket és reménységeket megítélni. Most aztán nagy publicisztikai robaj közepette összeomlik a bálvány, amelynek fényében sütkérezett. Riadtan veszi észre, hogy valami borzasztó hibának kellett becsúsznia a számításba és csak aközött választhat, hogy megvetéssel forduljon el, vagy szánakozó fájdalommal vegyen búcsút attól, akiért eddig csodálattal rajongott.

Nem ez az első kiábrándulás, amely ifjúságunkat a háború óta éri. Az elmúlt tíz év folytonos sora volt a jelszavak és zászlók felkapásának és csalódott elejtésének. És ha van a trianoni magyarság életében a sok szomorú jelenség között még szomorúbb, akkor ez az: jövő vezető rétegünknek ez a vergődő, meddő kísérletezése magyar jövőt megláttató és biztosító eszményekért. Kevesen, nagyon kevesen vannak benne, akik a minden csalódás felett álló ideálokat, a Krisztustól kaphatókat meglátták és elvállalták. Még hány bálványnak kell vajon megdőlnie, amíg végre szóhoz juthat diákságunk életében az egyetlen és örök Vezér?

Vigil.

Harnack Adolf öröksége.

(Református Figyelő, 1930. július 26.)

A protestáns világsajtót néhány héttel ezelőtt bejárta a hír, hogy Harnack Adolf meghalt. Neve világszerte ismerős volt, mint a protestáns theologiai tudományosság egyik legnagyobb képviselőjéé. Magas kora pedig (79. évében ragadta el a váratlan halál) azok közé a kiválóságok közé emelte, akiknek élete műve még elköltözésük előtt történelmivé válik már, s akikhez a későbbi nemzedék úgy szokik már hozzá, mint a múltból itt maradt monumentumhoz, amely szinte már fölötte áll a múlandóságnak. Annál mélyebb hatást kelt a gyász hír, amikor végre mégis el kell indulnia az ilyen nagyoknak is a minden élők útján.

Harnack Adolf emlékének a magyar református közvélemény is tartozik azzal, hogy számon vegye munkásságának az utókorra maradó nagy értékeit és tanulságait. Nagyon tanulságos korszaknak kimagasló megtestesülése tűnt el vele.

Régóta nem egyesítette senki magában úgy, mint ő, a theologust és az általános kultúra munkását. Olyan korszakban, amelyben sokan (a felületes tájékozatlanok közül) a theológiában nem tudtak mást látni, mint elavult dolgokkal való obskurus bíbelődést, és gyakran hánytorgatták azt a kérdést, hogy mi keresni valójuk van még a theologiai fakultásoknak a modern egyetemeken, Harnack Adolf, a theologiai szakember, vezérszemélyiséggé tudott emelkedni a senki által nem kicsinyelhető német általános tudományosság világában. Berlini egyetemi tanársága mellett 16 éven át főigazgatója volt az ottani állami könyvtárnak. 1910 óta elnöke volt a „Kaiser-Wilhelm Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften” nevet viselő tudományos intézetnek. Nagy szerepet játszott a porosz tanügyi politika alakulásában, különösen, mint II. Vilmos bizalmi tanácsadója ilyen kérdésekben. És általában nehéz eldönteni, vajon theologiai munkássága volt-e fontosabb, vagy az a vezető szerep, amelyet mind a háború előtti, mind a háború utáni Németország általános tudományossága terén játszott, mint szervező és irányító.

A lépcső efelé a kimagasló szerep felé természetesen a saját tudománya területén végzett munkája volt. Egyháztörténész, helyesebben dogmatörténész volt. És ezen a téren nem egyhamar lesz párja. Óriási tudásanyag felett való könnyed uralkodás, kiválóan szerencsés kutató érzék, a lényeges összefüggéseket átvilágító fényes intellektus és bámulatos munkabírási jellemzők. Érthető, hogy tudományos teljesítményei más szakmák köreinek általános tiszteletét is kivívták. (Mint ahogy respektálták tudományos érdemeit a római katolikus theologusok részéről is.) De nem vált volna mégsem az egész tudósvilág vezéremberévé, ha erre nem lett volna meg benne magában az indíték. A protestáns keresztyénségnek az a tendenciája tette őt azzá, amelynek éppen ezért kimagasló reprezentánsa, – hogy nem zárkozhatik be a maga külön világába, hanem áthatni és irányítani igyekszik az egész életet, elsősorban az egész szellemi életet.

Ez az erős vonása volt azonban a gyöngesége is, – nemcsak öneki, hanem a benne megtestesült egész „kulturprotestantizmusnak” is. Kultúraformáló szolgálatait a keresztyénség csak úgy töltheti be maradandóan és mély hatásokkal, ha a legszélesebb horizontú nyíltsággal összeegyezteti az önmaga lényegére való koncentrálódást. Ezen a ponton Harnack Adolf és az általa képviselt theologiai gondolkodásmód – elégtelennek bizonyult, és az idők túlhaladtak rajta. Javára írandó mindenestre, hogy ő is, a vele együvé tartozók is, előkészítették az önmaguk túlhaladtatását.

Egy szóban összefoglalható ennek a theologiai irányzatnak a lényege: „historizmus”. Az elvi kifejtői mások voltak, elődei és kortársai közül. Az alkalmazói közt ő a legnagyobb. És mert a „historizmusban” nem az „izmus”, az elvi irány a legfontosabb, hanem a „historia”, Harnackban, a historikusban figyelhetők meg legjobban az értékei is, a fogyatkozásai is.

Amint a neve is mutatja, ez az irány történeti oldaláról igyekszik megérteni a keresztyénséget. Abból indul ki, hogy a keresztyénség történeti tény, amelyet tehát történeti kutatással lehet csak feltárni, a maga történeti összefüggéseiben és alakulásaiban lehet csak lényege szerint megragadni. A történész az, aki a sok változatban felismerheti a mindig azonosat, és a járulékok héjjaiból, amibe egyes korok lelke beleburkolta, kihámozhatja „a keresztyénség lényegét”.

Az a nagyszabású munka, amit Harnack az apostoli korszaktól kezdve az ősegyház életén át folytatva a középkoron keresztül egészen az újkorig végzett a keresztyénség történetének, különösen belső történetének a feltárásával, maradandó értékű. „A dogmatörténet tankönyve” című hatalmas háromkötetes munkája, „A keresztyénség missziójának és elterjedésének története az első három században” című nagyszabású munkája és egy sereg más nagyobb és kisebb tanulmánya (a szerzetességről, az apostoli hitvallásról stb., stb.) még nemzedékeken át gazdag forrása lesz az egyház múltjára vonatkozó megbízható és értékes ismereteknek.

De igazolódott-e közben az az igény, hogy az ilyen történeti vizsgálódás bevezet „a keresztyénség lényegébe”? (Ez alatt a cím alatt népszerű előadássorozatokban is közzétette Harnack nézeteit. Sok nyelvre lefordítva, magyarra is Rácz Lajos által, az utóbbi évtizedek egyik legelterjedtebb könyve.)

Az igazi történettudomány sok jó szolgálatot tehet a keresztyénségnek. Mert a keresztyénség csakugyan történelmi valóság és hatalom. És mindenesetre közelebb férkőzik hozzá az, aki a „természettudományi” gondolkodás helyett „történettudományi” gondolkodással közelíti meg. A „természettudományi” gondolkodás hamar napirendre tér olyan meggyőződések felett, mint számára elavultak felett, amelyek mellett a „történettudományi” lelkiület mégis áhítattal megáll. Valamikor ezek a meggyőződések éltek, hatottak, uralkodtak. Embereknek legszentebb birtokai voltak, melyekért mindent fel tudtak áldozni, és amelyekben nélkülözhetetlen támaszt találtak. Bele kell hát élnünk magunkat az ő helyzetükbe, és onnan belülről kell, fogékony lélekkel megértenünk a dolgokat! – Így aztán kétségtelenül megvilágosodik, értelmet és súlyt kap sok minden, ami felett különben fölényesen csóválná az ember a fejét.

Így Harnack is sokszor magára vonta a „reakciós” irányzat vádját, mert a historikus szemével meglátott és igazolt olyan dolgokat a keresztyénségben, ami felett kora már pálcát tört. Olyan jelenségeket, amiket mások jóval a Jézus utáni késői nemzedékek idejébe utaltak, mert csak hosszú idő közbeiktatásával tudtak megmagyarázni, ő visszahelyezett megint a Jézus tanítványainak a korába. Meg tudta például érteni, hogy a Lukács evangéliumát egy valóságos Lukács írta még az első keresztyén nemzedék idejében s az nem ábrándos dédunokák nemzedékének legendaköltészete.

Azonban a historikus mégis, még mindig, csak kívülről nézi a tényeket. Amikor beléjük helyezkedik is, ez csak módszeres eljárás nála. Nem pedig sorskérdés! És ezért nem tud végső feleletet adni arra a kérdésre, hogy mit szóljak én ezeknek a távoli nemzedékeknek a meggyőződéseihez, és mit jelentenek azok én nekem. „A keresztyénség lényegének” kérdése pedig ezen fordul meg.

Itt csődöt mond a „historizmus” és tovább csak az segít ezen a zátonyon, ha a történelmi valóságon át, elsősorban a Bibliában foglalt történelmi valóságon át felismerjük a történelemfeletti üzenetet, az Isten kijelentését, azt, amit nem régen élt emberek mondanak Őróla, hanem amit általuk Ő maga mond nekünk Önmagáról. Ehhez egészen más lelki magatartás kell, mint a historikusoké. Ehhez egyszerűen hit kell, amely nem vizsgálódva hajlik a

történelem fölé, hanem aláveti magát a föléje hajló történelmentúlinak, az Igének. Volt ebből Harnackban is (és a hozzá hasonlóknak is), – hogy mennyi, annak senki ember nem lehet bírója, – de öntudatosan ő nem ezt tette theologiai gondolatvilágának alapjává.

Ezért nem lehet irányítója a jelen és a jövő theologiai fejlődésének. A „historizmus” ma már csak emlék és legfeljebb, utóhatás. És a legmodernebb protestáns theologia erőteljesen visszakanyarodik a nagy reformátorok, Luther és Kálvin, irányába. Újra a „Deus dixit” – Isten szólott – a hit által elfogadott előfeltétele egyre szélesebb theologiai köröknek.

Ha a protestantizmus ezen az alapon újra megtalálja önmagát, „a keresztyénség lényegét”, ez a koncentráció nem fogja veszélyeztetni kifelé kulturális vezérkedését, amelyre Harnack Adolf olyan tiszteletet parancsoló példát mutatott. Ellenkezőleg: ott is visszaszerezheti vele tekintélyes pozícióit az általános szellemi életben, ahol azt elvesztette. Hogy vannak ilyen helyek is, annak bizonyosságaiért nem kell külföldre mennünk.

Id. Victor János 70 éves születésnapja.

(Református Figyelő, 1930. július 26.)

Nagyon csöndesen kellett előkészíteni, tudni kellett ez egyszer igazán titkot tartani, hogy az ünnepelt valahogy meg ne előzhesse és le ne tilthassa a „jubileumot”. Az az ad hoc rendezőbizottság, amely id. Victor János 70 éves születésnapjára a tahii táborban tartandó szerény, de nagyon mélyről fakadó ünnepséget rendezte, valóban remekelt e tekintetben, s a mindenki által olyan meleg szeretettel készített ünnepi óra ez egyszer csakugyan „meglepetés” volt. A magyar ébredési mozgalmak munkásai az ország minden részéből összejöttek a vasárnapi iskolai szövetség évi konferenciájának első napjára, s hatalmas gyűrű fogta körül az ősz, mindig vidám és mindig szolgálatkész „Jani bácsit”. Ravasz László püspök azzal a kedves tréfával kezdte meg az üdvözlések sorát, hogy „a stratégia sikerült, Victor bácsit sikerült körülzárnunk s innen ugyan el nem megy, mert mi ez egyszer, ha akarja, ha nem, ünnepelni fogjuk”.

Azután megindult az üdvözlések áradata. A gyönyörű tahii tábor sok, Istenben örvendő vasárnapi iskolai tanítója és ez alkalomra az egész országból összegyülekezett tisztelői Victor bácsinak virágcsokrokkal, apróbb-nagyobb ajándékokkal vonultak fel üdvözölni őt e ritka alkalomból.

Bereczky Albert a Hit és Szolgálat Mozgalma és a Református Figyelő nevében, Szabó Imre a fasori gyülekezet nevében mint a gyülekezet presbiterét köszöntötte. Megható volt, amikor a 70 éves baptista prédikátor köszöntötte a 70 éves Victor bácsit. Ezután felvonultak a vidéki gyülekezetek és egyesületek képviselői, melyek mind-mind hálával emlékeztek meg azokról a szolgálatokról, melyeket Victor bácsi végzett közöttük.

A legszebb és legörvendőbb csoport mégis a vasárnapi iskolák csoportja volt. Vasárnapi iskolai tanítók hálás szívvel emlékeztek meg arról, hogy hosszú évekkal, évtizedekkel ezelőtt Victor bácsi vasárnapi iskolájában tanulták meg Istent szeretni, s indultak el, már akkor ősz mesterük nyomán a kisgyermekeket Jézushoz vezetni. A gyermekek virágcsokrokkal és versikékkel vonultak fel, s egyszerű szavaikban az izgalom és a szeretet rezgett.

Mindenki csak a szolgálatokat látta, melyeket Victor bácsi tett hosszú élete alatt, csak az ünnepelt nem akarta ezeket észrevenni. Válaszában alázatosan áthárította isteni Mesterére az érdemeket, s mindenki érezte, hogy végeredményében nem is őt, hanem az ajándékozó Istent illeti a hála. A 90. zsoltár ez alkalommal mélységesen aktuális verseinek a felolvasásával végződött a szép ünnepély. Akik ott voltak, megtanulták még jobban tisztelni és szeretni az őszhajú, de mégis örökké ifjú lelkű Victor bácsit.

B.D.

„Még csak ezután...”

(Református Figyelő, 1932. augusztus 27.)

Néhány év óta írott és élő szóban egyaránt gyakran hallja az ember elhangzani azt az állítást, hogy a keresztyénség napja még csak ezután fog felvirradni; nemhogy kimerült volna az ereje, – még igazában ki sem fejtette; nemhogy túlélte volna már önmagát, – még csak ezután fog elkezdni élni.

Az ilyen beszédet természetesen nem kell szó szerint venni olyankor, amikor vita hevében hangzik el. Sokszor ugyanis a jövődönk ez a túlzott kiemelése a múlt rovására, nem egyéb, mint védekező visszavágás olyan támadásokkal szemben, amelyek el akarják vitatni a jövődöt. „A keresztyénség csődöt mondott a múltban, nincs mit várnunk tőle ezentúl” – így hangzik a szélsőséges vádbeszéd. Érthető, ha a védelem is elveti a sulykot, és úgy jelenti be igényeit a jövődöre, mintha múltja nem is, csak jövődője volna a keresztyénségnek. Ha a közül a két eshetőség közül kellene választani, hogy vagy a keresztyénség temetésére kongassuk meg a harangokat, vagy pedig a keresztyénségnek, mint valami ismeretlen jövővénynek az ünnepi üdvözlésére zúgjanak, akkor mi is százszor inkább az utóbbi álláspontra helyezkednénk. Abban, hogy a világ még csak ezután fogja megismerni, mi a keresztyénség, mérhetetlenül több igazság van, mint abban, hogy a keresztyénség már 2000 éven át kipróbáltatott, és nem váltotta be a hozzá fűzött reménységeket.

De ha több igazság van is benne, azért mégsem igaz. S ha valaki nem a vita párbaja közben szökken ki egy ilyen állítással, hanem higgadt meggyőződésekként vallja, akkor baj van. Mert komolyan azt állítani, hogy két évezred minden igyekezete kárba vészett és nemzedékről-nemzedékre nem sikerült eddig a keresztyénséget igaz valójában úgy bemutatni a világnak, ahogy az most már sikerülni fog, erre csak bizonyos éretlen önteltség képes, amely az ifjúság természetes elbizakodására emlékeztetve, bizonyos rokonszenves vonásokat is mutat, de egészében véve mégis csak ellenszenves és kártékony jelenség.

És pedig nemcsak akkor kell ilyennek megbélyegeznünk, ha tudatlan fejjel ül bele az ítélszékbe, hogy két évezred csekélysege fölött pálcát törjön. Mert hiszen a „most jövőnk mi!” hetykesége nem korlátozódik olyanokra, akiknek sejtelmük sincsen arról, hogy kik is „jöttek” már tegnap és tegnapelőtt és így tovább sok évszázadon át. Vannak a múltnak olyan kíméletlen bírái is, akik alapos történelmi tájékozódást szereztek, s akik tudják, miről beszélnek, amikor az eddigi nemzedékek keresztyénségét az elégtelenség vádjában elmarasztalják. De ez nem változtat azon, hogy az ítéletük mégis fennhéjázó és felfuvalkodott. Az elméletük, amellyel a „még csak ezentúl” álláspontját igazolják, – lényegében azt mondja, hogy a keresztyénségnek minden eddigi megvalósulási kísérlete csődöt kellett, hogy mondjon, mert mindig összekeveredett a keresztyénség az illető faj, vagy korszak szellemi adottságával s ebben az ötvöződésben megtört a sajátos ereje.

Ha így áll a dolog, mit jelent akkor a nagyhangú bejelentés, hogy „most azután végre...”? Csak azt jelentheti, hogy egy olyan szerencsés nemzedék áll a küszöbön, amelyik minden eddigitől eltérően nem a saját szellemi alkata szerint fogja életté váltani a keresztyénséget, hanem ilyen zavaró idegen befolyástól mentesen; nem a maga színes üvegén át megszűrve fogja továbbadni a keresztyénség fehér napfényét, hanem szüretlen teljességében.

A legtudományosabb történelemszemlélet mellett is elfelejtenek az ilyen emberek a jövőt, vagyis önmagukat illetőleg egy nagyon fontos dolgot, amely alázatossá tehetné őket a múlt megítélésében is: azt t. i., hogy ezentúl sem lehet egyetlen oly nemzedék, amely a maga szellemi kereteit átugorva, azokon kívül, azoktól feszélyezetlenül lehetne keresztyén. Ezentúl

is úgy lesz, mint ahogy eddig volt: minden korszak, minden nemzedék csak a maga keresztyénységét élheti, – nem pedig a keresztyéniséget. És ha a keresztyénységnek ezeket a viszonylagos értékű megvalósulásait lebecsüli valaki és azt mondja: „most már aztán jöjjön az igazi” – arra nagy csalódás vár. Megint csak nem „az igazi”, hanem annak egy bizonyos színezetű, részleges és hiányos képe fog következni.

A keresztyénység örök program. Soha nem ajánlhatja fel egyetlen nemzedék sem, de nem is követelhető tőle, hogy ő majd annyi félig sikerült kísérlet után végére jár az egésznek.

Mégis van két szempont, amelyből nézve elfogadhatónak látszik a „még csak ezután” nagyotakarása. Mind a két szempont bizonyos jogos bírálatra ad indítékot – a közelebbi múlttal szemben. Ennek a mögöttünk nemrégien letelt egy-két nemzedéknek lehet némileg felróni azt, hogy adós maradt a keresztyénység megvalósításával, és hogy a jelen nemzedékre hárul végre ennek az adósságnak a rendezése. Egyszerűen lehet arról beszélni, hogy a modern embernek még nem mutattuk meg igaz valójában a keresztyéniséget, és hogy még ezentúl kell ennek a nagy leckének megtörténnie.

Az egyik szempont, amelyből ez a szűkebb határon belül mozgó kritika jogosult lehet, az, hogy az előttünk járt utolsó nemzedékek nem is nagyon akarták a keresztyéniséget élni. Nem igen érezték a szükségét. Jó világot éltek, vagy a keresztyénység nélkül is, vagy úgy, hogy már eléggé a birtokukban vélték. Semmiesetre sem fejtettek ki érte komoly erőfeszítéseket. Ezért mondhatjuk, hogy a modern emberre még ezután vár a nagy feladat: kipróbálni a keresztyéniséget öntudatos, elszánt odaadással. Nem 2,000 éves szélcsend után az első száljrást várjuk tőle, ilyen képtelenséggel ne legyezzük a hiúságát. Csak egy pár évtizedes lagyma-tagság után a felfrissült, újra nekilendült, komoly keresztyéniséget: hullámvölgy után a már nagyon esedékes hullámhegyet.

A másik szempont, amelyből hiányosnak bizonyulhat a közelmúlt, az, hogy még amennyire komolyan vették is benne egyesek a keresztyéniség életreváltását, ebben az igyekezetükben nem vezette őket elég öntudatosan a maguk korának sajátos szükséglete; nem olyan keresztyéniséget éltek, amely éppen a modern ember világába való, hanem csak olyat, amely előző korszakok visszfényeként hatott. Ezért őket szemrehányás nem érheti. Hiszen még ma is csak inkább sejtjük, – a sok fától, amely közt járunk, nem látva az erdőt, – hogy mi is igazában a mai világ sajátlagos alkata? Hogy tudhatták volna az atyáink és nagyatyáink, akik még messzebb jártak odafönt a források táján? És hogyan alkalmazkodhattak volna keresztyéniségükben olyan igényekhez, amelyeket mi, a folyam torkolata tövében is csak most kezdünk felismerni egész komolyságukban?

Minden vád és felelősségre vonás nélkül legyen hát mondva, mint egyszerű tényállás számon vétele: most már teljes kialakulásához közeledik az emberi életnek egy új fejlődési foka, és ennek a számára a keresztyéniség is – éppen örök azonos lényegéből kifolyólag – valami új üzenetet kell, hogy jelentsen. Hogy mi lesz ez az újfajta keresztyéniség, arra láthatunk bizonyos előjeleket, de jobb, ha szerényen bevalljuk: nem tudjuk megmondani mégsem. Csak annyit tudunk, hogy a mostanival szemben sok többlettel kell bírnia. A mostani – örökség a múltból. Benne az elődeink szíve vall hitet, énekel dicséretet, és vállal szolgálatokat. Ettől ezentúl sem szakadhatunk el. De ez nem lesz elég. A mai ember szívéből spontán előtörő hitvallást, zengő bizonyágtételt és munkaprogramot várunk, olyan keresztyéniséget tehát, amely egészen és sajátosan az övé.

Nem igaz, hogy a világ még sohasem látott igazi keresztyéniséget. Látott már sokszor, mindig olyan formában, amely éppen annak a kornak a formája volt. Csak az igaz, hogy a mi korunk nem látta még az igazi keresztyéniséget – a maga formájában.

Ez „még csak ezután” következik. És ezt feladatunkul éreznünk, érette magunkat Istennek felajánlanunk, – nem felfuvalkodott illúzió, hanem kemény kötelesség és alázatos szolgálat.

Krisztus a városban

(Református Élet)

Erről a témáról elmélkedni nem olyan nagy jelentőségű dolog, mint első pillanatra látszanék. Nem szabad mesterségesen csinálnunk ebből a kérdésből olyan nagy problémát, hogy aztán legyen mit nagyképu bölcsességgel megoldanunk. Hiszen először is Krisztus ugyanaz, akár a városban, akár a falun, akár a tanyán, mint ahogy ugyanaz „tegnap és ma és mindörökké”. De másodszor az ember is ugyanaz, aki Krisztussal találkozik, akár aszfalttal borított utcákon és központi fűtéssel berendezett lakásokban éli életét, akár tavaszi sárban jár dolga után és kemence mellett melegszik. Csak viszonylagos különbségek vannak ezen a téren.

Még hozzá éppen a magyar életben nagy hiba volna éles határvonalat vonni a városi ember elkülönítésére. Vannak régi városaink, s azoknak megvan a kialakult lelki világuk, de azt éppen az jellemzi, hogy nem távolodott el a falusi lélektől. Hiszen ezek a városok maguk is nagy falvak, túlnyomó részben gazdálkodással foglalkozó lakossággal, vagy pedig a környező falvak életének szerves részét képezik ipari, kereskedelmi, közigazgatási, stb. foglalkozást űző lakosságukkal, a falvakból és a falvakért élnek. Az az újabb keletű nagyobb városi típus pedig, amely nagyobb részben már önmagában bírja léte értelmét, éppen újabb keletű voltánál fogva szintén elég közel áll még a falu életéhez. Még a legnagyobb városiasabb közületnek, a fővárosnak lakossága is jó nagy részében saját, vagy szülei életében származott el a vidékről. Lelkében még falusi gyermekkorának az emlékeit hordozza, és öreg napjaira megint visszakívánczik a „földhöz”, amelytől sohasem szakadt el egészen. Az a törzsökös városi lakosság, amelynek számára nem átmeneti küzdőtér a város, hanem nemzedékek során át szívéhez nőtt otthon, vajmi csekély még, és hogy idővel nőni fog-e és általánossá is tud-e lenni, az még a jövő kérdése.

Másfelől a jelen pillanatban a városon kívül élő magyarság is voltaképpen a városiasság képét mutatja, ennek minden előnyös és aggasztó vonásával. Mert ha már meg akarjuk különböztetni a kétféle lelkületet, akkor azt kell mondani, hogy a falusi élet, a természethez közel állván, annak változhatatlan rendjébe lévén belegyökerezve, az állandóság, a nemzedékről-nemzedékre megmaradó hagyományok világa, – megterhelve ezért a lomha mozdulatlanság átkával, de meg is áldva a megbízhatóság, a szilárdság és hűség értékeivel; viszont a városi élet, lényegében véve emberkéz építette Bábel lévén, a változó emberi törekvések hullámverésében hanyódik, magában hordva minden jó irányban való előbbre mozdulás ígéreteit is, de kiszámíthatatlan veszedelmek csíráit is. Az élet azonban a falut is kizökkenti olykor nyugodt rendjéből és kíméletlen ösztökéivel változásokra, új életformák keresésére kényszeríti. Átmeneti, kivételes korszakok ezek a falu életében, míg újra meg nem találja nyugodt továbbhőmpölygésének medrét. De ma a magyar vidék éppen ilyen korszakot él át, vagyis maga is érzi a városi állhatatlanság lázát s annál kevésbé volna helyénvaló ellentétbe állítani a város lelki világával.

Nyilvánvaló, hogy ez az olvasztókohóhoz hasonló állapot, amelynek a városi élet csak fokozottabb példája, ellensége mindennek, ami átöröklődött érték, így a történelmi egyházi életnek is. Nem végzetes ellensége. Fel lehet vele venni a harcot és védekezni lehet pusztításai ellen. De csakis elszánt harc árán lehet fölébe kerekedni. Különben elkerülhetetlen a kárvallás. Ami Krisztusból is nemzedékről-nemzedékre beleépült már a magyar életbe s ami a régifajta vidéki élet rendjén tovább is öröklődött volna nemzedékről-nemzedékre, az, – ha meg nem harcolunk érte – a városi élet hullámverésében széttöredezik és elmállik. Itt nincs az emberi lélek előtt egyetlen kijelölt út, amelyen az előtte jártak és a vele együtt járók egyhangú példaadása őt is maga után vonná. Itt ezerfelé ágaznak az utak, és az ide-oda hívogató

hangok és sodró hatások zűrzavarában, ki tudja, merre fog fordulni a szegény, megriadt és magára hagyott ember? Csak az kell még, hogy az egész korszak általánosságban Krisztustól eltávolodott legyen, s az ember lelkére rázaporozó hatások között minden más követelőzőbb és többet ígérő legyen, mint az Ő üzenetének szava, amelyet egyháza csak gyengén, félénken hallat. S akkor nem csoda, hogy ezreknek a hite szenved hajótörést, az imádsága kihűl, és ha névleg nem szakadnak is el az egyházuktól, az életük máris idegen bálványok tiszteletében telik el.

Szerencsére azonban Krisztus nem csak konzerválandó történelmi érték, amelynek elkallódása felett siránkozni kellene. Sőt elsősorban és lényegében nem az, hanem a mának élő Ura, aki minden nemzedék életében frissen, közvetlenül, elevenen tudja megbizonyítani hatalmát. Sőt azt kell mondanunk, hogy éppen ezért a Krisztus egyházának a múltból átöröklött élete válik sokszor önmagának legnagyobb ellenségévé és akadályává: attól, amit Krisztus az ősökön át mondott, nem hallatszik, hogy mit mond a ma élőknek, és az a tény, hogy olyan hatalmasan formálta elmúlt nemzedékek életét, elszoktatja a jelenben élőket attól, hogy ők maguk is kitérjék lelküket az Ő behatásai előtt.

Van azért valami nagyon biztató és minden kár ellenében jóvátételt ígérő lehetőség is abban, hogy a városi élet összerázza és megolvasztja a múltnak szilárd értékeit. A sokféle hatás és a nyugtalan életirám közepette érzékenyebbé válik a lélek egyéni, közvetlen élményekre. Az átöröklött keresztyénség helyébe megszülethet benne a saját legszemélyesebb keresztyénsége. Az egyenes, megszabott utat elvesztve, sokfelé tévelyegve, nagy kanyarodók után úgy találhat vissza Krisztushoz, hogy öntudatosabban és szilárdabban az övé lesz, mint valaha.

Ez a lelki válságokból való megtérés útján kialakuló Krisztus-követés lehet sok tekintetben kiforrottabb, mint a hagyományokban nevelkedett. Magán viselheti a nyugtalan, kapkodó, sietős városi életnek, amelyben megszületett, sok hátrányos vonását. Mégis nagy érték, felfrissülés forrása az egész egyházi élet számára; erjesztő, kelesztő kovász, amelynek hatásai a nem-városi jellegű hitéletnek is megbecsülhetetlen hasznára vannak.

Nagy kérdés természetesen a jövő kérdése: merre vezet a város útja? Ha a város csak a történelmi értékek emésztő gödre, akkor nem várhatunk tőle mást, minthogy magához ragadva a vidék drága életanyagát, felhasználja azt, s a legjobb esetben visszaadja belőle a vidéknek azt, ami megmarad. Akik nem átmeneti életlehetőséget keresnek csak benne, és öreg napjaikra nem szöknek meg belőle, azok elvesznek forgatagában. A második, vagy legfeljebb harmadik nemzedékben elmerül ivadékuk az örvényben. Igazi, nemzedékről-nemzedékre folytatódó, saját hagyományait kialakító s azok alapján tovább fejlődő modern városi életet csak azok a megtartó és éltető erők biztosíthatnak, amelyeket éppen a városi lélek fedezhet fel újra Krisztusban. Az a tény, hogy Krisztus itt él és szerte jár a mai városi magyar életben és sokak szeme megnyílik az Ő megismerésére, sokak szíve kitérül az Ő befogadására, a legnagyobb jelentőségű nemzetpolitikai ígéret. Mert ez a biztosítéka annak, hogy kialakulófélben van egy olyan városi elem, amely a városi élet minden kísértése közepette is egészséges maradhat, családi hajlékaiban is olyan nemzedéket nevel, amely ellent tud állni a városi élet bomlasztó hatásainak s így nemzedékről-nemzedékre ki tudja építeni azt a városi törzslakosságot, amelyre a nemzet boldogabb jövőjének szüksége van. Ez a Krisztus által megújult és megtartott városi lakosság egyesíteni fogja magában a mozgékonyt s a minden igaz fejlődést hozó új dolog iránti fogékonyságot a biztonsággal és állhatatossággal, amely egyébként valóban nem a városi élet erénye.

Lelkészképzésünk katasztrofális veszedelemben.

(1930. január 25.)

„Ez már mégis túlzás!” – gondolhatja magában nem egy olvasó ennek a kiáltó címnek a láttára. Nos, e sorok írója tisztában van azzal, hogy túlságosan képviselni valamilyen jó ügyet annyi, mint egészen biztosan ártani neki, – és jól meggondolta: jogosultak-e az erős kifejezések. Nem tehet másként: hangos kiáltást *kell* hallatnia s csak azt szeretné, ha minél több helyről jövő visszhang által még riasztóbb erőre növekednék meg annak az igazságnak a szava, amit képvisel, – hogy még idejében meghallják az illetékesek.

Akiknek eleve is kifogásuk van a „katasztrofális” beállítás éle ellen, azok legyenek szívesek egy dolgot meggondolni. Azt, hogy lelkészképzésünkkel, amelytől pedig mindennél inkább függ egyházunk jövője, eddig sem voltunk megelégedve. Valósággal közhely volt már az utóbbi években annak az emlegetése, hogy az előttünk levő évtizedek súlyos erőpróbáiban, hallatlanul fokozódó versenyében csak úgy állhat meg a magyar református egyház, ha a legnagyobb gonddal és alapossággal készíti fel hivatásuk betöltésére az új lelkesi generációkat. És mindenfelől hangos volt a panaszos bíráló a jelenlegi lelkészképzés hiányosságai miatt. Ilyen körülmények között, *amikor életérdekek követelik sürgetően a színvonalnak jelentékeny felemelését, annak a legkisebb mértékű lejjebbcsúsztatása is megérdemli a katasztrofális jelzőt!*

Most pedig olyan fejlemények küszöbén állunk, amelyek nem is kis mértékben, hanem tetemesen lejjebb fogják szállítani a lelkészképzés színvonalát, ha még idejében meg nem rántja a gyeplőt a lejtő peremén legfőbb egyházi hatóságunk, az egyetemes konvent.

Olvasóközönségünk talán emlékszik még arra, hogy konventünk múlt évi tavaszi gyűlésén kimondott egy határozatot, amellyel minden lelkészjelöltre nézve kötelezőleg előírta a népiskolai tanítói képesítés megszerzését is. Lapunkban dr. Imre Sándor és dr. Enyedi Andor ismertették és bírálták ezt a végzést, majd dr. Révész Imrének a Debreceni Protestáns Lapban közzétett reflexiói kapcsán ismét visszatértünk az ügyre, felszólítva egész egyházi sajtónkat, hogy ennél a válságos fordulónál tegyük közös megvitatás tárgyává a lelkészképzésnek egész bonyolult és tisztázásra megérett kérdését. A visszhang, amit erre a felszólításra kaptunk, vajmi gyenge volt. A „Reformáció” című laptársunk találó megjegyzéssel az „elromlott tihanyi echót” emlegette annak a meglehetősen mély hallgatásnak láttára, amely elnyelte felhívásunkat. – Pedig közben haladtak a dolgok a maguk útján.

A konvent hozzáfűzte határozatához azt a rendelkezést is, hogy javaslatot kért a teológiai főiskolák tanári karától a kötelező tanítói képesítéssel kapcsolatban szükségessé váló tantervrevíziót illetően. A tanári karok arra az álláspontra helyezkedtek, hogy nem külön-külön, hanem együttesen dolgoznak ki egy új tantervtervezetet, egy ízben össze is jöttek már országos értekezletre annak körvonalait kidolgozni s a közeli napokban még egyszer gyűlésezni fognak a részletek végleges megállapítására, hogy aztán javaslatuk a konvent tavaszi gyűlése elé kerülhessen. Ennek a munkálatnak jellemző részleteit már a nyilvánosság elé terjesztette dr. Varga Zsigmond debreceni professzor a Debreceni Protestáns Lap legutóbbi jubiláris számában megjelent komoly, vétót emelő cikkében és így nincs okunk arra, – egyébként sem volna, – hogy kiáltó szavunkat a dolgok jelen állásában mi is újra fel ne emeljük.

Mert itt is most már nyilvánvalókká válnak a katasztrofális jelenségek. A tanári tanácskozások természetesen nem tehetnek egyebet, mint hogy levonják a konventi határozat konzekvenciáit. Az előtt a kényszerhelyzet előtt állnak, hogy a négy éves teológiai tanfolyam keretei közé be kell szorítaniuk a tanítóképzés céljait szolgáló tárgyakat megfelelő óraszámban. A

„kétszer kettő négy” szabályai szerint ez nem megy másképpen, mint csak a teológiai tárgyak rovására. Az eddiginek tetejébe, amely alatt máris roskadozott az ifjúság, már nem fér el az újonnan kötelezővé tett munka. Nincs más hátra, mint az eddigiből elhagyni egy csomót, jobban mondva az eddigit redukálni, összevonni, zsugorítani.

Hogy ez mit jelent a teológiai képzés pusztán mennyiségi szempontjából, arra nézve álljanak itt dr. Varga Zsigmond közlései: „A bibliai bevezetést (értsd: a bibliai könyvek irodalomtörténete) összekombináltatják a bibliai vallástörténettel (az ú.n. „bibliai teológiával”, vagyis a bibliai vallásnak az egyes könyvekben tükröződő kifejlésének a tudományával) s úgy az ó-, mint az újtestamentum részére engedélyeztetik heti 2-2 óra. Tehát két heterogén tárgy részére, amelyek mindegyikének jutott az eddigi tanbeosztás szerint heti 3-3 óra, az ó- és újszövetségi részben tehát összesen 12 óra, jutna ezentúl heti 2-2, vagyis a két szövetségnél összesen 4 óra”. – Egyszóval 66 százalékos redukció olyan tárgykörnél, amely a lelkészképzés gerincéhez tartozik! Ehhez hozzájárul az, hogy „kevesbítették az exegézisek félév és óraszámát is”. – Felére redukáltatják a filozófiai képzést, melynek iskolázó hatása nélkül sohasem gondolható el a tudományos dogmatikai gondolkodás. Mellőztetik úgyszólván egészen a valláslelektan, a vallástudományoknak az az erőteljes ifjú ága, amely nélkül modern lelkipásztor nem gondolható el. És így tovább.

Hiába, – aki tele kötényébe még többet akar felmarkolni, kénytelen elhullatni belőle egy csomót. Fejlesztésért kiáltozott a lelkészképzés ügye, – kap helyette drasztikus visszafejlesztést!

A pusztán mennyiségi szempont mellett van azonban egy még fontosabb másik. Hiszen nem a tudásanyag utóvégre a fődolog, hanem a lélek átítatódása a teológiai szellemmel, a lelkési hivatás ideáljaival. Ezt a legfontosabb érdeket, a kellő lelkiületnek a kialakulását is katasztrofálisan érinti a tervezett reform. Aki valamennyire is ismeri a lelkészképzés folyamatát, az tisztában van azzal, hogy – nagyon örömdetes, szép kivételektől eltekintve, – vagy a stúdium elején kialakul egy ifjúban, ha ugyan már eleve meg nem volt, a kíváncsi lelkiület, – vagy pedig sohasem. Az általános szabály az, hogy az első és második évfolyam az a kohó, amelyben kiolvad az óhajtott nemes érc. Nos, ezt a folyamatot az új rend lélektanilag körülbelül lehetetlenné tenné.

Az első és második év folyamán a lelkészjelöltek jóval több nem teológiai, mint teológiai stúdiummal foglalkoznának. Munkájuk súlypontja ez alatt az idő alatt a tanítóképzői vizsgákra való előkészületre tolnának át. A Bibliával heti egyetlen egy órán foglalkoznának csak, – ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy „csak úgy, nagyon mellékesen”. S a célpont, amelyre ambícióik, aggodalmaik és reményeik irányulnak, amely a második év végén elérendő határállomásként a szemük előtt lebegne és egész lelkiségüket determinálná, nem az eddigi alapvizsga volna (az eltöröltetnék), hanem a tanítóképzési képesítő vizsga. Még jó volna, ha ez azt jelentené, hogy kialakul majd bennük a tanítói lelkiület, de ahhoz is több kellene két évnél és teljesebb tanítóképzési atmoszféra kívántatnék hozzá. Hogy mi fogna kialakulni, azt nehéz megmondani. De hogy a lelkipásztori lelkiület bélyegét az így eltöltött két első esztendő nem fogja rányomni az ifjúságra, – azt mindenki elgondolhatja.

Az csak úgy alakulhat ki, ha a teológiai főiskola küszöbén való belépéstől mindig a lelkipásztori hivatás, mint egész embert kívánó szolgálat lebeg az ifjú szeme előtt s ha az első évtől az utolsóig minden energiáját a teológiai stúdium veszi igénybe. Micsoda varázslata legyen az ifjúság lelkére annak a jövődi hivatásnak, amely azt mondja neki: „állj be négy esztendőre az iskolába, de ebből az első két esztendőnek a javarészét eltöltheted egy másik élethivatásra való előkészülettel, majd aztán két esztendőn összevonva eleget tanulhatsz az én számomra”?

Mert rövidre fogva, – némi kis túlzással, – azt lehetne mondani, hogy – egészen logikusan – a lelkeszi diploma mellé a tanítóinak a kötelező megszerzése azt jelenti, hogy a négyéves lelkeszképzés (amelynek ötévesre kibővítését helyeselte volna mindenki), most majd kétévesre fog összezsugorodni. Hát nem egészen így áll a dolog, elismerhetjük. Vigasztalódjék vele, aki tud. De ilyesféleképpen áll. S ezért – katasztrófa fenyeget.

Hogy miért vélte szükségesnek a konvent ezt a nem is kétes értékű rendelkezést, az köztudomású. Fontos érdekek készítették reá. Előrelátóan gondoskodni akart csakugyan gondoskodást igénylő szükségletekről. Most nem tartozik ide ezeknek ismertetése és mérlegelése.

De semmiféle bölcs előrelátás nem kívánhatja lelkeszképzésünknek ilyen „capitis diminutio”-ját. Még a legrózsásabb helyzetben sem. Legkevésbé pedig a felénk tornyosuló nagy szellemi harcok előestéjén.

Konventünk kimondta tavaly határozatát. Az idén módjában lesz szemébe nézni annak, hogy mit jelent az a gyakorlatban, levont konzekvenciáiban, alkalmazott kihatásaiban. Még nem lesz késő visszariadni és megfordulni. „Videant consules.”

Nagy problémák, kis problémák

(Református Figyelő, 1932 augusztus 6.)

Alig gondolható el hasznosabb segítség, amit olvasók, jó barátok, munkatársak nyújthatnak lapunk szerkesztőinek, mint a közzétett cikkeinkre válaszként beküldött kritika. Mindig köszönettel vesszük, mert komoly mérlegelés tárgyává téve mindig tanulságunkra szolgál. Hogy ezt a mérlegelést és vele kapcsolatban az önvizsgálat munkáját is nem a lap nyilvánossága előtt végezzük rendszerint, annak az oka, hogy a megszólaló bírálatok egy-egy részletre szoktak vonatkozni munkánkban, nem általánosságban van kifogásuk lapunk szelleme, hangja, irányzata, módszere ellen, hanem egyes cikkek, vagy azokban is egyes részesetek ellen szólalnak fel. Ezért elég, ha a szerkesztőség a maga körében nézegeti meg az arcát az ilyen tükrökben: igazmondók-e és csakugyan valami eltávolítandó hiba tűnik-e ki belőlük.

Legutóbb azonban *Rusticus* barátunk általánosságban is megrótt bennünket. Igaz ugyan, hogy nem csak bennünket, hanem „lapjaink szellemét”, – de úgy, hogy abba nyilván bele volt értve a Református Figyelő is, mint amely legközelebb áll a szívéhez, s amellyel szemben ezért legérzékenyebben szólal meg panaszos elégedetlensége. Az ilyen bírálattal már tanácsos lesz nyílt színen szembenézni és vagy beismerni a hibát mindenek füle hallatára, ha csakugyan van hiba, vagy igazolnunk magunkat mindenek színe előtt, ha csak látszat az, hogy hiba van.

Mire is vonatkozik hát *Rusticus* panasza? „Valami fagy vonul végig” – úgymond – „a lelkeken” és ez látszik meg „lapjaink szellemén is”. „Nem tudnak az emberek nagy problémákat megragadni. Végig olvasol egy-egy egyházi lapot. Mintha száz apró csengőt ráztak volna a füledbe. Nincs egyetlen bűgő, mély harangszó, ami megráz, nem enged el, füledbe zúg napokon át s érzed, hogy ehhez a hanghoz neked is közöd van. Mi ez? Felelőtlen gyávaság a nagy problémákkal szemben? Homokba dugott struccfej, míg a számum tovavonul?”

Példákkal is támogatja panaszát. De azokra nem térünk ki. Egészen bizonyos, hogy ha kimutatnók, hogy az, aminek napirenden tartását ő fölöslegesnek érzi, mégis elég súlyos jelentőségű dolog ahhoz, hogy helyet kapjon lapjainkban, és viszont: aminek a szóvá tételét fájdalomosan nélkülözi, annak eddigi elhallgatása bizonyos tekinteteből igazolható volt: erre ő azt felelné, és joggal, hogy nem ezeken a példákön fordul meg a dolog. Maradjunk hát a lényegnél.

A lényegre vonatkozólag bizonyos mértékig igazat adunk *Rusticusnak*. Ma csakugyan hűvös időjárásról beszél egyházi sajtónk hőmérője, – ha nem mernénk is *Rusticus* ítéletével „fagnak” nevezni az általános helyzetet. Tény az, hogy hét, mint hét megjelennek az egyházi lapok, de vajmi ritkán jelenik meg bennük valami, amire még a következő héten is visszaemlékeznek olvasóik. Nem okoznak a közlemények hullámverést, – legalább általánosabban nem, és ez azt jelenti, hogy egyes olvasóik lelkében sem. Az egyházi lap olyan ki-bejáró lakóvá lett a házban, mint akármelyik családtag. A közeledtét senki nem várja izgalommal. Fogadására nem készül senki úgy, mint az ünnepi vendégére. Távoztá után pedig nem hagy maga után más színt, más hangulatot, más levegőt a háznál. Nyom nélkül maradt a találkozás és ugyanúgy marad majd minden következő is.

Ezzel már azt is megmondottuk, hogy ebben az érzelmileg hűvösebb viszonyban, amely egyházi sajtónk és olvasóközönsége között manapság megfigyelhető, van valami jó is. Az állandósult viszonyok hőfoka szokott ilyen temperált lenni. Ki tudja, milyen mértékben írható a felpanaszolt hűvösség egyszerűen csak a megszokás számlájára? Vagyis, ha lapjaink mai tartalmát megpróbálnánk visszahelyezni tíz vagy húsz évvel ezelőtti múltba, ki tudja, nem hatott volna-e akkor szenzációsnak, nem támasztott volna-e lelkes helyeslést és bosszankodó ellenvéleményt, egyszóval nem bűgött volna-e végig harangszóként egész egyházi életünkön?

De ezt csak úgy mellékesen. Nem akarjuk vele a panaszt elnémítani. Akármilyen öröndetes is, hogy sokfelé megszokott, szinte már nélkülözhetetlenné vált látogató az egyházi lap, mégis csak jobb volna, ha olykor-olykor robogva lépne be az ajtón, mint akinek valami nagyon fontos mondanivalója van, és miután elmondta, napokig hullámszásban tartaná a lelkeket az, amit elmondott. Az egyházi lapoknak csakugyan nem engedhetjük el azt a feladatot, hogy bennük lüktessen az egyházi életnek gyors, friss vérkeringése, amitől kiül a sápadt arcokra az örömmel és az erőnek pírja.

Igen, – ha van az egyházi életben ilyen gyors, friss vérkeringés. Ha születnek új látások, amelyeknek a fényénél kivilágosodik a jövő útja. Ha elhangzik valamilyen ébresztő szó, amelytől talpra állnak a megrestült sorok. Ha átnyilallik az egyház testén valamilyen fájdalom, amelytől nem lehet már aludniuk a legkényelmesebbeknek sem. Egyszóval, ha megkondul a Lélek harangja valamilyen formában, – akkor ettől rezgésbe kell jönnie az egyházi sajtónak is, ha csak valamennyire is méltó a hivatásához, és tovább kell adnia a zengő üzenetet, ameddig csak eljut a hatása.

De ha nem hallszik ilyen harangszó, – abban nem az egyházi sajtó a hibás. Az ő dolga a közvetítés. Mint ahogy a Laki-hegyi rádió-leadóállomása is csak az. Nem küldheti szerte a pesti egyetemi templom déli harangzúgását – nagypénteken, amikor ez a harang is – odavan külföldön. Csak az mehet ki belőle, ami előbb beléje jutott. Szemrehányás csak azért érhetné, ha volna mit továbbadnia, de elzárkózott előle.

Ez a hiba bizonyára nem forog fent a mi egyházi sajtónknál, – sem a mi lapunknál, sem másoknál. Szívesen megnyitjuk itt az utat minden messze hangzani akaró harangszó előtt, ha igazán az. De ha nem kondul meg sehonnan, mit csináljanak a szerkesztők? Örülniük kell, ha legalább „csingilingi” hangok hallszanak és „bekapcsolhatók”.

A lapokról tehát áthárul a panasz az egyházi életre. A lapok szerkesztői is csak annyiban hibáztathatók, mint mások, vagyis: amennyiben ők is részesei az egyházi életnek szerkesztői munkájukon kívül is. Ott, az általánosabb mezőn keresendő a baj is, az orvoslás is. Egész egyházi életünk fájdalmasan nélkülözi manapság a nagyvonalú, lendületes mozgalmasságot. Az erők és az értékek sokkal nagyobb bőségben vannak meg, mint amennyire ki vannak használva, – mert jó részük szétszórtan várja, hogy valamilyen erős áramlása az életnek felkapja, és együvé hajtsa őket. Temérdek szunnyadó odaadás, áldozatkészség és lelkesedés márciusi rügyként készen áll, hogy az első meleg napsugár kipattantsa, – de késik még a tavasz ereje. Valóban hűvös az időjárás.

Egyet azonban ne felejtünk el: az ilyen hűvös napoknak is megvan a szerepük. Nem szabad megharagudni rájuk. Vagy *Rusticus* hasonlatával élve, nem csak a struccmadár várja homokba dugott fejjel, amíg elmúlik a szánum, – a pusztai utas is a tevéje alá búvik. Mit tehetne egyebet? Vannak idők, amikor a bajoknak olyan fergetege száguld el emberek feje felett, hogy hiábavaló dolog volna akármilyen máshoz fogni, – mint egyszerűen a várakozáshoz. Nem az erők kifejtésének ideje ezek, hanem az erők megőrzésének, ápolásának és gyűjtésének. Hősi napokhoz képest nagyon szürkék, nagyon hűvösek, nagyon kicsinyesek.

Nem lehet ez ürügy sohase arra, hogy ha az Isten „nagy dolgokra” szólítja az Ő népét, mi cinikusan leintsük az „időszerűtlen” nyugtalankodást. Pusztító szélvihar idején is megszólalhat az öreg harang, és akkor legyen talpon minden ember. De ha csönd van, akkor örüljön mindenki, hogy meghúzódhat odahaza, amíg elmúlik az égiháború, és szorgalmasan elvégezheti a maga dolgát a háza táján. Nem lesz kárba vesztett idő.

Az egyházi sajtó csak az egyházi életnek a hú tükre, – akár nagy, akár kis problémák foglalkoztatják.

„ÚJ MAGYARSÁG.”

Ez alatt a cím alatt új lap ága hajtott ki a református sajtó fáján. Azokat, akik már amúgy is túl lombosnak tartják ezt a fát s inkább a ritkítását tartanák szükségesnek, mint a sűrűsödését, megnyugtathatjuk, hogy az új lap olyan szolgálatra vállalkozik, amelyet eddigi lapjaink közül egy sem tölt be, tehát egyiknek sem lesz riválisa. Sőt igazában nem is szaporodik vele a lapok száma, mert voltaképpen egy már nyolc évfolyamot megélt régebbi lapnak, a Soli Deo Gloria Református Diákszövetség „Református Diákmozgalom” című lapjának új formában való továbbfejlesztése történik benne. Hogy mit akar az új lap, arra röviden azt lehetne felelni: ugyanazt ambicionálja református részen, amit római katolikus részen a „Korunk szava”. Amint ott a „Katholikus akció” a jelszó, úgy itt az „aktív Kálvinizmus”. Mindkét orgánumban az új nemzedék lép ki a közélet porondjára, hogy a maga hitéből eredő indíttatásokat és programot megpróbálja érvényesíteni a mának vajúdó élete közepette. Hogy ezt milyen sikerrel fogja végezni az „Új Magyarság” és ezzel milyen becsületet fog szerezni a magyar közéletben a kálvinizmusnak, arról természetesen az első szám megjelenése után nem lehet még beszélni. Majd csak több hónapi munka után állíthatjuk fel a mérleget. Most csak néhány provizórikus jellegű megjegyzést akarunk mégis tenni, mert komolyabban vesszük a megindult vállalkozást, semhogy elintézettnek tekinthetnénk vele szemben a kötelességünket azzal, hogy egyszerűen közzé tesszük a kiadóhivatal által „leadott” reklám-kommunikét.

Ha fentebb próbálkozásnak mondtuk az új lap törekvéseit, ezzel egyáltalán nem a saját bemutatkozását tolmácsoltuk, mert attól mi sem áll távolabb, mint a próbálkozás bizonytalan öntudata. Egészen természetes, hogy amikor az ifjú nemzedék szót kér az élet dolgainak irányításában, nagyon biztos a maga dolgában. Éppen abban van bizonyos varázsa ennek a lapnak is, hogy milyen (nem rossz értelemben vett) naivitás biztonságával bírálják és fogadkoznak (de különösen bírálják!) benne nem is a „harmincévesek”, hanem a „húszévesek” gárdájának a harcosai. Természetes, hogy közéleti bírálatuk a napi sajtó felháborodásainak készséges visszhangja (álláshalmazók, kartell-uralom stb.) és természetes, hogy a pozitívumot, aminek megvalósítására hivatottaknak érzik magukat, inkább szép és igaz általánosságokban fejtik ki, amelyek mögött kíváncsiak volnánk a konkrétumokra. Legyünk türelemmel még az ifjúság türelmetlenségével szemben is és intézzük el egy fejcsóválással az „öregek” ellen egészen a csúfondárosságig elmenő elégedetlenségüket (bár, ha ez lehet „aktív” magatartás, semmi esetre sem „kálvinizmus”) – Talán rácáfol a folytatás arra az aggodalmunkra, hogy kissé korai az egész fellépés. Aggodalmunk abból a körülményből táplálkozik, hogy amennyire a névvel jelzett cikkekből megállapítható, az egész lapot lelkész-emberek írták. Akár a bolsevizmus kultúrájáról, akár az olimpiász sporteredményeiről, akár a szexuális kérdéssről, akár világpolitikai interviewkról van szó, – a lapnak lelkészjellegű munkatársak állanak rendelkezésére. A „katholikus akció” lényege éppen a laikus erők síkraszállása az élet romanista szellemű alakítása érdekében. Az „aktív kálvinizmus”, az egyetemes papság alapján állva, ne tudna harcba küldeni mást, mint az Ige hivatalos szolgálit? Hogyne tudna! Csak talán még egy néhány évi türelmes nevelő és képző munka kellene hozzá és talán várni kellett volna még kissé, amíg a diáksághoz szóló „Református Diákmozgalom” az egész országhoz szóló „Új Magyarsággá” bővül ki. – Egyébként, mint érdekes jelenséget jegyezhetjük meg, hogy általában nem „S.D.G. diákmozgalomról”, hanem S.D.G. *mozgalomról* esik szó a lapban, és egyszer sem fordul elő benne az eddig fennlen lobogtatott jelszó: a „történelmi kálvinizmus”, hanem átengedte helyét az „aktív kálvinizmusnak”. Sőt, a „diák” jelzővel együtt eltűnt a címlapról a „református” is. Amiben az az igazság jut kifejezésre, – egy

negyedszázaddal ezelőtti református ifjúsági nemzedék valamikor ennek alapján indult el –, hogy a református lelki értékek és erők úgy töltsék be legjobban a maguk hivatását, ha nem önmagukat dicsérik különálló mivoltukban, hanem a magyarság egyetemes mezejének nekivágva, megmutatják, milyen barázdát tudnak belehasítani. Adja Isten, hogy az „Új Magyarságé” mély és dúsan termő legyen!

Dr. Ravasz László, a Kálvinista Szemle és a Református Figyelő.

„Hogyan dolgoznak a Kálvinista Szemle ellen” címen ennek a lapotársunknak legutóbbi számában D. D. jegyzéssel megjelent egy cikk, amelyhez néhány megjegyzést kell fűznünk. Benne, – annak bizonyosságául, hogy nem „rémlátás” az, ha a K. Sz. ellenségektől látja magát körülveve, – közzétételek egy dokumentum. És pedig egy levél, amely az egyik budapesti lelkészi hivatalból küldetett el válasz gyanánt egy egyházi adóját sokalló egyháztagnak. Hogy melyik hivatalból, azt a közlemény elhallgatja, az aláírást sem közli. Mivel az illető egyháztag azzal is érvelt, hogy nehéz anyagi helyzetében, ha egyházi adóját nem könnyítik meg, kénytelen lesz beszüntetni annak az egyházi lapnak a járatát, amelynek előfizetője, t. i. a K. Sz.-ét, a válaszlevél a végén erre is kitér. Így: „Szabadjon arra kérni, hogy *másítsa meg abbeli elhatározását, hogy az úgynevezett* (ami nyilván az írógépelő elírása, ehelyett: „a nevezett”) *Kálvinista Szemlét beszünteti és azt az összeget hozzánk juttatja.* Ezt igazán nem kérjük. Ha pedig a lap iránya ellen volna netalán kifogása, úgy szíves figyelmébe ajánljuk a Református Figyelőt... amelyet egy szerkesztőbizottság vezet dr. Ravasz László püspök irányítása mellett.”

D. D. szerint ez „egy illusztráció a sok közül” és „világosan mutatja, hogy hivatalos egyházi úton is milyen propaganda folyik a K. Sz. ellen” „*Elképzelhetjük*, – úgymond – hogy hány ilyen levél mehet és megy is ki a főváros területén az ilyen emberek címére.” Végül a fenti szakasz utolsó mondatáról azt írja, hogy az „nemcsak tapintatlanság, hanem ellentétben is áll azzal a megállapodással, amelyet Ravasz László nevének illetéktelen és jogtalan felhasználását illetőleg *ellenfeleinkkel* kötöttünk. („Ellenfelek” csak reánk vonatkozhatnak.)

Mindenekelőtt lemondunk arról, hogy lapotársunkat néhány sornyi kommentárral sikerülhetne megnyugtattunk, hogy az ellene folyó aknamunka mégis csak rémlátás. Sok erőt és időt fordítottunk már erre az igyekezetre a múltban. De lapotársunk szívósan ragaszkodik „elképzeléseihez”. Ám maradjon meg bennük, ha ebből ösztönzést és lendületet merít!

Azonban a szemlélők tájékoztatására mégis rá kell mutatnunk arra, hogy hogyan születnek meg azok a „tények”, amelyekből az ellenséges aknamunka kitűnik. Sikertelen kinyomoztunk a kifogásolt levél eredetét. Azt az adózási ügyek lebonyolításával megbízott egyik kiváló világi vezetőembere írta *annak az egyházzrésznek*, – a lágymányos-kelenföldinek – *amelynek a lelkészéhez a K. Sz. szerkesztőjét tudvalevőleg a legszorosabb rokonság szálai fűzik.* Jó lett volna a „dokumentum” közzétételénél ezt a K. Sz. olvasói előtt el nem rejteni. Igaz, akkor az egész üldözöttségi beállítás összeomlott volna.

Az a burkoltan kifejezett vád is, mint hogyha a Református Figyelő részéről áthágtunk volna egy dr. Ravasz Lászlóra vonatkozó megállapodást, lehetetlenné vált volna, ha világosan kitűnik, hogy az a levél olyan forrásból ered, amelyre a R. F.-nek semmiféle ingerenciája nincsen. Nagyon örülnénk, ha a K. Sz. rektifikálná ebbeli hallgatását, nem annyira mireánk, hanem inkább önmagára való tekintettel.

Ennyit a lapotársunk megjegyzéseire. Még egy szót lapunk barátaihoz tájékoztatásul és óvásul. A R. F. formálisan csak az élén név szerint megnevezett szerkesztők irányítása alatt áll és senki másé alatt. Dr. Ravasz Lászlótól csupán olyan „irányítást” kap, amilyent őtől bárki más is kaphat. A lapunk hasábjain vagy egyebütt megjelenő írásai, beszédei, példaadása és egész közéleti munkássága valóban gazdag irányítást ad és lelkesen állunk mi is sok olyan eszménynek szolgálatában, amelynek ő hivatalos és elhívott vezérharcosa. Megtiszteltetés ránk nézve, ha valaki azt a benyomást nyeri, hogy lapunk ezen túlmenő, más értelemben is, az irányítása alatt áll. De ez a benyomás mégis téves. *A neve alatt megjelenő cikkeken kívül senki ne írjon a*

R. F.-ből semmit sem dr. Ravasz László számlájára és ne használja fel az ő nevének súlyát lapunk propagálására.

Ettől a sajnálatos tévedéstől eltekintve azonban csak köszönettel gondolhatunk a kipellengérezett levél írójára. Köszönjük neki, hogy attól a szándéktól vezéreltetve, hogy mindenképpen megtartsa egy református egyháztagot egyházi lapot olvasónak, a R. F.-t is figyelmébe ajánlotta. De még inkább köszönjük neki azt, hogy *mindenelőtt arra buzdította, hogy maradjon meg annak a másik lapnak az olvasótáborában, amelytől meg akart válni.*

Szívből kívánjuk, hogy sok ilyen ellenséges aknamunkával támadják meg a mi olvasóinkat is!

A szerkesztőség.

REFORMÁTUS FIGYELŐ

Szerkesztik: DR. VICTOR JÁNOS, MURAKÖZY GYULA, BERECHKY ALBERT

Búcsúzás, amely nem búcsúzás!

A Református Figyelő nem kerülheti el, hogy ezzel az ünnepi számmal olvasóinak karácsonyi örömezésébe bele ne csöppentsen – saját maga fájdalmára is – néhány cseppnyi szomorúságot. Ez a Református Figyelő utolsó száma, amelyet olvasóink asztalára letesszünk. Azt a zászlót, amely alatt hetenkint láthatatlan táborba gyűjtöttük olvasóinkat, összegöngyölítjük és eltesszük az emlékek múzeumába.

Szerencsére az a fájdalmas hangulat, mely szerkesztőség és olvasótábor között ide-odaáramlik erre a gondolatra, csak amolyan kísérő érzelm, mint az érettségijén szerencsésen áteső diáké, aki búsongva búcsúzik megszokott iskolájától, vagy a lakodalmát ülő páré, amelynek öröme árnyékot vet a szülői házból való kiválás szomorúsága. A jövőbe nézve nem szomorkodunk. Egyházi sajtóéletünk új, széles vizei tárulnak ki előttünk és bizakodó reménységekkel hasítunk beléjük új hajónk éles orrával. Csak a régi bárkát fáj bekötnünk az elmúlás csendes öblébe, ahova annyi áldással megrakodva érkezett meg s ahonnan többé nem fog új utakra kiszállani.

Nem tagadhatjuk: vannak lapunknak barátai, akikben nem kísérő, mellékes érzelm ez a fájdalom, hanem – egyelőre legalább – egészen elfoglalja a lelküket. Aggodalommal fogadták lapunknak a Kálvinista Szemlével való egyesülését és Református Élet címen új lapnak a megindulását. Szerintük jobb lenne, ha a Református Figyelő zavartalanul folytatná a maga életét és sorra valóra váltaná azokat a szép lehetőségeket, amelyek kétségtelenül nyitva állának előtte így is.

Meg vagyunk azonban győződve róla, hogy aggodalmaikat el fogja oszlatni a jövő. A Református Életben meg fogjuk kapni mindazt, amit a Református Figyelő nyújtott eddig és az új lap révén elérhető nagyobb eredmények utólag igazolni fogják előttük is a küszöbön álló változásokat. Addig is megköszönjük nekik ellenvéleményüket, mert hiszen csak az jut benne kifejezésre, hogy nagyon a szívükön viselték azokat a célokat, amelyeket ez a lap szolgálni igyekezett és nagyon szerették és becsülték azt az eszközt, amelyet a mi szolgálatunk jelentett ezeknek a céloknak az érdekében.

Az az egy bizonyos: gyászos árulás volna zászlónkat bevonni és pihenőre elraktározni, ha nem azért tennők, hogy újabb zászlót bontva tovább folytassuk a küzdelmet ugyanazokért az eszményekért. Akkor kár lett volna egyáltalán megszületnie a Református Figyelőnek. De a megszűnése nem azt jelenti, hogy visszaáll a megszületése előtti állapot. Az a hat évfolyam, amely a hátunk mögött van, nem volt hiábavaló. Elért eredmények téglarétegein állunk most már és azokon fölül folyhatik már a továbbépítés.

A Református Figyelő nem azért jött létre, hogy meglegyen. A hat évvel ezelőtt a színteret egyedül elfoglaló Kálvinista Szemle bizonyos fogyatkozásai parancsolták, hogy legyen még egy hetilap, amely azoktól mentesen szolgálja az egyházi élet megújítását. Hogy mik voltak azok a fogyatkozások, amelyek lapunk megindítását ilyen parancsoló szükségké tették annak idején számunkra, azt most fölösleges számon venni. A múltnak dolgai. Nem csak most tettük el őket, amikor a két lap munkásai közös munkára összefogtak, hanem maga a Kálvi-

nista Szemle is háta mögött hagyta már őket a legutolsó évek során. Amilyen nyilvánvaló volt hat évvel ezelőtt, hogy az akkori adottságokhoz képest kell még egy másik lap is, olyan nyilvánvalóvá vált az utóbbi időben az is, hogy a két lap párhuzamos munkája egyre inkább felesleges erőpazarlássá válik. Azoknak az elvi, módszerbeli és személyi szempontoknak az érvényesülése, amelyekért a Református Figyelő megszületett s amelyekért vállalnia kellett akkor még a két lap versenyével együtt járó összeütközések fájdalmas kockázatát is, – ma már nem ütközik bele az akkori akadályokba. És ezért nem vállalhattuk jó lelkiismerettel a különállásunk fenntartását, ha van tisztességes lehetősége az erőmegosztás likvidálásának. Kitűnt, hogy van.

Az egyesületsből fakadó új lap természetesen rejt magában szintén bizonyos kockázatokat. Aki előre lép egyet, az egyensúlyi helyzetéből ki kell, hogy dőljön, úgy mintha a következő percben el akarna terülni a földön. A kockázatok ellen teljes biztonságot keresni annyi, mint földézni a legeslegnagyobb kockázatot: az egy helyben maradásét, a megcsontosodását, a halálét. Két gárdának, amely eddig külön-külön csapatban vitézkedett, nem lehet a bajtársi összehangoltsága mindjárt az összefogás után olyan bensőséges, mint amilyen addig külön-külön jellemezte őket esztendőkön át tartó összeemelegedés eredményeként. Az új lap szolgáltatában ez okozhat majd zökkenőket és kiegyenlítetlenségeket. De a nyereségre kell néznünk, amelyet ennek az átmeneti nehézségnek az árán biztosíthatunk: egy táborban lesznek mindazok, akik egyházi hetilap olvasásával is bekapcsolódnak egyházunk belső megújulásának a folyamatába és egy táborban lesznek mindazok, akik tolluk forgatásával szolgálni akarnak ennek a több ezer főnyi országos seregnek.

Ami fájdalom ennél a fordulónál eltölt bennünket, az nem más, mint a földi sorsunkkal elszakíthatatlanul összekötött és mindnyájunkat szüntelenül kísérő árnyék: az elmúlás fájdalma. Nem kímélhetjük meg magunkat tőle. Kibújni akarni alóla annyi volna, mint perbeszállani az Isten fenségével. Nem igényelhetünk maradandóságot semminek, amit mi alkotunk vagy cselekszünk, – mert egyedül Ő áll felette az elmúlás törvényének. Ő eltemeti munkásait, de folytatja megakadás nélkül munkáját. Ő félreteszi eszközeit, hogy másokkal cserélje fel azokat, de nem változtatja meg céljait. A Református Figyelő eltűnik szemünk elől, amint tovább haladva egyre távolabb jutunk majd tőle s közé és közénk ereszkedik majd a feledés köde. De soha nem tűnhetik el szemünk elől az az Orca, amelyen Isten az Ő dicsőségét ragyogtatja.

Legyen hát készséges és boldog szomorúság az, amellyel végső pontot teszünk ennek a lapnak hat éves munkája után. Ami jó származott belőle, az kegyelemből való volt. A kegyelem Istene holnap is ugyanaz lesz, aki tegnap volt, – csak még gazdagabb áldásokat tartogat számunkra, egyházunk és népünk számára, mint amilyenekben eddig részünk volt.

Dr. Victor János.

Egyház és állam szétválasztása.

(Református Figyelő, 1928. december 15.)

A tiszántúli egyházkerület közgyűlésén elhangzott püspöki jelentésnek az a része, amely „Egyház és állam” cím alatt a Debreceni Protestáns Lapban is napvilágot látott, kétségtelenül nem csak a nagy tiszántúli egyházkerületnek, hanem az egész magyar reformátusságnak a szívéből és a szívéhez szólt. Kezdődött az állam és egyházunk között függőben levő anyagi kérdések mérsékelt hangú, de határozott helyzetrajzával és végződött annak a követelménynek lelkiismeretbe markoló hirdetésével, hogy az egyház életbevágó szolgálatainak sikeres elvégzéséhez sokkal nagyobb anyagi erők lennének szükségesek, mint amilyenekkel a „fogyatékoság vérszegénységében” leledző egyházi életünk most rendelkezik. Közül pedig elhangzott néhány szó, amely a legnagyobb figyelmet és megszívlelést igényelheti, – mert lényegében azt jelenti, hogy az egyház – az állammal szemben fennálló becsületos igényének fenntartása és érvényesítése mellett is – végeredményben csak egyetlen alapon építheti fel biztos anyagi jövőjét, és pedig a saját híveinek nagyraevelt áldozatkészségén és az egész testére kiterjedő szolidárisan testvéries gazdálkodáson.

„Azzal mindenkinek tisztában kell lennie”, – mondta dr. Baltazár Dezső – „hogy az állam és az egyház elválasztása az esedékesség tárgyai közé tartozik. Csak az idő hosszabbságának vagy rövidebbségének a kérdése. Ehhez készülni kell, mert készület nélkül a katasztrófa teljességét zúdítja reánk”. Nem először halljuk ezt a figyelmeztetést vezető helyről és megisméltató felhangzása hol itt, hol ott annak a bizonyossága, hogy nem szubjektív megítélésekben, hanem az objektív tényállásban kell lennie valaminek, ami a magyar református egyházat az állami támaszokba vetett bizalmában megrendíti és a maga lábán való járás begyakorlására készíti.

Van az emberi szocietas életének néhány alapvető elvi kérdése, ami korok szerint változó ezernyi formában és hihetetlenül ellentétes okokból, de lényegében azonosan és szívósan vissza-visszatér. Hiába gondolja valamely kor, vagy nemzet, hogy megoldotta és nyugvópontra juttatta, az utókor megint csak szembetalálja magát vele. Ezek közé a kiirthatatlan kérdések közé tartozik az állam és az egyház viszonyának problémája is. Ebben a pillanatban izgalom forrása olyan különböző viszonyok között élő nemzetek számára, mint Franciaország és Skócia, Németország és Anglia. És hozzájuk számítható még Olaszország, Oroszország és Mexikó is, mind egészen eltérő szempontokból és okok miatt. Jól teszik egyházunk őrállói, ha kilátóhelyeikről észreveszik a magyar közélet horizontja szélén is feltűnő problémát és népüknek, mely annyi más közelebb eső kérdésbe belebonyolódva éli életét, felrázzák a figyelmét a bekövetkező felkészült fogadására.

A kérdés sokkal bonyolultabb és súlyosabb természetesen, semhogy egy sok mindennel foglalkozó püspöki jelentés néhány mondata *per tangentem*, minden oldalról megvilágítva állíthatná a közvélemény elé. Ne is várja egyházunk közvéleménye, ha méltó akar lenni a „református” névre, hogy egyházi vezérektől „fölülről” kapott direktívák tisztázzák számára ezt a sokágú problémát. Magának a közvéleménynek és a szolgálatában álló sajtónak a felelőtlenül másra át nem hárítható kötelessége felnyitni a szemét, vizsgálni a jelent, kipuhatolni a jövőt és a református keresztyénység alapmeggyőződéseiből kiérlelni a követendő irány parancsszavát. Éppen ezért vissza is akarunk még térni a felvetett kérdésre ismételtén.

Most frissiben, melegiben, hadd állapítsunk meg csak két dolgot. Egyfelől azt, hogy mindaz, amit a református hit a Krisztus egyházának méltóságáról, a polgári állam természetétől elütő sajátosságáról, a benne dolgozó különös isteni kegyelem szuverén fenségéről vall és tanít,

következetesen arra az eredményre vezet, hogy az egyház becsületügyének tekintse az idegen munkáktól független anyagi önállóságot is. *„A szabad egyház szabad államban” régi református elve félre is magyarázható és óvást kellene emelnünk minden olyan értelmezés ellen, mely az egyházat az államban testet öltő nemzeti közélet szerves összefüggéséből ki akarná szakítani, hogy olyan magánjogi alakulattá degradálja le, amelynek voltaképpen semmi köze az államhoz és viszont.* De ha „szabad egyház” alatt az államtól való olyan független berendezkedést értünk, amely mellett az egyháznak nem kell kormányok és törvényhozók jóindulatától várnia anyagi létfeltételeinek biztosítását, akkor nyilvánvaló, hogy református ember ideálja csak az ilyen „szabad egyház” lehet. Az egyház Krisztus hadserege. Harcait nem vívhatja még részben sem mások zsoldján. Ha zászlaja elég szent ahhoz, hogy híveinek az egész életét igénybe vegye, kell, hogy legyen ereje arra is, hogy azok pénzét mozgósítani tudja kielégítő mértékben.

De ezzel szemben mindjárt meg kell állapítanunk egy másik dolgot is. Az egyház nemcsak a maga legsajátosabb funkcióit tölti be, amelyekre a híveknek becsületből maguknak kell összefogva előteremteniük a fedezetet, hanem végez szívéhez nagyon közel álló, abból önként folyó olyan szolgálatokat is, amelyeket, *ha ő nem végezné, az államnak magának kellene végeznie.* Az egyháznak van egy nagy veteményes kertje: az iskolarendszere. Ma már az állam magától értődő kötelessége a közoktatásról való gondoskodás. Az egyház végez (legalább is a benne lüktető élet arányában) szeretetszolgálatokat. Éppen a mi napjainkban rendezkedik be az állam is a szociális gondoskodás nagy feladataira, mint szintén a „politikum” körébe tartozóknak felismert funkciókra. Egyenesen attól az egyoldalúságtól kell tartanunk, hogy a közoktatást és az intézményes humanitarizmust kizárólag a maga számára akarja lefoglalni az állam. Ebben minden egyházat, mely erőket érez duzzadni magában, elszántan szembe találja magával. Az állami kultúrpolitika és népgondozás nagyszerű fejlődése mellett *meg kell, hogy maradjon az egyháznak is szabad érvényesülési lehetősége ezeken a tereken.* Az állami egyformásítás helyett csak így virulhatnak a nemzetben élő differenciált erők az egész nemzet javára.

Ebből pedig az következik, hogy az állam és az egyház sajátosan vallási tevékenysége között megszakadhat ugyan a kapcsolat (és ha megszakad, a református lélek örömmel tud beilleszkedni az új rendbe, mint neki megfelelőbe), de *sohasem szabad az államnak úgy levennie a kezét egyházakról, hogy sorsukra bízza iskoláit és szeretetintézményeit.* Elvárhatja az egyháztól, hogy ezekre a szerveire is áldozzon, ha szükségesnek tartja azokat. De ugyanakkor mindig el kell ismernie, hogy ezek a szervek nem csak az egyház szolgálatában, hanem az állam helyett is dolgoznak, tehát tetemes állami támogatást is igényelhetnek.

Az állam és egyház szétválasztása ma nem bír még napi aktualitással. Inkább „az idő hosszabbsága”, mint „rövidebbsége” választ még el tőle. Készülnünk reá mégis lehet, sőt kell. Szükséges róla beszélnünk. De eleve zárjunk ki két dolgot: a bekövetkező esélytől való minden elvi idegenkedést – és egy olyan szétválasztásnak még a halvány gondolatát is, mely tanügyi és szociális szolgálatainkat megfojtaná.

Az első és főszempont.

(Református Figyelő, 1931. május 2.)

Egyre sűrűbben és feketébben vonulnak fel egyházunk egére az anyagi gondok fellegei. A gazdasági válságban megroppant hívek nagy kihagyásokkal működő teherviselése mellett a terményekre alapított jövedelemforrás elapadása mellett harmadik nagy kérdőjelként mered felénk az állami segítség mérvének és megbízhatóságának bizonytalansága. Mindezeknek a megvitatásában azonban, amely napirenden van egyházunk közvéleményében, addig nélkülöztünk egy szempontot. Ha most szóvá tesszük, nem az elsorolt problémák rovására akarjuk tenni. Nem azok *helyett*, hanem azok *felett* ajánljuk mindenkinek figyelmébe, aki szívén viseli egyházunk sorsát anyagi boldogulásában is.

Az egész kérdéscsomónak ez az elhanyagolt eleme nem más, mint – az Isten felé forduló oldala. Mindenki mondhatja azt, hogy Istent ne keverjük bele finansziális kérdésekbe, csak éppen az egyház nem. Ha az egyház azért van, hogy az Isten szuverén valóságát komolyan vétesse az emberekkel – pedig ezért van és nem másért, – akkor elsősorban neki magának kell azt komolyan vennie. És mindenekelőtt a maga létét és boldogulását kell az Isten kezében tudnia. Ha anyagilag is jól megy sora, az Isten jótetszésének az ajándéka. Ha nehéz napok köszöntenek be, az az Isten próbára tevő ítélete, hogy az egyház megtanuljon még teljesebb mértékben az Ő áldására várakozni.

Ennek az áldásnak megvannak a feltételei. Gondok és ínség mélységeit járva egyházunk legelső feladata magábaszálló önvizsgálatot tartani: mennyiben igazodott engedelmesen az Isten sérthetetlen törvényeihez és mennyiben vétkezett és vétkezik naponként azok ellen a maga anyagi gazdálkodásában. A múltkoriban egy római katolikus példaadás kapcsán tettünk egy-két csendes észrevételt a sakramentális stólajövedelem méltatlan voltára és örömmel láttuk, hogy a megpendített gondolat tovább hullámszik egyházi sajtónkban. De ez csak egy kérdés a sok többi mellett, amelyre egy lelkiismeretes revízió kiterjeszkedhetnék, – éppen most, a nehéz idők ostromozásai alatt.

„Ha az Úr nem építi a házat, hiába dolgoznak azon annak építői”.

Áll a farsang

és akármilyen pénztelenség uralkodik is városokon és falvakon egyaránt, sok évszázados tradíciók beidegzettségével szedi a maga megfellebbezhetetlennek látszó adóját az emberek zsebéből, – ha pedig onnan, akkor természetesen egyéb energiáiból is. Hiszen aminek költsékesével hódol az ember, annak már előbb felesküdt a gondolat- és érzésvilágával.

Ne foglalkozzunk most azzal a moralizáló gondolattal, hogy azzal a sok gonddal, ambícióval, fáradsággal és anyagi áldozattal, ami egy-egy báli szezon medrében lefolyik hiábavaló módon, milyen csodálatos kulturális, társadalmi és egyéb nemzeti szolgálatok és alkotások turbináit lehetne hajtani egy energiaforrásokban annyira kifosztott népnek, mint amilyen a mienk. Sokszor elmondták már ezt a megcáfолhatatlanul igaz és bölcs beszédet, – és nem sok haszon származott belőle.

Inkább vessük fel azt a gondolatot, hogy egyszer már az öntudatra ébredő református társadalomnak meg kellene csinálnia a maga elvi számvetését a farsang intézményével. Mert a farsang vallási intézmény. A minden ágazatában egyházi irányítás alatt álló középkor fejlesztette ki és hagyta reánk örökölni. De nem református intézmény. Elég, ha a Kálvin János idejében kialakult genfi életrend emlékeit idézzük fel: mindjárt világosan áll előttünk, hogy farsang és kálvinizmus valami nagyon mély elvi ellentét szakadékán át nézhet csak farkaszemet egymással.

A farsang egy olyan keresztyén kor szülötte volt, amely előbb aszketikusan kiélezte az ember természetes élete és az Isten uralma között az ellentétet, s amikor ez tarthatatlanná vált: csinált egy kompromisszumot. Egy időre szabadságot adott az embernek, – élje ki vígan a test és a világ kívánságait. Aztán térjen vissza böjti hamvazásban vallásának követelményei és parancsolatai alá.

Nos, bármit hozzanak is fel ennek a berendezkedésnek a dicséretére, – az bizonyos, hogy ez nem a mi utunk. A mi hivatásunk csak az lehet, hogy Istennek uralmi igényeit minden megalkuvás és egyezkedés nélkül az emberi élet minden területén és minden időszakában száz százalékos komolysággal érvényesítsük. S akkor kitűnik, hogy nincs szüksége az embernek vigalmi idényekre, mert az egész élete megtelik olyan mély örömezzéssel, amihez képest csak talmi silányság a farsang minden vigadozása.

Választások előtt.

(Református Figyelő, 1931. június 13.)

Amikor végig fut a nemzet testén az országgyűlési képviselőválasztások láza – ha a jelenlegi külső és belső közállapotok mellett nem csap is fel valami magas hőfokra, – sok ember fordul tanácsért és irányításért az egyházához. Mit feleljen, mit felelhet az egyház ezeknek a kérdő tekinteteknek?

Elgondolható olyan helyzet, amelyben egy parlamenti választás életkérdéssé válik az egyház számára. Olyankor t. i., amikor a politikai harc középpontjába az egyházat közvetlenül érintő kérdések kerülnek. Ilyen egyházpolitikai fordulók idején az egyház megfújhatja a riadót és sorakoztathatja a híveit valamelyik – esetleg nem is csak egy – zászló alá, amelynek győzelmétől a maga érdekeinek biztosítását várhatja. – De ma nem forog fent ez az eset.

Elméletileg az is elgondolható, hogy egy parlamenti választás elvi kérdéssé válik az egyház számára. Akkor t. i., ha alakul egy olyan politikai párt, amely az egyház által vallott életelvekből dolgozott ki következetesen végiggondolt gyakorlati programot. Ilyenkor az egyház nem csinálhat titkot abból, hogy ebben a pártban a maga édes gyermekét látja, és előhaladásában támogatni óhajtja. – Ez az eset sem forog fent.

Itt-ott alkalmilag személyi kérdéssé is válhat egy parlamenti választás az egyház számára. Mivel más a párt-program és más az egyéni politikus gyakorlati tevékenysége, sokszor többet ér hibás program ellenére is a megbízható jellemű személyiség, mint a legnagyobb program ellenére is az üres és gerinctelen személyiség. Érthető tehát, ha az egyházi közvélemény egyes esetekben azt nézi: melyik jelölt az ő neveltje és az ő erkölcsi jellemformáló erőinek a letéteményese. Ez sokkal több, mint pusztán a református keresztlevele kérdése. De még mindig kevés ahhoz, hogy általános irányelv lehessen, amely az egész vonalon eligazítja a kérdezősködőket. Ismételjük: csak helyenként és alkalmilag követhető szempont.

Marad még egy: a parlamenti választás lehet az egyház számára erkölcsi kérdés, és kell is, hogy az legyen minden egyes esetben. Az egyház választójoggal bíró tagjai a nemzeti sorsnak egy-egy mozaikdarabját tartják a kezükben. Amikor ezzel a joggal élnek, olyan felelősséget viselnek, amelyet nem lehet eléggé komolyan venni. Az egyháznak ilyenkor a lelkiismeret őrének kell lennie. A tagjaiban fel kell riasztania azt az ünnepélyes tudatot, hogy akármerre szavaznak is, az Isten színe előtt szavaznak.

„Nesze semmi, fogd meg jól” – mondhatja erre az olyan tanácskérő, aki nem intelmet, hanem direktívát várt. De az ilyen ember a református nevet még érdemtelenül viseli. Nem értette meg, hogy az ő egyháza még az örökkévalóság dolgaiban is, hát még az evilágbeli dolgokban, amilyen a politika is, nagykorú emberré akarta őt nevelni, aki Isten színe előtt a maga lábán áll meg.

Éppen ezért a legtöbb református ember nem is fogja lekicsinyelni az egyháznak ezt az erkölcsi befolyását a politikai életbe. Ellenkezőleg: ebből fog mennél többet kérni. Hiszen nyilvánvaló, hogy ez hiányzik. És sok minden másképpen volna, ha ez nem hiányzanék!

V. J.

A Szent Lélek és a modern lélektan.

(Református Figyelő, 1930. június 7.)

A keresztyén hit tanításai közül a Szent Lélekről szóló az, amely a legszorosabb kapcsolatban van az emberi lélek világával. Hiszen a Szent Lélekről azt valljuk, hogy Ő teszi a mi lelkünk tulajdonává, és váltja benne világossággá, erővé, életté, hitünk minden más vallástételének igazságait és értékeit. A Szent Lélek szövi bele lelki életünk szövédékebe eleven tapasztalásként az Istennek egész kijelentését. Ezért az emberi lélek az Ő munkájának a legsajátosabb színtere, és aki meg akarja ismerni csodatételeit, ezen a területen kell széttékintenie.

Viszont az emberi lélek világa az a terület, amelyen az utolsó évtizedek alatt a legnagyobb haladt az emberi tudás. Az előző nemzedék szédületes iramú természettudományi előhaladása után a mi napjainkban a lélektani kutatás vett ugyancsak nagyszerű lendületet.

Felmerül hát a kérdés: vajon az emberi léleknek ez a fellendült új ismerete vet-e valamilyen új világosságot a Szent Lélekről vallott meggyőződéseinkre?

A modern lélektant különösen egy dolog különbözteti meg a régitől: míg azelőtt a tudatosan lejátszódó lelki jelenségekre összpontosult a figyelem, addig ma a nem-tudatos, a „tudatalatti” lelki folyamatok állnak az érdeklődés előterében. Hogy a lélek élete nemcsak abból áll, ami tudatos benne, az nem új felfedezés. Hiszen az emlékezet jelenségei mindig meggyőzhették a legfelületesebb lélekismerőt is arról, hogy a tudat körén kívül van a léleknek egy másik, tágasabb, mélyebb birodalma is, amely magába gyűjti, megőrzi, és alkalomadtán ismét előadja azt, ami valamikor átment a tudaton. Az új meglátás abban rejlik azonban, hogy a lelkünknek ez a nem-tudatos világa sokkal elevebb, mozgalmasabb, jelentősebb valami, mint ahogy régebben gondolták. A szerepe távolról sem merül ki abban a passzív szolgálatban, hogy mint az edény a beleöntött tartalmat, befogadja és megőrzi az emléknymokat, hanem termékeny, erőteljes aktivitást fejt ki, amellyel befolyásolja magát a tudatot is. Tudatosan lejátszódó gondolataink, elhatározásaink, hangulataink stb. jó nagy részben azért alakulnak úgy, ahogy alakulnak, mert „tudat-alatti” folyamatok azt úgy vonják maguk után. A tudat világos felszínén mozgó énünk mellett van tehát egy másik, rejtelmes homályban élő énünk is, amely éppen nem-tudatos volta miatt úgy áll velünk szemben, mintha nem is a mi énünk, hanem valami idegen valóság volna. Olyan hatásokat gyakorol a tudatunkra, amelyeket mi nem kerestünk, de amelyek előtt nem is térhetünk ki. Olyan eredményeket szül, amelyek önmagunk számára is a legnagyobb meglepetések talán, de mégis a mi lelki életünknek kétségtelen adottságai.

Mintha valami titokzatos idegent hordoznánk magunkban, akinek hatalom adatott felettünk. Kiváltságos egyének is, – művészek, hősök, lángelmék, – ámulattal állnak meg sokszor egy-egy tulajdon alkotásuk vagy teljesítményük előtt, mert azt a lelkük mélyéről feltörő titokzatos ihletés ajándékaul kapták. Úgy „jött” a dolog, maguk sem értik, hogyan történt. És az átlagember is szinte naponként észlelheti magán, hogy vannak fellendülései meg kisiklásai, amelyeket maga sem ért. Életének legjobb pillanatait (valamint a legrosszabbakat is), nem a tudatos énje termi ki magából, hanem valami más, rejtelmesebb és hatalmasabb erő, amely mögötte él és hat.

Nem jutunk-e ezzel a meglátással közelebb a Szent Lélek valóságához? Nem mondhatjuk-e ki egyenesen, hogy a modern lélektannak ez a tanítása igazolja és megerősíti a mi hitünknek a Szent Lélekről szóló tanítását? Hiszen a keresztyén hit mindig arról beszélt, hogy egy önmagunknál hatalmasabb vendég száll be hozzánk, s aztán megajándékozza az életünket olyan eredményekkel, amilyenekre magunktól sohasem lettünk volna képesek. A Szent Lélek

megadja átlátnunk olyan igazságok bizonyosságát, amelyeket hiába elemezne, boncolna a mi értelmünk; erőt ad vigasztalásaival olyan helyzetekben is megőriznünk békességünket, amelyekben magunktól nyomorult meghasonlásba zuhannánk; lendületbe hozza az akaratomkat olyan szolgálatok elvégzésére, amelyekre, jól tudjuk, nem tellett volna az erőnkéből; és így tovább. Nemde sokkal jobban megérthetjük a Szent Lélek munkáját azóta, amióta tudjuk, hogy milyen csodálatos műhely a „tudat-alatti”? A szél fű és zúgását halljuk, de hogy honnan jó és hová megy, azt nem tudjuk, – így van mindenki a Szent Lélek hatalmával. De így vagyunk általában mindennel, ami a „tudat-alattiból” jön. Csak azt tapasztaljuk, hogy megváltozik a lelki világunk, – jönnek új gondolatok, új vágyak, új erők, és nem tudjuk: hogyan? Mire észrevevesszük: már itt vannak.

Voltak, akik ezt a gondolatmenetet hitetlen irányban élezték ki. A keresztyén hit körén kívül állva így szóltak a hívőkhöz: „Nézzétek, ti a Szent Léleknek tulajdonítotok bizonyos eredményeket, mert nem magatok idéztétek elő. Pedig nincs szükség a Szent Lélek emlegetésére. Igaz, hogy nem magatok idéztétek elő az eredményeket, – t. i. nem a tudatos énetek. De a modern lélekismeret világánál tisztában lehettek azzal, hogy ezen kívül van bennetek egy hatalmas nem-tudatos én is. Miért nem íjátok a dolgot egyszerűen annak a számlájára? Az szüli bennetek azt a többletet, amire a tudatos énetek nem volna képes. És rajta túl ne keressetek már semmit és senkit!”

Erre azt lehetne felelnünk, hogy a nem-tudatos lélek világa sokkal rejtelmesebb valami, semhogy bárki is érvet csinálhatna belőle a Szent Lélek ellen. Abból, hogy a tudatalattiból jön valami, még nem következik az, hogy a tudatalattitól is származik. Mint ahogy igaz az, hogy a ruhánk kelméjét gyárak gépei állítják elő, nem pedig emberi kézimunka, de ez még nem jelenti azt, hogy nem embernek műve, hanem egyszerűen gépek terméke. A „tudat-alatti” csupán műhelye a Szent Léleknek. Ott készíti el számunkra ajándékait, amelyek azután önmagunkat is meglepő módon, készen bejutnak a tudatos lelkünkbe. De Ő készíti el.

Ezen az alapon próbálták is egyesek „modernizálni” a Szent Lélekről szóló hitigazságokat, – akkor, amikor a „tudat-alattinak” gondolata újdonságának káprázatával uralkodott mindenki felett. De azóta már tisztábban látunk. A „tudat-alatti” valóban óriási hatalom. De mégsem királyi ura a tudatnak. Mégis csak a tudatos lélek az igazi lélek. Benne dől el az ember sorsa, nem pedig a „tudat-alattiban”. Meglehet, hogy a „tudat-alattiban” mindent elsodró lavinává nő meg egy-egy folyamat úgy, hogy a tudatot is végzetszerű erővel magával ragadja, – de a lavina megindulásához az első lökést a tudat adta. És meglehet, hogy csodálatos jótétemények forrásai buggyannak fel a „tudat-alattiból”, – de csak akkor, ha előbb a léleknek tudatos felszínét öntözték meg az áldott esők és nedvük onnan szivárgott le a felszín alatti rejtett gyűjtőmedencékbe.

Ezért a Szent Lélek sajátos műhelye gyanánt sem jelölhetjük ki a „tudat-alattit”. Ott is működik, természetesen, hiszen hatalma van egész valónk felett. És ha a „tudat-alatti” általában olyan nagy szerepet játszik az életünkben, akkor nyilvánvaló, hogy a Szent Lélek is felhasználja a maga céljaira. Egyszóval: bizonyos, hogy a Szent Lélek akkor is folytatja bennünk éltető, tápláló, tisztító, világosító, megszentelő munkáját, amikor mi arra nem is gondolunk. Ebben nagy megnyugtató és vigasztalás rejlik. Azonban mégsem ez a döntő fontosságú érintkezésünk és találkozásunk Ővele, – hanem a tudatos. Nem hátulról ragad Ő meg bennünket, hanem előlről. Ha titkon, észrevétlenül közeledik is hozzánk, egyszer csak elénk áll, szembefordul velünk, megszólít bennünket, és úgy vesz hatalmába. Tudatos, minden másnál tudatosabb pillanatok ezek az életünkben.

Ezért igazán személyes ügyünk a Szent Lélek elnyerése és befogadása. Hiszen a „tudat-alatti” folyamatok úgy mennek végbe bennünk, mint a természeti folyamatok, akár a testünk vérkeringése vagy anyagcseréje. A lelkünk tudatos oldala az, amelyben kidomborodik, hogy szelle-

mi lények vagyunk, nemcsak természetiek. Itt bizonyul be, hogy személyiségek vagyunk, nemcsak tárgyak. És pedig éppen azáltal, hogy szemtől-szembe kerülünk az Isten hozzánk intézett szavával és feleletet adunk rája. A Szent Lélek is ilyen személyes társalkodásokban jelenti meg magát nekünk elsősorban és főképpen – és amit a „tudat-alattiban” végez el aztán, az ehhez képest másodrangú.

Mennél tisztább a keresztyénség, annál inkább idegenkedik is mindig attól, hogy a Szent Lélek munkáját olyan szuggeráló, andalító, elbűvölő módszerektől várja, amelyek a tudatot lehetőleg megkerülve mennél hamarabb a „tudat-alattiba” akarnak lehatolni. És ehelyett annál nagyobb súlyt helyez az Istennek a tudathoz szóló, azt felrázó, világos és megragadó üzenetére, – az Igére, mint a Szent Léleknek voltaképpen egyetlen és fő „kegyelmi eszközére”. Ez adja meg a mi református istentiszteletünk és kegyességi gyakorlatunk stílusát. És minden más stílus útja lefelé visz innen, nem pedig felfelé.

Végeredményben tehát meg kell állapítanunk, hogy akármilyen értékes új megvilágításban áll is előttünk ma az emberi lélek, a Szent Lélekről nem tanulunk semmi újat a modern lélektanból. Nem is az a dolga annak, hogy a Szent Lélekről adjon nekünk felvilágosítást. Amit a Szent Lélekről tudnunk lehet és kell, azt Őőle magától tudhatjuk csak meg. És ez a XX. században is csak úgy áll a rendelkezésünkre, mint ahogy rendelkezésre állt az elmúlt évszázadoknak: az örök Igében, amely változatlanul érvényes marad minden idők tudományos áramlatai közepette.

Isten sorozása.

(Református Figyelő, 1929. május 18.)

Ha fel volna találva valamilyen lelkek rejtekeibe látó műszer, akkor sietve felkerekedtünk volna vele ezekben a napokban, hogy megállapítsuk vele egyházunk erőfokát hivatásának betöltésére és kilátásait az előtte levő harcok sikeres megküzdésére. Most volna erre a műveletre a kiváltképpen alkalmas idő: a konfirmáció ideje. Lehet talán vitatkozni arról, hogy mi szól bele döntőbb súllyal egy földi háború esélyeibe: a hadvezetés szakszerűsége, vagy a közlegénység kvalitása. De abban a csatában, amely az anyaszentegyház lelki diadaláért folyik a világban, ez a kérdés tárgytalan. Itt nem kétes, hogy jó-e a haditerv? Csak az a kérdés: megértik-e és engedelmeskednek-e neki? Itt nem kell félni, hogy a hibás vezetés dönti akármilyen romlásba a harcba menő csapatokat. Az élő Isten maga az Ő „seregeinek Ura”. Az egyetlen kritikus kérdés az, hogy milyen vitézekből állanak hadai.

A konfirmáció a sorozás ideje. Most fogadják be az egyháztagság kötelékébe és most esketik fel zászlaja iránti hűségre az új korosztályt. Mennyire „alkalmas”? Milyen öntudatos lélekkel tesz vallást hitéről? Milyen eltökélt szándékkal szenteli oda életét? Milyen a fegyverforgató készsége?

A szívek titkait feltáró röntgenkészülék nem áll a rendelkezésünkre. Pontos felvételt nem csinálhatunk. De sok jelből biztosan megállapíthatunk kettőt. Az egyik az, hogy súlyos bajok vannak. Sok-sok esetben a konfirmáció igazi jelentősége kiveszett a gyülekezetek köztudatából. S ezért bizonyos, hogy itt-ott megtelnek a sorok olyan újoncokkal, akikkel nem lehet sikeres harcba szállni. De a másik az, hogy folyamatban van a gyógyulás. Egyházunk lelkiismeretébe belenyilallott már az a felismerés, hogy a konfirmáció komolyságával áll vagy esik a jövőben és évről évre halad a konfirmáció elmélyülése, megtisztulása, igaz értelmébe való visszahelyezése.

Az idén egészen bizonyosan biztatóbb a sorozás eredménye, mint az elmúlt évek során. És a jövő évben éppen olyan bizonyosan még ígéretteljesebb lesz.

S ne felejtsünk még egyet: mindig többen vannak sorainkban, akik utólag – még nem későn! – ébrednek tudatára annak, hogy minek kellett volna lennie annakidején az ő konfirmációjuknak!

REFORMÁTUS FIGYELŐ

Szerkesztik: DR. VICTOR JÁNOS, MURAKÖZY GYULA, BERECHKY ALBERT

Tanulságul a jövőre.

– Utóhang a Baltazár-Bethlen-ügyhöz. –

Írta: **dr. Victor János.**

Mindenkinek, aki a mai kis Magyarország kétszeresen fontos békességét szívén viseli, igaz örömet szerzett a napisajtónak az a híradása, hogy dr. Baltazár Dezső és gróf Bethlen István között elintéződött az az ellentét, amely a múlt év nyarán, még élénk emlékezetben élő kíméletlen összecsapásokban tört ki. Fokozottan örvend a kibékülés hírének a református közvélemény, amelyet elsősorban érintett kínosan a két kiváló református közéleti szereplő párviadalának látványa.

Örömünknek pusztá regisztrálásánál meg is állhatnánk, ha nem készítené néhány megjegyzés megtételére most az ügy lezárulásakor az a körülmény, hogy annakidején, amikor az események izgalomban tartották egyházi közvéleményünket, lapunk erőteljesen képviselt egy bizonyos álláspontot, amelynek az ügy jelenlegi végkifejlése meghozta a százszázalékos igazolását. Nem az öntetszelgő „lám, igazunk volt” – érzését akarjuk kielégíteni, hanem azt az elvet akarjuk még egyszer a tények utólagosan igazoló fényében magasra tartani – tanulságul a jövőre, – amelyet eleitől fogva képviseltünk a szóban forgó ügyben.

Talán azért sem sújt bennünket az önelégült hiúság vádja, ha – a most nyert igazolástól eltekintve is, – megállapítjuk, hogy jó szolgálatot tettünk annak idején határozott állásfoglalásunkkal.

Amikor egyházi sajtónknak az az egy-két szerve, amely legközelebb áll dr. Baltazár Dezsőhöz, az ő személye iránti érthető ragaszkodástól és lelkesedéstől vezettetve, de éppen emiatt az érzelmi szubjektivitás miatt elhomályosult ítélőképességgel egyházi ügynek minősítette gróf Bethlen István támadását dr. Baltazár Dezső ellen, és ebből kifolyólag megindította egyházi közéletünk mozgósítását a támadás kivédése érdekében: a Református Figyelő volt az egyetlen sajtószerv, amely a kényes kérdésben nyíltan és erőteljesen megmondotta az igazat, – azt, hogy politikai összecsapásról lévén szó, egyházunk életébe annak keserűségét és izgalmait nem szabad átplántálni.

Laptársaink mind vagy hallgatással tértek napirendre az ügy felett, vagy pedig beérték olyan óvatos megnyilatkozásokkal, amelyek végeredményben irányítás nélkül hagyták és a maga tapogatózó egyéni belátására bízták az olvasót. Ezzel mindenesetre megkímélték magukat azoktól a támadásoktól, amelyek bennünket értek. Azt, hogy mi dr. Baltazár Dezső megtámadtatását egyházunkra közvetlenül nem tartozó politikai afférnak minősítettük, – a református érdekek „elárulásaként” könyvelték el a rovásunkra egyesek, akik szerint az egész magyar reformátusságnak a maga sérelmét kellett volna éreznie gróf Bethlen István támadásában és szolidárisan, egy emberként kellett volna felzúdulni az ellen. Jól tudjuk, hogy azt a felelősségteljes, nagy missziót, amelyet minden református sajtószerv visel, mi is csak nagyon sok gyarlósággal megterhelten és sok jogos bírálatnak kiszolgáltatottan tudtuk és tudjuk teljesíteni. De visszatekintve a múlt év munkájára, úgy érezzük, hogy azért az egy szolgálatért

is érdemes volt Református Figyelőnek is lenni más egyházi lapok mellett, hogy ebben a közfigyelem középpontjába került sajnálatos vitában még a népszerűtlenség ódiumát is vállalva legalább egy református lap megvédje az egyház politika-feleltetésének a nagy református elvét.

Már most kitűnt, hogy csakugyan nem az egyházunk mártíriumáról volt szó, hanem csakugyan tisztára politikai konfliktusról két politikus között. Nem tudni, milyen motívumoktól vezettetve, mert hiszen a nyilvánosság elől elzárt magánbeszélgetésben játszódtott le a kibékülés, bizonyára előkészítve közvetítők szolgálataival, ami azonban szintén a kulisszák mögött játszódtott le, – vagy az általános politikai helyzet időközben bekövetkezett változása, vagy a maguk politikai célkitűzéseinek módosulása alapján ugyanazok a szembekerült politikai tényezők megint szövetséges társakká is válhattak. Teljesen az egyházi életen kívül, politikai purparlák útján elérhető volt a megoldás, – nyilvánvaló tehát, hogy az egész probléma is kívül esett az egyházi élet körén.

Igaz részvétellel gondolunk most azokra, akik annak idején az ellenkező álláspontból szállottak akcióba. Felettebb kényelmetlen lehet a helyzetük. Presbitériumoknak és más egyházi közületeknek a vezetői, akik annak idején határozatokat hoztak, deklarációkat tettek közé és belevitték az egyházat egy tüntető állásfoglalásba, – most hogyan néznek vajon a szemébe a mozgósított testületeknek? Csak olyanféleképpen állhatnak elébük, mint a tűzoltóparancsnok, aki tűzvészről vélt értesülni, fel is vonul egész apparátusával, de a hely színén kénytelen megállapítani, hogy van ugyan tűz, de nem olyan, amely a tűzoltóságra tartoznék; vagy mint a rendőrtiszt, aki kivezenyi legénységét a köznyugalom megvédésére, de a tett helyén azt találja, hogy volt ugyan nyugalomháborítás, de olyan, ami a rendőrség nélkül oldódik meg legjobban, sőt már meg is oldódott, még mielőtt külső beavatkozás történt volna. Kár volt, kár volt csatasorba szólítani az egyházat!

De mégsem volt kár, ha megmarad a tanulság a jövő számára. *Jöhetnek idők, amikor a politika berkeiből csakugyan veszedelmek farkasai fognak előtörni egyházunk csendes házaira és amikor valóban egyszálalig mindenkit talpra kell állítanunk a védelem érdekében.* A mostani eset tanulsága az, hogy a mozgósító vészkiáltásokkal nagyon óvatosan kell bánni. Mert ha még egy néhányszor alaptalannak találna bizonyulni egy-egy vészhi, és fölöslege erőfeszítésnek találna bizonyulni egy-egy egyházi tömeg-manifesztáció: ki fog akkor majd hinni a riadónak és ki sereglük a harcra, ha egyszer igazán feltűnedeznék és komoly erőpróbát provokálna valami nagy veszedelem? *Az egyháznak tömegeiben szunnyadó protestáló és rezisztáló erő egyik drága öröksége a múltnak, óvni és tartogatni kell olyan történelmi pillanatokra, amelyek méltók hozzá, – amelyekben csakugyan az egyház ügye forog kockán.*

De legyen az utolsó szavunk mégis az öröm szava a konfliktus elintézése felett. Hogy egyházunk fiai odakinn a politika mezején hogyan kamatoztatják a közös édesanyától kapott értékeiket, az az ő dolguk és nem tartozik az egyházi életre. De az igenis érinti az egyházat, hogy politikus fiai akármilyen utakon járva is, még ha ellentétes irányban akarják is szolgálni az ország ügyét, – megmaradjanak egymás megbecsülésében. Ebből a szempontból volt csak egyházi ügy a Baltazár-Bethlen vita – mindnyájunk mély fájdalomára. És ennyiben egyházi ügy ennek a vitának a befejezése is, – mindnyájunk igaz örömére.

Zwingli bizonyágtétele.

(Halálának 400 éves évfordulóján a Kálvin téri templomban 1931. okt. 11.)

Senki se dicsekedjék emberekkel. Mert minden a tietek.
Akár Pál, akár Apollós, akár Kéfás, akár világ, akár élet,
akár halál, akár jelenvalók, akár következendők, minden
a tietek. Ti pedig Krisztusé, Krisztus pedig Istené.

I. Kor. 3, 21-23.

(I. Kor. 3, 5-15. olvasása után)

A mai napot az egész református világ, sőt bizonyára azon kívül is, más evangéliumi egyházak nagy része is emléknapként ünnepli meg. Négyszáz évvel ezelőtt, 1531. okt. 11-én történt, hogy a reformáció svájci ágának első vezéralakja, Zwingli Ulrich, a zürichi eklézsia lelképásztora Zürichtől egy félnapi járásra, Kappel falu határában, egy szerencsétlen ütközetben, amelyben a hamarosan összekapott és harcbanvetett zürichi csapat hasztalan próbálta meg útját állni a váratlanul Zürich ellen felvonuló szövetséges római katolikus kantonok túlerőben levő seregének, halálos sebbel ottmaradt a harcmezőn, hogy aztán másnap a diadalmas ellenség felnégyelje és máglyán elégesse tetemeit, hamvait pedig a világ minden tája felé a szeleknek szórja.

Ezen a helyen és ebben az órában nem a történelmi visszaemlékezés a feladatunk. Az Isten örök Igéjének hallgatására gyülekeztünk mi össze. De lehetetlen kivonnunk magunkat az emlékezés hatalma alól is. És ezért azt a kérdést vethetjük fel: mi az Igének az az üzenete, amely éppen a Zwingli Ulrich alakjának elibénk tornyosulásakor világosodik meg előttünk és nyer különös hangsúlyt számunkra?

Azt hiszem, az egész Szentírásban nem találhatunk még egy helyet, amely közelebb férhetne a szívünkhöz ebben a pillanatban, mint alapigénk. A keresztyén ember szabadságlevele van Pál apostolnak ezekben a szavaiban megírva. „Minden a tietek.” Mindennek urai vagytok, minden alátok van rendelve, minden nektek szolgál. Egyetlen egy az, akinek ti vagytok alája vetve feltétlen hódolatra és engedelmisségre: Krisztus. „Ti pedig a Krisztuséi.” Éspedig azért, mert Ő teljesen és tökéletesen „az Istené”, s ezért az Ő uraságában az Isten urasága nyilvánul meg és dicsőül meg.

Az a „minden”, ami felett úrnak nyilvánítja Pál apostol a Krisztus rabszolgáit, felölel térben és időben korlátlanul csakugyan mindent, – világokat, életet, halált, jelent, jövőt. De most mellőzzük ezeket a végtelen távlatokat és maradjunk meg annál, amivel az apostol kezdi, ami voltaképpen kipattantotta belőle ezeket a súlyos kijelentéseket. A tietek Pál, Apollós, Kéfás is – az Istennek szolgálói, „akik által hívőkké lettetek”. Az emberek nevére felesküdt, pártoskodó korinthusi hívekkel elsősorban ezt akarta megértetni az apostol ebben az egész fejezetben, amelynek záróhangja az alapigénk, – hogy még lelki vezetőikkel szemben is meg kell őrizniük keresztyéni méltóságukat és függetlenségüket. Nem az a viszony a keresztyén ember és az élen járó egy-egy vezérlő lélek között, akinek emberileg szólva mindent köszönhet, – hogy az uralkodhatnék fölötte. Csak Egyetlen egynek szolgáltathatja ki magát a keresztyén lélek: Krisztusnak, Őáltala Istenének. Mindenki más – a legnagyobbak is – csak szolgálatra adatott, érette van, „az övé”, hogy hasznát lássa.

Ez az igazság az, amelyet kiváltképpen megtestesülve láthatunk a Zwingli Ulrich alakjában, amint négy évszázad távolságából felmagaslik előttünk. „Senki se dicsekedjék emberekkel”. Nos, a Zwingli neve nem vált jelszóvá, s az ő személyisége nem lett pártos emberszolgalat zászlajává. Ha a reformáció korában egy ideig beszéltek is „zwingliánizmusról”, ennek a mozgalomnak a hullámai csakhamar belesimultak az egyház egyetemes életébe.

Ha van okunk magunkat valamivel vádolni Zwinglivel kapcsolatban, az inkább a háládatlanság vétke: még annyira sem ápoljuk az emlékezetét, amennyire az kötelességünk volna.

Ebben kétségtelenül része van a Zwingli egyénisége alkatának is. Nem az a csillogó pont a múltnak ködében, amely szikrázó fényével úgy lebilincselné és elkápráztatná a szemünket, mint más reformátorok alakja. Luther Márton szemében a német lélek mély tüzei égnék. Kálvin homlokán a francia szellemnek domináló fényessége sugárzik. Zwingli mindenestől fogva svájci ember. A svájci hegyek szabad pásztorainak és a svájci városok szabad polgárainak a demokratikus talajából nő ki, és minden derekas kiválósága mellett is, mintha beleveszne környezetének szürke tömegébe.

De ez csak negatív oldala a dolognak. Ha közelebbről is szemügyre vesszük Zwingli életét és munkásságát, ennél többet is mondhatunk. Nem csak hogy nem foglalja le a maga számára a hódolatunkat, hanem önmagán túlra utalva kiváltképpen alkalmas arra, hogy egész lelkünket odafordítsa az Egyetlenhez, akinek tulajdonul adhatjuk magunkat.

I.

Szembeszökő módon kidomborodik a Zwingli alakjában az az igazság, amelyet Pál apostol ebben a nevezetes fejezetben olyan erővel hangsúlyoz, hogy legnagyobb lelki vezetőink is valami náluknál nagyobb hatalomnak az eszközei csupán. Áldott munkát végeznek, az egyik plántál, a másik öntöz, és e nélkül nem virulhatna az élet. De milyen hiábavaló igyekezet volna minden plántálásuk és minden öntözésük magában véve. Az életet nem ők adják a plántába. Annak növekedése láthatatlan erők titokzatos munkájától van: „Isten adja a növekedést”, és minden emberi szolgálat csak alázatos kiszolgálása lehet annak az életerőnek, amely rejtelmesen tör a maga kibontakozása felé.

Meggyőzően kitűnik ez Zwinglinél már abból is, hogy ő párhuzamos jelensége az egyháztörténetnek Luther Márton mellett. Ugyanakkor, amikor a német reformátor vívódik a maga szerzetesi cellájában és tanári katedráján Wittenbergben, egy távoli svájci parókián, dolgozószobájában könyvei fölé hajolva tusakodik a másik reformátor is. Kálvin még tanuló gyerek-ember akkor, és amikor föllép, már az előtte jártak tanításán nevedezett tanítvány. Őt függésbe lehet hozni a többiekkel szemben. De Zwingli egészen függetlenül jutott el Lutherrel egy időben – nagyjában és egészében – ugyanarra a reformatori programra.

Miért? Mert ugyanaz a Biblia volt mindkettőjüknek a kezében és ugyanaz a válság égette mindkettőjük lelkét, amelyből a Bibliában megértett isteni szó mutatott nekik kivezető utat. Milliók lelkét gyötörte voltaképpen ugyanaz a vágy: kiszabadulni és megtisztulni egy megromlott korszak rabságából, és valami újat, jobbat találni; és milliók sóvárgása teljesedett be, amikor az újra tisztán meglátott Krisztusban életet talált a német szerzetes és a svájci prédikátor.

Nem lehet balgatagabb szemlélete a reformációnak, mint pusztán néhány izgága lélek nyugtalankodására visszavezetni az egészet. Krisztus nyugtalanította az emberiség lelkét azokban a napokban. Attól kezdve, hogy az Ige testet öltött és Krisztus itt járt köztünk ezen a földön, lehetetlen volt nyugvópontra térni alacsonyabb szinten, mint amit Ő mutatott. Ő beoltotta az emberiséget a maga életével, s ez az élet hajtott és növekedett közöttünk feltartóztatás nélkül. Jöhettek téli fagyok, amelyekben elhaltak látszott. De aztán egy-egy tavaszi nekilendüléssel

megint csak kirügyezett és lombba borult. Ez történt a reformációban is. Isten adta a növekedést. A Szent Lélek titkos hatalma háborgatta meg a szunnyadó tömegeket, hogy új lökést kapjon az egyház fejlődése. Krisztus rejtőzködött az események mögött, hogy előbbre vigye a maga kiábrázoltatását a végső, győzelmes befejezés felé.

Ha itt is, ott is, egy-egy vezérlő szellem előtt öntudatosan kivilágosodott ez a titok, és fel-emelték szavukat és belevetették magukat a harcba a nagy átalakulásért: nem ők vitték véghez annak sikereit. Csak eszközei voltak a láthatatlanul munkáló kéznek. A cél, amely maga felé vonzotta egész korukat ő általuk is: Krisztus volt.

II.

Szemléletesen megfigyelhető Zwingli reformátori munkájában az a másik igazság is, amely kicsendül Pál apostol szavaiból, hogy bármily sokat köszönhetünk is lelki vezetőinknek, egyiknek sem köszönhetünk mindent. Már csak azért is, mert többen vannak – Pál, Apollós, Kéfás, – és mert mindegyikük különbözik a másiktól, – nyilvánvaló, hogy egyikük sem teszi feleslegessé a többit. Válogathatunk bennük. Mindegyiküktől nyerhetünk valamit. De egyiktől sem az egészet, hanem csak részeket, amelyek egymást kiegészítik és egymás hiányosságait kipótolják. „Amint kinek-kinek az Úr adta”. Mindegyiknek megvan a maga szerepe. Munkafelosztás van az Isten gazdaságában. Az egyik plántál, a másik öntöz. A teljesség, amelyből mindegyik a maga részét vette: Krisztus.

Zwingli sem vezet el bennünket az Isten kijelentésének a teljességére. Neki is csak egy rész adatott a napfény fehér sugárzásából, és őt is úgy lehet csak igazán méltatnunk, hogy oda-helyezzük a többiek közé, akikkel együttvéve adja az Isten fényének szivárványos színekét.

Reá szükség volt Luther mellett. Mert Luther az egész keresztyén világ javára a maga üdvösségért vívódó lelkével rátalált az elrejtett kincsre: a Krisztusban megjelent kegyelemre, amelyben hit által megigazulást nyer a bűnös ember. De jönnie kellett valakinek, aki ezt a mámoros felfedezést a nyugodtabban gondolkozó értelem fényében is szemléli, és a megfeszített és feltámadott Krisztus nagy titkát kapcsolatba hozza mindazzal, amit Istenről a világ teremtésének, fenntartásának és kormányzásának tükréből amúgy is tudhatott, vagy legalább sejtve kiolvashatott az ember. Jött is Zwingli a korabeli humanista tudományosságban kiművelt széles látókörű és áttetsző elme, és ugyanazt, amit Luther a kárhozattól szorongatott és váltságot nyert emberi lélek szempontjából elmondott, elmondta a világot teremtő Isten szempontjából, – nem olyan izzó hangon, amelyben még benne égett az átélt gyötrelemnek és csodás felszabadulásnak az izgalma, – de annál higgadtabban és átgon-doltabban. Nem is csoda, ha Luther idegennek érezte ezt a hangot, és amikor az úrvacsora kérdésében szembekerültek egymással a felfogásaik, Zwinglit azzal vádolta meg, hogy az Ige csodáival emberi okoskodást helyez szembe. De Zwingli után is jönnie kellett valakinek, aki megóvjá a reformációt attól, hogy az emberi filozófia kísértéseitől elsodortassék a racionalizmus sekélyes vizeire. És jött is Kálvin, aki a Zwingli világos logikáját összeegyeztette az Írás misztikájával – az isteni kijelentés egyszersmindenkorra szóló, észfölötti módon adott tényét úgy ragyogtatva fel a Krisztusban, ahogy azt sem régi bölcselők, sem soha sehol az emberi ész ki nem okoskodhatja magából.

Mindegyikük leróta a maga szolgálatát, de mindegyiké csak egy-egy hozzájárulás volt az egészhez. Valamennyiüktől tanulhatunk, de csak egy a mi Főprófétánk, akiben „az Istennek teljessége lakozott”, aki minden kérdésünkre megtanít az Istennek elégséges ismeretére: Krisztus.

III.

Végül világosan leolvasható az az igazság is a Zwingli alakjáról, amely ott bujdokol Pál apostol sorai között ebben a fejezetben, hogy lelki vezetőink is, csakúgy mint mi mindnyájan, bűnös emberek. Életüket és munkájukat ők is állandóan a vétkezés kockázatai közepette végzik. „Ki-ki meglássa, mi módon épít”. A legjobb fundamentumon, az egyetlen örök fundamentumon is lehet rosszul építeni. A legjobb ügy szolgálatában is lehet hibákat elkövetni. Majd az ítélet tüze próbálja meg az Isten legnagyobb szolgáinak művét is, és kegyelemből tartatnak meg ők is, mint akárki más. Csak egy az, aki nem esik ítélet alá, a Krisztus. Ő maga a fundamentum, amelyen kívül „nem vettethetik más”, és amely az örökkévalóságra megáll. Ő hordozza a neki szolgálók életét is.

Afelől egyetlen reformátor sem hagyott fent a legcsekélyebb kétséget sem, hogy magáról így vélekedik. A különbség Zwingli és a többiek között csak annyi, hogy ennek az alázatos büntudatnak a szemmel látható támpontjait nála még az évszázadok távolságából is láthatjuk úgy, ahogy a többieknél nincs módunkban látni. Megvoltak az életének köztudomású fogyatkozásai. Életrajzírói nem hallgathatják el azokat a dolgokat, amelyekben nem állítható oda követendő példaképpen az utókor elé. Voltak ifjúkori kisiklásai, amelyeket utólag szégyenkező bűnbánattal kellett megvallania. Elkeseredett hitvitáiban nagy reformátortársával szemben elragadta a hév, és nem tudott felülemelkedni korának nyers és szenvedélyes modorán. Még azt a kérdést is fel lehet vetni: vajon nem maga vont-e fejére azt a szomorú véget, amely a kappeli csatamezőn utolérte: vajon nem volt-e elhibázott az a politika, amelyet Zürich városának ő sugallt az ellenséges kantonokkal szemben, s amely olyan gyászos kimenetelűvé vált.

De ne jöjjenek az ellenségeink, és ne mutogassanak rá kárörvendve a mi hőseinknek ilyen hibáira. Mi azokat jól ismerjük. Mit jelentenek ezek? Csak azt, hogy mi a mi üdvösségünk reménységét nem vethetjük sem Zwinglibe, sem senki másba azok közül, akik által – emberileg szólva – „hívökké lettünk”. Ők csak szolgák voltak, és a maguk idején elvégezték a maguk tisztét. Építettek az Isten házának falaiba sok „aranyat, ezüstöt, drágakövet”, ami ma is szikrázva tündöklök a napfényben, és az örökkévalóságban is meg fog állni tiszta ragyogásban. Legyen érte áldott az emlékezetük. Máskor meg építettek „fát, szénát, pozdorját” is, – meg sem kellett várnunk az örök ítélet tüzét, elég volt már hozzá az eltelt négy évszázad próbatétele is, hogy kitűnjék: mi volt munkájukban a megítélt emberi gyarlóság.

Nekünk elég az, hogy a Krisztus fundamentumára építettek. Az egész munkásságukkal Őhöz utasítanak bennünket. Nekik maguknak is egyedül az Ő érdemében volt a bizalmuk, és minket is arra tanítottak, hogy senkinél meg nem állva egyenesen Őhöz siessünk, és Őnála találjuk meg nyugvópontunkat. Mert egyedül Ő a szeplő és folt nélkül való, akiben gyönyörködhet az Atyának szeme, s aki a maga tökéletes életének áldozatával nekünk is utat szerzett arra, hogy igazságának fényes öltözetében megállhassunk az ítélet széke előtt.

*

„Minden a tietek – akár Pál, akár Apollós, akár Kéfás”. Ők csak eszközök, – Krisztus a cél. Ők csak töredékes részek, Krisztus a teljesség. Ők csak gyarló emberek, Krisztus az Istennek üdvösségszerző Fia. Ők mind arravalók, hogy ti a Krisztuséi legyetek, és így Istenéi.

„Ti pedig a Krisztuséi vagytok” – ezt hirdeti nekünk Zwingli emléke. Ha a kappeli lankákról fölkerekedik ma az őszi szél és elszáll szerte a világon, – ezt suttogja mindenkinek a fülébe: „Ti pedig a Krisztuséi vagytok”. Ha megkondulnak ma az öreg zürichi dómnak harangjai, amelyben egykor Zwingli „prófétált”, s amely ma is úgy áll a dombtetőn, mint egykor – hangjuk ezt zúgja bele a világba: „Ti pedig a Krisztuséi vagytok”.

Hadd értse meg éppen ez a mai világ, amely annyiszor csalódott mindenféle vezérszellemekben és annyi iskolának fordított hátat kiábrándultan, amelybe beiratkozott az élet titkát megtanulni; ez a világ, amely olyan súlyos betegségben sóvárog végre az igazi tekintély után, amely előtt meghódolhatna, hogy megtalálja békességét, rendjét, gyógyulását: egy van, aki jogot formálhat arra, hogy tulajdonába vegye: – a Krisztus. „Ti pedig a Krisztuséi vagytok”.

S amint odaütődik a mi szívünkhöz is ez az üzenet, feleljünk rá boldogan és hálásan a mi Káténk felejthetetlen első vallástételével – ezért voltak reformátorok e világon, evégre adattak minekünk, és ezért nevezhetjük magunkat ma is reformátusoknak: – Valóban, „mind életünkben, mind halálunkban az minekünk egyetlen vigasztalásunk”, hogy „testestől-lelkestől nem a magunkéi, hanem a mi Urunkéi, a Jézus Krisztuséi vagyunk”.

A marburgi centennárium.

(Református Figyelő, 1929.)

Ez év október havának legelső napjaiban megértük 400 éves évfordulóját annak az eseménynek, a „marburgi colloquimnak”, amely végleg eldöntötte a reformáció ügyének két ágra szakadását s amelytől azért joggal keltezhetjük a külön lutheri és külön református egyház kialakulását.

A múlt hetekben feltorlódo anyag megakadályozta lapunkat abban, hogy a kellő időben foglalkozzék ennek az évfordulónak a méltatásával. Ha most némi késedelemmel térünk erre vissza, megvigasztal az a körülmény, hogy maga a jubiláris dátum egyébként is mostoha sorsra jutott. A protestáns világ nem mulasztotta el az alkalom méltó megünneplését, de az akadályozó körülmények miatt szintén nem a kellő időben, hanem előbbre tolt terminussal, már szeptember hó közepén róttá le kegyeletes megemlékezését. Mintegy 200 egyházi vezérember gyűlt össze Marburgban, a festői laanparti egyetemi városkában erre az alkalomra, – nagyjából németek, de rajtuk kívül számos külföldi egyház kiküldöttei is. A mi egyházunk részéről Dr. Antal Géza püspök és Dr. Kováts J. István egyházkerületi főjegyző jelentek meg, – az utóbbi voltaképpen mint a Református Egyházak Világszövetségének egyik megbízottja, annak elnökével, Dr. Richards György amerikai teológiai igazgatóval együtt.

Az ünnepségek nem voltak olyan nagyszabásúak, mint a tavaszi speyeri jubileuméi. Akkor, a nevezetes „protestáció” évfordulóján, nagy tömegeket mozgósított az a körülmény, hogy Speyer francia megszállás alatt lévén, nem csak protestáns, hanem német nemzeti demonstráció színhelyéül is kínálkozott. De meg maga a 400 évvel ezelőtt lejátszódott speyeri esemény is „mutatóssabb”, a tömeg képzeletét jobban megragadó dolog volt, mint a néhány hónappal később lejátszódott marburgi fordulat. Amaz ország-világ nagy nyilvánossága előtt bejelentett komoly és sikeres hadüzenet volt a lelkiismeret dolgaiba beavatkozni akaró politikai hatalom ellen, – és ezzel a reformáció ügyének életjogot követelő *ereje* vált örökre nyilvánvalóvá. Emez a marburgi vár tornatermében, tudósok és előkelőségek zárt társaságában lejátszódó teológiai értekezés volt, amely végül is sikertelenül próbálta megmenteni a reformáció mozgalmának az egységét s így betekintést engedett mindenkorra annak emberi fogyatékoságaiba.

És mégis azt kell mondanunk, hogy Marburg jelentősebb állomása volt a történelemnek, mint Speyer. Mert ami Speyerben történt, valahol, valamikor, valamilyen formában mindenképpen bekövetkezett volna. Nem lehetett kétséges, hogy ha egyszer összeütközésbe kerül a reformáció akármilyen ellenséges, elnyomására törekvő politikai hatalommal, – nem fogja beadni a derekát, hanem ragaszkodni fog életjogához. Csak történelmi esetlegesség, hogy éppen az 1529-i speyeri birodalmi gyűlés vált a vallásszabadság követelményének világra szóló kiobbanási alkalmává. – Az ellenben, ami ugyanazon év őszén Marburgban történt, nem volt előre látható. Váratlan dolog sem volt, – az igaz. De hogy be fog-e következni csakugyan, vagy elhárítható lesz-e, azt aggódó erőfeszítések közepette várták az érdekeltek. Marburg egyike azoknak a vízváltóknak, amelyeknél – emberileg szólva – egészen más irányt is vehetett volna az események folyása. Éppen ezért soha sem lehetett elhallgattatni a panaszos bírálat hangjait azokkal szemben, akiken múlt, hogy nem másképpen történtek a dolgok, mint ahogy történtek.

A marburgi vitát ugyanaz a törekvés hozta létre, amely már Speyerben is erőteljesen és pedig nagy sikerrel érvényesült: a reformáció ügyével tartó világi hatalmasságoknak törekvése a reformáció egységes frontjának a kiépítésére. Speyerben együtt „protestáltak” a wittenbergi és

a zürichi reformáció hívei és ennek az egységnek nyilvánvalók voltak a nagy előnyei. De hogy ez az egység több legyen alkalmi összefogásnál, közös nevezőre kellett hozni a reformáció két ágának lelki vezetőit is. Luthert és társait egyfelől, Zwinglit és a vele tartókat másfelől. Erre a feladatra vállalkozott a fiatal, nagyratörő hesseni örgróf, Fülöp, amikor a két csoportot meghívta marburgi várába, hátha személyes együttlétben meg tudják oldani azokat a kérdéseket, amelyek miatt messziről olyan heves vitáikkal lövöldöztek egymást.

A helyzet sürgette ezt az egyeztetési kísérletet, – mert a már ötödik éve tartó „úrvacsorai vita” éppen eléggé kiéleződött. Egy egész polcot meg lehetett már tölteni azokkal a röpiratokkal és könyvekkel, amelyekben mindkét fél hadakozott a maga meggyőződéséért s a másiké ellen.

A marburgi együttlét alatt csakugyan más, nyugodtabb és emelkedettebb hangulatban folyt a vita, mint előzőleg írásban. De végül is sikertelenül zárult a többnapos értekezés. A már irodalmilag kifejtett érvek újra felvonultak egymás ellen és álló harcban merevedtek meg egymással szemben. Luther megmaradt a „hoc est corpus meum” szó szerinti értelmezésénél. Az úrvacsorában élvezett kegyelmi ajándék misztériuma előtt való alázatos leborulás nála elválaszthatatlanul összeforrott a szereztetési igékben való hittel. Azoknak minden magyarázatát veszélyesnek érezte a sákramentum lényegére nézve. Viszont Zwingli és társai, szintén következetesen a maguk egész lelki beállítottságukhoz, a „hoc *signifat* corpus meum” értelmezése mellett érveltek. Az ő humanizmuson nevelődött világos szellemük idegenkedett olyan irracionális mozzanattól, amely egy szóra támaszkodhat csak, de nem a Szentírás általános tanítására. Mindkét fél erősen állt a maga álláspontján. De volt közöttük egy nagy különbség. Luther viselkedésén meglátszott, hogy nem tud megszabadulni a Zwingliék iránti előítéletétől. Eleitől fogva áldozata volt annak az optikai csalódásnak, hogy a svájci reformáció, amikor jelképesen értelmezi a kenyérről és borról szóló igéket, voltaképpen egy követ fűj azokkal a szélsőséges elemekkel, – akik Carlstadt vezetése alatt annyi bajt okoztak a wittenbergi reformációnak, – akik minden kegyelmi eszközt lebecsültek, amely által a Szentlélek működik az egyházban és mindent az egyén belsejében megnyilatkozó kegyelemtől vártak. Az egyoldalú spiritualizmustól való ez a félelem végig elfogulttá tette Luthert a szemben állók iránt. Lutheréket viszont azzal gyanúsították, hogy ők a Krisztus „testének” a jelenléte címén voltaképpen a római egyház átlényegülési tévtanát csempészik be újra. De ezt a bántó előítéletet Marburgban levetkőzte a Zwingli csoportja. A bizalmatlansággal szemben meleg testvéri készséget tanúsított. Luther a kritikus ponton végül is csak a szakadékot látta és pedig tőle telhetőleg mélynek és szélesnek látta, Zwinglinek ellenben könnybe lábadt a szeme, mert a szakadékon át is szeretett volna testvéri jobbot nyújtani.

Aki elolvassa azt az okmányt, amelyet a tárgyalás végén aláírtak, az nem tud megszabadulni attól a benyomástól, hogy Luther merevségét ott nyomban dezavualták a jelenlevők, köztük ő maga is. Először is 14 pontban összefoglalták mindazt, amiben megegyeztek, és bátran el lehet mondani, hogy ebben benne van a „substantia christianismi”. Az okmány végén foglal helyet, a 15. pontban, a megoldatlanul maradt ellentét: „Ámbár arra nézve, hogy Krisztusnak teste és vére testileg jelen van-e a kenyérben és a borban, ezidőszerint nem tudtunk megegyezni, mégis szükségesnek tartjuk, hogy az egyik fél a másikkal szemben, amennyire csak kinek-kinek lelkiismerete elszenvedheti, keresztyéni szeretetet tanúsítson és mindkét fél buzgósággal könyörögjön a Mindenhatóhoz, hogy Szent Leleke által az igaz értelemben megerősítsen bennünket. Amen”. Ez mégis csak másképpen hangzik, mint a „Bennetek más lélek lakik!” elutasító lutheri zárószava.

A reformáció két nagy ágához tartozók azóta is sokszor vétkeztek egymás ellen, de nagyjában és egészében véve az elmúlt négy évszázados történetet, hálát adhatunk az Istennek, hogy nem a nagy német reformátornak ez a válságos ponton elkövetett nagy hibája öröklődött tova

apáink nemzedékein át, hanem a szolidaritásnak azok a hangjai bizonyultak maradandó erejűeknek, amelyek mégis kicsendültek a marburgi okmányból.

A most lefolyt ünnepségek is természetesen a protestantizmus egységének a jegyében álltak. Az egybegyűltekre reáesett a mai világkeresztyénség egységmozgalmainak a fénye és az elkülönült protestáns felekezetek és hitvallások értékeinek hangsúlyozása mellett is, mégis csak az egymással való testvéri összefogást pecsételték meg tárgyalásaikkal. Amikor végighallgatták az ünnepségek egyik leghatásosabb mozzanatát, az eredeti hely színén, korhű jelmezekben, marburgi diákok előadásában felelevenített hitvitát, mind egyek voltak afeletti örömeikben, hogy azok a lovagterem esti homályában gyertyafénynél az asztal körül röpködő, pattogó, kemény vitázó szavak – csak egy régi múltnak az emlékei.

Kálvin János a marburgi vita idejében még 20 éves diákember volt francia hazájában. Egy évtized múltán, amikor már ő is odaemelkedett a reformáció előharcosainak a sorába, a lelkekben még mindig rezgett a marburgi kudarc csalódásainak az utóhatása. De amikor egy külön könyvecskében ő is kifejti álláspontját az úrvacsora kérdésében, – ő már a harcok hullámos vizei felett szárnyal. Sem nem Luther-párti, sem nem Zwingli-párti. Az ő úrvacsora-tanában megvan a Luther mély kegyessége, amely megfoghatatlan titkot él át a sákramentumban, de megvan a Zwingli értéke is: a betűtől való szabadság. Ezért mindkettőjüket bírálat alá is veheti: *„Mindkét fél hibás volt abban, hogy nem voltak eléggé türelmesek egymást meghallgatni, hogy elfogultság nélkül kövessék az igazságot, bárhol található is meg”*. És ugyanakkor mindkettőjük előtt leróhatja a hálás kegyelet adóját: *„Mivel láthatjuk, hogy szent életű és kiváló tudású férfiak... telve az egyház megépítéséért való páratlan buzgalommal, kötelesek vagyunk róluk mindenkor szerényen és tisztelettel ítélni és szólni...”* A harcokra ő már nyugodtan tekint vissza és szeretné az Evangélium népében is lecsillapítani a még el nem múlt fájó háborgásokat. *„Minthogy az a harc, amely a mi korunkban annyi keserűséggel folyt le, felettébb áldatlan volt..., szeretném, ha az emlékezete is eltűnnék... Az Isten nevében kérek minden hívő embert, hogy ne botránkozzék meg felettébb azon, hogy ily nagy ellenkezés támadhatott azok között, akik mintegy vezérekül rendeltettek az igazságnak újra napfényre hozatalában. Mert nem szokatlan dolog az, hogy az Úr meghagyja az Ő szolgáit valamelyes tudatlanságban és eltűri, hogy harcban álljanak egymással. Nem azért, hogy mindenkorra meghagyja őket ebben, hanem csak ideig, – hogy megalázza őket. És valóban, ha minden a kívánságaink szerint történt volna eddig, az emberek talán elbízták volna magukat, vagy legalább is kevésbé ismerték volna el az Isten kegyelmét, mint ahogyan az megilleti Őt. Így az Úr meg akarta fosztani az embereket minden dicsekvés alapjától, hogy egyedül Ő dicsőíttessék meg”*.

Világos, hogy ezen az alapon Kálvin nem mondhatott le arról a reménységről, hogy ami Marburgban nem sikerült, azt a jövő meg fogja hozni. „ha majd az Istennek tetszeni fog egybegyűjteni mindazokat, akik hívatra lesznek” a megegyezés kidolgozására. „Addig pedig meg kell elégednünk azzal, ha testvériségben és közösségben élnek az egyházak, amiképpen ez szükséges a megegyezéshez az Isten parancsolatai szerint”.

Marburgra való visszatekintésünkben is, a protestantizmus jövőjébe való előretekintésünkben is jó nekünk, Kálvin hú tanítványainak lenni és mindenképpen, mindenekben az Isten dicsőségét keresni.

ÚJ KENYÉR – ÚJ PARANCSOLAT

(„Református Egyház” 1953. július 15.)

A naponkénti friss kenyér is jóízű, de az új kenyér százszor inkább az. Bár évről évre megismétlődik közöttünk az az esemény, hogy a föld friss termésével kerül meg asztalunk, mégis megmarad eltörölhetetlenül benne az, ami új, aminek megunhatatlan jó íze van: Isten Atyánk maradt, az Ő ajándékozó keze nem fárad el, van végére mehetetlen isteni gazdagság és hűség. Ez a forrása hálaadásunknak az új kenyérért akár a család, akár a gyülekezet körében törjük meg azt.

De ha csak ennyi volna a keresztyén hála, könnyen hangulattá válhatna. A hála akkor egészséges, ha teljes. S akkor teljes, ha nemcsak egy múltó pillanatot tölt be, hanem megérteti velünk eddigi életünk sorát s fényt vetít az előttünk levő útra is. Akkor teljes, ha bűnbánatos emlékezés és őszinte fogadalom hajt ki belőle. Maga az úrvacsoraosztás minden alkalommal – nemcsak új kenyérkor – erre figyelmeztet és erre szólít fel: bűnbánó emlékezésre és fogadalomtételre.

Mi jellemzi a mi ezidei hálaadásunkat, amelynek teljesebbnek és készségesebbnek kell lennie, mint az elmúlt évinek? Elsősorban az, hogy nem tartjuk szégyellni valónak, hogy templomainkban, ahol olyan sok szó esik lelki dolgokról, egyre többször emlékezünk meg emberi életünk hétköznapi ajándékairól s így az új kenyérről is. Nem tartjuk szégyellni valónak, hogy új fényt kapott előttünk ez az ügy. Minden jó adomány és minden tökéletes ajándék felülről való, és a világosságok Atyjától száll alá. Megértettük, hogy a testi kenyérért hálát adni nem jelent kevesebbet, mint amikor a lelki kenyérért való hálánkat foglaljuk imádságba. Éppen hitünk szempontjából nem jelent kevesebbet. Emlékezzünk arra az evangéliumi történetre, amikor Jézus a gutaütött meggyógyítása előtt felteszi ezt a kérdést: „Mi könnyebb, azt mondani-e a gutaütöttnak: megbocsáttattak neked a te bűneid, vagy ezt mondani: kelj fel, vedd fel a te nyoszolyádat és járj?” Erre a kérdésre a ki nem mondott feleletet maga a történet adja meg. Egyik sem volt könnyebb, mert a gutaütött teste-lelki felépüléséhez a Jézus Krisztusnak ugyanarra a könyörülő szeretetére és mindenható erejére volt szükség. Ezért vagyunk mi is bizonyosak abban, hogy teljes értékű istentiszteletet végzünk akkor is, amikor a testi áldásokért, akkor is, amikor a lelki javakért adunk hálát. Egyikről mindig eszünkbe jut a másik, az egyikért érzett hálánk melege átsugárzik a másikba.

Ellenben, azt valóban szégyelljük, hogy ez az igazság, amelyet az evangélium kezdettől fogva előttünk tartott, nem volt mindig ilyen magától értetődő számunkra. Pedig ez szüntelenül avval a kísértéssel fenyegetett – amelyet nem is tudtunk mindig elkerülni –, hogy lépten-nyomon képmutatásba esünk. Nem az az önzés fáj, ahogyan élünk a mindennapi kenyérrel, hanem azt tartottuk szentségtörőnek, ha az imádságok nem pusztán lelki javakat kértek.

Milyen egyszerű és természetes volt pedig az, ahogy Jézus elfogadta Isten kezéből az emberi élet minden ajándékát. Tanítványai az őszinte hitnek és engedelmességnek ezt az egyszerűségét csodálták benne legjobban, ennek voltak rabjai. Ezért volt titokzatos és kíváncsú, utánozhatatlan és követésre ösztönző egyszerre mindaz, amit Ő tett, ahogyan Ő beszélt. Evett a kenyérből, mint bárki más, anélkül, hogy istensége csökkent, vagy alábbszállt volna. S hálát adott az ételért, anélkül, hogy hamis ájtatoskodásba esett volna. Bámulatos egysége élt benne az emberi és az isteni, a testi és a lelki természetnek. Sohasem volt csak Isten, vagy csak ember, sohasem volt csak test, vagy csak lélek. Mindig mind a kettő, úgy, amint erről a másfél évezredes egyetemes keresztyén hitvallás beszél: Krisztus két természete mindvégig változatlan erővel élt benne, elegyíthetetlenül és elválaszthatatlanul.

És ennél a pontnál engedjünk utat egy kis kitérésnek, amellyel mégis közelebb kerülünk célunkhoz. Egy pillanatra fel kell figyelnünk arra, hogy a legősibb egyetemes keresztyén hitvallásokat mennyire jellemzi a Krisztus személye, megragadó kettős-egy természete iránti érdeklődés. E hitvallások szerkesztői – bátran elmondhatjuk – Krisztusnak, az Isten Fiának és az ember Fiának ígézetében éltek. Nem filozófiai alapon boncolgatták ezt a kérdést, nem különleges és beláthatatlan különbségeket és összefüggéseket akartak felfedni és megmagyarázni, hanem a közöttünk járt Isten-embernek a titka érdekelte őket. Azé a Krisztusé, aki minden cselekedetével tanúságot tett arról, hogy a mindenható Isten követe és az emberek szolgálja, a mindentudó Isten szószólója és a kicsinyek Mestere, hogy annyira szereti az életet s övéiért mégis halni kész, hogy mindenkinek mélyebben tud szeretni, de parázsló indulattal fordul a képmutatók felé. Krisztus sokszínű, egymást váltó ellentétekben oly gazdag természetének ezt a titkát akarták teológiailag megragadni ezek a régi keresztyén nemzedékek. S elsősorban nem lelkük gyönyörűségére, hanem azért, hogy ennek a Krisztusnak tudjanak követőivé válni. Az egyetemes keresztyén hitvallásoknak ez a lenyűgöző Krisztusra figyelése volt az a maradandó érték, amelyet minden későbbi keresztyén felekezet felismert, s amelyből kifogyhatatlan bőséggel tanulságokat merített. Ezek az ősi hitvallások őrzik az egyház ökumenicitásának egyik legerősebb biztosítékát, a Jézus Krisztusra, a Szentháromság második személyére vonatkozó egységes keresztyén meggyőződés alapvonalait.

Miért olyan tanulságos számunkra ma is a sok évszázaddal ezelőtt élt keresztyén nemzedékeknek ez az érdeklődése? Sok egyéb mellett most azért, mert az ő teológiai fejlődésüket egészségesnek, kiegyensúlyozottnak látjuk. Úgy fordultak a teológia központi kérdései felé, hogy közben nem felejtkeztek el a részletekről, amikor pedig a részletkérdéseket boncolgatták, nem ejtették el azoknak az egészszel való kapcsolatát. Számukra talán minden egyéb teológiai kérdésnél izgatóbb volt, hogyan érthetik meg az evangéliumok és az apostolok írásaival egybehangzó módon az Isten-ember titkát, azonban ebben az érdeklődésükben nem estek szektás egyoldalúságba. Csak azért, hogy erről az egy kérdésről többet mondhassanak annál, mint ami feltétlenül bizonyos, nem léptek ki az egészséges teológiai fejlődés keretei közül, nem hanyagolták el a többi kérdést sem. Jól tudták, hogy az egységes keresztyén meggyőződésnek minden részletében egy ütemben kell fejlődnie: ha valamiről többet értettünk meg, ez nyomban arra kötelez, hogy eredményeinket az egész teológiai meggyőződés szempontjából értékeljük.

Így, a legmesszebbre nyúló összefüggések keresésével kell nekünk megértenünk ma is, mit jelentett Jézus számára a kenyér ajándéka, hogyan történt, hogy ez az Ő kezében egyszerre volt sokak testi tápláléka s ugyanakkor – a borral együtt – egyszeri és tökéletes áldozatának jegye és pecsétje. A Szentírás mellett éppen a niceai, kalcedoni s a többi egyetemes zsinatok mutatnak rá példát először, hogyan kell szerves egységben felfogni és értelmezni Isten kijelentését. Így, ha Krisztusról megsejtettük, mi az Ő megváltói személyének titka és ereje, így derülhet nagyobb fény arra, mi az Ő tetteinek és szavainak jelentése.

Az evangéliumon tanúsága szerint kétszer is megtörtént, hogy amikor Jézus nagy sokaság jelenlétében kezébe vette a kenyeret, megáldotta és megszorította azt. Ezt megelőzően tanította az egybegyűlteket, ígét hirdetett. A mi számunkra Jézus nemcsak az, aki az előbbit, s nemcsak az, aki az utóbbit tette, hanem mind a kettő együtt és egyszerre. Az, hogy Ő az ígét hirdette, éppen azt jelenti, hogy nála mindig együtt járt a kettő; Isten tetteiről beszélt és Isten tetteit cselekedte. Néha előbb szólt s aztán cselekedett, máskor előbb tett valamit s aztán megmagyarázta. Sőt, ha előrebocsátott szavai ellenére félreértették tetteit – amint a kenyérszaporítás esetében is – nem ártallotta szelíden megfeddeni hallgatóit s újabb magyarázatba fogott. A kenyérszaporítás esetét az egyik evangélium híradása szerint közvetlenül az váltotta ki, hogy Jézus nem volt hajlandó arra, – amire a tanítványok könnyen ráálltak volna – hogy a tanítás hallgatásában kifáradt s a megéhezett sokaságot útjára bocsássa. Arra nem volt

hajlandó Jézus, az ige hirdetője, hogy lerázza magáról a felelősséget s ne vállalja magára a sokaság testi táplálásának gondját is. Bár Ő – saját tanúsága szerint – nem evvel volt közvetlenül megbízva, de sohasem tért ki az ilyen feladat elől, s nemcsak akkor cselekedett jót, amikor „elkerülhetetlen” volt, hanem maga is kereste ennek alkalmait, amikor szerte járt az országban. Éppen erről az országjárásáról jegyzi fel az evangélium, hogy milyen mély benyomást tett rá mindaz, amit látott, mennyire megragadta őt népének személyes felelősség-hordozásra hívó helyzete. Olyanok voltak, mint a pásztor nélküli juhok, s ő éppen az emberi nemzetségnek a teljes, mindenre kiterjedő, pásztori gondját jött el felvenni. Valahányszor tehát megtörte a kenyeret, mindig ennek az országjárásnak az emlékével tette; mindannyiszor megsokszorozódott benne a szeretet és a másokért való felelősség lelke. Ilyenkor töretlen egységben állt előtte az ember, az egész emberi élet, az egész nép élete. Jól tudta – és emlékeztetett is rá – honnan kezdődik a kenyér története. Nem onnan, amikor „a kovászt az asszony három mérce lisztbe elegyíti”, hanem akkor, amikor „a magvető kimegy vetni”. S tudta azt is, hogy folytatódik ez a történet, hogy kétfelé ágazik a kenyér sorsának fonala, a gazdagok és a lázárak felé. Ő nem volt öntudatlan hívő, nemcsak a szimbolikus jelentése érdekelte őt az életnek s így a kenyérnek sem, hanem mindaz, ami az embert érdekli, ami testét-lelkét töri, gondot és örömet okoz neki. Mivel ennyire ismerte a teljes embert, a teljes emberi életet, az egész nép gondját-baját, ezért hirdette olyan teljesnek az Isten szeretetét, amelynek nem kisebb gondja az sem, hogy valakinek azt lehessen mondani: „Megbocsáttattak a te bűneid”, mint az, hogy: „Kelj fel és járj”. S mivel ilyen teljes az Isten szeretete az emberek iránt, ezért hirdette meg a nagy parancsolatot is így: „Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből, és szeresd felebarátodat, mint magadat.”

Az a hálaadás tehát, amit Jézus mondott a kenyér megtörése előtt, nem üres szó volt, s nem puszta áhítat. Azt a pillanatot érezte meg, hogy most a kenyér dolgában kell betöltenie hivatását, most a kenyér az, amivel szolgálnia kell. Egész élete szolgálatra rendeltetett, de ez a pillanat arra hívja fel, hogy a kezében lévő kenyérrel legyen hű sáfár, felelős gondviselője másoknak. Nem mást csinált akkor sem, amikor a kenyér darabjait kézzől kézre adatta a tanítványainak, mint előbb: istentiszteletet gyakorolt, a minden helyzetben hűségre, figyelmes engedelmségre kötelező istenszolgálatot ábrázolta ki.

A mi ezidei hálaadásunk legfőbb jellemzője tehát éppen az lehet: jobban megerősödünk abban a meggyőződésünkben, hogy akkor végzünk helyes istentiszteletet és istenszolgálatot, ha ebben Jézust követjük. Őt követnünk, szeretetünk és szolgálatunk kiteljesedését, imádságunk és munkánk egységét jelenti. A kenyeret, amelyet naponta megtörünk, még inkább mindannyiunk közös kenyérének tekintjük, még jobban felismertük azt a rendeltetését, hogy mindenki részesüljön belőle, – nagyobb mértékben, mint eddig. Nem új ez a felismerés, nem új a felelősségünk a kenyérért, csak éppen valamennyien érezzük, hogy mélyebb lett ez a felismerés, tevékenyebb a felelősség, mert jobban benne gyökerezik megoktatott hitünkben. A tennivalók sem mások, mint az elmúlt években: családunk asztala mellett gondolnunk kell népünk közös asztalára is, jobban mint eddig, teljesebb meggyőződéssel, példásabb módon. Éppen az lesz a mértéke annak, hogy egy esztendő alatt, vagy hosszú esztendők során, mennyit erősödünk hitünkben, szeretetünkben, másokért való felelősségben, ha összehasonlítjuk, milyen jelei vannak az idén hálaadásunknak s milyen volt eddig? A hálaadás akkor élő, ha növekszik, ha mint a termő fa, évről évre mélyebbre nyújtja gyökereit, jobban kiterjeszti ágait, s gazdagabban hozza meg gyümölcseit.

De kérdezzük meg: mi növeli a hálaadás gyümölcshozó erejét? Erre a kérdésre felel a keresztyén ember számára minden úrvacsoraosztás alkalmával, s most kiváltképpen az új kenyér alkalmából egybehívott szent vendégség. Hiszen ez éppen arra hív fel: emlékezzünk meg bűnbánattal arról, milyen mulasztásaink vannak a kenyérért való hálaadásunkban? Arra szólít fel: újítsuk meg fogadalmunkat a közös kenyérrel való hűségesebb sáfárkodásban. A mérték,

amit magunk előtt kell látnunk, az, amit Jézus állított elénk: Szeresd az Urat... teljes szívedből,... felebarátodat, mint magadat. És ha ez nem volna elég, az új kenyér alkalmából méltó, hogy elővegyük az *új* parancsolatot: „Amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást”. Ez többre hívó szó, ez mélyebb bűnbánatra indító mérték: „amint én szerettelek titeket...” A keresztyén ember, a mi magyar református egyházunk, annak lelkipásztorai és gyülekezeti tagjai sohasem hitethetik el magukat azzal, hogy hálaadásuk ne lehetne igazabb, tevékenyebb, mint eddig. Aki ebbe az önáltatásba esett volna, vegye szívére az új parancsolat mértékét. Ez ma mindnyájunkat arra ébreszt, hogy amikor népünk alkotó munkájának új szakaszába fogott, amikor együtt építi a jelent a jövővel, ne alacsonyabb, hanem magasabb legyen a magunk hűségének, buzgóságának mértéke. Bennünket az új kenyér az új parancsolatra, Jézus haláláig engedelmes, önfeláldozó életének mértékére kell, hogy figyelmeztessen, arra, hogy amint az imádkozásban, úgy a szolgálatban sem restülhetünk meg. A mi újkenyéri fogadalmunkat erre az új parancsolatra kell tennünk, mert ez tanít hibáink, mulasztásaink felismerésére, jóvátételére, ez kapcsol össze bennünket most új szállal népünkkel, szolgálatunkkal, ez teszi élővé anyaszentegyházunk kapcsolatát Fejével és Urával, Jézus Krisztussal.

Presbitériumaink megújulásáról.

(Református Egyház)

Nem lehet nézeteltérés a tekintetben, hogy az egyházalkotmányi reformok körül megindult munkálatok csak egyetlen irányt követhetnek: a zsinat-presbiteri egyházi szervezet mennél tisztább és mennél teljesebb kiépülésének az irányát. Ebben benne foglaltatik az a követelmény, hogy az egyházi életnek – és ezt úgy is mondhatjuk: az egyházi munkának – a felelősége a jövőben sokkal jobban reá kell, hogy nehezedjék a presbitériumokra. Az sem lehetséges, hogy mindannak a lelki munkának, amely egy-egy megelevenedő gyülekezetben kialakul és folyik, a presbitérium csak szemlélője vagy legfeljebb jóakarató pártfogója legyen, amikor az volna éppen a hivatása, hogy maga gondoskodjék mindenféle gyülekezetépítő szolgálatnak a virágzásáról; irányítsa annak menetét, sőt tőle telhetőleg maga végezze azt. És az sem lehet, hogy a gyülekezetek közös ügyei úgy intéztessenek magasabb fokú egyházi tényezők által, hogy a presbitériumok legfeljebb rábólintsanak az intézkedésekre, amikor az ilyen intézkedéseknek maguknak a presbitériumoknak a felelősségérzetéből kell kiindulniuk, hiszen minden magasabb fokú egyházi tényező csak az ő mandátumukból viseli tisztségét és szolgálatát.

Hogy ezek a követelmények mostani egyházi törvényeinken milyen változtatásokat tesznek szükségessé, arról most ne essék szó. Van ugyanis egy ennél nyilván sokkal súlyosabb kérdés: milyen változtatásokon kell átmenniük maguknak a presbitériumoknak, hogy igazi rendeltetésüknek, az Isten akarata szerint valónak, meg tudjanak felelni az egyház életében.

Ezzel a kérdéssel már évek óta foglalkozik az Országos Presbiteri Szövetség. Konferenciáinak, kiadványainak, egész munkásságának úgyszólván ezt a kérdést tette a tengelyévé. Belevetette egyházi köztudatunkba az „új presbiteri eszménynek” a követelményét. Bizonyára ezrei vannak az országban olyan presbitereknek, akiknek a lelkében meg is fogamzott ez az ébresztő szó. Az a megváltozott helyzet, amelyben egyházunk a háború után kialakuló új országban él, csak annál jobban kidomborítja ennek a szolgálatnak a jelentőségét, és csak még fokozottabb erőfeszítéseket sürget abban az irányban, amelyben a Szövetség már a fordulat előtti években is elindult.

Ehhez még egyet tehetnénk hozzá: a megváltozott helyzet ennek a presbitériumok megújulására irányuló igyekezetnek megköveteli egy olyan irányban való kielevezését is, amely a fordulat előtti években meglehetősen kívül maradt a figyelem körén. Arra is teljes nyomatékkal rá kellene vetnünk a hangsúlyt, hogy presbitériumainknak szociális összetételük szempontjából is alaposan meg kell újulniuk. Ez a kérdés persze nem annyira a Presbiteri Szövetség munkakörébe vág, mert hiszen annak munkája azokra irányul, akik már megválasztottak presbitereknek. Hogy kiknek kellett volna megválasztatniuk és a jövőben kiknek kell megválasztatniuk, afelől a Szövetség is nagyban hozzájárulhat a helyes közvélemény kialakításához, de utóvégre ez a kérdés nem rajta fordul meg, hanem a gyülekezetnek lelki beállítottságán s annak kialakításában elsősorban az Ige szolgálra vár a feladat megoldása. Nekik kell a gyülekezetek lelkiismeretét felébreszteniük azoknak az eltévelyedéseknek a felismerésére, amelyekben a múltban nagyon sokszor vétkesek voltak, és nekik kell az Ige szerint ezután jobban követendő utat megvilágítaniuk a hívek előtt, akik a presbitériumot választják. Ennek a szolgálatnak a Presbiteri Szövetség említett szolgálatához olyan viszonyban kell végbemennie, hogy kiegészítse azt. Hiszen amaz a szolgálat, a presbiterek lelki ébresztgetése és nevelése, úgysem számíthat arra a teljes sikerre, hogy a presbiterek összességét elvezesse a kívánt eredmény megvalósulására. Emellett folynia kell egy olyan erőteljes szolgálatnak is, amely a régi alkalmatlanságukban megmaradó presbitereket segít leváltani

olyan új elemekkel, akik eddig nem juthattak hozzá a presbiteri szolgálathoz, noha arra alkalmasak lettek volna, – és pedig nem juthattak hozzá elsősorban azért, mert nem tartoztak a gyülekezetnek világ szerinti értelemben a vezető rétegeihez.

Sokszor volt már szó arról a bűnös eltévelyedésünkről, hogy egyházi tisztségeink betöltésénél evilági szempontoknak engedtünk érvényesülést. Közismertek ennek a magasabb egyházi tisztségek betöltése körül előfordult, szánni-bánni való esetei, amelyek akkor nem is számítottak kisiklásoknak, mert hiszen általában ilyen vágányokon futott egyházi közéletünk. De kár volna megfedkezünk arról, hogy az elvilágiasodásnak ez a mótélya lehatolt az egyes gyülekezetek életébe is (vagy talán onnan kezdte el rontó munkáját?) és már a presbiterek megválasztásánál is elhatalmasodott az a szempont, hogy vagyoni állapotánál fogva vagy társadalmi befolyásánál fogva, vagy világi hivatásának a tekintélyénél fogva ki mennyit nyom a mérlegen.

Most olyan forradalmi átalakuláson esett át, illetve megy át folyamatosan a magyar élet, amelyben az áttetsző eseményeken keresztül előviláglik Istennek az az ítélete, amelyet Mária az ő Magnificat-jában úgy magasztal, mint Istennek állandó, ha nem is mindig nyilvánvaló módszerét. (Luk. 1, 51-53.) „Hatalmasokat döntö le trónjaikról és alázatosokat magasztalt fel. Éhezőket töltött be javakkal és gazdagokat küldött el üresen.”. Mi sem lehetne tragikusabb, mint az, ha gyülekezeteink meg nem értve az ebben rejlő ítéletet és intést, megmaradnának a régi vétkes irányzat mellett és vezetésüket továbbra is olyanokra bíznák rá, akiket „gazdag” voltuk emelt ki a többiek közül, vagy akik régebbi „hatalmas” voltuk igényeit akarnák egyházi vezető szerepben kiélni, ha már másutt nem lehet. Nem is azért volna ez súlyos tragédia, mert beláthatatlan következményeket vonna maga után, – ami felől senkinek nem lehetnek kétségei, aki nem álomvilágban él, – hanem elsősorban azért, mert gyülekezeteinknek Isten előtti olyan engedetlensége nyilvánulna meg benne, amellyel diszkvalifikálnák magukat az új magyar életben reájuk váró szolgálatra.

Ha elmúlt évtizedekben megfedkezünk róla, most a fejünkhöz verve megtanulhattuk a leckét, hogy Isten ügyében, az egyház életében egészen más mértékek szabják meg a magatartásunkat, mint a világi életben. Nagyon jó lesz gyakorta elolvasnunk a Jakab levelének a „személyválogatásról” írott tanítását: „Nem lettetek-e gonosz gondolkozású bírakká? Avagy nem az Isten választotta-e ki e világ szegényeit, hogy gazdagok legyenek hitben...? Ti pedig meggyaláztátok a szegényt...” (Jak. 2, 2-7.) És nagyon ajánlatos gyakorta elővinnünk tükörképpen Pál apostolnak azt a szakaszát, amelyben az első idők keresztén gyülekezeteinek a szociális összetételét így jellemzi: „Tekintsétek csak a ti hivatástokat, atyámfiai, hogy nem sokan hivattak bölcsek test szerint, nem sokan hatalmasak, nem sokan nemesek; hanem e világ bolondjait választotta ki magának az Isten, és a „semmiket”, hogy a „valamiket” megsemmisítse, hogy ne dicsekedjék előtte egy test sem.” (I. Kor. 1, 26-29.)

Vesse fel minden presbitérium a maga körében a kérdést: nem rontotta-e meg munkásságát már összetételénél fogva sok Isten előtt utálatos „test szerint” való „dicsekedés”, mivel tagjai közé csak a világ szerinti értelemben „valakik” kerülhettek? És ha jó szolgálatot akar tenni valamelyik presbitérium a gyülekezet jövődjének, amelyért felelősséget hordoz, nézzen körül, kik azok a régi bűnös felfogás szerint „senkiknek” tartott gyülekezeti tagok, akiket Isten „a hitben gazdagokká”, talán az egész gyülekezetben a leggazdagabbakká tett, s akik megáldattak minden kegyelmi ajándékkal, amely a gyülekezet előljárói szolgálatához megkívántatik.

Sok súlyos régi eltévelyedés helyrehozásához tehetik meg ezzel a kezdeményező lépést a presbitériumok, ha van bennük elég alázatosság, amely elfogadja Istennek igazabb új utakra vezérlő komoly útmutatásait, és van bennük elég önzetlenség, amely személyi hiúságoknak és ambícióknak elébe helyezi az egyház megújulásának az ügyét.

De végeredményben ez a kérdés, amint már mondtuk is, nem a mostani presbitériumokon fordul meg, hanem a gyülekezeteken. Megtörténhet, hogy az egész presbitérium lemond avégre, hogy a gyülekezet olyan új presbitériumot választhasson, amely jobban megfelel az Evangélium szellemének, és a gyülekezet ennek ellenére megint csak a régi szellemben választ új presbitériumot. Ahol ez a régi szellem még él, ott reá kell vetíteni az Ige megítélő világosságát. Küzdeni kell ellene az Ige kétélű kardjával, mint az egyház életgyökerét rágó veszedelem ellen. És mindenek felett tudatosítani kell a gyülekezetekben azt, hogy ügyeiket nem intézhetik kényük-kedvük szerint, mert az egyház ügyének van Gazdája, akinek világos parancsai ellen nem lehet büntetlenül vétkezni. Ha a személyválogatást nem ismerő Jézus Krisztusnak a királyi uralma Igéjének szolgái által ezen a ponton is érvényesül a gyülekezetek életében, az lesz a legjobb biztosítéka annak, hogy egész magyar református egyházi életünk – készülő reformjaiban is, folyamatban levő ébredési mozgalmaiban is, – megtalálja majd az Isten tulajdon ígéretei által biztosított jövőendő útját.

V. J.

Nem csak kell, de lehet is!

(Református Egyház, 1949. nov. 1.)

Hányszor idéztük ilyenkor, a reformációi emlékünnapján, a reformáció korának nagy jellegét (hogy így megszövegezve csakugyan a reformáció éveiben elhangzott-e már, vagy csak később került forgalomba, az mellékes kérdés ahhoz a tényhez képest, hogy a reformáció korának a szelleme csakugyan jeligeszerű formában jut benne kifejezésre): „*Ecclesia semper reformari debet*”. Most aztán olyan időkre érkeztünk, amelyek a szavunkon fognak: komolyan vettük-e, amit hangoztattunk, vagy csak szólam volt az ajkunkon? Meg kell vallanunk: sokszor bizony csak szólam volt. Alapjában véve úgy vélekedtünk és úgy is viseltük magunkat, mintha a reformáció egyszer már megtörtént és lezárult volna úgy, hogy most már csak az van hátra, hogy a megformált egyház változatlanul haladjon tovább a maga útján, csinálja hűségesen azt, amit eddig is csinált, és vigyázzon, hogy a reformációtól átvett örökséget csorbítatlanul továbbsharmaztassa eljövendő nemzedékekre is. A „semper reformanda” egyház dinamizmusa helyett elhatalmasodott egyházi életünkön egy olyan sztatikus jelleg, amelynél fogva a világbeli sok változás közepette éppen a maradandóságot jelentette sok ember számára.

Mondhatná valaki: egészen mégsem volt így a múltban sem. Igaza is volna. Csak arról lehetne vitatkozni, vajon mindaz, ami ellene mond a fentebbi megállapításoknak, olyan arányokban jelentkezett-e, hogy változtatott az általános képen, vagy pedig csak olyan kivétel volt, amely „megerősíti a szabályt”? De az effajta vitát is feleslegessé teszi az a körülmény, hogy akárhogy volt is a múltban, a jelenben és még inkább a felénk siető jövőben csak egyféle-képpen lehet, – a „semper reformari” elvének a komoly követésével.

Ha külső okok kényszerítik is most rá egyházunkat a nagy belső átalakulásokra, legyünk hálásak azért, hogy nem történik rajtunk, a reformáció örökösein, idegen erőszaktétel, csak olyasmire kényszerülünk rá, amit a sajátmagunk vallotta meggyőződések szerint önként és becsületesen mindig is meg kellett volna tennünk. Ha sokáig a változatlanságba merevedett egyházi életet éltünk, azzal csak a magunk lényegét tagadtuk meg. S ha most belejutunk a nagy átalakulások olvasztó kohójába, – akármilyen legyen is az, ami abba belevetett, – ezáltal csak a magunk igazi élete újul ki és talál vissza önmagához.

Legyen áldott a reformátorok emléke azért is, hogy ők maguk is tudatában voltak annak, hogy nem valami befejezett és zárt művet hagynak maguk után, hanem csak olyan reformációt hajtának végre, amelynek folytatódnia kell az egyházban szakadatlanul! Ez nem von le semmit annak az értékéből, ami az ő munkájukból csakugyan úgy szűrődött le utódaik számára és a mi számunkra is, mint minden időkre érvényes és ezért csak változatlanul megőrzendő örökség. Sőt azt, ami a hajdani reformációban bevégzett és mindenkorra elintézett dolognak tekinthető, éppen az teszi páratlanul értékessé, hogy általa lehetségessé vált a reformáció szakadatlan folytatása. Mert hiába hangzanék el a „debet” követelménye, ha a reformációból úgy került volna ki az egyház élete, hogy benne ez a követelmény nem nyerhetne, vagy csak erősen megépített bástyafalak megvívása árán nyerhetne érvényesülést. A valóság ellenben az, és ezért újuljon ki gyakorta a háládatosságunk, hogy a reformáció, amikor a követelményt felállította, megnyitotta az utat is az érvényesülésre.

Tette ezt a reformáció mindenekelőtt az Isten Igéje szuverén méltóságának és hatalmának a hirdetésével. Ezzel megdöntötte minden olyan szent egyházi hagyománynak a tekintélyét, amely útjában állna, mint ahogy nagyon sokszor útjában áll az egyház szakadatlan reformációjának. Hogy a tradíciónak milyen fontos szerepe van az egyházi életben, azt ők is jól

tudták, és hálásan támaszkodtak a keresztyén egyház másfélezer éves múltjában található minden olyan tradícióra, akár tanban, akár gyakorlatban, amely meggyőződésük szerint kibírta az Isten Igéjének mértékével való megbíráltatást. Maguk is igyekeztek az Isten Igéjével összhangban álló új tradíciók alapjait lerakni. De örökre lehetetlenné tették – legalább követőik számára – azt, hogy bármiféle kodifikált vagy kanonizált hagyományé lehessen a döntő szó, és bármely nemzedék sérthetetlen szentségnek tekintsen az egyházban bármit is egyszerűen azon a címen, hogy mellette szól a múlt. Döntő szava az egyház életében csak Istennek lehet, akinek Igéjére azért az egyháznak állandóan úgy kell figyelnie, hogy iránta való engedelmisségben bármikor kész legyen szakítani múltjának legmegszokottabb hagyományaival is.

Ugyanígy megnyitotta és biztosította a reformáció a maga folytatódásának az útját az „egyetemes papság” nagy evangéliumi igazságának a felragyogtatásával is. Véget vetett – legalább a hatása alatt álló egyházi életben, – minden olyan papi rend uralmának, amelynek az egyház tagjai csak pusztá függvényei. Hogy a mindenkori reformációnak – ha nem is egyetlen, de „első számú” – akadálya a klérus rendje, azt legbeszédesebben éppen a reformáció hajdani küzdelmei példázzák. És nyilvánvaló, hogy ha a reformátorok után is megmaradt volna egyházi életünkben a „papságra” és a „világiakra” való az a kettéosztottság, amely mellett minden fontos kérdésben csak az előbbi dönthet, az utóbbinak pedig csak az engedelmes rábólintás lehet a dolga, akkor ezzel megpecsételtetett volna a „semper reformari” követelményének a sorsa is. Vezetőknek és vezetetteknek az egyházi életben mindig kell lenniük, – efelől a reformátorok sem szorultak rá kitaníttatásra senkinek a részéről sem. De ugyanakkor tisztában voltak azzal is, hogy semmiféle vezető tényezőnek sincs az egyházban monopóliuma a Szent Lélek világosságára, és az felragyoghat az egyház életében a legegyszerűbb egyháztagok lelkében is. Ezért mennél alaposabb munkát végeztek az egyházi szervezet megreformálásában is, – jól tudjuk, hogy e tekintetben nem mindnyájan végeztek egyformán alapos munkát, – annál inkább igyekeztek biztosítani a lehetőségét annak, hogy az egyházi élet élén szolgáló vezető tényezők nyitva álljanak minden, bárhonnan jövő, Istentől adott befolyás és irányítás számára. Ezért történhetett meg az elmúlt évszázadok alatt nem is egyszer, hogy „alulról” támadt ébredési és megújulási mozgalmak révén ment végbe az egyházi élet átalakulása. És ezen a nyitott kapun át érkezhetsz a jövőben is sok becses indíttatás a „semper reformari” folytatására.

Folytathatnók egyebekkel is, de legyen elég ennyi. Ha mostanában lehetetlen komolyan nem vennünk azt a „kell”-t, amelyre a reformáció megtaníthatott volna már régtől fogva, legyünk hálásak azért a „lehet”-ért is, amellyel a reformáció megajándékozott bennünket.

Dr. Victor János

Nem a legfontosabb, de fontos

(Református Egyház, 1949.)

Konventi elnökségünk munkába vette annak az „alkotmányreformnak” az előkészítését, amelynek tárgyában majd, ha a lapunk legutóbbi számában ennek a tárgynak szentelt közleményben vázolt állomásokon végighaladt az ügy, javaslat kerülhet a zsinat elé. Az első lépés most az, hogy a szétküldött kérdőpontok alapján mindenfelől beérkezzenek azok a válaszok, – elsősorban a presbitériumoktól, – amelyekből egyházunk központi szervei irányítást nyerhetnek a továbbiakra vonatkozólag. Így hát országszerte foglalkoztatja most ez a kérdés mindazokat, akik akár kicsiny, akár nagy eklézsiákban részt vesznek egyházunk kormányzásának a szolgálatában.

Nem kétséges: a kellő érdeklődés mindenütt megvan ez iránt az ügy iránt. Végül is talán ki fog tűnni, hogy a kérdőpontok szétküldésének és megtárgyaltatásának éppen abban van az igazi haszna, hogy ezt az érdeklődést felkeltette. Elképzelhető még az is, – bár egyáltalán nem valószínű, – hogy a beérkezett válaszokból egyházunk központi vezetősége nem fog kiolvasni semmit sem, amit amúgy is ne tudott volna. De még ebben a szélső esetben is érdemes volt a kérdőpontokat szétküldeni és megtárgyaltatni, mert ha le egészen a helyi gyülekezetekig minden egyházkormányzó testület átérezhette ennek révén azt, hogy az országos egyházi ügyek az ő ügyei is, és elsősorban az ő ügyei és ennek alapján országos ügyek, akkor ez magában véve is nagy nyereség már.

Ugyanakkor azonban kár volna, ha éppen ez az ügy egyoldalúan és túlságosan lefoglalná a maga számára az érdeklődést. Furcsa látványt nyújtana egyházunk, ha éppen jelenlegi helyzetében „nem volna más gondja”, mint az egyházi törvényen végrehajtandó reform. Hiszen – hogy mást ne mondjunk, – ott van az egyre jobban közelgő jövőnek óriási pénzügyi gondja. Sebes szárnyakon repül velünk az idő s az a türelmi haladék, amelyet az államsegélyes rendszerből az önfenntartás rendszerébe való fokozatos átmenetre kaptunk, napról-napra fogy. Az ezzel kapcsolatos kérdéseknek is napról-napra foglalkoztatniuk kellene minden egyházkormányzati testületünket, hogy józan előrelátással felkészülhessünk problémáink megoldására és ne akkor kapkodjunk majd, amikor a nyakunkba szakadtak.

De még inkább le kellene, hogy kösse az állandó figyelmünket egyházi életünk belső megújulásának a kérdése, amely utóvégre jövőendő sorsunknak az alapkérdése. Ettől függ az is, hogy anyagi kérdéseink hogyan oldódnak meg. S ami egyházi törvényeinket illeti, nyilvánvaló, hogy akármennyi javítanivaló van is bennük, azt mind jól elbírja egy a Szent Lélek erejével teljes, lelkiileg virágzó és gyümölcsöző egyházi élet, míg ellenben a legpompásabb törvénykönyv sem menti meg az olyan egyházi életet, amely nem „élet”, csak hagyomány és formáság. A legfőbb gondunk, amely nem távozhat el figyelmünk és tanácskozásunk (és tegyük hozzá: imádságaink) középpontjából, csak az lehet, hogy miként válhat egyházunk ősi hitvallásává; miként mélyülhet el egyháztagjainknak az egyházhoz való tartozása úgy, hogy elsősorban a Jézus Krisztushoz való tartozás legyen és ennek alapján az egyházhoz való tartozás; miként alakulhatnak át „egyházközségeink” az élő hit, a bizonyágtétel és a bűn elleni harc közösségében élő igazi „gyülekezetekké”. Egyszóval a „missziói munka” az a csillagzat, amely alatt járnunk és élnünk kell. Amúgy is ez volna számunkra Isten parancsa. Igéjéből világosan hangzik felénk. De most egyházunk külső sorsának alakulásából is mennydörgésszerű erővel zeng.

De mindez viszont nem jelenti azt, hogy a szóban forgó reformok ügye mellékesnek tekinthető. Még akkor sem, ha ezt az ügyet leszállítjuk arról a magas polcra, amelyre

sokaknak elhamarkodott aggodalma emelte. Talán jobb is lett volna eleitől fogva kerülni az „alkotmányreform” kifejezést és mindig csak „törvényeink revíziójáról” beszélni. Így az a félreértés támadhatott, mintha egyházi szervezetünk egész szerkezetének, amely a református egyházfogalomban gyökeredző „zsinatpresbiteri” elveken épül fel, a felborításáról vagy lebontásáról és helyébe valamilyen gyökeresen másnak a felépítéséről volna szó. Holott csak arról van szó, hogy tökéletesebben érvényesítsük egyházalkotmányunk néhány olyan pontján a „zsinatpresbiteri” elveket, ahol azok eddig elhomályosultak. De ennek a „csak”-nak az ellenére is komoly és jelentős ügyről van szó; az egyházunkban ébredező és kibontakozó új életnek a lehető legmegfelelőbb csatornahálózatot is biztosítanunk kell, hogy még szababban áradhasson és betölthesse egész egyházunkat.

Megérdemli tehát ez az ügy, hogy a megértésébe elmélyedve másokat is mennél jobban belevezessünk a megértésébe, Isten színe előtt való vizsgálódásokban és tanácskozásokban keressük az Ő Szent Lelkének útmutatásait, és minden határozatunkat ajánljuk fel az ő dicsőségére, hálát adván neki azért, hogy e fajta szolgálatainkkal is előbbre vihetjük az Ő egyházának miközöttünk való igazi épülését.

Most ez a lecke volt feladva. És nyilván foglalkoznunk kell vele néhány alkalommal a továbbiak során is. De ha egy-egy gyűlésen lefoglalja is egyházi testületeink figyelmét, marad még elég alkalmunk arra, hogy mindazzal a többi kérdéssel is foglalkozzanak, amelytől valóban nagyobb mértékben függ egyházunk jövőndője.

V. J.

Mindegy vagy nem mindegy?

(Budapest, évszám nélkül, 50-es évek eleje, hiányos gépirat)

I.

Mi köze van a keresztyén hívőnek, mint olyannak, egyenként is, és mi köze van a keresztyén egyháznak a maga együttesében is társadalmi és politikai rendszerekhez, azoknak átalakulásaihoz és kiépüléseihez? Nem szorul magyarázatra, miért vetjük fel ezt a kérdést. Roppant erőfeszítésekkel a régi berendezkedésnek a felszámolása és egy új berendezkedésnek a megvalósítása folyik ma, nemcsak a mi nemzetünkben, hanem a világnak nagy részén általában. De a mi nemzetünkben is, amelynek közepette egyházunk a maga életét és szolgálatát folytatja. Hogyan igazodhatnánk el ebben a helyzetben, ha nincs határozott feleletünk arra a kérdésre: mi közünk van az általános emberi életnek ehhez a gyökeres és általános átrendeződéséhez? Természetes, hogy annak folyamatában mi is benne vagyunk. Kihatással van mindnyájunk életére. A kérdés nem is az, hogy részt vegyünk-e benne, vagy ne. Mint nemzetünk tagjai, mint dolgozó emberek a többi dolgozó ember között, magától értődik, hogy részesei, osztályostársai, szereplői és tényezői vagyunk a nagy átalakulásnak. De mit jelent ez számunkra, mint keresztyének számára egyenként és együttvéve? Hogy kell viszonyulnunk ehhez az átalakuláshoz nekünk, akik Jézus Krisztusban való hitben élünk és az Ő szolgálatára akarjuk szentelni az életünket?

Ez az a kérdés, amelynek még sokkal komolyabban a szemébe kell néznünk, mint amennyire azt eddig megtettük. Zsinórmértékünk ebben nem lehet más, mint a régi: „Vizsgáljátok meg, mi az Istennek jó, kedves és tökéletes akarata” (Róm. 12:2.) Isten akarától függetlenül nincs nekünk semmi keresni és tudakozni valónk ebben a helyzetben, hiszen ha ilyesmit megkísérelnénk, azzal megtagadnánk éppen azt az álláspontot, amelyről az eligazodást, mint keresztyének, keressük. Az Ő akarata pedig az Ő Igéjében szólal meg számunkra. De éppen az Ige helyes értelmezése és alkalmazása az, amit alázatos lélekkel „megvizsgálás” alá kell vennünk, hogy aztán engedelmesen hozzá is szabjuk a cselekedeteinket.

Két dolgot eleve is elintézettnak tekinthetünk. Az egyik az, hogy az Ige nem ismer, és nem tűr olyan elhatárolást a mi emberi életünkben, amilyenhez mi sokszor hajlandók volnánk folyamodni, s amely szerint vannak dolgok, amelyekhez csakugyan úgy van közünk, mint keresztyéneknek, de aztán vannak olyan dolgok, amelyekhez csak másvalamilyen minőségünkben van közünk. Így a szóban forgó kérdésben is elgondolható olyan felfogás, – nem egyszer találkozunk is vele, – amely szerint a folyamatban lévő társadalmi és politikai átalakuláshoz természetesen szoros közünk van, mint állampolgároknak és mint a dolgozó magyarsághoz tartozóknak, de az más lapra tartozik, mint a mi hitünknek és egyházi életünknek a kérdései. Ez „világi ügy”, amelyet nem szabad összezavarni a mi Istennel való ügyeinkkel. Az életnek ez a kettéosztása „szent” és „profán” dolgoknak két külön területére nyilván teljes ellentétben áll az Ige parancsaival. Isten az Ő Igéjében nem az életünknek egyik, akár kicsiny, akár nagy részét igényli a maga szolgálatára, hogy a többi azután más szempontok alatt bíráljuk el, hanem azt akarja, hogy az egész, minden vonatkozásában és minden megnyilvánulásában álljon az Ő szolgálatában. Nem lehetséges az, hogy bizonyos viszonylatokban úgy éljünk, mint keresztyének, más viszonylatokban pedig úgy, mintha nem volnánk azok.

Jézus, – tudjuk – azt mondta ugyan: „Adjátok meg, ami a császáré, a császárnak, és ami az Istené, az Istennek”. És aki „a fáktól nem látja az erdőt”, vagyis egy ilyen aforizmaszerűen megszövegezett mondáson elakadva nem képes azt az Evangélium egészének összefüggésében értelmezni, az hivatkozhat erre a kijelentésre: íme az életnek két területre való szétválasztása, amelyek közül az egyik Istennel szemben kell lerónunk a tartozásainkat, a másikon pedig az evilági hatalmasságokhoz kell engedelmesen alkalmazkodnunk, amelyeknek részük van a sorsunk alakításában. Mintha Isten és a római cézár Jézus szerint olyan egyenrangú

felek volnának, amelyek között az uralomnak ilyen megosztása lehetséges volna! És mintha az Ő egész tanításának és működésének nem az „Isten országának”, vagyis minden látható és láthatatlan valóságok felett való feltétlen uralmának a gondolata lett volna az alapgondolata, amely uralomnak csak a szolgáló eszköze – tudva, vagy nem tudva – minden evilági hatalmasság is! Nem az életnek egymástól elválasztható két részéről beszélt Jézus, hanem egyfelől arról a részéről, amely csakugyan alá van rendelve – és pedig Isten rendeléséből – evilági tényezőknek, másfelől pedig az életnek az egészéről, amely felett Istent kell Úrnak elismernünk, s amely amazt a részt is felöleli. Keresztyénnek lenni tehát eszerint is azt jelenti: mindenben Istennek odaszentelt engedelmességgel élni, és ezt az engedelmisséget gyakorolni az evilági viszonylatokban tanúsított engedelmisség révén is.

A másik dolog, amellyel eleve tisztában kell lennünk, az, hogy amikor mármost ennek értelmében tisztázni akarjuk: mi a jelentősége számunkra, mint hívők, és mint az egyház számára a mi napjaink evilági nagy átalakulásainak, akkor erre kész feleletet nem szabad keresnünk az Igében. Isten az Ő népét „Igéje és Szent Lelke által” kormányozza, vagyis sohasem az a döntő kérdés, hogy mit olvashatunk ki az Ő Igéjéből a Szent Lélek segítségével nélkül is, hanem mindig az: mit értet meg velünk a Szent Lélek az Ige által.

Kényelmesebb volna számunkra az Igében minden kérdésünkre kész „recepteket” kapnunk. Még ha azokat Istentől eredetteknek tudnánk is, mégis úgy a kezünkben volnának, hogy most már minden dolgunkat elintézhethetnénk Isten nélkül is. Az Ő útbaigazításait már nem is kellene Őtőle megtudakoznunk. Ki tudnánk azokat olvasni a Bibliából magunk is. Legfeljebb annyiban volnánk még az Ő segedelmére utalva, hogy az így magunk által már megállapítható útjárásához az erőt Őtőle kellene kérnünk és várnunk. De aztán önállósodásunkban hamarosan meg szoktuk tenni azt a további lépést is, hogy e tekintetben is függetlenítjük magunkat Őtőle, és elegendőnek érezzük a magunk erejét is a ránk váró feladatokhoz. Istennek megmaradna az életünkben így az a szerepe, hogy valamikor régen tudtul adta nekünk az Ő akaratát. Valójában pedig azon a szentnek látszó címen, hogy mi ezt az Ő kijelentett akaratát szolgáljuk, az egész életünket így a „saját kezelésünkbe” vesszük, ami nem más, mint a bűnnek a kvintesszenciája. Így „változtatja át magát a Sátán is a világosság angyalává” (II. Kor. 11: 1.): az Igével való élést sugallja nekünk, de olyant, amely az Igével való visszaélés, homlokegyenest ellenkező célra, mint amilyenre az Ige adatott nekünk. A mi napjainkban égető kérdésekről az Ige nem beszél, mondja a Sátán, és ezzel igazat mond. Pedig ebben is csak „hazug és a hazugságnak atyja” (Ján. 8: 44.), – mert ebbe az igazságba beleburkolja azt a hazug konzekvenciát, hogy ha az Ige nem beszél valamiről, akkor az Ige iránti engedelmisség azt követeli tőlünk, hogy mi se beszéljünk róla, mi se törődjünk vele, mi se tartsuk magunkra tartozó dolognak.

Persze hogy az Ige nem beszél olyan dolgokról, amelyek a mi korunk figyelmének az előterében állanak, mert az Ige nem ma szólal meg, hanem megszólalt a maga idejében, amelyet Isten erre a célra kiválasztott. És ha nem is csak a maga korához szólott, hanem minden időkre érvényes módon szólalt meg benne Isten kijelentése, ez nem olyan általános elvontságok formájában történt, amelyeket az emberiség bármely korában egyformán el lehet mondani, mint pl. a Pythagoras tételét. A mindenkor és mindenütt örök azonosságban jelentkező végső emberi kérdésekhez is úgy szólott hozzá, ahogyan azok az élet valóságában annakidején konkrét módon jelentkeztek. Az Igével ezért csak akkor él jól akár a hívő egyén, akár az egyház, ha Istennek benne megszólaló szavát a hajdani régi idők nyelvéről lefordítja a maga korának a nyelvére, jobban mondva: lefordíttatja a Szent Lélekkel a maga korának a nyelvére. Mert az Igének ebben a lefordításában nem vagyunk magunkra hagyatva. Éppen abban mutatkozik meg az Igének élő volta, hogy ugyanaz a Szent Lélek Isten, aki annakidején adta, ma is maga értelmezi számunkra, vagyis megérteti velünk: mi foglaltatik benne a mi számunkra, akiknek már egészen más kérdések között (vagy legalább is: ilyenek között is) kell élnünk, mint amilyenek között azok éltek, akikhez először szólott ugyanaz az Ige.

A Szent Léleknek erre a segedelmére való támaszkodásunk nem jogosít fel bennünket semminémű egyéni önkényeskedésre. Nem arról van szó, hogy ahányan vagyunk, annyi-féleképpen hivatkozhatunk a magunk Szent Lélektől való megvilágosíttatására. A Szent Lélek nem az anarchiába való széthullást, hanem az „egyező hitre” való jutást munkálja. Csak együtt, egymást tanítva és egymástól tanulva, egymást kiegészítve és kiigazítva, egymással az egyház közösségében élve nyerhetjük el a Szent Lélek által nyújtott Ige-értelmezést. És ha elnyertük is, mindig tudnunk kell, hogy a világosság, amely előttünk és bennünk kigyúlt, még nem a végső világosság, amelyen túl már nincs mit keresnünk, – mert hiszen maga az a közösség, amelyben élve elnyertük, nem tökéletes, sem szélességében, sem mélységében. Csak ahhoz elégséges ez a világosság mindig, hogy eligazítson bennünket „itt és most”. Ahhoz nem elég, hogy felmentsen a további vizsgáldás, a „holtig tanulás” kötelessége alól.

Ezeket előrebozsátva, a felvetett kérdést mármost így szövegezhethetnénk meg pontosabban: milyen viszonyulást parancsol számunkra az Ige a világi életnek nem a külső rendjéhez általában, hanem ennek a külső rendnek az olyan megváltoztatásaihoz, amilyen az eddigieket arányaiban és gyökerességében lényegesen felülmúló módon a mi napjainkban és a mi nemzetünk életében is végbemegy? Nem magához a külső rendhez való viszonyulásunk a probléma. Erre vonatkozólag ma is ugyanaz a helyzet, mint a bibliai időkben, és az Ige akkor elhangzott szavát minden további nélkül alkalmazhatjuk magunkra is. Idéztük már Jézus szavát, amely világosan megmondja: mi a dolgunk minden olyan kérdésben, „ami a császáré”. Idézhetnénk más nyilatkozatait is az Újtestamentumnak, amelyekből ugyanígy kitűnik, hogy Isten népének minden evilági tényezővel szemben, amelynek az a hivatása, hogy valamilyen – akármilyen – rendet tartson fenn a világ életében, az őszinte és becsületes engedelmség a kötelessége, – nem a külső látszatért, hanem „a lelkiismeretért” (Róm. 13: 5.). Aminek megvan természetesen a határa abban, hogy amikor ez az engedelmség Isten akarata ellen való magatartást jelentene, „Istennek kell inkább engedni, mint embereknek” (Csel. 5: 29.) De az ilyen negatív határesetek is csak annál jobban kiemelik a körülhatárolt terület pozitív értelmét: más esetekben mindig éppen az Isten iránti engedelmségből kifolyólag kell engedelmeskednünk az általa fölénk rendelt embereknek. Az általuk szolgált és fenntartott rend Istennek jótéteménye, néha annál nagyobb jótéteménye, mennél keményebben érvényesül sok ellene rugódozó hajlamunk ellenében.

Az a probléma, amely minket most érdekel, nem ebben rejlik, hanem még ezen túl merül fel: amikor a világ történetében valamilyen rend, talán hosszas fennállás után, megrendül és összeomlik, hogy más rendnek adja át a helyét. Rövidre fogva a dolgot: az a kérdés, hogy mi az igazán keresztyén viszonyulás a világban végbemenő forradalmi átalakuláshoz? Az első tekintetre úgy tűnhet fel, hogy erre a kérdésre is adva van már a felelet az imént elmondottakban. Ha általában az a keresztyén egyénnek és a keresztyén egyháznak a kötelessége, hogy lojálisan beleilleszkedjék a világban fennálló rendbe, akkor ez a kötelessége a réginek helyébe lépett új renddel szemben éppen úgy fennáll, mint fennállott előzőleg a régi renddel szemben. Ez azt jelenti, hogy azok az emberek, akik egyenként és együttesen az Ige uralma alatt élnek, nem jó „forradalmi anyag”, de épp úgy nem alkalmasak semmilyen ellenforradalmi elégedetlenségnek és ellenkezésnek akár magukban, akár másokban való szítására sem. Ha valamilyen új rend ellen lázadoznak, akkor ezzel csak azt árulják el, hogy a megdőlt régi rendnek sem „a lelkiismeretért” voltak hűséges és engedelmes hívei, hanem csak azért, mert az megfelelt az érdekeiknek (alighanem mások érdekeinek a rovására), vagy esetleg csak a hosszas megszokásból táplálkozó maradiságuknak. Hiszen, ha valóban Isten iránti engedelmségből fakadt volna, akkor az új rendet is ugyanabból a forrásból ugyanolyan hűséggel és engedelmséggel kellene szolgálniuk, a maguk önző szempontjainak a félre tételével, és a szokatlan újhoz való alkalmazkodás minden kényelmetlenségének a vállalásával is.

Azonban ezzel a kérdés nincs elintézve, mert az Igének ezt a minden fennálló rendre egyaránt vonatkozó parancsát úgy is lehet érteni, hogy tehát az Ige szerint élő egyén és egyház számára közömbös kérdés az: milyen rendben él, hiszen az egyikben éppúgy kötelező reá az engedelmesség, mint a másokban. „Minden rendszert kiszolgál” – és pedig nem az opportunizmusnak abban a rossz értelmében, hogy akárhogy fordul a világ, mindenképpen meg tudja találni az ügyes módját annak, hogy a maga érdekeit biztosítsa. Ilyen „saját érdekek” által irányított magatartás már eleve nem volna az Ige szerinti magatartás. Ellenben érthető volna a keresztyén egyénnek és a keresztyén egyháznak a világbeli rend akármilyen forradalmi átalakulásával szemben tanúsított ez a közömbössége abban a jó értelemben is, hogy a maga küldetése szempontjából, amelynek betöltése végett él ebben a világban, mindegy neki az, hogy milyen rend áll fenn, a múltból átöröklött régi-e, vagy nagy történeti fordulatok révén kialakuló új-e, mert mindegyikben megtalálja a lehetőségeit a maga sajátos szolgálata elvégzésének.

Az a kérdés: ezt a jó értelemben vett semlegességet követeli-e Isten tőlünk az Ő Igéjében? Vagy pedig feljogosít-e és elkötelez-e bennünket az Ige arra, hogy értékelő módon különbséget is tudjunk tenni különböző fajta rendek között, amelyek szerint az emberek evilági élete berendezkedik? Ha ez az utóbbi az eset, akkor valamely fennálló rendbe való engedelmes beleilleszkedés nem zárja ki azt, hogy az a keresztyén lelkiismeret, amely arra kötelez bennünket, ne kötelezhetne ugyanakkor arra is bennünket, hogy ezt a rendet az Ige világánál elítéljük, és helyette egy jobb rendet kívánjunk, és tőlünk telhetőleg munkáljuk is az eljövetelet. Viszont ugyanaz a keresztyén lelkiismeret, egy új rend beköszöntése után nemcsak arra kötelez akkor bennünket, hogy abba is engedelmesen illeszkedjünk bele, hanem arra, hogy hálásak legyünk a régi rendnek elmúlásáért és hálás örömmel vegyük ki a részünket az újnak szolgálatából. A régi rossz rendet sem ítélik el ilyen esetben mindenestől fogva, mert lehetett abban is sok jó. Mindenekfelett jó volt benne az, hogy akármilyen rend, de egyáltalán valamilyen rend volt. A legrosszabb rend is sokkal jobb, mondja Kálvin, mint az anarchia teljes rendetlensége. De meg nem egy részletében is lehettek a régi rendnek megbecsülendő áldásai. Azonban nem ezeken a részleteken múlik a dolog. Az új rendnek is, amely a réginek a helyébe lép, nem azon fordul meg a hálás örömmel való igenlése, hogy mit mutatnak a részletei. Valamely rendnek az értékelésénél azt kell nézni: mi benne a lényeges, az elvi jelentőségű, amihez képest a részletek csak esetlegesek és járulékosak. Lehet valamely rendben sok jó, ami nem a lényegéből folyik, míg ellenben az, amiért rosszallunk kell, valóban a lényegében gyökerezik és abból sarjad ki. És ugyanígy lehet valamely rendben sok olyan hiba, amely a lényegével ellentétes, és ennek a lényegnek a kibontakozásával csak fordított arányban érvényesülhet. Ez azt jelentené, hogy keresztyén életet élni – akár egyénnek, akár az egyházi közösségnek, – mindenképpen csak türelemmel lehet, de különbség van olyan helyzetek között, amelyekben ez a türelem szenvedő türelem, de vannak helyzetek, amelyekben bizakodó várakozással eltelt türelem. Más az, amikor engedelmes szolgálatunk ellenére is sóhajtozva viseljük valamely rendnek a reánk mért terheit, még ha egyben-másban van is okunk örülni neki, arra vágyakozva, hogy tűnjék le a történelem színteréről, és jöjjön a helyébe valami lényegesen más; és más dolog úgy szolgálni engedelmesen valamely rendet, hogy csak a mennél teljesebb és tisztább kialakulását kívánjuk, mert a lényege szerint szívből örülhetünk neki, még ha sok részletmozzanata nehéz terhek vállalását is megköveteli tőlünk.

Akinek a szemei előtt még nem világosodott ki, hogy az Ige ezt a nem semleges, hanem állást is foglaló magatartást kívánja – legalább is tőlünk, jelenkori emberektől, – annak segítségére szeretnénk lenni a fentieket folytató további fejtegetésekkel. És pedig abból a meggyőződésből kifolyólag, hogy éppen a mi jelenkori helyzetünkben csak az találja meg az Ige szerint való eligazodást, aki előtt az Igének éppen ez a követelménye minden bizonytalanság homályától tisztán és világosan áll.

(A másoló megjegyzése: a gépirat itt véget ér)

MI VAN ELŐTTÜNK?

(Református Egyház, 1950. január 1.)

Ha az újév küszöbén felmerül bennünk a kérdés: merre visz az utunk? – ezt nem érthetjük úgy, mintha az irány volna előttünk kétséges, amelyben minden igyekezetünkkel haladnunk kell. A cél meg van szabva, amely felé az egyház életének törekednie kell. Ezzel változatlanul meg van adva – függetlenül az idők minden változásától – az irány is, amelyben neki kell feszülnie futásának. A kérdés, amelyet az 1950. év ránk köszöntése felvet, csak arra vonatkozhat: miközben ezt az irányt a lehető legteljesebb hűséggel és engedelmisséggel követjük, milyen állomások mellett fogunk elhaladni, milyen tájakon át visz az út, és milyen körülmények várnak ránk?

Aligha van közöttünk olyan álmodozó ember, aki azt képzelné, hogy utunk sima és kényelmes lesz. Az 1950. év is csak láncszeme lesz annak az évsorozatnak, amelyben a keresztyén egyház a mi hazánkban csakúgy, mint világszerte, történetének egyik legnagyobb válságát éli át. Világviszonylatban úgy szoktuk emlegetni ennek a válságnak a lényegét, hogy benne a nagykonstantinusi korszaknak a felszámolásáról van szó. Több, mint másfél évezreden át az volt az egyház helyzete, hogy a világi élet, élén az államhatalommal, érdekközösséget vállalt vele, ezért pártolta, kedvezményekkel halmozta el, sokhelyt egyenesen kitartotta. Ez a frigy világszerte felbomlóban van most. Néhol lassúbb, néhol rohamosabb a folyamat. Néhol már évtizedekkel ezelőtt nyilvánvalóvá lett, néhol majd csak évtizedek múltán fog nyilvánvalóvá válni. De kétségtelenül mindenütt az előtt a feladat előtt áll az egyház, hogy új tájékozódást keressen a világi élethez való viszonyában, annak támogatásától függetlenül rendezkedjék be a maga életének és munkájának a folytatására, és mindezek kapcsán újra eszméljen rá arra, hogy mi is az ő sajátos, külön, nem külső tényezők megbízásából nyert, de külső tényezők által el sem vitatható küldetése ebben a világban. Ezzel a feladattal megküzdeni nem lehet komoly belső vívódások és nagy külső nehézségekkel való küzdelem nélkül. Ez szabja meg az előttünk lévő új esztendőnek a jellegét is.

Rögtön nyilvánvalóvá lesz ez előttünk, mihelyt az említett jelenkori történeti irányzatot lefordítjuk a mi magyar egyházi életünk konkrétumainak a nyelvére. Elvben megtörtént nálunk is az állam és egyház szétválasztása, és gyakorlatilag ennek egyik következménye az állami pénztárból eddig élvezett anyagi segítségnak a megszűnése. (Hogy ez a változás nem hirtelenül szakad a nyakunkba a maga teljességében, hanem csak fokozatosan megy végbe, az megbecsülhetetlen jótétemény, de nem arra való, hogy magának a változásnak a tényét és valóságát elfelejtse velünk.) Meg kell tehát küzdenünk azzal a feladattal, hogy egyházunk anyagi fenntartását olyan új alapokra építsük át, amelyek magában az egyházi életben tárhatók fel. Magára vessen majd az a gyülekezet, amely ebben az új esztendőben nem azt tartja elsőrendű feladatának, hogy ezzel a kérdéssel viaskodva legalább valamennyire előbbre jusson a cél felé! Ennek az esztendőnek az elmulasztott alkalmaiért súlyos következményeket kell majd viselnie a jövőben!

De hiba volna, ha a figyelmünket egészen lekötnék ezek az anyagi természetű nehézségek. Az állam és az egyház közötti szétválasztódás, a maga anyagi vonatkozásaival, csak egyik tünete annak a folyamatnak, amely sokkal mélyebben megy végbe korunkban; a „szekularizációnak”, az elvilágiasodásnak. Ami anyagi támogatást az állam juttatott a múltban egyházi célokra, az szinte jelképes adója volt annak a hódolatnak, amelyet – most nem kérdezzük: szívből-e vagy színből? – a világi élet általában tanúsított az egyházzal szemben. Az egyházat elismerte irányítójának és nevelőjének. Tanításait megtette közfelfogássá; szertartásait bevette népszokásokká; egészen beleöltözött az egyház gondolkodásának és életnyilvánulásainak a

formáiba. A döntő nagy változás, amely most végbemegy, lényegében véve nem más, mint a világ életének ez alól az egyházi irányítás alól való függetlenülése. A világi élet elindult a maga útján, kialakítani a maga eszmevilágát és a maga gyakorlati rendjét, tekintet nélkül arra, hogy az egyház helyesli-e azt, vagy mást helyeselne.

Ha most történeti elmélkedésekkel foglalkozhatnánk, akkor kereshetnénk ennek a jelenségnek az okait. Valószínűleg azt kellene megállapítanunk, hogy a dolgoknak azért kellett szükségképpen így alakulniuk, mert a világi életnek az egyház iránt tanúsított tiszteletadó magatartása már jóidő óta nem volt őszinte. A külső tiszteletadás képmutató leple alatt a világi élet már régen függetlenítette magát gondolkozásában és cselekvésében egyaránt. Azt aztán tovább kellene nyomoznunk, hogy ennek mi is volt az oka; hogyan, miért vesztette el az egyház a világi élet felett azt az irányító hatást, amelyet valamikor élvezett. Erre a legjelentősebb választ, – nem az egyetlen, mert hiszen bonyolult jelenségről van szó, amely nem egyetlen okból magyarázható meg, – alighanem abban találhatnánk meg, hogy az egyház azért vesztette el valóságos irányító hatását, mert elmulasztotta azt komolyan gyakorolni. Vagyis a világi élet is azért tanúsított egyre inkább hazug formává üresedett tiszteletadást az egyház iránt, mert az egyház maga is beérte ezzel az üres formával, ami kényelmesebb volt számára, mint megdolgoznia azért, hogy valósággal úgy alakítsa a világi életet, ahogy azt alakítani a hivatása lett volna.

De most hagyjuk a múltat. Itt van a jelen, és mi benne élünk abban. Ez a jelen pedig elég világosan mutatja, hogy a világi élet megtűri ugyan az egyházat, de hozzá igazodni egyáltalán nincs szándékában. Ha a múltban udvariasan átengedte a menetben az első helyet az egyháznak, legtöbbször eláztatva magát is, az egyházat is azzal a látszattal, hogy az egyház e szerint útmutató és vezérlő szerepet tölt be a karaván élén, ma ennek a látszatnak teljességgel vége van. Ma az, aki az egyházi életet komolyan veszi, egyenesen annak a gyanúnak teszi ki magát, hogy nem akar együttthaladni a világgal. Nem hogy megrendültek a közfelfogásban azok a bizonyosságok, amelyeket az egyház hirdet és táplál az emberek lelkében, hanem a közfelfogás egyre jelentősebb mértékben szembe is fordul azokkal. Ha azelőtt különködő embernek számított az, aki kivonta magát az általában egyházas életforma uralma alól, pl. aki újszülött gyermekét nem kereszteltette meg, most olyan idők felé tartunk, amelyekben megfordul a helyzet: lassanként arra fognak elcsodálkozó szemekkel tekinteni, aki még nem vetette le ezt a régi életformát. Sok meglepetés vár még arra, aki a nagy változásnak ezt a folyamatát, csak azért, mert a jelen pillanatban még csak a kezdeteinél tartunk, és teljes kibontakozása még késik, nem veszi tudomásul és nem számol vele.

Az egyházi élet számára rövidre fogva azt jelenti ez a változás, hogy – amint szoktuk emlegetni, – népegyházi állapotából óhatatlanul át kell mennie a hitvalló egyházi állapotba. Az egyházi életben való – kisebb vagy nagyobb mérvű – részvétel nem lesz többé „mindenki” dolga. Amit az emberek az egyházukban és az egyházukért tesznek, nem azért fogják többé tenni, mert az az általános szokás, hanem az egyre általánosabbá váló közszokástól eltérve és azzal szembe helyezkedve fogják tenni. Ezért kétségtelen, hogy számbelileg jelentősen meg fog csappanni az egyházi élet. Mert az árral együttúszni mindenki tud, az ár ellen azonban kevesen. Az aztán egészen más kérdés, hogy ez a számbeli veszteség az egyházi élet távolabbi jövője szempontjából Isten legbecsesebb ajándékának bizonyulhat, nem is csak magának az egyháznak, hanem népünknek a javára, amelynek körében egyházunknak be kell töltenie küldetését.

Itt adódnak azok a nagy és nehéz feladatok, amelyekkel ezekben az években, s így a sorra következő 1950. évben is meg kell küzdenünk. Minden egyházi tevékenységünkben az kell hogy legyen a fő gondunk: hogyan formálódhat ki a hagyományos közszellem által összetartott gyülekezetekből olyan hívők gyülekezete, amelyet már nem evilági történeti kötelékek

tartanak össze, mert azok rohamosan oda fognak veszni, hanem az az egyetlen erő, amelytől igazában függ az egyház élete: – a mi Urunk Jézus Krisztus Lelke.

Alapjában véve nem történik más, csak az eredeti helyzet, amelyben az egyház elindult, újul ki megint, – az a helyzet, amelyben az egyház és a világ még nem egymást kölcsönösen elámító frigyben, hanem egymásnak feszülő polarításban élt egymással szemben. Nem kellett ehhez az egyháznak hangoskodó vitákat folytatnia. A pusztta meglétével, mert valóban a Jézus Krisztus Lelke uralkodott benne, állandó és eleven ellentmondás volt a világ életével szemben még akkor is, amikor a világ kénytelen volt elismerni, hogy az egyház tagjainál nincsenek hasznosabb, megbízhatóbb, és könnyebben kormányozható emberei. Így töltötte be az egyház annak idején azt a szerepét, hogy „só” legyen, amelynek hatását megérzi az egész közösség, amelyben hat, még akkor is, ha mennyiségileg sokkal kevesebb, mint az egész közösség.

Azt mondhatnánk tehát: lényegében véve ebben az új esztendőben is csak az a dolgunk, hogy váljunk igazán azzá, aminek hitünk szerint lennünk kell. Ebben benne van az örök irány is, amely eleitől fogva meg volt szabva az egyház számára. De benne van a korszerű, az 1950-re szóló parancs is, minden sajátos nehézségével. A nehézségek nagyok lesznek. De nem nagyobbak, mint Annak segítsége, akitől a parancsot vettük.

Megint a lelkipásztori tisztségről.

(Református Egyház 195?)

Nem csodálkozhatunk rajta, ha ekörül a kérdés körül változásokkal teljes napjainkban itt is, ott is mutatkozik az elvi tisztánlátás hiánya. Ezen a ponton is annyira a megszokott hagyományok – egyébként nagyon megbecsülendő – alapjaira hagyatkoztunk egyházi életünkben, hogy régóta nem érdekelt már az a kérdés bennünket: maguk ezek a hagyományok is milyen alapokon nyugszanak? Egyszerűen úgy vettük a dolgokat, ahogy reánk öröklődtek a múltból és nem vizsgáltuk: csakugyan úgy kell-e lenniük, ahogy vannak, vagy másképpen is lehetnének, esetleg nem kellene is másképpen lenniük? Amikor tehát most egy kialakuló új világ közepette felmerül a kérdés: vajon maradhatnak-e úgy, amint eddig voltak, nagyon érthető, ha napfényre jön az elvi megalapozás hiányossága és nem látunk azonnal tisztán a tekintetben, hogy merre is kell az utunkat vennünk a jövőt illetőleg. A másik megjegyzésünk az, hogy ezt a tisztánlátást sok tekintetben türelmesen keresnünk kell majd az eljövendő évek során, amint új helyzetünk egyre jobban kibontakozik és lépésről-lépésre felvetődnek a részletkérdések, azonban bizonyos sarkalatos pontokon sürgősen meg kell találnunk, hogy legyenek olyan, minden vitán és kétségen felülálló meggyőződéseink, amelyekből kiindulva eligazodhatunk aztán a további kérdéseknek, talán még sokáig elhúzódó tisztázásában is. Ezek közé a sarkalatos kérdések közé tartozik a lelkipásztori tisztség kérdése is. Ezért foglalkozunk vele rövid időn belül ismételten.

Az alkalmat és indítást az szolgáltatja erre, hogy egy esperesi jelentésben hangzottak el mostanában olyan megállapítások, amelyek sürgős tisztázást kívánnak. Mellékesek a név, a hely és egyéb konkrétumok. Már csak azért sem teszünk róluk említést, hogy a látszatát is elkerüljük annak, mintha minden szeretetünkre és nagyrabecsülésünkre érdemes személyt vagy testületet akarnánk valamilyen támadás célpontjává tenni hozzászólásunkkal. Tünettel van dolgunk, amely mögött rejtőzik az orvoslásra váró baj. Még hozzá mindjárt azt is megállapíthatjuk: a szóban forgó megnyilatkozás nyilvánvalóan helyes irányban akart jó és szükséges szolgálatot tenni, amint erre majd reá is mutatunk. Azonban úgy túllőtt a célon, hogy hasznosnak, sőt elengedhetetlennek látszik az egész egyházi nyilvánosságunk előtt való megbírálása.

Az egyházunk életében bekövetkező változásokról szólva az említett megnyilatkozás ezeket mondja: „Csak elesettségünk következtében van szükségünk látható szervezetre. Ha majd nem leszünk hitben elesettek, hanem abban élők, bekövetkezőnek tarjuk az egyetemes papság elvének teljes érvényesülését, amikor a hivatalból való papok nélkülözhetőkké válnak...” Amint látható: itt nem csak a lelkipásztori tisztségről, hanem általában az egyház „látható szervezetéről” van szó, amelynek csak egyik tartozéka a lelkipásztori tisztség, de főképpen mégis erről az utóbbiról hangzik el az a megállapítás, hogy egyházunknak hitbeli megújódása rendjén, nyilván annak mértékével arányosan, feleslegessé válhat a jövőben. Hiszen ezzel, a lelkipásztori tisztséggel („a hivatalból való papokéval”) szemben emeltetik ki az „egyetemes papság” elve, illetve annak jövődöbeli „teljes érvényesülése”.

Nem érinti a mi kérdésünk lényegét, de azért hasznos lesz hangsúlyozni, hogy ebben az összefüggésben jobb az „egyetemes papságról” nem beszélni. Annak csak közvetett kapcsolata van a szóban forgó kérdéssel. Jó volna már véget vetni annak a szokásnak, hogy nem-lelkészi embereknek mindenféle egyházi szolgálatát az „egyetemes papság” elvére vezetünk vissza. Az „egyetemes papság” egyszerűen azt jelenti, hogy minden hívő ember a maga papja, mivel az egyetlen Közbenjárónak, Jézus Krisztusnak „főpapi” engesztelő munkája révén minden benne hívőnek nyitva áll az útja Isten színe elé, hogy a maga életének hálaáldozatát

odavigye. Ennek a reformátori elvnek az értelmében a mi egyházunk tagjainak nincs szükségük a szó szoros értelmében vett „papságra”, vagyis közbenjáró tényezőre, amely az Istennel való ügyeiket lebonyolítsa számukra. Egészen más lapra tartozik azonban az a kérdés, hogy a hívők közösségi életében, a gyülekezeti életben kit milyen funkció illet meg. Az Istennel való üdvözítő közösség dolgában minden hívő egyformán „pap”, de nyilvánvaló, hogy a gyülekezeti életben nem mindenki tölthet be vezető szerepet, hanem vannak vezetők és vannak vezetettek. Annak a ténynek, hogy a vezetők sem úgy vezetők immár, mintha csak az ő vezetésükkel járulhatnának a többiek Isten színe elé, hogy az ő kegyelmének javaiban részesülhessenek, megvannak a további konzekvenciái is egyházunk berendezkedésére vonatkozólag és így – amint mondtuk –, közvetve kihat az „egyetemes papság” elve és valósága a mi egész egyházi berendezkedésünkre. De ha egyszer tisztában vagyunk azzal, hogy – és efelől nincs is semmi nézeteltérés, hogy közbenjáró értelemben vett „papságról” a mi egyházi életünkben nem lehet szó, akkor jobb ezt a kérdést, az „egyetemes papságnak” a kérdését elintéztnek vennünk a továbbiaknál és többé nem hivatkozni rá a lelkipásztori tisztség körül folytatott eszmecseréinknél.

Az Újtestamentumból már most világosan kitűnik, hogy az egyháznak az a „belső szervezete”, mondjuk: organizmusa, amely szerint különbségek is vannak tagjai között és pedig úgy, hogy egyesek vezető szerepet töltenek be a többiek javára, Istennek magának a rendelése, aki éppen ennek érdekében az Ő Lelkének különböző ajándékaiban részesíti az egyház tagjait. Továbbmenőleg ugyancsak az Újtestamentumból világosan kitűnik az is, hogy az a vezető szerep, amelyet egyesek az egyházban a többiek javára betöltenek, elsősorban – ha nem is kizárólagosan –, az Ige szolgálatában áll, amiért is Isten mindig gondoskodik arról, hogy legyenek az Ő egyházában olyanok, akik erre a szolgálatra fel vannak ruházva a megfelelő karizmával. Ilyen szolgálat nélkül és azt betöltő szolgálók nélkül az egyház nem élhet meg.

Az aztán már nem a Szentírásból kivilágító isteni rendelés, hanem a történeti szükség parancsa, hogy az Ige szolgálatára elhívott egyháztagok nemcsak a kellő karizma birtokában kell, hogy legyenek, hanem hivatásukra való felkészülés érdekében bizonyos tanulmányokat is végezzenek, nevén nevezve: teológiai képzettséggel is bírjanak. Ezt az a nagy különbség teszi elengedhetetlenné, amely az újtestamentumi kor egyházát a későbbi korok egyházától elválasztja. Azt az Igét, amely az újtestamentumi korban még az élő bizonyágtevők élő szava által szólhatott és hathatott, a későbbi korok egyháza csak abban az írott formában bírja, amelyben a Biblia őrizte meg maradandóan az utókor számára. És mennél több évszázad telt le a történelem medrében, annál nagyobb lett a távolság időben az első korszak és az utána következők között. Későbbi nemzedékek egyházában csak olyanok végezheték már jól el az Ige szolgálatát, akik a Szentírás dolgaiban úgy megtanítottak, hogy a közben tátongó nagy időbeli távolság ellenére is ugyanazt az Igét tudták megszólaltatni az előállt új történeti helyzetekben. Ezért nem nélkülözheti az egyház az Igének teológiai képzett szolgálóit.

Most érkezünk azonban el a szóban forgó kérdés lényegéhez: ahhoz a „külső szervezethez”, amelyet egyházunk ekörül az életbevágó szolgálat körül, mint egyéb dolgok körül is, kiépített. Aki előveszi egyházi törvénykönyvünket, megtalálja benne az idevonatkozó részletes rendelkezéseket, amelyek szabályozzák a lelkipásztorok kiképzésének és képesítésének, szolgálatukkal járó jogaiknak és kötelességeiknek, állásuk megszervezésének, fenntartásának, betöltésének és megüresedésének stb. stb. kérdéseit. Nyilvánvaló, hogy ilyen jogi jellegű „külső szervezettel” az újtestamentumi egyházban nem találkozunk, sem az Ige szolgálatával kapcsolatban, sem egyéb dolgok tekintetében.

Mivel már most az újtestamentumi egyház úgy áll előttünk, mint az egyház életének az a legelső korszaka, amelyben a legfrissebben és a legbősebben áradt a Szent Lélek ereje,

könnyen adódik a helytelen következtetés: éppen a Szent Lélekben való ez a gazdagság tette feleslegessé az ősegyház napjaiban a „külső szervezetet” és később azért vált az szükségessé, mert az egyházban megfogyatkozott a Szent Lélek ereje. Ezt a következtetést nem egyszer le is vonták már az egyházban az elmúlt évszázadok folyamán, – de a reformátorok nem tették magukévá, hanem mint rajongó tévtanítást utasították el maguktól. Már a múltnak ez a bizonyossága is megóvhatja bennünket attól, hogy ennek a következtetésnek alapján olyan álmokat szövögessünk az egyház jövődjére felől, amelyek szerint hitben való kellő megelevenedés esetén a jövőben sem lesz szükség „külső szervezetre” és azzal kapcsolatban „hivatalból való papokra” sem.

De magunktól is rájöhettünk a logikai tévedésre, amely ezt a következtetést elhibázottá teszi. Az apostoli idők egyháza nem csak a Szent Lélek erejében bővelkedő egyház, hanem ugyanakkor a történeti útjának a legelején álló egyház; a kezdő, a még ki sem alakult egyház is volt. Ez az a jellegzetes vonása, amelynek a számlájára írható az, hogy nem volt „külső szervezete”. Hogy valóban így áll az igazság, az abból tűnik ki, hogy embrionális formában igenis megvolt benne mindaz, ami aztán a történeti fejlődés során a gyakorlati élet követelményei folytán egyre jobban ki is alakult „külső szervezet” dolgában. Csecsemőkorunkban is megvolt már a csontrendszerünk, csak még lágy állapotban. S ha egyszer magunk mögött hagytuk életünknek ezt a fázisát, soha többé vissza nem térhetünk hozzá. Történeti múlttal már bíró egyházi életben nem hiányozhat az a szabályozottság, sem a lelkipásztori tisztség dolgában, sem egyéb tekintetekben, amelyet „külső szervezet” alatt érthetünk.

Mindenesetre van ennek az ügynek köze ahhoz is: milyen magas vagy milyen alacsony színvonalon áll az egyházban a hitben való élet. „Elesett állapotában” két dolog szokott megtörténni az egyházzal „külső szervezete” dolgában. Mindkettőt jól ismerjük a magunk egyháza közelmúlt évtizedekbeli valóságából. Az egyik az, hogy amily mértékben megcsappan az egyházban a Szent Lélek ereje, oly mértékben nő a szemében az ő „külső szervezetének” a jelentősége. A legnagyobb lelki virágzás napjaiban sem nélkülözhető az. A „jó rend” érdekében mindig megbecsülendő eszközi jelentőségű tényező az egyház életében. De aztán úgy megnő a jelentősége, hogy végül szinte csak benne látják az emberek az egyházi életnek a lényegét. A lelki megújhódással aztán mindig együtt jár az is, hogy az egyházi életnek ez a jogi jellegű, paragrafusokba foglalható eleme leszorul arról a magas polcra, amelyet bitorolt és visszajut az őt megillető alárendeltségbe, hogy a főhelyet a Szent Lélek munkája és az egyháznak általa éltetett hitbeli élete foglalhassa el. A másik jelenség pedig, amelyre utaltunk, abban mutatkozik, hogy mennél elhanyagoltabb az egyháznak a belső élete, annál jobban meg is szaporodik benne a paragrafusok sokasága. Új meg új bajok merülnek fel és harapóznak el, amelyek a Szent Lélek erejével teljes egyházi életben legfeljebb kirívó kivételek volnának csak és esetenként könnyen el is intézhetők volnának, de az egyház élettelen állapotában mind új meg új általános szabályozást kívánnak. Az egyház megújhódása aztán azzal a következménnyel jár, hogy idővel feleslegesnek tűnik már fel a felhalmozódott sok szabály és előbb vagy utóbb lényegesen le lehet már egyszerűsíteni az egyház „külső szervezetét”.

A szóban forgó esperesi megnyilatkozást úgy kell pozitíve értékelnünk, mint ebben a két tekintetben előhírnökét az egyházunk hitbeli megelevenedése folytán várható jövődönék. Benne az a lélek szólal meg, amelyet egyre többen osztanak vele, amely hálásan szemlélve Istennek azt a kegyelmes munkáját, amelyet Szent Lelke által napjainkban végez egyházunk tagjainak tömegeiben az egész egyház megújhódása végett, ebből azt a reménységet meríti, hogy közeleg az idő, amikor a múltból jól ismert jogászok egyháza már csak érthetetlen rossz álom lesz és elavult régiségként kerülhet a könyvtárak polcra a mi mostani testes törvénykönyvünk meg a megszámlálhatatlan sok szabályrendelet, amely belőle sarjadt, hogy ehelyett elegendő legyen egy sokkal egyszerűbb és rövidebb törvénygyűjtemény is.

Hogy ezeknek a jó intencióknak ellenére mégis szóvá kellett tennünk ezt a megnyilatkozást és pedig az ellenmondás hangján, az a fentiekből kivilágolhatott. Olyan hitbeli megelevenedést ne reméljünk, amely minden „külső szervezetet” feleslegessé fog tenni egyházunkban és így a megszervezett, intézményes lelkipásztori szolgálatot is fel fogja szívni valamilyen rosszul értelmezett „egyetemes papság” gyakorlatába. Az ilyen képzelgő reménységek sem az Isten Igéjével, sem annak reformátorainktól tanult értelmezésével nem állnának összhangban.

V. J.

Krisztus mindenk felett Úr!

(Prédikáció országgyűlési választások idején.)

(Református Egyház)

Lekció: Ef. 1: 15-23.

Textus: „Mindeneket vetett az Ő lábai alá és Őt tette
mindeneknek fölötte az anyaszentegyház
fejévé, amely az Ő teste... (Ef. 1: 22-23.)

„Im bėjöttünk nagy örömmel...a Te szentidnek gyülekezetébe, a Te templomodba...” Bejöttünk nagy örömmel, mert itt békesség és csend uralkodik, míg odakint a világban küzdelem és nyugtalanság az életünk. Itt Isten közelében lerakhatjuk terheinket, és megnyugosztalást találunk fáradalmainktól. Ez így van valóban, de ne essünk tévedésbe! Nem arra való az Isten színe előtt való ez az egybegyülekezésünk, hogy hátat fordítsunk annak a világnak, amelynek hullámverésében éljük hétköznapijainkat. Nem álmodozni akarunk itt, hogy aztán felébredjünk annak keserves tudatára, hogy a valóságos életünket mégis csak a zajló világban kell élnünk. A megnyugvás csendes szigete ugyan számunkra az az áhítatos óra, amelyet az Isten házában töltünk el, de igazában csak arra való, hogy aztán megerősödött lélekkel kiszálljunk a valóságos élet tengerére. Éppen arra jó az Isten előtt való elcsendesedésünk, hogy ilyenkor tisztuljon az a látásunk és megteljesedésünk azzal a lelki erővel, amelyre a mindennapi életünkben van szükségünk.

Jaj volna nekünk, ha a mi Urunkat, a Jézus Krisztust csak itt tudhatnók és vallhatnók a mi Urunknak, és nem akkor is, amikor kilépünk ennek az Ő tiszteletére emelt hajléknak a küszöbén át az odakint való hétköznapi világba! Most is, amikor ott kint egész nemzetünk lelkét foglalkoztatja a közeli választás politikai eseménye, jó lesz nekünk ezt az evilágszerinti ügyünket itt a Jézus Krisztus egyetemes Úr-voltának a megvilágításába helyezni és ebben a megvilágításban felkészülnünk állampolgári jogainknak arra a gyakorlására, amelyre az elközelgő napok alkalma felszólít.

Vezessen ebben az elmélkedésben bennünket Pál apostolnak az a vallástétele, amely jól ideillik ezekbe a húsvét utáni időkbe, amikor újra úgy tekinthetünk vissza Jézus Krisztusnak mind a keresztségig való megaláztatására, mint amely nem csak befejeztetett, hanem az Ő feltámadása által visszájára is fordult, győzelmes felmagasztaltatássá is vált, és végül az Ő nemso-kára megünneplendő mennybemenetele által beletorkollott a teljes mennyei megdicsőülésbe. Erről beszél éppen Pál apostol az imént felolvasott szakaszban, közelebbről Istennek azt a megfoghatatlan hatalmát magasztalva fel, amely mindebben megnyilvánult, és szívének azt az imádságos vágyát tolmácsolva, hogy ennek a hatalomnak az ismeretében egyre előbbre jussanak olvasói és velük együtt mindnyájan, „akik hiszünk”.

Isten „mindeneket vetett az Ő lábai alá” – így hirdeti Pál apostol a mi felmagasztalt Urunknak az egész világot és benne az egész emberiség történetét felölelő uralmát. De hogy ezt tisztán lássuk, mindjárt megtanít arra is bennünket, hogy megtegyünk egy fontos megkülönböztetést. Mert ez az uralom mindenkire kiterjed, de nem mindenkire egyformán. Van ennek a mindent felölelő birodalomnak a körén belül egy szűkebb kört felölelő ország, amely különösebb értelemben is Jézus Krisztus uralma alatt áll. Így beszél erről az apostol: „Őt tette mindeneknek fölötte az anyaszentegyház fejévé...” „Mindeneknek fölötte” – ez azt jelenti, hogy Jézus Krisztus uralkodásában ez az anyaszentegyház feletti uralma az elsődleges és csak

ebből érthető meg ama másik is, amely mindenre kiterjed ezen a világon. Az Ő Úr-volta „mindeneknek fölötté” abban nyilvánul meg, hogy van neki népe, amely elismeri Őt Urának és engedelmesen szolgálni akar neki. „Anyaszentegyház” alatt nem is szabad mást értenünk, mint ezt a népet, a Jézus Krisztust Uruknak valló és magukat az Ő uralma alá adott emberek összességét. Csak névleg tartozhatnak hozzá az egyházhoz és csak terhes romlására vannak az egyház életének az olyanok, akikről ez nem mondható el. De akikről ez elmondható, azok előtt nem kell magyarázni, mit is jelent a Jézus Krisztus uralma alatt élni. Ők a szép virágvasárnapi ének szavaival maguk tesznek róla hálaadással bizonyosságot: „Oh szentegyház, hívek boldog országa! Mily édes ez a Jézus királysága! Szelíd, szegény ez és alázatos, de nagy hatalmú és csodálatos. Igaz ez és a bűntől szabadító, A bűnt, halált és népeket hódító. Vasvesszővel bírja ellenségét, de szelíden őrzi örökségét.”

Ezekkel az Ő tulajdon alattvalóival, – az Ő „örökségével”, amelyet az Atya öröktől fogva az Őbenne való hitre kiválasztott és az Ő tulajdonába adott, hogy érte az életét adva megtartsa az örökkévalóságra, – más viszonyban van Jézus Krisztus, mint általában az embervilággal. Az a maga egészében is „az Ő lábai alá vettett”, de ezt az Ő kiválasztott népét úgy kormányozza, mint annak *Feje*. Mert az „az Ő teste”, vagyis egy Ővele és részese életének. Benne él Szent Lelke által. Ahogy magára vette minden bűnét és nyomorúságát, úgy viszont részelteti a maga „bűnt, halált és népeket” legyőző erejének gazdag ajándékaiban. Azok viszont, akik ehhez a „testhez” tartoznak, mint az Ő tagjai, öntudatosan felfogják és készséges igyekezettel teljesítik Fejüknek parancsait, – legalább is mindaddig, amíg egészséges élet lüktet ebben a „testben”. „Szelíden” érvényesülhet tehát itt az Ő uralma, mint a pásztoré a nyája felett. Megváltó szeretetének bilincseivel köti magához híveit az odaadó engedelmességre, ezáltal egymással is a szeretetnek testvéri közösségébe kötözve őket.

Így élni a Jézus Krisztus uralma alatt, – ez a szent kiváltsága az Ő egyházának és benne minden egyes hívőnek.

**

Olyan boldog titka ez a mi hitünknek, hogy sokszor bele is feledkezünk, mintha csak ennyiből állna a Jézus Krisztus uralkodása. Pedig van ezen túl egy még csodálatosabb titok is, amelyet az apostol szavai feltárnak előttünk. Uralkodik Ő nem csak a benne hívők felett, hanem a benne nem hívők felett is; nemcsak az Ő egyháza felett, hanem az egész embervilág felett is. Isten „mindeneket az Ő lábai alá vetett”. Azokat is, akik nem ismerik el Őt Uruknak, mert talán sohasem volt alkalmuk úgy megismerkedni Ővele, hogy az Ő uralma alá hajthassák magukat. Azokat is, akik talán találkoztak már vele úgy, hogy meghódolhattak volna előtte, de ellene álltak annak a „szelíd” hatalomnak, amely belőle sugárzott. A róla mit sem tudók, vagy vele mit sem törődők sem vonhatják ki magukat az Ő uralma alól. Ha nem tartoznak is hozzá ahhoz az életközösséget alkotó „testhez”, amelynek Ő a „feje”, azért rájuk is áll az, hogy „az Ő lábai alá vettettek”. Ha nem öntudatos hódolattal, akkor önkénytelen kényszerből ők is neki szolgálnak. Káruk ebből csak nekik van, mert nem részesülhetnek abban a sok jótéteményben, amely az Ő uralmának az öntudatos elfogadásából fakad. Az Ő céljai és tervei azonban így is végbemennek általuk. És minden a mi a nagy embervilágban történik, egy vagy más módon csak az Ő uralmának a kiteljesedését viszi előbbre.

Milyen cél felé kormányozza vajon ezt a neki csak öntudatlanul szolgáló embersokaságot? Ha az anyaszentegyház az Ő „teste”, amely „teljessége Őneki”, amelyben tehát a maga életének a kiteljesedését munkálja, akkor nyilván minden egyéb is, ami ezen a világon az Ő uralma alatt történik, arra a végre történik, hogy ez az Ő „teste” lássa annak hasznát. Nyilvánvaló ez olyankor, amikor a világ életében bekövetkeznek az Ő ítéletei, – amikor megsokasodott bűnei miatt úgy igazgatja az általános élet folyását az Ő mennyei királyi székéből, hogy az emberi önzésre, igazságtalanságra és elnyomó erőszakra felépített rendszerek összeomlanak. Ilyenkor

sokat tanulhat az Ő híveinek népe és megújult odaadással simulhat oda az Ő kormánypálcája alá, amely alatt a szeretet nagy parancsolata érvényesülhet csak. Még nyilvánvalóbb az egyház nagy haszna olyankor, amikor az effajta ítéletekben a maga megítélését is aláztos bűnbánattal kell elfogadnia, mert nem engedelmeskedve a maga Fejének, maga is részese lett a világbeli sokféle romlásnak. Az ítéletek ilyen viharaiból megtisztulva és megújulva kerülhet ki az egyház élete, eltávoztatván magától azt a fertőzést, amelyet az ítéletre megérett világból magába is be engedett szívárogni. De nyilvánvalóvá lesz olyankor is, hogy Jézus Krisztus mindeneket a maga egyházának a javára igazgat ezen a világon, amikor nem ítéletet tart csak, hanem – talán ugyanakkor – jótéteményekben részesíti a világot; amikor nem a megromlottat rombolja le a világ történetében, hanem valami újat épít; amikor nem a múltat számolja fel, hanem jövőbeli fejlődések útjára tereli az életet. El sem lehetne hamarjában sorolni, hogy az elmúlt évszázadok folyamán felmerült új gondolatok és gyakorlati vívmányok, amelyeknek az első tekintetre semmi közük sem volt az anyaszentegyház ügyéhez, végül is milyen hatalmas lépésekkel vitték előre magának az anyaszentegyháznak az ügyét. Ilyenkor az anyaszentegyház Ura és Feje – talán olyanok által, akik egyáltalán nem akarják Őt szolgálni, – mindig új lehetőségeket, tágabb és alkalmasabb kereteket teremt azok számára, akik igenis Őt és csak Őt akarják szolgálni egész életükkel. S a mind előbbre haladó világban mind jobban kifejtheti belőle táplálkozó erőit a benne hívők népe.

Ezért hát a benne hívők, uralma alatt kell, hogy érezzék magukat akkor is, amikor benne élnek a világban s ott a benne nem hívőkkel együtt közös feladatokkal viaskodnak és közös sorsot viselnek.

**

Ha így megértettük, mit jelent Jézus Krisztusnak mindenekfelett való uralma, akkor ennek világánál széttéekintve a mi napjaink eseményei felett, nem lesz nehéz megtalálnunk a helyes eligazodást.

Benne élünk egy olyan mélyreható, olyan gyökeres és olyan mindeneket megrázó külső átalakulásban, amelyet hosszú története folyamán aligha látott még az emberiség. Nos, egy pillanatra se homályosuljon el előttünk az a fény, amelyet az Ige vet erre a történeti korszakra is. Onnan felülről, mennyei hatalmának a királyi székéből igazgatja ezt is Az, akinek „mindenek a lábai alá vettek”. Ő rendelt minket erre az időre és Ő rendelte ezt az időt a mi számunkra. Vannak látható történeti tényezők, felettünk uralkodó evilági hatalmak, amelyeknek a működése idézte fel és mozgatja a nagy átalakulás folyamatát. De mögöttük és fölöttük ott van láthatatlanul a mi Urunk, aki általuk mint eszközei által alakítja a világnak és benne az Ő egyházának az életét. Ha Isten az Ő Igéjében azt parancsolja nekünk, – aminthogy félreérthetetlenül azt parancsolja, – hogy „minden lélek engedelmeskedjék a felső hatalmaságoknak”, akkor azért parancsolja ezt nekünk, mert az ő uralmuk felett is érvényesül az Ő egyszülött Fiának uralma, nekik engedelmeskedve tehát Őneki engedelmeskedünk.

Ami ebben a nagy átalakulásban odavész, afelett a legfőbb Úr tart ítéletet. Még ha magunk ártatlanok volnánk is mindenestől fogva azokban a bűnökben, amelyek ezt az ítéletet maguk után vonták, akkor is csak az illenék hozzánk, hogy igazat adjunk a „vasvesszőnek”, amely a felgyülemlett sok bűnre lesújtott. De annál inkább meg kell ezt tennünk, mert jaj, nem moshatjuk kezeinket tisztára a felelősségtől. A világban általában elharapódzott bűnök tőlünk sem voltak idegenek. Mi is megfertőztettük magunkat velük. Ha még úgy fáj is, oda kell hajtunk fejünket és hátunkat az ítélet vasvesszeje alá. És pedig azzal a forró könyörgéssel, hogy váljék ez az ítélet az üdvösségünkre, lehessünk általa igazabb és engedelmebb alattvalói a mi Urunknak és tisztuljon ki rajtunk, az Ő népén, az Ő képének hasonlatossága.

Ami pedig ebben a nagy átalakulásban egy új életrendnek az ígérete, abban lássuk meg szívbeli hálaadással már előre azt a nagy ajándékot, amelyet a mi Urunk az Ő népének készít.

Az az új társadalmi rendszer, amely most kiépülőben van, amely nem arra az elvre akar felépíteni, hogy „aki bírja, marja”, hanem az emberek közös munkájával akarja előteremteni az igazságosan elosztható javakat, – jól tudjuk az Isten Igéjének világánál, – nem oldja meg minden kérdésünket, mert életünknek csak a külső kereteit rendezi át. Még mindig hátra van az a nagy szükségletünk, hogy ebben az új rendben úgy élhessünk, mint akik Isten atyai szeretete felől bizonyosak, és ezért egymással is mélységes testvéri szeretettel vannak egybekötözve. Ezt csak a mi Urunk Jézus Krisztus adhatja meg nekünk a szívünkben munkálkodó Szent Lélek által uralkodva felettünk. De éppen ennek érdekében, tehát az Ő egyháza életének a kiteljesedése érdekében milyen nagy új lehetőségeket rejt magában az a jövő, amely felé haladunk s amelyben az élet külső rendje is azt fogja követelni tőlünk, hogy ne egymással vetélkedve, hanem egymással összefogva éljünk!

Bizony igent kell mondanunk arra a korszakokat váltó folyamatra, amely rajtunk végbemeget. Nem értetlen döbbenettel szemlélve, nem lázadozva ellene, hanem felismerve benne a mi üdvösségünk Urának világkormányzó hatalmát, vállalnunk kell és szolgálnunk kell. Istennek az a csodálatos ereje, amely Őt úgy felmagasztalta, hogy „mindeneket vetett az Ő lábai alá”, bennünk is munkálkodik és elégséges lesz ahhoz minden mi erőtlenségünk ellenére is, hogy nagy megtisztulásunk által nagy megújulásnak örvendhessen közöttünk az Ő „teste”, amelynek tagjaiul elhívattunk. Ámen.

V. J.

„Közösségek” és „közösség”.

(Református Egyház)

Napirenden van egyházi sajtónkban és megbeszéléseinken a „közösségek” kérdése. Nem azért, mintha bárki is céltudatosan napirendre tűzte volna. Maga az élet vetette fel és sürgeti a megoldását, hogy kialakulhasson a felelős és megnyugtató közfelfogás. Az alábbiakban csak néhány gondolatot kívánok belevetni a megvitatásba.

Az már tisztázottnak tekinthető, hogy amikor a Biblia „közösségről” beszél, akkor mást ért alatta, mint amit mi értünk ebben az eszmecserében „közösségek” alatt. A Biblia olyasmit ért alatta, amiről egyáltalán nem lehet többes számban beszélni, mint „közösségekről”. Az általunk emlegetett „közösségek” hívő emberek csoportjai, amelyek természetesen többes számban is emlegethetők. A Biblia által emlegetett „közösség” a hívők között fennálló és fenntartandó viszonynak értendő, – amikor nem a hívők és Isten közötti „közösségről” van szó, ami megint más dolog, bár vele a legszorosabb összefüggésben áll az előbbi, emberek között egymás között levő viszony. Ez a viszony mindig egy és ugyanaz. Erről tehát többes számban beszélni értelmetlenség. Már most a mai szóhasználatnak a bibliaitól való eltérése azért fontos, mert hiszen mindenki, aki illetékes ehhez a kérdéshez hozzászólni, azért illetékes, mert a Bibliához akar igazodni. Aki mást akar, mint engedelmesen szolgálni Istennek az Ő igéjében kijelentett akaratát, annak a szavát legfeljebb azért érdemes meghallgatni, mert lehet szimptomatikus jelentősége annak, hogy ilyen szó is elhangzik. De amit mond, az nem vethető latra megfontolásainkban. És ez áll mind a „közösségek” mellett, mind az ellenük felszólalókra. Jó eredményre kilátás ebben a megbeszélésben csak akkor van, ha azon a közös alapon állunk, amely a Bibliában van adva számunkra. Annak igazsága megítélheti a „közösségek” ellen megszólaló kifogások és ellenvetések jórészét is, de megítélheti a „közösségek” mellett, azoknak köréből, magából is felhangzó érvek jórészét is. Csak ez alatt az ítélet alatt meghajló alázatosságban találkozzva érthetjük meg egymást úgy, hogy abból megszülethet az „egy értelemre” jutás.

Már most maga az a körülmény, hogy a Biblia sem azt érti „közösség” alatt, amit mi szoktunk alatta érteni, magában véve még nem jelent semmit. Meglehet, hogy olyasmiről, amit mi „közösség” alatt értünk, beszél a Biblia is, csak más szóval jelöli. Szavak helyes vagy helytelen használatáról is lehet ugyan vitatkozni, de nyilvánvaló, hogy az ilyen kérdések nem is másodrendűek, hanem annál is sokkal hátrább kell sorakozniuk az igazán életfontosságú kérdések mögött. Ellenben ez a köztünk és a Biblia között fennforgó szóhasználatbeli különbség arra mégis jó figyelmeztetés: vigyázzunk, hogy a szavak eltérő használata mögött ne rejtőzhessék valamilyen komolyabb eltérés is! Hátha a „közösség” szónak általunk használt jelentése annyira telíti számunkra ezt a szót – egyébként talán jogosult és helyes tartalommal, – hogy közben érzéketlenné válunk az iránt a tartalom iránt, amellyel a Biblia szokta megtölteni ezt a szót?

Olyasmiről, amit mi „közösségek” alatt szoktunk érteni, csakugyan beszél a Biblia is. Ez annál nevezetesebb dolog, mivel a Biblia nem ismer még olyan „egyházközségeket”, amilyeneket számunkra a történeti fejlődés kialakított, sem olyan „gyülekezeteket”, amelyek egy bizonyos helyen lakó és egy felekezethez tartozó embereket foglalnak együvé, tekintet nélkül arra, hogy hívők-e, vagy nem, részt vesznek-e valóban a gyülekezeti életben, vagy pedig csak bizonyos külső formák szerint (mondjuk: az egyházi adó megfizetésével) veszik ki a részüket abból. Amikor a Biblia „egyházról” vagy „gyülekezetről” beszél, – és erre nincs is két külön szava, csak az egy „ekklesia”, – akkor az alatt magától értetődőleg, élő gyülekezeteket ért, hívő embereknek a gyülekezeteit, vagy ahogy ma mondanánk: közösségeit.

(Ennek a szabálynak csak megerősítésül szolgálhatnak az olyan kivételek, az abnormitásnak esetei, amikor valamely egész gyülekezetről, pl. a sárdisiról, azt olvassuk: „Az a neved, hogy élsz, holott halott vagy”, vagy amikor valamely gyülekezet tagjai közé keveredik képmutató, aki hívőnek látszik, holott nem az.) Mégis van szó itt-ott a Bibliában az újtestamentumi hívőknek olyan kisebb csoportjairól is, amelyek szűkebb körűek, mint a gyülekezetek. Érdekes és tanulságos, hogy az ilyen szűkebb körű csoportokat is, amelyek tehát megfelelnek a mai gyülekezeten belüli „közösségnek”, egyszerűen „ekklesiá”-nak nevezi a Biblia. Beszél ennek vagy amannak a hívőnek a „házánál levő gyülekezetről” nem is egy esetben. És ilyenkor világos, hogy nem az egész „gyülekezet” értendő alatta, hanem annak tagjai közül egy szűkebb körű csoport. Az ilyen csoportok alakulásában játszhatott szerepet maga a szóban forgó „ház” is. Lehetett valamelyes családi és tágasabban vett rokonsági jellegük is. De bizonyára nem az volt a döntő. A „ház” helyett éppúgy használhattak volna össze-jövételeik céljaira valamilyen más elhelyezkedést is, ha nem az lett volna a magától értődően legalkalmasabb. A döntő az, hogy ezekben a csoportokban olyanok jöttek össze, akik az egész gyülekezet össze-jövételein kívül még külön is össze akartak jönni, mert ennek még olyan különleges áldásait is látták, amiket a másokkal közös össze-jövételeik nem nyújtottak nekik ugyanolyan mértékben.

Soha másképpen nincs szó az ilyen „ecclesiólák”-ról, mint olyan hangon, amelyből kitűnik, hogy a meglétük öröndetes dolog. Ellenük óvást emelni tehát a Biblia alapján semmi ok nincs. Természetesen magától értődő, hogy ezekben a bibliai példákban mindig csak olyan „ecclesiólák”-ról esik szó, amely „ecclesiola in ecclesia”. Ilyen külön csoportok élete nem szegényebbé, hanem csak gazdagabbá tette az egész gyülekezet életét; a tagjaiknak eszükbe sem jutott másoknak érezni magukat, mint a gyülekezet tagjainak, és mint ilyenek ápoltak egymással még külön is szorosabb közösséget. Ez a szorosabb közösség semmiképpen nem jelentette tehát azt, hogy a tagok *csak* egymással vannak közösségben, a rajtuk kívülálló gyülekezeti tagokkal szemben pedig megtagadják a közösség vállalását. Az alapvető „közösség” – és itt mindenki megfigyelhette, hogy ezt a szót mi most már a Biblia értelmében használjuk, – fennállt közöttük és mindenki között, közelben és távolban, aki egyugyanazon Szent Lélek által egyugyanazon megváltó Jézus Krisztusban hitt és egyugyanazon Atya Istent imádta és szolgálta. Hiszen az egész gyülekezeti élet is csak arra szolgált alkalmul, hogy ezt az egyetemes közösséget gyakorlatilag is meg lehessen tapasztalni és bizonyítani jobban, mint ahogy egymástól távol élők között lehetséges az. Az „ecclesiólák”-k élete csak abban bírta a jogosultságát, hogy egymással ilyen vagy olyan okoknál fogva még jobban összetartozó emberek szűkebb körében még további lehetőségek is adódnak ugyanannak a Krisztusban való közösségnek még mélyebb átélésére és még messzebb menő gyakorlására.

A mai egyházi életben alakuló „közösségeket” illetőleg már most az a döntő kérdés: az újtestamentumi „ecclesiola”-knak ezzel a szerepével beérik-e, mint az „ecclesiola in ecclesia” elnevezésében foglalt jelentősnél többre igényt nem tartó csoportok, vagy pedig magának az „ecclesia”-nak a szerepére tartják-e elhivatottnak magukat? És ez a kérdés nem forma szerint, hanem lényeg szerint értődő, vagyis nincs elintézve azzal, hogy nem nevezik magukat „egyháznak”, tehát nem lépnek ki egyházunkból, hogy mellette másik egyházzá váljanak, hanem megmaradnak az egyházon belül, és annak javát akarják szolgálni legjobb meggyőződésük szerint. Ez is megbecsülendő. Ebben csak buzdítani lehet őket. És nagyon hálásnak kell lennünk egyházunk jövőndő sorsát illetőleg azért, hogy így és nem másként. De ennél többől van szó. Arról, hogy tudnak-e egyházunkra úgy tekinteni, amikor ezt a pozitív magatartást tanúsítják vele szemben, mint valóban „egyházra” a Biblia értelmében? Ez nem azt jelenti, hogy egyházunkat az Isten akarata iránt engedelmes egyháznak tekintsék, szemet hunyva sok bűndő romlása felett és elnémítva minden fájdalmas panaszt, amely mai állapota miatt felhozható. Ellenben jelenti azt, hogy minden fogyatkozása és megkeveredése

ellenére mégis lássák benne az Isten népét, amelyből, ha megfogyatkozott is és megkeveredett is, nem hiányzik az Isten Igéje által táplált élet. Tehát jelenti azt, hogy a maguk meglététől vagy meg nem lététől függetlenül is ismerjék el, hogy ebben az egyházban vannak az Isten Igéjétől és Szent Lelkétől hitre újjászült emberek, – mindegy, hogy sokan-e vagy kevesen, álmatagok-e vagy ébredőzök, gyümölcstermésben gazdag életet élők-e, vagy szánandóan sínylődők, – akikkel nekik is, mint hívőknek, „közösségük” van, akár odatartoznak azok az ő „közösségeikhez”, akár nem. Egyszóval: ők hívők közösségei, de nem *a* hívők közösségei, mert *a* hívők közösségének lenni nem „ecclesiola”-nak, hanem az „ecclesia”-nak a dolga még akkor is, ha ezt a dolgát nagyon hűtlenül végzi, hitetleneket is éppúgy keblére ölelve, mint hívőket.

Hogy „ecclesiola” alakuljon, arra nagyon sokféle indítóok lehet. Magának az egyháznak most elítélt mulasztása is komoly indítóok. Amíg ebből a mulasztásából ki nem gyógyul az egyház, addig – a maga egészében – nem tudja sok hívő egyénnek azt a társas környezetet nyújtani, amelyre növekedése és erőgyűjtése céljából szüksége volna. Csak természetes, hogy ez a szükségérzet „hívő közösségekbe” hajtja együvé a kielégítetlen lelkű embereket. Azután éppen az a megújódási folyamat, amely azzal bíztat, hogy ebből a mulasztásából is egyre jobban ki fog gyógyulni egyházunk, kitermeli a hívőknek azt a sajátos fajtáját, amely a maga életében is szembeszökő fordulatot élt át, ami nélkül nem is képzelhető el fordulat az egyház életében sem, de ami csak kivételesen fordul elő olyan időkben, amikor az egyházi élet töretlen egyenes vonalban halad. Az is csak természetes, ha ilyen „felébredésen”, vagy ú. n. „megtérésen” átment emberek – azért mondom „ú. n. megtérésnek”, mert nem csak ilyenfajta megtérés van) – szorosabb lelki rokonságot éreznek egymással és ezért keresik egymás társaságát külön is. Vagy hogy csak még egy példát említsek: az egyházi megújulással együtt jár a bizonyágtétel és a szolgálat vágyának a felébredése is. Csak magától értődő, hogy azok, akikben ez a vágy feltámadt, összefognak egymással olyan munkaközösségbe, amelyben jobban kifejtethetik odaadásukat mások javára.

De akármennyi jogosult, tiszteletreméltó és hálával veendő indoka legyen is annak, hogy „közösségek” alakulnak, egy indítóok a fentiek szerint nem szerepelhet az életükben: a hozzájuk való tartozás követelménye nem lehet azonos a Jézus Krisztushoz való tartozás követelményével. Tehát nem élhet bennük olyanféle tudat, hogy rajtuk kívül nincsenek hívők, vagy ha vannak, akkor azoknak is voltaképpen hozzájuk kellene tartozniuk. Nagy áldások fakadhatnak a „közösségek” életéből minden tagjuk számára. Ezekről az áldásokról tegyenek is hálásan bizonyágot azok, akik bennük részesültek. Ajánlják is másoknak, hadd legyen bennük része mennél többeknek. Ugyanezen okból egyházunk szempontjából is nagy nyereség a „közösségek” mennél szélesebb körű és mennél virágzóbb élete. Sajátmaga ellen vétene egyházunk súlyosan, ha nem a legmegértőbb és legbizóbb várakozással nézne feléjük. De mindez csak azzal a feltétellel áll meg, hogy az Isten egyházának, a Krisztus testének és benne a tagok üdvösségre jutásának ügye – még nagyobb ügy a „közösségek” ügyénél is. Abba kell emennek is elhelyezkednie, mint résznek az egészbe.

Mindezek tisztára elvi megállapítások, és aki magáévá teszi, és konkrét esetekre alkalmazza, ezt már a maga felelősségére tegye.

Istentisztelet és közösség

(Református Egyház)

Van a „Testvéri Izenetben” – (ez a cím maga már eléggé átment egyházi köztudatunkba ahhoz, hogy ne kelljen közelebbről megmagyaráznunk, miről is van szó) – egy olyan mozzanat, amely még nem vonta magára azt a figyelmet, amelyet megkíván. A gyülekezeti istentisztelet jelentőségének az a kidomborítása ez, amellyel benne találkozunk. Amikor arról beszél a Testvéri Izenet, hogy a „közösség” az Ige értelmében magának az „ekkesiának” a funkciója, tehát sem az a gyülekezet nem az Ige értelmében vett gyülekezet, amely a közösség funkcióját nem igyekszik gyakorolni, sem az a közösség nem az Ige szerint való közösség, amely a gyülekezet életétől különálló életet akar élni, ennek során teszi meg ezt a megállapítást: „Az egyházban a tagok Urukkal és egymással való közösségüket elsősorban és mindenek fölött a gyülekezeti istentiszteletben élik meg és gyakorolják.” Hogy a gyülekezeti istentiszteletben nem merül ki, hanem csak kicsúcsosodik a közösségnek megélése és gyakorlása, azt a Testvéri Izenet a „szeretetből egymásnak való sokféle szolgálatnak”, tehát a szónak nem is éppen csak szorosabb, hanem tágabb értelmében vett diakóniának a valóságával szemlélteti. De aztán, elosztatván így a különben felmerülhető félreértést, visszatér a gyülekezeti istentisztelet különös jelentőségének a hangsúlyozására. „Minden hitből és szeretetből való szolgálat” – úgymond, – „vagyis a közösségnek minden gyakorlása csak akkor jó, ha az egész gyülekezetnek az ő Urával való boldog találkozását az istentiszteletben segíti és szolgálja...” A gyülekezeti istentiszteletnek kell tehát a közösségi életnek a középpontjában állnia, amelyből – így értelmezhetjük az idézett szavakat, – minden más közösségi életmegnyilvánulás kiindul, és amelybe vissza is tér megint. Ez az egyik tétel, amely itt kifejezésre jut. De van egy másik is, amely az előbbinek az alapját és indoklását adja. A gyülekezeti istentisztelet azért van arra hivatva, hogy az egész gyülekezet közösségi életének a szíve legyen, mert nem más, mint „az egész gyülekezetnek az ő Urával való boldog találkozása”.

Alázatosan meg kell vallanunk: szájjal állandóan zengtük a régi szép introitus-ének szövegét: „Ím békjöttünk nagy örömben... Itt megállunk teelőtted, felséges Isten...”, és sok másféle formában is hangoztattuk ugyanezt, de a valóság nagyon sokszor hiányzott ezek mögül a szavak mögül. Gyülekezeti istentiszteleteink nagymértékben kivetkőztek abból a jellegükből, amely a lényegüket adná meg, hogy t.i. „az egész gyülekezetnek az ő Urával való boldog találkozásai” lennének. Ha ezen a ponton nem halmozódtak volna fel sok hazugságunknak a bűnei, akkor az az egész probléma, amellyel a Testvéri Izenet legnagyobb részében foglalkozik: a „közösségi” jelenségek és az egyházi élet közötti feszültségnek a problémája fel sem merült volna.

Az elharapódzott romlás lényegét – hála Istennek, egyre inkább úgy tekinthetünk vissza rá, mint amelyből kifelé tartunk a gyógyulás útján – abban lehet összefoglalni, hogy „az ő Urával való boldog találkozás” helyett a gyülekezet nagyon sokszor csak sajátmagával találkozott az úgynevezett istentiszteletek alkalmával. Sajátmagával volt elfoglalva, persze rendszerint a maga szívbéli megelégedésére. Jólesett neki sajátmaga előtt megmutatnia vallási buzgóságát és egyéb kiválóságait, amilyen az énektudása, prédikátorának ékesszólása, amelyre büszke lehetett, mert hiszen az övé, nem is szólva olyan alsórendű dolgokról, mint az ünneplőbe öltözött sokaság szép látványa stb. Az élő Isten maga, akinek a tisztelete örvén az egész szertartás lejárásodott, kimaradt a dologból. Ővele nem találkozott a gyülekezet. Nyomozzuk tovább az okokat. Sokfelé elágaznak. Csak kettőre hadd mutassunk rá. Az egyikért nem kell messzire mennünk. Nagyon közel, bennünk, magunkban találhatjuk meg, akik felelős vezetői

vagyunk a gyülekezeti istentiszteleteknek. Ez a mi „liturgusi” tisztünk ugyanis sokkal többet foglal magában, mint az említett vezetői szolgálatot. Azt, ami pusztán a „mindenek ékesen és jó renddel legyenek” követelményére tartozik, utóvégre más is végezhetné helyettünk. Ezenkívül külön feladatra vagyunk elhíva annak révén, hogy a gyülekezeti istentisztelet az igehirdetés tengelye körül forog. Már nem is mint „liturgusok”, hanem mint „homiléták” is kell, hogy megadjuk – emberileg szólva – az egész istentisztelet tárgyi tartalmát. Mert reánk van bízva annak az Igének a hirdetése, amelyben Isten megjelenti magát a gyülekezetnek. Az által jöhet létre a gyülekezetnek „az ő Urával való boldog találkozása”, hogy Ő a mi igehirdetésünk által ereszkedik alá kegyelmesen erre a találkozásra. Csak akkor igaz ez, hogy egy szép új éneket is idézzünk, hogy „Itt az Isten köztünk...”, ha a hirdetett Igében felragyog Jézus Krisztus, hogy „aki Őt látja, az Atyát láthassa”. Ha a Testvéri Izenet egy helyén mindnyájunkat mély önvizsgálatra serkent annak a kérdésnek a felvetésével: „hívásunk magaslatán állunk-e?” – akkor jó ezt elsősorban a mi szószéki szolgálatunkkal kapcsolatban komolyan vennünk. Vajon a mi úgynevezett igehirdetésünk az az igazi igehirdetés-e, amely által Isten az Ő egyaránt ítéletes és irgalmas valóságában úgy megjelenik a gyülekezet előtt, hogy annak valóban „találkozása” lehessen Ővele?

Erről most ne essék több szó, mert úgyszólván sokkal nagyobb kérdés, semhogy így egyebek kapcsán méltóképpen foglalkozhatnánk vele. Fordítsuk figyelmünket a másik ok felé. Ezt maguknak a gyülekezeteknek az életében találhatjuk meg, – persze magunkat sem vonva ki azért a közös felelősség alól. Rövidre fogva a dolgot, azt mondhatnánk: az istentiszteletek elszakadtak a valóságos élettől. A gyülekezet tagjai nem mentek el igazában arra a szent találkozásra, amely az istentisztelet alkalmával Isten és a gyülekezet között lejátszódik, hanem elküldték oda maguk helyett ünnepi alteregójukat. A valóságos emberek, akik benne élnek hétköznapi küzdelmeikben és feladataikban, rövid időre átadták a helyüket azoknak az embereknek, akik éppen csak az istentiszteletben való részvételük óráiban élnek, azután megint felfüggesztik életüket a legközelebbi alkalomig. Így az istentisztelet olyan sziget-félévé vált a valóságos élet közepette, amelyen jól esik eltölteni egy-egy órát, amely alatt meg lehet feledkezni mindenről, ami nap-nap után ránehezedik az emberre, és igénybe veszi az erejét.

Pedig – legalább a mi református istentisztelet-értelmezésünk szerint – ilyen, az élettől különvált formájában az istentisztelet semmit sem ér, sőt rosszabb a semminél, mert önámító játék. Istent nem lehet külön napokkal és külön órákkal tisztelni, sem külön az Ő tiszteletének szentelt szertartásokkal nem lehet a kedvében járni. Külön keretek közé foglalt istentiszteletnek csak annyiban van értelme, amennyiben ezek közé a külön keretek közé jelképesen belefoglaljuk az egész életünket. Ilyenkor ünnepélyes módon csak azt akarhatjuk dokumentálni, hogy máskor és máshol is, az életünk egész valóságával is Őt akarjuk tisztelni. Igazában tehát csak az vesz részt az istentiszteleten, aki nem hagyta otthon a maga hétköznapi valóságát, hanem éppen azt hozta el, hogy bemutassa Isten előtt, felajánlja azt az Ő szolgálatára, elnyerje annak bűneire az Ő bocsánatát és azt a megújult bizonyosságot, hogy annak mindennapi alakulásai közepette, bármilyenek legyenek is azok, Isten őt fel fogja használni már ebben a múlandó világban is a maga dicsőségére.

Így lehet csak az istentisztelet a gyülekezetnek „az ő Urával való boldog találkozása”. Különben annak csak az üres látszata forog fent. Csak úgy formázzuk, mintha Isten és a gyülekezet között végbemenne a szent társalkodás. Van úgynevezett igehirdetés, de Isten igazában nem szól a gyülekezetnek, mert neki csak a valóságos ember számára van mondani-valója. És felhangzik látszólag a gyülekezet szava is Istenhez, de az sem az élet valóságából szólal meg, hanem csak valamilyen lelki grammofon-lemez hangja.

Mindez bennünket mármost a „közösség” kérdésének a szempontjából érdekel. Nyilvánvaló, hogy istentiszteleti életünknek ezek a bajai rágják el az igazi közösségi életnek a gyökereit és ezért a közösségi élet meggyógyulása is innen, az istentiszteleti életünk megújulásából fakadhat csak.

Nem kell róla sokat beszélnünk, egészen világos az összefüggés. Legyen csak igazán az az istentisztelet, aminek lennie kell, és akkor „megélik és gyakorolják Urukkal és egymással való közösségüket az egyház tagjai” éppen az ilyen gyülekezeti istentiszteletben erőteljesebben és hathatósabban, mint bármi másban. Elsősorban „az ő Urukkal” természetesen. Hiszen Ővele van ilyenkor találkozásuk. Mindnyájuk lelke Őreá figyel, amint Igéjében megjelenti magát. És azt a csodát, a kegyelemnek a csodáját élhetik át ilyenkor, hogy Isten magát mindig újra úgy jelenti meg, mint aki a Jézus Krisztus Atyja, aki tehát nincs távol ennek a világnak a valóságos életétől, ha mégannyi oka volna is arra, hogy távol maradjon tőle, hanem aláereszkedik hozzá és belehatol abba, egyszóval közösséget vállal vele, – még a kereszt áldozatának árán is! – hogy embereknek közösségük lehessen Ővele. De ez a „mi közösségünk az Atyával és az Ő Fiával, a Jézus Krisztussal” egyben máris egymással való közösségünk is. Éppen a gyülekezeti istentiszteletben válik az egészen szemléletessé, ami különben is valóság, csak a gyülekezeti istentiszteleten kívül nem tárul úgy a szemünk elé, hogy – a Káténk szavaival kifejezve – „minden egyes hívő, mint tag, az Úr Jézus Krisztusnak, minden Ő javainak és ajándékainak osztályrészese”, vagyis osztályostárs a többiekkel azoknak elnyerésében. Az egyes hívő nem magános vendég ilyenkor a kegyelemnek megterített asztalánál, hanem vendégsereghez tartozik, amelyre együttesen és egyszerre árad ki a vendégség Gazdájának a bőséges áldása. Igaz ugyan, hogy ki-ki külön történetet mondhat el arról, hogy mit jelent ebben a vendégségben részt vennie. Ahányan vannak, annyiféle örömmel és panasszal elteltlen gyülekeznek egybe a gyülekezet tagjai, és mindegyikük a maga szüksége szerint elégtételt meg. Azonban, miközben ez a sokféle egyéni megelégtetés ugyanabból a forrásból: Istennek a Jézus Krisztusban megjelent kegyelméből fakad, kitűnik az is, hogy minden baj, amely miatt felhangozhat a panaszos könyörgés, lényegében ugyanaz a baj: hogy ettől a forrástól mindig újra elszakadunk, vagyis bűnösök vagyunk: és minden öröm, amely miatt felhangozhat a hálaadás, voltaképpen ugyanaz az öröm: hogy ez a forrás mégis elapadhatatlanul buzog, vagyis nekünk bűnös embereknek, van megváltó Istenünk. Így minden egyéni különbség feloldódik az egymással való közösségben: az együtt megvallott bűnbánatnak és az együtt megvallott boldog hitnek a közösségében.

Mindebben azonban az a fontos, hogy ez az egymással való közösségünk másodlagos dolog. Csak folyománya az Istennel Jézus Krisztus által való közösségünknek. A figyelmünk nem egymás felé fordul. Nem horizontális irányban kereskedünk azt vizsgálva: melyik ember az, akivel lehet, és melyik ember az, akivel nem lehet közösségünk. Hiszen nem „embertiszteletet” akarunk gyakorolni, nem érdekelhet tehát pillanatnyilag az, hogy kinek jár ki az a tisztesség, hogy közösséget vállalunk vele. „Istentiszteletről” van szó, és ebben tárgytalanná válik minden emberi kvalifikáció. Az egyetlen kérdés az: ki vesz részt benne velünk együtt? Aki részt vesz benne, azzal való közösségünk máris adva van! Hiszen nekünk magunknak sincs semmiféle kvalifikációnk arra, hogy részt vegyünk benne, – azon az egyen kívül, hogy meghallottuk a hívást és abból megértettük, hogy szabad nekünk is ott lennünk az Istennel való ilyen szent találkozásban, mert ennek lehetőségét drága áron maga Isten biztosította számunkra.

Éppen az által válik a közösség gyakorlásának kiváltságos alkalmává a gyülekezeti istentisztelet, hogy itt nem válogathatunk: kikkel akarunk, vagy kikkel nem akarunk közösségben lenni. Mert amikor magunk válogatjuk meg hozzá az embereket, akkor mi magunk szerkesztjük is össze a közösséget és az aztán annyit is ér. Elmúlik minden egyéb múlandó dolognak a rendjén előbb vagy utóbb. Más az a közösség, amelyet Isten szerkeszt egybe. De azt azután

úgy is kell elfogadnunk Őtöle, ahogy Őneki tetszik azt adni. És ha sokszor éppen nem a mi kedvünk szerint adja, hamar rájöhettünk: éppen ilyenkor adja a legbecsesebb ajándékait.

Mindehhez jó még egyet hozzátennünk. Az igazi gyülekezeti istentisztelet nem csak abban az értelemben kohója a közösségi szellemnek, hogy benne az egész gyülekezet közösséggé olvad egybe. Ez még jelenthetné azt is, hogy minél jobban összeforrnak egymással a gyülekezet tagjai, annál jobban elkülönülnek másoktól. Ez nem is csak elméleti lehetőség. Jól ismerjük a jelentkezését a gyakorlatban is. De az igazi gyülekezeti istentisztelet lényege szerint kizárja ezt. Azzal a hamis fajta gyülekezeti istentisztelettel jár csak együtt ez a veszedelem, amelyről fentebb volt szó. Amikor a gyülekezeti istentiszteletben nem a maguk igaz valósága szerint vesznek részt a gyülekezet tagjai, hanem csak valamilyen magukra öltött vasárnapi énjük szerint, s amikor az igehirdetés címén sem az a valóságos Ige szól hozzájuk, amely minden-napi reális mivoltában szólítja meg az embert, akkor szokott megtörténni, – amint már utaltunk is rá, – hogy a gyülekezeti istentisztelet olyan szigetté válik, amelynek a maga külön életében vajmi kevés köze van a rajta kívül zajló élethez. De az igazi istentisztelet alkalmával a gyülekezetnek olyan Úrral van „boldog találkozása”, aki nemcsak az ő Ura, hanem az egész világé is, aki nemcsak a benne már hívőket öleli át megváltó szeretetével, hanem minden embert, aki tehát úgy fogja egybe szent közösségbe az Ő színe elé járuló, istentiszteletet gyakorló gyülekezetet, hogy egyúttal beoltja annak életébe a maga szívének határokat nem ismerő indulatait is. Az a gyülekezet, amely valóban találkozik Ővele istentiszteletei alkalmával, ki kell, hogy tárja a lelkét olyan szélesre, hogy közösséget tudjon érezni *minden* emberrel.

Egyszóval a gyülekezeti istentiszteletben kialakuló atyafiságos közösség egyúttal a világ iránt a kereszt alatt lerovandó szolgálatnak a közössége is lesz, – közösségben azzal az Úrral, aki ezen az úton elől járt.

V. J.

IGE-SZOLGÁLATUNK

(Református Egyház, 1951.)

A CÉL ÉS AZ ÚT

Textus: Zsid. 2, 10.: „Mert illendő volt, hogy akiért minden, és aki által minden, sok fiakat vezérelvén dicsőségre, az ő idvességük fejedelmét szenvedések által tegye tökéletessé.”

Nem mond ebben a mondatában semmi újat a szentíró olvasóinak. Nem is arra volt nekik szükségük, hogy a keresztyén hit újabb magasságaira vezérelje el őket valaki. Hitükben megrendült Krisztus-hívő zsidók voltak, akik – amikor környezetük támadásai miatt megnehezült a helyzetük, – abban a kísértésben forogtak, hogy az Újtestamentum világából visszatérjenek az Ótestamentum világába. (Az egész irat szereztetési körülményei részletezhetők.) Arra volt szükségük, hogy valaki egészen világosan felmutassa előttük: mi forog kockán? Az Ótestamentumi hit világa is szent és gazdag világ. Levelének mindjárt a legelső versében hálásan állapítja meg a szentíró, hogy „Isten szólott hajdan az atyákhoz a próféták által”, és pedig „sok rendben és sokféleképpen”. Nagy kiváltság volt ebben az ajándékban részesedni! De azt is mindjárt hozzáteszi: „Ez utolsó időkben szólott nekünk Fia által”. És egész levelében azt magyarázza olvasóinak: milyen meghálálhatatlan többlet az, amit Jézus Krisztusban nyertek el. Amott a drága ígéretek, itt a még sokkal drágább beteljesedés. Amott a megváltás reménysége, emitt maga a Megváltó, a Fiú, aki mindenneknél feljebbvaló, ha érettünk nagyon mélyre megalázta is magát és maga a megváltás, az üdvösség. Hogyan fordíthatna ennek az ajándéknak hátat az, aki már egyszer örvendett neki? De ha alapigénken is az Evangéliumnak jól ismert alapigazságairól beszél és így sem olvasói előtt, sem mielőttünk nem új dolog az, amit a szentíró mond, az a mód, ahogyan tárgyról beszél, mégis megállíthat bennünket néhány percre, hogy elgondolkozzunk felőle.

I. A megváltás művét, amelyet Isten Jézus Krisztus által véghez vitt és véghez visz, ezekbe a szavakba foglalja bele: „Sok fiakat vezérel a dicsőségre”. Ez azt jelenti, hogy pillanatnyilag átsiklik tekintete az egész úton, sehol nem áll meg annak fontos állomásainál, – sem azoknál, amelyeken maga Jézus Krisztus végighaladt (egyenként felmutathatók az üdvtörténet nagy tényei karácsonytól pünkösdig), sem azoknál, amelyeken Isten kegyelme bennünket végigvezet (itt is egyenként felmutathatók az ordo salutis állomásai), – hanem egyenesen az út legvégére irányítja a tekintetét: a „dicsőségre”. Mindaz, ami közbül van s amiről levele más helyein komoly tanításokat ad elő a szentíró, hozzátartozik Isten „vezetéséhez”. De az egész útnak az adja meg az értelmét, hogy végül a „dicsőségbe” torkollik bele.

Ez pedig azt jelenti, hogy a mi megváltásunk lényege nem abban áll, hogy Isten az Ő nagy könyörületében hogyan segít a mi nagy szükségünkön, hanem abban, hogy mikké akar bennünket végül is tenni. Amikor velünk megengesztelődve megbocsátja bűneinket és megajándékoz bennünket azzal az új élettel, amelyben immár „fiak” vagyunk, akik mennyei Atyjukkal közösségben élve tőle mindent bizalommal kérhetnek és meg is kaphatnak, amire szükségük van, ez mind nem arra való, hogy mi Istenben megtaláljuk azt a békességet, örömet és biztonságot, amelyre mi óhajtozunk, hanem arra, hogy megvalósuljon az, ami Istennek tulajdon vágya és törekvése. Ez pedig az, hogy bennünk megdicsőítse magát. Most, – valljuk meg: – nem válunk becsületére az Ő nevének. Olyan művei vagyunk, akik elromlottunk az Ő keze alatt. Ezt akarja Ő jóra fordítani s azért „vezet a dicsőségre” bennünket.

Ezért beszél a szentíró itt Jézus Krisztusról is úgy, mint „üdvösségünk Fejedelméről”. A szentíró gondolatát talán jobban visszaadja az, ha ezt így fordítjuk: „üdvösségünk Vezére”. Persze olyan vezérre kell gondolnunk, aki seregének élén jár és azt mondja: „Utánam!” Ő a „dicsőség” felé vezetettek úttörője. Ő vívja meg értünk a legnehezebb harcokat és Ő vág számunkra szabad utat minden akadályon keresztül. Ezért Ő érkezik el elsőnek a célhoz. S akik a nyomában haladnak és küzdenek, azoknak az a legszentebb reménységük, hogy vele együtt lévén, olyanok lesznek, mint Ő, és osztoznak az Ő dicsőségében.

Ez a reménység persze ezen a földi életen túlról világol felénk. De aki azt mondja: annyira elfoglaltja ennek a földi életnek a gondjai és feladatai, hogy azokban nem zavartathatja magát a földi élet után következő dolgokkal, az nem értette meg, miről van szó. Hát zavarja az utasembert az ő útközbéli igyekezetében az, ha a célra gondol, amely útjának a végén vár rá? Nem abból a reménységből, hogy oda el fog érkezni, kap-e eligazítást minden válaszütnél, és mindig friss erőt a továbbvándorlásra, amikor elfárad? Most és itt lesz egészen más az élete annak az embernek, aki tudja, hogy Isten Őt napról napra a „dicsőség” felé „vezeti”! Ez a Jézus Krisztus megváltottainak a boldog kiváltsága.

II. Ezért adta Ő az Ő életét áldozatul, – és a „dicsőség” felé vezető útnak erre az állomására mégis rámutat a szentíró. Azt mondja: Isten „az üdvösség Fejedelmét szenvedések által tette tökéletessé”. Ebben megint van valami különös. Nem azt emeli ki ez a mondat, hogy mit jelentett Jézus Krisztus kínszenvedése és halála a mi számunkra, hanem arról szól: mit jelent az Ő számára. Amarról, az Ő szenvedéseinek engesztelő áldozati jelentőségéről, amelynek köszönhetjük azt, hogy Isten örökre nem vet el bennünket, hanem kegyelmesen felénk fordul, másutt sokat és nagyon fontosat mond levele során a szentíró. Itt azt emeli ki, hogy „tökéletessé”, vagyis teljesen azzá, akinek az Ő mennyei Atyja szánta Őt, Jézus Krisztus nem válhatott volna az Ő „szenvédesei” nélkül. Milyen igaza is van! Megragadó volna Jézus Krisztus életében amúgy is az Ő Atyja iránti engedelmissége és embertestvérei iránti szeretete. De ha az Ő szenvedéseinek a végső próbáját is meg nem kellett volna állania, mindez sohasem ragyogott volna fel előttünk abban a teljességben, amely így térdünkre omolni készítet előtte. (Felhasználható ennek kifejtésében pl. Fil. 2,8.: „engedelmes lévén haláláig”. Ján. 13, 1.: „mindvégig szerette őket”. Stb.)

Amikor pedig a szentíró azt mondja, hogy „illendő vala”, hogy Isten ezeknek a szenvedéseknek az éles késével vesse ki számunkra Jézus Krisztus arcát „tökéletessé”, – nem világos-e, hogy ezzel párhuzamba állítja Őt és a benne hívőket? Az utóbbiak szenvedéseiről itt kifejezetten nem beszél. Miért is beszélne? Hiszen olvasóinak a lelke tele volt éppen amiatti panasszal, hogy szenvedniük kell. Mintha azt mondaná erre: természetes, hogy szenvednetek kell, hiszen ezért volt „illendő”, hogy a ti Megváltótok is szenvedjen! Persze, az Ő szenvedéseinek van valami külön titka is: az megváltó szenvedés volt, amelyet csak Ő egymaga hordozhatott el. Ezért hasonlítja Őt éppen ez a levél az ótestamentumi főpaphoz, aki az engesztelő áldozat vérével egymaga mehetett csak be a szentek-szentjébe, hogy ott Isten kegyelmét biztosítsa az ő népe javára. De nyilván mégis van valami Jézus Krisztus szenvedéseiben, ami rokon a mienkkel. Ahogy „a Fiú”, úgy a „fiak” is. Ő maga beszélt arról, hogy nekünk is fel kell vennünk a magunk keresztyét és úgy követnünk Őt az Ő útján.

Megértjük az összefüggést. Ha az üdvösség lényege az volna, hogy Isten kegyelemből kielégíti a mi vágyainkat, akkor megütközhetnénk azon, miért van szenvedés is az életünkben. Hiszen akkor Istennek minden imádságunkra igennel kellene válaszolnia. De ha a mi üdvösségünk ügye akörül forog, hogy eljussunk a „dicsőségre”, amelyben Istennek felölünk való szándékai valósulnak meg, akkor nyilvánvaló, hogy sokszor nemet is kell mondania a mi vágyainkra. Amikor a kézműves ember remekbe készít valamit amire büszke lehet, akkor az

anyag sokszor nyög és csikorog a keze alatt. Szenvedések kemény kalapácsütései alatt meg sokszor végbe a mi „tökéletessé” tételünk, mint az élünkön járó Jézus Krisztusé is. És gyakran fel van vetve számunkra a kérdés: utána tudjuk-e mondani az Ő imádságát, hogy ne úgy legyen, amint mi akarjuk, hanem amint az Atya akarja?

III. Van azonban alapigénkben még egy figyelemre méltó mozzanat. Az egész mondat alanyaként úgy említi meg Istent, mint „akiért minden és akitől minden” van. Tehát kiszélesíti látóhatárunkat úgy, hogy felölelje a nagy „mindent” és ugyanakkor felragyogtatja előttünk Istennek azt a hatalmát, amely ezt a nagy „mindent” a maga céljai felé igazgatja, – „minden Őérette van”, – éspedig annak alapján, hogy Ő a teremtő Ura mindennek, – „minden Őtőle van”.

Nem érezzük-e kissé zavaró hangnak itt az Isten világteremtő és világkormányzó hatalmának ezt az emlegetését? Miért nem beszél a szentíró inkább a megváltó Istenről? Amikor arra tanít bennünket, hogy merüljön bele tekintetünk a reánk váró „dicsőségbe” és vigasztalódjunk meg Jézus Krisztus „szenvedései” által minden fájdalunkban, amelyet a felséges cél felé haladva útközben át kell élnünk, nem úgy érezzük-e mintha végül is magunkra maradnánk Istennel abban a meghitt négy szemközti csöndességben, amelyben kiönthetjük a szívünket és nagy öröme változhatik a szomorúságunk? És most a szentíró szélesre kitarja az ablakunkat, hogy beáradjon rajta a kavargó, nagy „minden” a maga tarka látványaival és zajos hangjaival, amelyek elöl éppen olyan nagyon jól esett volna bezárkóznunk áhítatunk csendjébe? Ha ez zavarólag hat ránk, az csak annak a jele: milyen nagy szükségünk van reá. Mert az az Isten, akivel úgy el lehet zárkózni a csendes együttlétbe, mintha Ő csak ott volna jelen és ugyanakkor nem volna jelen a nagy világnak minden történésében, nem az igazi Isten, hanem csak a magunk kedvére formált bálvány-isten. Az Igaz Isten az, „akiért minden és akitől minden”.

Csak ilyen Istennek a kezéből lehet elvenni a mi „szenvedéseinket” úgy, mint amelyek a mi „tökéletességünket” szolgálják. Ő forgatja a mi életünk faragása céljából azokat az éles vésőket, amelyek a nagyvilág felől sokszor belehasítanak az életünkbe és nagyon fájnak. Ahogyan illő, hogy naponként hálát adjunk a teremtő és világkormányzó Istennek minden ajándékáért, amely a nagy világ életében a mi kívánságaink kielégítésére megterem, ugyanúgy illő átadnunk magunkat gyermeki készséggel annak a hatalmas Atyai kéznek, amely a természet és a történelem alakításán át alakítja a mi sorsunkat sokszor a mi rövidlátó, balgatag kívánságainkkal homlokegyenest ellenkező irányban. (Megvilágítható időszerű példákkal.)

És végeredményben hogyan bízhatnánk abban, hogy a mi utunkat Jézus Krisztus vezérlete alatt mindeneken keresztül végül csakugyan eljuttatja Isten a „dicsőség” végső állomására, ha nem tudnánk, hogy Ő ilyen nagy Isten, az egész világnak hatalmas Istene? Csak azért tudhatjuk, hogy a magunk életének kicsinyke szála jó kézben van, mert ugyanaz a kéz szövögeti az egész mindenség szőnyegét a maga eltervezte minta szerint.

Befejezés. Ez a minta majd csak az örökkévalóságban fog a szemünk elé tárulni és csak akkor fog a mi életünk szálacska is „dicsőségben” csillogni benne, mint beleszótt aranyszál. De néha ad már Isten ebben az életben is ízelítőt abból: milyen jószágos kézzel, milyen biztosan „vezet” bennünket. Sokszor megtörtént már, hogy idők múltával hálát tudtunk adni neki és magasztalni tudtuk Őt valamiért, ami nagyon fájt, amikor át kellett élnünk. Rájöttünk: előre vitt általa a maga végső céljai felé. Így lesz ezentúl is mindig, amíg Jézus Krisztus által vezettetjük magunkat.

V.

REFORMÁTUS EGYHÁZ

A MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS EGYHÁZ HIVATALOS LAPJA

IV. évfolyam 1. Szám

Ára: 5 forint

1952. Január 1.

Isten kegyelmének új éve

Írta: Victor János

Azt mindenki tudja manapság, hogy esztendeink nem unott egyformaságban peregnek le egymásután és amikor „újévet” mondunk, az nem csak azt jelenti, hogy időszámításunk óráján ugrott egyet a mutató, úgyhogy eggyel nagyobb számot kell már használnunk évünk számozásánál. Most olyan nagy változások sodrában élünk, hogy az egymást követő „újévek” csakugyan hoznak valamit, ami nem volt, és bennünket visznek magukkal új meg új állomások felé, amilyenek táján nem jártunk a mögöttünk lévő években. Egészen szemléletessé válik ez ötéves tervünk útján haladó nemzeti életünkben. A nagyszabású gazdasági és kulturális építő munkában, amelyet ez a terv a magyar élet elé szabott, minden esztendőnek megvan a maga jelentősége és egyik sem csupán folytatása az előzőnek, hanem más és több, mint ami az volt. De általában is mindazokban a nagyarányú, nem is csak a mi nemzetünket érintő, hanem az egész világra kiható erőfeszítésekben, mint amilyen a szocializmus társadalmi rendjének a kiépítése vagy a nemzetek közötti békesség megvédése, nyilvánvaló, hogy 1952. elején nem ott vagyunk már, ahol 1951. elején voltunk és mire ez az év is letelik, megint előbbre fogunk jutni céljaink felé.

De attól, hogy esztendeinket most komolyabb értelemben nevezzük „újaknak”, mint nevezhetnők, ha a régi tespedésben élnők át őket, még meghúzódhatnék bennünk az a cinizmus, amely ezt a jelzőt csak egyszerű tényállapításként használná rájuk és nem egyúttal értékelésként is. Lehet valamit a régitől különbözőnek tartani és ezen a címen „újnak” nevezni, de ezzel még nem ismertük el különbnek is. Jó megvizsgálnunk magunkat: tudunk-e hálásan örülni az új évnek, mert nem csak azzal vagyunk tisztában, hogy más lesz, hanem a felől is bizonyosak vagyunk, hogy jobb lesz? Keresztyén egyház közösségében élő és szolgálatában álló emberekhez csak ez illik, mert az ő Bibliájuk nyelvén az, hogy „új”, sokkal többet jelent mindig, mint pusztán annyit, hogy „más”. Mi „új szövetségről”, „új életéről”, „új emberről” megtanultunk és szoktunk is úgy beszélni, hogy ilyenkor mindig oda kell értenünk Istennek meghálálhatatlan nagy kegyelmét. Nekünk tudnunk kell ugyanennek a kegyelemnek a fényében szemlélnünk mindent, ami újdonságként jelentkezik életünkben. A reánk virradt új évben is csak „az Úrnak kedves esztendejét” köszönhetjük, előre is hálaadással eltelve mindazért az újért, amit magával fog hozni.

Ez bizonyára így illik hozzánk, de megvallhatjuk: könnyebb ezt elméletileg elismerni, mint gyakorlatilag meg is tenni. Ebben mindnyájan segítségre szorulunk sok gyöngeségünk miatt és mindnyájan tartozunk is egymást kölcsönösen segíteni. Ezzel a segítő szándékkal most csak arról beszéljünk egymással, amit ez az esztendő, mint újat és ezért hitünk szerint mint jótéteményt és áldást fog előreláthatólag hozni egyházi életünkre. Annak mintájára, amit erről mondunk, folytathatnók aztán az új évnek előre való hálás méltatását mindazoknak a kérdéseknek a szempontjából is, amelyek egyénekenként érintik az életünket, vagy amelyek nemzetünk helyzetét illetik. De ezt a folytatást végezze el ki-ki magában, vagy más társalkodások alkalmával olyanokkal, akik neki ebben segítségére lehetnek, meg akiknek ő kell, hogy segítségére legyen.

Egyházi életünk számára is más lesz ez az esztendő, mint az elmúltak. Hirtelen zökkenővel nem fordulunk ugyan át most sem másfajta helyzetbe. Hálásan kell számon tartanunk mindig azt a nagy jótéteményt, hogy fokozatos átmenet útján fejlődhetik át egyházi életünk a múltból a jövőbe. De ez egy pillanatra sem felejtetheti el velünk azt, hogy átmenőben vagyunk egy egészen más helyzetbe, és számolnunk kell azzal, hogy ez az esztendő is sok ízelítőt fog hozni abból: milyen is az az új helyzet, amelyben egyházunknak a jövőben élnie és szolgálnia kell. Aki ennek nem néz figyelmesen elébe és nem készül fel öntudatosan, hanem a „majd csak lesz valahogy” jelszavával a szívében sodródik a múlt idővel és a változó viszonyokkal, az maga is teméntelen kárát fogja látni és másoknak is súlyos károkat fog okozni, akik pedig rá vannak bízva az ő felelős gondjaira.

Hogy azt az átmenetet, amelynek útján új állomások várnak reánk ebben az esztendőben, valamennyire tudatosítsuk magunkban, állapítsuk meg, hogy átmenőben vagyunk a nem-problematikus egyházi életből a problematikus egyházi életbe. Világos... *(megjegyzés: fénymásolási hiba)* ...nem-problematikus egyházi élet életét magától értődő egyházi életnek nevezzük. Ilyen van a hátunk mögött. A múltban az egyházi élet úgy hozzátartozott, ha nem is egyéneként minden ember életéhez, de az általános élethez, hogy azt nélküle senki sem tudta elképzelni. Az egész élet úgy volt berendezve, hogy legyen benne egyházi élet is. Annyira így volt ez, hogy közadókból történt gondoskodás az ehhez szükséges anyagi eszközök biztosítására. De nem csak anyagilag volt így biztosítva az egyház élete. Biztosítva volt az a közfelfogás és a közszokások által általánosságban is. Senki sem kérte számon az egyháztól: mivel indokolja és igazolja, hogy az életben elfoglalja azt a helyet, amelyet elfoglal. Nos, a jövőben meg fogják kérdezni tőle és a kérdésre meggyőző feleletet kell majd adnia. Nem ellenséges szándékú emberek fogják a kérdést neki szegezni, akiknek a kérdésére talán azt lehetne mondania az egyháznak: úgyis hiábavaló velük vitatkozni. Maga az élet fogja számon kérni tőle: miben látja a maga rendeltetését és mit tesz a valóságban annak a betöltésére.

Nem nyilvánvaló-e, hogy ezért már előre is hálásaknak kell lennünk? Nem kell-e észrevennünk, hogy az átalakuló élet révén maga a mi Istenünk szólít meg bennünket azzal a kérdéssel: milyen célokat akarunk mi voltaképpen szolgálni és milyen funkciót akarunk mi igazán betölteni népünk körében, mint az Ő egyháza? Hiszen addig, amíg nem-problematikus egyházi életet élhettünk, annyira elszoktunk az ilyen megkérdetéstől, hogy lassanként már magunkban sem tisztáztuk: mit is kellene rá felelnünk? A magunk számára is olyan magától értődő dologgá vált az egyházi élet, hogy erőt vett rajtunk az elgépiesedés veszedelme és csináltuk a magunk dolgát hova-tovább már csak azért, mert az lett volna feltűnő, ha abbahagyjuk. És itt elsősorban az egyházi élet felelős munkásaira gondoljunk, de ne csak rájuk, hanem általában mindenkire, akinek részvételéből tevődik össze az egyházi élet. Nem meghálálhatatlan jótétemény-e az, hogy most majd mindenkinek, aki részt akar benne venni, számot kell adnia sajátmaga előtt és sokszor mások előtt is arról: miért? Kettős áldás is fakadhat ebből. Először is napfényre kerülhet így sok elálcázott indokolás. Élhetnek az egyházban itt is, ott is rejtegetett indítékok, amelyeknek az egyházi élet nem más, csak jobb híján kínáló forma, csak ürügy és palást. Az ilyen álruhában járást sem sokáig tűri meg az élet. Kérdései, amelyek nekiszegeződnek az egyházi életnek, sokkal komolyabbak, semhogy más felelet kielégítő lehetne, mint az őszinte. De a másik áldás, amely várható, éppen az, hogy sokakban tudatosodni fog az a felelet is, amelyet maga Isten is elvár az Ő egyházától. Az a felelet, hogy az egyházra azért van szükségünk, mert benne Isten szövetséget kötött velünk, és másoknak is azért van szükségük az egyház életére és szolgálatára, hogy ennek a szövetségnek a jótéteményeiből ők is részesülhessenek. Az olyan egyház, amely bizonyosságot tud arról tenni, hogy az Igéért van, annak hirdettetésére akar hallgatni és felelni egész életével és annak hirdettetését akarja szolgálni mindenkinek a javára, nem forog veszélyben azért, mert problematikusá vált az élete. Isten előtt nem problematikus, mert neki gondja van az Ő

Igéjének az ügyére. Az az új egyházi élet, amely felé ebben az évben is haladunk, kegyelemből való új életnek bizonyul majd.

Azután azt is megállapíthatjuk, hogy átmenőben vagyunk a felelőtlen egyházi életből a felelős egyházi életbe. Ez voltaképpen már benne foglaltatott az előbbieken. Azért az egyházi életért, amely úgyis biztosítva van, kinek kellett vajon különösebb felelősséget éreznie? Nem arról van szó, hogy ne lettek volna a múltban is olyan munkásai és olyan hívei egyházunknak, akiknek lelkében ne élt volna nagy és szent felelősségérzet az egyházért. Arról van csak szó, hogy e nélkül is meglett volna egyházi életünk és ezért nagyon sokszor, amikor egyesekben hiányzott az a felelősségérzet, amely tőlük elvárható lett volna, ebből komoly bajok közvetlenül nem származtak. Az ilyesmit nagy türelemmel el lehetett nézni és a felelősségnélküliek ezzel a türelemmel bőségesen éltek is. Az egyházi élet ment tovább a maga megszokott módján így is. De a megkérdezett egyházi élet felelős egyházi életté is kell, hogy váljék. Ha az élet úgy alakul, hogy benne az egyháznak számot kell adnia „a benne lévő reménységről”, akkor mindenkinek ki kell vennie a részét abból, hogy erre a számonkérésre elhangozzék a válasz, ne is csak szavakkal, hanem azokkal az egyházért vállalt szolgálatokkal és áldozatokkal, egyszóval cselekedetekkel, amelyek nélkül a szavaknak nincs semmi hitelük. A régi fajta egyházi élet kényelmesebb és olcsóbb volt. Az újfajta komoly próbára fogja tenni mindenkinek a hűségét és állhatatosságát.

Megint azt kell kérdeznünk: Nem rejlik-e ebben meghálálhatatlan jótétemény? Nem vált-e az egyháznak mindig kárára az, amikor kényelmes életet élhetett és nem a Sátán tette-e mindig a feje alá a felelőtlenységben való megpihenés vánkosait? Vagy a másik oldaláról nézve: nem volt-e mindig kegyelmi idő az egyház számára az, ha kénytelen volt erőforrásaiból sokat meríteni, hogy sok erőt fejthessen ki? Ha az egyház valóban hisz abban, Akiben vallja, hogy hisz, elfelejtheti-e csak egy percre is azt, hogy milyen útnak a megjárására hívta el Ő azokat, akik követni akarják? Nem bízhatunk-e abban teljes bizonyossággal, hogy a felelősségnek mennél súlyosabb terhei nehezednek reánk a jövőben, annál bensőbb lesz a közösség. Öközte és mi köztünk? Ne aggódjunk hát és ne riadozzunk, ha már előre is szemünkbe tűnnek a jelei annak az új, felelősséggel terhesebb helyzetnek, amely felé haladunk. Az utunk a szó evangéliumi értelmében is új egyházi élet felé mutat.

Ezeket a gondolatokat lehetne még tovább is fűzni. Csak egyet tegyünk még hozzá az elmondottakhoz. Átmenetben vagyunk a hagyományok fenntartotta egyházi életből a hitvalláson alapuló egyházi élet felé. A múltbeli, magától értődő és ezért komoly erőfeszítéseket nem is kívánó egyházi élet főképpen azért volt lehetséges, mert évszázados megszokások, beidegzettségek, tradíciók hordozták. Régebbi nemzedékektől örökségképpen átvett lendülete tartotta fenn. És ez nagyon becses örökség volt. Nagyon meg kell becsülni azt, ami megmaradt belőle. De fundamentumnak az egyház élete számára nagyon gyenge. Hogy mennyire nem lehet rá építeni, annak mi lehetünk a bizonyosságai, a nagy átalakulások napjait élő emberek. Fel nem tartóztatható eltolódások mennek végbe a szemünk láttára és szinte halljuk, mint morzsolódnak a földrétegek megmozdulásában a múltnak szokásai és hagyományai. Más világ van kialakulóban körülöttünk és ha a múltban megütköztek azon, hogy valaki nem tett meg valamit, amit mindenki más megtesz, lassanként azért fognak elcsodálkozni rajta, ha még mindig megteszi azt, amit mások már elhagytak az életükből. Nem először történik meg az ilyesmi a világ életében. Sőt sohasem hiányzott belőle egészen. Az öregeknek a fiatalok elleni panasa már akkor felhangzott, amikor a legöregebbek sem születtek még meg erre a világra, és sohasem hallgatott el. Csak jönnek néha történeti fordulók, amikor gyors lángolásban semmisülnek meg a múltnak hagyományai, amelyek máskor a lassú égés módján rozsdásodtak és mállottak szét. Mi ilyen forradalmi időket élünk. Jaj volna, ha más alapra nem építhetnénk, mint a múlt örökségére! De hála Istennek, az egyház eleitől fogva nem a múlthoz való maradi ragaszkodásból élt, hanem olyan erőkből, amelyek arra is képesítették, hogy ha

kell, szakítani is tudjon a múlttal és tudjon új élettel elindulni a jövő felé. Az egyház életének a forrása nem a mögötte lévő nemzedékekben, hanem a fölötte lévő élő és örökkévaló Istenben van. Az új helyzetben, amely felé ez az esztendő egy nagy lépéssel előbbre visz bennünket, minden azon fordul meg: milyen hittel tudunk bekapcsolódni ennek a kimeríthetetlen forrásnak az erőibe. Nyilvánvaló, hogy csak hívő és hitét megvalló egyházra vár jövőendő.

Nehéz megmondani: sírni vagy nevetni való látvány volna-e, ha valaki panaszkodni akarna az egyház ilyen kilátásainak a láttára? Hiszen, ha az egyház nem hívő és hitvalló egyház, akkor fel van találva a fából való vaskarika! Ilyen rossz tréfákkal komoly történeti idők próbái közepette nem lehet boldogulni és, ha van a rajtunk most végbemenő nagy átalakulásokban ítélet is egyházunk felé, – aminthogy van, és pedig nagy alázatossággal megszívleendő, – akkor az azért ér bennünket, mert megpróbáltunk olyan egyház lenni, amelyben nem fontos az, hogy hívők közössége és hitvallók gyülekezete legyen, mert elég az, ha a régi hagyományok élnek benne. Ha most Isten majd rákényszerít bennünket arra, hogy hitvalló egyházi életet éljünk, nem az egyházunk életét menti-e meg vele? Eljövőendő években sokan fogják Őt hálaadással áldani érte. Illő, hogy már ennek az új évnek a küszöbén is szólaljon meg hálaadásunk ezért a reménységért.

Így legyen számunkra ez az új év a kegyelemből való megújulásnak boldog új éve!

Az örök Ige mai hirdetése.

Református Egyház

IV. évfolyam, 3. Szám

1952. Február 1.

Írta: Dr. Victor János

Megszoktuk már, sőt talán már túlságosan is megszoktuk és már nem is zökkent ki közömbösségünkben, hogy korunk vezető teológusaitól az igehirdetés „permanens válságáról” hallunk súlyos igazságokat. Jó volna ezeket állandóan emlékezetünkben tartani, és miközben az igehirdetés szolgálatát végezzük, sokkal több hasznukat is venni. De, aki komolyan veszi az igehirdetésnek „permanens válságát”, amely abból adódik, hogy az Igét, Istennek tulajdon beszédét kell szólnia és ezt mégis emberi beszéddel kell végeznie, az csak annál élénkebben átérzi azt, hogy időről időre megvannak az igehirdetésnek az „aktuális válságai” is. Nem helyezkedünk tehát szembe mindazzal az igazsággal, amely a „permanens válság” gondolatában kifejezésre jut, hanem éppen annak a jegye alatt maradunk, ha most igehirdetésünknek „mai válságáról” beszélünk.

Két dolog természetesen magától értetődik, amikor ezt megtesszük. Az egyik az, hogy minden e fajta általánosságban való beszéd kétes értékű. Megállapításai igazak is lehetnek, t. i. bizonyos esetekben, meg tévesek és tárgytalanok is lehetnek, t. i. más esetekben. Az ilyen beszédre mindig áll az, hogy „akinek nem inge, ne vegye magára”. Másfelől azonban, mivel az igehirdetés olyan központi jelentőséggel bír egyházunk életében, hogy tőle függ annak élettéljessége vagy sínylődése a maga egészében, minden vele kapcsolatos általános megállapítás nagyon komolyan veendő az általánosságokkal együtt járó fenntartások ellenére is. Legalább annyit megkövetelhetnek az ilyen életbevágóan fontos ügyre vonatkozó általános megállapítások, hogy mindenki komolyan megvizsgálja: nem „inge” e neki is az, amiről szó van?

A „válság” szót olyan gyakran használjuk gondolattalanul (annyira, hogy sokszor – oh! – még a „váltság” szóval is összetévesztjük, azt árulva el ezzel, hogy keresztyén hitünk központi gondolata is elhomályosult előttünk), hogy ajánlatos lesz mindenenek előtt tudatosítani magunkban, mit is értünk alatta. A kifejezést nyilván az orvosi szóhasználatból vettük át. Orvosok olyankor szoktak „válságról” beszélni, amikor a beteg állapota dűlőre jut, vagyis amikor nem folytatódhat tovább úgy, mint addig, hanem vagy jóra fordul már, vagy végzetessé válik. Ehhez hasonlóan beszélünk „válságról” az életben mindig olyankor, amikor a dolgok menete valamilyen örvénylésbe jutott, amelynél „elválik”, milyen irányt fog venni. Ezért lehet szó – általánosságban – igehirdetésünk „mai válságáról”: igehirdetésünk keresi a maga útját, mert a régit nem követheti már, de az ezután követendőt még nem találta meg. Újra hangsúlyozzuk: általánosságban értendő ez. Vannak esetek, amikor egy-egy igehirdető sok imádság és töprengés közben rátalált arra az útra, amelynek a helyességéről Isten színe előtt meg van győződve, még ha annak az útnak a járásában gyakorlatlansága miatt sok tanulni valója marad is még jó ideig. Sőt mindnyájan tudjuk azt is, hogy ilyen szolgatársaink, – vezető tisztségekben szolgálók csakúgy, mint velünk egy sorban állók, – a maguk által megtalált utat szorgalmasan és nyomatékosan mutogatták is, hogy ezzel segítségére legyenek azoknak, akik még nem találtak rá. De általánosságban mégis kimondhatjuk azt a megállapítást, – valeat, quantum valere potest –, hogy az igehirdetésnek új iránya még nem alakult ki, hanem keressük.

Igehirdetésünknek ezen a „válságán” nincs miért csodálkoznunk. Természetellenes volna, valósággal a halálnak a jele volna, ha nem következett volna be. A világ, amelyben egyházunk él s amelyben az igehirdetés is folyik, olyan gyökeresen átalakult, illetve átalakulóban van, amilyen gyökeres átalakulásra nincs példa a történet folyamán. Hogyan maradhatna ettől

érintetlen az igehirdetés, és hogyan folyhatna tovább úgy, mint azelőtt, mintha körülötte nem történnék semmi?

Erre a kérdésre talán elhangzik még innen-onnan az a válasz, hogy az igehirdetésnek, ha a múltban jó úton járt, ugyanazon az úton kell továbbjárnia most is, mert nem a változó körülményekhez, hanem az örökké változatlan Igéhez kell igazodnia. Ezt a felfogást azonban egyszerűen tudatlanságnak kell bélyegeznünk: nem tudja, hogy mi az igehirdetés lényege. Isten Igéjét hirdetni nem annyit jelent, mint valami grammofonlemezt forgatni. Aki ezt megpróbálná, az hamar rájönne arra, hogy grammofonlemezt sem lehet hosszú időn át változatlanul megszólaltatni, mert amint múlik az idő, óhatatlanul megkopik a lemez, és az ember már inkább kívánja nem hallani, mint hallani.

Az Igének örök változhatatlansága nagy és szent igazság, de magában véve kártékony fél igazság. Örök változhatatlanságában lehetne az Ige még halott valami is, pedig igaz valójában éppen nem az. Élő Ige, és éppen ebben az élő voltában örökké változhatatlan. Mindig ugyanaz, aki benne szól, hogy magát velünk, emberekkel megismertesse: a mindenk felett hatalmas, az ítéleteiben mindig igaz, és kegyelmét nekünk mindig készségesen felajánló Isten. De mivel, mint ilyen Isten, nincs befagyasztva valamilyen tantételekbe, hanem élő valóság, aki Igéje által az embert valóban bűnbánatra akarja bírni ítéleteivel, valóban fel akarja emelni magához kegyelmével és valóban hatalma alá akarja hajtani boldog engedelmességre, azért azt a lényegében mindig azonos Igét, amelyben megnyilatkozik, mindig másképpen szólaltatja meg. Ott keresi és találja meg vele az embert, ahol az éppen van. És ezért az Igének hirdetése soha sem lehet időktől és körülményektől elvonatkoztatott változhatatlan szolgálat, hanem mindig szoros kapcsolatban kell, hogy maradjon azokkal a változó helyzetekkel, amelyben az ember, az Ige címzettje, vagy gyakorlatiasabban kifejezve (mert hiszen nem elszigetelt egyénekhez szól az Ige), amelyben a gyülekezet van. Mi Istennek a parancsa éppen abban a helyzetben? Milyen bűnök kísértései környékezik meg vagy ejtették már meg és tartják foglyul az embert ebben a helyzetben? Milyen engedetlenségek vádja alatt kell az embernek meghajolnia Isten előtt, és attól az Ő megbocsátó kegyelme által feloldozva, milyen engedelmességre kell magát az Ő színe előtt odaszentelnie ebben a helyzetben? Ha az Ige nem nyer ilyen konkrét kielemezést a most és itt élő ember felé, akkor nem az az Ige, amelynek a hirdetésére elhivattunk.

Nincs is olyan igehirdetés, amely ne valamilyenfajta helyzetben levőnek gondolná el hallgatóit. Ha közelebbről megnézzük, mit mond nekik, mindig meg is állapíthatjuk: milyen helyzetben levőnek gondolja el őket. A kérdés csak az: vajon az így megállapítható helyzetkép, amely az igehirdetésben tükröződik, megfelel-e a valóságos helyzetnek, amelyben a gyülekezet él, vagy pedig irreális? És itt állapítsuk meg, hogy az a felfogás, amely az Ige örök változhatatlanságára hivatkozva úgy véli, hogy jól meglehet a mai valóságos helyzettel való élő kapcsolat nélkül, nem is csak a tudatlanságnak, hanem egyúttal a rosszhiszeműségnek a bűnében is leledzik, (hogy esetleg önmagát is ámitó módon, az mit sem változtat rajta). Olyanok számára, akik menekülni akarnak a valóság elől, alkalmat nyújt arra, hogy egyidőre legalább beleéljék magukat abba az illúzióba, mintha ez a valóság nem is volna valóság. Azon a címen, hogy a gyülekezet valóságos helyzete telítve van politikai elemekkel, ilyenek pedig nem valók az igehirdetés tárgykörébe, voltaképpen maga is már negatív politikai magatartást tanúsít, és negatív politikai magatartásban táplál és erősít meg mindenkit, aki hallgat rá. Így csak olyan Isten nevében lehetne Igét hirdetni, aki nem igazgatja már az Ő teremtett világát és benne a népek sorsát, hanem hátat fordítva a valóságnak, félrevonult valamilyen meddő szemlélődésbe és a maga népét is odahívogatja magához olyan áhítatos találkozásokra, amelyeknek semmi közük nincs a valóságos élethez. De ez nem az az Isten, aki az Igében magát kijelenti, s akinek Igéjét nekünk tolmácsolnunk kell.

Igazi igehirdetés csak az lehet ma, amely Istennek a mai óriási arányú történeti átalakulásokban kibontakozó terveibe pozitív módon való bekapcsolódásra hívja fel, tanítja meg és készíti fel az ő népét. Az ilyen óriási arányú történeti átalakulások nem roboghatnak végig népek felett anélkül, hogy áldozataik is ne volnának. És az Ige hűtelen szolgálói volnánk, ha nem mutatnánk rá a könyörülő szeretetnek a feladataira is, amelyeket ilyen időkben meg-sokasodott módon ad fel Isten azoknak, akik neki engedelmeskedni akarnak. De akinek a figyelme elakad ezen a ponton, az azt árulja el vele, hogy nem értette meg azt a nagy jót, amely felé a történet karavánja felkerekedett; még mindig a megítélt múlton csüngő lélekkel nem tudja átérezni, milyen ígéretes jövődő küszöbén állunk, amelyért az utánunk következő nemzedékek majd hálásak lehetnek, hogy ők már beleszülettek; nem tette a maga ügyévé a dolgozók millióinak azt a nagy ügyét, hogy munkájuk ne kevés kiváltságosnak a meggazdagodását, hanem mindnyájuknak a közös boldogulását szolgálja, sem az eddig gyarmatosító hatalmak uralma alatt élt népeknek azt a nagy erőfeszítését, hogy a maguk hazájában maguk gazdálkodhassanak, sem a világ megszámlálhatatlan sokaságainak azt az elszánt akaratát, hogy jobb jövőjük építéséért folyó munkájukat nem engedik megzavartatni vagy éppen megsemmisíteni egy újabb pusztító háborúval, bármilyen jól fizető üzletnek ígérkeznek is az (hazug módon) egyeseknek. Ilyen ügyek lévén ma napirenden, az igehirdetésnek szólnia kell arról, hogy mindezekhez mi Istennek a szava? Mert neki mindezekhez van szava, és nem kétséges, hogy ez a szava igenlő szó, mert hiszen a szóban forgó jövő minden áldása iránti vágyat Ő oltotta bele szívünkbe és Ő ébresztette fel bennünk. Azoknak, akik Igéjére hallgatnak, tudniuk kell ezt, és az Igéből meg kell érteniük, hogy ott van a helyük ennek a jövődőnek az odaadó és fegyelmezett munkásai között.

Nekünk megvan a magunk sajátos dolga. Istentől arra kaptunk megbízatást, és a kialakuló új világ rendje is arra biztosítja a szabadságunkat, hogy az Igét, a Jézus Krisztusról szóló bizonyoságtételt hirdessük a próféták és apostolok bizonyoságtétele alapján. Ezt a magunk munkáját, amelyet éppen nekünk kell végeznünk, kell a mai helyzetben úgy végeznünk, hogy vele ne maradjunk idegen test népünk átalakuló életében, hanem lerójuk a magunk jó szolgálatát ehhez az átalakuláshoz; segítségére legyünk azoknak, akik illetékesek azt vezetni, és eligazítsuk a reánk bízottakat a maguk feladatainak a vállalásában és betöltésében.

Ez más szóval azt jelenti, hogy pozitív állásfoglalásaink és késztetéseink a folyamatban lévő világtörténeti események irányában csak hitbeli döntések lehetnek, és csak ilyenekre akarhatnak másokat elsegíteni. Minden azon fordul meg: a mi Urunk Jézus Krisztus, „akiéi vagyunk és akit szolgálunk”, mint igehirdetők is, vajon a kialakuló új világ vállalását parancsolja-e nekünk, vagy pedig a tőle való idegenkedést és elfordulást? Ha nem lehet kétségünk afelől, hogy Ő a dolgozók megbecsült munkáján felépülő társadalmi rendet szentesíti jóváhagyásával, de nem a mennél nagyobb haszonért folyó versenyen felépülőt, amelyben a kapitalista országok még mindig élnek, – ha világos előttünk az, hogy Őelőtte mindenféle színű és fajtájú nép egyformán kedves, és erősebb népeknek a gyengébbeket leigázó imperia-lizmusa csak annak a lelkiületnek a megtagadása árán lehetséges, amely Őbenne megtestesült.

Az út, amelyet meg kell találnunk, annak az útja, hogyan lehet igehirdető szolgálatunk nem az Ige elmellőzésével, de még csak nem is megtoldásával, ami ugyanolyan árulás volna, hanem egyenesen az Igéből kifolyólag, az Igéért és az Igével, időszerű igehirdetés. Erre a kérdésre kész recepttel nem felelhet senki. Csak annyi bizonyos, hogy a kérdés fel van adva számunkra. Sem a magunk szolgálatában nem foglalkoztathat bennünket semmi komolyabban, sem egymásnak nem tartozunk másban inkább segítségére lenni.

Nem kisebb feladatra szólít fel bennünket ez a kérdés, mint arra, hogy igyekezzünk eljutni Jézus Krisztusnak, az Isten testté lett Igéjének, akinek a teljesség mértékét megütő gazdagságából kell nekünk igehirdetésünkben „előhoznunk őt és újat”, olyan mélyebb

megismerésére, hogy róla való bizonyágtételünkben meglegyen az az új is, amely a mai helyzet szükségének megfelel s amellyel tartozunk az igehirdetésünkre hallgató gyülekezeteknek. Ő nem volna az az Úr, akinek valljuk, ha nem volna világos útmutatása a mai helyzetben, és pedig olyan, amelynek a szolgálatára boldog engedelmességgel szentelhetjük oda magunkat mindnyájan, elsősorban az igehirdetők is éppen ebben a minőségükben. És az Ő egyháza nem volna az az egyház, amelynek hisszük, ha nem volna képes és készséges a Szent Lélek által arra, hogy felfogja, megértse és kövesse az Ő szavát, éppen mai időszerűségében is.

A kalcedóni zsinat 1500 éves fordulóján

(Református Egyház, 1951.)

Pál apostol Európába érkezésének és ezzel az európai keresztyén egyháztörténet elindulásának az idén elkövetkezett tizenkilenc évszázados fordulója, mindenütt úgy lefoglalta az egyházi körök figyelmét, hogy annak köréből kiszorult egy másik nevezetes egyháztörténeti évforduló. Igaz, hogy nem tizenkilenc, hanem „csak” tizenöt évszázados. Az idén van másfélezer éve annak, hogy 451-ben a római birodalom keleti fővárosának, Konstantinápolynak közelében fekvő *Kalcedón* városában (a nevét nyugodtan írhatjuk így magyaros formában, mert eredeti görög nevének a pontos írása úgyis vitás) összeült a negyedik „ökumenikus zsinat”, a további ilyen zsinatoknak jelentőség dolgában fölébe emelkedő első négy ókori egyházi világgyűlés közül az utolsó, és meghozta a maga határozatát, a „kalcedóni hitvallást.”

Ez nem játszott ugyan sohasem olyan nagy szerepet az egyház történetében, mint az első két „ökumenikus zsinat” eredményeként megszületett „niceai-konstantinápolyi hitvallás”, ami már abból is természetesen következett, hogy amaz függvényének tekinthető. De mégis nagy jelentőségű, mivel benne záródnak le az ókori egyháznak a Krisztus személye körüli azok a vitái, amelyek amannak az előző hitvallásnak ellenére is, persze már csak az általa megszabott határokon belül, élénken tovább folytak még jó két nemzedéken át.

Azóta a „kalcedóni dogma” számított az egyetemes keresztyén egyházban a Krisztus személyét illetően „igaz tanításnak” mind a nyugati, mind a keleti egyházban és a reformáció egyházai is készséggel átvették az ókori egyháznak ezt a középkoron át megőrzött örökségét, mint az Isten Igéjén alapuló tanítást.

Mégis alighanem feledékenyen napirendre tértünk volna e felett a nevezetes évforduló felett, ha a *Szovjetunióban* élő ortodox egyházból nem hangzott volna el egy ráeszméltető emlékeztetés. *Alexej* moszkvai ortodox patriárka bocsátott ki nemrégén egy pásztorlevelet, amelyben felújítja az 1500 évvel ezelőtti zsinat emlékét és méltatja jelentőségét, megemlítve, hogy nemcsak a „minden oroszok” ortodox egyháza, hanem egyúttal valamennyi tőle egyházjogilag különálló, de hitben megegyező ortodox egyháznak is ünnepi megemlékezéseire alkalmasul szolgál ez az évforduló.

Krisztus személyéről szól a tanítás

Mi hozzátehetjük: méltó, hogy a mi egyházi életünkben is felújítsuk az emlékeztetést. Igaz, hogy a Pál-centenáriummal nem versenyezhet ez az emlékezés. Az minden embernek sokkal jobban megragadja a képzeletét, mint óriási következményekkel terhes történeti esemény, bármily igénytelen módon játszódtott is le annakidején Pálnak partraszállása az európai szárazföldön. A kalcedóni zsinat a maga napjaiban sokkal nagyobb érdeklődés mellett ment végbe.

Az egyházi viták és a velük kapcsolatos pártoskodások akkor már szorosan összefonódtak a római birodalom császári politikájának ügyeivel és ezért egy egyetemes zsinat, amely hivatva volt döntő szót kimondani ilyen viták és pártoskodások dolgában, valósággal állami eseménynek számított. De maga a kérdés, amelyről a tanácskozás folyt s amelyben a döntés megszületett, olyan természetű, hogy a mai embernek már nehéz megértenie: miért ne rakódhatnék reá az egész ügyre a feledés porának vastag rétege, amely alól az a néhány szakember, akit érdekel, úgyis előáshatja, ha akarja?

A Krisztus személyéről szóló egyházi tanítást kellett gondosan elhatárolni mindenféle felmerült és tévesnek tartott felfogással szemben. Szakasztott olyasféle szörszálhasogatásnak tűnik fel a kalcedóni vita is, mint az, amely a niceai zsinatot foglalkoztatta s amelyről a közgondolkodás már régen megállapította, hogy a mi szemünkben már haszontalan és nevetséges dolog annak az egyetlen „i-betűnyi” különbségnek az ügyére, amely akkor elválasztotta egymástól a „homo-usios” és a „homo-iusios” jelszavai alatt szembenálló táborokat, annyi energiát elpazarolni, amennyit annakidején ráfordítottak.

De amennyire felületes a niceai vitának ez a megítélése, mert hiszen egyetlen „i-betűn” olyan sok fordulhat meg, hogy míg soha senki nem indított még becsületsértési pert azért, mert ezzel a betűvel együtt titulálta őt valaki „igaz embernek”, ellenben abból már nagyon sok baj származott, hogy egymással szemben e nélkül a betű nélkül használták ezt a címezést, – ugyanígy meggyőzhet bennünket egy kis utánagondolás arról is, hogy a kalcedóni vitakérdés és annak eldőlte igen is érdekelheti a mai embert is, sőt őt még jobban, mint régebbi nemzedékek embereit.

Viták sora előzte meg

Miről is volt hát szó? Hogy ezt megértsük, vissza kell térnünk megint a niceai zsinathoz. Ott 325-ben megállapították a Szentháromság dogmáját és ezzel az egyház hivatalos tanításaként csak azt hitelesítették, amely szerint Krisztus „egylényegű” az Atyával, mint az Ő öröktől fogva való, tehát nem teremtetett Fia. Ezzel eldőlt az egyház számára egy nagy történeti válság: végképp kibontakozott az életét átölelő pogány szellemi örökség karjaiból, persze nem minden tekintetben, de mindenesetre hitvilágának a centrumát: a Krisztushoz való viszonyát illetőleg.

Ha felülkerekedett volna az a felfogás, amely szerint Krisztus minden teremtménynél előbbvaló, de maga is csak teremtmény, tehát mindjárt Isten után következik, de nem Isten maga, – ez volt annak a bizonyos „i-betűnek” a jelentősége, – akkor a keresztyén egyház belesiklott volna a pogány politeizmus vágányaiba, amire nagy részében meglett volna a hajlandóság. Lett volna egy főistensége és mellette űzte volna egy másik – majdnem, de mégsem egészen ugyanolyan méltóságú – isteni lénynek a kultuszát, a gyakorlatban esetleg ezt az utóbbit még fölébe is emelve amannak.

Miután azonban tisztázódott az, hogy a keresztyén hit nem Isten *mellett* irányul Krisztusra, hanem a Szentháromság örök egységében úgy imádja és szolgálja Őt, mint Isten tulajdon életének öröktől fogva mindörökké részesét, hátramaradt még annak a kérdésnek a tisztázása: hogyan viszonylik az Ő isten-volta ahhoz az Ő ember-voltához, amelyről nem kevésbé határozottan szól a Szentírás bizonyágtétele?

Volt olyan irányzat, – főképviselőjéről „apollinárizmusnak” nevezi a történet, – amely úgy akarta érvényesíteni Krisztus isten-voltának az igazságát, hogy annak érdekében megcsónkította az Ő ember-voltának a teljességét: elhagyta belőle azt, ami az emberi természetnek legbenső lényege, az „okos lélek” mozzanatát és az így támadt üres helyet töltötte be az Ő isteni valóságával.

Ennek a felfogásnak az ellenhatásaként született meg az az irányzat, – fejeéről „nestorianizmusnak” nevezik –, amely síkra szállt Krisztus emberi természetének a csónkítatlan teljessége mellett, de ennek érdekében viszont elhomályosította az isteni és az emberi természetnek Őbenne való egyesülését, tehát a kettőt mintegy egymás mellett párhuzamosan érvényesülőnek fogta fel.

A két természet titokzatos egyesülésének így veszélyben forgó gondolatát erre egy újabb irányzat vette védelmébe, – az előharcosáról „eutychianizmusnak”, tanításáról „monophysitiz-

musnak” nevezzük –, amely azonban úgy fogta fel a dolgot, mintha a két természet egyesüléséből valami újfajta valóság állt volna elő, amely sem nem egészen isteni, sem nem egészen emberi.

Ebben a helyzetben vált szükségessé az egyház Krisztus személyéről szóló tanításának az a végleges és mindenféle elhajlás ellen biztosított megállapítása, amelyet – voltaképpen a már húsz évvel azelőtt tartott efézusi zsinat határozatának a még pontosabb körülírásával – a kalcedóni zsinat mondott ki. Eszerint a két természet Krisztusban nemcsak „megoszthatatlanul és elválaszthatatlanul” egyesül (ezzel visszatért a zsinat a „nestorianizmusnak”, mint tévtanításnak a megbélyegzésére), hanem ugyanakkor „elegyítetlenül és elválaszthatatlanul” is (ezzel vetett véget a zsinat az akkori legfrissebb tévtanításnak: a „monophysitizmussal” szemben kiélezvén a „kettős természet” tanítását.)

A kiegyensúlyozott dogma

Az első tekintetre csakugyan úgy tűnhet fel, hogy nagyon ráérő emberek ártalmatlan bár, de egyúttal haszontalan időtöltésével van dolgunk. Micsoda komoly, a valóságos életünket érintő jelentősége lehet a „két természet, de egy személyben” dogmája olyan pontos kicirkalmazásának, amilyennel a kalcedóni zsinat atyái és velük együtt izguló kortársaik foglalkoztak. De gondoljuk csak el, mi történt volna, ha a „kalcedóni dogma” nem születik meg? És ennél a kérdésnél jó lesz figyelmünket megszületésének közvetlen összefüggéseire korlátoznunk.

Alexej pátriárka, említett pásztori körlevelében méltatva ennek a dogmának a jelentőségét, úgy mutatja azt fel, mint a keresztyén hitnek azt az alapigazságát, amelyben *kiegyensúlyozottan tárul elénk az isteni és az emberi életnek az egysége Krisztus személyében*. Aztán, – a keleti ortodox keresztyénség hitvilágára nagyon jellemző módon – tovább halad innen annak a hangsúlyozására, hogy ugyanez a kiegyensúlyozott egység valósul meg az egyházban is, ahol a teremtmény-ember részesévé válik az isteni életnek. Ez az utóbbi gondolata is természetesen sokatmondó a mi számunkra, bár a közelebbi értelmezésénél kitűnnének bizonyos különbségek, amelyekben a mi hitbeli ismereteink eltérnek az övétől. De abban, amit Krisztus személyéről mond, teljesen igaza van: a kalcedóni határozat jelentősége csakugyan abban rejlik, hogy az ide-oda lengő irányzatokból leszűrve mindegyiknek igazságmozzanatát és óvást emelve mindegyiknek tévedésmozzanatai ellen, olyan egyensúlyi nyugvópontra juttatta az egyháznak Krisztus személyéről szóló tanítását, amelyért azóta is hálás lehet az utókor. De ha igaz is az, hogy a kalcedóni határozat záróköve minden eddigi krisztológiai vitának, közelebbről mégis a „monophysita” tanítás ellen irányult, mert az váltotta ki.

A történelmi ellenpróba

A felvetett kérdést tehát így értjük: mi történt volna, ha éppen ez a tanítás harapódzik el a keresztyén egyházban és a kalcedóni zsinat nem szegi útját? Ez a kérdés nem is csak olyan mondvacsinált kérdés, mint azok a hasonlók, amelyekben arról van szó, hogy mi történt volna, ha nem az történt volna, ami történt.

Ennek a kérdésnek van valóságos történeti próbája is, éspedig kétféle is. Először is volt az ókori egyháznak egy olyan nem is jelentéktelen része, amely nem hajolt meg a kalcedóni határozat előtt, hanem ragaszkodott a „monophysita” Krisztus-gondolathoz. Máig is megvannak a maradékai a „szír-jakobita” elnevezésű, meg az egyiptomi kopt és az abesszíniai egyházban.

Azután meg az egyház nagy zömében is, amely a kalcedóni dogmát fogadta el „igazhitűnek”, éspedig mind a keleti, mind a nyugati részen, sőt még az utóbbi részből a reformációban kiszakadt egyházi életben is, jöttek korszakok, amelyekben a kalcedóni dogma érintetlen

tekintélynek örvendett ugyan továbbra is, de elvesztette az eleven hatóerejét és az élet úgy alakult, mintha ez a dogma annakidején meg sem született volna. A következmények mindenütt ugyanazok voltak. Nyilvánvaló, hogy nem véletlenségből, hanem szükségképpen.

Elvetésének következménye

Mik ezek a következmények? Rövidre fogva: a komolyan vett „humánumnak” Krisztus személyében való elhomályosodása a keresztyén hit szemei előtt és következésképpen ennek a keresztyén hitnek a megerőtlenedése a „humánumnak” a történet folyamán való szolgálataiban. Ott, ahol a kalcedóni tanítás nem él az egyházban, marad az egyháznak Krisztusa, de csak olyan, akiben közel hajol Istennek kegyelme az emberi élethez, azonban nem helyezkedik egészen beléje. Ez a Krisztus lehet Urunk, – hiszen a niceai problémán már túljutottunk és az Ő isten-volta nem kétséges előttünk: sőt lehet Megváltónk is, – hiszen az Ő isten-voltának a magasságaiból megtörtént a hozzánk való irgalmas aláereszkedése. De nem lehet Testvérünk a szó komoly értelmében „elsőszülött a sok atyafi között”, mert bár közelhajolt hozzánk, hogy a mi nyomorúságunkon segítsen, mégsem érkezett el egészen az emberi életnek arra a szintjére, amelyen mi mozgunk. Valahogyan felettünk lebeg az ég és a föld között és nem áll mindkét lábával a mi földünkön. Az ilyen Krisztusban is kielégülhetnek az emberi léleknek mély vágyai és fakadhat belőle sok felemelő, vigasztaló, megtartó erő. De érdemleges, gyakorlati, új életet jelentő változások nem járnak a nyomában.

A kalcedóni határozattal szembehelyezkedő ókori egyházrészekben élhetett továbbra is nagyon sok mélységes, bensőséges, tiszteletreméltó vallási erő. Bizonyosság reá az, hogy – legalább töredékeikben – át tudtak vészelné sok kegyetlen üldözést és elnyomatást, amelyet előbb a keletrómai császárok, majd hosszú évszázadokon át az Izlám részéről szenvedtek. Ugyanakkor azonban azt is meg kell állapítani róluk, hogy az a vallási élet, amelyet a viharos múlton át tudtak menteni egészen a jelenkorig, alig nevezhető már keresztyén életnek. Sem a néplélek mélyéről feltörő ősi pogány hatásoknak nem tudtak ellenállni, sem amikor ezek a hatások elhatalmasodtak felettük, nem tudtak azoknak belső reformáció által fölébe kerülni. Megkövesedett maradványaivá váltak egy rég letűnt múltnak és valóságos anakronizmusként éltek tovább a történet rohanó változásai közepett. Ha újabb időkben reményteljes megelevenedések jelei mutatkoznak bennük, ez csak kívülről jövő hatásoknak köszönhető.

Ugyanez a helyzet található meg, ha nem is ennyire kifejtett és megöröködött formában, ott is, ahol pusztá papíros-dogmaként maradt csak érvényben a kalcedóni határozat. Ha pl. a XIX. század folyamán kialakult és óriási következményekkel terhes „szociális problémával” szemben a keresztyén egyházak szinte kivétel nélkül, mindenfelé olyan szégyenletesen meddő és tehetetlen szerepbe jutottak, hogy végül is történeti szükségességgé vált ennek a problémának egészen más erők által való megoldása, akkor ennek magyarázatául rá lehet ugyan mutatni arra, hogy maga a keresztyén egyházi élet is válságba jutott ebben a korszakban a nagy tömegei felett elhatalmasodó elvilágiasodás és így a hitbeli erőknek a súlyos megfogyatkozása folytán, de a mélyebb magyarázatot abban a másik általános körülményben találjuk meg, hogy az egyházaknak az a része is, amelyben volt eleven és komoly hit, érzéketlen volt a valóságos emberi életben kiéleződő feszültségek iránt és nem eszmélt rá arra, hogy ennek a feszültségnek a megoldása körül várnának reá felelősségteljes szolgálatok.

Ennek a végső magyarázata pedig az, hogy alapjában véve és be nem vallottan is „monophysita” módra elgondolt Krisztusa volt az egyháznak. Erre a Krisztusra fel lehetett tekinteni áhítatos vágyakozással, bizodalommal és hálaadással mindazért az áldásért, amely belőle reánk árad. De nem lehetett belőle elkötelezést meríteni annak a nagy embercsaládnak odaadó szolgálatára, amelyet Ő maga is a maga családi közösségévé avatott azzal, hogy beállt a tagjai közé.

Hogy itt csakugyan Krisztus komolyan veendő ember-volta körül volt a baj, az világosan látható abból, hogy az újabb-kori protestáns gondolkozásban ellenhatásként nagy erővel kapott lábra az olyanfajta Krisztus-gondolat, amilyen az unitáriusoké. A Szentháromság tanában kifejezett meggyőződéssel, amely Krisztus Isten-voltát vallja, már mit sem tudva kezdeni, teljesen az Ő ember-voltára helyezték a hangsúlyt, hogy ezen a címen még mindig az Ő követőinek és keresztyéneknek nevezhessék magukat.

Mire azonban utat tört magának egyre szélesebb körben az a belátás, hogy Krisztus ember-voltáról semmi új pozitívumot senki nem mondhat, amit az egyháznak a kalcedóni dogma alapján mindig is ne lehetett volna tudnia és ne kellett volna hirdetnie, a „humánus” irányában ebből fakadó ösztönzések már elkéstek s a legújabbkori történet már javában haladt az említett irányban. Sőt azt kell mondanunk: nagyon, de nagyon elkéstek, mert hiszen mind máig is még szélteben uralkodik az a fajta Krisztus-szemlélet, amely a történeti folyamatok közepette csírázásra és gyümölcsözésre képtelenné tette a keresztyén egyház hitét.

Mi a lényege és haszna

Ha abban foglalnánk össze az elmondottakat, hogy a „monophysita” módra elgondolt Krisztus lehet mélységes vallási jelentőségű, de nincs erkölcsi jelentősége, ez így nem találná fején a szeget. Akárki sok érvet hozhatna fel elméleti megfontolások alapján csakúgy, mint tapasztalati tényekből annak bizonyítására, hogy Krisztusnak ilyenfajta felfogásából is sok erkölcsi erő fakadhat.

A lényeges azonban, amit meg kell állapítanunk, az, hogy bármilyen tiszteletreméltó és nemes erkölcsiség alakuljon is ki az olyan Krisztus hatása alatt, aki csak közelhajolt a mi emberi életünkhöz, de mégis megmaradt valamilyen felette való lebegésben, ez az erkölcsiség nem abban az irányban halad, amelyben Ő el akarta indítani az emberi életet. Ez az erkölcsiség valahogyan a valóságos emberi élet feletti lebegésre vezet, ahelyett, hogy abba egészen komolyan beleállítaná az embert. Ahogyan a „monophysita” Krisztus Isten kegyelmének csodálatos ajándéka ugyan, de nem áll mégsem szerves közösségnek az összefüggésében az Ádám ivadékával, ugyanúgy az ilyen Krisztusban hívő ember élete is csak annyiban érez és tart közösséget az ádami nemzetséggel, amennyire éppen kénytelen vele. A vízbe hullott olajcsepp nem repülhet megint ki belőle, hanem kénytelen a felszínen elhelyezkedni. De tőle ugyan mit sem változik az edénynek víztartalma! Ünnepi, másvilági jellegű különlegességgé válik így a keresztyén élet ahelyett, hogy a valóságos embervilág valóságos szükségeiben munkáló, szeretettől hajtott szolgálat volna kicsiny keretekben csakúgy, mint nagy összefüggésekben, ahogyan maga Krisztus is „olyan volt közöttünk, mint aki szolgál”.

A kalcedóni zsinatra azért gondolhatunk vissza hálaadással, mert tilalomfát állított az egyház útjába az általános emberi élet szempontjából való meddőségbe tévelyedésének az útján, – persze olyan korban, amikor az egyház már alig volt képes felfogni ennek a tilalomfának a jelentőségét. Hosszú évszázadok alatt bekövetkezett nagy kárvallásai után annál inkább visszatekinthet az egyház erre a tilalomfára, amely iránt figyelmetlenné vált, és annál inkább a szívére veheti a róla leolvasható útbaigazítást. Ideje volna, hogy legalább másfélezer év múltán megértsük azt. Nem egy ősi dogma iránti kegyeletből, amely megszövegezési formájában talán már egészen idegenné vált a legtöbbünk számára, hanem azért, mert Isten Igéje maga olyan Krisztust állít eléink, amilyennek ez az ősi dogma vallja és amilyen helyett mást elképzelnünk pusztán a magunk képzelgése, de nem a valóságos Krisztus.

Ennek a valóságos Krisztusnak, aki egy személyben éppúgy valóságos ember is a szónak teljes értelmében, mint ahogy valóságos Isten is, a titkát nem akarja megmagyarázni nekünk a kalcedóni dogma. Ellenkezőleg: azok a Krisztus-felfogások, amelyek ellen állást foglal, vádolhatók azzal, hogy egy vagy más módon érthetőbbé akarták tenni ezt a titkot. A kalcedóni

dogma minden effajta „racionalizálási” kísérlettel ellentétben éppen a titoknak, mint titoknak a kiélelésére törekszik. Azt akarja éreztetni, hogy Krisztus előtt végül is el kell hallgatnia minden kíváncsi kérdésünknek és néma imádatban kell leborulnunk előtte, hogy aztán leborulásunkból felkelve úgy szolgáljuk Őt, hogy a mi szolgálatunkban folytatódjék az övé.

Karácsony előtt jó végiggondolnunk

Anélkül, hogy így terveztük volna, jó volt ezeket éppen most, amikor ádventi heteken át közelgetünk a Karácsony felé, végiggondolnunk. Egyoldalú volna karácsonyünneplésünk, ha csak arra gondolnánk: honnan érkezett közénk a betlehemi Kisdéd, és nem vennénk azt is ugyanolyan komolyan: hova érkezett. És amit erről az utóbbiról már olyan sokszor elgondoltunk és elmondottunk, – hogy szegénységbe és mellőzöttségbe, megaláztatásba és szenvedések közé érkezett, – jó volna, ha nem maradna számunkra pusztán hangulatkeltő szimbólum, hanem tudatosítaná bennünk azt, aminek a szimbóluma: hogy t. i. a mi valóságos emberi életünkbe helyezkedett bele.

És jó volna, ha ennek fényében szemlélnénk a mai valóságos emberi életet és abba úgy adnánk bele a magunk szolgálatát, ahogyan Ő beleadta a magáét nemcsak a maga napjainak valóságos emberi életébe, hanem minden idők valóságos emberi életébe, a mienkébe is, hogy annak szerves része legyen az övé és ezáltal másképpen alakuljon, mint ahogyan alakulna nélküle.

V. J.

„A LELKÉSZI MEGÉLHETÉS KÉRDÉSÉHEZ”

(Református Egyház, 1952.)

EZ ALATT A CÍM alatt „e. j.” jegyzéssel okt. 1-i számunkban közöltünk egy cikket, amelyre vissza kell térnünk, mivel a jelek és hírek azt mutatják, hogy többfelé nyugtalanság támadt a nyomában. A cikk két részből állt. Tulajdonképpen célját a második része szolgáltatta: rámutatott arra, hogy olyan lelkipásztorok, akiknek eddigi megélhetése megnehezült, kertészkedő gazdálkodással miképpen biztosíthatnának maguknak több-kevesebb, de mindenesetre számottevő jövedelmet. A szakértő cikkíró azután a következő számban is folytatta erre vonatkozó tájékoztatásait és útbaigazításait. Ami a cikknek ezt a főrészét illeti, – abból is látható, hogy ez volt a főrésze, hogy ez nyert részletesebb kifejtést a második cikkben, – ekörül is támadtak nézeteltérések, amint értesültünk, és ez csak természetes. A maga szakmájában sem tévedhetetlen senki. A szakembernek is lehetnek olykor egyoldalúak a szempontjai és kiegészítésre szorulóak az állításai. Hozzáértők tollából szívesen közlünk minden olyan hozzászólást a cikknek ehhez a részéhez is, amely a teljes tisztán-látást szolgálja. A cikkírónak szakértelmét ismerve, lapunkban mindenesetre bizalommal adtuk át a teret fejtegetéseinek (mindkét esetben) és csak hálásak lehetünk azért, hogy ő lelkipásztorainknak és bennük gyülekezeteinknek legjobb érdekeit akarva szolgálni, szaktudását olvasóinknak rendelkezésére bocsátotta.

FŐKÉPPEN AZONBAN cikkének az első része adott alkalmat kifogásokra és nyugtalanságra, – az az elvi indoklás, amelyet gyakorlati tanácsainak elébe bocsátott. Az ebben előadottakhoz lettek volna szerkesztői megjegyzéseink magunknak is, de azokat mellőzhetőknek tartottuk, mivel feltételeztük, hogy lapunk olvasói elsőrenden egyházunk lelkipásztorai lévén, közülük ki-ki maga is képes azokat megtenni magában. Nagyon örültünk volna azután, ha olvasóink köréből hangzik el olyan, a lapunk hasábjain megszólaltatható hang, amely kifejezést ad lelkesi karunk közvéleményének. Ilyennek híján azonban nincs más hátra, mint minden félreértés eloszlatása végett magunknak hozzászólni a cikkhez, illetve annak első részéhez.

MIVEL AZ OTT ELŐADOTT INDOKLÁS sem abban az értelemben „elvi”, mintha csak elméleti síkon mozogna, hanem egy bizonyos gyakorlati helyzetre való tekintettel erősen „alkalmazott elvi” jellege van, mindenekelőtt jó lesz egyetértésre jutnunk ennek a gyakorlati helyzetnek a megítélésében. Elhangzott ugyanis olyan vélemény is, hogy az egész cikk időszerűtlen: elébe siet a fejleményeknek s a holnap vagy holnapután szükségleteit akarva szolgálni, elvonja a figyelmet a mának teendőitől. Már most nem lehet eléggé szívünkre vennünk azt a magától Krisztus Urunktól kapott figyelmeztetést, hogy: *„a holnap majd aggodalmaskodik a maga dolga felől; elég minden napnak a maga dolga”*. Azonban más az „aggodalmaskodás” és más a gondoskodás. Amaz nem más, mint hitetlenség, amely kihagyja a számításból Istent, s ezért magárahagyottságának az érzésében megtelik azzal a félelemmel, amelyről meg van írva, hogy „gyötrelemmel jár”. Még pedig – amint az Úr szavaiból érthető: sok felesleges gyötrelemmel. Emez ellenben nem más, mint mai felelősség a holnap előrelátható dolgaiért és ezt a felelősséget lehet érezni és hordozni az Istenben való boldog és nyugodt bizalommal együtt, mert azzal nem összeegyeztethetetlen, hanem egyenesen együvé tartozik vele. A Hegyi Beszédnek abban a szakaszában, amelyben az „aggodalmaskodás” ellen szól az Úr, nem azért történik utalás a mezők liliomaira, amelyek nem szönek és nem fonnak, vagy az ég madaraira, amelyek sem nem vetnek, sem nem aratnak, sem csűrbe nem takarnak, hogy mi emberek ezekből a példákban tanulva szintén mellőzzük mindazt a munkát, amellyel előre gondoskodunk jövőnknek szükségéről. Ezért hát, ha vannak a jelennek olyan jelenségei,

amelyekből előreláthatók a jövőnek fejleményei, egyszerűen az előrelátó felelősségérzet dolga a kellő felkészülés. „*Elég minden napnak a maga dolga*”; ebbe ez is beleértendő, mint valóban a mának a dolga.

IGAZ, AZ ÁLLAMSEGÉLY, amely lelkeszi karunk megélhetésének jelentős részét biztosítja, majd csak a kitűzött húsz év múlva fog teljesen megszűnni. És ne mulasszuk el ezt az alkalmat se annak hangsúlyozására, hogy nem lehetünk eléggé hálásak azért a kegyelmi időért, amelyet az államsegély megszűnésének ez a hosszú időre elosztott és fokozatos módja biztosít számunkra. Azonban ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy az állami támogatás megszűnéséből származó nehézségeink majd csak húsz év múlva fognak jelentkezni. Először is a húsz évből idestova elmúlt már három, tehát két év múlva máris bekövetkezik a 25%-os csökkenés. A következő öt év is úgy el fog roppenni, mint az álom és akkor már csak a felét élvezhetjük a mostani támogatásnak. És így tovább. Nem ajánlatos tehát magunkat olyan nyugodt húsz évvel vigasztalnunk, amely még mentes lesz a nehézségektől. A kezdeteik itt vannak a küszöbünk előtt és folytatásuk egyre komolyabb nehézségek elé fog állítani bennünket.

DE EZ MÉG NEM IS A LEGKÉNYESEBB része a tényállásnak. Az állam és az egyház bekövetkezett szétválasztása folytán nem csak az a pénzbeli segítség szűnik meg, amelyben a múlt időkben részesültünk, hanem megszűnik az a jogsegély, amelynek révén egyházunk tagjaitól kötelező egyházi adót szedhettünk be (nevezzük az egyszerűség kedvéért így, bármi volt is a formája és a neve.) És ez nem fokozatosan szűnik meg, húsz év lefolyása alatt. Ez máris megszűnt. Mit jelent ez a gyakorlatban? Erre nyilván nem lehet egy mondatban felelni. Vannak bizonyára olyan gyülekezeteink, amelyeknek az életében nem jelent semminémű zökkenőt. Vannak esetek szép számmal, amelyekben az egyházi élet fenntartásához megkívánt hozzájárulás, amióta elvesztette minden kényszer-jellegét, az önkéntes áldozatkészség alapján feljebb emelkedett a régi színvonalnál. Ezek azok a gyülekezetek, amelyekben nemcsak sokszor hallották azt, hogy „*a jókedvű adakozót szereti az Isten*”, hanem komolyan is vették, – nyilván azért, mert akiktől hallották, azok maguk is komolyan vették és komolyan akarták vétetni. Viszont, – hogy az ellenkező végletbe ugorjunk át, – vannak olyan gyülekezetek is, amelyekben ez az Ige üres szólamná vált, akár a ma bennük szolgáló lelkipásztornak is a hibájából, akár az elődeinek a hibájából, akiknek a mulasztásait csak hosszas, türelmes munkával lehet majd jóvátenni. Ezekben a gyülekezetekben, mihelyt megszűnt a „muszáj”, megszűnt az egyházi célokra való adás is. Vannak fájdalmas példák még arra is, hogy egy-egy lelkipásztor a bekövetkező bajokért azokat a tényezőket okolja, amelyek a híveket felvilágosítják afelől, hogy most már nincs „muszáj”, mintha gyülekezetüknek az volna az érdeke, hogy a hívek tudatlanságban maradjanak a való helyzet felől; mert ha tovább is abban a hiszemben élnének, hogy „muszáj”, akkor minden menne a régi megszokott módon! Ezek bizonyára csak rikító kivételek. Ellenben nem kivételek, hanem bizonyára nagyon számosak azok a gyülekezetek, amelyek az említett két véglet között helyezkednek el, vagy az egyikhez közelebb, vagy a másikhoz.

Vagyis nagyon gyakori eset az, hogy az önkéntesség alapján a hívektől befolyó bevétel megcsappant, legalább is végösszegében, mivel még a „jókedvű adakozók” áldozatkészségének a fokozódása sem pótolja a kiesést.

EZÉRT SEMMI OKUNK SINCS kétségbe vonni, hanem bárki látatlanul is helytállónak fogadhatja el a cikkírónak azt a megállapítását, amellyel indoklását kezdi: „*Sok lelkipásztorral folytatott beszélgetéseim során azt a határozott benyomást nyertem, hogy a lelkipásztorok nagy többségének a szívében komoly és égető a megélhetés problémája.*” Csoda volna, ha nem így volna. Legfeljebb a tekintetben lehet nézeteltérés, hogy az említett „nagy többség” mekkora „nagy többség.” Az időszerűség kérdésének a szempontjából tehát feltétle-

nül indokolt dolog megvizsgálni: milyen utak és módok vannak arra, hogy lelkipásztoraink milyen egyéb forrásból pótolhatnák jövedelmük hiányait, – persze csak ott, ahol erre szükség van és csak addig, amíg erre szükség van.

Amit azután a cikkíró az ő javaslatának – és egyben minden megszülethető egyéb effajta javaslatnak is – indoklásul előad, abban nagy hiba, illetve hiányosság van. Azokat a nehézségeket, amelyekről szó van, mert tényleg megvannak és fokozódó mértékben meglesznek a ránk következő évek során át is, olyan adottságoknak veszi, amelyekhez maradandó jellegű változtatásokkal kell alkalmazkodni, sőt soraiból az világlik ki, hogy ezeket a változtatásokat magukban véve is nagyon kívánatosaknak tartja. Amennyiben az állam és az egyház szétválasztására való tekintettel nézi így a dolgokat, igaza is van. Azzal mindenki tisztában van, aki nem vak, hogy egyházunknak az állam által biztosított anyagi fenntartásának véglegesen vége van. A múltnak félállamegyházi berendezkedését Isten úgy megítélte, hogy omladékaiból soha újra fel nem épülhet. És ezt a változást, bármily fájdalmas ítélet rejlik is benne, mégis csak hálás szívvel fogadhatjuk, mert egyházunk számára az önfenntartás útjára való rákényszerítés olyan nagy ajándék, hogy ma még csak nem is sejtjük, mennyi jó fog belőle kibontakozni a jövőben.

A SZÓBANFORGÓ NEHÉZSÉGEKBEN azonban ez csak az egyik összetevő. Az egyházunk külső viszonylataiban bekövetkezett új helyzet egyáltalán nem okozna anyagi nehézségeket, ha egyházunk belső élete elég erős volna ahhoz, hogy a külső támogatás elmúltával mutatkozó hiányokat azonnal át tudja vállalni tagjainak az áldozatkészsége. Itt van a tulajdonképpeni baj és ezért csak itt remélhető a felmerülő nehézségek igazi és végleges megoldása is. Hittel teljes gyülekezetek – legalább általánosságban szólva – államsegély nélkül és az önkéntesség alapján is elő tudnák teremteni az egyházi élet minden szükségletére és így lelkipásztoraik javadalmazására is a megfelelő fedezetet. És mennél jobban megközelíti valamely gyülekezet ezt az eszményt, vagy mondjuk inkább így: az Isten Igéjében elébe szabott normát, – annál inkább megoldódnak benne a most felmerülő anyagi nehézségek. Ha nem tévedünk: a cikkben a kérdésnek erre a leglényegesebb oldalára nincs utalás. A lelkipásztorok jövedelemkiegészítő mellékfoglalkozásáról semmiesetre sem úgy esik szó, mint amire átmenetileg szükség lehet sok helyen addig, míg a gyülekezeteknek a hitélete úgy megelevenedik, hogy áldozatkészségük is eléri a megkívánt mértéket.

EHELYETT SZÓ VAN azokról a hátrányokról, amelyekkel együtt jár az, ha lelkipásztorok egészen az ő lelkipásztori fizetésükre vannak utalva. És megfigyelhetjük: amit ezekről a hátrányokról mond a cikk, azok csakugyan nem légből kapott állítások, hanem helytállóak annyiban, amennyiben hitükben elesett, egyházuk iránt elközömbösödött, az Isten Igéjétől eltávolodott egyháztagokat tartunk szem előtt, vagyis olyanokat, akik külsőképpen hozzánk tartoznak ugyan, lelkileg azonban „kívülállók” az egyház igazi életének a körén. Az ilyenek valóban azzal „gyanúsítják”, sőt sokszor kimondottan vádolják is a lelkipásztort, „*hogy az Igét a fizetésért hirdeti*”. S az ilyenek sokszor valóban „*nem tekintik dolgozónak a lelkipásztort*”. És így tovább. Ha ilyenekből állónak képzeljük el a jövőendő gyülekezeteinket, akkor csakugyan messzemenő konzekvenciákat kellene levonnunk. Még messzebbmenőket azon túl is, hogy a lelkipásztorokat termelő munkával való önellátásra térítjük át, akár részben, akár egészen. El kellene mennünk egészen odáig, hogy mivel az ilyen „kívülállók” összetevődő keresztyén gyülekezet fából vaskarika, megtagadjuk tőle a keresztyén gyülekezet jellegének az elismerését és megszüntetjük benne a lelkipásztori állást is, hogy aztán – amennyire az erőnktől telik – misszionáriusokat küldjünk el tagjai közé, mint a pogányok közé.

DE GYÜLEKEZETEINKET nem ilyeneknek képzeljük el a jövőben, – mert a jelenben sem ilyenek. Vannak tagjaik között nagyon sokan élő hit nélkül valók, egyházukért semmi

felelősséget nem érzők és semmi áldozatot nem vállalók is. Hogy milyen sokan vannak, az a rajtunk végbemenő ítélet villámfényénél lesz mostanában láthatóvá. De vannak mások is: vannak öntudatos, komoly, terheket is Isten dicsőségére készségesen vállaló férfiak és nők is, még ha sokan közülük olyan állapotban is, hogy rájuk fér a Szent Lélek szelének friss fuvallata, hogy a bennük levő hit magasabb lángra gyulladjon. És milyen sokan vannak a két csoport közötti homályba burkolt határsávon is, akiket nem mernénk a hívők közé sorolni, mert hitüknek nem adják általunk felismerhető életjeleit, de akiknek a Léleknek talán csak egyetlen lökésére van szükségük, hogy a homályból előkerüljenek és nyilvánvalóan is szaporítsák a hívők sokaságát! A hívőknek, még ha sok esetben gyenge hitűek is vagy éppen lappangó hitűek is, erre a seregére gondolunk, amikor egyházunkat valóban egyháznak, gyülekezeteinket valóban Isten gyülekezeteinek tartjuk. És mert Istennek az Ő népével üdvösséges céljai vannak, azért nem kétséges előttünk, hogy a jövő útja emelkedő út a még több és erősebb hit felé s azzal együtt az életteljes, az önmaga anyagi szükségleteivel is megbirkózni tudó egyházi élet felé. Ennek az útnak a menetrendje nem számítható ki. Ezért bizonyára elő fognak állni itt is, ott is olyan esetek, amelyekben valamely gyülekezet lelki életének a megerősödése és vele együtt áldozatkészségének a megnövekedése nem tart lépést az anyagi terhek megnövekedésével, hanem elmarad attól. Ilyenkor következnek be azok a nehézségek, amelyek a cikk megírására okot és alkalmat adtak. Ilyenkor átmenetileg csakugyan nincs más megoldás, mint a lelkipásztornak más módon előteremtienie azt, amit megélhetéséhez az ő gyülekezete nem tud biztosítani. És erre bátorítást és jó tanácsokat adni olyan jó szolgálat, amelyért illesse köszönet a cikk íróját. Azonban az általa javasolt megoldás csak átmenő stáció lehet, nem pedig végállomás.

Igazán megnyugtató berendezkedés a jövőben sem lehet más, mint ami a múltban volt, kezdve az apostoli időktől: „akik az Evangéliumot hirdetik, az Evangéliumból éljenek”. Pál apostol szerint: „Ekképpen rendelte az Úr”.

A CIKKÍRÓ MAGA IS idéz – komoly utánjárás alapján – sok olyan bibliai helyet, amelyből ez kitűnik. (Idézi azt a hosszabb szakaszt is, amelynek végéről az iménti szavakat idéztük, – I. Kor. 9, 4 skk., – csak sajnálatosan nem idézi egészen odáig, ahol az egésznek csattanójaként ezek a nyomatékos szavak következnek.) Azonban óv ezeknek az ígéknek az „egyoldalú értelmezésétől”. És csakugyan fenyeget mindnyájunkat az „egyoldalú értelmezés” ezen a ponton: hajlandók vagyunk figyelni arra, amit a Szentírás a lelkipásztor jogáról mond: „*az Evangéliumból éljenek*” s ugyanakkor hajlandók vagyunk megfeledezni arról a kötelességről, amely ennek a jognak feltételeként van megjelölve: „*akik az Evangéliumot hirdetik*”, – vagy jobban mondva: hajlandók vagyunk magától értetődőnek tekinteni azt, hogy ennek a feltételnek megfeleljünk, ahelyett, hogy nagyon komolyan megvizsgálánk, vajon csakugyan megfeleljünk-e neki?

De ahol ez az „egyoldalú értelmezés” nem forog fenn, vagyis ahol a lelkipásztor úgy szolgálja az Igét minden tőle telhető erővel, hogy valóban az az Evangélium hasson általa, amely „Istennek hatalma”, amelyből állandóan táplálkozhat a hívők gyülekezete, – ott a Szentírás világos bizonyágtétele szerint az az Isten akaratával megegyező normális rend, hogy a lelkipásztor ebből a szolgálatából meg is élhessen.

EZ ELSŐSORBAN nem a lelkipásztor magánérdeke, hanem magának az általa betöltendő szolgálatnak, tehát a gyülekezetnek az érdeke. A cikkíró – cikkének csak köszönettel nyugtázható indítékainál fogva – figyelmét a lelkipásztorok személyes és családi gondjaira összpontosította. Azonban helyesebb lett volna a látása a szóban forgó kérdésben, ha ezt a szempontot, még akkor is, ha éppen ennek a cikknek a megírásánál ez volt számára a fontos, amannak a másoknak való alárendeltségében szemlélte volna. „*Nem egy gyülekezetben az a látszat uralkodik, mintha a református gyülekezet létének főfeladata a református lelkész*

kenyerének a biztosítása volna” – mondja a cikk egyik megállapítása. Jól el is tudjuk képzelni az olyan eseteket, amelyek erre a megállapításra okot adhattak. Azonban az ilyen esetekben nem az a baj, hogy a lelkipásztor megélhetésének egyetlen forrása az ő lelkipásztori javadalma, mintha ennek a helyzetnek a megváltoztatása meghozná az orvoslást. Sokkal nagyobb baj van ilyenkor: az, hogy az illető gyülekezet, sőt talán maga a lelkipásztor is, elvesztette az érzékét aziránt, hogy mire is való a lelkipásztori szolgálat. Mert ahol ennek valamely gyülekezet tudatában van, ott nem kell indokolni, hogy összeadható pénze miért fordíttatik elsősorban és legfőképpen a lelkipásztor javadalmára. Hiszen „a reformált gyülekezet létének főfeladata” csakugyan az, hogy szolgálja az Isten Igéjét, tehát – ehhez nélkülözhetetlen előfeltételként – gondoskodik arról, hogy ez az Ige benne és általa rendszeresen hirdettessék mindenkinek, tehát – mert „*ekképpen rendelte az Úr*” – állítson munkába a maga javára, foglalkoztasson és el is tartson valakit, aki ennek az Igének a szolgája. Vannak egyéb feladatok is, amelyek szintén megkívánják a gyülekezet anyagi áldozatait. Különösen arról nem szabad megfeledkeznie egyetlen gyülekezetnek sem, hogy vannak a többi gyülekezettel közös ügyei, amelyeknek az anyagi terhei alól ugyancsak nem vonhatja ki magát. Azonban mindez csak azután következhet, ha el van látva a gyülekezetnek az a szükséglete, amely legelemibb életfeltétele: az Igének benne folyó rendszeres szolgálata.

VANNAK GAZDAGON MEGÁLDOTT alkalmi Ige-szolgálatok is. Jöhetnek a gyülekezetbe időnként vendégek is bizonyóságot tenni, ébreszteni és inteni az Igével. Bár csak mennél több jutna az ilyen szolgálatból is minden gyülekezetnek! De ez semmiképpen nem pótolhatja azt a szolgálatot, amelyet a gyülekezetben annak saját „egyházi szolgája” végezhet a hétről-hétre való gyülekezeti igehirdetéssel és a napról-napra való lelkipásztorkodással. Önmagát tartja fenn a gyülekezet, amikor ezt a szolgálatot fenntartja.

Voltak keserves idők, amelyekben sok gyülekezet kénytelen volt egy ideig nélkülözni ezt a szolgálatot. Ha ennek révén nem tudott az Ige hatni, hatott más utakon és módokon. A prédikátoroknak gálya-rabságba való elhurcoltatása által nem szűntek meg a gyülekezetek Isten gyülekezeteinek lenni. De ami őket az ilyen súlyos időkön átsegítette, az elsősorban az elvesztett igehirdetőknél a régebbi és az emlékezetben továbbélő szolgálata volt. Tehát az ilyen esetek nem ennek a szolgálatnak a nélkülözhető voltát bizonyítják, hanem ellenkezőleg csak kiemelik annak életbevágó fontosságát. És nem fér kétség hozzá: ilyenkor a megfosztott gyülekezetek nagyon forrón vágyakoztak arra és nagyon buzgón imádkoztak azért, hogy nélkülözésüknek sanyarú ideje érjen véget mennél előbb és nagyon hálásan örvendeztek akkor, amikor megint volt prédikátoruk.

MINDEBBŐL CSAK EGY KÖVETKEZTETÉST akarunk levonni: azt, hogy normális lelki feltételek mellett nem kérdés egy református gyülekezet számára lelkipásztorának anyagi ellátása. S ha ma vannak gyülekezetek, amelyek a normális lelki életszínvonal alá süllyedtek és ezért – ki tudná előre megmondani: sok vagy kevés helyen tagadhatatlanul problematikussá válik a lelkipásztor megélhetése, akkor pillanatnyi kisegítő megoldásokat igenis kell keresni és aki ebben jó tanáccsal segítséget akar és tud nyújtani, azt hálásan meg kell becsülni, – de óvakodnunk kell attól, hogy véglegesnek, megnyugtatónak vagy éppen örvendetesnek tartsunk bármilyen más megoldást azon az egyen kívül, amelyet a Szentírás elénk tár.

Nem kell arról bővebben szólnunk, hogy Pál apostol példája, amelyet a cikkíró olyan hangsúlyozottan ajánl a figyelmünkbe, bár adódó esetekben nagy erőforrás lehet minden lelkipásztor számára, aki kénytelen más munkával is megkeresni a megélhetését, általában véve nem lehet irányadó ebben a kérdésben. Az apostol kifejezetten kivételesnek minősíti a maga eljárását, szabályul pedig világosan tanítja a fentebb idézett elvet.

VAN A CIKKNEK néhány olyan megállapítása, amelyre sokan méltán szisszennek fel, mert valóban fájó sebekre tapint rá. De ezekkel sem kell bővebben foglalkoznunk. Mert, – hogy

csak egyetlen példát idézzünk, – amikor arról beszél, hogy a gyülekezetétől való teljes eltartottság olyan függő helyzetbe hozza a lelkipásztort, hogy sokszor éppen ez feszélyezi őt szolgálatának bátor és következetes betöltésében, akkor megint csak azt kell mondanunk: nagyobb baj van ott, ahol ez a helyzet áll fenn, semhogy a javasolt módon orvosolható volna. A gyülekezet lelki életének kell úgy megváltoznia, hogy az Ige tekintélye előtt meg tudjon hajolni akkor is, amikor az nem az ő szájaíze szerint szól hozzá. Meglehet, hogy ehhez pedig magának a lelkipásztornak kell mindenekelőtt gyökeres lelki változáson átesnie.

MÉG CSAK ANNYIT, hogy a fent hangoztatott álláspontnak a gyakorlati alkalmazása külön kérdés, amelynek a megtárgyalására most szintén nem térhetünk ki. Vagyis abból az elvből, hogy minden református gyülekezetnek meg kell lennie a maga lelkipásztorának, aki egészen ennek a szolgálatnak él, még nem következik automaticæ, hogy minden ma meglévő református lelkipásztori állás fenntartása elengedhetetlen követelmény. Ebbe az elvi igazságon kívül még egyéb szempontok is természetesen belejátszanak.

EGYSZÓVAL: maradjunk abban, hogy nagyon megszívleljük a cikkírónak ezt az intését: *„Nem lehet arról szó, hogy a lelkipásztor tétlenül nézzen a jövő elé.”* Még jobban megszívleljük Pál apostolnak azt az intését, amelyet ezzel kapcsolatban a cikkíró idéz: *„...hanem saját dolgaitoknak utána lássatok!”* (I. Thess. 4, 11.) Azonban – bármi egyebet jelentsen is ez számunkra, – elsősorban nem abban az értelemben vesszük a szívünkre, amelyben a cikkíró testvérünk érti, mert nekünk egyházunk érdekében is, a magunk érdekében is mindennek felett valóban „a saját dolgainknak” kell „utánalátnunk” – idejében.

Egyház és világi hatalom

(Református Egyház, 1950. március 1.)

Az a cikk, amelyet lapunk legutóbbi száma Pákozdy László tollából közölt s amely a mostani „szent év” alkalmából szemlét tartott a római egyháznak jelenlegi világpolitikai törekvései felett, konkrét részleteivel megdöbbenhetette sok olvasóját, de lényegében véve senkinek sem szolgálhatott meglepetésül, aki tudja, hogy mi a római katolikus egyház. Annak természetéhez hozzátartozik az is, hogy az evilági hatalmi tényezők közé nem csak odatartozó, hanem egyenesen fölöttük a legfőbb hatalmat gyakorolni isteni jogon hivatott tényezőnek tartja magát. Hiszen Jézus Krisztus megmondta, hogy „neki adatott minden hatalom mennyen és földön” és Ő – amint a római egyház ezt hiszi és vallja, – ezt az Ő isteni hatalmát földi vonatkozásaiban átruházta az apostolok fejére, Péterre, valamint annak utódaira, a mindenkori római püspökökre. Ezért mindazoknak, akik magukat Jézus Krisztus híveinek, keresztyéneknek vallják, nem csak maguknak kell alárendelniük magukat a római pápának, mint az elmondottak értelmében a Jézus Krisztus akarata szerinti egyetlen legitim fejüknek e földön, hanem igényelniük kell azt is, hogy minden más evilági hatalom felett is érvényesüljön a római pápa felsőbbsege, mert így valósulhat csak meg a földön Jézus Krisztus országlása.

Hogy ezt az uralmi igényt a római egyház tagjai és elsősorban vezető tényezői hol és mikor hangoztatják és mennyiben kísérlik meg érvényesíteni, az a körülményektől függ. Néha várni kell vele és talán nemzedékeken át tartó szívós, türelmes munkával, amelynek elvégzése során rejtve is maradhat a végső cél, előbb meg kell teremteni a kedvező előfeltételeit annak, hogy sor kerülhessen az igény nyílt bejelentésére. De ez a cél nem homályosodhat el egy percre sem s a mi napjaink éppen abból a szempontból érdekesek, hogy egyre több világpolitikai jelenségből világosan kirajzolódnak a céltudatosan folytatott törekvésnek az irányvonalai, amelyekből mindenki tisztán láthatja a valóságot, aki nem vak.

Természetesen ezzel a világegyházzal sem akarjuk azt állítani, hogy a római egyház semmi egyéb, csak ilyen világegyházi hatalomra törő szervezet. Hogy benne megvan ez az uralmi törekvés, az nem jelenti egyáltalán azt, hogy semmi egyéb ezen kívül nincs benne. Ha annak az éles ellentétnek ellenére, amely ezen a ponton szembe kell, hogy állítson bennünket a római egyházzal, nem volnának olyan egyéb pontok is, amelyekben egynek érezhetjük a magunk ügyét a római egyház ügyével, akkor sokkal egyszerűbb és tisztább volna a helyzet ennek az ellentétnek a szempontjából is. Éppen azért, mert vannak találkozási pontjai is a római egyház életének a mi egyházi életünkkel, támadhat az a veszélyes félreértés, hogy a mi ügyünk alapján véve egy a római egyház ügyével. Ettől a félreértéstől félrevezettetve akadhatnak azután egyesek a mi sorainkban, – akadtak a múltban is, akadnak a jelenben is, – akik odaadják magukat a római egyház törekvéseinek szekértolóiul, naivul megelégedve arról, amit pedig nem is olyan régmúlt idők tanulságaként megjegyezhettek volna már maguknak, hogy szívesen látott szövetségesek mindaddig, amíg szükség van rájuk, de mihelyt nyeregbe segítették a római egyházat, „elmehetnek”, mint „a kötelességét már megtett mór”.

Érdekes különben megfigyelni, hogy az ilyen emberek rendszerint azoknak a soraiból kerülnek ki, akik csak valamicskével is messzebb nyúló múlt időkben éppen az antiromanizmus fanatikusi voltak. Úgy szoktuk jellemezni őket annakidején, hogy „sokkal jobban tudják: mit nem hisz a református ember, mint azt: mit hisz”. A „vastagnyakú kálvinistáknak” az a fajtája volt ez, amely felháborodással utasított vissza a mi egyházi életünkben minden olyan jelenséget, amelynek megvolt a megfelelője a római egyházban. Ma már elmúlt idők egyre jobban ritkuló maradványaiként találhatók csak meg. A legutóbbi néhány évtized alatt egyházunk széles köreiben mégis csak felülkerekedett annak a tudata, hogy a „kálvinizmus”

nem jelenti okvetlenül mindennek tagadását és ellenzését, ami a római egyház oldalán megtalálható, mert igaz értelmé szerint a „kálvinista” hit sem lehet más, mint a Szentháromság Istenében való hit, a Jézus Krisztus istenségében való hit, a Kereszt megváltó tényében való hit, meg a „kálvinista” élet sem lehet más, mint imádságos élet, az istentiszteleteken való részvétel és a sákramentumokkal való élést komolyan vevő élet, sőt missziói terjeszkedésre törekvő élet, tekintet nélkül arra, hogy ilyesféle jellegzetességek megvannak a római egyház igaz tagjainak a hitében és életében is. Hogy azt a nagy változást, amely etekintetben egyházunk jelentős tömegeinek az életében végbement, a római egyház részéről úgy könyvelték el, mint a mi egyházi életünknek Róma felé való hajlását és közeledését, az most nem érdekel bennünket. Mi tisztában vagyunk azzal, hogy nem történt más, mint egyházunknak sajátmagára való eszmélődése, a református keresztyénségnek a megújulása, nem Rómához, hanem éppen a Rómával harcban álló reformátorokhoz való visszahajlás. Az antiromanizmus negatívumokban kimerülő meddősege után újra életre keltek a református keresztyénség pozitív erői. De még nem érintettek mindenkit, aki soraikhoz tartozik. Még mindig vannak, akik az élő hit erői és javai nélkül akarnak „református keresztyének” lenni. S ahogy annakidején is nem hitbeli, hanem alapjában véve politikai magatartást tanúsítottak, úgy ma is politikai szempontok vezetik őket. Csak az a különbség, hogy az irány Rómával szemben éppen ellentéte a réginek. Akkori viszonyok között a római egyházban olyan hatalmat láttak, amely a mi nemzeti érdekeinkkel ellentétes politikának a támasztéka volt. Ezért Róma-ellenesek voltak. Ma meg – a maguk szűklátókörű és rövidlátó szemlélete szerint – a római egyházban olyan tényezőt látnak, amely nekik kedves politikai irányba igyekszik terelni a világ eseményeit. Ezért ma a Róma iránti szíves hajlandóság jellemzi őket.

Ennek az érdekes irányváltozásnak a tükréből is csak az látható meg, hogy a római egyház, bármi egyéb legyen is még elmondható róla, mindenesetre olyan evilági hatalmi tényező is, amellyel szemben lehet politikailag is orientálódni, akár így, akár úgy. És bármi egyéb foglaltassék is még a római egyház életében, – sok olyasmi is, amiben egyek lehetünk vele, – csak balgatag tudatlanság vagy önámítás lehetne részünkről az, ha egy pillanatra is elfeledkeznénk arról, hogy megvan benne ez is: azaz evilági igény és törekvés is, amelyre csak azt mondhatjuk: semmi közünk hozzá!

Hogy hogyan alakult ki a római egyháznak ez a jellegzetes vonása, az történetileg nagyon jól megérthető. Mi sem természetesebb, mint hogy amikor az ókori birodalom államilag elismert és privilegizált egyházává lett a keresztyén egyház és annak főpapjai, élükön a többieknek egyre jobban fölébe emelkedő római pápával, megízlelték az evilági hatalom biztosította előnyöket, sőt amikor Nyugaton a birodalom összeomlása után a bekövetkező nagy zűrzavar korszakán éppen az az egyházi szervezet tudta épségben átmenteni magát és tudta átvezetni a népek életét is a középkori rend kialakulásában, amely egyházi szervezetnek az élén már a római pápa állt, – mi sem természetesebb, mint hogy a pápák már elvileg is igényelték maguknak azt a hatalmat, amely alá annakidején a világi hatalmak tényleg oda is hajtották a nyakukat. S ha aztán – a már előbb mutatkozott ellentörekvések után, – az újkor elejétől fogva az emberiség haladó élete egyre jobban függetlenítette magát ettől a pápai uralomtól és – különösen a reformáció hatásai alatt – egyre jobban elváltak egymástól az egyházi életnek s az evilági országoknak az útjai, úgy hogy a pápai egyház uralmi igénye hovatovább illuzórikussá lett: megint csak azt kell mondanunk, hogy nagyon jól megérthető, hogy a római egyház továbbra is fenntartotta a maga elveit és ha azok érvényesítésétől vissza is kellett húzódnia, ezt csak a valóságos helyzet kényszeréből kifolyólag tette. Mindezek után az is a világ legtermészetesebb dolga, hogy amikor a világ politikai fejlődése a hatalmat az uralkodó családok és kevés kiváltságok kezéből egyre inkább a tömegek kezére juttatta át, ebben is csak új lehetőségeket látott a római egyház arra, hogy – most már a maga tömegeinek mozgósításával – megkísérelje régi igényeinek messzelátó tervek szerint való érvényesítését.

Bennünket, a református egyházi élet őrállóit, elsősorban nem is azért érdekel ez az egész ügy, mert tisztában vagyunk azzal, hogy ennek a hatalmi igénynek az érvényesülése mit jelentene számunkra gyakorlatilag. Vannak a világnak olyan részei, ahol hatalmon lévén a római egyház, beszédes példák mutatják ezt. De ez a veszedelem, hála Istennek, a jelenben nem fenyeget bennünket úgy, mint lehetőség sem. Van ennél komolyabb okunk is arra, hogy a szemünket nyitva tartsuk és a szánkat se tartsuk úgy becsukva, hogy hallgatásunkkal félreértésre adjunk okot. A római egyháznak evilági hatalmi törekvéseiben olyasminek az eltorzított formája jelentkezik, ami nekünk is ügyünk, még pedig szent ügyünk és nem szabad megengednünk, hogy az a látszat támadjon, mintha ez a mi ügyünk azonos lenne amazzal. Ha itt nem csinálunk tiszta és éles elhatárolást, ezzel eláruljuk egyházi küldetésünk egyik legsarkalatosabb elemét.

A Jézus Krisztusnak, a mi Urunknak, egyetemes uraságáról van szó, amelynek megvallása és hirdetése ránk bízott. Olyan Urat szolgálunk, akinek valóban „adatott minden hatalom mennyen és földön”. És ez nemcsak azt jelenti, hogy hiszünk abban, hogy mennyei királyi székéből láthatatlanul, titokzatosan és csodálatosan Ő igazgat mindent, ami ezen a világon történik, hanem jelenti azt is, hogy uraságának megvallásával és életünkben való megbizonyításával nekünk, az Ő híveinek és hitvallóinak is munkálkodnunk kell azért, hogy az Ő uralma kihasson nemcsak egyházának az életére, hanem általában a világ népeinek az életére. Azonban Jézus Krisztus egész tanításának és példaadásának és mindannak, amit Őrála az Újtestamentum hirdet, feledékenyen és hűtlenül hátat kellene fordítanunk, ha ezt a munkálkodást másképpen képzelnénk el, mint az aláztos szolgálat formájában.

Semmiféle evilági hatalom igénylésének és gyakorlásának nem lehet benne szerepe. Ilyesmit maga Jézus Krisztus is félreérthetetlen határozottsággal elutasított magától: semmiféle evilági hatalmat nem akart kezébe ragadni a maga céljainak a megvalósítása érdekében. Ilyesféle hatalmat nem is hagyott tehát örökségképpen semmiféle „földi helytartójára”. Ellenben gondoskodott arról, hogy tanítványai elnyerjék annak a Szent Léleknek a hatalmát, akiben Ő maga, a földi fegyverekkel nem rendelkező és földi uralmi eszközöket soha fel nem használó aláztos, keresztet hordozó és éppen ezért dicsőséges Király tért vissza az Ő híveinek az életébe, hogy bennük a maga életének folytatását munkálja. Ezért az Ő egyháza csak úgy válhat evilági hatalomra kívánczó és annak birtokában élvezetet találó egyházzá, ha levetkőzi magáról igazi jellegzetességének: a Jézus Krisztus hasonlatosságának a bélyegét.

Mindaz, amit a jelenlegi világpolitikai fejlemények a római egyház törekvéseit illetően a szemünk elé tárnak, csak arra serkenthet bennünket, hogy annál inkább összpontosítsuk igyekezetünket az ellenkező irányba: tisztuljon meg és elevenedjék meg egyházi életünk úgy, hogy semmi más ne legyen fontos számunkra, csak a ránk bízott szolgálatnak betöltése – az Ige igazságáról való hűséges bizonyosságtételben, ennek a bizonyosságtételnek egyéni és gyülekezeti életünk valóságával való megpecsételésében, a segítő szeretetnek mindenkivel való gyakorlásában és a Szent Léleknek mindezekre egyedül elégséges erejéért való állandó könyörgésben. Az Evangéliumból jól tudjuk, hogy ez a „mindeneknek való szolgálás” az útja, az egyedüli Isten szerint való útja a „nagyá lételnek”. Az már nem a mi dolgunk, hanem Istené, – és nyugodtak lehetünk afelől, hogy Ő jól tudja a maga dolgát és nem marad adós vele, – hogy ebből a mi aláztos szolgálatunkból mikor és hogyan hozza ki a mi Urunk Jézus Krisztus egyetemes uralmának a látható evilági gyarapodását.

Egyházunk megőrzött egysége

(Református Egyház)

Egyházunk legfelső őrállóinak az a Testvéri Izenete, amelyet ez év elején bocsátottak ki, méltán foglalkoztatja még mindig, és kell, hogy foglalkoztassa még ezután is sokáig egyházunk közvéleményét országos megbeszélésektől kezdve le az egyes presbitériumokig, sőt általában a gyülekezetekig. Most hadd emeljünk ki belőle csak egy mozzanatot, amely sok más mellett szintén megérdemli, hogy külön is behatóbban foglalkozzunk vele, mint amennyire maga a Testvéri Izenet megtehetette. A Testvéri Izenetben foglalt hálás visszatekintésnek egyik mozzanata ez. „Mélységes hálával hajolunk meg Isten előtt” – ezt olvassuk benne – „azért a meg nem köszönhető nagy kegyelmességéért, hogy egyházunkat a reformáció nagy százada óta mind a mai napig teljes egészében és egységében megtartotta...” A továbbiak során is kiújul „magyar református egyházunk Istentől kegyelmesen megőrzött és megtartott egységének” hálás emlegetése, mint amely olyan nagy ajándék, hogy felelősnek kell éreznünk magunkat azért, hogy „minden imádságunkkal és munkánkval tovább építsük és minél teljesebbé tegyük”.

Ez az utóbbi kifejezés arra mutat, hogy a Testvéri Izenet, amikor „egységről” szól, nem éppen csak a külső egységre gondol. Hiszen az – mondhatnánk – teljesen biztosítva van egységes szervezete és egységes istentiszteleti rendje révén. „Tovább építeni és minél teljesebbé tenni” egyházunk egységét inkább csak abban a másik irányban lehet és – „minden munkánkval és imádságunkkal” – kell is, amelyet az efézusi levélből idézett Igében mutat fel a Testvéri Izenet: „az Isten Fiában való hitnek és az Ő megismerésének az egységét” tartva szemünk előtt, mint Isten által az Ő egyháza számára kitűzött célt és feladatot és ennek révén törekedve arra „az érett férfiúságra, a Krisztus teljességével ékeskedő kornak mértékére”, amelyen innen maradnia az Isten egyházának mindig csak nagy belső nyugalansággal, önmagával való mélységes elégedetlenséggel lehet. „Csak a Benne való egység és érett férfiúság tehet alkalmassá minket arra”, – fűzi hozzá a Testvéri Izenet – „hogy mint Isten egyháza betölthessük rendeltetésünket és elvégezhessük szolgálatunkat magyar népünk életének ez új korszakában”.

E nélkül a belső egység nélkül maga a külső egység nem is érne sokat. Csak szép edény volna, amelyből hiányozna az a tartalom, amelynek foglalataul rendeltetve volna. Azonban mennél fontosabbnak tartjuk a Krisztusban való egységet, amelynek az egyház életében érvényesülnie kell, bizonyára annál jobban tudjuk értékelni azt a külső foglalatot is, amelyben ez a tartalom megőrizhető. És ezért azt a nyomatékot, amellyel a Testvéri Izenet az előbbiről szól, semmivel nem csökkenti, – ne is csökkentse! – az, ha most az utóbbinak fontosságáról ejtünk néhány szót. Aki figyelmesen olvassa el a Testvéri Izenetet, az előtt nem kell bizonyítani, hogy a benne kifejezett hálaadás határozottan és erőteljesen vonatkozik egyházunknak arra a külső egységére is, amelyet Isten „kegyelmesen megőrzött és megtartott” az elmúlt nemzedékek során át. Nem is magától értetődő dolog ez, hanem valóban nagy háládatosságra készítő ajándék.

A római egyház részéről gyakran elhangzott az a megállapítás, hogy a reformációval olyan lavina indult el, amely azután már nem volt megállítható a lejtőn. Azzal, hogy a keresztyén egyház egy része kiszakadt abból az egységből, amelyet a pápai főpapi uralom tart össze, a bomlásnak olyan erőit engedte szabadon, amelyek azután a protestantizmusnak szakadatlan további szétágazására vezethettek csak, el egészen addig a felekezeti szétforgácsolódásig, amely csak karikatúrája lehet a keresztyén egyházi életnek. Ez az állítás csakugyan rá is mutathat a nyugati protestantizmus területén mutatkozó nem egy olyan példára, amelyben

látszólag igazolást nyerhet. Ellenben a mi hazánkban, mint általában Kelet-Európa tájain, nehéz érveket gyűjteni a szóban forgó tétel igazolására. Ellenkezőleg, itt a protestantizmus évszázadokon át megőrizte azt az egységet, amellyel annakidején elindult. Sajnos, volt ezen az egységen kezdettől fogva egy fájdalmas repedés. A reformáció maga sem volt egészen egységes ügy, hanem annak a mély egységnek ellenére is, amely benne nem is nehezen feltalálható, mindjárt a XVI. századbeli forrásainál kétfelé ágazott a lutheri és a svájci reformációra. Ez a repedés megvan csakugyan mindmáig. De az elmúlt évszázadok folyamán sem nem táult szélesebbre minálunk, sem nem folytatódott további repedések irányában. Nem mutatkoztak itt olyan állandó romboló munkát végző egységbontó erők, amilyeneket a római egyház idézett felfogása feltételez. Az az egység, amely a XVI. században jellemezte a magyar református egyházi életet, azóta csak annyiban változott, hogy még sokkal szorosabbá vált, mint amilyen kezdetben volt.

Pedig voltak egyházunk története folyamán olyan idők, nem is egyszer, amikor ennek az egységnek a keretein belül ellentétes erők feszültek egymásnak. Egyházunk ketté- vagy még többfelé való szakadásának a gondolata azonban – hacsak egyháztörténetünknek elrejtett részleteiben járatosabb szakemberek nem tudnának valamilyen különlegesség számba menő adatot felhozni rá – soha fel sem bukkant a látóhatáron, nem hogy komoly veszéllyé vált volna.

Mi ennek a magyarázata? Mert az, hogy a Testvéri Izenet értelmében nagy hálaadással kell ebben Isten kegyelmének a „megőrző és megtartó” munkáját látnunk, nem tilt el bennünket attól, hogy azokat az emberi tényezőket és mozzanatokat is ne vegyük hálásan számon, amelyek által az Ő kegyelme munkálkodott. A felvetett kérdésre csak szakember által írt történelmi tanulmány adhatna kielégítő feleletet. Azonban egészen bizonyos, hogy – sok egyéb magyarázó tény mellett – nagy szerepe volt annak a felelősségérzetnek, amely apáink nemzedékeiben állandóan élt az egyház külső egységének sértetlen megőrzéséért is. Ezt a felelősségérzetet ugyanazoktól a reformátoroktól tanulták, akiktől – ezzel látszólag különös ellentétben – azt is megtanulták, hogy az egyház külső egysége nem olyan legfőbb érték, hogy szükség esetén ne lehetne le is mondani róla. A reformátorok lemondtak róla, de nem könnyű szívvel, hanem keserves kényszerűségből. Az egyház legeslegfőbb érdekét: az Evangélium tisztaságban és teljességben való hirdetését tartva szem előtt, annak biztosításáért vállalták, mint fájdalmas nagy árat, az egyház addigi egységének, amelyben éltek (s amely máris régóta nem volt az egyetemes egyháznak, hanem csak nyugati részének az egysége), a részekre szakadozását. Nem is ők kezdeményezték cselekvőleg, hanem elszenveték fájdalmas tudomásulvétellel bizonyoságtévő szolgálatuknak ezt a következményét. De amint távol állt tőlük az, hogy könnyelműen bánjanak az egyház külső egységének az ügyével, amikor szakadásra került a sor, ugyanúgy távol állt tőlük az egyház külső egységének a könnyen-vétele a szakadás után is. És ebben hű tanítványaiknak bizonyultak a mi eleink mind a mai nemzedékig.

A Testvéri Izenet közelebből azokra a közelmúlt évtizedekre visszatekintve ösztökél mindnyájunkat egyházunk külső egységének a megmaradásáért való hálaadásra, amelyekben egyházunk újabbkori megújulásának a mozgalmi bontakoztak ki. Ezekkel kapcsolatban is támadtak egyházunkban feszültségek, viták, ellentétek. De ebből sem támadt olyan veszély, amely egyházunk külső egységét fenyegette volna. Ez annál nevezetesebb tény, mert hiszen az újabbkori protestáns egyháztörténet egész sorában mutatja fel a példait annak, hogy az egyházi megújulás mozgalmaiból milyen könnyen támadhat egyházi szakadás. És a mi egyházunk megújulási mozgalmi sok kimutatható szálon át kezdettől fogva állandóan olyan kapcsolatokban álltak ezekkel a más egyházakbeli megújulási mozgalmakkal, amelyeknek a révén etekintetben is ösztönzést kaphattak volna azok példájának a követésére. De etekintetben nem követték azt. Még csak komoly kísértésbe sem jutottak, hogy kövessék. Még ott is

és akkor is, ahol és amikor bizonyos elkülönülési hajlamokat mutattak, elkülönülésük az egyházon *belüli* és nem az *egyháztól* való elkülönülés volt, amely az egyház egységének a megbontására vezetett volna. A Testvéri Izenet is megállapítja, hogy azoknak a csoportoknak a tagjai, amelyek a múltban külön (egyesületi) kereteket is teremtettek a maguk számára s amelyek ezeknek a kereteknek a feloldásával éppen mostanában épültek bele munkájukkal az egyház életébe, a múltban is „mindig szerették és hívő reménységgel szolgálni igyekeztek” egyházukat.

Ha megint azt kérdezzük: minek köszönhető az, vagyis Istennek egyházunk külső egysége felett örökös kegyelme milyen emberi mozzanatokon és tényezőkön át érvényesült, akkor a felelet megadását nem kell historikusokra áthárítanunk. A közelmúlt évtizedek fejleményeiről van szó. Mindnyájan emlékezhetünk rájuk.

Az egyik legfontosabb ilyen emberi mozzanatot abban találjuk meg, hogy a különböző megújulási mozgalmak elsősorban olyanok körében fogamzottak meg, akik egyházunknak hivatalos szolgálói voltak vagy arra készültek, hogy azok legyenek. Lelkészek, teológiai tanárok, teológus ifjak fogtak először tüzet a Lélek megújító erejétől. Ez azt jelenti, hogy az egyházunkban megindult megújulásnak olyan vezetőgárdája volt, amely el is volt kötelezve egyházunk hivatalos szolgálatára, de ennek révén láthatta maga előtt a legkézenfekvőbb és legígéretesebb lehetőségét is annak az új életnek, amelyet elnyert, a továbbterjesztésére. Ennek a gárdának a számára tehát az ő egyházát szolgálni és a lelki megújítást szolgálni nem két különálló, hanem egy és ugyanaz a szolgálat lehetett csak. A megújult élet erői így természetesen ömlöttek bele az egyház történeti szervezetének csatornahálózatába, ahelyett, hogy számukra új meder ásásának a gondolata csak fel is merült volna.

Ehhez járult az a körülmény, hogy a megújulás munkásai, általánosságban szólva, hálás fogadtatásra találtak egyházi szolgálatukban. Bizonyára sok példát lehetne felhozni az ellenkezőre is. Sokaknak nem egyszer gúnyt és hátratételt kellett elszenvedniük lelkész-társaiktól, egyházi feletteseiktől, az általuk vezetett presbitériumok és gyülekezetek tagjaitól. Néha ők maguk is okot adtak az ilyen ellenállásra a maguk hibáival és gyarlóságaival. Máskor meg egyszerűen az teljesedett be rajtuk, amit előre tudniuk és vállalniuk kellett, mert maga Jézus Krisztus előre megmondta mindenkinek, aki az Őbenne megjelent új életet szolgálni akarja. Azonban az ilyen tényekkel szemben áll azoknak a tényeknek a túlsúlyban levő halmaza, amelyek arról tesznek bizonyosságot, hogy megújulásra szoruló, elesett állapotában volt egyházunkban mégis – vagy éppen ezért? – sok lelki éhség és szomjúság is, amely hálásan fogadta az újra „Lélekkel és erővel” megszólaló Igét és minden abból fakadó szolgálatot. Így hát az a bizakodó reménység, hogy Isten kegyelme ezt az évszázados harcaiban és kísértéseiben megerősítetett egyházat akarja megújítani Evangéliuma által és annak szolgálatára, nem pedig ennek az egyháznak a megítélésével nélküle akarja népünket részesíteni Evangéliumának megújító erőiben, – egyre teljesebb igazolást is nyert.

Nagy áldás rejlett abban a különben sajnálatos körülményben is, hogy más országokban lejátszódott hatalmas megújulási mozgalmaknak a hatásai hozzánk csak meglehetősen elkésve érkeztek el. Innen, mitőlünk, azokat már bizonyos történeti távlatban lehetett szemlélni és ennek alapján bizonyos negatív tanulságokat is lehetett levonni példájukból. Különösen a velük kapcsolatban bekövetkezett egyházszakadások sokkal józanabb megvilágításban állhattak így előttünk, mint amilyenben láttuk volna azokat, ha kortársaik lettünk volna. Pl. a skóciai egyház „disruptio”-ja, amely megújult életének jelentős tömegeit (de nem az egész táborát!) a „szabad egyház” külön kereteibe foglalta, – bármily maradandóan példászerű bizonyosságát szolgáltatta is a hit hőies erőfeszítéseinek, néhány évtized távolságából már annyira megmutatta a nagy fénnel együttjáró komoly árnyakat is, hogy meg is kellett indulniuk az „újraegyesülés” törekvéseinek. Kiderült, hogy nem oldotta meg, csak bonyolultabbá

tette a skót egyházi élet kérdéseit s így végeredményben a Krisztus egyháza ügyének nem előnyére, hanem egyre jobban érezhető hátrányává vált. Ugyanebben a józan megvilágításban szemlélhettük a Hollandiában szintén különválás útján létrejött „szigorú református” egyház életét is. Még azok is, akik a benne csakugyan megtalálható sok irigylésre méltó vonástól elbűvölten talán nem látták elfogulatlan szemmel a különválás nyomában járó betokosodás és megmerevedés jelenségeit (pl. más egyházakkal szemben az elzárkózás éppen nem vonzó tényeit), hanem a leglelkesebb tanítványai akartak lenni ennek a szerintük mintaszerű egyháznak, – az egyházi különválás kérdésében semmiképpen sem voltak hajlandók követni a példaadását.

Azután meg kell emlékeznünk arról is, hogy évtizedek óta szálldosnak körülöttünk világszerte az „ökumenizmus” szellői. A mi egyházunkban megindult megújulási mozgalmak között nem egy volt, amelynek a vitorlái felfogták ezeket a szellőket. Újra lelkiismereti kérdéssé vált sokak számára a Főpapi Imádságnak az a kérése: „Hogy mindnyájan egyek legyenek...” Református keresztyének, amíg azok maradnak, sohasem érthetnek ugyan egyet az ökumenikus törekvésekben résztvevő bizonyos egyházakkal abban, hogy ennek az egységnek okvetlenül szervezeti egységben kell megnyilvánulnia. De azért megértik és átérzik, – a reformátorok és azóta élt atyáik példája, amint mondtuk, erre tanítja őket, – hogy amennyi szervezeti egység van a keresztyén egyház életében, az mégis szent dolog, mert töredékes voltában is szemlélteti valamennyire az „egy közönséges keresztyén anyaszentegyháznak”, a Krisztus Testének a titokzatos egységét. Bár csak sokkal jobban szemléltetné! – ez a vágy az „ökumenizmus” hajtóereje. Olyan időkben, amikor ez a vágy volt növekvőben, valóban nem volt időszerű a meglevő egységnek további szétدارabolására és ezzel az „egy testnek” életén újabb sebek vágására még csak gondolni is.

Ez csak néhány, az első körütekintésre a szemünkbe tűnő körülmény, amelynek Isten kegyelméből köszönhető az, hogy egyházunk egysége újabbkori megújulásának közepette sem forgott veszélyben.

Most pedig olyan útra lépett egyházunk, amelyen hivatalosan is végleg a maga programjává tette azt, amiért a benne megindult megújulási törekvések dolgoztak. Így a jövőt illetően sem juthat szóhoz még elméletileg sem az az aggodalom, hogy ebből a megújulási folyamatból kifolyólag válságba juthatna egyházunk egysége. Ennek a fordulatnak a méltó taglalása átvezetne bennünket a Testvéri Izenet egyéb fontos mozzanatainak a megtárgyalására, amelyeknek a mellőzésével mi most éppen csak egyet: az egyházunk megőrzött egységéért hálaadásra késztető megnyilatkozást akartuk kiemelni. Annyit, ha egészen röviden, mégis meg kell említenünk, hogy nem valami meglepetésszerű új dolog történt. Csak beteljesedéséhez érkezett egy olyan folyamat, amely már régóta kialakulóban volt. Azt a hűvös közömbösséget és idegenkedést, amelyet egyházunk – legalább legfelső vezetőségében – a megújulási mozgalmakkal szemben eredetileg tanúsított, már régóta felváltotta az egyre komolyabb méltánylás, majd a pártoló felkarolás és erkölcsi védelem. Míg most a történeti eseményektől, Istennek azokban rejlő ítéleteitől és ébresztő ösztökéléseitől új öntudatra felrázva végül is egyházunk a maga egészében megvallotta, hogy bűnbánatot tartva múltbeli elesettségéért és abból folyó súlyos mulasztásaiért, mindenestől fogva meg akar újulni a megújulás gazdag forrásából: Istennek élő és ható Igéjéből. A megújulásnak különböző mozgalmi pedig, bármennyire indokolt volt is elmúlt évtizedekben külön mozgalmi jellegük, sőt szervezkedésük is, sok forró vágyuknak és buzgó imádságuknak a beteljesedését látva a dolgoknak ideérlelődésében, jó lelkiismerettel feladhatták múltbeli külön életüket és beleolvadhattak egyházunknak ebbe az általánosságában megújuló életébe. Olyan fordulat ez, amely a múltért való hálánkat még bőségesen meg is tetézheti a jelenben elnyert nagy ajándékért és a jövőre benne rejlő nagy lehetőségekért való további hálaadással.

Annál is inkább, mert ez a fordulat egyházi egységünk szempontjából sokkal többet jelent, mint pusztán annyit, hogy annak további külső megőrzését ezután még annyira sem kell féltanünk, mint amennyire aggodalmas lelkek a múltban talán félthették volna. Annak a belső egységnek a szempontjából jelent legfőképpen nyereséget ez a fordulat, amely, ha nincs meg, kétes értékűvé válik magában véve a legszorosabb külső egység is, de ha megvan, akkor a legbiztosabb záloga annak, hogy a külső egység szilárd marad bármily próba ellenére is. Most már igazán csak az van hátra, – de ez elég nagy feladat is ahhoz, hogy a magunk erejét elégtelennek érezve hozzá, ne csak „minden munkánkkal”, hanem „imádságunkkal” is, ahogy a Testvéri Izenet jól mondja, tusakodjunk érte, – hogy egyházunk külső egysége valóban a benne „tovább épülő és minél teljesebbé tett” belső egységnek, „az Isten Fiában való hit és az Ő megismerése egységének” a hú kifejezője legyen. A Testvéri Izenet és a benne tükröződő fordulat annak köszönhető, hogy Isten kegyelméből ennek a belső egységnek az útján jóval előbbre jutottunk és a benne való továbbhaladásra az átélt és a máig folytatódó történeti fejleményekben hatalmas lökéseket kaptunk. De még nagy út van előttünk.

Ezt az utat csak mindnyájan együtt járhatjuk meg. Igazi, belső egységet továbbépíteni és mennél teljesebbé tenni nem lehet úgy, hogy egyesek emerre, mások meg amarra indulnak. Ezt az egységet Isten kegyelméből ajándékol csak olyanok nyerhetik el, akik először vállalják úgy, mint kötelességet. Az a paradox igazság áll erre vonatkozóan, hogy az egységre csak azok juthatnak el, akik már belőle indulnak ki. Aki jól megértette a Testvéri Izenetet, az a múltért való háládatosság hangjai mellett egyházunk egységét illetőleg a belső egységnek ezt a vállalását sürgető felhívást kellett, hogy felfogja belőle.

A Szent Lélek valósága a mi napjainkban

(Református Egyház)

Nem kell-e hálásan vallást tennünk arról, hogy mostanában másképpen ünnepelhetjük meg Pünkösöd ünnepét, amely újra közeledik felénk, mint ahogy elmúlt évek hosszú során át ünnepeltük? Mert az igazság az, hogy a múltban sokszor csak a megszokás ünnepeltette meg velünk. Ha az egyházi év évszázadokon át kialakult rendje nem úgy hozta volna magával, hogy egy bizonyos naptárilag megszabott időpontban ünnepi megemlékezés történjék a Szent Lélekről, bizony nagyon könnyen megtörténhetett volna, hogy mindenféle megemlékezés elmarad. Jó volt, hogy az egyházi év rendje ezt nem engedte meg. De nem jó, hogy ez a rend inkább külső adottság volt számunkra, amelyhez gondolataink igazodtak, mint maguknak a gondolatainknak olyan belülről kifelé való megnyilatkozása, amelynek akkor is szükségét éreztük volna, ha évszázados hagyományok nem diktálnák is. De most sokkal komolyabb valósággá vált számunkra a Szent Lélek valósága és hiányzanék valami az életünkben, ha a többi ünnep után nem következne sorra a Szent Lélek ünnepe is. Azért van ez így, mert úgynevezett „történeti idők” élünk – mind általában a világnak, mind a keresztyén egyháznak az életében.

Igen, a világ életében torlódó nagy változások is közelebb hozzák hozzánk, – legalább is közelebb kell, hogy hozzák hozzánk, – a Szent Lélek valóságát. Egy percre sem feledkezhettünk ugyan meg arról az igazságról, amelyet a János Evangéliuma merész egyoldalúsággal így szövegez meg a Jézus földi életének napjairól szólva: „Még nem volt Szent Lélek, mivelhogy Jézus még nem dicsőített meg”. (Ján. 7, 39.) Abban, hogy a Szent Lélek valósága csak az Ő „megdicsőíttetésének”, vagyis elvégzett pályafutásának az alapján nyilvánult meg az emberiség életében, benne foglaltatik az is, hogy térbelileg is csak ott nyilvánul meg, ahol emberek erre az alapra helyezkednek. Tehát amint „nem volt” előzőleg, úgy ma sincs másutt Szent Lélek, csak ahol Jézus Krisztus „megdicsőíttetése” elismert tény. De hát nem nyilvánvaló-e, hogy amikor ezeket a megállapításokat tesszük, az is hozzáértendő: „bizonyos értelemben”? Hogyne lett volna már – valamilyen más értelemben – Szent Lélek mindig is, hogyne volna öröktől fogva mind örökké, amikor Ő maga Isten az Ő titokzatos Szentháromságának harmadik személyében? És hogyne volna ugyanígy Szent Lélek minden elhatárolás nélkül mindenütt ezen a világon? Nem csak szabad, de kell is ott látnunk az Ő jelenlétét és munkásságát mindenben, ami van, és ami történik. Ha Pál apostol a magáévá tudta tenni a pogány költőnek azt a mondását, hogy „Őbenne (Istenben) élünk, mozgunk és vagyunk” (Ap. Csel. 17, 28.), akkor ebben a sajátlagos keresztyén mozzanat – ki nem mondottan is – abban a gondolatban rejlett, hogy minden embernek, sőt minden létező teremtménynek ez az „Istenben” való léte, vagy ugyanazt a dolgot a másik oldaláról nézve: az Ő léte, mozgása és élete mibennünk teremtményekben, nem más, mint a Szent Lélek valósága. Mert akármi legyen is a Szent Léleknek az a megkülönböztető sajátossága magában a Szent Háromság, Egy Istennek önmagában áradó életében, amely miatt külön névvel kell Őt megkülönböztetnünk az Atya Istentől és a Fiú Istentől, az nem kétséges, hogy Istennek mi hozzánk való viszonyában azon a ponton tűnik ki a megkülönböztetendő sajátossága, hogy a Szent Lélek a nemcsak felőlünk rendelkező és felettünk uralkodó, nem is csak a számunkra megnyilatkozó és velünk szövetséges közösségre lépő Isten, – erről teszünk vallást, amikor Istenről, mint Atyáról és mint Fiúról beszélünk, – hanem a bennünk lakozó, és általunk munkálkodó Isten is. A Szent Léleknek ez a valósága az, amelyről az Ige „bizonyos értelemben” úgy szól, mint Jézus Krisztus „megdicsőíttetéséhez” kötöttről, de ugyanakkor nem hagy bennünket kétségben afelől sem, hogy „bizonyos értelemben” viszont számolnunk kell vele mindig és mindenütt Istennek ebben a teremtett világában, közelebbről az embervilágban.

Ahol csak erők működnek a természetben, s ahol csak fejlődik és feszül az élet az emberi történelemben, ott csak úgy járhatunk és szemlélődhünk, mint akik levetették a sarujukat, mert tudják, hogy szent helyen, a Szent Lélek jelenlétében mozognak. Még annak ellenére is igaz ez, hogy a bűn megrontotta Istennek teremtettségét. Éppen azért bűn a bűn, mert szentségtörés: a Szent Lélek által táplált és fenntartott erőkkel való visszaélés. Az aztán az Isten kegyelmének a mélységes titka és nagy csodája, amelynek árát Jézus Krisztus fizette meg a kereszten, hogy ennek a visszaélésnek ellenére is, amelyben mindnyájan vétkesek vagyunk, mégis „élünk, mozgunk és vagyunk” a Szent Lélek által, akinek erőit Isten nem vonja vissza tőlünk, amint azt megérdemelnénk.

A Szent Léleknek efölött a valósága fölött már most könnyű napirendre térnünk olyankor, amikor – ahogyan balgató módon szoktuk mondani: – „nem történik semmi”. Szürke egyhangúságban telő napok, vagy évtizedek idején magától értődnék látszik minden, és nem figyelünk a megszokott felszín alatt rejlő titkokra. De aztán jönnek másfajta idők, nagy változásoknak az idői, és akkor rejtélyessé kezd válni számunkra az embervilág. Nagy erők gyülemlenek fel, nagy feszültségek támadnak és végül, amikor ezek kirobbannak, nagy fordulatok következnek be, amelyekben eltűnik egy régi világ és megszületik egy másik. Ilyenkor megszűnik az élet régi langyos petyhüdsége, és lázas ütemet vesz az emberi igyekezet. Mi történik ilyenkor? Nem más, mint történeti mása annak, ami minden évben megismétlődik a természet életében: tavaszodik, szunnyadó erők nekilendülnek, hogy megváltoztassák a világ képét. „Kibocsátod a te lelkedet (leheletedet), megújulnak, és újjá teszed a földnek színét”, – így értelmezte a zsoltáríró a természet tavaszi megújulását. (104. Zsolt. 30.) És minden nagy korszakfordulónál, amelyet az emberiség átélt, ugyanez történik alapjában véve, bármilyen sok igaz magyarázatát is adják egyébként a történészek. Valamilyen, a mi hatalmunktól nem függő „lehelet” fuvall rá az emberi életre, felszítja annak parázsló tüzeit, felfokozza nagy tömegek vágyait, és előhoz olyan eredményeket, amelyekért aztán sokáig hálás lesz az utókor. Ilyenkor magára vonja a figyelmünket. Ez a Szent Lélek munkája a világ életében.

Ezt a munkáját is jellemzi az, ami minden munkáját: nem egyenletesen terjed ki mindenkire. Vannak kiválasztott eszközei. Az emberiség nagy tömegeiben egyeseknek az élete nyer új lendületet, míg a többiek még a régi nyugalomban vesztegelnek. Csak azután kerül sor arra, hogy az előbbieknél a sodrása megzavarja az utóbbiaknak a nyugalalmát is. Ez természetesen nem megy harcok nélkül. Az erős áramlásnak ellenáramlásokkal kell megküzdenie, és örvénylések támadnak. Soha új tavasz nem köszöntött még be erre a világra nagy viharzások nélkül. Ezért nem tiszta öröm „történelmi időkben” élni. De aki nem veszti el a képességét arra, hogy „a fáktól az erdőt is lássa”, vagyis az egyes részleteket is mind a nagy egésznek az összefüggésében szemlélje, az minden viharzás közepette érzi az új életnek a közelgő „leheletét”. És ha keresztyén ember, aki ismeri a Szent Lélek valóságát, nem a múlton csüng lelkével, hanem kitarja azt a kibontakozó új világ előtt.

Azonban amikor az egyház pünkösdi ünnep alkalmával, vagy bármikor máskor is meg akar emlékezni a Szent Lélek valóságáról és munkájáról, elsősorban mégis befelé, a saját életébe tekint. Amiről eddig beszéltünk, azzal úgy vagyunk, mint Illés próféta a hóreb-hegyi élményekor a körülötte lezajló természeti jelenségekkel: azokban is Isten hatalmát kellett látnia, amint elzúgtak felette, de a szónak mélyebb értelmében mégis azt kellett megállapítania, hogy „az Úr nem volt azokban”. Nem volt bennük úgy, mint az utoljára következő „halk és szelíd hangban”. A Szent Lélek annyiban is magán viseli annak bélyegét, hogy nem más, mint a Jézus Krisztus Lelke, hogy igazi erejét nem abban fejt ki, hogy az mindenki előtt erőnek látszik, hanem sokszor éppen ellenkezőleg, a látszólagos gyengeség jelenségeiben. A világtörténelem sokmillió tömegeit megmozgató átalakulásokban is olyan erők végzik a maguk hatalmas munkáját, amelyeket Ő indít fel. De sajátos munkásságát olyan történetekben végzi el, amelyek a közfigyelem elől elrejtve mennek végbe. És ezekből a történetekből

tevődik össze az egyház élete. Valahányszor egy-egy emberi szív eljut arra az élő hitre, amely által békességet talál Istennel, valahányszor valaki megtanulja azt a szeretetet, amely által testvéri közösségben tud szolgálni másoknak, és valahányszor erőre kap egy-egy fáradt lélekben az a reménység, amely tudja magáról, hogy semmiképpen nem szégyenülhet meg, mert nem e világ szerint való reménység: mindannyiszor a Szent Léleknek ez a legfontosabb munkássága van folyamatban és termi meg a maga gyümölcseit. Ebből fakad az olyan gyülekezeteknek az élete, amelyeket nem régi hagyományok folyó öröksége tart csak össze, hanem az Isten kegyelmének megbizonyosodásáért átértzett közös háládatosság, és a közös bizonyágtételnek és szolgálatnak az élő szükségérzete. Ez tartja ébren és újíttja meg szakadatlanul azoknak felelősségérzetét, akikre – akár az Ige szolgálatában, akár a gyülekezeti közösség jó fegyelmének gondozásában – különleges előjárói tiszt hárul a hívek között. Ebből származik minden „épülés” az egyházban és minden „növekedés a Főben”, amelyben megmutatkozik az egyháznak életteljessége.

Ebben az értelemben áll az, hogy „nem volt Szent Lélek” a pünkösöd előtti időkben, és ma sincs Szent Lélek annak az Evangéliumnak a hatókörén kívül, amely az első pünkösöd napján is bizonyosságot tett a Jézus Krisztus „megdicsőíttetéséről”. Mert a Szent Léleknek ez a legsajátosabb munkássága mindenestől fogva Jézus Krisztus körül forog. Őt hozza közel az emberi szívhez, az Őbenne testet öltött életnek készít szállást bennünk, és az Őáltala szerzett javakat teszi fogadosakká az életünkben.

Nem mondhatjuk-e el nagy hálaadással, hogy ebben a minket elsőrenden érdeklő vonatkozásban is sokkal jobban észlelhető valóság a Szent Lélek, mint volt még nem régen is a mi egyházunkban? Nem vezetgeti-e mostanában sokkal nyilvánvalóbban egyházunk tagjait sokféle tévelygéseiknek útjáról vissza oda, ahol minden egyháztagnak és magának az egyháznak a maga közösségi mivoltában is egyedül van az élete forrása: Jézus Krisztushoz? És nem teszi-e sokak számára, akik nem szakadtak ugyan el eddig sem ettől az életforrástól, mostanában sokkal jelentősebbé azt a kimondhatatlanul gazdag ajándékot, amelyet Őbenne kaptak? Nem olyan „ébredési” jelenségekre gondolunk most, amelyekről érdekes tudósításokat is lehet írni, olyan feltűnő, megrázó és dátum szerint is feljegyezhető mozzanatokban bővelkednek. Ezek kétes értékűek. Lehetnek valóban a Szent Lélektől valók, de lehetnek pusztán emberi ráhatás termékei is és ezért mulandók. Inkább arra gondolunk, ami sokkal jobban el van rejtve a kívülről figyelő tekintet előtt, de ami a benne élő ember számára mégis világosan észlelhető valóság: arra az emelkedő lelki temperaturára, amely sok-sok szívnek hitben, szeretetben és reménységben való megújulásából tevődik össze és tagadhatatlanul érezhető egyházi életünkben. Pünkösöd ünnepén ma valóban nagy vakságot és lelki eltompultságot árulna el az, aki pusztán megszokásból ünnepel háláünnepet a Szent Lélek ajándékáért, nem pedig azért, mert annak valósága minden áldott éltető, megújító és erőt adó hatásával itt van közöttünk úgy, ahogy régebben azt nem észleltük.

Azt mondtuk: az észleli, aki maga is benne él. Mert a döntő kérdés nem az: mennyire észlelhetem másokon, hanem az: mennyire észlelem saját magamon. Nem kétséges, hogy erre a kérdésre vallomások százai rajzanának fel igenlő feleletképpen. Egyházunk munkásai közül százan és százan tehetnének bizonyosságot róla, hogy ezekben az években a Szent Lélek az ő életükben is világosan megmutatta a maga erejét, olyan közösségbe vonva őket Jézus Krisztussal és Ő általa Istennel, amilyet azelőtt nem ismertek. Aki ezt az ajándékot nem nyerte el a maga életében, annak nem igen lesz érzéke az iránt, hogy hálásan észlelje mások életében is a maga gyülekezetében vagy egyebütt. De az, aki maga is megízlelte a Szent Léleknek ezt a fokozott és egyre fokozódó munkáját, hálásan fog arról is számat adni, hogy ő nem kivétel, hanem csak egy a nagyon sok közül. És jól fogja tenni, ha mindenkinek a figyelmét, aki a közelgő Pünkösöd ünnepén is megemlékezik a Szent Lélek kitöltetéséről, felhívja arra, mennyire nem csupán az egyház hajdani kezdeteiről van szó, hanem éppen

manapság is újra bőségesebben áradó ajándékról, amelyért ezért különösen is illik hála-
ünnepet ülni.

Mindaz, amit a Szent Lélek valóságának a világ életében észlelhető megnyilatkozásáról mondtunk, leginkább csak arra jó, hogy amikor közöttünk a Szent Lélek ajándékának úgy örvendezünk, mint sajátlagosan az egyháznak a körében elnyerhetőről, azért szüklátókörűekké ne váljunk. Bele ne feledkezzünk a Szent Léleknek az egyházban végzett munkájába úgy, mintha egyébhez azután semmi köze nem volna a Szent Léleknek. Hogyan nevezhetnénk akkor Őt „Szent Lélek Úr Istennek”? Maradjon nyitva látóhatárunk úgy, hogy felöleljen az egyházon kívül is mindent ezen a világon. És ha ünnepünk elsősorban annak az ajándéknak szól is, amelyet az egyház kapott a Szent Lélekben, egy percre se felejtsük el, hogy azért kapta, hogy ne csak a maga javára éljen vele, hanem szenteljen oda minden belőle fakadó erőt azoknak a feladatoknak a szolgálatára, amelyek a világ életében várnak erre a szolgálatra.

ELTÉVESZTETT RENDELKEZÉSEK

(Református Egyház)

Az alábbiakban hiányolhatná valaki a konkrétumokat. De szándékosan nem emlegetünk helyneveket és dátumokat, sem egyéb részleteket. Már csak azért sem, hogy senki ne olvassa úgy az elmondandókat, mint amelyek másokra vonatkoznak csak, de őreá nem tartoznak. Nem az a célunk, hogy egyesek hibáit felmutatva rájuk szabadítsuk a többi ítélkezését. Az egyes konkrét esetekben csak olyan szimptómákat látunk, amelyek mögött általánosabb bajok rejlenek és ezekben senki közülünk nem ártatlan. A kirívó tünetekként felmerülő egyes esetek tehát mindnyájunkat alázatos önvizsgálatra készíthetnek.

Arról van szó, hogy innen is, onnan is, hírek érkeznek arról, hogy presbitériumokban, sőt egyházmegyei közgyűléseken is határozatok születnek meg az egyház anyagi fenntartásából magukat kivonó egyháztagokra vonatkozólag, akik – e határozatok szerint – magából az egyházi közösségből vonják ki magukat és ezért olyan konzekvenciákkal sújtatnak, hogy pl. temetésük egyházi szertartás nélkül, vagy csak egyszerűbb (orációs) szertartással mehet végbe, harangok pedig nem húzatnak meg hozzá.

Van ezekben a határozatokban valami, amit örömmel lehet fogadni. Azt mutatják, hogy a nagy átalakulások idején az egyházkormányzat tényezői, gyülekezetenként és egyházmegyenként, nem alusznak úgy, mintha mi sem történnék körülöttük, hanem a változó viszonyokhoz igazodva tesznek olyan intézkedéseket, amilyenekre azelőtt nem is gondoltak volna. S mivel a folyamatban lévő nagy átalakulások az egyházi élet anyagi feltételeit is erősen érintik, csak örülni lehet magának annak a ténynek, hogy a szóban forgó egyházi testületek az elveszett vagy veszendőbe menő anyagi erőforrások helyett igyekeznek komolyabban venni és jobban kihasználni a megmaradókat. Hogy ezek között elsősorban, vagy talán egyetlenként, az egyháztagoknak az egyházi élet fennmaradásáért érzett felelősségét és ebből fakadó áldozatkészségét igyekeznek jobban számon tartani, ez meg éppen annak a bizonyága, hogy az említett határozatok alapján véve jó nyomon próbálnak elindulni az új helyzetben.

Mielőtt áttérnénk az „azonban”-ra, meg is állhatunk itt még egy pillanatra annak a hangsúlyozására, hogy nem is lehet elég gondot fordítanunk arra, hogy egyházunk tagjaiban eloszlassunk minden homályt a tekintetben: az egyházhoz való tartozás – amint a mi tökéletlen emberi nyelvünkön ki szoktuk fejezni: – „áldozathozatal” nélkül fából való vaskarika. Nem tartozhat az Isten népéhez, – és mi az egyház, ha nem Isten népe? – aki nem az Istené nem csak személyével, hanem minden anyagi javaival is, amelyeket Istentől kapott s aki ennek bizonyosságául nem szenteli oda a szükség mértéke szerint az Isten ügyének szolgálatára, tehát az egyház munkájának a fenntartására az ő anyagi javait is.

Jó dolog, ha erről nemcsak szakadatlanul hangzik az Ige alapján szóló tanítás, hanem egyházkormányzati intézkedésekből is kitűnik, hogy életének ezt az egyik alapelvét az egyház engedelmesen követni igyekszik. Valóban nem maradhat megjegyzés, sőt egyenesen megítéltetés nélkül az olyan egyháztag, aki – noha tehetné, – nem veszi ki részét az egyház anyagi terheiből, hanem csak élősdije akar lenni mások áldozathozatalának, akik az ő számára is fenntartják az egyházi szolgálatokat.

„Azonban”. Mégis azt kell mondanunk: súlyosan tévednek és hibáznak az olyan rendelkezések, amilyenekre utaltunk. Az egyházi teherviselésben való részvételnek és az egyháztagságnak ilyen egyszerű kapcsolatba hozása (mert erről van szó) – „rövidzárlat”, ami soha nem hasznos, hanem csak káros lehet. Az egyháztagság kérdése általában olyan kérdés, amelyben egy-egy gyülekezet, vagy akár egy-egy egyházmegye is – legalább a mi református egyház-

kormányzati elveink szerint – csak a többiekkel összhangban járhat el, de nem ugorhat ki külön utakra, ha csak öntudatosan nem akar kiszakadni az országos magyar református egyház közösségéből, amit az illető egyházi testületek közül bizonyára egy sem akart. Már most vannak egyetemes egyházunk életére egyetemesen kiterjedő szabályok, amelyek módot adnak arra, hogy egyházi teherviselésben saját hibájából részt nem vevő egyháztag megfosztassék bizonyos jogoktól, amelyek különben megilletnék az egyház kormányzásában. De ez még nem jelenti az ilyen egyháztag egyháztagságának a megszűnését, sem az ezzel járó további következményeket. Igaz, hogy hiányossága egyházi életünknek, és egyre jobban érezzük is annak, hogy mind az egyháztagság, mind annak körén belül az úrvacsorai közösséghez való tartozás dolgában felettébb fogyatékosak és lazák az egyházi törvényeink.

E tekintetben nagyon is helyénvalók a reformtörekvések, hogy a kívánatos és az Ige szerinti egyházfegyelem helyreálljon egyházunkban. De a reformtörekvések nem kezdődhetnek helyenkénti, egymástól független és eltérő intézkedésekkel, amelyekből csak zavar támadhat.

Azután meg semmiképpen nem gondolható el az egyháztagságot és a velejáró kiváltságokat illetően olyanfajta egyházfegyelem, amely szerint automaticae lépnek életbe bizonyos fegyelmező rendelkezések, – hogy ha valaki nem tesz eleget egyháztagsági kötelezettségeinek, akkor minden további nélkül megszűnik, vagy megcsorbul az egyháztagsága. Az egyház Urának az Evangéliumok világos tanúsága szerint egészen más a parancsa erre vonatkozólag. Sok megghiúsult előző jóra intés és ráhatás után kerülhet csak sor arra, hogy aki addig belül volt, kívül valónak tekintessék.

Továbbmenőleg: ha helyreáll majd egyházi életünkben az annak rendje-módja szerint szabályozott egyházfegyelem, az semmi esetre sem sarkallhat anyagi kérdéseken. Az egyháztagok elvárható áldozatkészségére is ki kell majd terjeszkednie, de csak sok egyéb követelménynek a során. Eléggé fonák helyzet született meg abból, hogy egyszer már sok egyébnek az elhanyagolásával éppen csak a kikapott reverzáliskérdésben hozott egyházunk vezetősége fegyelmező szabályokat, bármennyire érthető volt is ez akkor a körülményekből, amelyek között történt. Mindenesetre – ha védekező mozdulat volt is, – hatalmi kérdésről volt szó. Nem szabad ezt tetéznünk most azzal, hogy ugyanilyen részletintézkedéseket teszünk anyagi érdekekkel kapcsolatban. Ki fogja elhinni, hogy az egyházfegyelemre vonatkozó isteni elveket akarunk érvényesíteni, ha senki mással nem érvényesítjük, csak éppen a nem-fizetőkkel szemben? És ki hiheti közülünk, hogy az ilyen intézkedések növelni fogják egyházunk szavának a súlyát, amikor mindenki azt fogja mondani, hogy „nagyon kilátszik a lóláb”?

Az meg éppen betetőzi az ilyen intézkedések elhibázottságát, hogy a fegyelmi konzekvenciákat éppen halálesetek alkalmával akarja alkalmazni. Itt mutatkozik legfőképpen a szóban forgó eseteknek szimptomatikus jelentősége. Elhanyagolt egyházi életünknek két általános betegsége is kiütözik belőlük.

Az egyik az, hogy egyházi életünk nagymértékben emberi adás-vevés vásárterévé vált. Aki lerója a követelt árat, – és most nem éppen csak pénzbeli fizetésre gondolunk, – az megkapja a neki járó ellenszolgáltatást. Ilyen jogos járandóságnak tűnik fel a temetési szertartás, a vele kapcsolatos harangozás és sok minden egyéb. Annak adjuk meg, akinek jár. És akitől megtagadnánk, az jussában megrövidítettnek érezné magát. Messze eltévedtek egyházunk széles körői attól az alapigazságtól, hogy az egyházi életben Isten osztogatja a maga kegyelmének áldásait és az emberek, elsősorban az egyház tisztségviselő vezetői, ezeket az áldásokat elnyerve szolgálnak velük egymásnak. A temetési szertartás nem arra való, hogy a halottal szemben lerójunk valamilyen tartozást, amelyre rászolgált. Akkor lehetne arról szó, hogy ki szolgált rá, ki nem. Arra való, hogy a megszorodottaknak, a hozzátartozóknak és velük együtt a gyászukban résztvevőknek, szolgáljunk az Ige és az imádság vigasztalásával. Képtelenség ezért különbséget tenni ilyen, meg amolyan fajta temetési szertartás között a szerint,

ki milyet érdemel, vagy nem érdemel. És a harangozás sem a halott iránt tanúsított megtisztelő cselekmény, amelynél mérlegelhető volna: ki mit érdemel? Egyszerűen arra való, hogy kifejezze és fokozza az egész gyülekezetnek részvételét a gyászban, együttérzését a gyász által sújtottakkal és imádságos osztozását vigasztalásra szoruló szomorúságukban.

Sok helyt annyira eltévelyedtünk ettől az egyszerű és világos igazságtól, hogy egyenesen idegen és pogányos babonák területein kalandoznak a gondolataink. Mintha általában a gyászszertartás és közelebbről a harangozás is magának a halottnak az üdvösségét segítene biztosítani. Mintha ilyenkor az egyház olyan erőket hozna mozgásba, amelyekkel csak ő rendelkezik s amelyeket ezért működésbe nem hozni tényleg súlyos büntetés a halottra nézve. Jó volna, ha a szóban forgó határozatokat meghozó egyházi testületeink őszintén megvizsgálnák a lelkiismeretüket: határozataik meghozatalánál nem szerepelt-e ilyesféle gondolat, – nem mint az ő meggyőződésük, de mint az egyháztagoknál feltételezett gondolkodásmód? Nem számítottak-e arra, hogy a nem-fizető egyháztagokban felébred majd valamilyen félelem attól, hogy ilyen következményeket vonnak magukra? Ha ilyenféle indokolásnak csak a legkisebb szerepe volt is határozataik meghozatalánál, jó volna nagyon elszégyellniük magukat és töredelmes bűnbánatot tartaniuk.

Még hozzá nagyon rövidlátó eljárás is az ilyen félelmekre építeni. Egyszerűen azért, mert az a babonás lelkület, amelyből azok megszületnek, egyháztagjaink művelődésével, amely naponként új ösztökélésben részesül, egészen bizonyosan múlóban van. Mi lesz, ha kitűnik, hogy harangozás, temetési beszéd, sőt egyáltalán egyházi szertartás nélkül is eltemethetők a halottak, még pedig ünnepélyesen és kegyeletteljesen, anélkül, hogy kiesnék a világ feneke? Aki nem vak, annak látnia kell, hogy az e fajta lelki rugók, amelyeknek kihasználása mindig is idegen dolog volt az igazi református egyházi élettől, napról-napra veszítenek hatékonyságukból?

A másik általános baj, amelyre rá kell mutatnunk ezzel kapcsolatban, a „láthatatlan egyház” valósága iránti érzékünk eltompulása. Mindenféle egyházfegyelem arra való, hogy a „látható egyházban” tartsa fenn az Isten-akarta rendet. De az egyházban erre, szintén Isten akarata szerint rendelt tényezők hatásköre éppen ezért korlátozott. Nem az övék az utolsó szó atekintetben, hogy ki tartozik az Isten egyházához. Végso fokon csak a szíveket vizsgáló és minden titkaikat ismerő Isten tartja számon az övéit. A szóban forgó határozatok ott vétik el a dolgukat, hogy éppen annál a határnál akarnak emberi egyházfegyelmet gyakorolni, ahol véget ér annak illetékessége: magának a földi életnek a határánál. Ítéletet akarnak foganatosítani olyanok felett, akiket Isten éppen akkor vont ki minden emberi megítélés alól, a maga örök ítélőszéke elé idézván őket. Mit tudhatjuk mi azt, hogy mi játszódott le a szíve titkos rejtekeiben, akár talán csak az utolsó perceiben is, annak az egyháztagunknak, aki földi életében, vagy annak valamelyik szakaszában csakugyan nem azt a magatartást tanúsította, amely egyháztagtól elvárható lett volna? Halála után érvényét kell, hogy veszítse minden emberi megítélés és ezért jogosulatlan minden megkülönböztetés.

Az, hogy Isten titkaival, amelyeket a „láthatatlan egyházra” vonatkozólag magának tartott fent, szembeállván, néha egy-egy lezárult emberéletről mi csak annyit mondhatunk, hogy nem tudjuk: mit mondjunk róla, semmiképpen nem érinti azt a kérdést, hogy koporsójánál vagy sírjánál hirdessük-e az Igét és megszólaljon-e az imádság. Úgysem a halottról kell beszélünk és nem a halottért kell imádkoznunk. A gyászoló élők előtt kell bizonytságot tennünk és velük együtt kell imádkoznunk megvigasztaltatásukért. Ha ők ezt a szolgálatot kérik és várják tőlünk, semmilyen jogcímünk nincs azt megtagadni tőlük. Ha pedig maga a halott is így kívánta halálos ágyán, akkor meg éppen abban a jó reménységben búcsúzhatszunk tőle, hogy – akármilyen volt is az egyházzal való viszonya azelőtt, – végül Isten kegyelméből hazatalált.

Mind a két említett betegségünk az Igében való szegénységünkből ered. Semmilyen jó szándékú intézkedés, amelyben ezek a betegségek nyilatkoznak meg, nem szolgálhatja tehát egyházi életünk kívánt jövőjét. Ha pillanatnyi látszat-haszon származhat is belőlük, igazában csak hátráltatják egyházunkat az Igéből való megújulásnak útján.

Hogyan ünnepeljünk?

(Református Egyház)

Nagy történelmi átalakulások napjaiban, amilyenek a mi napjaink is, minden problematikussá válhat. Vannak az életünk kialakult rendjéhez hozzátartozó dolgok, amelyekről máskor éppen olyan képtelenség volt elgondolni azt, hogy megváltozhatnak, vagy megszűnhetnek, mint ahogy senki sem gondol arra, hogy holnap nem kel fel a Nap, vagy nem keleten kel fel, mint eddig. De amikor egy hosszú korszak lezáródik a népek életében, és a régi világ összeomlása után belekerülünk egy új világ kialakulásának a folyamatába, éppen nem biztosítja a fennmaradását valaminek az, hogy a múltban szinte elválaszthatatlanul tartozott az élethez.

Nagyheti szolgálataink közben jó, ha tudatára ébredünk annak, hogy ünnepeink is rákerülnek a történeti mérlegre. Vagy megállják a vizsgát és akkor megmaradnak, vagy nem igazolódnak, és akkor, ha nem is máról holnapra való hirtelenséggel, de egészen bizonyosan eltűnnek a rohanó idő árjában. Ez ellen ne hivatkozzék senki arra, hogy évszázados megszokottság támogatja és tartja fent az ünnepeinket, éspedig olyan megszokottság, amely nem is csak az egyházi életet, hanem azon kívül az egész népeletet is olyanná alakította, hogy az ünnepek nem hiányozhatnak belőle. Éppen az a kérdés, hogy az ilyen múltbeli megszokottságok túlélnek-e a rajtunk végbemenő nagy változásokat, vagy pedig ezeknek révén nem fognak-e kialakulni olyan új szokások, amelyek mellett előbb-utóbb elsorvadnak a régiek?

Lehet, hogy ennek az egész kérdésnek a felvetése már magában is szentségtörő és hitetlen beszédnek tűnik fel egyesek előtt. Hiszen Isten ígében olvasunk olyan „rendíthetetlen dolgokról”, amelyeket nem kell féltetni sohasem, még attól az eljövendő végső próbától sem, amelyben Isten „megrázza nemcsak a földet, hanem az eget is”. Valóban, vannak „állhatatlan dolgok”, amelyek már a történet folyamán is annak bizonyulnak egy-egy nevezetes korszakváltásnál, és vannak az Isten „mozdíthatatlan országához” tartozók, amelyeknek a változhatatlansága csak annál jobban kiviláglik, mennél nagyobb körülöttük a mindenre kiható átalakulás.

Mert azokhoz a „rendíthetetlen dolgokhoz”, amelyekről az Ige ígérete szól, az ünnepeink éppen nem tartoznak hozzá. És ha vannak közöttünk olyanok, amint kétségtelenül vannak, akik ennek nincsenek tudatában, az csak eggyel több ok arra, hogy féltsük az ünnepeinket. Egyházi ünnepeinknek a minden változásnak fölötte álló dolgok közé való felmagasztalása ugyanis olyan vétkes eltévelyedés, amelyre Isten az Ő egyházának üdvös megleckéztetése végett könnyen lesújthat az Ő ítéletével.

Hogy az egyházi ünnepek nem tartoznak úgy hozzá az egyház lényegéhez, hogy azzal együtt biztosítva volna az ő fennmaradásuk is az idők minden változása közepette, annak világos látásához nem is kell valamilyen nagy teológiai tanultság. Elég, ha az ember figyelmesen és értelmesen olvasgatja az Újtestamentumot. Könnyen megállapíthatja, hogy abban ünnepek szenteléséről sehol sincsen szó (vagy ha van szó, akkor nem parancs, hanem óvás hangján). És észrevehető az is, hogy éppen ebben is lényeges különbség van az Új- és Ótestamentum között: az utóbbi ismer isteni parancs által rendelt ünnepeket, de az előbbi nem. Ha valakinek van egy kis egyháztörténeti tájékozottsága, az azt is jól tudja: miként alakult ki az évszázadok folyamán a keresztyén egyházban az egyik ünnep a másik után, míg végre ünnepek sorává lett az egész „egyházi év”. A reformáció éppen annak alapján, hogy nem Istennek változhatatlan rendelkezéseiről van itt szó, hanem emberi szokásról, amely változásokon át alakulván ki, további változások révén meg is szüntethető, alapos kritika alá is vette az addig szokásos ünnepeket és nagyon megrostálta őket. Elvben nem ellenezte az ünnepeket, – eltekintve a kálvini reformáció legradikálisabb követőitől – hanem elismerte, hogy ha nem is isteni joga, de emberi joga nagyon hasznos és áldásos szerepet tölthetnek be az egyház életében. (Az

említett legradikálisabb kálvinisták az egyetlen Úrnapján kívül semmilyen ünnepet nem tartottak és máig sem tartanak.) A reformáció által megtisztított, kizárólag az üdvtörténet eseményeinek szentelt ünnepekre redukált formában azután nagy megbecsülésben tartották a mi eleink is az „egyházi év” ünnepi rendjét, és minden újabb nemzedék csak újabb okot talált arra, hogy hálásan kövesse ezt a rendet, mert teméntelen sok jó származik belőle.

De kísértések is járnak vele és az már nem az ünnepeknek, hanem az ünneplőknek a hibája, ha ezek a kísértések elhatalmasodnak. Ilyen kísértés, talán valamennyinek a gyökere az, hogy az ünnepekben Istennek az Ő egyháza számára megszabott rendelkezéseit lássuk, holott nem azok, hanem csak áldott, jól bevált és üdvös emberi rendelkezések, és végül már Isten előtt való érdemünknek tekintjük azt, hogy megtartjuk az ünnepeket, hiszen Isten igényeinek teszünk vele eleget. Az ilyen ünneplésre szó szerint alkalmazható az, amit Ésaías által üzent az Úr annakidején Júda népének: „Ki kívánja ezt töletek?” Végző elfajulása ennek a gondolkodásmódnak akkor jelentkezik, amikor olyan „ünnepi vallásossággá” válik, amelyik úgy véli, hogy Istennek éppen az a fontos, hogy mi megtartsuk az ünnepeket s aki e tekintetben az Ő kedvében jár, az mintegy megváltja a jogát arra, hogy aztán soha ne is törődjék Ővele. Nyilvánvaló, hogy az a református kegyesség, amelyik ilyen pogány gondolatokon alapszik, és az a református egyházi élet, amely az ilyesmit megtűri vagy éppen táplálja, fából való vas-
karika. Ha van okunk aggodalommal is elébe tekinteni ünnepeink jövő sorsának, akkor elsősorban és főképpen ez a belső ellentmondás az, amely sokféle megrontja szokványos ünneptartásunkat. Büntetlenül az ilyen hazugságot nem lehet sokáig fenntartani.

De nemcsak aggodalomra lehet okunk, hanem sok reménykedésre is. Mindenekelőtt ünnepeink tárgya szolgálhat ilyen okul. A reformáció éppen e tekintetben teremtett számunkra tiszta és megnyugtató helyzetet. A mi ünnepeink az üdvtörténet tényeinek szólnak, semmi másnak. Ezek a tények pedig a világtörténet minden változása közepette tények maradnak, és a jelentőségüket az egyház számára, valamint az egyház révén a világ számára is, mindig meg fogják tartani. Ha az imént hangsúlyoztuk, hogy az ünnepek nem tartoznak az Isten „rendíthetetlen dolgai” közé, most azt kell megállapítanunk, hogy a tárgyaik mindenesetre azok közé tartoznak, és ennek révén az ünnepeinkre is áthárul valami minden történeti változástól – legalább viszonylagosan – érinthetetlen maradandóság jellege. Hogy csak a nagyheti ünnepeknél maradjunk: Jézus Krisztusnak kereszthalála és feltámadása úgy bele van építve az egyház életébe, jobban mondva: az egyház élete mindenestől fogva úgy rá van építve a megváltásnak ezekre a tényeire, mint fundamentumra, hogy amíg folyik ebben a világban Istennek egyház-építő munkája, addig Nagypénteknek és Húsvétnek a tárgya mindig megmarad annak a tengelynek, amely körül az egyház egész élete forog. És amíg ez így lesz, addig az egyház sokaságainak mindig lelki szükséglete lesz az, hogy külön ünnepet is szenteljenek ennek a kettős-egy ténynek az emlékezetére. Ebben kételkedni csakugyan annyi volna, mint megtagadni a hitünket. Ami problematikussá válhat előttünk, az nem más, csak a forma és a mód, amely szerint az egyház népének ez a lelki szükséglete kielégülést fog keresni és találni. Az ünneplés múltbeli szokásai nem az egyetlen elgondolhatók. Megszoktuk és szerettük őket. A jövő fogja eldönteni: megmaradhatnak-e, vagy meg kell-e változniuk?

Ez a kérdés nagyban függ attól is: hogyan ünnepeljük meg ünnepeinket? Mert ha ünnepeink tárgyai olyan maradandó jelentőségűek is, hogy ezen a címen nem kell féltanünk ünnepeink jövőjét, ezzel még nincsen elintézve minden. Nagy kérdés, – sőt azt mondhatnánk: döntő kérdés, – az, hogy ünneplésünk közben milyen viszonyban állunk ezekkel a tárgyakkal?

Az ünneplés lényegéhez tartozik a hétköznapi munkától való megszűnés, megpihenés. Ez külsőleg is így van. És e mögött a külső jelenség mögött ott van az a belső lényeg, hogy lelkileg is megnyugvás az igaz ünneplés. Hogy megint csak a Nagyhétnél maradjunk: magától értődik, hogy Nagypénteken azért járulunk oda a Krisztus keresztségének a tövébe, hogy ott az Istennel való megbékélésünkben erősödjünk meg, lerakjuk megismert és megbánt bűneinknek

a terhét, és elnyerjük az Áldozat vére árán biztosított bűnbocsánatot. Húsvétkor is abban a boldog bizonyosságunkban akarunk megerősödni, hogy megváltásunk ügyét győzelmesen véghezvitte az, aki Istentől evégre jött közénk e világra. Minden más ünnepünk is annyit ér, amennyi lelki megnyugodás és megszilárdulás lesz osztályrészünké általa. Azonban!

Ez így magában véve nagyon félreérthető volna. Ha ehhez nem tennénk még hozzá valamit, (aminek voltaképpen magától értődőnek kellene lennie, de amiről mégis sokszor megfeledkezünk), hamissá válnék egész ünneplésünk. Sem a Krisztus keresztye, sem az Ő feltámadása, sem az üdvőtörténetnek egyetlen ténye sem arra való, hogy általa éppen csak a mi nyughatatlan szívünk nyerjen elcsendesedést. Nem olyan békességet adó öblök ezek, amelyekbe bemenekülhet az élet viharos vizeiről a megtépett és megviselt emberi szív, hogy itt jól érezze magát, és ezt a békességet élvezze, amíg csak lehet. Hiszen sokáig úgy sem lehet. Az ünnepek rövidek, a hétköznapiak hamar eljönnek és hosszan tartanak. Rossz, nagyon rossz ünneplés az, amely ezt sóhajtozva veszi tudomásul és, ha rajta állna, szeretne örökre csak ünnepelni! Semmi esetre sem volna keresztyén ünneplés. Olyan önző ünneplés volna, amelynek éppen az ünnep tárgyaihoz vajmi kevés köze volna. Mert Jézus Krisztus azért jött e világra, azért halt meg és azért támadott fel, hogy mindezzel a maga szolgálatát töltse be ennek a világnak az életében. És ha embereket, akik benne hisznek, megajándékoz azzal a békességgel, amelyért sohasem lehetnek eléggé hálásak, ezt nem azért teszi, hogy a világnak most már hátat fordítva élvezzék a nekik osztályrészül jutott ajándékot, hanem azért, hogy életközösségre vonja őket magával: részt adjon nekik a maga szolgálatában.

Ez azt jelenti, hogy az igazi keresztyén ünneplés sohasem lehet öncél, hanem mindig a hétköznapi szolgálatában van a célja. Ahogy a szív működésének megvan a kettős lüktetése: kitágul, hogy magába szívja a vért, s azután összeszorul, hogy magából szétlövellje az összegyűjtött vért az egész szervezetbe, de e közül a két funkció közül nyilvánvaló, hogy az utóbbi a legfontosabb, és az előbbi is csak ennek az érdekében megy végbe, úgy a keresztyén életnek is megvan az a kettős üteme, hogy egyfelől a „hívásnak” engedve centripetálisan törekszik a középpont: Krisztus felé, másfelől pedig az Ő „küldésének” engedve centrifugálisan hatoljon bele a világba, hogy ott kifejtse a tőle kapott erőket, és ez az utóbbi funkció az, amely nélkül az előbbinek sem volna semmi értelme. Az ünneplés centripetális irányú. Nagypénteken és Húsvétkor egybetömrölünk az üdvőtörténet központi tényeinél. Ott van a forrás, amelyből elolthatjuk a szomjúságunkat és megelégtetést nyerhetünk. De nem azért, hogy a nagy ünnepi örömnél adva magunkat megelégedjünk a világban ránk váró feladatokról. „Hívás” az ünnepek felénk hangzó szava. De abban a tudatban kell felsereglenünk az áldások gazdagon megterített vendégségére, hogy ott „küldés” szava is hangzik felénk. És azt, hogy jól ünnepelünk-e valóban, azzal a mértékkel kell mérnünk: készségesebbekké, engedelmebbekké és odaadóbbakká váltunk-e általa arra, hogy a mindennapi életben betöltsük a magunk szerepét másoknak javára, amelyet számunkra a mi Urunk kijelölt?

Főképpen e tekintetben kell most ünneplés előtt és ünneplés után egyaránt komoly önvizsgálatot tartanunk: úgy ünnepelünk-e, hogy abból a mi egész népünket mostanában elfoglaló nagy átalakító munka számára csüggedést és lankadást nem ismerő, semmiben el nem kedvetlenedő és semmi miatt nem zúgolódó, hanem mindenképpen csak jó szolgálatot végezni akaró olyan munkások teremnek, amilyenek Nagypéntek és Húsvét igazi megünnepléséből teremhetnek?

Ha megtanulunk így ünnepelni, akkor nem kell féltenuk ünnepeink jövőendő sorsát. Most legyünk hálásak azért, hogy szabad így ünnepelnünk. És érezzük át nagyon komolyan, hogy másképpen nem is szabad ünnepelnünk.

REFORMÁTUS EGYHÁZ

A MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS EGYHÁZ HIVATALOS LAPJA

I. ÉVFOLYAM 13. SZÁM.

ÁRA: 3 FORINT

1949. AUGUSZTUS 15.

Az óramutató jár

„A Magyar Népköztársaság Alkotmányának” ügyében hozandó határozatával ezekben a napokban fontos intézkedést tesz országgyűlésünk.

Az erre vonatkozólag a minisztertanács által elfogadott és az országgyűlés elé terjesztendő javaslat, amely mindnyájunk előtt ismeretes, bizonyára törvényerőre is fog emelkedni. Ennek az eseménynek politikai és jogi szempontból való méltatása nem a mi dolgunk. Megjegyzéseinket csak az a körülmény váltja ki, hogy a közzétett szöveg szerint az új alkotmányban egyházi életünket komolyan érdeklő mozzanatok is foglaltatnak.

Aligha lehet nézeteltérés a tekintetben, hogy meg kell állapítanunk: az új alkotmánynak életbe lépése nem állít bennünket semminemű meglepetés elé, hanem csak véglegesen megszabja a helyzet alakulásának azt az irányát és siettetni a helyzetnek abban az irányban való további és teljes kialakulását, amellyel már eddig is úgy kellett számolnia mindenkinek, mint napjaink kikerülhetetlen történeti szükségességével. Az új alkotmány életbelépésének tehát meg lesz az a haszna, hogy a valóságnak tiszta felismerésére azoknak is fel kellett ébredniök, akik nehezen ébrednek fel arra. Olyan új helyzet kialakulásakor, amely veszteségeket is hoz magával, az emberi természet hajlandó még egy ideig úgy benne élni a régi helyzetnek az illúziójában, mintha minden megmaradt volna a régiben.

Nem a mi egyházunkban ugyan, hanem rajta kívül, vannak olyanok is, akiknek a számára veszteséget jelent már az is, amit az alkotmány a polgárok törvény előtti egyenlőségéről és egyenlő jogairól szólva (49. §.) a polgárok felekezet szerinti megkülönböztetése ellen is megállapít: „A polgárok bármilyen hátrányos megkülönböztetését – nemek, *felekezetek*, vagy nemzetiségek szerint, a törvény szigorúan megbünteti.”

Papiroson ilyesmiről már régebbi törvényeink is biztosítottak bennünket. A valóságban mégis sokszor kellett éreznünk a múltban, hogy felekezeti megkülönböztetés szerint vannak első és vannak másodosztályú polgárok ebben a hazában. Nagyon érthető, ha azok, akik az első osztályúság előnyeit olyan sokáig és olyan nagy mértékben élvezték, nehezen tudják beleélni magukat abba, hogy ilyen kiváltságaik most már nincsenek. Nem az új alkotmány fogja megszüntetni azokat. Anélkül is megszűntek már. De az új alkotmány hangosan és hathatósan dokumentálni fogja a megszűnt voltukat.

A legfontosabb, minket reformátusokat közvetlenül is érintő mozzanat az új alkotmány 54. §-ában foglaltatik. Annak 1. Pontjában van az a becses pozitívum, hogy „a Magyar Népköztársaság biztosítja a polgárok lelkiismereti szabadságát és a vallás szabad gyakorlásának jogát”. A 2. Pont pedig kiegészíti ezt azzal a negatívummal, hogy az állam és az egyházak között a múltban fennállott kapcsolatok ezentúl meg fognak szűnni. „A lelkiismereti szabadság biztosítása érdekében a Magyar Népköztársaság az egyházat különválasztja az államtól”. Ennek az utóbbi tételnek a világánál értelmezendő természetesen az előbbi is: az amabban biztosított lelkiismereti szabadság, amelyre itt újra utalás történik, természetesen magában foglalja a hívőknek amellet a joga mellett, hogy vallásukat hitük szerint gyakorolják, a hitetleneknek ugyanolyan jogát arra, hogy mindenféle vallás gyakorlásától tartózkodjanak, sőt ehelyett a

maguk hitetlenségét szabadon vallják és terjesszék. Egyszóval az állam vallási kérdésekben semleges, érdekeltséget nem vállaló, teljesen „szekularizálódott” állam lesz.

Ezen a ponton nekünk is vannak komoly veszteségeink, amelyeket nem az új alkotmány hoz majd reánk, hanem reánk hozott az életünket gyökeréig átformáló történeti fordulat, amelynek hatásai alatt élünk. Részben már be is következtek ezek a veszteségek – már egy év óta él egyházunk a múltból áthozott nagy iskolahálózata nélkül. Az új alkotmány arra figyelmeztet bennünket, hogy álmvilágban él mindenki, aki állandóan nem számít a további veszteségekre is.

De milyen veszteségekről van szó? Legyünk tisztában azzal, hogy az állam és az egyház kiteljesítendő szétválasztásával egyházunk nem olyan helyzetből esik ki, amely megfelelt volna az elveinek, amelyben tehát boldogan élhetett volna s amelynek elvesztése elvi értelemben vett csapást jelentene számára. A mi elveinknek csakugyan az felelne meg igazán, ha az állam nem vonulna vissza az egyházi ügyektől a semlegesség érdekeletlenségében. A Helvét Hitvallásnak XXX. Szakaszában, amely „a magisztrátusról vagy felső hatalmasságról” szól, a XVI. század viszonyaival összefüggő és annak a kornak az elmúltával együtt érvényességüket veszített mozzanatokon kívül megvan az a maradandó jelentőségű vallástétele, hogy Isten Igéje szerint a világi hatalom is akkor tölti be a legteljesebb értelemben a maga hivatását, ha öntudatosan előbbre segíteni igyekszik az Isten egyházának ügyét, mint maga is annak közösségébe tartozó és ezért vele szolidáris. De – az erdélyi fejedelemség korszakától és helyi magisztrátusoktól eltekintve – a magyar református egyház sohasem élt még olyan világi fensőbbtség alatt, hogy ezt az elveinek megfelelő helyzetet élvezhette volna. Ezért nem lehet szó arról sem, hogy ezt a helyzetet most elveszíti. Mert az a helyzet, amelyben az utolsó évszázadban élt s amely tagadhatatlanul jelentős előnyöket jelentett számára, nem az elveinek megfelelő helyzet volt. Mert az a „védelmező” segítség, amelyet a Helvét Hitvallás a világi hatalmasságtól elvárt, „az igazságnak prédikáltatását és az igaz hitnek előmozdítását” lett volna hivatva „előmozdítani”. S ha ehhez a Hitvallás azt is hozzáfűzte, hogy az általa elvileg megkívánt fensőbbtség „az Isten egyházát” „minden istentelenség és bálványozás kiirtásával” is hivatva van „védelmezni”, akkor a maga korának és viszonyainak a nyelvén világosan elárulta, hogy az államnak nem akármilyen egyházi szervezet felett való segítő patronátusa lebeg a szeme előtt. Akármilyen előnyei voltak is a mögöttünk levő egyházpolitikai rendszernek, semmi esetre sem a mi hitvallásunk értelmében vehető állami segítség volt az, amely az Isten Igéjének tiszta hirdetése és szolgálata mellett olyan egyházi szervezeteket és tevékenységeket is istápolta a maga támogatásával, – sőt azokat még sokkal inkább, – amelyek (ne mondjunk most ennél többet) „az Isten egyházának” a mértékét nem ütik meg.

Azon már túl vagyunk, hogy általában „vallásról” beszéljünk és azt valamilyen nagy elvi előnynek dicsérjük, ha valamely állam általában a „vallásnak” pártját fogja. Van olyan „vallási” élet, amely ellen az Evangélium fegyverével engesztelhetetlen harcban kell állanunk, ha missziói küldetésünkről – itthon és a nagyvilágban – nem akarunk lemondani. És talán már arra is megnyílt a szeme sokunknak, hogy észrevegyük: milyen hazug praktikává vált a mi múltbeli államvezetésünk részéről is a „vallási életnek” buzgó pártfogolása. Ha sokszor nem tudatosan is, de olyan társadalmi és politikai érdekeknek a palástolására szolgált bizony, amelyek a Jézus Krisztus Evangéliumának a világában mindig megítéltek voltak s amelyek a történeti események rendjén el is nyerték ítéletüket.

A veszteségek, amelyek bennünket értek és érhetnek még, más természetűek: csak a kényelmünket érintik. Jobban meg kell majd dolgoznunk olyan célokért, amelyeket kevesebb munkával, könnyebben elérhettünk eddig.

Nyilvánvaló ez azon a két ponton is, ahol már eddig is megtörtént az állam és az egyházak közötti szeparáció. Az egyik az egyházi tényezőknek a törvényhozás munkájából való

kikapcsolódása. A múltban ráhagyhattuk arra az egy pár emberre, akik egyházunkat a régi felsőházban képviselték, hogy hallassák egyházunk hangját az állam ügyeiben. Most majd csak annyi része lesz egyházunknak a nemzeti élet alakításában, amennyire alakítani képes a nemzet tagjait alkotó emberek életét. Ez nem olyan kényelmes, nem olyan rövid és közvetlen út a cél felé, de végeredményben ennek az útnak a türelmes és becsületes megjárása nélkül mit érne, ha amaz a másik nyitva maradt volna számunkra? Mit ért valójában a múltban is amaz egymagában véve? A másik ügy a már említett iskola-ügy. Felbecsülhetetlen kényelmi előnyei voltak annak, hogy a mi egyházi iskoláinkkal beleépülhettünk a nemzeti köznevelés szervezetébe. Tálcán kínált fel ez a rend számunkra olyan lehetőségeket egyházunk lelkeségének az új nemzedékek felé való továbbplántálására, amelyeket csak sok fáradságos munkával fogunk pótolhatni. De ebben a fáradságos munkában legalább kitűnik-e majd, hogy komolyan vesszük-e a célt és hogy a kényelmesebb eszközök igazában nem azért vették-e el tőlünk, mert amíg megvoltak a birtokunkban, nem használtuk fel őket érdemük szerint?

Még mindig megvan vallásoktatásunknak az állami oktatás rendszerébe való beleépítettsége, amelyről most ne beszéljünk, de amelyet oktalanság volna szintén nem ugyanebben az összefüggésben szemlélnünk.

Ellenben beszéljünk arról, ami egyházunk munkásságát a legérzékenyebben érinti, a „nervus rerum”-ról, az állam és az egyház között eddig fennállott kapcsolatokról az anyagi részéről, amely mindmáig érintetlen maradt. Hogy nem fog érintetlen maradni, vagyis, hogy minden állami támogatás elvesztésével át kell térnünk egyházi életünknek a saját áldozatkészségéből való fenntartására, arról már súlyos hivatalos okmány beszél. Az új alkotmányban kimondott „szeparációt” anticipálva egyházunknak az állammal kötött megegyezése már megállapította azt, hogy fokozatos mértékben 20 év alatt mindennemű állami segítség véget fog érni. És a fejlemények irányát tisztán látó vezető embereink már azt is évekkal megelőzőleg megállapították, hogy elkerülhetetlen lesz az önfenntartó rendre, a „szabadegyházi” rendre való áttérésünk. Itt válik talán a legvilágosabbá, hogy csak a kényelmünkől veszítünk, de egyéb veszteség miatt panaszkodnunk nem illő. Hiszen a kialakuló új helyzetnek az a parancsa: „Egyház, állj meg és járj a magad útján!” – nem jelent mást, mint azt, hogy : „Egyház, éld igazán a magad életét!”

Ugyanez áll arra a változásra is, amelyben kiteljesedik majd az állam és az egyház szétválasztása, – hogy t. i. a jövőben az állam nem törődve polgárainak vallási ügyeivel, nem is fogja nyilvántartani vallásfelekezetek szerint a hovatartozandóságukat, nem is fogja szabályozni annak mikénti alakulását, hanem minden állampolgár saját ügyének fogja tekinteni azt, hogy akar-e vagy nem akar valamely vallásfelekezethez tartozni, és ha igen, melyikhez. Ez azt jelenti, hogy a mi egyházunknak is magának kell majd minden egyes tagjával tisztáznia, hogy számíthat-e reá és családja tagjaira, erre az útra a „hitvallási nyilatkozatok” kiállíttatásával már idestova két évvel ezelőtt reá is tértünk. De nyilvánvaló, hogy ezen az úton még sok komoly, odaadó munkával kell majd tovább haladnunk.

Általában azt kell mondanunk: a hitvalló, az önként terhet viselő, egyszóval a komoly egyháztagság kialakítására, amelyet az új alkotmány szerinti viszonyok meg fognak kívánni tőlünk, máris sokfelé megtörténtek az első lépések. Az új alkotmány életbe lépése azt jelenti, hogy haladéktalanul meg kell történniük mindenütt és lankadás nélkül folytatódniuk kell mindenfelé. Azokat, akik eddig elmaradoztak, vagy akik nekiindulva is elakadtak haladásukban, figyelmeztetheti az új alkotmány: nincs veszíteni való idő. Ha pillanatnyilag úgy látszik is, hogy a dolgok mehetnek a maguk régi megszokott módján, a gyökeres változások feltartóztatás nélkül jönnek felénk. Az óramutató jár.

Hitben élni, – munkában élni.

(Református Egyház, 1952. március. 15.)

A napokban szétment Konventünk elnökségének a felhívása és ennek értelmében szószékeinkről mindenütt, ahol az egyháztagek mezőgazdálkodással foglalkozó emberek, elhangzott a buzdítás a tavaszi munkálatoknak mennél gyorsabb és mennél lendületesebb elvégzésére. Aligha képzelhető el egyházunknak olyan szolgálója, aki nem csak készséges lélekkel, hanem egyben könnyen is ne végezte volna el ezt a közérdekű szolgálatot. Nem csak azt kellett mindnyájunknak éreznünk, hogy becsületbeli kötelességünk ilyen buzdítás által mindent megtennünk, ami tőlünk telik, hogy előmozdítsuk egész népünk javára a gazdasági termelés szóban forgó és alapvető jelentőségű ágának a lehető legeredményesebb működését. Azt is éreznünk kellett, hogy ez a feladat szinte magától értődőleg hárul reánk is. A munkát kívánó és terméssel fizető mezőnek a gondjai és reménységei sohasem voltak idegenek a mi igehirdető szolgálatunktól. Hogy ugyanez nem mondható így el a termelő munka más ágairól is, – régebben a kézműves, később pedig a gyári ipar keretei között folyó munkáról –, annak megvannak a történeti okai. A magyar reformátusság túlnyomó nagy része még alig néhány évtizeddel ezelőtt is falusi emberekből állt és azoknak a lelki világa nyomta rá életére a maga bélyegét. Még akkor is, amikor bekövetkezett hazánk életében az erős városiasodás felé való eltolódás, a kialakuló városi gyülekezetekbe tömörülő ipari munkával foglalkozók zöme sokáig megőrizte és egészen máig sem veszítette el a faluról magával hozott bélyegét. Nagy bajok is származtak abból, hogy az új életviszonyok közé került hívek sokaságával nem találtuk meg az Ige hirdetésében azt a hangot, amely több lett volna a múltból bennük élő emlékekben elringató hangulatkeltésnél és valóságos életalakító erő lehetett volna új körülményeik között. De a szántás-vetésnek, az aratásnak és betakarításnak attól a világától, amely egyházunk falun élő tagjainak továbbra is a világa maradt, semmi esetre sem távolodtunk el.

Hozzá tartozott a múltban és hozzá tartozik a jelenben is igehirdetésünk mondanivalójához az, hogy Isten kegyelme, amelyért hálával tartozunk, ott lebeg a barázdák felett és életünk engedelmes szolgálatát, amellyel Istent dicsőítjük, elsősorban a földjeinken való gondos gazdálkodással tölthetjük be, amellyel egész népünk javát munkálhatjuk.

Az a kapcsolat, amely egyfelől hitünk és egyházi életünk, másfelől a mezőgazdasági munka között régtől fogva megvolt, túlélte még azt a válságot is, amely az idők rendjén elkövetkezett reá. Mert, ha néhány nemzedéknyi időre visszatekintünk, megállapíthatjuk, hogy ez a kapcsolat olyan túlzott jelentőségűvé vált, hogy kihívta maga ellen azt a visszahatást, amely egyenesen a felbontására tört volna, ha ehhez nem bizonyult volna erőtlennek.

Beszéljünk érthetőbben. Visszaemlékezhetünk olyan időkre, amelyekben igehirdetés címen szinte egyébről sem volt szó, mint a gazdaembert, mint olyant érdeklő kérdésekről. Az Istenben való bízó hit megcsonkult a gondviselő Istenben való hitté, aki erőt és egészséget ad a munkához, jó időjárást annak akadálytalan és eredményes elvégzéséhez, és úgy őrzi a vetést, hogy belőle megteremhessen – hol bőségesebben, hol szűkösebben – az „élet”. Az evangéliumi igazság, amely a bűnnek és a kegyelemnek a pilléreire nyugszik, felhígult olyasmivé, amiben Jézus Krisztus már csak kegyeletből emlegetett emlék volt, de lényeges szerepet nem játszott. Az úri szent vacsora sákramentuma az „új kenyér” és az „új bor” ünnepévé szegényedett. Mindehhez persze Isten Igéjére a szó komoly értelmében már nem is volt szükség, hiszen olyan dolgokról volt szó, amelyekben eligazítja az értelmes embert a maga esze is.

Ez így nem jelenthetett mást, mint hitünk és egyházunk életének vészes sorvadását. Ezt a folyamatot meg kellett akasztani és ez Isten kegyelméből be is következett. A „mindennapi kenyér” témája mellett újra helyet kapott, sőt az őt megillető főhelyre került az „örök élet kenyere”. Isten felé megint kezdtünk úgy fordulni, mint aki Jézus Krisztus halálában és feltámadásában megváltó Istenünknek jelentette ki magát. A hitünk egyre szélesebb körökben úgy megújult, hogy megint az üdvösségünk bizonyosságának a bizodalmává vált.

Ez nem kellett volna, hogy az előző korszak hitvilágával ellentétbe juttasson bennünket. Csak annak kiegészítését jelenthette volna azzal, hogy megadja a belőle hiányzó központi evangéliumi igazságot, amely körül annál biztosabban foroghat. De sokszor nem ez történt, hanem az, ami gyakori jelenség a mi gyalgó emberi életünkben: az egyik végtelből sokan átlendültek a másikba. A megváltó Istennek újrafelfedezése közben nagy volt a kísértés: megfeledezni a gondviselő Istenről. Azt az isteni szeretetet, amely bűnösökhöz a Megváltó halálában és feltámadásában hajolt le, olyan egyoldalúsággal hangsúlyozni, mintha nem ugyanaz az isteni szeretet igazgatná az életünk minden ügyét. És mintha az üdvösségnek, vagyis az Istennel való közösségünknek az ügye nem éppen az életünk egyéb ügyei közepette mutathatná csak meg a valóságot, hanem valamilyen magasabb, különálló szinten, ezektől az egyéb ügyeinktől elvonatkoztatottan.

Különböző áramlatok munkálták ezt a hitbeli megújodást, de kézen-közön valamennyi a XVII. századbeli német pietizmusnak a szellemi leszármazottja volt. Ezt a szellemi ősét pedig, bármilyen nagy és üdvös jelentősége volt is a reformáció után megmerevedett protestáns egyházi élet megelevenedésében, általánosságban véve a világtól való félszeg elfordulás jellemezte. Áldásokban gazdag hatásai mellett ezt a káros örökséget is nagymértékben átvették tőle leszármazottai.

Így alakult ki a hívő embereknek az az élete, amely a nem- hívőkkel – úgy vélte – meg kell, hogy tagadjon és meg is tagadhat minden komoly közösséget. Észre sem vette az ilyenfajta hit, milyen álmvilágban él. Hiszen a valóságban lépten-nyomon voltak közös ügyei a többi emberrel, tekintet nélkül arra, hogy azok hívők vagy nem hívők. Egy nyelvet beszélt és egy hazában lakott velük. Közös piacra való termelés szolgálatában végezte munkáját és közös piacon szerezte be az életéhez szükségeseket. Elválaszthatatlanul egybeszővődött az élete az általános gazdasági, társadalmi, művelődési és politikai élettel, amelyet körülötte az emberek éltek. Megvoltak persze a maga külön ügyei, de elfelejtette, hogy azok csak arra valók, hogy annál jobban betölthesse a maga helyét a többiekkel való közös ügyeiben. Mindennek eredményeképpen összezsugorodott az Istene olyan kicsiny Istenné, aki csak a hívőknek mint olyanoknak a külön ügyei iránt érdeklődik és csak azoknak a körén belül jelent komoly valóságot, de az emberek általános ügyei mintegy kívül esnek már az Ő hatáskörén.

A valóság persze hatalmasabb volt az ilyen álmodozásnál. A hívők – akarva, nem akarva – benne éltek azért a többi emberrel való közös ügyeikben. Csak az történt, hogy ezt a hétköznapi életüket mintegy az Isten háta mögött élték. Észre sem vett, hanem sokféle illúzióval elleplezett szakadékok támadtak a hitben való életük és a világban való életük között. Ha most az volna a feladatunk, hogy ezzel a jelenséggel behatóbban foglalkozzunk, akkor bőséges példatárát hozhatnánk fel az önkéntelen képmutatásnak és önámításnak, amely együtt jár az ilyen külön világba zárkózó hiteléttel.

Most ellenben nem ez a dolgunk, hanem az, hogy örömmel állapítsuk meg: legalább a mezőgazdasággal foglalkozó híveink életében ez a pietista félszegség sohasem válhatott volna olyan erőssé, hogy mindennapi ügyeik között és hitük között megszakadjon a kapcsolat. Ők mindig megmaradtak annak tudatában, hogy evilági munkájuk, amely pedig nem éppen csak az ő munkájuk, hanem a velük egy sorban levő nem-hívőké is, ugyanannak az Istennek az uralma alatt áll, akiben üdvösségüket megtalálták. Az Ő áldásaiba ajánlhatták munkájukat,

tudva, hogy ezekben az áldásokban csak úgy részesülhetnek, ha velük együtt nem-hívő társaik is részesülnek azokban. És az Ő dicsőségére igyekezhettek ezt a munkát a lehető legjobban levégezni, tudva hogy ezzel egyúttal nem-hívő társakkal közös közérdeket szolgálnak.

Ezért egészen természetes dolognak érezhetjük, ha a hívők gyülekezetében elhangzik a serkentés a tavaszi munkálatok mennél serényebb és mennél alaposabb elvégzésére.

Nem kellene-e ezen a ponton magunkra eszmélve megvizsgálnunk, hogy vajon az egész vonalon hogyan fokozhatnánk sokkal szorosabbá a kapcsolatokat aközött, ami a templomban lejátszódik és aközött, ami a munka helyein megy végbe? Kigyógyulva a pietizmus világtól való elfordulásának a végső maradványaiból is, nem kellene-e különös gondot fordítanunk arra, hogy úgy hirdessük Isten Igéjét és úgy értessük azt meg hallgatóinkkal, ahogyan igaz valósága szerint kell? Mert az valóban a kegyelemnek hívogató szava, amelyet hittel elfogadva, bejutunk egy olyan belső szentélybe, ahol az örökkévalóság megújító erői sugároznak reánk, és csak azt kívánhatjuk, hogy bárcsak a nem-hívők is részesednének azoknak jótéteményében. De ugyanakkor ugyanannak a kegyelemnek az elküldő szava is, amely nem engedi meg, hogy ebben a belső szentélyben megpihenve, megtelepedjünk, hanem megérteti velünk, hogy az örök élet erőivel nekünk ebben a munkától zajló jelenvaló világban kell megteremnünk szolgálatunknak bizonyágtevő gyümölcseit mindenkinek a javára, akár hívők, akár nem-hívők.

Ne mondjuk azt, hogy a hívők dolga példaképpen elől járni minden evilági munkában. Ez fölényeskedő beszéd volna. Ennek nincs helye. Sokszor elég volna, ha a hívők példát vennének a nem-hívőktől, mert azok nem egyszer előttük járnak a munka jó végzéséhez szükséges céltudatosságban, tanultságban, haladó készségben, és még – hiszen ez is benne foglaltatik az előbbieken – felelősségérzetben is. Elég, ha annyit mondunk: a hívőknek nem szabad elmaradniuk ezekben a dolgokban senki mögött sem. Hogyan válhatnék az a munka Isten dicsőségére, amelyik még emberek előtt sem vívja ki a dicséretet? Aztán legfeljebb még azt tehetjük hozzá ehhez: ha úgy adódnék egyes esetekben, hogy a nem-hívők meglankadnak és meglazulnak munkájukban, akkor éppen a hívők dolga az, hogy helyettük is égjenek a munka örömében és lendületében, amíg csak át nem ragad az rájuk is. Ezek különleges alkalmak a bizonyágtételnek. Ilyenek is adódhatnak. De ott van a hívő bizonyágtételnek mindennapi alkalmak: a szívvel-lélekkel végzett, nem emberektől várt jutalmazó elismerésért, hanem az Isten jótetszéséért és iránta való hálával teljesített munka, amely nem terhes, hogy kibújni szeretnénk alóla, hanem nagy kiváltság, amelyből igyekszünk mennél bőségesebb részt elnyerni.

Egyházi sajtónk új korszaka

(1950. február. 1.)

Körülbelül száz év óta mondható el, hogy egyházi életünkben ismerjük azt a segítséget és áldást, melyet az egyházi hetilap jelenthet. Annak, hogy 1842-ben megindult a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, több is már, mint száz éve. De mivel annak folytonosságában az 1848. év nagy eseményei tíz évig tartó szakadást okoztak, emiatt a tíz évig tartó szünetelés miatt valójában „nincs ki” egészen a száz év. Hogy ez alatt az idő alatt milyen utat tett meg egyházi heti sajtónk, mint terebélyesedett a hetilapoknak tekintélyes számú csoportjává és végül hogyan jutottunk megint oda, hogy megint egy hetilapunk van, azzal most nem foglalkozunk. Elég annyit megállapítanunk erről, hogy ennek a heti sajtónak a százéves története lényegében egy magával az egyházunk százéves történetével. Semmi sem világítja meg jobban az egyházi heti sajtó rendkívül nagy jelentőségét, mint éppen ez a körülmény: egyfelől hű tükre az egyházi élet alakulásának, másfelől hatékony eszköze az egyházi életet alakító gondolatoknak és törekvéseknek, úgy hogy aki az egyiket ismeri, a másikkal is tisztában lehet.

Hogy milyen nagy utat tettünk meg ez alatt a körülbelül száz év alatt, az pl. azonnal a szemébe szökken mindenkinek, aki megpróbálja a mi mai egyházi életünkbe átlátni – képzeletben – heti lapjaink említett őseit a maga címével: „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap.” Ma már tökéletes anakronizmus volna ez a cím. Ahány szóból áll, szinte ugyanannyi útjelző, amelyet már hosszabb vagy rövidebb idő óta elhagytunk a hátunk megett.

Hol vagyunk már a racionalizmus sugallta uniós törekvésektől, amelyekre a „protestáns” jelző emlékeztet? Azóta megtanultunk visszatérni hitvallásainkhoz s általuk a komolyabban vett Bibliához. Ennek alapján ma már magától értetődően valljuk állandóan a mi sajátos református voltunkat és küldetésünket. Ezen a differenciálódáson át ma eljutottunk már az „ökumenizmusnak” abba a légkörébe, amelyben nem kevesebb, hanem igazából sokkal több, mert mélyebbre ható és szélesebbre kiterjedő a nem-református keresztyénekkal való egységünknek a tudata, mint a hajdani „protestáns öntudatban”, de ugyanakkor az sem homályosodik el, hogy mi ezt az átfogóbb egységet éppen azáltal szolgálhatjuk a legjobban, ha mennél odaadóbban a magunk sajátos református keresztyénységét fejtjük ki. Abban az „és Iskolai” toldalékban is, amely az „Egyházi” jelzőt kiegészítette, mennyire benne van a hajdan virágjában volt „kulturprotestantizmusnak” a szelleme, amely az egyház életét elsősorban azoknak a szolgálatoknak a szempontjából tudta csak értékelni, amelyeket a nemzeti közmívelődés ügyének tett s amelyeket természetesen elsősorban iskolai által tett. Már akkor látható volt, ami azóta be is következett, hogy ez az ügy kinő az egyház kezéből és sok tekintetben sokkal alkalmasabb, – főképpen: mert sokkal tehetősebb, – gazdáját találja meg az államban. Ha jogi formák tekintetében sokáig még nem is, de érdemben feltartóztatás nélkül ment végbe iskolai autonómiánk egyre illuzórikusabbá válásával iskoláink államasulása és ennek a folyamatnak a végére csak a zárópontot tette oda az a legújabb változás, amely úgyszólván egész egyházi iskolai rendszerünket a formális államosítás révén megszüntette. De még a régi címben szereplő „Egyházi” jelzőnek is más ma a csengése, mint amilyen annakidején abban a címben megszólalt. Az „Iskolai” jelzővel „és”-sel úgy összekapcsolva azt érezteti, hogy olyasféle „intézmény” értendő egyház alatt is, mint iskola alatt. „Egyházi” ügyek eszerint elsősorban egyházkormányzati és azokkal összefüggő egyházi közéleti ügyek, amelyek legjobban a gyűlések zöld asztalai mellett folyó tanácskozások és határozatok által intézhetők el. Ma már – anélkül, hogy az egyházi életnek ezt az oldalát, amely nélkül nem lehet el, lebecsülnénk, – mégis tudjuk, hogy az egyház elsősorban nem intézmény, hanem élő organizmus,

amelynek a maga sajátos erőforrásából: az Isten Igéjéből kell táplálkoznia és a maga hívő bizonyágtételében – hitvalló szóban és a szeretet cselekedeteiben – ki kell fejtenie az Igéből táplált energiáit, hogy éljen és fejlődjék, és minden, ami az egyházban intézményes ténykedés, csak arra való, hogy ezt az életet és fejlődést szolgálja. Akkor egyház alatt elsősorban egyházi testületeket (vagy éppen „hatóságokat”) értettek. Ma már elsősorban gyülekezetekre gondolunk, amelyekben emberek azért élnek együtt, hogy egymást a Jézus Krisztusban való hitre eljutásban és az abban való előhaladásban segítsék.

Az egyházi sajtó múltjának az a története, amelyre éppen csak röviden utaltunk, végeredményben annak az érdekes és tanulságos bizonyága, hogy egyházunkban csakugyan nagy változások mentek végbe ebben az irányban. A legutóbbi idők egyházi heti lapjai is, de a közülük máig megmaradt egyetlen heti lapunk, „az Út” is, fő céljukat abban látták, hogy egyházunknak öntudatos hitű tagokból álló élő gyülekezetek alakjában való megújódását szolgálják.

Ebből az öröndetes fejlődési folyamatból csak egy hiányzott mindeddig. A szóban forgó cél annyira életbevágó jelentőségű az egész magyar református egyházi élet számára és azok a lehetőségek, amelyek ennek a célnak a szolgálatára az egyházi sajtó előtt nyitva állnak, olyan nagyok, hogy egyházi életünk érdekei megkívánták volna, hogy legyen olyan református egyházi heti lapunk, amelyet minden egyháztag úgy fogadhat, mint magának a magyar református egyháznak a szócsövét és elismert szolgáló szervét. Ilyen heti lapunk eddig nem volt. Voltak olyan hetilapjaink a múltban, amelyek mögött hivatalosan ott állt vagy az egyik, vagy a másik egyházkerület, de nem az országos református egyházi közösség. És voltak országos jellegű hetilapjaink, amelyek azonban csak ilyen vagy amolyan egyházi csoportosulások – tiszteletreméltó és jó szolgálatot végzett – magánvállalkozásai voltak. Sem az egyik, sem a másik kategóriába tartozó hetilap nem tölthette be azt a szerepet, amely betöltésre várt volna.

Most – *Deo volente et adjuvante* – ez a helyzet meg fog változni. Lesz olyan egyházi hetilapunk, amelyre senki nem mondhatja, hogy rá nem tartozik, ha csak azt nem akarja ezzel mondani, hogy a református egyházi élethez nincs semmi köze. Nem új lap indul, hanem egyedüli hetilapunk: „az Út” indul el új életre és új szolgálatra. Jogilag sem változik a helyzete, mert továbbra is a Dunamelléki Egyházkerület marad a „laptulajdonosa”. A többi egyházkerület közvéleménye bizonyára meg fogja érteni azt, hogy mivel nem az ilyen jogi formán fordul meg az ügy lényege, ebbe bele lehet és kell nyugodni, mert ennek a jogi helyzetnek a megváltoztatása olyan körülményes eljárást jelentene, amely csak hátráltatná és késleltetné a kívánatos megoldást. Ellenben az történt, hogy a formaszertinti „laptulajdonosnak”, a Dunamelléki Egyházkerületnek a vezetősége a lap szerkesztőségével együtt ajánlotta a lapot valamennyi egyházkerület, valamint az Egyetemes Konvent vezető tényezőinek avégre, hogy azt érdemi tekintetben tekintsék a maguk, tehát az egész magyar református egyház ügyének és használják fel az egész magyar református egyház javára. És ez az ajánlat egyhangú elfogadásra talált.

Ez volt a lényege annak, ami a Mátraházán január hó 12-én tartott sajtóügyi értekezleten történt. Forma szerint pedig az történt, hogy a jelenvoltak, az egyházkerületek püspökei és főgondnokai, valamint az Egyetemes Konvent érdekelt adminisztratív és missziói vezető tényezői vállalkoztak arra, hogy részt vesznek „az Út” mellé szervezendő nagy szerkesztőbizottságban, – tehát nem csak a nevüket adják oda hozzá, hanem az időközönként egybeülő gyűléseken való részvételükkel a felelősségteljes közreműködésüket is, – amely szerkesztőbizottság megszabja a lapnak irányvonalait és az általa megbízandó kisebb, tehát gyakrabban is egybehívható, de szintén országos jellegű és felelős egyházi emberekből álló testület révén gondoskodik is a megszabott irányvonalak megtartásáról.

Az elmondottak után nem szükséges bővebben magyarázni, miért jelent ez az esemény új korszakot egyházi sajtónk történetében és ennek révén egész egyházi életünkben.

Két dolog van hátra. Az egyik az új, tekintélyes és általános bizalomra számító szerkesztőbizottság dolga: valóra váltani a mátraházai határozatokat és megajándékozni egyházi életünket olyan hetilappal, amely valóban mindenkié lesz, aki egyházi életünk javát szíven viseli. Nem lehet kétséges előttünk, hogy ebben számíthat annak a kegyelmes Istennek minden segítségére, aki elsősorban és mindnyájunknál jobban akarja egyházi életünknek a javát az Ő nevének dicsőségére s akinek imádságot meghallgató, segítő kegyelmének hálaadásra késztető bizonyosságát kell látnunk már magában a mátraházai határozatban is. A másik hátralevő feladat a mienk, mindnyájunké, akik egy vagy más elhívásban szolgáljuk egyházi életünket. Ha megkapjuk egy olyan hetilapnak az ajándékát, amilyenről szó van, akkor élnünk kell vele!

Ebben nem korlátlanok a lehetőségeink. Van egyházunk tagjainak olyan széles köre is, amely egy vagy más okból nem nyerhető meg egyházi hetilap előfizetőjének és olvasójának. Az ilyenek először egyházi havilap olvasására nyerendők meg. Hálásak lehetünk azért, hogy van erre a célra is nagyon alkalmas lapunk: a széles körökben máris ismert és jól felhasznált „Református Híradó”. De ugyanakkor az is bizonyos, hogy korlátolt lehetőségeink körén belül is nagyon sok még a kihasználatlan lehetőség, sőt az olyan is, amelyet még meg sem próbáltunk kihasználni. Itt nagyon helyénvaló volna olyan „versenymunka”, amelyben nem is annyira egymáson, mint sajátmagunkon igyekeznénk túltenni! Egyházi sajtónk új korszaka csak akkor lesz egyházi életünk új korszakának a jelzője, ha vele együtt új korszak kezdődik a mi mindnyájunk életében, akikre valamilyen módon és valamilyen körben rá van bízva egyházunk tagjainak és benne gyülekezeteinknek és egész egyházunknak a szolgálata.

A vallástanítás új rendje

(Református Egyház, 1949. szeptember 15.)

Amikor nem régen e helyen számon vettük, hogy milyen változásokat jelent egyházi életünk és munkánk számára az államnak és az egyháznak az a szétválasztása, amely hazánk új alkotmányának törvényerőre emelkedésével immár bekövetkezett, szándékosan kitértünk az elől a kérdés elől, hogy mit jelent ez a változás az iskolai vallásoktatásra vonatkozólag. Egyfelől idő előttinek tartottuk olyan kérdés megtárgyalásába bocsátkozni, amely forma szerint még nem került napirendre, másfelől számolnunk kellett azzal, hogy rövidesen úgyszemint napirendre fog kerülni. Ez azóta, amint köztudomású, csakugyan be is következett. Mindnyájunk előtt ismeretes az Elnöki Tanácsnak az a törvényerejű rendelkezése, amely kifejezetten hivatkozva az Alkotmánynak fent említett pontjára, kimondja, hogy a magyar közoktatási rendszer hálózatába tartozó iskolákban a vallás megszűnik kötelező tantárgy lenni. Ennek értelmében már a most megnyíló tanévtől kezdve életbe lép a „fakultatív vallásoktatás” rendje s bár az állam továbbra is gondoskodik annak anyagi fedezetéről, többé senkit sem kényszerít arra, hogy azt igénybe vegye, hanem a szülők szabad tetszésére bízva, hogy kívánják-e gyermekeik számára, vagy nem.

Elvileg öntudatos református ember nemhogy kifogást nem emelhet ez ellen, hanem örömmel kell, hogy üdvözlje ezt a változást. Szinte érthetetlen, hogy hogyan is élhettünk valaha is meglegedetten olyan rendszerben, amelyben állami kényszerrel köteleztettek az egyházunkhoz tartozó gyermekek is a vallástanításban való részvételre. Alighanem az a be nem vallott aggodalom rejlett e mögött, hogy amennyiben ilyen állami kényszer nem volna, sok református szülő nem részesítené gyermekét vallástanításban. Ebben az aggodalomban lehetett is igazság. De ha ez a komoly baj, a református szülőknek ez a felelőtlensége, amely alapjában véve hitbeli elesettség, csakugyan fennforgott, hogyan képzelhetjük csak egy pillanatra is, hogy ezen állami kényszerrel lehet segíteni? Ebben is alighanem csak annak egyik tünete áll előttünk, mennyire elhajlottunk egyházi gondolkodásunkban a reformációtól öröklött irányból a római egyház irányába. Mert annak ősidőktől fogva természete az, hogy az állam kényszerítő hatalmát segítségül hívja, és felhasználja a maga céljaira. Számára természetes dolog ezen az állami kerülő úton biztosítani gyermekeinek vallási neveltetését. Sőt még az is folynék elvi magatartásából, és azt kell mondanunk: ez a teljesen logikusan folyó következménye, hogy az állam segítségével minden gyermeket, legalább is minden megkeresztelt gyermeket kötelező módon bevonjon a maga vallástanítási munkássága alá. (Sok református, aki a kötelező vallástanítás álláspontját vallaná, ezt nem gondolja végig. Pedig, ha az államnak joga van kötelezővé tenni a vallástanítást, akkor ahhoz is joga van, hogy *egy bizonyos fajta* vallástanítást tegyen kötelezővé.)

Református keresztyén felfogás mindig is csak az lehetett, amely a gyermekek hitbeli neveltetésének az ügyét elsősorban és főképpen a szülők vállán nyugvó feladatnak tekintette, mint az ő keresztyén egyháztagságukkal együtt járó szent tisztet, amelyről ezért ünnepélyesen nyilatkozatot és fogadalmat is kell tenniük, amikor gyermekeiket a keresztség által felvétetik az anyaszentegyház közösségébe. A szülők megkerülésével, vagy éppen a szülőket akarataik ellenére kényszerítve református egyház, ha hű marad önmagához, sohasem akarhatja gyermekeit a maga hitében felnevelni. Ezért a „fakultatív vallástanítás” rendje nem idegen dolog számunkra, hanem egészen megfelel a mi elveinknek.

Ez így van elméletileg, mondhatná azonban valaki, – de a dolgot a gyakorlati megvalósulás szempontjából kell nézni. Gyakorlatilag pedig, így folytathatná az illető, éppen attól kell félni, hogy a református szülőknek az a szabad elhatározása, amelytől gyermekeik vallásos

neveltetése függ a fenti elvek szerint, nem fog megvalósulhatni. Az egyházhoz hű, és gyermekeiket is az egyházuk hitében felnevelni akaró református szülők bizonyos hátrányoktól tartva nem fogják feszélyezetlenül kinyilváníthatni azt a kívánságukat, amely által biztosíthatnák gyermekeik számára az iskolai vallásoktatást. Nos, erre mindenekelőtt azt kell válaszolnunk, hogy az elveink helyességén az sem változtat. Ha ilyen helyzet adódik, akkor tényleg baj van, de nem a „fakultatív vallásoktatás” körül, hanem egyebütt.

Főképpen pedig arra kell felhívunk az ilyen aggodalmaskodóknak a figyelmét, hogy aki az ilyen bajokra koncentrálja a látását és így azokat általánosítva és eltúlozva teszi állandó panaszkodás tárgyává, az mit sem segít rajtuk, hanem egyenesen fokozza őket. A cél pedig nem az, hanem az, hogy még amennyiben mutatkoznának is bajok, kiküszöböljük őket. Ez nem történhet meg másképpen, mint a bizalomnak a levegőjében. Országos alkotmányunk félreérthetetlenül megállapítja minden polgárnak lelkiismereti és vallás-szabadságát, sőt nyomatékosan megtorlással fenyeget meg minden olyan megkülönböztetést, amely valamely állampolgárt vallási meggyőződésének alapján hátrányos helyzetbe juttathatna. Az megtörténhet, sőt csoda volna, ha nem történnék meg itt-ott, hogy valamelyik alsóbb fokú politikai tényező nem értvén meg világosan az alkotmánynak ebbeli intencióit, túlteszi magát előírásain. A legnyugodtabb menetű évtizedekben is mindig előfordulhatott, hogy felsőbbfokú tényezőkhöz kellett feljebbvinni orvoslás végett valamilyen ügyet, amelyben panasz támadt az alsóbbfokúak ténykedései miatt. Olyan forradalmi átalakulások idején, amilyenekkel a mi napjaink telítve vannak, hogyne történhetnék meg az ilyesmi? Minden bölcsesség azt parancsolja, hogy nyugodtan és türelemmel, főképpen pedig bizalommal tegyük meg ilyen esetekben a szükséges lépéseket az alkotmányban biztosított jogaink érvényesítésére – és pedig mindig az illetékes helyen. Hiszen maga a vallástanítás új rendjére való áttérés is olyan nagy változás, hogy – ha semmi egyéb változás nem menne is végbe körülöttünk, – elkerülhetetlenül magával hozna bizonyos kezdetbeli zavarokat, amelyeknek a tisztázódását türelemmel ki kellene várnia mindenkinek. Az első időkben bizonyára meg-megtörténő sajnálatos eseteken túl kell tekinteni abba a remélhetőleg nem távoli jövőbe, amelyben minden elrendeződött már az új rend szerint, és minden jogos igény megtalálta a maga kielégülését.

Van azonban az egész kérdésnek egy olyan jelentősége, amelynek mindenekfelett világos tudatára kell ébrednünk. Azzal, hogy az iskolai vallástanítás felelőssége a szülők vállaira hárul át, egyben eminenter gyülekezeti ügygé is vált. A szülőkből azt a felelősségérzetet, amely biztosíthatja gyermekeik hitben való nevelését, csak a gyülekezeti közösség tarthatja ébren. Lapunk legutóbbi száma bő terjedelemben közölte vallásoktatásunk új tervezetét. Abból mindnyájan örömmel állapíthatjuk meg, hogy ennek az életbevágó egyházi munkának a szakembereit az a vágy vezeti, hogy a vallásoktatást eddigi „elgyülekezetietlenedésének” (sit venia verbo) az útvírról visszavezessék igazi útjára: a gyülekezeti szolgálatéra. Az ő nagyjelentőségű munkájuk természetesen csak a vallástanítás belső tartalmára vonatkozik. De most külső kereteiben is olyan változás következik be, (azt is mondhatnánk: kezdődik meg, de napirendre még nem került kérdésekkel jobb nem foglalkoznunk ezen a helyen), amely az egész ügyet halasztást nem tűrő módon, ugyancsak abba az irányba tereli. És ez az, amiért – minden itt-ott előforduló fájdalmas fejlemény ellenére is, – csak hálát adhatunk az egyházunk sorsát és benne gyermekeink vallástanításának sorsát is igazgató nagykegyelmű és hűséges Istennek. Hány szülőnek a lelkében, aki eddig gondolkozás nélkül, gépies módon fogadta gyermekének a sok más tantárgy mellett a hit dolgaiban való iskolai oktatását, válik most és ezentúl lelkiismereti kérdéssé ez az ügy. Hány családban öntudatosodik most az, hogy ők odatartoznak a református keresztyén egyházhoz felnőtttestül-gyermekestül! És gyülekezeteinknek még azok a tagjai is, akiknek nincsenek iskolás gyermekeik, hány helyen érzik most át az ő egy testbe való együvé tartozásukat és azt, hogy a gyülekezet

gyermekeinek a hitben való felneveltetése mindnyájunknak közös ügye! Egészen bizonyos, hogy egész egyházi életünkre, gyülekezeteink megelevenedésére és hitbeli felelősségünk öntudatosodására teméntelen áldás fog abból fakadni, hogy íme, amint az evangéliumi történetben olvassuk, – a gyermek oda van állítva „a közére”, és róla szól Istennek mindnyájunkhoz intézett tanítása.

Az egyház ünnepei

(„az Út” című újságban 1952(?) táján)

A keresztyén egyház valamennyi ünnepében egyet ünnepel: Istennek, a Jézus Krisztusban véghez vitt megváltó munkáját. Ez az a meghálálhatatlan ajándék, amelyből mindnyájan élünk, amely nélkül az egész keresztyén egyháznak nem volna semmi értelme. Isten megváltó munkájának megvan a története. Nem befejeztetett és kész egészként hullott alá az égből, hanem itt a földi világban bontakozott ki az idők rendjén. Ezért nagyon indokolt, hogy ünnepeink végigkísérjük Jézus Krisztust azon az úton, amelyet megszületésétől kezdve megjár egészen addig, hogy Szentlelkét kitöltötte az övéire. De ezeknek az állomásoknak az adja meg a jelentőségét, hogy egyugyanazon útnak az állomásai. Egyiknek sincs értelme a többi nélkül, hanem valamennyinek csak együttvéve. Mit érne Krisztus megszületése, ha nem azért született volna meg, hogy életét a kereszten végül is odaáldozza értünk? Mit érne az ő kereszthalálának áldozata, ha nem következne utána győzelmes „harmadnap” feltámadása? Mit érne feltámadása, ha utána nem magasztaltatott volna fel „az Atya Istennek jobbjára”, hogy ennek az egész világnak és benne az ő egyházának és mindnyájunknak külön-külön is abszolút értelemben Ura lehessen? És mit érne még mennybemenetelének a ténye is, ha ebből nem következett volna és nem következne naponként újra a mi számunkra az ő megvilágosító és megújító Szentlelkének reánkáradása? Istennek mindezek a „cselekedetei” csak együttvéve jelentik azt az ő egy „cselekedetét”, amely számunkra megnyitotta a lehetőséget, hogy mint az ő megváltott gyermekei, és mint az ő kegyelmébe fogadott népe élhessünk és szolgálhassuk őt.

Rólunk, reformátusokról, azt szokták mondani, hogy „legnagyobb ünnepünk a nagypéntek”. Ennek meg is van az oka és alapja. Aki igazán református keresztyén, annak számára csakugyan a Jézus Krisztus kereszthalála az a tény, amely körül mint középpont körül minden forog. Isten terveiben csakúgy, mint az ember sorsában. Azonban nem lehetne a Jézus Krisztus kereszthalálának ilyen központi jelentősége, ha nem volna mögötte a karácsonyi tény és nem következne utána az a folytatás, amelyről a többi ünnep tesz bizonyosságot, húsvétól egészen pünkösdig. Mert a karácsonyi evangélium szerint az ő megszületésével maga Isten lépett be a mi emberi világunkba, és mert így az, aki a kereszten meghalt, az ő egyszülött Fia, ezért nyílt meg ebben a kereszthalálban számunkra a bűnbocsátnak és az új életnek forrása. És mert megáldoztatása után olyan győzelmesen fel is magasztaltatott, amint erről a további ünnepek evangéliuma tesz bizonyosságot, és mert így élő és hatalmas Urunkként közölheti is velünk mindazt az áldást, amit kereszthalála árán biztosított, azért áll egész látókörünknek a középpontjában a kereszt.

A keleti orthodox keresztyénekről azt szokták megállapítani, hogy nekik a húsvét „a legnagyobb ünnepük”. Az ő hitvilágukban csakugyan az a gondolat uralkodik minden egyéb felett, hogy Jézus Krisztus a halál felett és minden múlandóság felett győzelmes életnek a forrása és teljessége, amint ez éppen az ő feltámadásának a tényében szemlélhető a legvilágosabban. De ebbe ők is beleértik természetesen a karácsonyi csodát: Jézus Krisztus megszületésével jelent meg a földi világban az a titokzatos, isteni élet, amely aztán még a halál börtönfalát is megrepesztette a számunkra. És ugyanígy beleértik másfelől a megváltás történetének húsvét utáni tényeit is, amelyekből az tűnik ki, hogy a Jézus Krisztusban megjelent és diadalmaskodott életnek részese lehet az ő egyháza is. Hiszen éppen azért történt minden, hogy ez az élet, a mi Istennel és egymással való közösségünk élete, szétáradhasson ebben a világban.

REFORMÁTUS EGYHÁZ

A MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS EGYHÁZ HIVATALOS LAPJA

I. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

ÁRA: 3 FORINT

Ø49. MÁRCIUS 1.

„HIVATALOS LAP”

Amikor az ember beleáll egy olyan nagyon megtisztelő és nagyon felelősségteljes megbízatás szolgálatába, amilyen egyházunk országos hivatalos lapjának szerkesztése körül osztályrészemül jutott, akkor ez eléggé ünnepélyes alkalom ahhoz, hogy megteljék a szíve sok mindennel, ami vallomásban is kikíváncsoznék onnan. Hiszem, hogy olvasóink is megértéssel és elnézéssel fogadnák, ha itt most helyet kérnék ilyen szubjektív megnyilatkozásaimnak. De nem ezt a belső indítást követem, amikor egyetlen személyes jellegű mozzanatot szóvá teszek. Azért hozom elő, mert tüneti jelentőséget látok benne. Jellegzetesen rávilágít arra a helyzetre, amelyben minden mai egyházi munkásságunkat végeznünk kell.

Miután az elmúlt évtizedek folyamán hosszabb-rövidebb időn át többször szerepeltem már lapok szerkesztőjeként egyházi sajtóinkban, legutóbb, az 1946-47. években a „Szolgálatunk” című havi folyóirat élén szolgáltam. Az előző évi nagy csendességet próbáltuk megtörni vele néhányan, amikor az aléltságból való lassú ocsúdás közben egyházi sajtónk – már t. i. az a része, amely egyházi közéleti kérdéseknek komolyabb megbeszélésére alkalmas lett volna, – még nem tért volt magához. Egy jó esztendei élet után aztán több okból, – aminek felsorolása nem tartozik ide, – ennek a lapnak meg kellett szünnie, előbb (úgy reméltük) átmenetileg, aztán (amint sorsa végül is kialakult) véglegesen. Amikor még úgy látszott, hogy megszerezve létének sajtójogi feltételeit, továbbra is folytathatja életét, jött a híre annak, hogy a Konvent táján tervezgetések folynak bizonyos egységbe foglalt sajtószolgálatról és tudunkra jutott, hogy esetleg az elé a kérdés elé fogunk kerülni: belekapcsolódunk-e a „Szolgálat” a kialakuló sajtórendszerbe? A kérdés hivatalos felvetésére nem került sor, de a választ magunkban nem volt nehéz megadni rá: „A legnagyobb örömmel!” Azonban ehhez akkor hozzátettem: „Feltéve természetesen, hogy a lapnak megmarad a függetlensége!” Ezt akkor lelkiismereti kérdésnek tekintettem s velem együtt munkatársaim is.

Most pedig ugyanolyan világos lelkiismereti parancsra kellett igent mondanom arra a kitüntető felszólításra, hogy egyházunk hivatalos lapjának a szerkesztését vállaljam el.

Közben elmúlt jó másfél esztendő s ez alatt sok minden megváltozott. Az volna csak szégyellni és mentegetni való, ha a nagy változásoknak ebben az iskolájában mi magunk ugyanott maradtunk volna el, ahol voltunk. A „függetlenség” féltékeny megőrzésétől a hivatalos felelősségnek vállalásáig megtett ez az út az, amelyet sokunknak meg kellett járnunk ez alatt az idő alatt. És jó ezzel nagyon tudatosan tisztában lennünk.

Egyházi életünknek elmúlt évtizedeiben nagyon fontos volt az a „függetlenség”. Hol volna ma egyházi életünk, ha annakidején mindig megvártuk volna, amíg valamilyen kezdeményezéshez vagy szolgálathoz hivatalos tényezők rendelkezéséből megkapjuk a mandátumot? Isten irgalmassága mutatkozott meg abban, hogy a tradicionalizmusba, liturgizmusba és adminisztrációba merevedett egyházi élet közepette vagy két nemzedék óta olyan sokféle forrása fakadt fel a megújult hitnek és a bizonyágtevő munkának minden hivatalos megbízatás nélkül a Lélek indítására. Tegyük hozzá: ugyanakkor Isten irgalmassága mutatkozott meg abban is, hogy a Lélek megújító és munkába lendítő indításaiban túlnyomó részben olyanok részesültek, akiknek megvolt a szerényebb vagy kiemelkedőbb helyük egyházunk

hivatalos életében is. Ezáltal eleve ki volt zárva az a veszély, hogy független mozgalmak és hivatalos egyházi vezetés idegenekként álljanak szemben egymással, sőt megvolt adva a lehetősége annak, ami fokozatosan valóra is vált az évek során, hogy a kettő egymást kölcsönösen áthassa és felszívja.

Ennek a folyamatnak érkezünk el most a döntő fázisába. A belső okoknak a munkáját, amelyek ebben az irányban hatottak, szédületesen meggyorsították a külső változások, amelyek között élünk. A független kezdeményezések és szabad mozgalmak természetével együtt járó szerteburjánzásnak elmúlt az ideje. Össze kell zárkózni, együvé kell tömörülni, közös fedél alá kell húzódni. S ez a közös fedél adva van egyházunk hivatalos kereteiben. Ez minden érdekelt csoport részéről önmegtagadást és egymáshoz való illeszkedést követel. De ez alól a követelmény elől nem lehet kitérni. Alárendelt jelentőségűvé válik minden, ami színezetbeli, vagy kisajátításbeli különbség volt a múltban s amit annakidején ki lehetett hangsúlyozni egymás ellen. Fölébe emelkedik mindennek a közös cél: egyházunk megújításának a szolgálata tagjaiban és gyülekezeteiben. Ahogy télidőben, amikor a behavazott utak nem engedik meg, hogy ki erre, ki arra elszéledjen kedvét keresni vagy dolgát végezni, hanem behúzódik a ház népe a meleg szobába, ha ott szorosabb is a hely, úgy keres és talál ma az egyház hivatalos szervezetének oltalma alatt elhelyezkedést egymással szoros együttlétben mindaz a „missziói ügy”, amely valamikor a „függetlenségben” látta éltető levegőjét.

Ennek van persze egy másik oldala is, amely nélkül nem volna elképzelhető. Ugyanazok a külső okok, a minket körülvevő „világban” végbemenő robajos átalakulások, magát az egyház hivatalos vezetését is egészen új feladatok elé állították és ezáltal egészen új magatartásra kényszerítették. Ha már régebben is eljutott oda, hogy egyre komolyabban foglalkozott „missziói ügyekkel” is, most – mintha villámfénynél látta volna meg, – egyszerre kivilágosodott előtte, hogy voltaképpen ez a legfőbb dolga, amelyért van, – minden egyéb annyira alárendelt ehhez képest, hogy ez szinte az egyetlen dolga. Mindenki előtt világossá lett, hogy a megváltozott viszonyok között, és különösen ezeknek a változásoknak elkövetkezendő kiteljesedése mellett, egyházunk életét, fejlődését és virágzását csak egyetlen egy dolog biztosíthatja: ha azzá válik, aminek Isten gondolatai szerint mindig is meg kellett volna maradnia, a hívők közösségévé, vagyis igazán egyházzá a szónak bibliai értelmében. Ami ehhez hiányzik – és még jó sok hiányzik, – az mind a pusztulás veszedelmét rejtí magában és nyugtot nem hagyó szorongást kell, hogy keltsen bennünk. Amennyiben pedig megtalálható ennek valósága már most is, azt kell Isten segédelmével nagyra növelnünk és általánossá tennünk, mert benne van a jövőnek egyetlen reménysége. Hitükben boldogan öntudatos egyháztagok testvéri közösségként élő gyülekezetei akármilyen gyökeresen megváltozott viszonyok között is élni és gyarapodni fognak, mert megmaradásuk az Isten ügye lesz, amit nem kell féltenuünk sohasem.

Ma tehát már nem az a cél, hogy legyen a magyar református egyházban Jézus Krisztusban öntudatosan hívő és az Ő követésére komolyan elszánt mennél nagyobb sereg, hanem az, hogy maga a magyar református egyház legyen ilyen sereggé. Egyházunk hivatalos vezetésének is ez a programja, mert nem lehet más. És ezért hivatalos lapja is ebben az értelemben viseli ezt a címet: Református Egyház. Akik írják, így értik. S akik olvassák, így értsék.

Hol munkálkodik a Szentlélek?

(„Református Élet” Bp. 1942. május 23.)

A Szent Lélek – nem szívesen mondjuk, mert nagyon emberi módon szólunk ilyen dicsőséges isteni valóságról, de mégis így kell mondanunk, mert nincs méltó emberi szavunk isteni titkok jellemzésére, – a Szent Lélek a legszerényebb a Szent Háromság személyei között. A Fiú munkája az, hogy megdicsőítse előttünk az Atyát. A Szent Lélek munkája az, hogy megdicsőítse előttünk a Fiút. De nincs még egy negyedik isteni munkásság, amely a Szent Lelket dicsőítse meg. Maga a háttérben húzódik meg, a szívünk rejtekeiben rejtőzve hat úgy reánk, hogy tekintetünk rátapadjon Jézus Krisztusra, Ő betöltse világunkat fényével és erejével, és Ő általa megismerjük az Atyát, mi örök teremtető hatalmú és megváltó irgalmú Istenünket.

Ezért van az, hogy Isten megismerésében utoljára marad a Szent Lélek valóságaira való ráeszmélésünk. Már rabul esett a szívünk Jézus Krisztus szerelmének és uralmának, már tudunk örvendezni az Istennel Ő általa elnyert megbékélésnek, – egyszerűen már boldog részesei vagyunk az Isten kegyelmének sok tekintetben, és talán még mindig nincs öntudatos közünk a Szent Lélekhez. Pünkösdi ünnepe talán még mindig zavarba ejt bennünket: nem tudjuk, hogy minek is lehet és kell ilyenkor ünnepi hálaadással örvendezni. Míg egyszer aztán meg nem értjük, hogy ha el nem nyertük volna a Szent Lelket, akkor soha sem nyílt volna meg a szemünk sem a Fiú, sem általa az Atya meglátására.

De a Szent Léleknek ez a háttérben való rejtőzése még egy másik következménnyel is jár: azzal, hogy könnyen összetévesztjük valami mással, ami nem Istennek bennünk való jelenléte és munkássága, hanem egyszerűen magából az emberi szívből felbuzgó erő és jelenség. Pedig az a tény, hogy a Szent Lélek is a mi bensőnk rejtekeiben tevékeny valóság, még nem jelenti azt, hogy Ő ne volna más, mint mi magunk!

A Szent Lélek hathatós jelenléte az emberi életben maga után von bizonyos „pünkösdi” tüneteket. Kitüzesedik tőle az emberi szív, felfokozódik gondolati és érzelmi élete, és valami titokzatos, bátor nekilendülés viszi az akaratát hősies, különben fel sem tételezett erőfeszítésekre. És ebben a meglendülésben és sodortatásban csodálatos egységben találunk egymásra a szívek. Ledőlnek köztük a válaszfalak, és testvéri közösségbe forrnak össze.

De ugyanilyen tünetek más forrásokból is fakadhatnak az emberi életben. A fellelkesültségnek, az önfeledt odaadásnak, a szoros közösségbe való összefogásnak sok más példáját is ismerjük, amelyeknek semmi köze sincs a Szent Lélekhez.

Meglehet, hogy a Szent Lélekkel egyenesen ellentétes irányban haladva is mutat fel az emberi lélek a Szent Lélek munkájára nagyon emlékeztető tüneteket. Gonosz ügyeknek is vannak fanatikusai, akikben valamilyen különös tűz lobog, akik éjt-napot egygőzűvé tevő, szenvedélyes munkára képesek, és akik ebben egymás mellett a halálig is híven kitartanak. Sokszor érthetetlen, sőt egyenesen megszégyenítő példák ezek azok előtt, akik ismerik ugyan a Szent Lelket, de csak vajmi keveset nyertek el ajándékából, és ezért saját maguk olyan szegények a „pünkösdi” tünetek dolgában.

Máskor meg azt figyelhetjük meg, hogy nem ártalmas és veszedelmes, hanem igaz és kötelező ügyek, amelyek azonban mégis emberi ügyek, amelyekben tehát emberi erő dolgozik és nem más, hoznak napfényre egészen hasonló tüneteket. Voltaképpen valahányszor az egyén kilép a maga szűk kis világából és beleolvad valamilyen közösség életébe, annak érdekeit szolgálva és magát csak eszköznek érezve azok szolgálatában, – mindig bekövetkeznek ezek a tünetek. Kicserélődik az emberek hétköznapi szürke énye valamilyen ünnepi emelkedettségben, felhangoltságban élő énnel. Könnyen túlteszik magukat kicsinyes, önző szem-

pontokon, és hősöké válnak. Gondoljunk csak az ilyen napokra, amelyeket most is átélünk, amikor a történelmi helyzet parancsa ezeket kiszólít a maguk kis világából, mert most a nemzet életének biztosítása és védelme minden, s ahhoz képest semmivé törpül minden más. Minden magyar imádkozzék azért, hogy ilyen napokban gyulladjon ki a szívekben a titkos láng, és fűtsön, hajtson, képesítsen mély egymásra találásban a próbatétellel való nagyszerű megbirkózásra!

De ha nem akarunk fogalomzavart támasztani, ne nevezzük ezt a Szent Lélek tüzének! Ez csak a magyar szív tulajdon tüzének nemes és tiszta lobogása! A Szent Lélek, bármilyen rejtelmesen eltűnik is szemünk elől az emberi szív titkos világába, azért mégis határozottan felismerhető és megkülönböztethető. Mindig azon munkálkodik, hogy Jézus Krisztus, az Isten Fia megdicsőüljön. Ahol Őiránta buzdulnak fel a szívek, Őröla hallva vagy beszélve csillannak fel a szemek, az Ő ügyének szolgálatában viselnek örömmel nehéz fáradalmakat és nagy áldozatokat, és Őbenne ismerik és szeretik egymást testvérként, – ott van a Szent Lélek jelen.

Ez azt jelenti világosan, hogy amely táborban Jézus Krisztus neve megvetett, kigúnyolt vagy fölényesen agyonhallgatott név, ott – ha még annyi „pünkösödinek” látszó odaadás, lendület és együttérzés van is, az nem a Szent Lélek munkája, hanem annak veszedelmesen megtévesztő utánzata. Ahol pedig Jézus Krisztus neve lehet imádatteljes áhítattal tisztelt és megvallott név, de nem okvetlenül az, mert az ügy lényege nem ezen fordul meg, ott sem a Szent Lélek heve és ereje, hanem egyszerűen emberi lelkesedés tüze dolgozik, amelyet megszentelhet, áthathat és megáldhat a Szent Lélek is a maga munkájával, de ezt még külön kérni kell, és külön meg is kell kapni Tőle!

Ehhez pedig az kell, hogy nyitva álljon előtte az út arra, hogy Jézus Krisztust, akiben az Atya megjelentette magát, Úrrá tegye felettünk. Mert csak ott lehet beszélni, örvendezve emlegetni a Szent Lélek munkáját, ahol Ő uralkodik, mint ahogy csak ott uralkodik Ő, ahol a Szent Lélek munkálja ezt a szívekben.

„Veni Creator Spiritus”

Új énekeskönyvünk egyik éneke így kezdődik: „Jövel teremő Szentlélek...” Eredeti latin szövege szerint: „Veni Creator Spiritus...” Ebben a körülbelül ezerszáz évvel ezelőtt kelt könyörgésben az éneklő hívők úgy hívják a Szentlelket, mint teremő hatalmú Istent.

Ez első tekintetre különösnek tűnhet fel. Mi nem szoktuk a Szentlelket ilyen összefüggésbe hozni a tereméssel. A Szentháromsággal kapcsolatos gondolatainkat úgy szoktuk elrendezni, hogy az Atya Istennek tulajdonítjuk a teremés munkáját, aztán a Fiú Istennek a megváltás, és a Szentlélek Istennek a megszenteles munkáját. Isten azonban nem három egymással párhuzamosan folyó munkát végez ebben a háromban, hanem olyan szoros egységbe összefonódó munkát, amelyben mindig a teljes Szentháromság: Atya, Fiú, Szentlélek fejt ki a maga hatalmát. Így a teremés igenis sajátlagosan tulajdonítható az Atya Istennek, de úgy, hogy nem maradhat ki belőle sem a Fiú, sem a Szentlélek Isten. Ezért a Szentlélek valóban nevezhető „teremő Szentléleknek”. A Biblia legelső elbeszélésére gondoljunk, amelyben fenséges költői formában élénk tárul egy távoli múltban élt nemzedék ihletett hitvallása a mindenség teremő Uráról és Istenéről. Azt olvassuk itt, hogy: „a föld pedig kietlen és puszt volt, és sötétség volt a mélység színén”, – de már akkor „az Isten Lelke lebegett a vizek színén”. Az eredeti szöveg itt olyan kifejezést használ, amelyből kitűnik: nem annyira „lebegésről” van szó, amilyennel pl. a felhők lebegnek felettünk távoli magasságban, hanem inkább ráborulásról, amilyennel az anyamadar fedi be kicsinyeit saját testével. Azt jelenti ez, hogy ez a mindenség és benne a mi földi világunk, erőket hordoz magában, amelyek kifejlődve, a teremtmények beláthatatlan változata sokaságában nyilvánulnak meg.

Tavaszi idején tűnik a szemünk elé különösen szemléletes módon Istennek ez a továbbteremő munkája. Új rügyek fakadnak ilyenkor és zsendül az új vetés. Minden, ami csak él, mintha új ösztökélést nyerne; felfrissül és megélenkül élete megnyilvánulásaiban. Még lelkiileg is így tapasztaljuk ezt mindnyáján önmagunkban. Jól tudjuk, mi ennek a csillagászati magyarázata. Mi keresztyének azonban úgy érezzük ilyenkor, hogy szentélyben járunk: a „teremő Lélek” csodái vesznek körül mindenfelől!

Istennek erről a továbbteremő munkásságáról nem csak az tud, aki ismeri az emberi életnek Jézus Krisztus által való újjáteremtését. Itt világosodik ki előttünk egészen, mennyire „teremő Lélek” a Szentlélek. Nyilvánvaló, hogy nem mi foldozgatjuk és tatarozgatjuk a régit, hanem kapunk valami olyan újat, ami a magunk erejéből nem tellenek. Isten adhatja csak meg. És nem messzi magasságokból adja, hanem Szentlelkének reánk boruló, belénk hatoló életes közelsége révén. Így vallja egyik szép pünkösdi énekünk a Szentlélekről: „Hisszük, hogy az új ember szíve – Saját kezéd míve.” Ezt hirdeti a Szentlélek személyéről Isten Igéje, és ezt visszhangozza róla a keresztyén egyház háládatos bizonyágtétele. Mert a keresztyén egyházat az teszi azzá, aminek a lényege szerint lennie kell, hogy benne a Szentlélek által megújított élet árad, és nyilvánul meg. Mit ér különben a Jézus Krisztusról való minden hitvallása! Az egyház tagjai: a „teremő Lélek” által hitükben, bátorságukban, erejükben, naponként megújuló emberek. Amúgy a fogyó örökségét felélő ember módján lefelé haladnának a lejtőn. Így azonban a kimeríthetetlen belső erőforrásokból táplálkozva mindig újra felkelnek még elestükből is, és mind előbbre, mind feljebb törnek, amíg csak tart az életük. Nem a letűnt múlthoz tapadnak. Nyitva a lelkük a jövő felé. Nem magukba zárkózó, és a világgal nem törődő emberek, hanem bizakodással foglalják el a maguk helyét a világban, hogy betöltsék benne a maguk szolgálatát.

„Jövel teremő Szentlélek
És híveiddel légy vélek,
Szent ajándékkal szívek
Újuljon és teljesedjék!”

Nevezetes változást jelentene az életünkben egyenként és együttvéve, Pünkösdek reánk virradó ünnepe, ha mindnyájan szívből tudnánk vágyakozni a Szentléleknek tavaszi megújulást hozó teremő erejére....

A BIBLIAFORDÍTÁS PROBLÉMÁJA

(1940)

A Czeglédy-Raffay-féle új magyar bibliafordítás, mely hiába nevezi magát szerényen „új revíziónak”, már jó ideje foglalkoztatja bírálóit. Ezzel a néhány sorral nem szándékozom közéjük állni. Csak a bírálatnál alkalmazandó mérték kérdéséhez kívánok hozzászólni.

Szükségesnek látszik ez azért, mert – amennyire megfigyelhető, – bibliafordításokra is önkéntelenül át szokás vinni a fordítások megítélésénél általában alkalmazott mértékek maguktól értetődését. Van egy bizonyos fogalmunk a „jó fordítást” illetően, s nem is tartjuk szükségesnek azt indokolni vagy magyarázni, mert mindenki tudja: mi értendő alatta. Így aztán csak az érdekel: ez vagy az a fordítás nyújtja-e mindazt, amit a „jó fordítástól” elvárunk?

Le kell számolnunk azzal, hogy ez a fogalom és a benne rejlő mérték nem alkalmazható úgy egyszerűen a bibliafordításokra is. Tehát le kell mondanunk arról, hogy általánosságban „jó bibliafordításról”, vagy „nem jóról” beszéljünk. Vannak minden jó fordításnak olyan egyetemes tulajdonságai, amelyeknek természetesen meg kell lenniük a bibliafordításban is, hogy megelégedésünket elnyerje. De ezeken kívül vannak különleges követelmények is, amelyek szerint a bibliafordítások elbírálandók. És ezeknek egyetlen bibliafordítás sem felelhet meg, mert egymásnak ellentmondanak. Készülhet bibliafordítás, amely „jó” lesz az egyik követelmény szempontjából, de éppen ezért „nem jó” lesz a másoknak szempontjából. Minden igényt kielégíteni tehát nem egy, hanem csak több bibliafordítással lehet, és el kell vetnünk azt a gondolatot, hogy egy „jó bibliafordításunk” valaha is lehet.

Hozzá lehet fogni a Biblia fordításához tisztára irodalmi igényekkel. Ugyanezeknek az igényeknek a mértéke alá fogja akkor a bírálat is vetni a fordító munkáját. Ebben az esetben olyan „műfordítás” lesz az eszményünk, amely a mi nyelvünkön ekvivalensét adja az eredetinek. Ha meggondoljuk, hogy a Biblia évszázadok hosszú sorának nagyon sokrétű és soknemű irodalmi termékeit foglalja magában, nyilvánvaló, hogy az ilyen „műfordítói” munka rendkívül változatos és nehéz feladatok elé állítja a fordítót. Vannak a Bibliában prózai és vannak költői részek. Mást jelent prózát fordítani és mást jelent költeményeket más nyelven művészien tolmácsolni. A Biblia prózája is hol elbeszélő, – s ebben megint nagy a további változatosság a költői jellegű regemondás stílusától kezdve az ünnepélyes hangú krónikázáson stb. át egészen a naplószerű tudósítás köznap írásmódjáig, – hol pedig kifejtő prózával van dolgunk, és ez is megint sokféle: gnómák láncolatos füzére, prédikatori szónoklat (amely felszárnnyal néha már a költői forma színvonalára), népies elmélkedő tanítás, iskolás hangú értekezés, levélstílus, stb. Vannak profán jellegű részek, abban az értelemben, hogy megírásukkor nem szolgáltak istentiszteleti célt, és vannak eredettől fogva kultikus rendeltetésű, liturgikus jellegű részek. Vannak már az író szempontjából is arkhaizáló részek, és vannak olyanok, amelyekben az író a maga kora nyelvén szól. Jobban mondva: a maga kora valamelyik nyelvén, mert hiszen minden élő nyelv egy-egy korban is sokrétű, más lévén az iskolás, más a piac, más a falu nyelve...

Igazi művészi „műfordításban” tükröződnie kell a Biblia e minden szivárványt felülmúló színdús gazdagságának. A szónak és tollnak ritka ihletettséggű művésze lehet csak az, aki ezt a feladatot jól meg tudja oldani! Nem is tanácsos rá példát keresni még a múltnak klasszikus tekintélyre emelkedett bibliafordítói között sem, mert hiszen ők olyan korban éltek és működtek, amikor fejletlenebb irodalmi viszonyok között ez a feladat így nem is volt még felvetve számukra. Ha helyel-közzel mégis megfelelt munkájuk ennek az igénynek, az csak annál

megkapóbb jele ösztönös zsenialitásuknak. Az mindenesetre világos, hogy mennél inkább megközelíti valamelyik fordító ezt az eszményt, vagyis mennél inkább „jó bibliafordítást” ad ennek mértéke szerint, annál több jogos kifogást ébreszt maga ellen más szempontból, tehát annál inkább „nem jó” is lesz a munkája.

Mert a Biblia nemcsak, sőt elsősorban nem is irodalmi, hanem teológiai szempontból érdekel – legalább is bennünket, evangéliumi keresztyéneket. „Hitünknek és cselekedeteinknek zsinórmértékét” bírjuk benne. Az alapvető teológiai kérdés, amellyel a Biblia felé fordulunk, már most így hangzik: „Mit mond Isten?” De ettől nem választható el természetesen ez az előkészítő szerepet betöltő kérdés: „Mit mondanak a Biblia írói?” Emberek szavának a megértésén át jutunk el az onnanfelülről való Igéhez; idő és tér meghatározottságában előttünk álló történeti bizonyágtételeken át az Örökkévaló kijelentéséhez. Ebből folyik az, hogy minden bibliafordítással szemben fel kell állítanunk az exegetikai igényt: mondja meg nekünk a fordító egyszerűen és világosan a mi nyelvünkön azt, hogy mit mondanak a Biblia írói a maguk nyelvén. Ha mellesleg azt is sikerül valamennyire érzékeltetnie, hogy hogyan mondják azt, amit mondanak, annál jobb. De most csak az a fontos, hogy mit mondanak? Inkább vesszen kárba az érzelmi tónus, az esztétikai jelleg, a korszerű zománc, egyszóval mindaz, ami elengedhetetlen volna irodalmi szempontból, – csak a szöveg gyakorlati jelentését közvetítse számunkra a fordító, lépésről-lépésre követve az eredetit.

Meglehet, hogy az eredmény olyan lesz, hogy azt mondhatja majd joggal akárki: „Ha Ésaías ma így beszélne, nem volna csoda, hogy a szívek megkeményedve fordulnak el szavától, vagy ha Pál apostol ma ilyen leveleket írna, nem kívánhatná, hogy egyszerű hívek érdeklődve olvassák el, mint hajdan Korinthusban vagy Filippiben.” Nem baj! Elég, ha a fordításból egészen pontosan megtudjuk, hogy miről volt szó Ésaías szónoklataiban, vagy Pál apostol leveleiben.

Hová lett az „ekvivalencia” követelménye? Szándékosan félretettük. Mert hiába találná el a „műfordító” nagyszerű ötletességgel, hogy az Ótestamentum valamelyik népies fordulatát melyik magyar szokásmondás fejezi ki szakasztott ugyanazon érzelmi zamattal vagy eszmetársítási „udvarral”, vagy hiába hangszerelné át elragadó művészettel a magyar juhászélet nyelvezetére Jézusnak a „Jó Pásztorról” szóló tanítását; most nekünk szóról-szóra csak az kell, amit az a bizonyos ótestamentumi hely mond, vagy amit a János evangéliuma 10. részében Jézus mond.

Az eredetinek eleven gazdagságához képest az ilyen fordítás nagyon szürke és dísztelen lesz, de ha a pontosság követelményének megfelel, akkor a maga nemében „jó fordítás”.

Van azután egy harmadik követelmény is, amely onnan ered, hogy a Biblia, irodalmi érdekességén túl is, nemcsak Kánona hitünknek és életünknek, hanem éltető forrása is annak. Vagyis a Biblia az Egyháznak gyakorlati vonatkozásban is Szent Könyve: nemcsak fogalmilag megszövegezhető tant merít belőle, hanem azt a titokzatos hatást is, amelyet a Szent Lélek erejének nevezünk, s amely nélkül az Egyház nem volna Egyház. Egyszóval azt mondhatnánk, hogy a Biblia istentiszteleti használatra adatott nekünk. Ezt a szónak abban a tágabb értelmében kell vennünk persze, amely felöleli a gyülekezeti istentiszteleten kívül a magán-istentiszteletet is. Hiszen amikor az egyén használja a Bibliát áhítatos elcsendesedésben az Isten színe előtt, hogy lelkileg megújuljon általa, akkor is úgy teszi ezt, mint az Egyház tagja. A Biblia terített asztala körül, habár egyéni éhségünk nyer is kielégülést általa, mind beleolvadunk annak a vendégségnek az egységébe, amelynek csak alkotórésze az egyén, de még egy-egy nemzedék is.

Ezért a keresztyén Egyház története egyúttal a Bibliának története is, – a Biblia jelentőségét illetőleg még sokkal inkább, mint külső sorsát illetőleg. Ha a szövege ugyanaz maradt is, a szava csengése mássá válik, amint egyre több évszázadon át hangzik felénk, s amint alája épül

rezonáló alapként az egymást váltó nemzedékek hite. Ősi, isteni üzenete teltebben hangzik, amint kísértő mellézköngékként vele együtt halljuk az előttünk jártak ráfelelő bizonyosságtételeit.

Ebből az a követelmény folyik, hogy a bibliafordításnak tradíciókat kell őriznie. Nem tapadhat úgy oda a múlthoz, hogy idegenné váljék a jelen számára. Ezért nem elég egyszerűen újranszomatni régi fordításokat, bármily sok történeti emlék fűződjék is hozzájuk. Szükség van időnként revíziókra, vagy akár új fordításokra is. De ha elszántan ellenzünk is minden megkövesedést, és készséggel feláldozzuk is a múltnak minden elavult maradványát, nem eshetünk bele az ellenkező végletbe sem: hogy szakítsunk mindennel, ami nem mai. Csínján kell bánnunk azzal a kíváncsisággal, hogy a bibliafordítás szóljon „a mának a nyelvén”. A „mának” nemcsak egyfajta nyelve van! És éppen az egyházi életben található meg a „mának” egy olyan élő nyelve, amelyben még mindig virul – az újságírói, a szépirodalmi, a tudományos, a köznapi „mai” nyelvből már kiveszett – sok régi elem egyszerűen azért, mert az egyházi élet a benne lengő történeti levegő miatt szükségképpen az életben tartott tradíciók otthona. Miért legyen a bibliafordításunk „modernebb” nyelvezetű, mint általában az istentiszteleteinké, az imádságainké, a prédikációinké?

A Biblia eredeti nyelve maga is már ilyen „egyházi nyelv” helyel-közzel. Az a körülmény, hogy eredetileg nem ilyen nyelven íródott az egész Biblia, sőt annak nagyobb része sem, nem tilt el bennünket attól, hogy mi már az egész Bibliát ilyen nyelven akarjuk megszólalni hallani, mert hiszen a mi számunkra már az egész Biblia – örök újdonsága és időszerűsége mellett – régiség is, és mint ilyen is becses éppen. Ha tehát a fordító válogathat az egyjelentésű szavakban és kifejezésekben, feltétlenül a hagyományoshoz, az egyházi életben megszokotthoz, a régihez kell ragaszkodnia. Még akkor is, ha jól tudja, hogy az egyházi nevelésben nem részesült vagy abból kivetkőzött ember ahelyett ma mást használna.

„Műfordítói” szempontból vétek más zengést adni a fordításnak, mint amilyen az eredeti szövegben van. De egyházi szempontból annál „jobb” lesz a fordítás, mennél jobban érezteti velünk véges-végig, hogy ez a Könyv mögöttünk levő évszázadok szent öröksége.

Summa summárum: ha „jó bibliafordítást” akarunk, akkor nem egy, hanem legalább három bibliafordítás elégíthet csak ki bennünket: egy irodalmi, egy exegetikai, és egy egyházi szempontból „jó”.

Szegénységünkben beérhetjük egyelőre kevesebbel is. Elsősorban lemondhatunk egyelőre az irodalmi fordításról. Hiszen csak a magasabb irodalmi igényeket táplálók szűkebb körei maradnak így kielégítetlenül.

Másodszorban belenyugodhatunk abba is, hogy az exegetikai és az egyházi igények úgy-ahogy, összeegyeztessenek egymással. Az eredmény, mint minden kompromisszumé, eleve is tökéletlenségre lesz ítélve. Néha az exegetikai pontosság kedvéért búcsút kell mondanunk olyan hagyományosan megszokott kifejezéseknek, amelyek, hogy a mai olvasó helyesen értse őket, már némi magyarázatra szorulnának. Máskor meghajolva a hagyomány ereje előtt, meg kell tartanunk a fordításban olyan elemeket, amelyeket az egészen pontos tolmácsolás érdekében különben már újabbkeletű kifejezésekkel kellene felváltani. Hogy ezt a két vetélkedő érdeket hogy tudja a fordító úgy összehangolni, hogy mindkettő mégis aránylag és lehetőleg a legjobban járjon, vagyis hogy a két szétágazó érdek között hol találja meg a fordító a szerencsés középutat, ez éppen a mai bibliafordításnak a legkényesebb kérdése.

Az előttünk levő új bibliafordítás elbírálásánál is ez a legfőbb kérdés. De azt eleve is tudnunk kell, hogy egymagában nem lehet mindkét igény szempontjából egyaránt „jó bibliafordítás”.

A JELEN HARCAI.

(1929. jún. 2-án a Keresztyén Leányegyesületek országos konferenciáján Szentesen.)

A konferencia rendezősége nagyon helyes tapintattal jelölte meg a tegnapi téma: „A múlt öröksége” – és a holnapi téma: „A jövő ígéretei” között a mai témát ezzel a címmel: „A jelen harcai”. Hiszen dicsekedhetett volna ilyen címmel: „A jelen értékei”, vagy „vívmányai”, vagy „erősségei”. Vagy panaszkodhatott volna ilyesféle címmel: „A jelen veszteségei”, vagy „szenvedései”, vagy „kudarcai”. Erre is, arra is találhatnánk okot és anyagot eleget. De féligazságokban mozognánk. Egészében az jellemzi éppen a jelent, hogy átmeneti időszak, amelyben még semmi sem dőlt el, és még korai dolog akár a dicsekvés, akár a panaszkodás. A mérleg nyelve idegesen libeg még. Az utókor fogja csak megmondani, hogy ez a nemzedék egy nagy vereség terhét hagyta-e rá örökül, vagy pedig győzelmek gazdag emlékét. Ma még állnak a harcok, és ezért a jelenről szólva, ezekről kell szólnunk.

Mindenekelőtt kétségtelen, hogy ez a nemzedék keserves harcot vív az élete külső körülményeivel. Mindnyájunknak rögtön eszébe jutnak azok a hősi erőfeszítések, amelyekkel a gazdasági boldogulásért kell tusakodnia a mi mai fiatalságunknak, lányoknak csakúgy, mint fiuknak. Nagyon messze látszanak már azok az idők, amikor az átlag fiatal lány és fiatal ember gondtalan vidámságban élhetett, mert támaszkodhatott a szülői ház anyagi erőforrásaira. Ma a szülőknek olyan súlyos robot jár ki a kenyérért való küzdelemből, hogy az ifjúság is, mihelyt teheti, kénytelen odatartani a vállát a munka terhe alá. Ha mással nem, legalább vágyainak korlátozásával, lemondásokkal és takarékossgal kénytelen kivenni a maga részét a létért való nehéz harcból. – Aztán eszünkbe jut, hogy ez a nyomasztó helyzet egy elvesztett háború és egy átkozottul igazságtalan békeszerződés következménye. Vagyis a mostoha körülményekkel vívott egyéni és családi harcaink mögött a szemünkbe sötétlik az az élettusa, amelyet nemzetünk kénytelen ezekben az években megvívni a reákényszerült ellenséges körülmények ellen. Valahányszor mi egyenként nekifeszítjük erőnket a körénk szűkülő életkorlátoknak, nem felejtethjük el, hogy ilyenkor annak az áradatnak egy-egy apró hulláma csapong, amelynek egész özönével a magyarság egyeteme háborog a trianoni rabság gátjai és zsilipei ellen, és amely nem fogja feladni a harcot, nem, nem soha, amíg szét nem feszítette és el nem sodorta útjából ezeket a végzetes határokat.

De még tovább kell mennünk: meg kell állapítanunk, hogy ha a mi nemzetünk egyik legkiáltóbb példája is, mégis csak egyik példája a háború utáni nyomorúságoknak. Hozzánk képest lehetnek más nemzetek irigylésre méltó helyzetben, de ez csak viszonylagos előny számukra. Igazában világjelenséggel állunk szemben. Az a történelmi földrengés, amely minket összetört, egyebütt is olyan körülményeket teremtett, amelyek ellen harcban állnak az emberek. Mindenütt átmenetinek érzik ezt az időt, mert az életviszonylatokban olyan eltolódások álltak be, amelyekbe nem lehet egykönnyen belenyugodni, és már nagy eredménynek tekintenék, ha a háború előtti világot lehetne újra visszaidézni.

Pedig akkor is hadi állásokban volt már az emberiség az életkörülményei ellen. Valójában az egész világháború is csak szimptomája volt olyan óriási változásoknak, amelyek már jóval a háború előtt is folyamatban voltak az emberiség külső életében, s amelyek háború nélkül is nagyon próbára tettek volna mindnyájunkat. Az új idők közlekedési eszközei, távoli népeknek bekerülése a mi életünk körforgásába, egészen megváltozott termelési eszközök és módok, új társadalmi osztályok öntudatra ébredése és felemelkedése, – mindaz, ami a múlt század során történt, úgy felforgatta az emberiség régi életrendjét, hogy mi már fogalmat sem tudunk alkotni arról, hogy mennyire új világban élünk. Az ilyen új világhoz az élet nem tud egyszerűen, simán alkalmazkodni. Amikor a folyó egy nagy szakadékhöz érkezik medrében, addigi

csendes hömpölygését elveszítve dübörögve zuhan alá az új mederszintre, és ezer örvényben kavargó és sietve tájékozódik, míg végre újra megtalálja magát. Világhatalmas államok élet-halálküzdelme, trónok összeomlása, országhatárok szakadozása, forradalmak láza, a vér és könny özöne, amely mindezzel együttjár, – mind csak részletei egy ilyen történelmi kataraktnak. Aki meg akarja érteni a maga egyéni harcait a mostoha körülményekkel, annak tudnia kell, hogy egy olyan nemzedék idejére esett a sorsa, amelyben az egész emberiség vívódik a rászakadt új körülményekkel, hogy azok felett úrrá lévén, megtalálja bennük a megfelelő új életberendezkedést.

Az ilyen nagy külső eltolódások idején kitör egy másik harc is: a nemzedékek harca egymás között. Az új viszonyokhoz alkalmazkodnia kell a lelki alkatnak is. És ez nem megy máról holnapra. Akik a régi világban nőttek fel, onnan magukkal hozzák meggyökeresedett gondolkozásukat. Akik a régi világ bomlásával együtt indultak el, nem akarják, nem is tudják átvenni ezt az örökséget. A régi szellem hosszú idők kipróbált, bevált kincse volt, és tudatában is van ennek. Az új nemzedék mást keres helyette, de nem csoda, ha nem tudja mindjárt pótolni egyenértékűvel, és keresése közben sok hitványsággal is kísérletezik. Ezzel kész az apák és fiak, az anyák és leányok harca. Amazok semmi jót nem látnak abban, ami új. Mihelyt más, mint az övék, már elítélendő is. Emezek semmi jót nem ismernek el abban, ami régi. Csak az lehet jó a számukra, ami elűt az öregek felfogásától. Amott kísért az erőszakoskodás, emitt annál inkább duzzad a forradalmi lélek. Végül is alig marad már család, amelyben a szülők ne raknák le elkeseredetten a fegyvert: „Csináljatok, amit akartok. Eleget beszéltem és minden hiába volt.” A gyermekek pedig, még ha megőrzik is a tisztességszomjúságot, leszűrjük azt a meggyőződést, hogy: „Rém furcsa emberek az öregek. Hogy is lehetett olyan felfogásokkal élni, amilyeneket ők vallanak!” Széles szakadék tátong a két nemzedék között, és azon át villámló pillantásokat vált a két egymást sehogy meg nem értő, ellenséges tábor. Hány család van, amelynek a külső körülményekkel vívott harca simán, panasz nélkül zajlanék le nap nap után, ha nem keverne bele keserűséget egymással szemben álló tagjainak ez a meg hasonlítása. És hány fiatal lélek van, aki a gazdasági viszonyok között hánykódva meg tudná jól tartani az egyensúlyát, ha a múlt nemzedék tartó oszlopaihoz kötött láncai el nem szakadoztak volna!

Egészen természetes, hogy ebből a helyzetből megszületik a jelennek egy másik nagy harca is: az irányzatoké, amelyek versenyre kelnek a jövő meghódításáért. Üres trónra mindig akad egy csomó trónkövetelő, és mihelyt megdőlt vagy csak megrendült egy régi szellemnek az uralma, azonnal megindul az új eszmék kínáló propagandája. Mindegyik megtalálja a maga táborát, és minden tábor meg van győződve a maga igazáról. Azelőtt az élet legfontosabb kérdéseiben egy húron pendültek az emberek, és voltak összefogó közös érzéseik. Most felülkerekednek az ellentétek, s az egész társadalom életét felszaggatják a szemben álló törekvések. Persze, mennél jobban kiélezik a maguk egyedül üdvözítő külön elveit, annál nagyobb egyoldalúságokba hajszolják bele magukat. És annál bizonyosabb, hogy kiváltják egy ellenkező egyoldalúságnak a lelkes propagálását egy másik tábor részéről. A különböző „izmusok” rajzásának évtizedei ezek és zsibong tőlük a nemzeti, az egyházi, a gazdasági, a művészeti, a tudományos, az erkölcsi élet úgy, hogy napról napra kevesebb remény látszik a kölcsönös megértésre, és egy új egységes lélek kialakulására.

Senki sem érzi ezeknek a harcoknak a hevét úgy, mint az ifjúság. Hiszen a jelszó az, hogy „akié az ifjúság, azé a jövő”. A legdrágább zsákmány, amelyet egy-egy irányzat ejthet, fiatal lelkeknek foglyoserege, mely ezentúl neki fog szolgálni. Viszont senki sem járul úgy hozzá az irányzatok harcának a kiélezéséhez, mint az ifjúság. Hiszen még nem bír az élet áttekintő bölcsességével, és tüzes lelkével olyan áhítattal szolgálja egy-egy eszme zászlaját, mintha csakugyan attól, és egyedül csakis attól függene a boldogabb jövő. És általában az ifjúság van legjobban érdekelve ebben a küzdelemben. Hiszen a fiatalok azok, akiket az élet sodra

kivetett a régi vágányokból, és ők fognak abban a jövőbeni világban élni, amelynek számára meg kell találni az új vágányokat. Nem csoda hát, ha ők égnének és emésztődnek mindenekfelett ebben a nyugtalan, kavargó harcban.

Mindezek mögött a harcok mögött pedig van egy másik, amelyet nem mindenki lát. De erről a gyülekezetről fel kell tennem, hogy van érzéke ennek a meglátására is, sőt elsősorban ez érdekli. Az az örök harc ez, amelyet Isten vív az emberért. Soha nem szünetel ez a harc, de vannak idők, amikor különös erővel tör ki. Máskor úgy látszik, mintha már nyugvópontra jutott volna, és mintha Isten győzött volna. Csak a felszín alatt húzódik meg az örök emberi lázongás. Nyílt ellenségeskedés helyett hódoló buzgóság hazug leple alatt búvik meg. És ezért az Isten harca is csendben, a mélyben folyik tovább. De aztán, mintha az Isten megelégné ezt a fülledt nyugalmat, és többre becsülné a nyílt harcot. Azért forgatja ki régi viszonyaiból az emberiséget, azért vet szakadást a régi és az új nemzedék közé, és azért szabadítja rá egy-egy korszakra a hamis evangéliumok és féligazságok prófétahadát, hogy szinte legyen alkalma neki magának is előlről kezdeni a harcot, az új honfoglalást az emberiség lelkében.

Ilyenkor úgy látszik, mintha vesztett üggyé vált volna az Isten ügye. Régi szentségek megdőlnének, régi ígék süket és tompa fülekre hullanak, régi tekintélyek és törvények felett vállukat vonva térnek napirendre az emberek. Egyszerre százezrek előtt foszlik köddé az Isten képe, mint valami álom, amely valóságnak látszott régebben, de amelyből már felébredtünk. Uralkodó szellemi hatalommá válik a hitetlenség új hite.

Pedig semmi új nincsen a nap alatt. Voltak már máskor is Istentől való nagy elfordulások. És mindig kitűnt, hogy Isten keze ilyenkor sem rövidült meg. Éppen ellenkezőleg. Ilyenkor jelenti meg igazában az Ő erejét. Szuverén igényei az emberek hódolatára változatlanul fennállnak, és mindenfelé mozgósítja hadait, hogy győzelmet vegyen újra a maga önelégültségében felemelkedő, és ugyanakkor mégis olyan nyomorultul vergődő ember felett.

A másik küzdő félnek, az embernek lázongásai csak azt árulják el, hogy tarthatatlan a helyzete. Mennél hangosabban hirdeti, hogy nincs szüksége Istenre, annál világosabban elárulja, hogy mégsem tud napirendre térni felette. Hiába rugódozik az ösztöke ellen. El fog jönni a nap, amikor büszke függetlensége elviselhetetlen teherre válik, és összeroppanva keresi meg újra az elfelejtett utat az Isten királyi széke elé. – De addig még áll a harc, az Isten olthatatlan harca a bűnös emberért.

A harcotól kavargó jelennek ebben a világában mi mindnyájan, de különösképpen a fiatalság, szilárd pontot keresünk. Nem baj, ha még sokáig és zavarogva dül a küzdelem, sebeket osztva mindenfelé, – csak legyen valahol egy magasan lengő zászló, amelyre felnéz-hessünk, s amelyről megtudhassuk, hogy hol is állunk és merre kell nyomulnunk a tömegekben.

Ez a konferencia nincs kétségben a felől, hogy van-e ilyen lobogó és hogy hol van. Ismerjük a Jelt. És ezért gyülekeztünk most is össze, hogy magasra emeljük, – hadd lássák meg még sokan, akiket irány nélkül hánynak a jelennek harcai. Jézus Krisztus az, akire mi feltekintünk, s aki felé minden fiatal testvérünk szemét is fordítani szeretnénk. Nem ámítunk senkit azzal, hogy, ha reászegezi a szemét, véget ér a harc heve. Nem is akarunk megkíméltetni a harctól, ha már egyszer ilyen időkre szabta ki Isten a sorsunkat, sőt élvezzük a jelen harcait és áldjuk Istent azért, hogy beléjük állított minket az Ő rendelése. Másoknak sem a megszökés útjait kínáljuk a menekülésre. De bizonyosságot teszünk arról, hogy „nézván Jézusra, a mi hitünknek elkezdőjére és elvégzőjére”, a jelennek minden harca elveszti mérgét számunkra és elveszti a mérgét mások számára is.

A külső körülmények elleni harc? Hát persze, hogy a Jézus Krisztusban való hit nem emeli fel az ember havi fizetését, nem hoz olcsósági hullámot a háború által letarolt országokba, és nem

oldja meg egy csapásra az új gazdasági világrend megszületésével együtt járó nehéz kérdéseket. Ide még sok hosszú, türelmes küzdelem kell, és ki tudja, vajon még az utánunk jövő, következő nemzedék is lát-e majd jobb világot a külső életviszonyok dorgában. És mégis egészen más ez a harc Jézus Krisztussal, mint nélküle. Aki Őreá feltekintve vívja, az nem kábul bele. Tudni fogja mindig, hogy nem ez a fődolog az életében. És míg a Duna vize újra meg újra megloccsan egy-egy szerencsétlen öngyilkos alatt, aki már nem bírta tovább az erőfeszítést, a nélkülözést, a gazdasági bizonytalanságot, addig emberek ezrei, akik ugyanolyan, sőt talán még sokkal nehezebb körülményekkel birkóznak napról napra, ruganyos lélekkel, életkedvvel, zokszó és átkozódás nélkül folytatják a harcot, – mert van élő hitük. A nemzetek és a nagy világ a maguk egészében sem fognak addig kibonyolódni a jelennek kusza gazdasági küzdelmeiből, amíg azoknak porfelhője alatt hajladoznak, mintha az volna az egyetlen megoldandó kérdés. Csak ha majd felegyenesednek és egy magasabb, tisztultabb égbolt alatt meglátják a felemeltetett Jelt, akkor fog enyhülni a harc feszültsége számukra is.

A nemzedékek harca is elveszti mérgét öregek és fiatalok számára egyaránt, mihelyt a közepébe odaplántáltatik a Jézus Krisztus zászlaja. Felserdülő gyermekeim lelkébe sokszor nézek bele már-már az öregekkel együttérző szív aggodalmával. Mi csírázik bennük? Milyen szelek sodorják őket magukkal? Egészen bizonyos, hogy sok mindenről másképpen fognak gondolkozni, mint én a magam generációjával együtt. És fájni fog, ha majd látom őket letérni kipróbált régi utakról, amelyeken engem is járni tanítottak valamikor a szüleim. Sokszor fognak rámnézni meg nem értő szemekkel. Ők a rohanó világnak már egy új állomásán fognak élni, mások lesznek a szempontjaik, más nyelven beszél a lelkük, még ha ugyanazokat a szavakat használják is. De utóvégre is, – ez az idők rendje. Csak egyből nem engedek reménységeimben és imádságaimban: abból, hogy az ő harcaik felett is ott lengjen az én Uram, Krisztusom zászlaja. Csak a központja legyen az életüknek ugyanaz, amihez én ragaszkodom életemben és halálomban. Ha e körül a központ körül egészen új világot építenek is maguknak, amelyet én nem értek meg, nyugodtan fogok tőlük búcsút venni. Még ha magát Jézus Krisztust is másképpen látják, mint ahogy én láttam, – hiszen az én nemzedékem sem ölelhette fel az Ő egész gazdagságát, és hátha egy új nemzedék új látása előtt még fontosabb vonásai ragyognak ki az Ő teljességének! – csak Ő legyen számukra is a mindenek felett uralkodó, központi látomány! Biztos vagyok a felől is, hogy ha ezt az örökséget át tudom származtatni rájuk, akkor lehet bennem sok minden, ami felett mosolyogni fognak, mint egy régi világ elavult hagyománya felett, amelynek én még elmaradt rabja voltam, de azért mindig áldó imádsággal fognak megállni porladó tetemeim felett.

A SZENTEK EGYESSÉGE

(Református Élet)

„Szentek” alatt többfélét lehet érteni. Legtöbbször, amikor ez a szó megüti a fülünket, az a fogalom ébred fel bennünk, amelyet a római egyház tanít az ő, közbenjárókként tisztelt és segítségül hívott „szentjei”, az elmúlt időkben „fölös érdemeikkel” kimagaslott kegyes emberek felől. A szónak ez ellen az értelme ellen a Biblia alapján álló ember mindig állást kell, hogy foglaljon. A Bibliában ilyesféle „szentekről” nincs szó. Hogy mit ért a Biblia és mit ért annak alapján az Apostoli Hitvallás is „szentek” alatt, az egészen világos. Maga a római egyház is, amikor velünk együtt vallja a közös hitvallásnak ezt a tételét: „Hiszem a szentek egyességét”, – nagyon jól tudja, hogy ezek a „szentek” nem az általa kanonizált keveseket, hanem a Krisztus híveinek a beláthatatlan sokaságát jelentik. „Sancti” itt szerinte is annyi, mint: „fideles”. Csak abban van aztán eltérés, hogy a római egyház a hívőknek ezt a „közösséget” a sákramentumok által megteremtettnek és fenntartottnak, mi pedig a Szentírás alapján egyszerűen a Krisztusban magában adottnak és a Szent Lélek által kiépítettnek (aki erre persze a sákramentumokat is felhasználja) tartjuk. Továbbá, ismervén az Igéből az Isten kegyelmének szuverén hatalmát, s ezért tudván, hogy az igazi, élő hit mögött mindig ott rejtőzik az ő kiválasztó akarata, ennek a hangsúlyozására mi szeretjük a „szenteket” így is meghatározni: az Isten választottai. Hogy kik azok, csak Ő tartja nyilván csatlakozhatatlanul. Mi a hitnek a külső jelei: megvallása és gyümölcse után indulhatunk csak, és a mi látásunk mindig tévedhet.

„Hinni” ezeknek a hívőknek a „közösséget”, azt jelenti, amit a „hit” mindig jelent. Vagyis egyfelől felismerni egy titkot, amelyet Isten megjelentetett s amely különben sohasem volna felismerhető. S azután: feltenni erre a megismerésre az életünket.

Titok ez a „közösség” is. Mert a tapasztalati világ erről nem tanít meg bennünket, ott ez nem figyelhető meg és nem vizsgálható ki. Ellenkezőleg, a földi látás elé kerülő tények azt hirdetik, hogy ha a Krisztus hívei egy-egy kisebb-nagyobb csoportban „közösségben” élnek is, csak annál jobban elkülönülnek a többi csoportokban élőktől. S még egy-egy körön belül is felettébb kérdéses a „közösségük” valósága. Hát ha még hozzávesszük, hogy az Isten „szentjeinek” köre nem csak az éppen most e földön élő hívőket öleli fel, hanem azokat is, akik már megharcolták harcaikat és bevonultak az ő „nyugodalmukba”; sőt azokat is, akik még meg sem jelentek az élet harcterén, és csak az Istennek jövőt is átfogó tekintete ismeri őket. Azt a „közösséget”, amely mindezeket egybeöleli, mi a magunk bármily alapos kutatásával s bármily mélyenjáró gondolkozásunkkal sem ismerhetnénk meg soha. Hogy ilyen közösség van, azt csak onnan tudjuk, hogy Isten beszél róla. Titok ez, amelyről a kijelentés emeli fel a leplet. De ha az Isten ígéjében egyszer felragyog előttünk ez a tény, akkor tudjuk, hogy valóság: mindazok, akik Krisztuséi, elválaszthatatlanul egymáséi is. Egy szőlőtőn nőtt vesszők, egy csodálatos test tagjai, egy életből szétágazott család gyermekei. Ezt magunk előtt látni igaz valóságában – nem evilági lehetőség. Majd egy másik világban, a beteljesülés fényében ki fog bontakozni imádattal ámuló lelkünk előtt.

Erre a megnyilatkozott titokra feltenni az életünket, ez megint kettőt jelent: elfogadni a felénk nyújtott ajándékot, és meghajolni a hozzánk szóló parancs előtt.

Mi a „szentek közösségében” az az ajándék, amellyel hálás szívvel élnünk kell? Valami nagy és édes vigasztalás, ami nélkül keserves volna az életünk. Mert aki nem álmvilágban él, annak naponként gyötrődve kell tapasztalnia, hogy a legjobb igyekezet mellett is lehetetlen ebben a világban mindig és mindenben „közösségben” lennie azokkal, akikkel szeretne.

Vannak a kölcsönös meg nem értésnek és az összeütköző életérdekeknek olyan válaszfalai, amelyek előtt elakad a legőszintébb közösségkeresés is. Nemzet és nemzet között mély árkok húzódnak, – innen is, túlra is vannak Krisztusnak hívei. Egy-egy nemzetben belül is közös nevezőre nem hozható meggyőződésbeli ellentétek választják el őket. Ettől eltekintve is, mennyi osztály-, műveltségbeli, és sokszor személyes akadály tornyosul az igazi „közösség” útjába. Nem keresztyén lélek az, akinek mindez nem okoz naponként mély fájdalmat. Itt reá az orvosság: Isten megvigasztal azzal, hogy mindezeknek ellenére mégis egyek vagyunk, és ez az egység nem is marad örökre úgy elrejtve, ahogy most van; a jelen világnak ezek a tragikus válaszfalai és árkai csak múló bajok, s az utunk a felé a világ felé visz, ahol napfényre jó majd a „szentek egyessége”. Akik itt nem tudnak egymással kezet fogni, ott majd mégis az örök harmóniába olvadnak bele.

A parancs pedig, amely ezzel az ajándékkal együtt jár, világos. Akik egyek egymással, azok legyenek is egyek! De hiszen éppen most mondtuk, hogy a legjobb akarattal sem lehetünk! Igen, – vannak akadályok, amelyeknél el kell akadnom. De nem akadtam-e el s nem akadtunk-e el mindnyájan már jóval ezeken az akadályokon innen? Nagy-nagy darab utat lehet még megtenni! Sok-sok akadályt el tudunk hárítani! Vannak a „szentek egyességéből” folyó teendők, amelyeknek a megvalósulása rajtunk áll!

Csak figyelniük kell az igében megszólaló üzenetre és nem szabad egy pár perc múlva már elfelejtenünk: egy test vagyunk, egy lélek éltető erejével egybetartva, egy Fő uralma alatt. Aki ezt jól megjegyzi, más szemmel néz a hitben vele együvé tartozó testvérére, más lélekkel veszi annak örömet és baját, más gondolatokkal sáfárkodik a maga kísértéseivel. Mert tudja, hogy egy tagnak romlása és veresége az egész test kára, és egy tagnak megépülése és jó vitézkedése az egész testnek nyeresége.

Hogy az egységért való ez a reánk háruló felelősség mit jelent a múlttal és a jövővel szemben is, arra legyen elég csak egy szóval reámutatni. A mai hívek lanyhasága micsoda pusztítást végezhet a régiek áldott örökségében, és ugyanúgy milyen terhes örökség nyomorúságait vetheti a jövődöbeliek vállára! És viszont: hogy kivirulhat a jelen gondozása alatt a régiek magvetése és milyen gazdag gyümölcstermés fáit ültetheti el a jelen a jövő számára!

„Senki sem él önmagának” – ez elsősorban azt jelenti: „az Úrnak élünk”, de azt is jelenti, hogy egymásnak élünk.

„A barthi teológia.”

(Budapest, 1931. Február 24.)

gyorsírás után leírta: Rácz Endre

Sokszor panaszkodunk a mai idők miatt, az azonban bizonyos, hogy történelmi időket élünk a teológia világában is és ezek minket kiváltságoknak a tudatára ébreszthetnek. Olyan eseményeknek a szemtanúi lehetünk, amelyeknek kevés idő lehetett a tanúja.

A barthi teológiai irányzat nagyon nagy hatású. Nagyszámmal vannak pártolói, de sokan ellenzik is. Az egész 12 évnyi pályafutásra tekinthet vissza. Ennek az irányzatnak a megjelenése azt jelenti, hogy itt hosszú korszakok zárulnak le és egy új korszaknak az alapjai rakódnak le. Szükségtelen, hogy itt konkrét részleteket vegyünk sorra, de egyet feltétlenül ki kell emelni, és ez az irányzat eredete, gyökere. Ha gyökerét nézzük, akkor azt látjuk, hogy az nem az egyetemekről indul el, hanem a gyakorlati életnek kínos-verejtékes mezejéről.

Barth Károly egy kis svájci falu lelkipásztora volt, amikor átélte lelkének nagy vívódásait. Aránylag fiatal (csupán 2 évvel idősebb, mint én). Egész ifjú éveiben (állapotban) élte át tehát a teológia izgalmaival. A világháborúban ugyan nem vett részt, de mélységesen átérezte annak minden kínját és szegényét. Szinte elviselhetetlen problémává válik számára az, hogy hogyan lehet az Isten Igéjét hirdetni egy olyan világban, amelynek mind a négy sarka ég. Hogyan kerülhetett ebbe a helyzetbe a művelt Nyugat?

Ebben a világban előáll valaki, aki Isten igéjét hirdeti.

Ez volt az a gyakorlati, lelkiismereti szorongás, amiből ő megtalálta a kivezető utat. Megoldása pedig az volt, hogy az ember minden körülmények között hirdetheti az Isten Igéjét, ha az valóban az Isten Igéje. Az ember pedig nem egyéb, mint egy alávetett eszköz, semmi több. Az Isten az, aki szól, és Őt kell a világnak hallgatnia.

Az ő egész gondolatvilágát, amiből rendszere kiépült, az Ige teológiájának nevezhetjük a szónak pregnáns értelmében. Ige alatt pedig azt érti, amit maga Isten szól. Azt lehetne mondani, hogy az a jelentősége, hogy az egész protestáns teológiának ősi formái elvéből egy materiális elvet formált. Régebben az Igét úgy fogták fel, hogy az Ige, a Kijelentés, alapja a teológiának, és ezzel meg van adva a formális princípium. Barthnál a tartalom középpontjába kerül az Ige. Az Ige maga az Igazság. Hogy értendő ez?

Először is úgy, hogy negatív az Ige egyetemes ítélet az emberi világ felett. Az, hogy Isten szól az emberhez, azt jelenti, hogy nem az ember okoskodik ki az Istent, az embertől nem vezet út Istenhez. Ha Isten nem szól, akkor az elvetettségnak az abszolút síri csendje uralkodik. Az embernek semmi köze nem lehet az Istenhez, Isten maga jön az emberhez az Ő kijelentésében. Ő az Ige, éppen ezért ez involválja azt is, hogy minden út el van zárva az ember számára. Ez azonban azt is jelenti, hogy akármennyire is el van zárva az ember Istentől és akármilyen széles szakadék tátong is Isten és miközöttünk, Isten mégis utat talál az emberhez. Ebben a két tételben benne van a bűn és a kegyelem régi páli és reformátori gondolata.

Fontos, hogy ez nem két külön tétel, hanem egy és ugyanaz. Az isteni „nem” és „igen”. „Nem” az, amelyik egy nagy tilalmi zónát húz az Isten és ember között, és megfoszt attól, hogy az ember valaha is megközelítse az Istent. És az isteni „igen”, amely utat tör az emberhez. Ez a kettő nem külön adatik, hanem együtt. De amikor az ember a teológiát kezdi munkálni, akkor kezd külön válni.

Az Ige, úgy amint Isten mondja nekünk, az abszolút igazság, amelyben nincs ellentmondás, az töretlenül jön hozzánk, mihelyt azonban kezünkbe vesszük és elkezdjük teológiai vizsgálat tárgyává tenni, akkor rögtön ellentétbe kerül. Mi csak parancsolatokban tudjuk Istent felvenni. Innen a teológiának a „dialektika” elnevezése. Nem hangsúlyozhatjuk az isteni „igen”-t, ha nem hangsúlyozzuk az isteni „nem”-et. És ennek az elvnek végig kell húzódnia az egész teológián, mert amit Isten mond nekünk, az mindig annyira felette áll minden emberi elgondolásnak, hogy azt csak dialektikával lehet valamennyire is elmondani.

A barthi teológiát csak a német teológia talajába való beilleszkedés után tudjuk megérteni. Németország volt a színtere a nagy filozófiai vívódásoknak, ott mutatkoztak azok a kísértések, amelyek belekeverték a teológiát a modern zsákutkába, és amelyekből a barthi irányzat jelent egy határozott visszafordulást.

Fellépésekor az egész öt megelőző német teológiával szembe találja magát. Hogy miért, erre csak hosszú fejtegetés után tudnánk megfelelni! Röviden összefoglalva: egyrészt szembe találta magát a pietista-pszichologizmussal, másrészt a historizmussal. Mindkettő éppen ott mondott csődöt, ahol Barth fellép a maga üzenetével. Éppen azt mulasztották el, amit Barth hangsúlyoz, hogy a teológiában az embernek Istennel van dolga. Úgy a pszichologizmus, mint a historizmus, az Istenről az emberre fordította a maga figyelmét.

A pszichologizmusban, vagyis az emberi lélek világában kínálkozott egy talpalatnyi hely, ahol a teológia megállhatott, ez pedig az volt, hogy az emberi léleknek egy bizonyos mértékben meg van az a képessége, hogy vallásos tapasztalatait átélje, innen ígérkezett a lehetősége annak, hogy egy olyan teológiát építsünk fel, amely függetleníthető egyéb eljárások viharaitól. Így lett a kegyes ember kedélyvilágából teológiai gondolkodás.

A historicizmus a történelem lapjain látta azt a bázist, ami rendíthetetlen. A historicizmus mint történelmi adottságot szemléli a vallások életét, és így a keresztyénséget is. A historicizmus a keresztyénséget mint történelmi jelenséget tette kiinduló pontjává egy olyan munkának, amelytől remélte a teológia fellendülését.

A barthi felfogás szerint nem a kegyes lélek és nem a vallástörténelem a teológia bázisa, hanem az Isten Igéje. És ebből a tagadásból fakadt egy olyan kíméletlen kritika, amely a legtöbb ellenvetést válthatta ki Barth ellenfelei részéről. Ezek az éles viharok jótékony tisztító eredménnyel jártak és járnak.

Ez a vihar megmutatta, hogy mennyire lehetetlen eljutni úgy a kegyesség, mint a történelem útján az Istenhez. Az Isten egy egészen más dimenzióban van, hiába minden vallási zsenialitás, ez még nem visz közel az Istenhez. Az ember egyetemes bűnössége, ez a régi ortodox tudomány (tantétel), amely olyan alkalmatlanná vált a XIX. század teológiájának a számára, a barthi teológiában fundamentális jelentőségűvé vált. Nem arról van szó, hogy történelmi kritikával be lehet bizonyítani a bűneset történetét, hanem arról, hogy maga az Ige győz meg a bűnről, maga az Ige győz meg a kegyelemről.

A kegyelem és váltság olyan dolog, amit a természetes ész sohasem okoskodhat ki, mert Isten Igéje egy elzárt titok, mert Isten úgy szólt, hogy az ember azt nem fedezheti fel. Az Ige testet öltött Krisztusban, de úgy, hogy az emberek ezrei mentek el mellette és nem vették észre.

Amily mértékben kijelentés az Ige, olyan mértékben el is van rejtve és senki nem ismeri fel benne a kijelentést, csakis a Kijelentő által. Hogy amikor az Igének megismerése felvilágosít bennünket, Isten maga az alany, maga az, aki bennünk munkál.

Így kapja meg a váltság és kegyelem a maga egyensúlyozottságát, objektivitását. Az Ige, amikor megítél és amikor megigazít, kegyelmet hirdet, ha a megfeszített Krisztusban szól hozzánk, de nem Ige abban a pillanatban, ha nem Isten mondja. Éppen azért, mert a váltság

sohasem olyasvalami, ami emberileg megfogható és érzékelhető, itt kíméletlen hadat üzen mindenféle pietisztikus kegyességnek. Az újjászületett ember éppen olyan bűnös, mint az újjá nem született ember, a különbség a kettő között, hogy az egyiket igaznak mondja Isten, a másikat nem.

Az Ige és a Biblia kérdése.

Az Ige az Isten objektív kijelentése, úgy amint a testté lett Igében áll előttünk, akiről a Szentírás tesz bizonytságot. Ez nem merev biblicizmus. Ő különbséget tesz a Biblia, mint irodalmi mű, és a Biblia, mint Ige között. A Biblia lehet egyrészt, mint a lélek tápláló forrása, másrészt pedig mint emberi okmány.

A Biblia csak a hit előtt válik abszolút érvénnyel megszólaló Igévé, amelyikben Isten megfelel minden kérdésre, amellyel mi hiába birkózunk.

Az egyik oldalon tehát kritika alá esik a Biblia. Barth semmiféle vétót nem emel a kritika ellen, a tudományra bízva annak a megállapítását, hogy mit akar vizsgálni. A hívő nyugodtan nézhet a kritika elé, mert az ő részére a Biblia határozott és abszolút bizonyosság. Mi sem áll távolabb nála, mint a félénk meghúzódás a régi bástyák védelme alatt. Ebben benne foglaltatik az is, hogy Barthnak a biblicizmusa egészen más, mint az orthodoxiáé, neki nem a Biblia szavai kellene, hanem az, amit Isten mond. Nem okoskodik azon, hogy miért szól Isten éppen a Bibliában.

Milyen viszonyban van az Ige az étellel?

Az Ige messze túlról jön, de ha egyszer eljut hozzánk, hogyan reformál meg bennünket?

Mindezek a kérdések, különösen a megszentelődés kérdése, Barthnál válasz nélkül maradnak, mert ő megborzadt azoktól a veszedelmektől, amelyek ezen a ponton fenyegetik az emberi szubjektivizmust, annyira visszariad, hogy állandóan harcban áll ezzel a szubjektivizmussal.

Az újjászületett és megigazult ember bűnösségét hangsúlyozza. Azzal az étellel, amit kegyelemből kapunk, még nem lehet dicsekedni, még óriási a távolság. Csak azért vagyunk Istennek gyermekei, mert Isten megbocsát. Isten azt nézi, amit Ő tulajdonít nekünk.

Ennél a tételnél az a benyomásunk, mintha ő itt nem volna elég dialektikus?! Ez az a pont, ahol kritikát kell gyakorolnunk az ő irányzata felett, hogy vajon azonosíthatjuk-e őt a kálvinizmussal; mert hogy az ő egész irányzata abba a vágányba terelődik, amelyikben a kálvini keresztyénség gondolkozott, az nyilvánvaló.

Az Isten szuverenitása csendül itt meg újra hatalmasan, amely megdicsőíti magát és az Ő kegyelmét tárja fel; az Isten szuverenitása, amely a maga objektív uralmával kormányoz mindeneket.

Azonban minden kálvini vonása mellett ezen a ponton van egy megsebezhető helye.

??

Általában azonban megjegyezhetjük, hogy azok számára, akik nem sodródtak bele a német teológiába, ez nem hat a felfedezés újszerűségével. Akik kapcsolatban maradtak a kálvinizmus történelmi örökségével, azok bizonyos tekintetben felette állnak.

Van azonban egy nagy érdeme a barthi irányzatnak a kálvinizmusra vonatkozólag. Ő a kálvinizmus ellen nem hadakozik, de ugyanakkor észrevétlenül egy határozott támadás az ellen a kálvinizmus ellen, amelyik büszke az ő kálvinizmusára. Amikor Isten szól, akkor az előtt Kálvin János éppen olyan por és hamu, mint bárki más. Ha valaki a kálvinizmusra mint

valami magas oromra oda áll és annak eredményeivel dicsekszik, akkor a barthi irányzat azt a kemény igazságot próbálja megértetni vele, hogy ebben a világban nincs eredmény, nincs beérkezett teológia, itt csak alázatos vándoroknak van teológiája (homo viator), akik azt érzik, hogy milyen messze vannak még a céltól, akiknek egyetlen és legfőbb céljuk és eredményük: Soli Deo Gloria, azaz nem a kálvinizmusé a dicsőség, hanem Istené.

Természetesen ez az igazi kálvinizmus.

Vége.

A bibliai alap

(A keresztyén Ifjúsági Egyesületek vezetőkonferenciáján 1929. március 5-én.)

Minekutána az Isten sok rendben és sokféleképpen szólott hajdan az atyáknak a próféták által, ez utóbbi időkben szólott nekünk az Ő Fia által.” Zsidókhöz írt levél 1,1.

Az a feladatunk a konferencia mai reggeli áhítatában, hogy a keresztyén ifjúsági egyesületi munka bibliai alapjáról elmélkedjünk. A „párisi alap”, amely az egyesületi mozgalom elvi irányát megjelölte, gondot fordított arra, hogy miután meghatározta az ifjúsági keresztyén egyesületek lényegét abban, hogy olyan ifjak társulatai, akik Jézus Krisztusban, mint Urukban és Istenükben hisznek, mindjárt hozzáfűzze azt is: „a Szent Írások szerint”. Amíg ennek a jelentőségét vizsgáljuk, csengjen a fülünkbe a felolvasott vers. Nem akarunk most annak gazdagságába elmerülni. De maradjon a tudatunkban. Megkapóbb bizonyágtételt önmagáról alig találhatunk a Szent Írásban. És a „párisi alap” szövegezői biztosan egyetértének velünk, ha megkérdezhetnénk őket, abban, hogy a Szent Írás éppen azért mozdíthatatlan alapja az egyesületeink munkájának, mert benne azt kapjuk meg, amit Isten előbb „sok rendben és sokféleképpen a próféták által”, végezetül pedig „Fia által szólott”, – egyszerűen azért, mert Isten Igéje.

I.

Hadd mutassak rá mindenekelőtt arra, hogy ebben van egyesületi munkánknak a szilárd valóságalapja. A Szent Írás nem szobatudósok okoskodásából született meg. Nem valami szép elmélet össz foglalata. Hanem történeti okmány. Valósággal élt emberek valósággal megvívott küzdelmeiből nőtt ki. A próféták is, akik által „annakelőtte” megjelentette magát Isten, hús és vér emberek voltak, mint mi. A Fiú is, akiben „utoljára” megnyilatkozott, felvette a mi emberi természetünket, és lábaival ezt a földet tapodta, vérével ezt a földet öntözte. Isten szól ebben a könyvben hozzánk, de a tények nyelvén szól, amelyeket beleállított a mi reális világunkba. És mi ezért akarunk a „Szent Írások” szerint élni és dolgozni.

Ha programunkat magunk okoskodnánk ki, akármilyen zseniális elméből születne is meg, kétséges lehetne, hogy boldogulhatunk-e vele valóságos emberek világában. De a Szent Írások alapján bátran szemébe nézhetünk minden ilyen kétségnek. Vádolhatnak bennünket álmodozással. Óvhatnak bennünket attól, hogy ábrándok után fussunk. Hivatkozhatnak arra, hogy az emberi természet az, ami, és közelebből éppen az ifjúság természetében vannak adottságok, amelyekkel le kell számolni, és amelyek miatt lehetetlenség komolyan kitűzni a Krisztusban való életnek és a Krisztus országa megépítésének eszményeit. Mi minderre azt mondhatjuk, hogy nem a levegőben járunk, hanem a valóság kemény földjén. A Szent Írás ezen a földön élő emberek szívén át sarjadt ki; ugyanezen a talajon akarjuk mi ugyanazt a magot vetni, és aratásra megnövesztetni. Voltak már emberek, akik mindenüket elhagyva követték Őt. Miért ne legyenek ma is? Megbizonyult már Krisztusnak mindenkire elégséges hatalma a bibliai idők nemzetségében. Miért ne bizonyulhatna meg a mi nemzetségünkben is?

II.

A Szent Íráshoz való kötöttségünkben rejlik egyesületi munkánk egyházi alapja is. Azt valljuk ezzel, hogy nem hirdetünk semmilyen új Evangéliumot, hanem azt, amit már kétezer év óta ismer a világ. Nincsen semmilyen új szenzációs felfedezésünk, amellyel, mint csodaszerrel

meg akarnánk gyógyítani a hazánk, a társadalmunk, a kultúránk betegségeit. Csak komolyan akarjuk venni és alkalmazni akarjuk a magunk ifjúságára és azon keresztül a jövőre is, azt az orvosságot, amely ősidők óta rendelkezésükre áll az embereknek. Új utakra nem kalandozunk. Régi, ismerős forrásokra járunk. Nem igénylünk eredetiséget. Már jóval előttünk mások is sokan merítettek ebből a forrásból. Mi szerényen csatlakozunk hozzájuk, és nem akarunk mások lenni, mint – hozzájuk tartozók. Nem foglalhatjuk le magunknak azt, ami mondani- és adni valónk van a világnak. Jól tudjuk, hogy közös kincsünk mindazokkal, akik bármikor is, bárhol is e föld hátán Krisztus hívei voltak. Isten szólt az Ő Igéjében, s aki meghallotta az Ő szavát és elfogadta azt, az mind testvérünk, akinél mi nem akarhatunk különbek lenni.

Ami egyesületi munkánkban „modern”, az mind külsőség, keret, módszer. A lényege nem más, mint maga a keresztyénség. Egy ősi fának vagyunk csak egyik hajtása, amelyet Isten plántált bele e világba Krisztusban, amelynek zsenge szárát mártírok vére öntözte, amely megnőtt és kiterbélyesedett évszázadok viharaival dacolva, amely elágazhatott sokfelé, és egyes ágaiban meg is korhadhatott, újra meg is ifjodhatott, de egyugyanazon életet hordozza azért minden tagjában. Ennek az életnek a virágba borulását akarjuk mi is szolgálni, és ennek a gyümölcstermését akarjuk gazdagabbá tenni.

III.

A Szent Írás mellett való megállásunkban rejlik egyesületi munkánk határozottsága is. Ez adja meg az egésznek gerincét. A mai világban, amely úgy megrendült meggyőződéseiben és úgy kapkod mindenféle új bölcsesség után, abban van a mi munkánk ereje és győzelme, hogy mi tudjuk, kiben hiszünk, és ki után megyünk. A Szent Írásban Isten szólt és szól hozzánk, és nekünk nincs más dolgunk, mint meghallgatni, megérteni, és azután megcselekedni az Ő akaratát. Katonák vagyunk, akik parancs alatt állnak. Nehéz talán olykor-olykor ehhez a parancshoz tartanunk magunkat. Ellenkezik vele sok kívánságunk. Szeretnénk vele néha felelni. Erős egyszer-másszor a kísértés, hogy megszökjünk az uralma alól. Érvényesíteni akarjuk vele szemben a magunk független vélekedését és hajlamait. De aztán elszégyelljük magunkat. Mi hűséget esküdtünk az engedelmességre. Nem akarunk szökevények és árulók lenni. Betörjük magunkat a regula alá, és kemény hűséggel gyakoroljuk magunkat a betartásban.

A keresztyén ifjúnak ezt az öntudatos határozottságát meg kell irigyelnie még annak is, aki nem ért egyet vele. És a keresztyén ifjúsági mozgalomnak minden más ifjúsági üggyel szemben nagy fölénye az, hogy van Szent Írása, amelyben Isten szavát hallja és hallgatja.

IV.

Ugyanebben van végül egyesületi munkánk igazi értéke is. A Szent Írásban Isten szól, s azért az ilyen alapra felépített munka az örökkévalóságnak dolgozik. Ezért van az, hogy a Szent Íráshoz való megkötöttség nem rabság, s az iránta való engedelmisség fegyelme nem tördeli le szabadságunk szárnyait. Nem értették meg a Szent Írásról való bizonyágtételünket azok, akik sajnálják miatta a függetlenségünket, s akik azért nem csatlakoznak hozzánk, mert ők nem akarják kiszolgáltatni a gondolkozásuk és életük önállóságát. Zsarnokságnak éreznénk mi is minden olyan fegyelmet, amely emberek szolgálatába akarná hajtani a lelkünket, – és nem tűrnénk egy pillanatig sem. De éppen arról van szó, hogy a Szent Írásban nem emberek szavát halljuk, hanem Istenét, s amikor előtte meghajlunk, akkor nem alacsonyítjuk le magunkat senki emberfia előtti hódolatra, hanem Az előtt borulunk le, aki előtt mindenek porba kell, hogy hulljanak. Még azt sem emberek véleményére valljuk, hogy a Szent Írás Isten szava. Istennek nincs arra szüksége, hogy emberek kezeskedjenek az Ő beszédéért. A

Szent Írás által, amint Luther szerette mondani: „Isten beszéli bele a mi szívünkbe az Ő Igéjét”. Vagy amint Kálvin János mondta: „az Isten beszéde olyan, mint a fény sugárzása: önmagának a bizonyossága.” A Szent Írásban úgy találkozunk Istennel, hogy az, életünknek a legmélyebb bizonyossága és legfelségesebb tapasztalata. És erre a találkozásra szeretnénk elsegíteni mennél több ifjú testvérünket. Sem mi nem fogjuk elfelejteni ezért sohasem az egyesületi munkában nyert áldásokat, sem mások nem fogják soha meghálálni tudni baráti szolgálatunkat, amelyet egyesületeink által nyújtottunk nekik.

A Szent Írás nélkül is lehetne talán élénk egyesületi munkát végezni. Hiszen csak egy néhány friss, agilis, lelkes fiatal embernek kell összefognia. Hamar kész a munkaprogram és megpezsztül a lázas tevékenység. De mi marad belőle? Elszállnak az ifjúság évei. Kivénülnek a fáradhatatlan tagok. És a végén visznek magukkal néhány kedves emléket, egy maroknyi színes kavicsot, amivel nem sokra mennek későbbi életük küzdelmeiben. De ha a Szent Írás az ifjúsági egyesület alapja, és munkája által Isten szavát értették meg a tagjai: biztos, hogy őszülő fejjel is áldani fogják az egyesületben eltöltött évek emlékeit. Az életük kiapadhatatlan erőforrását köszönhetik neki.

Keresztyén ember előtt a világ minden régi és új csodája elhalványodik annak a legnagyobb csodának a fényében, hogy Isten szólt, hogy van Szent Írás. Keresztyén ifjú számára csak még egy ehhez fogható csoda van: az, hogy Isten a Szent Írás által őhozza éppen ifjúságában szól, és ő társaival együtt felfoghatja, és közös munkában tovább adhatja Isten beszédét.

A BÖLCSEK

Kevesen voltak. Kivételek voltak. Nem úgy, mint a pásztorok, akik „mind” elmentek a Gyermeket megnézni, és neki tisztességet tenni, – legalább Betlehem határából, de éppúgy elmentek volna bármely más helység határából is. A bölcsek fölött ritkán nyílik meg az ég boltozata. De a karácsonyi történetet rendező isteni Kéz úgy intézte, hogy mutatóba a bölcsek közül is jussanak néhányan Betlehembe. Közülük is olyanok – mások nem is lehettek, – akik tudásukkal, szellemi fölényükkel, s ennek alapján bírt vezető állásukkal össze tudták egyeztetni az egyszerű, gyermeki lélek fogékonyságát és engedelmességét. A többiek, ha már megjelent volna nekik az égi jel, beérték volna azzal, hogy elkészítik róla a feljegyzéseiket és napirendre térnek fölötte. De ezeket megragadta és kizökkentette megszokott életükből a csillag. S a többiek ezerszer abbahagyták volna a fárasztó vándorlást, és számtalan érvet találtak volna arra, hogy hiábavaló a további kutatás. De ezek mentek-mentek a csillag után, míg le nem borulhattak a Király előtt, aki megszületett. Igen, lehet a „bölcseknek” is Karácsonyuk.

A GYERMEK

Nem olyan-e karácsony táján az emberiség – már tudniillik az a nagy része, amelyik a karácsonyt megünnepli, – mintha valami szent révületben volna? Mintha kicserélték volna rövid időre a lelkét, más irányban járnak a gondolatai, más alaphangra hangolódnak át az érzései. Mintha bűvölet alatt tartaná valami, ami ilyenkor nagy, kollektív vízióban kivilágosodnék előtte, hogy aztán szétfoszolva szeme elől ott hagyja felébredten, régi valójában, régi világában.

Micsoda látomás ez, amely ebbe a karácsonyi megszállottságba ejti az emberek millióit? Nagyon egyszerű kép: egy újszülött gyermek, amint édesanyja ölében nyugszik, vagy szegényes bölcsőjében, a jobb híján erre használt jászolban pihen. Nincs rajta semmi kápráztató és különleges. Egészen olyan, mint a többi csöppség, aki naponként száz meg száz helyen közénk érkezik, hogy részese legyen az embersorsnak. Egészen olyan, amilyenek mi is voltunk, amikor elindultunk erre a rögzös pályára. Hű képe az embernek a maga gyöngeségében, korlátozottságában, esendőségében. Hiszen az a mi bajunk, hogy amióta csecsemőkorunkból felnőtünk, elhitettük magunkkal, hogy nagyok, erősek, urak vagyunk. Pedig embervoltunk legmélyebb igazsága az, ami akkor, csecsemőkorunkban még olyan világosan meglátszott rajtunk: törékenyek és erőtlének vagyunk, pislogó mécsesek vagyunk, amelyek magukban mit sem számítanak a lét nagy óceánjában.

Egyszerű kisdéd az, aki a látomás középpontjában megjelenik. Nem szól a szája csodás bölcsességet, keze intésére nem történnek hajmeresztő csodák, amint más csodás újszülöttekről szóló legendákban. Alszik és szopja anyja emlőit, majd elkezd gügyögni; eljön az ideje első ügyefogyott lépegetésének és csak édesanyja előtt érthető első megszólalásainak. Fel fog aztán növekedni, testben-lélekben fejlődve. Fog fáradozni és küszködni, örülni és szenvedni, egyszóval: végig fogja élni a mi életünket, egészen végig a halálnak rejtelmes végállomásáig. Ahogy a karácsonyi látomásban szemléljük, máris tudjuk: kicsi testvérünk, hús a mi húsunkból, csont a mi csontunkból; anyaszülte ember, és osztályostársunk életünk minden terhének hordozásában.

Ez mégsem minden. Mert akkor miért bilincselné le tekintetünket éppen ez az egy gyermek annyi millió más közül? A látomásban, melyben megjelenik nekünk, valami titokzatos fény sugárzik körülötte, amelyet festők ecsete nem érzékeltethet, akármilyen művészettel próbálja is vászonra rögzíteni a képét, és valami rejtelmes zsongás terjed körülötte, mit sem költők szava, sem a zene hangjai nem tudnak visszaadni, bárhogy igyekeznének is hű visszhangjává lenni. Csak a térdreboruló ember szíve tudja felfogni, és tud eltelni vele. És ő is csak dadogva tud róla beszélni, ha másnak hírül adja. Mert ki tudná elmondani: mit látott és mit hallott, amikor Istennel találkozott? Ebben a Gyermekben Ő van jelen miközöttünk!

Ezért hányódik a szívünk a két ellentét között. Megindult gyengédséggel köszöntjük a Testvért a kisdédben. És semmivé zsugorodva borulunk le az Úrnak fensége előtt, aki benne megjelent. Nyájas fölénytel hajolunk a nagy emberi család újszülöttje fölé, – mi már tudjuk: mi az élet, amelybe ő is megérkezett, hogy csatlakozzék hozzánk. És szent borzongással fedjük el az arcunkat, mint a mennyei angyalok is, akik nem merik szemüket az Örökkévalónak dicsőséges orcájára emelni.

Ami lelkünket ebben a látomásban lenyűgözi, éppen ennek az ellentétnek az egybeolvadása. Mi lehetne egymást végzetesebben kizáró ellentét, mint Isten és az ember, úgy, amint ebben a Gyermekben szemlélhető? Végtelen hatalom és teljes gyengédség? Örökkévalóság és hamar

ellobbanó életlángocska? Imádandó fenség és szánandó törekenység? És ez a Gyermekek mégis mindkettő egyben?

Naponként ezer veszélytől fenyegetett és szüntelen szakadékok szélén járó emberélet az, ami itt elindul. És mégis, ez a halálra szánt áldozat egyben az ég és föld Mindenható Ura, aki előtt – ha minden világok összeesküdnének is ellene, – egyszer le kell borulnia mindenkinek. Földi hatalmasságok lába alatt remeghet a világ ideig-óráig. Magukra ölthetik a legyőzhetetlenségnek és megfellebbezhetetlenségnek a koronáját egész világrészek igába hajtott népei felett. De hol lesznek, amikor elhangzik majd az utolsó szó, – ennek az újszülött Gyermekeknek a szava?

És ez a mindenkinek felett való fenség és hatalom, amely előtt porszemek a hegyek tömegei, és játékszerek a világtörténelem félelmetes nagyságai, mégis ugyanaz, mint a látomásunkban szelíden ránkmosolygó Gyermekek. Erejével nem törve-zúzva, taposva-égetve jön köznök, hanem úgy, hogy magára ölti a mi törekenységünket. Fenségének fényét nem úgy ragyogtatja fel, hogy belevakuljunk, hanem jóságosan elrejtje ennek az újszülött kisednek a képe mögé, hogy nézhessük, láthassuk, és szemünk hozzáiskolázódjék. Nem, Isten nem térdre kényszerítő és megsemmisítő dicsőségben jön elénk, hanem ajtónkon bezörgető, alázatos vendégként.

A „HÁRMAS TISZTSÉG” BELSŐ RENDJE

(A Coetus Theologorum dunamelléki tagozatának 1943. január 22-i összejövetelén tartott előadás)

I.

A református teológiai gondolkozásnak eleitől fogva egyik jellemző vonása volt az, hogy Krisztus megváltói működését a „hármasság” tanában, az Ő prófétai, főpapi és királyi tisztségeinek címe alatt szerette kifejezni. Ezzel Kálvin nyomdokait követte. De a „hármasság” tana olyan alkalmas keretnek bizonyult a Megváltóról az Ige alapján elmondandók összefoglalására és áttekinthető csoportosítására, hogy Kálvin után egy évszázaddal már a lutheri teológusoknál is elfogadásra talált, s azóta az egész protestáns teológiai gondolkozás közkincsévé vált. (Sőt még a Catechismus Romanus is átvette a Credo magyarázata során „Krisztus” név értelmezésénél (I.III,7.) és ennek nyomán több jeles római katolikus dogmatikus is felhasználta.) Institutiójának első (1536-i) kiadásában még maga Kálvin sem használta. Az Apostoli Hitvallás tárgyalása során a „Krisztus-Felkent” cím értelmezésében itt még csak az Ő „királlyá” és „pappá” való felszenteléséről beszél. A „kettős tisztségek” ezzel a gondolatával Luthernél gyakran szereplő gondolatot vesz át. Luther viszont a középkoron át egészen az ókori keresztyén írókig folytonosságban visszanyúló ősi hagyományok nyomdokaiiban jár ezzel. (Lásd: Karl Müller, Jesu Christi dreifaches Amt. PRE VIII. 734.) Van ugyan rá példa már az ókorban is, hogy a prófétaság, királyság és főpapság három ótestamentumi teokratikus tisztségének a felsorolása szolgál annak szemléltetéséül, hogy Krisztusban minden megvan, amire híveinek szükségük lehet. (Eusebius, Hist. eccl. I,3.) De általánossá ez az elgondolás nem vált, annak ellenére sem, hogy már (az ótestamentumi adatok alapján kialakult) bizonyos zsidó hagyományok is adhattak volna erre ösztönzést. (A szóbanforgó három tisztség bizonyos összefogásai előfordulnak pl. Josephusnál és Philonál is. Lásd: Müller i. h. 734.) Az Institutio első megjelenése után csak majdnem tíz évvel, 1545-ben kiadott Genfi Kátéjában jelentkezik Kálvinnál a „hármasság” tana, („Krisztus neve három tiszteet foglal magában, amelyeket az Atya a Fiúra azért bízott, hogy azok gyümölcsét és hatását övéire átszármaztassa.” – A Genfi egyház kátéja. Ford. Czeglédy Sándor. 11. s. köv.) és innen természetesen átmege az Institutio ezutáni kiadásai is úgy, hogy annak 1559-i végleges szövegében is ennek kereteiben kapjuk meg Krisztus megváltói munkájának a kifejtését. Kálvinnak itt előadott gondolatait sűríti össze aztán a Heidelbergi Káté a 31. kérdésére („Miért nevezzük Őt Krisztusnak, azaz Felkentnek?”) adott feleletében: „Őt az Atya Isten rendelte és a Szent Lélekkel felkente a mi legfőbb prófétánkká és tanítónkká, aki Istennek titkos tanácsát és akaratát a mi váltságunk felől tökéletesen kijelentette; továbbá egyetlen főpapunkká, aki minket testének egyetlenegy áldozatával megváltott és az Atya Isten előtt könyörgésével szüntelenül közbenjár értünk; és örökkévaló királyunkká, aki minket Igéjével és Lelkével kormányoz, és a szerzett váltságban oltalmaz és megtart.” Főképpen ennek a Káténak nemzedékek lelkét formáló szolgálatai révén lett azután uralkodóvá a munus triplex tana a református teológiai gondolkozásban.

Hogy milyen termékeny ösztönzések rejlettek ebben a tanításban, az kitűnik mindjárt a Heidelbergi Káté következő kérdésénél, a 32.-nél. („Miért hívnak téged keresztyénnek?”) Itt a Christus név analógiájára értelmezi a Káté a Christianus nevet is, és felmutatja a hívő emberben, mint Krisztus „felkenetése részesében” is megtalálható hármasság, ugyancsak prófétai, papi és királyi tisztséget. (Ha nem nevezi is így néven, de félreérthetetlenül ez a szavainak az értelme.) Innen aztán könnyen adódott a „hármasság” gondolatának két további területre való átvitele is. A megváltás, amelyet a hívő ember elnyer, nem lévén más, mint a bűn által megrontott eredeti teremtetési rendnek a helyreállítása, a hívő ember „hármasságában” is olyasmi újul ki, ami a status integritatis-ban is rendeltetése volt már az embernek. Így használhatta fel a református skolasztika a „hármasság” tanát a maga teológiai

antropológiájának alapvázául is. (Lásd az idevonatkozó hagyományos református tanítás népszerű kifejtését a Kálvin János Társaság 1937. évi konferenciájának előadásaiban „Az egyetemes papság lényege és jelentősége” c. kiadványban. (különösen: Dr. Sebestyén Jenő, Az egyetemes papság lényege.) Másfelől átvihető volt a „hármasszentség” gondolata az ekkleziológia területére is. Az egyház „Krisztus teste” lévén, az Ő szentségeinek a vetülete felmutatható az egyház életfunkcióiban is. (Az egyházi szentségek rendszerének ezen az alapon való szokásos indoklását (próféta: igehirdetők; király: presbiter; főpap: diakonusok) lásd pl. Joó Sándor, A református diakonátus. 17-18.)

De ezek csak érdekes mellékhatások. Nem ezekben van a „hármasszentség” tanának igazi jelentősége, hanem szoteriológiai használhatóságában. „Ebben a három szentségben Krisztus megváltó és megengesztelő munkássága tökéletesen benne foglaltatik” – mondja sokakkal egyetértően Schleiermacher is. Éspedig úgy foglaltatik benne, hogy – amint Van Oosterzee mondja – a három szentség „egyike sem hiányozhat, sem nem pótolható valami mással”, mert „aki ezek közül a szentségek közül csak egyet vagy kettőt akarna érvényben hagyni a többiek mellőzésével, megcsónkítaná az Evangélium gazdagságát, és egyoldalúságokba esne, ha ugyan nem tévedne el egészen is.” Hogy az ilyen méltató szavak nem túlzottak, azt legjobban a „hármasszentség” tanának az egész protestáns teológia világában való elterjedése mutatja. A lutheri teológia körében támadt ugyan erős ellenzéke is, de annak kritikája voltaképpen csak a tannak exegetikai megalapozását érintette, s ezért szisztematikai megbecsültetésének nem árthatott. A Szentírás szóhasználata alapján nem lehet a „Krisztus=Messias” címbe ilyen sokoldalú jelentést belemagyarázni!” – mondta pl. Ernesti, a 18. századbeli lutheránus teológus, ennek a kritikának a megszólaltatója. Azonban a „hármasszentség” tanának az értéke nem attól függ, hogy milyen híven követi terminológiája egyes bibliai kifejezéseknek a Kijelentés történetében nyomon követhető jelentését, hanem attól, hogy teljes és áttekinthető összefoglalását tudja-e adni annak, amit Krisztus megváltó munkájára vonatkozólag – akármilyen kifejezésekbe öltöztetve is – a Kijelentés tartalma ad elénk. Ha ez a szisztematikai feladat a „Krisztus = Messias” főcím alá foglalt „prófétai”, „főpapi” és „királyi” szentségek címei alatt oldható meg, akkor ebben megbecsülendő előnyként megvan még az a többlet is, hogy egyúttal kifejezésre jut a Kijelentés történetének szerves egysége és folytonossága is, mert hiszen, íme, Krisztusban az teljesedett be, amit az Istennek az emberekhez való viszonyában már az Ótestamentum idején kialakult bizonyos szentségek funkciói is előre kiabrázoltak a maguk módján. De a Krisztus „hármasszentsége” és az ótestamentumi szentségek tartalma között fennálló korrespondencia ügyis csak „többé-kevésbé” viszonylagosan vihető keresztül, mert az „árnyék” mindig elmosódottabb körvonalú, mint a „valóság”. Ezért exegetikai nehézségek nem is állhatták útját a „hármasszentség” tana elterjedésének. Ha pedig a 19. és 20. század protestáns teológiájának a történetében továbbfigyelve ennek a tannak a sorsát – ami most nem lehet feladatunk, – mégis találunk példákat arra, hogy egy-egy jelentős dogmatikus idegenkedik a „hármasszentség” gondolatától, vagy egyenesen szembe is helyezkedik vele, akkor mindig megállapítható: a hiba az illető dogmatikusban van; megcsónkítva és elferdítve adja vissza azt a képet, amelyet az Ige tár elénk, és ezért nem alkalmas keret számára a „hármasszentség” tana, hogy abba foglalja bele mondanivalóját. Egyszóval: négy évszázad teológiai története is amellet tanúskodik, hogy a „hármasszentség” tana lényegében véve benne rejlik magában az Igében: az maga tünteti fel Krisztus megváltó művét olyannak, amilyennek ez a tanítás, hű tolmácsként, lefordítja a teológiai gondolkodás nyelvére.

A túlzásba esés veszélyétől nem félve, egyenesen azt állapíthatjuk meg, hogy az Ige Krisztusról szóló gazdag bizonyágtételének olyan, egy marokra fogott, világos és teljes összegezésével van dolgunk a „hármasszentség” tanában, amilyenhez hasonlót a keresztyén gondolkodás történetében csak egyet találunk még, éspedig az ókori egyház christológiai dogmájában. Érdekes is az ókori egyháznak és a reformáció korának ezt a két summázó bizonyágtételét egymás mellé állítva szemügyre venni. Az egyház két nagy életfázisa

tükröződik bennük. Az előbbire az a klasszikus görög szellem nyomta rá a maga bélyegét, amely mindenben a statikus szerkezetet igyekezett világosan meglátni. Krisztusról számot adva magának, ez a lelkeség azt vizsgálta: milyen lényeges mozzanatok rögzíthetők meg az Ő személyének titkában, és milyen viszonyban vannak ezek egymással? Az eredmény az efézusi és kalcedoni hitvallásokban foglalt tanban áll előttünk: A Krisztus „kettős természetéről” szóló tanban. „Valósággal Isten- valósággal ember”, de a „két természet” „elegyítetlenül, elválaszthatatlanul, osztatlanul és elkülönítetlenül” egy személynek az egységében. Nem a tárgyát hűvös fölényel boncolgató intellektualizmus okoskodása szólal meg ebben a dogmában, hanem a Kijelentés titkára hódolatteljesen visszafelelő hit. Az ókori keresztyén lélek részéről ez éppen olyan egzisztenciális válaszdadás volt az Ige szavára, mint amilyen életbevágó dolog mindig az Igétől megszólított ember visszafelelő bizonyágtétele. Azonban ugyanez a bizonyágtétel átplántálva az ókor elmúltával kialakuló nyugati keresztyénség éghajlata alá, ott már könnyen válhatott merő spekulációvá. Ott már másfajta lelkeség volt kibontakozóban: az, amelyik a létnek a dinamikájára érzékeny mindenekfelett. A nyugati keresztyénség is természetesen átvette az ókori hitvallásoknak a theanthropos-ról szóló hitvallását, de már a 10. században ezt kérdezi Anselmus: „Cur Deus homo?” A strukturális szemlélet helyébe a funkcionális érdeklődés kezd jelentkezni. És mire eljön a reformáció ideje, annak a hittudata már egészen ezt a bélyeget viseli magán. Melanchton sokszor idézett szavaiban nyer ez az új szemléleti mód kiélezett kifejezést: „Hoc est Christum cognoscere: beneficia ejus cognoscere.” Szinte az a látszat támad, mintha a régi christologiai dogma fejtegetéseitől akarna óvni ezzel, pedig csak azok ellen emeli fel szavát, akik annál elakadnak, és nem veszik észre, hogy meddő spekuláció a Krisztus „kettős természetének” fejtegetése, ha nem tudjuk és nem az az uralkodó szempont számunkra: „in quem usum”, vagyis milyen szolgálat és milyen eredmények érdekében történt Istennek emberrélétele Krisztusban. (Azoknak az újkori teológusoknak súlyos félreértésével, akik a fentemlített látszat alapján Melanchtonban és általában a reformátorokban igazolását vélték megtalálhatni a régi christologiai dogmától való saját elfordulásuknak, alaposan leszámol Barth, Die Kirchliche Dogmatik I.1. 435. skk.) Az egész reformáció érdeklődésének középpontjában már nem a „persona Christi”, hanem az „opus Christi” kérdései állnak. Ha az újkoreleji lelket erőteljesen megragadta az Ige – és reformáció azért volt, mert éppen ez történt meg, – akkor ez a lélek legmélyebb rezonálásában arról kellett, hogy bizonyágot tegyen: mit köszönhet Krisztusnak; milyen kérdések megoldását nyerte el Őbenne; milyen elvégzett „munkájáért” hisz Őbenne? Ez a funkcionális jellegű bizonyágtétel találta meg a maga adekvát kifejezőmódját a „hármassztségség” tanában.

Ha alábbi fejtegetéseink jó nyomon járnak, akkor meg nem is csak ilyen tanulságos szembesítésben lehet egymás mellé állítani a christologiai dogmát és a „hármassztségség” tanát, hanem az utóbbit egyenesen az előbbi örököséként foghatjuk fel. Benne valójában a Kijelentésnek ugyanaz a tartalma visszhangzik, mint amabban, csak egy más korszak lelki világában; más színezetű, teltebb hangú bizonyágtétel formájában. De ennek megvilágítása és igazolása majd csak az alábbiakból adódik.

II.

Azonban mennél jobban kidomborodik előttünk a „hármassztségség” tanának a jelentősége, annál inkább szemet kell, hogy szúrjon egy vele kapcsolatban megfigyelhető fogyatékoság. Ha a Krisztus megváltó műve olyan jól összefoglalható az Ő prófétai, főpapi és királyi küldetésének hármass keretébe, akkor lehetetlen fel nem merülnie annak a kérdésnek: milyen összefüggésben áll egymással ez a három sztségség? A „hármassztségség” e belső rendjéből világlna ki igazán: miért bomlik Krisztus megváltó munkája erre a három elemre, és miért van benne abban egészen? Ez adná meg voltaképpen az egész tannak végső szisztematikai igazolását. E tekintetben azonban meg kell állapítanunk: homály és zavar uralkodik. Egyes

teológusoknál egyáltalán nem merül fel a belső rendnek ez a kérdése; másoknál viszont, akik felvetik, olyan feleletet kapunk rá, amely talán nagyon érdekes és tanulságos, de vagy hiányos, vagy nem lévén eléggé megalapozva az Igéből, nem meggyőző erejű, és ezért megmarad egyéni elgondolásnak, mely általánosan elfogadottá nem tud válni.

Kálvin maga sem néz szemébe a „hármassztségség” belső viszonylatai kérdésének. Ezt egyfelől mélyen fájlalhatjuk, mert hiszen feltehető, hogy ha foglalkozott volna vele, olyan megvilágításba helyezte volna, hogy évszázadok óta ugyanolyan hálás tanítványok követték volna őt ebben a tekintetben is, mint a „hármassztségség” tanának a dolgában általában. Másfelől van azonban ebben a hiányban egy nevezetes előny is. Az, hogy a „hármassztségség” tana Kálvinnál bekövetkezett és évszázadokra utat mutató jelentkezésénél nélkülözi a behatóbb rendszeres feldolgozást, és Kálvin a három sztségség egymásutáni kifejtésével beérve meg sem kísérli a közöttük lévő viszonylatok tisztázásával valamilyen konstrukcióban való egybeépítésüket, szintén annak az erőteljes bizonyosága, hogy ez a tan nem henye spekulációból született meg, hanem egyszerűen az Ige szavának alázatos utánamondásaként alakult ki. Mindig is az lesz ennek a tannak (mint minden, az igazság igényével fellépő teológiai tanításnak), az erőssége, hogy nem valamilyen felállított tételből deduktív okoskodás útján leszármaztatott elemekből szerkesztődik össze, hanem magának az Igének a rész-adatai mintegy induktíve vezetnek rá bennünket a megfogalmazására.

De ez a „biblicitás” nem válhat „biblicizmussá”. Nem érhetjük be azzal, hogy egyszerűen összegyűjtjük és bizonyos címszavak szerint elrendezzük az Ige rész-adatait. A teológiának azért van jogosultsága, mert az Igének megvan a maga belső logikája. Ennek a szálait feltárni is fontos és szent feladat az Ige egyre tisztább megértésének az érdekében. És ezért a Kálvin által nem érintett kérdés, a „hármassztségség” belső rendjének a kérdése eleitől fogva várta tisztázását.

Annyi mindenesetre világosan állt a „hármassztségség” minden fejtegetője előtt, hogy ebben nem három párhuzamosan, de egymástól különállóan végbemenő funkcióról van szó, amelyeknek az összegzése adná Krisztus megváltó művét a maga egészében. Ez a mű részekre nem bontható egység. A Próféta, a Főpap, a Király ugyanaz az egy Krisztus, az Isten ugyanazon Szent Lelkével munkásságára felavatott Felkent. Csak megváltó munkásságának gazdag tartalmánál fogva szükséges az, hogy más-más oldaláról külön is megtekintsük, és ebből adódik a Krisztus „hármassztségsége”. (Ezért is szerencsés a közkeletű terminus, amely nem „három sztségségről”, hanem csak egyről beszél, amely mégis „hármassnak” nevezhető.) De minden egyes sztségségben valahogyan benne foglaltatik (csak egy bizonyos oldaláról nézve) az egész megváltás műve. (Müller i.h. 741. a következő szabályt állítja fel: „Arra kell ügyelni (a „hármassztségség” tárgyalásánál), hogy a maga legsajátosabb körén kívül legyen minden sztségségnek mindkét irányban a másik két sztségséggel közös területe is úgy, hogy bizonyos funkciók más-más szempontból nézve két, sőt esetleg mindhárom sztségség címe alá is foglalhatók legyenek.” Ez inkább csak a határok elmosódottságát és ezzel az egész tannak a homályosságát vonná maga után. A szóbanforgó érdeket az biztosítja, ha a legélesebb elhatárolás mellett is kitűnik, hogy valahogyan minden sztségségen átvilágít a másik kettő is.)

Észrevétlenül is ez ellen az egység ellen vétettek azok az első kísérletek, amelyek a „hármassztségség” belső rendjét bizonyos (az örökkévalóságba is átnyúló) időrendi egymásutánban vélték feltűntethetni. Eszerint prófétai sztsét Krisztus az Ő földi életében végzett tanításával és csodatételeivel fejtette ki. Erre következett főpapi áldozathozatala az Ő kereszthalálában. És végül királyi sztsét az Ő mennyei dicsőségében gyakorolja, amelybe feltámadásán át vezetett útja. Ez nyilván azt jelentené, hogy a Krisztus pályájának egyes szakaszaira elosztván a sztségségeket, minden szakaszon belül csak egy-egy sztségségének a fényében szemlélhetnénk Őt, a másik kettőtől pedig ugyanott megfosztanánk.

Felül is kerekedett ezért a református ortodoxiában nemsokára a „hármassztségségnek” egy olyan szemlélete, amely a „status humilitatis” és a „status exaltationis” mindkét területén

végigvezeti mind a három tisztséget. A két „status” így mintegy hosszsmetszetét adja Krisztus pályafutásának, a három tisztség pedig mintegy a (mindvégig azonos) keresztmetszetét adja munkásságának. (Wolleb (1626) és Alsted (1630) ilyen értelmű felfogásával lényegében megegyezően Wendelin (1656) sematikus táblázatban is szemlélteti ezeket az összefüggéseket. Lásd: Müller i. h. 735- 736.) – Coccejus (+1669), az ő föderális teológiájának erős üdvtörténeti beállítottságánál fogva egészen érthetően, az említett sorrendi kifejtésben is fontosnak tartja ugyan felsorakoztatni a három tisztséget, de csak „ex ordine manifestationis”, vagyis az ember felé való megnyilvánulásuk szempontjából, azonban ettől megkülönbözteti a három tisztség tárgyi összefüggésének a rendjét. Ez utóbbi szempontból első helyen áll a főpapi tisztség, amelynek révén Krisztus – már az örökkévalóságban vállalt „kezességével” – „megszerezte népét”; ezen alapszik másodsorban királyi tisztsége, amely által népét a maga „ismeretére és szeretetére elvezeti”. („Hic ordo sic patet, Primum est, quo acquiritur populus; secundum, quo habetur acquisitus; tertium, quo ad cognitionem et amorem regis perducitur...” Idézi Müller i. h. 736. – Lásd: ugyanott a „hármass tisztség” tanának a református ortodoxia körében való egész történetét rövid összefoglalásban.) Hasonló a helyzet pl. az egy nemzedékkel későbbi Heideggernél is (+1698), aki megkülönbözteti egyfelől az „ordo executionist”: a próféta – főpap – király sorrendjét (bár ezzel kapcsolatban is hangsúlyozza, hogy nem az egyik tisztségből a másikba való átlépésről van szó, mert a három mindig együtt alkotja Krisztus küldetését), – másfelől pedig az „ordo intentionist”, amely az előbbivel teljesen „contrarius”. Az utóbbi szerint a királyság az elsődleges mozzanat; ennek, mint céljának áll szolgálatában a főpapi tisztség; és harmadsorban következik a próféta, amelynek feladata az előbbieken való hitre elvezetni az embereket. (Heidegger, Corpus theologiae XIX. 27. (Idézi Heppe-Bizer, Die Dogmatik der evangelisch-reformierten Kirche 366.)

Amint látható, az utóbb idézett két teológusnál már helyesen van felvetve a kérdés. Azonban a megoldása nem kielégítő. Coccejus konstrukciójában nyilván helyes mozzanat az, hogy az „acquisition populi”, tehát a főpapi tisztség, amelynek révén ez történik, előfeltétele a másik két tisztségnek. De az utóbbiak közötti viszony már tisztázatlan. Ahhoz képest, hogy Krisztus, mint Király „bíra” az ő népét, milyen többletet jelent az, hogy mint Próféta, elvezeti ezt a népet Királyának „ismeretére és szeretetére”? Éppúgy meg is lehetne fordítani a sorrendet: azon, hogy mint próféta, elvezeti az embereket az ő „ismeretére és szeretetére”, alapszik királyi uralma, amellyel „bíra” őket. – Heidegger konstrukciójában is megvan ugyanaz a helyes látás, hogy a királyi tisztség feltételezi a főpapit: a „néki adott sok atyafit” csak úgy vezérelheti el Krisztus az „örök dicsőségre”, hogy előbb főpapi tisztsége révén biztosítja „megigazulásukat” (justitiam parat). Az nem jelent ezen a ponton lényegbeli különbséget Coccejus és Heidegger között, hogy az előbbi (az előfeltételek felé, vagyis visszafelé tekintve) a főpapságot látja első helyen állónak, az utóbbi pedig (az intentio irányában, tehát előre tekintve) a királyságnak juttatja az elsőséget. Ez csak a nézőpont megválasztásának a kérdése. Ellenben Heideggernél is zavar támad a próféta tisztségnek a rendbe való beillesztése körül. Ennek a tisztségnek a dolga szerinte a (nyilván a királyi és főpapi tisztség által biztosított) „justitia, salus et gloria” hirdetése (ami rendben volna), és ezzel az „obedientia fí dei” biztosítása az emberek részéről. De „engedelmességre” bírni – ez már jellegzetesen a királyi tisztség körébe vágó feladat.

Találkozunk olyan kísérletekkel, amelyek a Szentírás egyes triadikus jellegű (vagy ilyenekként felfogható) szoteriologikus helyeivel akarják megalapozni és megvilágítani a „hármass tisztség” tanát. Ilyen – hogy csak egy példát hozunk fel – az I. Kor. 1,30-ban foglalt felsorolás: „Krisztus lett nekünk Istentől Bölcsességül (sophia – próféta), és igazságul (dikaiosyné – főpapság), szentségül (hagiasmos – királyság), és (a három tisztség összessége révén) váltságul – apolytroxis. (Így Van Oosterzee is i. m. 267. – A fenti példa annak szemléltetésére is jó, hogy az ilyen egyetlen locusra túlságosan sokat építő eljárás inkább „belemagyarázás”, és csak rossz exegézissel boldogulhat. A szóbanforgó hely contextusa és mondat szerkezete mindenki előtt világossá tehetné, hogyha már hármass tagolást keresünk a négytagú felsorolásban, akkor nem az utolsó tagban kell az előző háromnak, hanem

az első tagban (sophia) kell a rákövetkező háromnak az összefoglalását látnunk. Pál itt az emberek előtt „bolondságnak” számító Evangéliumról szólva azt emeli ki, hogy Isten az ő magasabb „bölcsségét” jelentette ki Krisztusban. És aztán ennek a tartalmát részletezi az „igazság-szentség-váltság” felsorolásával. Ennek a hármasságnak aztán – akárhogy értelmezzük is – vajmi kevés köze lehet a „hármasság”-hoz. De az ilyen textuális megvilágítások, még ha exegetikailag mindig helytállóak volnának is, nem visznek előbbre bennünket egy lépéssel sem. Az igazi kérdés csak eltolódik velük, de nem oldódik meg. A felhozott locusnak is csak akkor látnánk pl. hasznát, ha a benne szereplő „sophia – dikaiosyné – hagiasmos” hármasságának az egymás közti viszonyatai tisztázatlanok. Akkor meg volna vele világítva a rájuk épített „hármasság” belső rendje is. De a nélkül az ugyanolyan nyitott kérdés marad, amilyen volt.

Jelentősebbek azok a kísérletek, amelyek a megváltásra szoruló ember szükségleteit elemzik és ezeket három lényeges mozzanatban foglalva össze, mindegyiket Krisztus egy-egy tisztségével hozzák összefüggésbe, hogy így adják meg a „hármasság” értelmezését. Így beszél a már idézett Heidegger is „triplex miseria”-ról. Tudatlanságunkat (ignorantiam) Krisztus, mint Próféta oszlatja el; az Istentől való elidegenültségünket (alienationem), mint Főpap szünteti meg; és az Istenhez való visszatérésre képtelen erőtlenségünkön (impotentiam), mint Király segít. – De az ilyenfajta (némi változtatásokkal azóta is sok teológusnál visszatérő) értelmezés is csak kitolja az igazi kérdést. A felhozott példánál is azt kellene tudnunk: vajon mi az „ignorantia – alienatio – impotentia” hármasság „miseria”-jának az egymáshoz való viszonyát? Csak akkor vetne világosságot a „munus triplex” belső rendjére. Vajon egy síkon mozgó, egymás mellé helyezhető elemei-e ezek a bűnös ember nyomorúságának? Vagy úgy áll-e a dolog, hogy az „ignorantia” is, az „impotentia” is voltaképpen folyományai az „alienatio”-nak? Ez utóbbi esetben az utóbbinak orvoslása révén oszlatja el Krisztus a másik két bajt is, ami megint csak azt jelentené, hogy az Ő főpapi tisztségén alapszik a másik kettő. De ez volna éppen tisztázandó!

Lényegében véve ugyanez az anthropocentrikus értelmezés bővül ki újabbkori változataiban (érthető módon) pszichológiai megalapozással. A bűnös ember három elemében feltűnő nyomorúsága mögött feltűnik a közkeletű lélektani hármasság: értelem – érzelem – akarat. Amint Bavinck mondja (és ne akadunk fent a népszerű fogalmazáson, amelyet azért engedhet meg magának, mert közkeletű sémát alkalmaz): „Az ember fogalma ezt a három jelességet és tevékenységet foglalja magában: van feje, hogy ismerjen, szíve, hogy oda tudja adni magát, és keze, hogy tudjon uralkodni és kormányozni.” Mivel ezeknek az adományoknak az épségét megrontotta a bűn, „ezért Krisztusnak... mint Megváltónak, viselnie kellett érettünk mindhárom tisztségét: prófétának kellett lennie, hogy Isten igazságát ismerje és kijelentse; papnak kellett lennie, hogy magát Istennek szentelhesse és helyettünk odaáldozhassa; és királynak, hogy minket Isten akarata szerint kormányozhasson és oltalmazhasson.” (Gereformeerde Dogmatiek II. 352.) Az ilyen pszichologizálással azonban sikamlós területre lépünk. Még ha a lélektani tudomány egyértelmű volna is a közkeletű lelki trichotomia helyességét illetően, s még ha (továbbmenőleg) egyértelmű volna az értelem – érzelem – akarat egymáshoz való viszonyait illetően is (mert hiszen csak akkor várhatnánk innen segítséget a rájuk felépített „hármasság” belső rendjének a tisztázását illetően), akkor sem építhetnénk bele teológiai konstrukció alapjaiba profán tudományból vett tanításokat. Hát még ha eltérő vélemények vitája zajlik az illető világi tudomány saját körében is ezek körül a tanítások körül!

Egyébként is – akár pszichológiai megtoldással, akár anélkül – az ilyen értelmezések, amelyek az ember szükségleteiből kiindulva igyekeznek a „hármasság” értelmezését adni – amint már utaltunk is rá – antropocentrikusak, és már ezért sem lehetnek kielégítőek. A megváltás isteni tényét és a benne rejlő funkciókat aligha láthatjuk tiszta értelmükben, ha tekintetünket először az emberre irányítjuk, és onnan akarunk aztán továbbhaladni a megértés útján. Magára Krisztusra szegezett tekintetünk előtt világosodhat csak ki a „hármasság”

belső rendje! (A fentiekkel természetesen távolról sem Bavinck egész teológiáját, még annak a „hármassztségs”-ről szóló részét sem akarjuk antropocentrikusnak jellemezni, aminek nem volna semmilyen komoly alapja. Bírálatunk csak a „hármassztségs”-nek arra a pszichológiai megalapozására vonatkozik, amely nála is felbukkan.)

Az imént Bavinckot idézván, említsünk meg mindjárt egy nála található másik gondolatot is: Krisztus – úgymond – próféta abban a viszonylatban, amelyben mint Isten áll velünk szemben; főpap abban a viszonylatban, amelyben mint ember velünk együtt áll Istennel szemben; király pedig abban a viszonylatban, amelyben mint az emberiség Feje áll az emberiséggel szemben. – A prófétai és a főpapi sztségsnek az a szembeállítása, amelyről itt szó van, nyilván nagyon jól el van találva, és a „hármassztségs” belső rendjének a megvilágításához értékes adattal járul hozzá. Csakugyan van itt ilyen antitézis: ahogy a próféta mindig Istent képviseli szavával az emberek előtt, úgy viszont a főpap az embereket képviseli szolgálatával Isten előtt. De az is egészen világos, hogy a királyi sztségs az ismertetett értelmezés szerint ebbe a rendbe nem illeszthető bele, hanem csak egy új, az előbbitől idegen szempont szerint mesterségesen van hozzáillesztve ahhoz. Az Isten és az emberek közti viszony két ellentétes irányát követván figyelemmel, nem lehet egyszerre átcsapni annak a viszonynak a terére, amely az „emberiség Feje”, és az emberiség között van. A következetesség azt kívánná, hogy a királyi sztségs odaállítsuk a prófétai mellé, mint a szóbanforgó szempontból nézve azzal egy elbírálás alá esőt. Bibliai értelemben a király is Istent képviseli az emberek felé, ha más módon is, mint a próféta.

Nem érhet meglepetésként bennünket, hogy a „hármassztségs” tanának egyik legeredetibb és szoros rendszeresség dolgában is legkiválóbb értelmezését Schleiermachernél találjuk meg. Gondolatai természetesen itt is a historizmus kibővült pszichologizmusnak a körében, az embervilágban immanens módon érvényesülő történeti hatások és immanens módon fellelhető lelki jelenségek vonalain mozognak, amint ezt általában leleplezte a legújabbkori teológia ráirányított kritikai vizsgálata. (Lásd ennek a historizmus kibővülő pszichologizmusnak kíméletlen bírálatát Brunner, „Die Mystik und das Wort”, különösen „Der geschichtliche Jesus und der Jesus Christus des Glaubens”. c. fejezet 266 skk.) A megváltás szerinte abban áll, hogy a Krisztusban megvolt „abszolút erősségű istentudat”, a belőle kiáradó „impulzusok” által olyan emberi közösséget teremt, amelynek tagjai is részesednek az Ő istentudatában (és annak üdvében). Ebből folyik a három sztségs mindegyikének nélkülözhetetlen szerepe. A próféta magában véve pusztán „tanítást és intést” jelentene csak, nem pedig „életalakító” hatások kisugárzását, amint ezt a másik két sztségs kifejezi. De viszont az emberi öntudathoz szóló prófétai sztségs nélkül ezek a hatások „mágikus” jelleget öltönének. – A királyság egymagában véve olyan egyház alapítójává tenné Krisztust, amelynek tagjai egyéneknként nem állhatnának közvetlen viszonyban Ővele, amint ezt a két másik sztségs involválja. De viszont a királyi sztségs jelenti és biztosítja azt, hogy Krisztus hatásai közösséget teremtenek, amelyben az egyént is elérik. – S végül a főpapság magában véve egészen „mágikusnak” tüntetné fel Krisztus megváltó munkáját, ami ellentétben állna a másik két sztségs jelentőségével. De másfelől a főpapság nélkül elsikkadna éppen az a „vallásos tartalom”, amely Krisztusban, mint „Ösképbén” adva van, és amely munkájának a megváltás értelmét adja. (Schleiermacher, Die christliche Glaubenslehre § 102, 3.) A kérdés szisztematikus átgondolására példát adhat az a konstrukció, amelyben a „hármassztségs” minden mozzanatának pontosan ki van jelölve a helye a másik kettőhöz való viszonylatában. Csak az a kár, hogy az Ige mást ért „megváltás” alatt, mint amiről Schleiermacher beszél, és ezért elgondolása is tárgyaltanná, vagy legalább is használhatatlanul hiányossá válik számunkra. De még így is szemet szúrhat az a körülmény, hogy a főpapi sztségs nála is kiugrik valahogy a másik kettőnek a sorából, mert hiszen ez adja meg azok „vallásos tartalmát”, amint mondja, egyszóval valahogy alapvető jelentőséggel bír amazok számára.

Említsük meg Ritschl Albertet is, akinél (látszólag legalább) a királyi tisztség szerepel a másik kettőt átfogó kapocsként úgy, hogy azok emennek a szétágazásaiként tűnnek fel, mint „királyi papság” és „királyi prófétaság”. Ezek viszont abban az ellentétes irányban viszonyulnak egymáshoz, amelyet fentebb Bavincknál is számonvettünk: a próféta Istentől halad az emberek felé, a főpap az emberek felől Isten felé. Csak az a baj, hogy Ritschl minden exegetikai ügyességét felhasználva kiküszöböli a bibliai áldozat-fogalomból a komoly Istenre-irányítottság minden gondolatát, és csak az emberre visszaható feloldó és bátorító jelentőségét hagyja meg az áldozatoknak. Így alapjában véve Krisztus főpapi szolgálata is az emberek felé irányulóvá válik, és teljesen beleilleszkedik Ritschlnek abba a szubjektivisztikus megigazulástanába, amely szerint Krisztus által igazában nem is a bűn kérdésének, mint az Isten és ember közötti viszonyban fennforgó kérdésnek, hanem csak az emberben magában élő büntudat kérdésének kellett megoldódnia. A megoldást Krisztus az Ő „ösképp” szolgáló, Istennel tökéletes közösségben álló személyes életével adja, és egész megváltó munkáját magában foglaló királyi tisztsége nem is áll másban, mint tulajdon életének Isten által a világ fölé emelkedő győzelmes szabadságában. Nyilvánvaló: azért nem szerepel komolyan (harmadikként) a királyi tisztség, mert nem is „tisztség”, hanem Krisztus személyes ügye, valójában tehát el is sikkad, és csak mint díszítő jelző fűződik hozzá a másik két tisztséghez. (A. Ritschl, *Die christliche Lehre von der Rechtfertigung und Versöhnung*. A hármas tisztségre vonatkozó tanítását ismerteti és bírálja Müller i. h. 738, továbbá James Orr, *The Ritschlian Theology and the Evangelical Faith*. 136 skk.)

Az érdekes példák sorát lehetne folytatni. De egyáltalán nem feladatunk most az, hogy teljes és hű képét adjuk a „hármass tisztség” tana történetének. A felhozott példák eléggé mutatják: milyen tarka ez a történet a „hármass tisztség” belső rendje szempontjából, és eléggé világosan sejtetik azt is, hogy a három tisztség egymásközi viszonya tekintetében a tisztánlátásnak valamilyen alapvető akadályra kell, hogy legyen, amely nem engedte meg, hogy olyanféle konszenzus, amilyen magának a „hármass tisztségnek” a dolgában megállapítható, kialakuljon belső rendjének a felfogását illetően is.

III.

A zavar forrására hamarosan rátalálunk, ha eszünkbe jut, hogy Krisztus megváltói szerepét és jelentőségét nemcsak a „hármass tisztség” tanában, hanem egy másik cím alatt, t. i. az Ő „mediatori” munkájának a címe alatt is szokták fejtegetni a múltban. (Mivel a „közbenjárás” kifejezéséhez sokkal erősebben társulnak a sajátlagosan főpapi közbenjárás gondolatai, semhogy az az általánosabb értelme, amelyről itt szó van, zavartalanul érvényesülhetne, viszont az általánosabb értelem kifejezésére talán alkalmasabb „közvetítés” kifejezés nem gyökerezett meg a teológiai szóhasználatban, jobb lesz a következőkben is állandóan a latin *mediator* kifejezést használnunk. – Mellesleg jegyezzük meg meg, hogy tárgyunk természet-szerűleg korlátoz arra bennünket, hogy Krisztus szoteriológiai mediatio-járól beszéljünk csupán (mediatio oeconomica), és szemlélődésünk körén egészen kívül hagyjuk azt a szélesebbkörű mediatiót, amely őt a Szentháromság-tan rendje szerint a büntől és megváltástól eltekintve is megilleti (mediatio essentialis). A két tanítás sokszor egymás mellett szerepelt anélkül, hogy a kettő közötti viszony tisztázott volna.) Egy pillanatnyi összevetésükből is mindjárt kitűnik, hogy a kettő között két különbség van. Ugyanazt a kérdést világítja meg mindkettő. Ebben is, abban is, az nyer összefoglaló tolmácsolást, amit az Ige a Megváltó munkájáról mond. Csak a „hármass tisztség” tana három cím alá foglalja ugyanazt a bizonyágtételt, amelyet a Mediatorról szóló tan kettős tagolásban ad elő. A mediator szolgálata ugyanis abban állván, hogy két, egymással meghasonlott fél között a megromlott viszonyt helyreállítja, szolgálatát úgy töltheti csak be, ha mindkét fél: a megbántott és a vétkes fél felé egyaránt kifejt bizonyos munkát. (Ursinus, *Corpus doctrinae orthodoxae sive catecheticae explicationum*. (A Parcus által készített 1612-i kiadást idézzük:) – „Mediator..... reconciliat duas partes dissidentes, interponem se... Quod sit mediatoris officium? Oportet mediatorem agere cum utraque parte, offensa et offendente. Sic Christus Mediator agit cum utraque parte. Cum Deo offenso agit... Nobiscum etiam agit, ut cum parte offendente.” (107 – 110.) Így Krisztus is, mint Mediator, egyfelől a megbántott Isten felé fordul (cum Deo offenso agit), másfelől reánk, a vétkes félre irányítja

munkáját (nobiscum etiam agit). Ez az egyik különbség. A másik pedig az, hogy a Mediatorról szóló tan a benne rejlő kettősségnél fogva azonnal elárulja a christologiai dogmával való szoros kapcsolatát, amely kapcsolat a „hármasság” tanánál nem ilyen szembe-
szökő. Mind Isten, mind az emberek felé éppen azért alkalmas éppen Krisztus, és csakis Ő, a Mediator szerepét betölteni, mert „kettős természeténél” fogva Ő máris egybekapcsolja a két felet egymással.

Minket most elsősorban az előbbi, a két tanban mutatkozó elrendezésbeli különbség érdekelné, arról mindjárt megállapíthatjuk a következőket: Ha gondosan elhatároljuk egymástól a Mediator munkájának két ágába tartozó mozzanatok, és ugyanígy vigyázunk a „hármasság” három ágába tartozó mozzanatok közt a határok lehető tisztán tartására, akkor az tűnik ki, hogy a Mediator Isten felé irányuló munkája címén ugyanazok sorolhatók és fejthetők ki, amelyek a főpapi tisztség tartalmát is megadják, viszont a Mediatornak felénk irányuló munkája nem egyéb, mint a prófétai és királyi tisztségben foglalt mozzanatok összessége. Tehát Krisztus egyfelől azért Mediator, mert az Atya előtt bűneinkért bemutatja az Ő engesztelő áldozatának elégtételét, kezességül ajánlja fel magát a mi bűntől megtisztult új életünkért, és érettünk való örök közbenjárásával biztosítja számunkra a kegyelmet; egyszóval Főpapunkként szolgálja megváltásunkat. Másfelől pedig azért Mediator, mert kinyilvánítja előttünk azt a kegyelmet, amelyet számunkra biztosított, hogy azt megismerhessük, és a Benne való hit engedelmességére rábír és abban megőriz bennünket, hogy így érvényt szerezzen életünkben a kegyelemnek; röviden: mint Prófétánk és Királyunk munkálja megváltásunkat. (A fenti egybevetést világosan lehetne illusztrálni a már idézett Ursinusból vett bővebb idézetekkel. S mivel a Heidelbergi Káté e jeles társszerzőjének a Kátéhoz fűzött magyarázatai nemzedékekre megalapozták a református teológia további alakulását is, a tőle idézhető formulázásokban hű képét kapnánk az egész későbbi teológia idevonatkozó, uralkodó gondolatainak is. – De az is megfigyelhető nála, hogy a Mediator kétirányú actioja és a „hármasság” mozzanatai között fennálló, fent kimutatott összefüggés csak akkor válik egészen világossá, ha mindkét részen bizonyos korrektúrákat viszünk végbe, amelyeket azonban mindkét tannak a saját tisztasága érdekében is, amúgy is végbe kellene vinnünk. Pl. a Mediator Isten felé irányuló actioiból el kell hagynunk azt, hogy az Atya előtt vállalt kezességének bennünk érvényt is szerez (...hanc sponsonem in nobis efficit, datu Spiritu Sancto et vita aeterna), mivel ez már nyilván az actio cum nobis lapjára tartozik. Vagy pl. el kell hagyni a másik tannál a főpapi tisztség körébe (nyilván a homályos ótestamentumi typos alapján) bevont „tanítás” elemét, (docere nos, et quidem non tantum auribus per verbum, sed etiam in cordibus per Spiritum Sanctum), ami nyilván a prófétai tisztség rubrikájába tartozó mozzanat (és ott csakugyan tárgyalatik is, ugyanennek az „intus docere”-nek az értelmében.). – A további hasonló részletek megbeszélését nyugodtan mellőzhetjük.

Ez pedig azt jelenti, hogy a „hármasság” tana is magában hordja azt a kettősséget, amely a Mediatorról szóló, azonos tartalmú, másik tan szerkezetéből élesen kiviláglik. Ennek a benne rejlő kettősségnek az elhanyagolása tette lehetetlenné a „hármasság” belső rendjének a tisztánlátását. Amíg a három tisztséget egyenletesen egymás mellé sorakoztatjuk és nem úgy rendezzük el, hogy az egyik oldalon egymagában álljon a főpapi, és vele szemben a másik oldalon együtt álljon a prófétai és királyi tisztség, addig ezeknek az egymásközi viszonyait kifejezni próbálni mindig következtelenségekbe bonyolódó igyekezet lesz.

Az így felismert kettősség alapján egymással szembeállított két egyenlőtlen csoport (az egyik oldalon csak a főpapi, a másik oldalon együtt a prófétai és királyi tisztség) között az egyensúlyt az tartja fent, hogy bennük – amint ezt a Mediatorról szóló tanban láttuk – két ellentétes irányú mozgás jut kifejezésre. Az Ige valóban kétféleképpen beszél Krisztusról, a Megváltóról. Néha azt tünteti fel: mit jelent az Ő munkája Isten felé, milyen igényeit elégíti ki Istennek, és milyen eredményeket biztosít Istennél. Máskor meg azt domborítja ki: mit jelent a bűnös embervilág számára; milyen bajokat orvosol, és milyen eredmények megvalósítását munkálja a mi életünkben. Ebben a két irányban helyezkedik el minden, ami az Ige alapján Krisztus megváltó munkájáról elmondandó és elmondható. A tisztségeknek ez az ellentétes irányban való haladása, amint láttuk, fel is ötlött a „hármasság” tanának a története

folyamán. (l. fentebb a Bavincktól és Ritschltől idézett példákat). De most már megértjük: miért nem vezethetett ez a gondolat kielégítő megoldásra a „hármasszféra” belső rendjét illetően: nem volt végigvezetve mindhárom szféra, mint valamennyit átfogó kettősség. Csak a prófétai és a főpapi szféra egymással ellentétes mozgásáról volt szó, s a harmadik, a királyi szféra kimaradt ebből a szembeállításból. Ezért nem is tudott a királyi szféra ilyenkor jól beleilleszkedni a „hármasszféra” tanának valamilyen világos rendjébe. De azt is megértjük, miért nem bontakozhatott ki a „hármasszféra” tanának elfogadható rendje olyan teológiai rendszerekben, amelyek immanensizmus jellegükkel fogva a megváltást az emberi lélek síkján és az emberi történet körében lejátszódozó „folyamatnak” tüntetik fel. Azt, ami a megváltásban Istentől az ember felé haladó mozgás, megszegényítve és csonkán, de valahogyan még visszaadhatják az ilyen teológiák is. Isten az incarnatio állomásán át halad az embervilág felé, és ezért az ember-Krisztus (a „történelmi Jézus”) munkájában vannak mozzanatok, amelyekről be lehet számolni az Ő prófétai és királyi szférai címén a historizmus és pszichologizmus korlátai között is. Főpapi szféra azonban ilyen alapon tárgyalanná válik. Ebben a szférában olyan ellenkező irányú, Isten felé haladó mozgás érvényesül, amely – ha nincs áttörve az immanencia burka e felé a rajta túleső célpont felé –, elveszti minden értelmét. Így láttuk Ritschlénál is: a főpapi szféra csupán látszat-életet él az ő elgondolásában. S ugyanez volt a helyzet valójában már Schleiermacherénál is. A két ellentétes irányú mozgás egyikének a hiánya pedig már nemcsak megszegényíti a megváltás tartalmát, hanem valójában a lényegétől fosztja meg éppúgy, mint ahogy a két ellentétes villamosságú pólus egyikének a kikapcsolása megszakítja az áramot. Megmarad a „Megváltó” cím használata, de már nem azt jelenti, amit az Ige mond nekünk Krisztusról.

Viszont azt is megértjük ezek alapján, miért tudott a reformáció szinte egy egész nemzedéken át megélni a „hármasszféra” tana nélkül is. Az a „kettős szféra”, amelynek formájában Luther nem egyszer összefoglalta a maga Krisztusról való bizonyágtételét s amely jó ideig Kálvint is kielégítette, nem ölelt fel mindent, amit az Ige gazdagságából ajánlatos és szükséges lett volna világos felsorolásban összefoglalni Krisztus megváltó munkáját illetően. Hiányzott még belőle mindaz, amit az Ő prófétai szférai címén külön ki kell emelni a teljes világosság kedvéért. De a megváltás lényege azért megvolt benne: az Isten előtt végbemenő főpapi szolgálat és azzal ellentétes irányban legalább a királyi szféra felénk forduló munkája egymásnak feszült benne és egyensúlyban tartotta egymást.

A két ellentétes irányban mozgó megváltói munkásság között nyilván az a viszony, hogy az Isten felé irányuló főpapi szolgálaton, mint alapon, nyugszik a prófétai és a királyi szféra, mint ráépülő eredmény. Amaz előfeltétele ezeknek. Isten addig nem részesítheti Krisztus prófétai és királyi szolgálatainak áldásaiban a bűnös embert, míg Krisztus az ő főpapi szolgálatával Őt meg nem engeszteli. Viszont a főpapi szférának a másik kettőben van a célja. A Főpap azért végzi el a maga engesztelő munkáját Isten felé, hogy a megváltás szabad folyást nyerjen a Próféta és a Király által az emberek felé. A primátus kérdése tehát a nézőpont megválasztásától függ. Az ordo rationis szempontjából a főpapi szféra az elsőbbség, mert minden egyéb is csak ennek nyomában következhet. Ebből érthető, hogy egyik-másik fentebb tárgyalt elgondolásban a főpapi szféra kiugrott a többi közül, mint azokkal szemben alapvető jelentőségű. (Heideggernél mint a „triplex miseris” gyökerének, az „alienationak” orvoslója; Schleiermacherénál mint a másik két szféra „vallásos tartalmának” megadója, stb.) Viszont az ordo intentionis szempontjából eszközi jelentősége van a főpapi szférának, és az elsőbbség a másik oldalon keresendő vagy a prófétai vagy a királyi szférában, vagy a kettőben együttvéve. (Frank, System der christlichen Wahrheit, II. 208. (idézi Müller i. h. 738) ezt írja: „A három szféra egymás mellé állítása azt a látszatot kelti, mintha egy valamennyiüket egybefoglaló egésznek három egyenrangú részei volnának, t. i. éppen az officium Christi-nek. Valójában pedig a közelebbi vizsgálatnál kitűnik, hogy sem a prófétai, sem a királyi szféra nem áll a főpappal egy szinten, hanem egy vagy más módon mindkettő visszautal erre, illetően az ebben foglalt engesztelésre, és azt már feltételezi...”

Hogy ebben milyen világosan meglátott igazság van, azt méltatni csak a fent már elmondottak ismételtesével lehetne. De amikor Frank úgy állítja be ennek alapján a főpapi tisztséget, mint amely már nem is szorul a másik kettő által való kiegészítésre, abban nyilvánvaló egyoldalúságba esik, amely az eredetisége ellenére is rajta eluralkodó lutheránus hagyományokból érthető meg. Mint főpapi szolgálat, önmagában teljes és kiegészítésre csakugyan nem szoruló a Krisztus főpapsága. De az officium Christi teljességévé csak úgy kerekedik ki, hogy hozzájárul a másik két tisztség is. Azok csakugyan visszautalnak rá. De maga viszont előre utal azokra.)

Nem nehéz észrevenni: a megváltás munkájában rejlő ugyanaz a belső rend jut kifejezésre a Megváltó tisztségeinek ezekben az ellentétes irányú mozgásaiban, amellyel más kifejezések köntösében is lépten-nyomon találkozunk régi dogmatikusoknál. Ha arról beszélnek, hogy Krisztus egyfelől az ő „érdeme”, másfelől az Ő „ereje” (vagy „hatékonyasága”) által Megváltónk nekünk, (meritum Christi – efficacia Christi), (Pl. Polanus, Syntagma Theologiae Christianae (1624), VI, 27 (idézi Heppe-Bizer i. m. 364, 356), ez is azt jelenti, hogy egyfelől Isten felé van jelentősége az ő munkájának, másfelől mifelénk, emberek felé vannak annak kihatásai. Az a megkülönböztetés is, amely elválasztja egymástól az üdvösség „megszerzésének” és az üdvösségben való „résztételnek” mozzanatait (perpetratio seu acquisitio salutis – application seu distributio salutis), ismét csak az Isten előtt végbemenő főpapi, és az emberi élet felé végbemenő prófétai és királyi szolgálatok ellentétes irányát jelzi. Olyan mélyen benne gyökerezik ez a kettősség az Ige bizonyágtételében (más-más szövegezésben azért ütközik ki mindig újra az Igére való teológiai ráeszmélődés során), hogy nem csoda, ha a „hármasság” tanának kifejtésénél annak belső rendje nem tisztázódhat, míg itt is nem vagyunk tekintettel a hármasság mögött rejtőző eme kettősségre.

Természetes, hogy ez a kettősség sem a végső igazság még: emögött is ott rejtőzik még a megváltás végső egyirányúságának az ősténye: mindenestől Istentől az emberek felé tartó mozgásban megy az végbe. A Főpap is, aki a mi képviselőnkben Isten elé járul, hogy Őt megengesztelje, Istentől jött. Csak Isten küldhette és adhatta Őt nekünk Főpapunkul. Istennek már eleve mifelénk fordulásának köszönhetjük, hogy van Krisztus, aki a megváltásnak az ő színe előtt a mi nevünkben megoldandó feladataira alkalmas és illetékes. De a „váltság titka”, amelybe az Ige beavat bennünket, éppen az, hogy Istennek ez a felénk tartó útja felbomlik ebbe a kétágúságba: míg Krisztusban, mint Prófétánkban és Királyunkban bevonul Isten életünkbe megváltásunk munkálására, addig (és éppen azért, hogy ez a mi életünkbe való bevonulása végbemehessen) Krisztusban, mint Főpapunkban odajárul a saját színe elé is, hogy a megváltás lehetőségét biztosítsa. Az incarnatio első és alapvető jelentősége az, hogy általa Isten a maga igényeinek szerzett kielégülést az embervilág részéről; és ezen alapszik és ez után következik mindaz, amit mi, emberek köszönhetünk neki. Krisztusnak Isten felé forduló főpapi szolgálatában tehát a megváltás theocentrikus igazsága jut kifejezésre: amikor Isten az Ő megváltó kegyelmében az ember felé halad, ebben is a maga dicsőségét munkálja; úgy halad a megváltás az ember irányában, hogy ugyanakkor megvan az Isten felé irányuló mozgása is.

Csak röviden utalhatunk most arra, hogy a három tisztségnek a fenti módon kettős polaritásban való szembeállítására próbára tehető a „hármasság” minden további kifejtésénél és elágaztatásánál is. Amikor pl. annak a kifejtésére kerül a sor: mimódon megy végbe Krisztusnak az egyes tisztségek szerinti munkája, szóhoz kell, hogy jusson az a lényeges szerep, amelyet ebben a Szent Lélek játszik. De aki ezt a szerepet analóg módon akarná feltüntetni mind a három tisztség körében, sem az Igéhez nem volna hű ebben, sem nem tudná elkerülni az erőltetett és következtelen megoldásokat. Mert analógia e tekintetben csak az emberek felé irányuló két tisztség között van. Prófétai tisztségét is a Szent Lélek megvilágosító és tanító munkája által, királyi tisztségét is a Szent Lélek életformáló és kormányzó ereje által gyakorolja a megdicsőült Krisztus. Azonban – anélkül, hogy e kérdésbe most tüzetesebben elmerülhetnénk, és néhány, talán felhozható ellenvetésnek is szemébe nézhetnénk – megállapíthatjuk, hogy a főpapi tisztségnek ilyen, a Szent Lélek által tovább

folytatott munkásságáról az Ige alapján nem lehet szó. Érthető is, hogy miért nem? A Szent Lélek munkája is az Istentől mifelénk haladó vonalban mozog, a Krisztus főpapi tisztsége pedig, a másik kettővel ellentétben, Isten felé irányul. Vagy gondoljunk a „hármassztségnak” azokra a prolongációira, amelyek a Krisztus híveinek, az Ő „felkenetése részeseinek” az életében mutatkoznak, akár egyénenként, akár az egyház közösségében vesszük őket. Megint csak azt kell megállapítanunk, hogy prófétai és királyi tisztségük analógiája megtörik a papi tisztségüknél. Emberek tevékenyen részt vehetnek a Krisztus prófétai munkájában: nemcsak felfoghatják annak szavát, hanem a maguk bizonyágtételével eszközeivé válhatnak a továbbhangzásnak. Ugyanígy részt vehetnek a Krisztus királyi uralkodásában is: nemcsak hálás alattvalóként élvezhetik azt, hanem harcaik és győzelmeik által terjesztői is lehetnek annak. De a Krisztus főpapi szolgálataiban nem vehetnek részt ehhez fogható módon. A Próféta szétküldheti tanítványait és a Király kibocsáthatja seregeit, hogy az Ő emberek felé forduló munkássága általuk is kiteljesedjék. De a Főpap félelmetes és fenséges magányosságban végzi el munkáját a mindenki elől elzárt szentek-szentjében az Isten színe előtt. A többiek mind csak a kárpiton kívül várhatják, és hálásan fogadhatják ennek a szolgálatnak az áldásait, de annak teljességéhez mivel sem járulhatnak már hozzá. A főpapi tisztségnek is megvan a maga korrelátuma a hívők életében: az egyes hívők „egyetemes papságában”, és az egyház „királyi papság, szent nép” voltában. Ez azonban a hívők életének tisztára receptív, vagy, hogy úgy ne tűnjék fel, mintha ezzel csupán szenvedőlegesen minősítenénk, mondjuk inkább: responsív vagy reflexív vonása, de semmiképpen nem olyan reprodukív jellegű, mint a prófétai és a királyi. A hívőknek ez a „papsága” azt jelenti, hogy mivel Krisztus „magát odaszentelte”, mint Főpapjuk, azért az övéi is Istennek „szentelt” emberek. A létezésük nyomatékosan Isten számára való, Istentől elfogadott, és Istennek elkötelezett létezés. Ennek az a köze van a Krisztus főpapi szolgálatához, hogy mindenestől fogva annak köszönhető, de semmi olyan köze nincs hozzá, hogy bármivel is hozzájárulhatna ahhoz a maga aktív részvételével. Ami aktivitás a hívőre vár, az az emberek felé fordított prófétai és királyi tisztségeiben foglaltatik. Isten felé, papi tisztségében azonban semmit nem jelenthet a hívő élete, ami tökéletesen benne nem foglaltatnék már Krisztusnak őérette elvégzett főpapi szolgálatában. Megint lemondva itt az esetleg felmerülhető ellenvetések tisztázásáról, állapítsuk meg: Krisztus „hármassztsége” emberi vetületeinél is külön áll és szemben áll a papi tisztség a másik kettővel. (Egy pillantás a Heidelbergi Káté 32. kérdésére mindenkit meggyőzhet arról, hogy az ott elmondottakkal teljesen összhangzásban vannak a fentiek. „Az Ő felkenetésének részese vagyok avégre, hogy nevére és is vallást tegyek... a bűn és ördög ellen ez életben... harcoljak stb.” – így válaszol a Káté a hívőnek prófétai és királyi tisztségét. Mindkettőben továbbsugárzik a Krisztus megfelelő tisztsége. Ellenben közből a hívőnek papi tisztségéről szólva a Káté is beéri ezzel: „hogy magamat élő hálááldozatul neki adjam.” Krisztus főpapi tisztségének nincs továbbsugárzása a hívők által, csak hálás visszasugárzása van az ő életükből. Szükségtelen rámutatnunk: milyen nervus vivus volt a reformáció hittudatában a Krisztus főpapi áldozata és közbenjárása egyedüli és senki által sem meg nem osztható, sem nem folytatható voltának a bizonyossága. Ezt a sarkalatos igazságot homályosítjuk el azzal, ha az Ő tisztségeinek a bennünk való visszatükröződését keresve szembe nem állítjuk a prófétai és királyi tisztséget egyfelől, a papi tisztséggel másfelől, mint egészen más elbírálás alá tartozókat.)

Ugyanezen okból kell elhibázottnak tartanunk azt a közkedvelt konstrukciót is, amely az egyház intézményes rendjében is úgy mutatja fel a „hármassztséget” nyúlványait, hogy a prófétai tisztségben szolgáló igehirdetők s a királyi tisztségben szolgáló presbiterek mellé, mint a főpapi tisztség vonalát folytatókat sorakoztatja fel a diakonusokat. (L. pl. Joó Sándor i. m.) Nemcsak hogy a Krisztus semmiképpen nem folytatható főpapi tisztségének az élet tompítja ez az elgondolás, hanem keresztül sem vihető következtelenség nélkül. Míg az igehirdetés és az egyházkormányzat szolgálatainak tartalmuk alapján természetes módon vezethetők le a Krisztus másik két tisztségéből, addig a diakonátusnak az Ő főpapságából való levezetésénél kénytelenek ennek az elgondolásnak hívei egy egészen más vágányba átcsapni: a diakonátust csak motivációja révén tudják kapcsolatba hozni Krisztus főpapságával. A diakonátus az egyházban élő könyörülő szeretet szerve, mondják, és Krisztust is könyörülő szeretete vezette főpapi szolgálatában (Zsid. 2, 17). A másik két tisztségnél nem arról volt szó: mi vezette Őt munkájában, hanem arról, hogy milyen munkát végzett. Miért nem ez az eligazító szempont itt is? Nyilván azért, mert tartalmánál fogva a

főpapi tisztség olyan, hogy nincs folytatása (aktív értelemben) az egyház életében, és azért nincs neki megfelelő egyházi hivatal sem!)

Hátra van még az eddig szándékosan mellőzött, de okvetlenül feleletre váró kérdés: miért áll az Isten felé forduló főpapi tisztséggel szemben az emberek felé forduló másik oldalon két tisztség? Vagyis miért válik a megváltás munkájának alapjában véve kétágú rendje az egyik ág kettéválása által háromágúvá? Ezzel tisztázhatjuk csak a „hármastisztség” belső rendjének a kérdését egészen.

Ha az Ő prófétai és királyi tisztségeiben Istennek mifelénk forduló arcát jelenti meg nekünk Krisztus, akkor annak az oka, hogy a megváltásnak erről a munkájáról nem egy, hanem két tisztség címe alatt lehet legjobban beszámolni, csak abban rejlik, hogy Istennek minden felénk tartó mozdulata ilyen kettősségre bomlik a mi szemünkben. De vigyázzunk! Most nem arról van szó, hogy megvizsgáljuk: mi lehet ennek a magyarázata mibennünk? Nem a prizmat tanulmányozzuk, amelyen a fény megtörik, hanem maga a megtört fény érdekel bennünket. Nem vallás-filozófiai ismeretelméleti kérdéssel, hanem teológiai kérdéssel foglalkozunk, Vagyis egyszerűen azt kérdezzük: úgy, amint Isten az Ő kijelentésében megjeleníti magát, felismerhető-e abban valamilyen általánosságban uralkodó kettősség, amelynek alapján mindjárt érthetővé válik: miért foglalható legjobban nem egy, hanem két tisztség címe alá a megváltásban felénk való közelgetése is? Erre a kérdésre nem nehéz megadni a választ: Isten valóban úgy jelenti ki magát nekünk, hogy abban egyfelől kivilágosodnak előttünk az Ő gondolatai, másfelől megnyilvánul számunkra az Ő hatalma. Egyfelől szól hozzánk, hogy mi azt megérthessük, másfelől cselekszik velünk úgy, hogy mi annak részesei lehessünk. A kettő egyugyanazon kijelentése Istennek. Minden megszólalása is megtörténő cselekedete egyúttal, amellyel valósággal változásokat idéz elő helyzetünkben. És minden velünk történő cselekedete is egy-egy megértésre váró szava. Nem külön-külön valóságok ezek, hanem egymást áthatva együtt jelentik az Istennek felénk fordulását. Csak hol az egyik, hol a másik domborodik ki jobban. És a kettőnek egységes valóságáról egész tartalmi gazdagságában nem tudunk másképp számot adni, csak úgy, ha külön teszünk bizonyosságot arról, hogy Isten „igazság” (alétheia), és külön megvalljuk azt is, hogy ő „élet” (zóé). Ezért foglalható Istennek a Krisztusban adott teljes kijelentése is egyfelől a jánosi Logos, másfelől a páli Kyrios címszava alá. Ezért mondható el a Krisztust hirdető Evangéliumról is egyfelől, hogy az Istennek (bár az emberek előtt „bolondságnak” látszó) „bölcssége”, másfelől az Istennek (bár az emberek előtt „erőtlenségnek” látszó) „ereje”. Ennek a kettősségnek már az Ótestamentumban kialakult jelképes orgánumai a próféták egyfelől és a királyok másfelől; amazok a hordozói Isten üzeneteinek, emezek a képviselői Isten kormányzó hatalmának. És így kínálkozik ez a két tisztség arra, hogy nevei alá foglaltassék ugyanez a kettősség, amikor Isten egész kijelentésével egybehangzóan a Krisztus megváltói munkájában is a szemünkbe tűnik.

Természetes, hogy felénk forduló munkájának ezzel a két ágával a Megváltó a mi szükségleteinket elégíti ki és orvosolja. A bűnnek végzetes ellentétébe kerülve Istennel, mi elvesztettük egyfelől Istennek, mint Igazságnak az ismeretét, másfelől Istennek, mint élő Hatalomnak a felettünk való uralmát. Bűnünk ezért egyfelől lelki elsötétülésünkben, másfelől életünk eltorzulásában, zűrzavarában és elhanyaglásában termi meg gyümölcseit. Amannak véget vet az a „világosság”, amelyet Krisztus hozott számunkra; emettől megszabadít az az „új élet”, amelyet belénk plántál, pozitív irányban nevel, negatív irányban minden veszedelem ellen megóv, és végül diadalmas teljességre juttat. Amaz jelenti az Ő prófétai, emez az Ő királyi munkáját. De ha nézhetjük is így ezt a két tisztséget a mi szükségaink szempontjából, nem ebben az antropológiai szemléletben van a megalapozásuk. Ez csak másodlagos értelmezésük lehet. Elsődleges gyökerük és értelmük abban van, hogy Őbenne Isten adja magát

annak a kettősségnek titokzatos egységében, amely mindig jellemzi az Ő hozzánk való közelgetését.

Lehet-e e között a két tisztség között rangsort felállítani, amely szerint valamelyiküket valamilyen elsőbbség illetné meg az alárendelendő másik felett? Ez a kérdés voltaképpen azonos a gyökereiben Augustinusig visszanyúló középkorvégi vitakérdéssel: „*utra potestas sit potior: an intellectus sive voluntas?*” – amelyben későbbi irányzatok számára is tipikus módon mérkőzött egymással a tomizmus intellektualizmusa és a scotizmus voluntarizmusa. Ilyen messze gyökérzetű és sokfelé elágazó kérdés kellő megvilágítása most nem lehet feladatunk. Röviden hadd fejezzük ki csak azt a véleményünket, hogy akár az egyik, akár a másik irányban való teológiai állásfoglalás – valószínűleg mindig ki is mutathatóan – nem teológiai okokra vezethető vissza, hanem a teológiába illetéktelenül beható filozófiai beállítottságra. Magára az Igére való figyelmezés alapján aligha dönthető el ez a kérdés akár erre, akár arra, hanem próféta-ság és király-ság meghagyandó az egyenrangúság egyensúlyában. A „hármass tisztség” tanának hagyományos tárgyalása arra hajlik ugyan, hogy minden egyé-
bnek föléje rendelje a királyi tisztséget, mint amelynek kiteljesedésében a többi tisztség is eléri célját. Ezzel szemben azonban rá lehet mutatni arra, hogy az Ige nemcsak a „basileia” eschatologiáját ismeri, hanem sokszor a próféta-i tisztség vonalán mutatja fel a végső célt. Vannak ígértei, amelyekből az tűnik ki, hogy Krisztus király-ságának a beteljesedése egyúttal a „színről-színre látásnak” az „örök világosságát” is jelenti az Ő megváltottai számára. Hiszen maga az „örök élet” – az egyik oldaláról nézve – nem más, mint „megismerni Istent” (Ján. 17,3.). Ahogy magában Krisztusban nem is két külön dolog volt az Atyának ismerete és az Atyának szolgálata, hanem csak ugyanannak az élő viszonyulásnak két oldala, ugyanúgy egyazon megváltásnak csak két oldala az, amikor – ebben az életben töredékesen és fokozatosan, az eljövendőben pedig tökéletesen és teljesen – elvezeti híveit erre az üdvözítő ismeretre és erre a szent szolgálatra. Ne keressünk hát rangsort a próféta-i és a királyi tisztségek között!

Összefoglalva az elmondottakat: mindazt, amit az Ige nekünk a Megváltó munkájáról mond, csakugyan a „hármass tisztség” tanában lehet legjobban összefoglalni, és pedig a következő indokolás alapján: A Megváltó szolgálata elsősorban abban áll, hogy Isten felé fordulva tökéletes engedelmisségben és engesztelő áldozatban odaszentelt életével, mint a mi képviselőnk biztosítja nekünk, bűnös embereknek a Megváltó Istennek kegyelmét. Ez az Ő főpapi munkája, Ennek alapján Isten kegyelmesen adja magát nekünk Őbenne és Őáltala, hogy az Ő ismeretének részesei, és uralmának szabad alattvalói legyünk. Ez az Ő mifelénk forduló próféta-i és királyi tisztsége. E közül a három tisztség közül csakugyan nem hagyható el egy sem anélkül, hogy ne rövidüljön meg bizonyágtételünkben az Ige gazdagsága. És viszont ehhez a három tisztséghez mit sem kell már hozzátoldani, mert amit az Ige nyomán mondanunk kell, az mind belefoglalható ebbe a keretbe.

Nem önkényes konstrukció volt éppen e három tisztség címének a Krisztus munkájára való alkalmazása. És nemcsak építő vagy didaktikai célokra jól felhasználható voltában rejlik a „hármass tisztség” tanának az értéke. A reformációkorabeli rendszeres teológiai gondolkodásnak olyan ihletett biztonságu mesterfogását tisztelhetjük benne, amelynek maradandó értéke van jövőendő korok számára is. (Tárgyunknak a szűk keretek miatt mellőzendő sok olyan vonatkozása közül, amelyet különben érdemes volna feltárni, egyre vessünk legalább egy mellékpillantást. A fentiekkel világosan összefügg Krisztus megváltói munkájának az a kettőssége is, hogy egyfelől egyénenként irányul ránk, másfelől az egyház organikus közösségében bírja tárgyát. Mint Prófétánk, a tudatunkat ajándékozza meg Isten ismeretének világosságával. Ez az a pont, ahol egyéni különállásunk érvényesül. Mint Királyunk, az életünk valóságát hajtja Isten uralmának engedelmes és üdvösséges szolgálatába. Ez az élet-valóság az, amely mindnyájunk egyéniségét beágyazza a közösség szövődékébe. (Természetes, hogy „tudat” és „élet-valóság” éppúgy elválaszthatatlan egységet alkotnak bennünk, mint ahogy „egyén” és „közösség” is ugyanaz, csak más-más szempontból nézve. S ezért Krisztus próféta-i és királyi munkássága is megint egyazon munka két aspektusának bizonyul: mindkettő által Isten vonul be az embervilágba annak megváltása végett.) Ha Schleiermacher –

amint láttuk – a prófétai tisztség jelentőségét a (szerinte értelmezett) megváltás tudatos jellegének a biztosításában látta (a „mágikus” jelleg ellenében), a királyi tisztség jelentőségét viszont ennek a megváltásnak a közösségi vonatkozásaiban (egyházformáló hatások) mutatta fel, akkor ebben vannak találó meglátások. Egyik tisztségnek a tartalmát sem világította ugyan meg ezzel, hiszen az egész „vallásos tartalmat” a főpapi tisztségnek tulajdonította, de formális szempontból jól jellemezte így a prófétai és királyi tisztségeket.

Viszont a királyi tisztségnek az az elpárolgása, amelyet Ritschlnél állapíthattunk meg, csakugyan összefügg azzal, hogy ő a maga „értékítéletek” körében mozgó és minden metafizikától idegenkedő teológiájával nem szolgáltatott igazságot éppen annak az életvalóságunkat megragadó és átalakító megváltói munkának, amelyet Krisztus királyi tisztsége jelent. (Ezt az összefüggést, ha nem állítja is határozottan, de „sejti” Müller is. i. h. 738.) A közösség gondolata az „Isten országának” címen lényeges szerepet játszik ugyan Ritschlnél, de nem mint az Isten teremtette életvalóságban gyökerező meghatározottsága az embernek, hanem mint ideális cél, amely felé a megváltás halad. És mivel a reformáció kora ebben a tanban éppen az Igének a Krisztusban lett váltságról szóló központi üzenetét ragadta meg és mutatta fel (ha belső rendje szerint nem is mindjárt áttetszően, mégis híven, tisztán és teljesen), nem is csoda, ha ezzel a bizonyoságtételével voltaképpen csak tovább folytatta azt a régit, amely az ókori keresztyén egyház christologiai dogmájában már megszólalt. A „hármasság” tana – láttuk – tartalmában azonos a Mediátorról szóló tannal, az pedig – ezt is említettük már – mindig is támaszkodott a „kettős természetéről” szóló dogmára. Az összefüggés tehát világos. Krisztus emberi természetének az a jelentősége, hogy a mi nevünkben olyan emberként állhatott Isten elé, aki Istent kielégítheti és megengesztelheti – tehát lehetett a mi Főpapunk. Krisztus isteni természetének az a jelentősége, hogy amikor felénk fordul, benne Istent ismerhetjük meg, és Isten veszi át általa az uralmat felettünk – tehát ő lehet a mi Prófétánk és Királyunk. (Ha Wehrung (RGG I. 115.) ajánlja ugyan a dogmatikusoknak, hogy mellékesen (anhangsweise) legyenek tekintettel a „hármasság” tanára is, egyébként azonban annak sémájától függetlenül „magából a tárgyból” (rein aus der Sache heraus) fejtsék ki Krisztus munkájának az alapvonásait, akkor ez csak arra mutat, hogy belső rendjének tisztázatlansága miatt mennyire nem világolt ki a „hármasság” az a jelentősége, hogy maga a „tárgy”, a Krisztus megváltói munkája, éppen ebben a „sémában” árulja el a belőle kifejtendő alapvonásokat, és milyen maradandóan irányadó éppen ezért ez a tan a mindenkor szoteriológiai gondolkodás számára.) S ahogy az ókori tanítás vallotta a „kettős természetnek” egységét az „egy Személyben”, ugyanúgy áll meg a „hármasság” tanát fejtegető minden emberi beszéd végén is a hívő a kibeszélhetetlen titok, a Krisztus élő valósága előtt, aki nemcsak személyének, de munkájának is felbonthatatlan egységében bírja és nyújtja a „benne lakozó plérómát”. Valóban, a „hármasság” tana is csak a „rész szerint való ismeret” darabos, akadozó beszéde, mint minden teológiai beszéd!

IGAZSÁG ÉS ÉLET

EGYHÁZI VILÁGSZEMLE

(megjegyzés: Dr. Vasady Béla szerkesztette egyházi lap a két világháború között, Debrecen.)

Hogy mindnyájan egyek legyenek. (Ján. 17: 21.)

A kálvinizmus kiújulása.*

Írta és a Presbiteri Világszövetség 1935-i podebradi-i kontinentális konferenciáján előadta:

Dr. Victor János.

(* Ezt az előadást angolnyelvű felolvasás, s végső formájában a Quaterly Register angol-nyelvű olvasóközönsége számára való közzététel végett idegen nyelven írtam s utólag fordítottam magyarra. Szövegének több helyt érezhető idegenszerűsége ebben leli magyarázatát. V. J.)

I.

A kálvinizmusnak, mint minden hasonló egyháztörténeti vagy világtörténeti tényezőnek, legalább is két, egyaránt fontos arculata van: az elméleti és a gyakorlati. A kálvinizmus – mind a múltban, mind a jelenben – tan is. De életfolyamat is, vagyis a nemzetek életében a múltban, és reménységünk szerint a jövőben is jelentős szerepet játszó valóság. Hozzá-fűzhetnők ehhez természetesen a harmadik arculatát is, sőt azt mondhatnók, hogy valamennyi között az a legfontosabb: t. i. azt, ami a kálvinizmusban a legbensőbb lényeg, ami több a hitvallásokban megszövegezhető értelmi meggyőződéseknél, ami mélyebben rejlik bármely történelmi kutató által megfigyelhető és leírható gyakorlati beállítottságoknál és törekvé-seknél. A kálvinizmus magvában rejlik arra a hitéletre gondolk, amely a kultuszban jut leg-teljesebben kifejezésre. De mivel a szívnek ezt az „örömmel való reszketését” (Zsolt. 2, 11.), amellyel Isten előtt leborul, másként úgy sem tudjuk megragadni, mint azoknak a gondolatoknak a megfigyelésével, amelyek a Láthatatlan színe elé való közelgetésében vezérlik, másfelől pedig azoknak a látható vallási cselekményeknek a számonvételével, amelyekben a lélek titkai tükröződnek: elég lesz, ha a kálvinizmusnak csupán az említett két oldalát tartjuk szem előtt, vagyis csak arra gondolunk, hogy mit *mond* a kálvinizmus, és milyen *gyakorlati* következményekben jelentkezik.

Jelenlegi tárgyunk azonban még további korlátozást is szab ránk. Ha ugyanis történelmi vizsgálódás volna a feladatunk, akkor csakugyan nem hanyagolhatnánk el a kálvinizmusnak mindkét említett szempontból való szemléletét, csakis súlyos károsodás büntetése mellett. A gyakorlati életben mutatkozó eredményeiben találhatnánk meg a tanainak legjobb megvilá-gítását és igazolását. De mivel tárgyunk a jelenkor mezejéről adódik, furcsa volna szemlélő-désünkbe bármi egyebet is belevonnunk, mint a kálvinizmus elméleti oldalát. Ha a mi napjainkban csakugyan szó lehet a kálvinista tannak kiújulásáról, ennek nyomában bizonyára nagyjelentőségű gyakorlati következmények is fognak mutatkozni. Ezekről azonban mi, a kortársak, a legjobban érdekelt fél, a legkevésbé vagyunk illetékesek véleményt nyilvánítani, vagy proféciát mondani.

Ebben az egyoldalú, elméleti értelemben véve tehát a dolgot, mit értünk kálvinizmus alatt? A feleletet, anélkül, hogy behatóbb megbeszélésére szükség volna, röviden így adhatjuk meg: a kálvinizmus – mint minden más protestáns tanirányzat is, – olyan keresztyén meggyőződése-eknek az összefogó egésze, amelyek kizárólag a Bibliára támaszkodnak, mint Isten

kijelentésére; megkülönböztető sajátossága lévén az isteni szuverenitás gondolatának különös hangsúlyozása. Ehhez csak két kiegészítő és egy rövid magyarázó megjegyzést kell még fűznünk. Minden olyan tanrendszer, amely az ímént adott leírásnak megfelel, lényegében véve kálvinista. De hogy ezt az elnevezést igazán alkalmazhassuk rá, megkíváncsit még az is, hogy öntudatos kapcsolatban álljon a kálvinizmus múltjával, vagyis, hogy ápolja a Kálvinnal és követőivel való történeti összefüggésének, sőt egyenesen a tőlük való függésnek a tudatát. Másodszor, az Isten szuverenitásának hangsúlyozása folytán az ilyenfajta tanrendszer nem fogja figyelme körét kizárólag a szó legsajátosabb értelmében vett vallási kérdésekre korlátozni; nem fog megelégedni azzal, hogy legszorosabb értelemben vett theológiát adjon; hanem ki fog szélesedni általános világnézetté és életfelfogássá, bevonva a maga szemléleti körébe, és Isten kijelentésének fényébe odaállítva bármilyen elméleti vagy gyakorlati kérdést, amely egy-egy nemzedék lelkét foglalkoztatja.

Magyarázatul pedig, gyakran felmerülő félreértések elhárítása végett, a következőket jegyezzük meg. A világért sem óhajtjuk azt a benyomást kelteni, mintha a keresztyén tannak más típusai elhanyagolnák, vagy éppen megtagadnák az Isten szuverenitásának igazságát. Hiszen ezzel kívül rekesztenék önmagukat egyáltalán a keresztyén theizmus határain. Csak azt állítjuk, hogy a kálvinizmus ezt az igazságot nyomatékosabban és következetesebben képviseli – még olyankor is, amikor legnagyobb a kísértés engedményeket tenni a rovására vagy megfeledezni róla. Sajátossága a kálvinizmusnak, hogy bármit mond is Istenről, mindig szem előtt tartja, hogy az állítmány alanya a feltétlenül szuverén Isten. Nem homályosítja el az ember szabadságát és felelősségét, de viszont nem engedi, hogy ez a tény elhomályosítsa azt a paradox módon ellentétes másikat, és pedig elsődleges tény, hogy a Teremtő korlátlan Úr a teremtmény felett. Nem némítja el az Evangéliumnak azokat a gyöngéd hangjait, amelyek Istennek a bűnös ember iránt való irgalmas szeretetéről beszélnek, de igyekezik mindig élénk emlékezetében tartani azt a minden emberi értelmet örökre meghaladó csodát, hogy ki is Az, aki Krisztusban az emberi nyomorúsághoz egészen a golgotai szenvedés mélységéig aláhajol. És ugyanúgy egyebekben is.

II.

Már most a világ különböző részeiből érkező híradások arról győznek meg bennünket, hogy napjainkban az ilyenfajta keresztyén tanítás kiújulása és fokozódó erősödése megy végbe a szemünk előtt. Talán hasznos lesz rámutatni: milyen különfélék ezek a szóbanforgó jelenségek, habár kétségtelenül ugyanazon cél felé irányul a hatásuk. Vagyis: a kálvinizmus jelenkori kiújulásáról nem is csak egy, hanem többféle értelemben beszélhetünk. Megkísérelve egy nagyon elnagyolt osztályozást, hadd mutassak rá három típusra.

Először is ott van a kálvinizmusnak az a fajtája, amely sohasem vesztette el folytonossági kapcsolatát a múlttal. Zavartalanul élt tovább, ápolva a maga hagyományos örökségét, alig is véve tudomást a szellemi világban körülötte végbemenő óriási változásokról. Elveszítve eleven kapcsolatát az átalakuló világ újabb szellemi áramlataival, el is avult. Ezért nem is termelt ki olyan szószólókat, akik egyéb hangok tömkelegében megszólalhattak volna a képviselőjében. Így kialakult, mondhatnánk, bizonyos fajta földalatti kálvinizmus. Egyszerű hívek nagy sokaságaiban jelentős erőként hatott, de ami a theologiai tudományosság világát illeti, elhanyagolható mennyiség volt. A theologiai világ ellentétes irányú hatalmai megtűrték, mert úgy látszott, hogy magától is ki fog múlni az idők rendjén. Most mintha megváltoznék a helyzet, és nagytudományú theologusok mintha leülnének tanulni ezeknek a régimódi egyszerű híveknek a lábához, mint valamikor a tudós Apollós, az egyszerű pontusi ponyvakészítő mesternek és hitvesének a lábához (Ap. Csel. 18, 26.), elismerve, hogy ők az isteni

bölcsesség mélyebb forrásainak a birtokában vannak. Így felszínre törnek ismét a földalatti erők s a kálvinizmus, amely nemzedékeken át rejtve hallgatott, újra ható tényezővé válik.

Másodszor ott van a kálvinizmusnak az a fajtája, amely egyáltalán nem volt híján eddig sem a korral teljesen lépést tartó szellemi vezetőknek. Figyelemmel kísérte a körülötte hullámzó változó szellemi áramlatokat és öntudatosan leszámolt velük, és állást foglalt velük szemben. Nemcsak éppen az átöröklött hagyományhoz való ragaszkodásból maradt meg a meggyőződéseihez való hűségben, hanem magas színvonalú tudományos megalapozásra is támaszkodott. De mintha az idők nem kedveztek volna neki; a saját korlátolt körükön kívül nem tudtak a képviselői mélyebb hatást gyakorolni kortársaik vallási gondolkozására. Ezért voltaképpen abban merült ki munkásságuk eredménye, hogy védelmi harcot folytattak atyáik hitének a hadállásaiért. Most szélesebb körök figyelme is feléjük kezd fordulni. Mintha eljött volna az ideje, hogy a kálvinizmusnak ezek a csapatai, beásott harcvonalalaikból kilépve, hódító terjeszkedésre nyomuljanak előre.

A kálvinizmus kiújulásának egy harmadik típusát azokban láthatjuk, akik – talán már régen – elvesztettek minden kapcsolatot a XVI. század örökségével, és vándorlásaikban bejárták az ú. n. „modern theologia” legkülönbözőbb területeit. Most megint hazatérnek. Hálásan gondolnak bizonyára vissza mindarra, amit vándorlásaik közben tanultak és nyertek, de végül is rájöttek, hogy az a hajlék, amelyben őseik is éltek, az ő otthonuk. Sőt, úgy látszik, hogy még egyes, másoderedetű útítársaikat is rá tudják venni: látogassák meg ezt az ősi tanyát, és élvezzék szívesen, amit nyújthat nekik.

III.

Mit jelent már most mindez?

Természetesen nem szabad szem elől tévesztenünk azt a tényt, hogy ugyanolyan változásoknak a jelei, amilyeneket a kálvinizmussal kapcsolatban felhoztunk, egészen párhuzamosan jelentkeznek a lutheránizmus világában is. Úgy, hogy a kálvinizmus kiújulása úgy tekintendő, mint csupán része egy tágabbkörű jelenségnek: általában a reformáció tanításához való visszatérésnek. Hogy milyen okok idézték ezt elő, arra nem nehéz megtalálni a feleletet. Hogy egészen rövidre fogjuk a dolgot, két főokra kell rámutatnunk. Egyfelől ott van a protestáns theologiai gondolkodásnak a közelmúlt nemzedékekben bekövetkezett széthullása. Másfelől ott vannak azok a tragikus élmények, amelyeket a mi nemzedékünknek el kellett szenvednie. S ennek a két oknak a hatásai összefonódnak.

Az elmúlt idők theologiai helyzete olyan volt, hogy parancsoló szükségességgé vált valamilyen nagyszabású integráció. Azoknak a theologiai irányzatoknak és iskoláknak, amelyeket tarka egymásutánban láttunk kivirágzni, hogy aztán átadják helyüket egy másiknak, mindegyikében lehettek értékes elemek. Közös gyengeségük azonban abban rejlett, hogy a maguk korabeli tudományos és bölcseleti divatoknak hódoltak. Miközben azon voltak, hogy a hatalmon lévő szellemi irányzatok előtt elfogadhatóvá tegyék a maguk bizonyágtételét, kénytelenek voltak bizonyos nagy keresztyén igazságokat kidomborítani, amelyeknek hangsúlyozása csakugyan nyereség volt. De ennek a nyereségnek túlságosan nagy volt az ára: más, éppen olyan fontos keresztyén igazságokat a háttérbe kellett szorítani, vagy egyenesen fel kellett áldozni. A theologia nem tűrheti el büntetlenül, hogy kívülálló szellemi tényezők ilyen meghatározó hatással legyenek rá. Ahelyett, hogy más erők által erre és arra vitetné magát, királynői kiváltsága az, hogy ő irányítson, mivel ő a végső igazságnak, az Isten Igéjének a szószólója. Az egyház nem állhat fent sokáig, ha tanítómesterei vitatkozó társasághoz válnak hasonlatossá, még ha abban minden felszólaló valamilyen fontos részigazságot képvisel is. Világos és határozott hangra van szükség, amelyben a hívők sokasága felismerheti az Isten kezessége által biztosított Igazságot, s amelyet a kívülálló világ felé is az Isten nevében lehet

hirdetni. Így megérték az idők egy olyan theologia számára, amely jó lelkiismerettel támaszkodhat Isten tulajdon Igéjére, jobban mondvá: amely nem tehet másként, mint hogy arra támaszkodjék, s amely ez által megszabadítja az egyházat versengő emberi vélemények zűrzavarától.

Azok a szenvedések és megrázkódtatások, amelyeket a mi nemzedékünk a nagy háború óta átélt, halaszthatatlanul sürgetővé tették ezt a szükségletet. Félelmetes komolysággal és nyomatékkal állt elénk a kérdés: mi mondanivalója van a keresztyénségnek ennek a mai embernek a számára, aki kiábrándult a háborúelőtti önelégültségéből és optimizmusából, és szellemi egzisztenciájának a legmélyebb alapjáiig megrendült?

Szinte magától értődő, hogy a protestáns theologia, amikor újra megtalálni igyekszik önmagát, a XVI. század reformátoraihoz tér vissza. Minden nagy megújodás úgy találja meg ihletéseinek forrását, hogy régi kutakat ás ki az elhanyagoltság és feledés kötörmelékei alól. Különösen olyankor, amikor szétágazó irányzatok integrálása a feladat, rendszerint abban kínálkozik a megoldás, hogy visszatérünk oda, ahonnan az utak szétágaztak. A kívánt szintézis legtermészetesebben úgy található meg, ha magasabb, az új kor által megszabott színvonalon felújítjuk az eredeti eszméket, amelyeknek gazdag tartalma részeire hullott a bekövetkezett differenciáció során, s amelyeknek eredeti tisztaságához mérten könnyen felismerhetők a későbbi időkben közbeelegyedett idegen behatások.

Ezért vagyunk szemtanúi annak, hogy a reformáció ma ismét korszerű témává lesz. Mintha arra kérnék a reformátorokat, hogy szálljanak le magas oszlopaikról, ahol hálás kegyeleltől övezett néma alakokként állottak eddig, és kezdjék meg újra, illetve folytassák ismét tanítói működésüket. És napjainkban sokan megtanulják tőlük újra, hogy mit is jelent feltétlen engedelmisséggel figyelni az Isten Igéjére és elvetni minden „testtel és vérral való tanácskozást”, amikor arra méltóztat bennünket, hogy szíve gondolatait Ő maga feltárja előttünk. Ugyanakkor a reformációnak nemcsak ez a „formalis principiuma”, a Bibliában kapott kijelentésnek ez a kizárólagos és elégséges tekintélye ragyog fel előttünk új fényben, hanem a reformáció „materialis principiuma” is. A bűnösnek hit által való megigazulását, amiről nem régen még sokunk előtt olyan érthetlenségnek tűnt fel, hogy miként nevezhették a reformáció korában annak a hitcikknek, amellyel áll vagy megdől az egyház, – most megint úgy kezdjük érteni, mint ami minden reménységünknek a kulcsa e világi életünkre és az elkövetkezendőre. Azok a gyermekes reménységeink, hogy addig szervezhetjük, nevelhetjük, nemesíthetjük ezt a világot, míg földi mennyországgá válik, – mind megghiúsultak; az, amit a bűn realitásából meg kellett látnunk – a nagyvilágban általában és sajátmagunkban egyaránt – a lelkünk mélyéig megrázott; és nemcsak megkeserítettek a bűn démoni hatalmának és undokságának elénk táruló látványai, hanem átjárta a lelkünket – bár talán még nem elég mélyen, – egyéni és kollektív bűneink vádja is. Ezek után valósággal mindent jelent számunkra az, hogy mégis újra megbizonyosodhatunk afelől, sőt megbízatást kapunk hirdetni is azt, hogy mi, ugyanezek a nyomorult bűnösök, Isten színe előtt még sem vagyunk bűnösök többé, hanem – úgy, amint vagyunk – véghetetlen kegyelmének a gyermekei vagyunk. Az a kérdés, hogy az Isten szeretete mennyire hatja át gyakorlati életünk megnyilvánulásait – bár mit sem veszít sürgető komolyságából –, mégis másodrendűvé válik. Az elsőrendű tény az a megfoghatatlan csoda marad, hogy egyáltalán van, és biztosítva van számunkra Isten szeretete, és mi múltunk és jelenünk minden tisztátalansága ellenére is, sőt jövődönknek minden fenyegető bukásával szemben is, teljes bizonyossággal megnyugodhatunk ebben a bizodalomban.

Szűk terünk nem engedi meg, hogy kifejtsük: még ezekben a kérdésekben is, amelyeknek tekintetében teljes egyhangúságban csendülnek össze a reformáció különböző hangjai, milyen nyomatékos külön zengése van a kálvinizmus szavának. Az bizonyos, hogy követőit az Isten

szuverén önkijelentése előtt való különösen alázatos meghajlásra tanítja meg, és különös féltő gondjukká teszi, hogy az Ő Igéjét lehető legteljesebb tisztaságában fogják fel és hirdessék. A kegyelemnek a bűnös felé hangzó ígéreteit is azok véglegességének különös átérzésével hangsúlyozza, tudatában annak, hogy ha azokban Isten, a mindenható és örökkévaló Úr szól hozzánk, akkor kicsoda vagy micsoda szakaszthatna el minket az Ő szerelmétől? Mindez érthetővé teszi számunkra, hogy ha általában felújul napjainkban a reformátorok tanítása, akkor ebben előkelő szerepet játszik szükségképpen a kálvinizmus kiújulása is.

De hogy teljesebb magyarázatát adjuk a kálvinizmus kiújulásának, tovább kell haladnunk, és rá kell mutatnunk néhány olyan vonására, amellyel fölibe emelkedik a reformatori tanítás egyéb fajtáinak, s amelyek révén, úgy látszik, egészen sajátos mondanivalója is van korunk lelki válságában.

IV.

A kálvinizmust mindig jellemezte az – ami talán alapítója francia génuszának a rányomódott bélyege –, hogy törekedett a világos értelmi megfogalmazásra. Ez keverte bele annak a vádnak a gyanújába is, hogy inkább a fejnek a reformációja, mint a szívé. Mindenesetre nagyon komolyan vette az ember vallási viszonyulásának a megismerési oldalát. „Istennek és sajátmagunknak a megismerése” – ebben foglalta össze Kálvin mindazt, amit 400 évvel ezelőtt az ő Institutiojában ki akart fejteni. Ez olyasvalami, amire a mi korunk vágyakozik. A mi nemzedékünk már nem éri be alanyi érzelmek vallásos élményeivel és Istenre vonatkozó „mintha”-szerű hipotézisekkel. Olyan Isten után sóvárog, akit teljes bizonyossággal objektív valóságnak lehet megismerni. Ennek a vallási objektivizmus felé tartó útnak a mentén természetesen veszedelmek is leskelődnek, mégpedig nagyon súlyosak. Nem szükséges, hogy most egyenként foglalkozzunk velük: az áltekingéyek kultuszának, a merev ritualizmusnak, a klérustiszteletnek, s mind a többi jól ismert eltévelyedésnek a veszedelmeivel, amelyeknek a csírái természetesen termékeny talajra találnak nemzedékünk objektív beállítottságú lelkében. Elég, ha megállapítjuk, hogy a kálvinizmus mindenesetre megbízható kalauz a veszedelmes úton. Ha hű marad igaz mivoltához, akkor védve van a hamis objektivizmusnak minden effajta kísértése ellen – és mégis „azt mondja, amit tud, és tudja azt, amit mond”.

Egy másik vonása azok közül, amelyek különös jelentőséggel ruházzák fel a mi napjainkban: élénk érzéke az egyháznak a világgal szemben fenntartandó függetlensége iránt. Ez természetes gyümölcse az Isten szuverenitása hangsúlyozásának. Mindenekfelett az egyház áll az Ő uralma alatt, amelyet az egyház Fejéül rendelt Felkentje által gyakorol – mégpedig nemcsak „sub specie aeternitatis”, hanem a jelenbeli világ zűrzavara között is; vagyis „látható” mivoltában is az Ő elvitathatatlan uralma alatt áll az egyház. Más szóval azt jelenti ez, hogy a kálvinizmus értelmében az egyház földi alakjának és külső viszonylatainak is legbenső, lényeges természetének a követelményei szerint kell alakulniuk, nem pedig a földi hatalmasságok igényei és követelményei szerint. Ezzel elvet állapítunk meg, és nem történeti eredményeket mérünk fel. A kálvinizmus szellemi ivadékai maguk is sokszor adósok maradtak ennek az eszménynek a megvalósításával, amint Kálvinnak magának sem sikerült ebben a kérdésben tiszta szemléltető példát felmutatnia a világtörténet számára az ő tulajdon genfi egyházának gyakorlatában. Bármint legyen is a dolog, az bizonyos, hogy a mi napjainkban nem egy olyan eset szemtanúi vagyunk, amelyben az egyháznak súlyos szenvedésekkel kell lakolnia azért, mert elhanyagolta a maga függetlenségének ezt a fontos elvét. Ezért az egyháznak az élet más tényezőihez (a nemzethez, az államhoz, a gazdasági erőkhöz, a közműveltséghez stb.) való viszonya korunk egyik égető kérdésévé vált. S miközben arra igyekszik az egyház, hogy kiszabadítsa magát minden gátló kötelékből, s miközben erősödik benne az a vágy, hogy földi cserépedénye is méltóvá váljék a benne foglalt mennyei kincshez:

egyre jobban megtanulja megbecsülni azokat az évszázados meggyőződéseket, amelyeket erről a kérdéstről a kálvinizmus vallott az Isten Igéje alapján, amint azt megadatott felfognia.

A kálvinizmus egyik legnagyobb értéke azonban abban rejlik, hogy ezek a meggyőződései, amelyekre éppen most rámutattunk, nem hajtották az ellenkező végletbe. Míg egyfelől nyomatékosan vallotta az egyháznak „sui generis” természetét a világ minden más alakulatával szemben, másfelől ezt nem a világ ügyeitől való visszavonulás árán tette. Ettől a kísértéstől is ugyancsak az Isten szuverenitásának a hangsúlyozása óvta meg. Mert ámbár Isten másképpen uralkodik az Ő egyháza felett, mint a világ felett, azért a világ felett is nem kevésbé uralkodik. Ennélfogva az élet profán területei is szentekké válnak, mint színterei annak a harcnak, amelyet szakadatlanul vívunk kell az Ő nevének megszenteltetéséért és az Ő törvényének érvényesítéséért. Azt jelenti ez, hogy a kálvinizmus szelleme nagy súlyt helyez nemcsak az egyéni etikára (annyira, hogy még a legalizmusba való visszaesés gyanúját is meg meri vele kockáztatni), hanem éppúgy a szociális etikára is. Az az eszmény lebeg előtte, hogy az emberi életet minden dimenziójában: a társadalmi, a nemzeti, a nemzetközi életet is, úgy alakítsa, hogy betöltsenek azoknak az örök törvényeknek követelményei, amelyeket Isten rendelt, és amelyeket romlás és halál terhe alatt kötelező erővel szab rá a világra az Ő uralma.

Ez megint olyasvalami, ami után korunk egyháza ösztönösen és türelmetlenül sóvárog. Figyeljük csak meg azokat a komoly törekvéseket, amelyek a szociális, a fajok közötti és a nemzetközi kérdéseket is igyekeznek bevonni a keresztyén munka és szolgálat körébe. Halljuk emlegetni a „szociális evangéliumot”, a „világtestvériség evangéliumát” és ezekhez hasonlókat, ami egyfelől mind a felébredt felelősségérzetnek, de másfelől a keresztyén gondolkodás zavarosságának is bizonyossága ezeket a nagy problémákat illetőleg. Mert „evangélium” mindörökké csak egyet jelenthet és nem mást: az Isten ajándékairól szóló örömhírt. Ezekben a kérdésekben ellenben arról van szó, hogy feleletül az Isten ajándékaira mivel tartozik az ember az Isten uralmának, miképpen engedelmeskedjék az Ő örökérvényű parancsainak? Vagyis az Ő „törvényéről” van szó, amelyet modern világunk bonyolult ügyeivel szemben is hirdetni és alkalmazni kell, ha nem akarunk végromlásba rohanni. Már most éppen a kálvinizmus szelleméhez nagyon közelálló feladat olyan vezetőket nevelni a közélet számára és minden nemzet életében olyan lelkületű polgárokat nevelni, akik ezért a keresztyén feladatért készséggel magukra vállalják a felelősséget. Mert a kálvinizmus, természete szerint, olyan érületet ápol, amely bátran kiszáll a viharos tengerekre is olyan célokért, amelyeket Isten „törvénye” tűz ki az ember elé, bár ugyanakkor természetesen ragaszkodással és hálával csüng azon a meghitt otthonán, amelyet az Isten „evangéliumának” biztos partján talált.

V.

Az utóbbi két megállapításunk alapján azt mondhatjuk, hogy a kálvinizmusnak – az Isten szuverenitása erős hangsúlyozása révén – kiválósága az, hogy össze tudja fogni a „kegyelem” és a „természet” sarkpontjait. Féltékenyen őrzi a „kegyelem” szféráját, hogy a megromlott „természet” semmilyen becsempészett portékája meg ne fertőzhesse annak tisztaságát. De másfelől úgy látja a „természetet”, mint amely vajúdó gyötrelemben a „kegyelem” fiainak a megjelenését várja. Válságot csak a kereszt tövében tud találni, és jól látja, hogy a keresztnak árnyéka, mint az ítéletnek sötét fellege borítja be az egész emberi világot. Ez azt jelenti más szóval: le kellett hogy számoljunk a világgal; ki kellett, hogy bontakozzunk csábító öleléséből; fölébe kellett hogy emelkedjünk dolgainak azáltal, hogy megfeszítettünk számára, és szakadatlanul feltámadunk egy másik, magasabb világban való életre. Másfelől mégis úgy ismeri a kálvinizmus a válságot, mint ami nem azért adatott kiváltságos ajándékul, hogy hálásan élvezzük, míg a világot egyébként elviszi az ördög, hanem az benne éppen a kimondhatatlan kiváltság, hogy egybekapcsolatunk Istennel, közösségünk van Ővele, és az Ő

ügyeiben való részesedésbe magasztaltatunk fel. És mi esnék kívül az Ő ügyeinek körén, ha egyszer minden teremtményét átfogja az Ő uralma, és minden történést Ő kormányoz ebben az Ő világában? A világtól való megszabadulásnak s ugyanakkor a világban való Isten-szolgálatnak ez az egysége természetesen élő valóság mindenütt, ahol komoly keresztyénség van. De anélkül, hogy bárki ellen is igazságtalanságba esnénk, megállapíthatjuk, hogy sehol olyan öntudatosan és olyan érett meggyőződéssel nem vallják ezt, mint a kálvinizmus vallja. És erre a tanításra, úgy látjuk, vár a mi korunk, lelkének legmélyén.

A mi korunk tipikus emberének a lelkét, azt hiszem, akkor értjük meg legjobban, ha felismerjük azt a mélyén rejtőző ellentétet, hogy egyfelől remetejelöltet, másfelől forradalmárjelöltet hordoz magában. Szeretne a világból megszökni, mert a világ csúnyán elbánt vele. Egyik keserves leckét a másik után kellett megtanulnia a világ igaz valója felől. S a jövője felől pesszimistává lett. Legjobb lenne – úgy érzi sokszor – ha hátat fordíthatna neki végképpen. Ez a lelkület nem új dolog. Modern vonás azonban benne az, hogy szoros kapcsolatban vele, ugyanabban a lélekben, megtalálható az a kétségbeesetten kiáltó követelés, hogy mégis lehetségesnek kellene lennie magunk körül egészen más világot látnunk. Bár az ember dicsőséges lehetőségeiről szövögetett utópisztikus álmait csak szomorú emlékfoszlányokként őrzi, a modern ember mégsem válhat sohasem békésen elvonuló remetévé. Életének természeti szférájában olyan bőséges ajándékok birtokában él, hogy lehetetlen ezekhez nem ragaszkodnia, mint olyas-valamikhez, amiknek kell, hogy legyen számára valami magasabb jelentősége. Ezért fenntartja igényét arra, hogy úrrá legyen felettük, és eszményeinek szolgálatába hajtja őket. Tehát az étellel szemben való magatartásában egyúttal forradalmár is. Íme: a kálvinizmusra van szüksége. Vagy, hogy el ne felejtjük a kérdésnek ünnepléses komolyságát, mondjuk inkább így: Istenre van szüksége úgy, amint Őt a kálvinizmus ismerte meg Igéjéből; Istenre, aki Krisztusban meg is szabadít minket e gonosz világtól, és ugyancsak Krisztusban meg is bíz bennünket azzal, hogy legyünk az Ő eszközei ennek a világnak az Ő akarata alá való hajtásában.

Hogy egészen röviden még egy dolgot megemlítsünk: a mi korunk embereit nem igen lehetséges hagyományokon csüngő, felekezetieskedő elfogultság szűk korlátai között megtartani. A keresztyénségnek olyan fajtái, amelyeknek látókörét pártos szűkkeblűség korlátozza, alapuljon az bár rítuson vagy dogmán, szervezeten vagy szokásokon, aligha lesznek képesek megfelelni a mi korunk nagy szükségleteinek. Ezért az egyetemes keresztyénség el is indult az „ökumenizmusnak”, az egységes összefogásnak az útján, és ha lassan is, de halad a cél felé. Ezen a ponton megint nagyon értékes szolgálatokat tehet a kálvinizmus. Mivel nemcsak alulról felfelé, az emberi, „de profundis” tekintetével a Megváltó Isten felé néz, hanem – az Isten szuverenitásának mély átérzéséből kifolyólag – az ellentétes irányba is, vagyis – amennyire embernek egyáltalán megadatik a dolgokat így nézni – az Isten felmagasztalt királyi székének magasságából nézi az emberi világot is: a kálvinizmus látóköre – természetéből kifolyólag – „ökumenikus” szélességű; magatartása nyíltszívű és tágkeblű; az egyháznak egyes részeit úgy tekinti, mint pusztán részeket a nagy egészben, és minden elválasztó korlát felett kinyújtja kezét a lehető legszélesebbkörű közösség ápolására.

VI.

Ezekben látom a kálvinizmus néhány olyan értékét, amely híveiben egyre jobban felébreszti különleges küldetésük tudatát, és még arra is képesíti őket, hogy új hívekkel szaporítsák soraikat – aminek eredményeképpen beszélhetünk a kálvinizmus kiújulásáról a mi napjainkban.

Ezzel a kiújulással kapcsolatban felmerülnek kockázatok és veszedelmek is, amelyek előtt nem szabad szemet hunynunk. A múltnak reakciós imádata; a nagyszerű örökségnek olcsó

elsajátítása, mint amely készen áll a rendelkezésünkre, anélkül, hogy komolyan meg kellene dolgoznunk érte magunknak, a dogmatizmus, vagyis a tan kiválóságában való büszke tetszelgés, mintha az maga volna az élő hit kincse s nem pusztán útmutató bizonyágtétel afelé, szeretetlen hadakozás azok ellen, akik nem osztoznak velünk a magunk boldog gazdagságában, és így tovább. Könnyű volna azonban kimutatni, hogy mindezek a nem-kívánatos melléktermékek összeegyeztethetetlen ellentétben állnak éppen azzal, amire a maguk igazolásaként hivatkozni szeretnének. Semmiképpen nem férnek össze magával a kálvinizmus szellemével. Más szóval: a kálvinizmusnak önmagában megvan az ellenszere az ilyen bűnöknek, amelyekbe tökéletlen szószólói bele-beleesnek. A veszedelmeknek szemébe kell néznünk; a kockázatokat el kell vállalnunk; – és a munkát tovább kell folytatnunk! Nyilvánvalóan ez a jelen óra parancsa mindazok számára, akik az elmúlt évszázadok kálvinizmusának a lelki leszármazottjai: a maguk történelmi örökségének a felújításával kell hozzájárulnunk a Krisztus egyháza megújódásához. Nem a mi szellemi őseinknek – akármelyiknek is – a dicsőségéért, hanem azért, amire éppen ők tanítottak meg bennünket: hogy minden dicsőség egyedül Istennek, az örökké élő Úrnak adassék meg.

A „kívülről befelé” is munkálkodó kegyelem

(Református Egyház, 1952. február 15.)

Valóban nem kellett ahhoz különösebb éleslátás, hogy Bereczky Albert püspöknek a prágai egyetemen díszdoktorrá való avatását és ezzel kapcsolatban egyházunk küldöttségének Csehszlovákiában tett látogatását már előre úgy méltassuk, mint annak ékes bizonyosságát, hogy a múlt immár elmúlt és a jelenben már új jövőendő bontakozik ki. De más dolog valamit jelekből kiolvasni és más dolog ugyanezt közvetlen valóságában átélni. Ezért jó különös figyelemmel hallgatnunk a csehszlovákiai útról visszatértek beszámolóiban arra a bizonyosságtételre, amellyel, mint útjuk egyik legmélyebb és legmegkapóbb élményéről, arról számolnak be: mennyire hiányzott ebből a nemzetközi és egyházközi találkozásból a múltbeli feszültségeknek minden nyoma, és azok helyett mennyire uralkodott benne az őszinte kölcsönös megbecsülés, sőt bizalom. Olyan ajándék ez, amelyért nekünk elsősorban, mint keresztyéneknek és mint keresztyén egyháznak, nem lehet eléggé hálásan örvendoznünk. De a beszámolókból az is egészen világosan kitűnik, hogy ennek az ajándéknak megvan a félreérthetetlen magyarázata. Emberi összefüggéseiben ez a nagy lelkiületbeli fordulat annak az új rendnek köszönhető, amelyben Csehszlovákia és Magyarország népei és egyházai ma élnek. A Szovjetunió példaadása nyomán itt is ott is folyó közös erőfeszítések, a szocializmus építése és a békéért való küzdelem az a kohó, amelyben a régi ellentétek megolvadtak és az egymásrautaltságnak, a szolidaritásnak az érzései kialakultak. Ez megint különösképpen kell, hogy érintsen bennünket úgy, mint keresztyéneket és mint keresztyén egyházat, még pedig nagyon alázatos bűnbánatra serkentő módon. Mert hiszen elsőrenden a mi hivatásunk lett volna ezért az eredményért régtől fogva küzdenünk, hogy úgy teremjen meg, mint a mi hitből való szolgálatunknak a gyümölcse. Ha most annak ellenére, hogy nemcsak súlyos mulasztásokat követtünk el e tekintetben, hanem sokáig sokszor egyenesen ellene dolgoztunk ilyen eredmény megszületésének, az most mégis megszületik és szinte az ölünkbe hull, rajtunk kívül működő tényezők gyümölcseként, akkor csak szégyenkezve, de aztán csak annál hálásabb örömmel örvendhetünk neki.

Ezen azért jó elgondolkozni, mert szimptomatikus példa. Ennek világánál revízió alá vehetjük sok egyéb dologról táplált gondolatainkat és azokból fakadó magatartásunkat is. Hogy rámutassunk arra a fonalra, amelyre ráfűzhető mindaz, amire ez a megállapításunk vonatkozik, azt mondhatnók: szolgálatunk erkölcsi jelentőségének a helyes megítéléséről van szó. Hiszen az előttünk levő példában: két ország fiai szívének régi ellenségeskedésekből az egymás iránti testvéri jóakaratra való áthajlásában is erkölcsi kérdéssel van dolgunk. Ebben tükröződik egy nagy igazság, amely általában érvényes emberek egymás közötti viszonylataira és egymás iránti magatartására.

Sokszor találkozhatunk a jeleivel annak, hogy szolgálatunknak a jelentőségét ezen a ponton túlbecsüljük, (aminek persze aztán csak az lehet a következménye, hogy igazi, valóban nagy jelentősége sem érvényesül úgy, amint kellene.) Az az elv lebeg a szemünk előtt, hogy az emberek egymással szemben tanúsított magatartása nem külső cselekvéseknek a dolga, hanem a belső lelkiületé, amellyel egymás iránt viseltetnek. És a magunk szolgálatának, sőt általában minden egyházi munkának, magának az egyházi életnek, a jelentőségét abban látjuk, hogy ennek révén Istennek Igéje úgy megragadja az embereket lényük legbelső magvában, hogy ennek következtében azután óhatatlanul a megfelelő irányban alakul minden külső magatartásuk is. Teológiai nyelven kifejezve: az igazi megszentelődés csak az újjászületésből fakadhat, de abból aztán elmaradhatatlanul folyik is. Akik eljutottak az Isten gyermekeinek új életére, azok lehetnek, de lesznek is egymással jó testvéri viszonyban. Az ilyen gondola-

tainkban valóban súlyos, alapvető igazság foglaltatik, amelyre nem figyelhetünk eléggé. Isten az Ő Igéjében maga nyomatékosan szól hozzánk erről és valóban ezen épül fel a mi szolgálatunk, amelyet az Ige körül végzünk.

Mégis azt kell mondanunk: ez így magában véve féligazság és megállni nála annyi, mint visszaélni az igazsággal. Két tekintetben is áll ez: Először is túlbecsüljük az Ige életmegújító erejének sugároztatására rendelt szolgálatunkat, ha úgy képzeljük, hogy az Isten kegyelméből a lelke gyökerében megújult ember *automatice* meg fogja teremni az embertársaihoz való viszonylatában is megújuló életnek a gyümölcseit, vagy megint a teológiai kifejezéseket használva: az újjászületett ember *eo ipso* már a megszentelődésben előrehaladó ember is. Másfelől pedig túlbecsüljük a szolgálatunk jelentőségét a tekintetben is, hogy megfélemezünk Istennek más eszközeiről és módszereiről, amelyek által szintén hathatósan munkálja emberek egymás iránti magatartásának az alakulását, és pedig a maga akaratának az irányában. Itt meg kell mindjárt azt is jegyeznünk, hogy sok zavart okoz gondolkozásunkban a megszentelődésnek és a tiszta, nemes, jó erkölcsi életnek az összezavarása, mintha a kettő egy és ugyanaz volna. A megszentelődés több, mint erkölcsi tisztaság. (Persze, éppen ezért nem lehet kevesebb sem annál!) Hozzá tartozik az Istennek való odaszenteseltség is. Magánál az erkölcsi megítélésnél, az emberek egymással szemben tanúsított magatartásának az elbírálásánál ez, az Istenhez való viszonyunknak a kérdése, a háttérben marad. Függetlenül attól, hogy valaki az Ige által újjászületett emberként Istennek való hálás odaszenteseltségben éli az életét vagy nem, lehet az embertársaihoz való viszonyulás jó vagy rossz.

Minket most a kétféle eltévelyedés közül az utóbbi érdekel: Istennek az Ige erején kívül felhasznált más eszközeinek a látókörünkből való feledékeny kiejtése. Azért a másik eltévelyedésről elég most röviden szót ejtenünk. Elég csak azt hangsúlyoznunk, hogy az Ige által való újjászületés, bár magában hordja a megszentelődésnek és abba beleértődő módon az erkölcsi megjobbulásnak is az ígéretét, még pedig olyan ígéretét, amely éppen csak belőle adódhat, ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy magában hordja annak garanciáját is. Hogy a benne e tekintetben kapott lehetőségek valóra is váljanak, ezért külön kell az embernek állhatatos harcot folytatnia és ebben Isten kegyelmének szakadatlan segítségét elnyernie. Ha erről elfelejtkezünk, akkor a féligazságok nyomában járó büntetést nem kerülhetjük el: talán magunkban is, de bizonyára másokban, akik ránk hallgatnak, lábra kap az a veszedelmes hiedelem, hogy az Ige által megragadott és Isten számára való életre eljutott ember már egyúttal erkölcsileg is kész ember, aki legfeljebb csak ítélkezve viszonyulhat másokhoz, akik nem jutottak még el oda, ahová ő. Mintha bizony ő „beérkezett” ember volna már az Ige révén és nem éppen ellenkezőleg: új úton elindult ember, aki előtt minden nap nyitott kérdésnek kell maradnia annak, hogy jól halad-e előbbre pályáján?

Fordítsuk hát figyelmünket most a másik eltévelyedés felé. Abban szokott ez a legszembe-szökőbben megnyilvánulni, hogy amikor pozitíve hangsúlyozzuk: milyen nagy jelentősége van életünk erkölcsi alakulása szempontjából az Ige által életünk központi magvában való megújulásának, gyakran hozzátesszük negatíve is azt, hogy semmiféle kívülről jövő erkölcsi hatás nem alakíthat bennünket jobbakká. Elmúlt időkben gyakori szokás volt – éppen a komoly egyházi munka körében is –, ezen a címen elhárítani a felelősséget mindenféle szociális átrendezést munkáló vagy sürgető törekvéssel szemben vagy egyenesen ellene is fordulni az ilyeneknek. Nem segít az, így szólt ez a jelszóvá sűríthető felfogás, ha az emberek más viszonyok közé kerülnek, nekik maguknak kell bensejükben más emberekké válniuk, akkor majd a viszonyok is megváltoznak. Nem kívülről befelé, hanem belülről kifelé alakul igazában az emberek élete...

Hogy mi ebben az a ragyogó evangéliumi igazság, amelynek sohasem szabad elhomályosulnia előttünk, arra már utaltunk. De csak egy kevéske józanul reális életismeret kell

hozzá, hogy azonnal átlássuk: mennyire féligazság ez így magában. Jaj volna mindnyájunknak, ha az emberek életében, akik között élünk, csak annyi volna a jóakarat, a tisztesség és megbízhatóság, az embertársi együttérzés és segítőkészség, amennyi az Ige által újjáteremtett szívekből fakad! Hála Istennek, van ennél mérhetetlenül több is! Olvassuk csak el figyelemmel, mit mond a szent történet a melitai „barbárokról”, (hogy milyen távol éltek az Igétől az ő babonás pogányságukban, az is kitűnik a történetből!) és abban a „nem közönséges emberségben”, amelyet a hajótöröttek a partjaikra vetődött Pál apostollal és társaival „cselekedtek”, iskolapéldáját szemlélhetjük annak, amiről szó van. (Ap. Csel. 28: 2.) És ha erre a tényállásra azt mondjuk: „Hála Istennek!”, ez nem pusztán szólam, mert minden jó ajándék és áldás, – és hogyne volna ez is az – Őtöle jön. Nem értette meg az Igének az Isten „egyetemes kegyelméről” szóló felséges bizonyágtételét az, aki hálás és alázatos szívvel nem számol azzal a ténnyel, hogy Isten, Igéjén kívül is úgy munkálkodik az emberi életben, hogy abból – éppen erkölcsi tekintetben is – megszámlálhatatlan sok jó származik.

Azok között a tényezők között már most, amelyeket Isten „egyetemes kegyelme” felhasznál az emberek erkölcsi életének az alakítására, ott van, és pedig előkelő helyen, az a politikai, jogi, társadalmi, gazdasági rend is, amelyben az emberek élnek. És ez a rend nemcsak a külső cselekedeteiket alakítja, kényszeríti ki vagy fékezi meg, hanem alakítja a gondolkozásukat, az érzületüket, a lelki világukat is. Igenis van ilyen kívülről befelé ható erkölcsi emberformálás. Ha az, amit erről a marxizmus tanít, idegen újdonságként hat ránk, akkor rosszul vizsgáztunk az Igének csakúgy, mint az élet valóságának az ismeretéből (nem is két külön tantárgy ez, hanem egy és ugyanaz!) és az a dolgunk, hogy tanulékonyan figyeljünk arra, amit eddig elmulasztottunk megtanulni, nem pedig az, hogy vitába szálljunk. Aki nem tud hálás szívvel igazat adni annak a reménységnek, hogy a kialakuló szocialista berendezkedés erkölcsileg is felmérhetetlen emelő hatással lesz az emberi életre, az hálátlanul megfedezkedik arról, mennyit köszönhetett az emberi élet általános erkölcsi tekintetben már a múltban is a társadalmi haladásnak. Miért nem járunk ma már bunkóval a vállunkon, amikor otthonról elmegyünk, mint a történelemelőtti idők emberei? Miért nem tartozik ma már hozzá az öltözködésünkhöz az is, hogy az övünkre felcsatoljuk a kardot vagy a törst, mint a középkor emberei? Miért nem hordunk a hátsó nadrágzsebünkben pisztolyt, mint bizonyos texasi vagy arizonai vidékek lakosai? És ne felejtsük: mindez nem pusztán külsőség. Nem is kívánczunk arra, nem is jut eszünkbe, hogy felfegyverkezve járunk-kelünk embertársaink között. Nem is úgy nézzük őket, hogy bennük olyan ellenségeket gyanítanánk, akikkel szemben fegyveresen kellene megvédenünk az életünket, a javainkat, a becsületünket. Ezért kihalt belőlünk az ilyen védekezésre való készenállás szándéka is. Az az erkölcsi lelkiület változott meg, amely az emberi együttélésben azelőtt uralkodott. Miért? Egyszerűen azért, mert olyan rendben élünk, amelyben gondoskodás történt már az esetleg mégis szükségessé válható védelmünkről: vannak illetékes tényezők, amelyek helyettünk „viselik a fegyvert”. Az ilyen rendezett külső viszonyok mellett egyszerűen elsorvadhatnak, tárgytalanokká válhatnak olyan ember és ember közötti ellentétek, amelyek különben beárnyékoznák az életünket és fojtogatnák annak kibontakozását. Igenis, vannak külső viszonyok, amelyeknek a klímája valósággal tenyészt bizonyos bűnöket, és viszont vannak olyanok, amelyek éppen ellenkezőleg fegyelmezik, tisztítják, jóra nevelik az embert nemcsak külső magatartásában, hanem egész valójában.

Nagyon hasznos elmélkedésre adna alkalmat az a kérdés, hogyan viszonylik ebből a szempontból az életnek az a rendje, amelyből jöttünk, ahhoz az újhoz, amelybe befelé visz az utunk, vagyis a kapitalizmus a szocializmushoz. Számon lehetne venni: milyen erkölcsi hiányosságoknak és eltorzulásoknak kedvezett az előbbi, egyszóval milyen bűnöknek a melegágya volt annak ellenére is, hogy maga is már fejlettebb rend lévén az előtte voltaknál egyben-másban erkölcsi haladásnak az iskolájául is szolgált. Ennek megfelelően reményteljesen és hálással lehetne méltatni: milyen nagy erkölcsi nyereségeket rejt magában a szocia-

lizmus; a kapitalizmus mocsarainak a lecsapolásával milyen benne jól tenyésző bűnök válnak majd egyre életképtelenebbekké. Mivel messze vinne ezzel a kérdéssel most foglalkoznunk, röviden foglaljunk mindent össze abban, hogy a kiépülő új szocialista világ – valóban kívülről befelé haladva – nem ismert mértékben közösségi gondolkozásmódot és lelkiületet fog teremteni és fejleszteni. És ez sokkal több, mint egy a sok erkölcsi követelmény között. Ez, azt mondhatjuk, valamennyinek az összfoglalata, mint ahogy a keresztyén élet sajátos síkján is, ahol már többről is szó van, mint erkölcsiségről, mindent magábafooglaló követelmény (és egyben ajándék is) a „közösségben”, „koinóniában” való élet.

Arra ellenben rá kell mutatnunk, mert az előttünk lévő szimptomatikus példában éppen ez csillan fel a legvilágosabban, hogy nem is csak olyan erkölcsi magatartásnak a kialakulásáról van szó, amely egyén és egyén között, hanem olyanról is, amely kollektív viszonylatokban jelentkezik. Egész nemzetek és népek egymás iránti lelkiülete is megfertőződhetik és a fertőzettől megtisztulva meg is gyógyulhat azoknak a külső viszonylatoknak a hatása által, amelyeknek a rendjében élnek. A marxizmus lenini továbbfejlesztéséből talán minden egyébnél jobban megragadhat bennünket annak a meglátása és megállapítása, hogy a kapitalizmus előbb vagy utóbb, és ez az „utóbb” már alaposan el is következett az idők rendjén, óhatatlanul pusztító imperialista háborúk kirobbanásához vezet. Ezzel együtt jár a népek egymásiránti gyűlölködésének az ébrentartása, mint amely nélkülözhetetlen pszichikai erőforrás háború esetén. Az ellenpróbáját ennek gyakorlatilag megtaláljuk a másik nagy marxista vezérszellemnek, Sztálinnak a működésében, akinek tanítása és irányítása alatt nemcsak a Szovjetunió körén belül élő sokféle nép élvezheti az egymás mellett való békességes virágzás lehetőségét, amelyből eltűnt már az egymás elleni küzdelem szükségessége, hanem az egész világ minden népének javára szárnyra kelt egy olyan békemozgalom, amely hathatósan leleplezi, megerőtleníti és leküzdi a népeket egymással szembe fordító erőket, a számítókat és rosszhiszeműeket csakúgy, mint az ilyenek által elvakultan vezetett jóhiszeműeket. Nem is lehet másként. Szocializmusban élő vagy annak kiépítésében elfoglalt népnek lehetnek és vannak éles ellentétei más népeknek a vezetőivel, akik a fegyverkezésben dús haszonhoz jutó vagy háborús kalandok révén még dúsabb nyereséget remélő kapitalista érdekeltségek exponensei s ezért veszélyt jelentenek a békés munkára vágyó világra nézve, – de nem lehetnek ellentétei más népekkel, mert azoknak is csak a békés építő munka lehet az érdekük. A szocializmus új rendje a népek számára ilyen, az érdekeik közösségét átérző lelkiületnek, a szó igazi értelmében vett „nemzetközi” közösségi szellemnek a nevelő iskolája, amelyben kinőhetnek a múltnak sovíniszta gyűlölködéseiből.

Hogy a közösségi szellemnek a világ életében való ilyen felülkerekedése mit jelent a keresztyén egyház számára, mint minden egyéb áldásán kívül neki még külön is nagyon hálásan megbecsülendő jótétemény, arról most ne elmélkedjünk. Egyszerűen csak állapítsuk meg azt, hogy amilyen fullasztó és miazmás légkör a keresztyén élet számára az olyan világi élet, amelyet megoldatlan ellentétek hatnak át, olyan nagy segítség igazi mivoltának a mennél teljesebb kifejtésében a közösségi szellemtől áthatott környezet. Ezzel azonban olyan kérdést érintünk, amely megkívánná, hogy külön foglalkozzunk vele. „Az egyház és a világ viszonyának” a kérdése ez, amely körül szintén jó volna egymás féligazságot megvilágosítani, hogy a teljes igazság tisztán állhasson előttünk. Egyébként is sok olyan kérdés merülhet még fel a fentiekkel kapcsolatban, amely megérdemelné, hogy tüzetesebb vizsgálat alá vegyük. De most le kell mondanunk erről.

Csak egy felett nem lehet szó nélkül átsiklanunk. Felmerülhet ugyanis az a kérdés, hogy ha szolgálatunk túlbecsülésétől óvakodnunk kell, milyen alapon maradhatunk meg igazi megbecsülésének az álláspontján? Más szóval, ha alázatosan le kell számolnunk azzal, hogy Istennek vannak az Ő Igéjén kívül más eszközei is az emberi élet erkölcsi formálására, tisztítására és felemelésére, mi marad akkor a mi szolgálatunk számára, mint ami sajátos és

nélkülözhetetlen hozzájárulása lehet ugyanennek a célnak az érdekében? Erre a kérdésre formailag meg kell felelnünk. De azt kell rá felelnünk, hogy érdemileg nem adunk rá feleletet. Ha valakiben ez a kérdés komolyan felmerül, az már baj. A racionalizmus későn is ható kovásza dolgozik benne, amelytől meg kell szabadulnia. A racionalizmus méltányolta és becsülte nagyra a mi szolgálatunkat azért, mert „erkölcsi közhaszna” felől nem voltak kétségei. Az történt meg ezzel, hogy az emberi ész a maga ítélőszéke elé idézte az Isten Igéjét, a körülötte folyó szolgálatot és a belőle táplálkozó egész egyházi életet, és miután megvizsgálta és rendben levőnek találta, – már annyira, amennyire, – nagy kegyesen elismerte, hogy hasznos és szükséges dolog. Ha valaki úgy vizsgálja azt a szolgálatot, amelyet az igehirdetőtől vár az egyház, hogy milyen áldásos kihatásai vannak az emberek életére és ezért mennyire megérdemli, hogy az ember odaadással és hűséggel végezze, akkor az hagyja abba. Tegyük mindjárt hozzá: aztán kezdje el előlről, egészen más alapon. És pedig ugyanazon az alapon, amelyről az első igehirdetők is elindultak szolgálatukra. Ők nem mérlegelték azt, hogy milyen kizárólagos, milyen messzemenő vagy milyen korlátok között maradó jelentősége lesz szolgálatuknak az ő embertársaik erkölcsi életére. Ilyen mérlegelésből sohasem született volna meg apostoli szolgálatuk. Ők egyszerűen azért indultak el erre a szolgálatra, mert Jézus Krisztus hívta őket: „Kövessetek engem, és én azt művelem, hogy embereket halásszatok!” Az ebben foglalt parancs alól nem tudták kivonni magukat, hanem engedelmeskedtek neki. Így teljesedett be rajtuk az ígélet is, amely a parancshoz volt hozzáfűzve. Elég volt tudniuk, hogy Ő elhívta őket szolgálatukra. Nem kérdezték: milyen hasznos eredmények fogják igazolni engedelmességüket. Bízta abban, hogy amit Ő parancsol, annak megvan az értelme. Nem az eszük mérlegelése, hanem a hitük döntése volt szolgálatuknak az alapja. És ugyanabban a szolgálatban állván mi is, ugyanarra az alapra építhetünk csak. Szolgálatunk túlbecsüléséből kijózanodva akkor alázatosabbak leszünk, de lehetetlen lesz azért annak bármilyen csüggeteg lebecsülésébe esnünk. Éppen annak az átérzése, hogy olyan Urat szolgálunk, akinek a mi szolgálatunkon kívül minden egyéb is a rendelkezésére áll, ami ezen a világon van, szorongathat, hajthat és lelkesíthet bennünket arra, hogy azt a szolgálatot, amely az Ő terveiben reánk van bízva, sokkal jobban végezzük, mint a múltban.

Ez a reánk bízott szolgálat, ha nem esünk bele túlbecsülésének a hibájába, összhangzatosan össze fog simulni Istennek azzal a munkájával, amelyet egyéb eszközei által végez az emberek életében. Ahogy hálásan megtermékenyül annak eredményei által, viszont a maga részéről is természetes készséggel fog részt venni annak mennél hathatósabb elősegítésében.

*

A MEGSZOKOTT ÜNNEPI REND.

Ádvent és Karácsony idején elérkezünk annak az „egyházi évnek” egyik magaslati szakaszához, amelynek rendjét nagyjában és egészében a reformáció átvette az előző korszakok egyházi életéből. Készségesen követte ebben azt a rég kialakult egyházi „hagyományt”, amellyel szemben egyébként olyan kritikus lélekkel állt szemben. Nem a Szentírásból kiolvasott isteni parancs követeli ennek a rendnek s velejáró ünnepeknek a megtartását. Nem tartozik az tehát hozzá az egyházi élet lényegéhez. Volt a Szentlélek erejétől duzzadó egyházi élet már akkor is, amikor ez a rend még nem alakult ki. És elképzelhető a jövőben is, hogy – ha valamilyen okból ez szükségessé válnék, – az egyházi élet szakít ezzel a renddel, s azért mégis virágzó életet él. De ez a rend nemzedékek hosszú során át jónak bizonyult, s azért a reformáció is bölcsen meghagyta, mint üdvös „emberi nevelést”, és mindmáig is hálásan élhetünk vele, hogy a belőle fakadó áldásokban részünk lehessen.

Eltekintve most attól, hogy ezt a rendet követve évenként visszatérő ciklikus ismétlésben járjuk végig annak a pályának főállomásait, amelyet a világba való megérkezéséig egészen a Szentlélek kitöltetéséig végig járt az Isten Fia a mi megváltásunkért, – aminek megvan a sajátos lelki haszna a hívők számára, – emeljük ki csak azt a mozzanatot az egyházi év és ünnepei jelentőségéből, hogy általában megszabott közös rendbe fogja az egyház tagjainak lelki életét. Ennek a rendnek az átvételével is azt ismerte el a reformáció, – számunkra is irányt szabó igazságként, – hogy az egyház életének van emberileg szabályozható oldala is. Igaz mivoltának és rendeltetésének a pályájától csak akkor siklik ki az egyház, ha benne ez az emberi szabályozás áthágja a maga hatáskörének a határait, és ezzel az Isten felségjogaiba ront bele, amelyek Őt az egyház élete felett való uralmában megilletik. Ez történik olyankor, amikor önhatalmúvá válik az ilyen emberi szabályozás, vagyis egyébfajta, pusztán emberi szempontok irányítják a helyett, hogy tisztán eszközi jellegű volna, és csupán Isten akaratát akarná szolgálni az adott viszonyok között legalkalmasabb módon. Vagy ha olyan isteni tekintélybe öltözködik bele, mintha örökre érvényes parancsokban maga Isten adta volna, s ezért Isten előtt számíthatna az ilyen szabályokhoz való engedelmes igazodás valamiféle érdemül. Vagy, – és talán ez a legsúlyosabb eltévelyedés, bár erre gondolunk talán a legritkábban, – ha az ilyen emberi szabályozás abba a vétkes hiedelembe ringatja magát, hogy befogta hálózatába magának Istennek az egyházban való munkásságát mindenestől fogva. Pedig az Isten akaratára iránt bármennyire engedelmes módon történik is az egyházi életnek ez az emberi szabályozása úgy, hogy azon megnyugodhat az Ő legteljesebb áldása, és általa csakugyan Ő maga viszi véghez kegyelmének munkáját az egyházban, marad még mindig az Ő kegyelmes munkájának egy nagy része, amely nem az emberek által kiépített csatorna-hálózaton áthaladva, hanem mint az égből szabadon aláhulló zápor öntözi az egyház életét, és teszi azt termővé az Ő dicsőségére.

Mindig súlyosan megbűnhődik az egyház azért, ha a Szentléleknek ezzel a semmiképpen nem szabályozható munkásságával nem számol, azt nem kéri és várja bízó reménykedéssel, sőt talán, amikor kiáradnak rá annak jótéteményei, azokat bizalmatlankodva és duzzogva fogadja, mert nem úgy érkeztek, ahogyan emberi rendszabályok szerint érkezniük kellett volna.

Ennek az utóbbi bűnnek a kísértése ma talán kevésbé fenyeget minket. Az, hogy manapság gyakran emlegetik közöttünk a „karizmatikus emberek” szükségességét, akiket az egyház semminémű rendelkezéssel elő nem teremthet, hanem csak kaphat; az is, hogy egyre nagyobb számban állítjuk munkába a nem-lelkészi gyülekezeti munkaerőket, akik – bár most már a kiképzésükre is kezdünk gondot fordítani, – alapjában véve nem valamilyen emberileg közölhető képzettség birtokában, hanem a Lélek indíttatásaitól képesítve állnak munkába; meg

egyáltalán az, hogy egyházi életünket egyre több olyan munkaág hálózza be és tarkítja, amely – ha utólag igyekszünk is a jó rend kedvéért szabályozott mederbe foglalni, – elindulását és nagyranövekedését a Lélek szabad járásának köszönheti: mindez arra vall, hogy ez a mai nemzedék tudatában van annak, milyen korlátolt jelentősége van az egyházi életben mindenféle emberi szabályozásnak. És ez bizonyára még csak kezdete a további fejlődésnek ebben az irányban. Ezután még csak egyre jobban meg fogjuk tanulni, mennyire ki vagyunk szolgáltatva – talán egyházi életünk pusztá fennmaradásának tekintetében is, de mindenesetre erőteljessége és teherbíróképessége tekintetében, – a Szentlélek szuverén munkásságának, amelyet szabad jótetszése szerint végez. Röviden kifejezve ugyanezt: egyre jobban meg fogunk tanulni úgy imádkozni a Szentlélek kitöltetéseért, hogy egészen rábízuk: hogyan akarja meghallgatni imádságainkat.

De éppen ezért jó talán hangsúlyozni azt a másik igazságot, amelyet velünk, vagy erre vagy arra mindig bicegve járó, gyalgó emberekkel könnyen elfelejtet emennek – persze nagyon örvendetes, – érvényesülése. A Szentlélek az egyházban úgy is munkálkodik, hogy megtölti az emberileg kiépített csatornákat, és felhasználja azokat a maga tovaáradására. Az egyházi év ünnepi alkalmai is gazdagon megáldott eszközei lehetnek, és az egyetlen értelmük, hogy valóban azok legyenek. Előre tudjuk ugyan, hogy mi kerül ilyenkor a figyelem középpontjába, milyen tárgykörben mozog az Ige hirdetése, mi körül forog a gyülekezet hálaadása és könyörgése. Hiszen ez mind szépen meg van szabva, és minden elvárja, hogy ez a szabályozott rend megtartassék. De ez a keret éppen olyasmi számára készült emberileg, amit a Szentlélek mindig hallatni akar a gyülekezetekben, és közölni akar velük. Nem is vett át a reformáció mindenféle ünnepet az előző nemzedékektől, csak olyanokat, amelyekről megállapítható, hogy kedves alkalmakul szolgálhatnak a Szentléleknek a maga sajátos munkájának az elvégzésére. Jézus Krisztus megmondta róla, hogy „engem dicsóít majd”, és „bizonyosságot tesz rólam”. Nem is ünnepelhetünk más ünnepet, mint olyat, amelynek Ő áll a középpontjában.

Újat ebben a karácsonyban maholnap kiteljesedő ünnepi időszakban sem fogunk sem hallani, sem mondani, csak a Jézus Krisztusról, az Ő közénk érkezéséről, testünkbe öltözéséről, hozzáunk való irgalmas aláereszkedéséről szóló régi Örömhírt. Ugyanúgy megtartjuk az ünnepi rendet – legfeljebb a változott viszonyokhoz alkalmazkodva egy s más lényegtelen dologban való eltéréssel, – ahogy azt egyházunkban nemzedékek óta meg szokták tartani. És ha a Szentlélek Úr Istennek úgy tetszik, mégsem lesz számunkra pusztá fakuló szokás, hanem olyan gazdag lesz az szívünket csordultig eltöltő örömben, mintha most hallanánk először életünkben: „Született néktek Megtartó!”

**

A MI ÁDVENTÜNK

(Református Egyház)

Eleve is tartsuk távol minden olyan félreértésnek még az árnyékát is, mintha „a mi adventünk” címén valamilyen más adventről akarnánk szólni, mint arról az egyetlen fajta adventről, amelyet évszázados hagyományai szerint az egyetemes keresztyén egyház mindig is, és mindenütt meg szokott ünnepelni. Eleget vétkeztünk a múltban azzal, hogy ennek az egyetlen fajta adventi ünneplésnek a leple alatt sok másfajta, hamis adventet ünnepeltünk. Egyházi életünk megújódása semmit sem jelent, ha nem éppen az ilyenfajta vétkeinknek a fájdalmas tudatosodását, és a velük való bűnbánatos szakítást. Hiszen ezek a vétkek súlyosabbak voltak annál, amely miatt egykor az Izráel népét feddette meg a próféta. Izráel annak idején azt a „kettős gonoszságot” követte el, hogy „elhagyta az élő vizek forrását”, és a helyett „kutakat ásott magának”, mégpedig „repedezett kutakat, amelyek nem tartják a vizet”. Vagyis. hálátlanul elhanyagolta azt a megbecsülhetetlen ajándékot, hogy az igaz, élő Istent szolgálhatta, aki magát kijelentette neki, és a pogányság képzelt istenei után futott, amelyekben nem volt megtartó erő. Mi ellenben sokszor úgy jártunk el, mintha a magunk ásta „repedezett kutakból” előbb megtöltöttük volna az Isten kegyelméből fakadt vizek kútjait, hogy aztán onnan megint merítsünk olyasmit, ami kegyes látszatok és szólamok szerint Isten ajándéka: Ige volt, valójában pedig csak az igaz Igétől a figyelmet elterelő emberi mondani-valónk volt. Az Ige nagy témáit csak jelképekül használtuk, amelyekbe ilyen vagy amolyan aktualitásokat burkoltunk bele. Így használtuk sokszor az adventi időszakot is arra, hogy rá, mint valami fogásra, felaggassunk sok mindent, aminek az Igében hirdetett adventhez semmi köze sem volt. Ha igaz az, hogy most Isten kegyelméből az egyházi megújulás idejét éljük – aminthogy kétségtelenül igaz, – akkor ez az Ige hűséges szolgálatához való visszatérésünket jelenti elsősorban, és csak ebből fakadó következményként aztán sok egyebet, jelenti tehát az Igével való ilyenfajta visszaéléseknek minden munkánkból való alapos kisöprését is.

Nem beszélhetünk másról, mint Jézus Krisztus adventjéről, eljöveteléről, arról, amelyről az Ótestamentum ígéretei szóltak, hogy azután az Újtestamentum meghirdethesse azoknak beteljesedését, és arról, amelyről az Újtestamentum ígéretei szólnak s amelyet várunk, noha emberi időszámításunk értelmében régóta késik. De éppen ez az advent, az igazi, más-más színezetet nyer a szerint, hogy milyen helyzetben ünnepli meg az egyház. Ezért beszélhetünk „a mi adventünkről” – arról, hogy mit jelent adventet ünnepelni éppen abban a jellegzetes helyzetben, amelyben „most és itt” van az egyház, a mi egyházunk.

Mi jellemzi ezt a helyzetet? Ha jól meggondoljuk, azt kell mondanunk: az, hogy egyenesen visszaotal bennünket az adventnek igazi értelme szerinti megünnepléséhez. Más korszakok telve lehettek az egyház számára azzal a kísértéssel, hogy az adventi gondolatvilág köntösébe valami másfajta „eljövetel” váradalmait öltöztesse bele. Az emberek egy vagy más ok miatt várták valamiféle „jobb világ” eljövetelét; arról szerettek volna hallani vigasztaló biztatásokat; és a magát adventinek nevező ígehirdetés sokszor nem volt más, mint ennek az igénynek a kiszolgálása. Azt mondhatjuk: általában az jellemezte az utóbbi évtizedek gondolkozását, hogy bizonyos történelmi optimizmussal nézett a jövő felé, tele váradalmakkal a tekintetben, hogy a történelem menete meg fogja hozni a jelenben még talán nagyon súlyos kérdéseknek is a megoldását. Ebben az általánosságban uralkodó történetiszemléleti „adventizmusban” nehéz volt ellenállni a kísértésnek, hogy adventi ünneplésünk is ússzék az árral, és azokat a váradalmakat táplálja az emberekben, amelyek amúgy is megvoltak bennük.

Ezzel éles ellentétben áll az a korszak, amelyben mi élünk, legalább a nagyvilágnak abban a nagy részében, amellyel közös életet élünk. Itt nem a jövő felé sóvárgó váradalmak hangja

uralkodik, hanem a régóta várt fordulat bekövetkezte, a már kivívott forradalmi győzelem feletti önérzetes örömmel a hangjai. A jelenben már beteljesedett, vagy legalább is fel nem tartóztathatóan beteljesülő eredmények határozzák meg a körülöttünk uralkodó hangulatot. Vannak persze emberek, akik mindezt fordított előjellel látják el a maguk szemléletében, s ezért a fél világ életét átformáló forradalmi változásban szeretnék valami apró epizódot látni, amelynek szerintük máris véget kellett volna érnie, de ha eddig csalódtak is minden számításukban, bizonyosan nemsokára véget fog érni. Nekik mindenesetre megvan a maguk evilági ádventizmusuk. Azonban szeretnénk remélni, hogy az mindnyájunk előtt olyan nyilvánvalóan magán viseli a balgató elvakultságnak és a vétkező álmodozásnak a bélyegét, hogy komoly kísértéssé nem válik az Ige egyetlen felelős szolgája számára sem. Ezen a szerencsétlen, és egyik csúfos kudarc után a másikkal megérésére ítélt evilági „ádventizmuson” kívül másfajta nincs a mi láthatárunkon. Olyan korszakba érkezünk, amelyben az uralkodó hatalom: a dolgozók táborában nem kíván mást, mint békés nyugalmat, hogy zavartalanul megépítse azt az új világot, amelynek megépítéséhez már megvan a lehetősége.

Ilyen helyzetben, ha mégis ádventről akarunk beszélni, csak az igaziról beszélhetünk: a Jézus Krisztus eljövételéről.

Az első tekintetre úgy láthatnánk, hogy ezzel a múltban divatos vétkeinknek éppen az ellentétébe, de megint csak vétkező irányba csapódunk. A múltban azzal vétkeztünk, hogy a körülöttünk élő világgal annyira egybeolvadtunk, hogy az ő váradalmait visszhangoztuk mi is. Most, amikor a körülöttünk kialakuló világ lelkét nem a váradalmak, hanem a beteljesülések foglalják el, nem helyezkedünk-e a mi ádventi hitvallásunkkal és igehirdetésünkkel olyan ellentétbe vele, mintha hátat fordítanánk neki, és semmi közünk nem volna hozzá? Ez is nyilván vétkező eltévelyedés volna – éppen az igazi ádvent igazi értelmétől. Ennek az eltévelyedésnek a kísértéseire jó lesz vigyáznunk, mert ezek valóban megkörnyékezhettek bennünket.

Ha a világban a mi napjainkban lejátszódó óriási arányú átalakulást úgy hagyjuk a maga útján járni, mint ami bennünket nem érdekel, és a Jézus Krisztus ádventjéről való bizonyágtételbe úgy húzódunk vissza tőle, mint valami másik világnak az ügyébe, amely valahogyan fölötte lebeg amannak, akkor legyünk tisztában azzal, hogy nem az Ige szerinti ádventet hirdetjük. Az Ótestamentum sem olyan ádventet hirdetett, amely valahogyan majd átsuhan ezen a világon, de annak életében komoly szerepet nem játszik, hanem ellenkezőleg: olyat, amely ennek a világnak az Isten megvalósuló akarata révén való megújulását fogja elhozni. Így beszéltek a prófétai ígéretek az „Eljövendőről”. Az Újtestamentum sem úgy mutatja be az „Eljöttet”, mint aki éppen csak a lábujja hegyével érintette ezt a világot, egyébként pedig valami magasabb szférában lebegett, hanem úgy, mint aki – igaz, hogy egyelőre csak ízelítőt hozott ennek a világnak jövődöbéli újjáteremtéséből, de olyan ízelítőt, amely által ez az újjáteremtés már meg is kezdődött, és amelyben ezért megvan a bizonyos záloga annak, hogy el fog jönni ennek az újjáteremtésnek a kiteljesedett győzelme is. Ezért várhatjuk és kell várnunk az Ő majdani „eljövetelét”.

Az első tekintetre is világos, hogy mindennek benső vonatkozásai vannak a közben lejátszódó emberi történelem eseményeire. Semmiféle történeti esemény nem azonosítható ugyan ezzel az igazi „eljövetellel”, mert bármennyi áldást hoz is, bármilyen beteljesülését éri is meg benne nép-milliók vágyakozása, megmarad a különbség: a viszonylagosságoknak és a tökéletességnek a különbsége. A Jézus Krisztus ádventjének Evangéliumához hűtlenné válnánk, ha benne nem azt a végső és abszolút megoldást látnánk és hirdetnénk, amely valóban csak onnan felülről, Istentől jöhet, de a történelmi erőkből és folyamatokból nem adódhat. Azonban sokszor beleesett már a keresztyén gondolkodás abba a vétkező egyoldalúságba, hogy ide pontot tett. Pedig tovább is van. Azért, mert viszonylagos minden, ami e világi, nem kevésbé

Isten uralma alatt áll. Isten keze munkálja benne a maga céljait, és Isten gondviselő kegyelme közli általa a maga áldásait, még akkor is, amikor első tekintetre azok nem látszanak áldásoknak. Gondoljunk a legegyszerűbb példára: a mindennapi kenyérre. Milyen viszonylagos érték, és milyen jó, hogy rajta kívül van „olyan eledel, amely megmarad örökké”. De nem kell-e azért belefoglalnunk a mindennapi könyörgésünkbe ezt a múlandó életünket tápláló ajándékot is, és nem kell-e mindennap hálát adnunk érte, hogy megkaphattuk? Ez a szabálya minden egyébnek is, ami evilági sorsunkat illeti, még ha ezerszerte bonyolultabbnak tűnik is fel, mint ez az egyszerű példa. Sőt egyenesen levonhatjuk a következtetést: az, aki ismeri az „örök élet kenyerét”, nemcsak éppúgy meg fogja becsülni a földi kenyeret, mint akárki más, hanem elsősorban és másoknál is sokkal jobban éppen öneki kell azt megbecsülnie, mert számára Isten atyai világkormányzásának, gondviselésének a kézzelfogható jele. Éppen az a mi hitünk, amely ennek a történelemnek minden viszonylagosságai fölött ott látja ragyogni a Jézus Krisztus ádventjét, a már megtörténtet és a majd megtörténendőt, tud hálásan fogadni minden evilági fordulatot, amelyben addig kizsákmányolt sokaságok kivívják a maguk felszabadulását, és a világ egy hatalmas lépéssel átlép olyan új rendnek a korszakába, amelyben az igazságosság és a közösség az uralkodó elv. Eleve meg fogja érteni az ilyen történelmi átalakulásoknak viszonylagosságát. Tehát nem fog fennakadni a velük járó fogyatkozásokon és nehézségeken. A pozitívumnak fog örülni, amit bennük kapott a világ. És hálásan fog örülni annak, hogy Jézus Krisztusban, a már „Eljöttben”, Isten leelőlegezte minden evilági kérdésnek majdani tökéletes megoldását is, amely az „Eljövendővel” el fog érkezni.

„A mi ádventünk” tehát olyan ádvent, amely a történelmi sorsfordulóban is, amelyet átélünk, megérti az utalásokat a Jézus Krisztus ádventjére, és így tesz arról bizonyosságot a mában élő emberek előtt.

Omnes Unum

(másoló megjegyzése: a kézirat befejezetlen)

A mi keresztyén diákmozgalmunknak egyik legbecsessebb áldása, amelyben minden tagját részesíti, abban rejlik, hogy közösségbe forrasztja egymással a különböző felekezetekhez tartozókat. A mozgalomnak ez a felekezetközi jellege, vagy ahogy a kritikusai szokták nevezni: „általános keresztyén” volta, sok meg nem értésbe ütközött már, és sok támadást idézett fel ellenünk. Mi azonban minden kifogás ellenére is ragaszkodtunk eddig hozzá, és nem tudjuk elképzelni, hogy utánunk következő diáknemzedékek valaha is megtagadhatnák. Ez nem valami elvakult makacsság, sem pedig az egyszer már kitaposott nyomokhoz való rest ragaszkodás. Minden diáknemzedékben újra revízió tárgyát képezte ez a kérdés közöttünk, s ha úgy láttuk, hogy híveknek kell maradnunk az eleitől fogva követett felekezetközi jelleghez, annak egyszerűen abban van a magyarázata, hogy Istennek gazdag ajándékát láttuk benne, amelyet nem vethetünk el magunktól. Nélküle szegényebbek volnánk. Hálát érzünk tehát érte, s ezzel egyúttal felelősséget is: amit kaptunk, azt meg is kell őriznünk, mert bizonyára azért kaptuk, hogy ez által is Istennek céljait szolgáljuk.

Hogy Istennek valamilyen célja van velünk ez által is, az nem is pusztán sejtelen és feltevés. Jelentős tényekre is támaszkodhat ez a bizonyosságunk. A mai egyházi világhelyzetnek egyik legszembeszökőbb vonása az egységtörekvés. Évtizedek óta nagy nemzetközi mozgalmak munkálkodnak, és az utolsó évtized folyamán hatalmas egyházi világkongresszusok gyűléseztek annak a célnak az érdekében, hogy a Krisztus egyháza kigyógyuljon szétszakadozottságának a betegségéből, és láthatóan kiábrázolódjék benne az az igazság, hogy: „egy a test és egy a Lélek, miképpen elhívásunknak is egy reménységében hívattattunk el.” Tagadhatatlan, hogy ezek a törekvések még nagyon messze vannak a céljuktól. De az első lépések, amelyek megtörténtek, kétségtelenül történelmi jelentőségűek, és akármilyen csalódások vagy visszaesések következzenek is be, az bizonyos, hogy a megkezdett útnak meglesz a további folytatása. Az egységnek ez a keresése nem néhány álmodozónak a kétes értékű rögeszméje. Istennek a világosan kitetsző parancsa ez a jelenkori keresztyén világegyház számára.

Aki már most ezeknek az egységtörekvéseknek a történetét valamennyire ismeri, az tisztában van azzal, hogy az eredetük, nem mindenestől fogva ugyan, de jó nagy részben, a különböző nemzetek keresztyén diákmozgalmaiba nyúlik vissza. Egy nemzedékkel ezelőtt az ilyen diákmozgalmak felekezetközi keresztyén közösségeiben nevelődtek azok az emberek, akik ma, mint közéleti vezető emberek, az egységtörekvést szolgálják egyházaikban. És mivel az útnak legnagyobb része még hátra van, világos, hogy a keresztyén diákmozgalmaknak még továbbra is fennáll az a hivatásuk, hogy a maguk egyetemes keresztyén légkörében a vezetők újabb nemzedékeit neveljék az egység ügye számára.

A mi magyar viszonyaink között nincs olyan nagyfokú az egyházi szakadozottság, mint sok külföldi országban. Ezért reánk ez az egész kérdés nem nehezedik olyan nagy súllyal, mint más nemzetekben élő testvérmozgalmainkra. De ha a magyar keresztyénségnek részt szánunk és kívánunk a nagy világmozgalomban – és minden ok megvan rá, hogy ne bújják el az elzárkózottságnak és elszigetelődésnek valamilyen zugában, – akkor csak fokozati különbség lehet közte és a külföldi egyházak között az egységkeresés szempontjából. Ezzel az üggyel, ha nem is olyan exponáltan, de a magyar egyházi életnek is foglalkoznia kell. A mi diákmozgalmunknak pedig – Istennek az említett tényekből világosan megérthető parancsaként – öntudatosan vállalnia kell a magyar egyházi élet jövődjével szemben azt a missziót, amelyre felekezetközi jellege őt is képesíti és kötelezi.

Hogy az egységtörekvéseket mi tolja annyira a jelenkori egyházi életnek előterébe, azzal a kérdéssel most nem kell behatóbban foglalkoznunk. Elég röviden rámutatnunk a legfontosabb okokra. Egyrészt magában a keresztyén egyházban lényege szerint benne rejlik az egység elve. Éppen úgy, ahogy a bűn megosztó hatalom, a Krisztus Lelke egyesítő erő. A felekezeti megosztottság tehát, ha nem is szükségképpen, de mégis lépten-nyomon a keresztyén egyház gyöngeségének forrásává válik, mert a lényege elleni belső ellentmondást jelent. Az egységre törekvést az életösztöne parancsolja, mint amitől nagy mértékben függ a boldogulása és hatékonysága a világ életében. Tökéletesen kifejezésre jut ez már Jézus főpapi imájában: „Hogy mindnyájan egyek legyenek..., hogy elhiggye a világ, hogy te küldtél engem.”

Ehhez járulnak a jelenlegi világhelyzetnek bizonyos vonásai, amelyek sürgető erővel apellálnak az egyház életösztönére, ha nem akar a háttérbe szorulni és vereséget szenvedni, akkor most, sokkal inkább, mint valaha, egységesen kell kifejtene az erejét. Két ilyen vonásra mutathatunk rá. Az egyik a világmisszió sajátos helyzete. A nem-keresztyén néptömegek elfoglalták a többé el nem vitatható helyüket a történelem színpadán, mint a nyugati keresztyén népek egyenrangú társai. Égetően fontos kérdéssé vált tehát: sikerül-e a keresztyénségnek öbennük is úgy elterjednie, hogy megmaradhasson az egész világ vezérlő szellemi hatalmának? Egyre világosabbá válik, hogy reménytelen vállalkozás a világmisszióknak ez az ügye, ha a nyugati egyházak nem tudnak összefogni benne egységes küzdelemre. – A másik szorongató körülmény a névlegesen keresztyén népekben állandóan erősödő elvilágiasodás, az egyház által már meghódított területeken mutatkozó térvesztés. Ez ellen sem vehetik fel az egyházak jó reménységgel a küzdelmet, amíg különálló gerillacsapatokban hadakoznak, vagy éppen egymás elleni csetepatékban pazarolják el erejüket. Ki kell képezniük az egységes frontot a közös, az igazi ellenséggel, a hitelenséggel szemben. – Egyszóval: úgy a távoli népekben, mint odahaza óriási pogány erőkkel találja szemben magát manapság az egyház, és a Krisztusban való hitre ma sem lesz megnyerhető a világ, ha az Övéi nem lesznek „egyek”.

Beérve ezzel az egészen vázlatos helyzetrajzzal, amelyben tarthatatlanná vált az egyház szakadozottsága, szenteljük a figyelmünket annak a kérdésnek, hogy mi lehet az egység felé innen kivezető út, amelyen mi is leróhatjuk szolgálatunkat. Ehhez azonban jó lesz mindekelőtt számba vennünk: hogy jutottunk bele a keresztyénség mai szétagolt állapotába? A helyes orvoslásnak előfeltétele a baj forrásának az ismerete.

A teljes feleletet erre a kérdésre természetesen az egyháztörténet beható ismerete adja meg. Mi most nem tehetünk egyebet, minthogy az elmúlt kétezer év eseményei mögül kiemelünk néhány mozgó rugót, amely az események magyarázatát adja.

Kiindulópontul okvetlenül azt a tényt kell elfogadnunk, hogy mint minden élő valóság, a keresztyénség magában hordta a differenciálódás indítékait eleitől fogva. Minden idők minden népeinek szólt, de éppen ezért egyetlen nép és egyetlen korszak sem meríthette ki egészen. Itt is, ott is más színezetet kellett tehát öltenie. Hiszen már az Újtestamentum lapjain is találunk különbségeket. Más a zamata, más az illata az Evangéliumnak a Pál, a János, a Péter írásában. Még inkább egyéni jelleget kellett öltenie a keresztyénségnek azokban a nagy kollektív egyéniségekben, amelyek az évszázadok során befogadták, – a görögök, rómaiak, germánok, szlávok, stb. lelkében. Minden nevezetes korszaknak is természetesen kiütköztek a sajátos vonásai a maga keresztyénségén is, szaporítva annak eltérő válfajait. – Ugyanaz a Krisztus, más-más szellemi égtáj felől nézve, sokféleképpen rajzolódott ki az emberi szem elé. Ugyanaz az Evangélium különböző lelkiségek átbocsátó közegén áthatolva, sokféle jelentést öltött. Természetesen kellett hát megszületnie a keresztyénség különböző típusainak. Mindegyik az egyedül lehetséges keresztyénség volt azok számára, akiknek a

keresztyénsége volt. De magasabb szempontból nézve mindegyik csak egy összetevő elem a keresztyénségnek máig sem kimerített teljességében.

Ez a tény magában véve még nem jelentette volna a keresztyénség egységének az elvesztését. Ellenkezőleg: ez által csak annál szorosabbá és szilárdabbá is válhatott volna az egysége. Hiszen – hogy Pál apostolnak az egyházzal használt kedvenc hasonlatánál maradjunk, – az élő testnek egységét nem rontja le, hanem csak annál becsesebbé teszi az, hogy különböző tagjai vannak. Minden tag az összesség javára végzi a maga funkcióját, s ez által az egész organizmus olyan magasfokú egységgé válik, amilyenre soha nem válhatnak az egyforma részekből összetevődő élettelen halmaz.

Magában véve még az sem vonta volna maga után a keresztyénség egységének a megbombolását, hogy a különböző típusai – egészen természetszerűleg – kiépítették a maguk teljes életrendjét. Hiszen a test minden tagjának is megvan a maga jól megalkotott struktúrája, s azért együttvéve az egész mégis – egy test.

Mindegyik típus az értelem nyelvén is meg kellett, hogy fogalmazza azt, amit Krisztusban az Isten teljességéből éppen ő átélt, ami tehát az ő látása szerint az igaz hit volt. Megszülettek tehát a tantételek, a hitvallások, a dogmák, a theologiai rendszerek. – Ehhez járult az érzelmek nyelvén a megszólalása, amely szintén sokféle kellett, hogy legyen. Mindegyik típusnak kialakultak a megfelelő istentiszteleti és kegyességi formái, amelyekben hangulatait, vágyait, örömeit legalkalmasabban élhette ki. Másfajta énekekben, másfajta szertartási szimbolizmusban, másfajta művészeti stílusban, másfajta testtartásban, másfajta külsőségek környezetében stb. érezte otthonosan magát az egyik típus, meg a másik. Ami az egyik csoport szívéhez úgy szólt, mint lelki édes anyanyelve, az a másik számára semmitmondóan, vagy talán éppen zavaróan idegen volt. – És mint ahogy az értelem síkján, úgy a cselekvés világában is kifejlődött minden típusnak a maga külön életrendje. Az eltérő gyakorlati életnyilvánulások eltérő szervezeti formákat, tisztségeket és rendeket, alkotmányokat és törvényeket követeltek meg és teremtettek meg. – Az eltéréseknek ez a változatos sokasága mind természetes folyamán volt annak a differenciálódásnak, amely csírájában már benne volt a Krisztus-látás és Krisztus-élmény eltérő árnyalataiban.

Elméletileg elgondolható, hogy mindez az eltérés, bár világosan magában hordja a sokféle szakadozás veszedelmét, mégis összeegyeztethető volna az egység megóvásával. Abban az esetben t. i., ha a szétágaztató erőkkel egyenrangú összefogó erők is működnek, és a differenciálódással lépést tart az integrálódás folyamata. Vagy más szóval: ha a keresztyénség méltó marad önnön lényegéhez, amelyben – láttuk – benne van az egységet munkáló erő. A történelemből jól tudjuk, hogy ez a feltétel nem következett be. Ugyanaz a folyamat, amelyben a keresztyénség szétbomlott a maga ágaira, együtt járt azzal a ténnyel, hogy a keresztyénség nem mindig harcolt sikerrel, sőt sokszor egyáltalán nem is harcolt a maga eredeti lényegének a megőrzéséért. Minden károsodás, amely így érte, gyengítette az összefogó erejét. Így a szétágazás széthullásra vezetett. Amaz a keresztyénség gazdagságát bizonyította. Büszke lehetett rá és hálás lehetett érte. Emez a gyengeségét bizonyította. Szégyenkeznie kell érte. Ebből a két összetevőből: az Isten ajándékának sokszínű teljességéből, és az emberi bűn zavaró és hátráltató hatásaiból szövődik a keresztyénség szakadásainak két évezredes története.

A baj bekövetkezéséhez elég volt már az is, ha valamelyik típus a maga dogmáit, kultuszformáit és egyházszervezetét nem csak a maga számára tartotta egyedül lehetségesnek, hanem általában is egyedül jogosultaknak tekintette, a szubjektíve lényegest objektíve is lényegesnek nyilvánította, a saját maga keresztyénségének nélkülözhetetlen tartozékait abszolúte a keresztyénség elmaradhatatlan ismérvének minősítette. Mihelyt erre megvolt a hajlandóság, azonnal meg kellett bomlania az egységnek.

Fokozta a veszedelmet az, hogy a dogma-, kultusz-, és szervezetbeli eltérésekhez önkéntelenül hozzájárult a bajoknak egy további bőséges forrása: az érdekek, vagy világosabban: a földi érdekek ellentéte. Ne értsünk ez alatt mindjárt megbélyegezendő, tisztátalan érdekeket. Isten rendelése az, hogy testben élünk: tehát az is, hogy a legszellemibb ügynek megvannak az evilági, anyagi életfeltételei, vagyis: földi érdekei. A keresztyénség különböző elágazásainak is szükségképpen megvannak a földi világba beleágyazott gazdasági és jogi érdekkeretei. Egyiknek sem bűne, hanem egyszerűen csak a kötelességét teljesíti, ha ezt a földi háztartását is felelősségteljes gonddal igyekszik rendben tartani, – ha jövedelmét védi, vagyont gyarapítja, vagy – (hiszen nem csak azonnal készpénzre váltható értékekről, hanem általában a földi boldogulás és előmenetel biztosítékairól van szó) – ha társadalmi helyzetét, a közvélemény előtt való presztízst, még politikai jogállományát is iparkodik megővni és növelni.

Nyilvánvaló azonban, hogy itt már nagyon keskeny határmezsgye választja el a tiszta területet a tisztátalantól, és a történelem szomorú bőséggel szolgáltatja a példáit annak, hogy az egyház érdeke milyen sokszor változott át észrevétlenül egyes emberek és csoportok érdekévé, vagy viszont hányszor öltözött bele az egyéni önzés és hatalomvágy, vagy osztályok érdeke az egyházi érdek tetszetős köntösébe.

Mihelyt a különböző keresztyén típusoknak egymáshoz való viszonyaiba ilyen gazdasági és hatalmi érdekellentétek is belejátszanak, nem csak hogy elenyészik a keresztyén egységnek utolsó nyoma is, hanem annyira úrrá lesz az egyház felett annak éppen az ellentéte, hogy az egyház miatt még az az egység is lehetetlenné válik a világban, amely nélküle még megvolna az emberek között. A megosztott keresztyénség a megosztás átkát terjeszti maga körül is.

Ehhez aztán hozzájárul még valami, ami teljessé teszi a bajt: az érzelmi ellentétnek az a veszedelme, amely már a dogma-, kultusz-, és szervezetbeli eltérések mögött is ott lappangott, az érdekellentétek mögül pedig még fenyegetőbben mutogatta már az arcát. Egy szóval nevéen nevezve a dolgot: a keresztyénség különböző csoportjaiban élők nem tudják már egymást szeretni. Ezért képtelenek bármi jót is meglátni és megérteni a másik fajta keresztyénség eltérő megnyilvánulásaiban, hanem csak mindenestől fogva elvetni tudják azt. Ezért az egymás iránti lenézés, amely megnyilvánulhat nyílt gúnyolódásban, becsmélésben, üldözésben is, de abban is, hogy az egyik egyszerűen nem vesz tudomást a másiról, hallgatólagosan napirendre tér fölötte, kiküszöböli a látóköréből, mintha nem is létezne, – mert mindenképpen szálla a szemében.

Ezek a főbb mozzanatainak a folyamatnak, amely a keresztyénség jelenlegi tarthatatlan helyzetét előidézte. Már most lássuk: mi lehet az orvoslás módja?

Két irányban mozognak az egység helyreállítására irányuló megoldási javaslatok. Elvileg senki sem vonja kétségbe az eltérő típusok jogosultságát. Mindenki vallja azt, hogy lehetlenség a keresztyénséget teljesen uniformizálni. A különbség csak abban van, hogy egyfelől vannak, akik ezt a differenciálódást csak egyetlen, egységes szervezetnek a keretén belül akarják megragadni, másfelől vannak, akik az egyes típusok önfenntartásához és teljes kibontakozásához szükségesnek tartják azt is, hogy meglegyen a különálló szervezeti keretük is. Egyfelől tehát a szervezeti egység az eszmény és a cél, másfelől viszont a szervezeti válaszfalak fölött megvalósítandó egység.

Az előbbi álláspontok képviselői megint kétfélék. Vannak közöttük olyanok, akik a szervezeti egységből elvi kérdést csinálnak, és vannak olyanok, akik csak hasznossági meggondolásokból ragaszkodnak hozzá.

Az előbbi felfogásnak legszigorúbb vallója a római katolikus egyház, de ugyanide sorolhatjuk (a görög keleti egyházzal nem is szólva) az anglikán egyháznak azt a jelentős irányzatát is, amely a „High Church” néven ismeretes. Mind azt vallják, hogy Krisztusban az

Isten a kegyelemnek nem csak lelki országát alapította meg e földön, amely azután szervezkedett intézményes renddé, hanem egyben magát ezt az intézményes rendet is megszabta. A keresztyénségnek e szerint eleitől fogva megvoltak a Jézus Krisztustól meghatalmazott hivataltal képviselői – az apostolok. Ötőlük ez a meghatalmazás tovább szállt illetékes utódaikra: a püspökökre, a megszakítást nem tűrő „apostolica successio” láncolatában. A keresztyén egyház tehát csak azoknak a vezetése alatt állhat, akik részesültek ebben az apostoli örökségben, – a kézről-kézre tovább adott püspöki felszentelésben. Az egység nem állhat helyre addig, amíg a keresztyének nagy része kívül áll az így felfogott püspöki rend hatáskörén. A keresztyén egyház egysége az egységes apostoli episzkopátus kormányzata által valósulhat csak meg.

Ezen az alapon állva az egységnek anglikán szóvivői két célt tartanak szem előtt. Egyrészt igyekeznek közös nevezőre hozni azokat az egyházakat, amelyekben megszakítatlanul megvan az apostoli utódlás értelmében legitim püspöki rend. Ha ezek az egyházak egymást kölcsönösen elismernék az apostoli örökség illetékes letéteményeseinek, s ennek alapján az „intercommunio” alapjára helyezkednének egymással szemben: megvolna már az egyházi egység legfontosabb kelléke: az egységes püspöki világhálózat. Ennek kormányzata alatt egyéb kérdések megoldása már könnyen adódna. Ilyen irányú kísérletek jó ideje folynak már anglikán részről a Keleti orthodox egyházak felé – egyre növekvő kölcsönös közeledés mellett. Nem egy kísérlet történt már a római egyház felé is – teljes sikertelenség mellett, mert viszontközeledésre az nem mutatott hajlandóságot. És végül: teljes eredménnyel zárult a svéd lutheri evangélikus egyházzal felvett érintkezés. (A reformáció idején ugyanis Svédországban megszakítatlanul maradt az apostoli utódlás fonala, és ha a reformáció elvei szerint annak többé nem lehetett is elvi jelentőséget tulajdonítani, pusztán történelmi kegyeletből mindmáig megőrizték a svéd egyháznak ezt a tradícióját.)

A másik elérendő cél a nem-püspöki egyházaknak az apostoli episzkopátus kormányzata alá való bevonása. Ennek megkönnyítése végett anglikán részről nem csak megengedhetőnek, hanem egyenesen óhajtottak és fontosnak tartják, hogy a különböző nem-püspöki (non-conformista) egyházak továbbra is őrizzék meg és ápolják a maguk sajátos történelmi értékeit, – csak éppen ugyanazon püspöki egyházszerkezet keretein belül. Ennek megoldási módja az volna, hogy a lekipásztoraik püspöki újrafelavatásban, „reordinatio”-ban részesülnének. Ezzel elismernék a püspöki rendet, mint a „katholicitás”, az összefoglaló egység kötelékét, viszont biztosítanák a maguk számára is az elismertetést az egész püspöki egyházi renden belül. – Ebben az irányban is régóta folynak a tárgyalások anglikánok és az angolszász világ számos protestáns egyházai között, sok öröndetes eredményt is szültek az egymás testvériesebb megbecsülése tekintetében, de érdemleges sikerre mindezekig nem vezettek. A nem-püspöki egyházak vezetői mindenféle püspöki „reordinatio”-ban a múltjuk dezavválását kénytelenek látni, és lelkiismeretük tiltja ezen a ponton engedni.

A római egyház egységtörekvése kevesebb szóval jellemezhető. Mivel itt az egész püspöki rend a római püspök primátusában, a pápaságban csúcsosodik ki, az egység helyreállása nem érthető másképpen, mint a pápától független egyházaknak a pápa fennhatósága alá való „visszatérésében”. Ezzel adva volna az egységes episzkopátus is, meg minden egyéb is. Az egységnek ezt az elgondolását a római egyház mindig napirenden tartotta, és soha nem szűnt meg hívogatni a maga szervezeti keretei közé a keresztyénségnek azokon kívül álló elemeit. Eltekintve azonban az „egyesült” „görög katolikus” egyháztól, mindezekig semmi jele nem mutatkozott a kedvező visszhangnak. A püspöki renddel bíró egyházaknak is dezavválniuk kellene azokat a meggyőződéseket, amelyeknek alapján illetékeseknek tartották a maguk püspökeit, – a többi egyház pedig már ugyanazokért az okokért is el kell, hogy zárkózzék a pápaság elismerésétől, amelyek miatt a történelmi episzkopátus alatt sem tud meghajolni.

Amint mondtuk: vannak olyan egységtörekvések is, amelyek szintén a szervezeti egységben látják a célt, de nem olyan elvi okok alapján, mint a fentebb vázoltak, hanem csak gyakorlati megfontolások alapján. A múlt században Európa különböző országaiban szerepelt protestáns uniós mozgalmak is ebbe a csoportba sorolhatók. Ezeknek azonban ma már inkább csak történelmi érdekességük van, – a jelenlegi helyzet szempontjából nem bírnak jelentőséggel. Manapság az angolnyelvű világban találhatók a jellegzetes példái az ilyen törekvéseknek, különösen az Egyesült Államokban. Ez az a terület, amely a legmesszebbmenő, mondhatjuk: szélsőségekbe fajult egyházi szakadozás színterévé vált. Érthető, ha a józan belátás vétőt emel itt az elaprózott egyházi élettel együtt járó sok vétkes erőpazarlás ellen, és sürgeti a felekezetek fúzióját egy jobb, lelkiismeretesebb gazdálkodás érdekében. Sok felekezet között olyan csekélyek az eltérések, olyan távoli múltba veszők a szakadások okai, hogy csak a „vis inertiae” magyarázza az egymástól való különállásukat. Régi különbségeik a nemzedékek során eltompultak. Vagy sok esetben már eleitől fogva is csak esetlegességek emeltek válaszfalat közéjük (pl. az, hogy ugyanazon hitvallás alapján állók milyen európai óhazából kerültek ki az újvilágba, és milyen anyanyelvet használtak addig, amíg fel nem szívoztak az új haza angolnyelvű közösségébe.) Az ilyen elhatárolások további fenntartása nyilván súlyos kárára van a keresztyénség érdekének. Mi menthetné azt, hogy külön zászlók alatt felvonulva vagy egy tucatnyi felekezeti egyház végezze lényegében véve ugyanazt a munkát, csak egymás lehetőségeit rontva, amikor a lakosságnak több mint fele minden egyházi közösségen kívül él? Közös frontot alkotva ugyanazzal az anyagi és erkölcsi erőfeszítéssel meghatározhatóan a keresztyénség hatóerejét! Hiszen Északamerikában alakultak ki először a gazdasági élet nagy szervezetei, a trust-ök, a prol-ok is, amelyek már rég megmutatták: milyen előnyök származnak abból, ha az érdekeltségek összefognak, s az egymás elleni konkurencia erőfecsérlése helyett egyesült lendülettel vetik rá magukat a közönségre. – Ilyen alapon már több kisebb-nagyobb egyházi unió jött létre, és továbbiak előkészítése szép reménysekkel bíztat.

Mind a kétfajta egységtörekvés hívei hangsúlyozzák azt, hogy az egységes szervezeten belül nem kell okvetlenül egyformaságnak uralkodnia. Az anglikánok is úgy képzelik az egységes püspöki rend alatt „újraegyesült” egyházat, hogy az gyűjtő foglalata lenne különböző, történelmileg kialakult típusoknak. Még a római egyház is dicsekedve mutat rá arra, hogy a pápaság összefoglaló uralma alatt milyen színdús változatossága fér meg a különböző típusoknak. Bizonyosság rá, mondják, a latin szertartás mellett az unitusok görög szertartása, a szerzetesrendek egymástól sokban eltérő egyéni színezetei, a különböző nemzetek sajátosságainak kiütkezése a maguk római katolicizmusában. – A másik irányzat pedig, amely gyakorlati okokból sürgeti csak a szervezeti fúziót, éppen nem idegenkedik attól, hogy az egyesült egyház különböző részeiben tovább is ápoltságanak az egyesülésben részt vett alkotóelemek eltérő hagyományai és sajátosságai.

Azonban ennek ellenére is meg kell állapítanunk, hogy az egységnek ez az útja nem vezet célhoz. Eszmény gyanánt ki lehet tűzni az „egy akol” célját, de gyakorlati programként ajánlani, emberileg előre látható időközön belül meddő dolog lesz mindig. A szervezeti egységet lehet követelni, de nem lehet – megvalósítani. Az egységtörekvésnek pedig, ha komoly akar lenni, reális utakon kell járnia.

A szervezeti egység útja nem vezethet célhoz egyszerűen azért, mert nem is oldja meg a megoldandó problémát. Amit a megoldás látszata alatt kínál, az vagy erőszakot a problémán, vagy kitérés annak az útjából.

Azok, akik elvi okokból tartják szükségesnek az egyház egységes szervezetét (akár általában az episzkopátus, akár közelebbről a pápaság kormányzata alatt), nem számolnak azzal, hogy éppen ez az álláspont is szervesen összefügg a keresztyénségnek egy bizonyos típusával,

azzal t. i., amely az Isten Lelkének munkáját külső cselekményekhez: a sákramentumokhoz kötöttnek fogja fel. Alapjában véve ez a sákramentárius, ritualisztikus felfogás követeli meg azt, hogy mindenki, aki a Szent Lélek javaiban részesülni akar, történelmi legitimitással bíró, illetékes hierarchia vezetése alatt álljon. Ha a kegyelem elsősorban és főképpen a sákramentumok által hat, akkor természetesen eleitől fogva kellett lennie felhatalmazott embereknek, akiknek a keze alatt biztosítva van a sákramentumok hatékonysága, és felhatalmazásuknak Jézus Krisztustól kezdve mindmáig történelmi folytonosságban kell továbbszármaztatnia, hogy érvényes legyen. Mihelyt azonban nem a sákramentumok érzéki jeleiben, hanem a szellemi úton ható Igében látja a keresztyén ember a Szent Léleknek döntő jelentőségű „kegyelmi eszközét”, azonnal mellékessé válik ránézve az, hogy vajon az az ember, aki az Igét hirdeti, külső történelmi folytonosság kapcsolatában áll-e, vagy nem áll az apostolokkal, és az ő révükön Jézus Krisztussal. Egyedül az érdekli, hogy az Ige hirdetője csakugyan az Igét hirdeti-e, amely Jézus Krisztusban megjelent, és az apostolok bizonyágtételében a világ elé lépett, – vagyis az, hogy vajon az illető szellemi folytonosság kapcsolatában van-e a keresztyénség forrásával? Azokat a keresztyéneket, akik ezt az álláspontot vallják, nevükön nevezve: a protestánsokat, behívogatni általában az epizkopátus, akár közelebbről a pápaság egyházkormányzata alá, annyi, mint egy számukra idegen típus sajátosságait erőszakolni rájuk, és tőlük elvárni, hogy kivetkőzzenek a maguk típusának a sajátosságaiból. Ebbe a protestáns keresztyének soha sem fognak beleegyezni, éspedig nem elvakult ellenzékiiségből, konok makacsságból, az egyház egysége elleni bűnös pártütésből, hanem egyszerűen azért, mert öngyilkos módon nem ölhetik meg magukban a keresztyénségnek éppen azt a fajtáját, amely rájuk nézve az egyedül lehetséges.

Azok viszont, akik praktikus érdekekre való tekintetéből sürgetik a szervezeti válaszfalak ledöntését, kitérnek a tulajdonképpeni probléma elől. a látóköri csak olyan egyházakat ölel fel, amelyek között számottevő eltérés nincs is, – vagy azért, mert nem is volt soha, mint pl. az Amerikába vándorolt németek, hollandok, skótok református egyházai között; vagy azért, mert ha valamikor volt is, a kölcsönös egymásra hatás által idők múltán már kiegyenlítődött, mint pl. az amerikai methodisták, kongregacionalisták stb. között. Az igazi probléma nem itt, hanem ezen túl van: azok között az egyházak között, amelyeket sokkal mélyebbre ható különbségek választanak el egymástól – tanban, istentiszteleti formákban és szervezetben egyaránt. Ehhez a voltaképpeni problémához úgyszólván semmi szava sincs a szóban forgó egységtörekvések apostolainak.

Mindenesetre el kell ismernünk azt a fontos részízagságot, amely a külső, szervezeti egység követelményében rejlik. Az ilyen szervezeti egység valóban óriási érték, ha megvan, és súlyos hátrány, ha hiányzik. A belső egységnek, a hitben, szeretetben és reménységben való keresztyén közösségnek kétségtelenül az a leghathatósabb, „legláthatóbb” megnyilvánulása, ha szervezeti egységben is kifejezésre jut – mindeneknek szeme láttára. Sőt még azt is megállapíthatjuk, hogy a szervezeti egység bizonyos mértékig hathatós ellensúlya lehet a belső egység fogyatkozásainak is. Bizonyosság erre minden egyházi szervezet, amely a benne fellépő sok pártoskodást és egyenetlenséget képes féken tartani a maga külső, összefoglaló abroncsaival – és így elejét tudja venni nagyobb, romboló veszedelmeknek, amelyek különben szertépnék az egyház testét.

Levonhatjuk ebből azt a konzekvenciát, hogy az egyház szervezeti egysége olyan érték, amelyet kockáztatni végtelenül súlyos felelősséggel jár. Halálosan komoly oka kell, hogy legyen rá annak, aki az egyház külső egységét megbontja, vagy azt megbomlott állapotában megtartani igyekszik. Igazolását csak abban találhatja az ilyen eljárás, hogy az egyház külső egységének a feláldozása árán olyasvalamit akar megmutatni és biztosítani, ami még annál is nagyobb és szentebb: magát a keresztyénséget, jobban mondva: a maga keresztyénségét, amelyen kívül ránézve más nem lehetséges. Mihelyt valaki számára a meglévő külső egyházi

egységen belül lehetetlenné válik úgy keresztyénnek lenni és maradni, ahogy az neki adatott, – akkor sor kerülhet és rendesen sor is kerül az egyház külső egységén egy újabb szakadás megszületésére. De ez az egyetlen jogcím rá.

Ennek világánál csakugyan véteknak bizonyul sok egyházi válaszfalnak a további fenntartása. Kötelező erővel nem parancsolja már az Isten színe előtt megálló lelkiismeret, – tehát nincs semmilyen jogosultsága sem. Az ilyen, szép számmal meglevő válaszfalnak el kell tűnniük a keresztyénség térképéről. És az eltűnésük folyamatban is van. Ilyen okból következett be a közelmúltban Skócia két nagy egyházának az uniója (már előbb lejátszódott kisebb körű egyesülések betetőzéseként). Eltekintve néhány csekély töredéktől ma már úgyszólván egész Skócia keresztyénei külső egységükkel is demonstrálják belső összetartozásukat. Ilyen egyházi uniók a közeljövőben napirenden lesznek a felekezeti legjobban széttöredezett angol nyelvű világban, de egyebütt is. Felmerül a kérdés itt is, ott is: vajon fennállnak-e még ma is azok a kényszerítő lelkiismereti okok, amelyek nemzedékekkel, talán évszázadokkal ezelőtt különválásra bírták az elődöket? Ez a revízió sok esetben nemleges eredményre vezet, és ennek nyomában sorozatosan bekövetkezik itt is, ott is a gyakorlati konzekvencia: az unió.

De rá kell mutatnunk arra is, hogy ahol a leglelkiismeretesebb revízió továbbra is indokoltnak bizonyítja a különállást: ott is folyik egy súlyos konzekvencia az egyház külső, szervezeti egységének a fontosságából. Az t. i., hogy minden külön szervezkedett felekezetnek a maga különállását állandóan igazolnia kell éppen azoknak a sajátos értékeknek az erőteljes kifejtésével, amelyeknek az érdekében megtörtént a különválása, és szakadás esett az egyház külső, szervezeti egységén. Mert lehet vallani azt, hogy az egyház külső szervezeti egységét bármily okból is megbontani: vétek a Krisztus teste ellen. Lehet vallani azt, hogy az egyház külső, szervezeti egységének a megóvása Istentől kapott küldetésünk elfojtása árán: még nagyobb vétek a Krisztus teste ellen. De kétségtelen, hogy a legnagyobb vétek a Krisztus teste ellen: megbontani az egyház külső, szervezeti egységét valamilyen Istentől kapott megbízatás érdekeire hivatkozva, s aztán ezt a megbízatást mégis áruló módon cserben hagyni! Eljátszani a külső, szervezeti egység előnyeit, s ugyanakkor elszalasztani a külső, szervezeti megoszottságban rejlő előnyöket is, amelyek hivatva volnának amazokért kárpótlást nyújtani: ez olyan vérveszteség volna a keresztyénség számára, amelyet nem tűrhet meg az élete parancsa. Mennél inkább indokoltnak tartja tehát valamely felekezeti egyház a különállását, annál súlyosabban nehezedik rá a kötelezettség: kibontani a benne rejlő értékeket, kiélni a maga sajátosságait, hűségesen betölteni az éppen neki adatott megbízatást.

Azok az egységmozgalmak tehát, amelyek a szervezeti egységet tolják előtérbe, mindenképpen komoly lelkiismereti önvizsgálatra készítetik az egész keresztyén világot: hogyan tud számot adni a külső, szervezeti egységben rejlő nagy értékkel való sáfárkodásáról?

Ugyanakkor megállapíthatjuk azonban azt a közös hibát is, amelyben ezek a törekvések leledzenek: a szervezeti egység értékének a hangsúlyozása, ami magában véve helyes és szükséges dolog, náluk elhajlik ennek az értéknek a túlbecsülésébe. Az egyház egysége lényegében véve mégsem a szervezet egységén fordul meg. Szervezeti egységen belül is lehet teméntelen ellentét és visszavonás, el egészen a pártos gyűlölködésig – ami pedig mind ellentéte az igazi egységnek. És viszont: szervezeti egység nélkül is lehet nagyon mély egység a hitnek, a szeretetnek, és a reménységnek a közösségében. Az igazi egységben, ha eszményi tökéletességében vesszük, megkövetelhetjük a szervezeti egységet is, mint a pontot az i-hez, de az egység lényege nem ezen sarkallik, s ezért az egység munkálásában hiba éppen ezt előtérbe tolni. Jézus Krisztus voltaképpen nem „egy akolról” beszélt, amelynek Ő „egy pásztora” akart lenni, – hanem „egy nyájról”, tehát nem a keretek egységéről, hanem az Ő híveinek egységéről, még ha különböző „aklok” szervezeteiben élnek is. És amikor azért imádkozott, hogy tanítványai „egyek legyenek Őbenne és az Atyában, hogy elhiggye a világ,

hogy az Atya küldte Őt”, ezt csak szánsalmasan prózai lélekkel lehetne úgy felfogni, mintha azért imádkozott volna, hogy mindnyájan ugyanazon szervezet kötelékébe tartozzanak. Ennél sokkal mélyebb, titokzatosabb és felségesebb egységről volt szó „főpapi” imádságában, – az életközösségnek olyan egységéről, amelyben Ő volt az Atyával. A Krisztus híveinek ez az egymással való egysége is lényegében véve „mystica unio”, csakúgy, mint a Krisztussal való egységük. Földi viszonylatokban ezért mindig csak tökéletlenül és töredékesen nyilvánul meg, mint amaz is. Teljessége az örökkévalóságban fog csak megjelenni az Isten ígérete szerint. A jelenben csak erre az ígéretre támaszkodva, „hit által” bírható, nem pedig „látás által”, tapasztalható módon, földi megvalósulásban.

Éppen ennek a meggyőződésnek az alapján áll a keresztyén egységmozgalmaknak az a másik tábora, amely nem az egységes szervezet megvalósításában látja a célt, hanem a szervezeti különállás meghagyása mellett az „élet és munka” egységét igyekszik kiépíteni.

(A kézirat többi része is valószínűleg megvan – de utána kellene járni. Addig is hasznosnak tartom ezt a részét közzétenni. H. J.)

A munka vallása.

(másoló megjegyzése: a kézirat befejezetlen)

Ha tárgyunkról, a „munka vallásáról” értelmesen akarunk beszélni, tisztáznunk kell: mit értünk munka és mit értünk vallás alatt. Nem mindenki gondol ugyanarra, amikor ezeket a szavakat hallja. Meg kell tehát egyeznünk, hogyan értsük az egyiket, és hogyan a másikat, különben „nem örölkünk egy malomban”.

A „munka” fogalmát sokszor leszűkítik úgy, hogy csak az úgynevezett „bérmunkát” értik alatta. A bérért másvalakinek az üzemében végzett munka természetesen sok tekintetben külön kérdéseket vet fel, amelyek miatt megérdemli, hogy másfajta munkától megkülönböztetve a maga külön sajátosságaiban is foglalkozzunk vele, de most nem ez a célunk. Most el kell tekintenünk attól, hogy valaki mástól elnyert bérért végzi-e a munkáját, vagy a saját üzemében, mint például a kiskazda, aki a saját földjét szántja, nem a munkaadó földesuráét, vagy az az édesanya, aki otthon a saját gyermekeire mos, nem pedig egy mosodában végzi ugyanezt a munkát. Így is, úgy is munka az, akár kap érte az illető bért, akár nem.

Attól is óvakodnunk kell, hogy okvetlenül az általa termelt gazdasági javak alapján minősítsünk munkának valamilyen emberi tevékenységet. Ha csak azt akarjuk munkának minősíteni, aminek az eredményeképpen előttünk áll valamilyen értékesíthető árucikk, akkor ez odavezet, hogy csak a testi munkát minősítjük majd munkának. Hiszen az áruba bocsátható javakat csakugyan csak testi munkával lehet előállítani. De ahhoz, hogy a testi munka elvégezhesse a maga dolgát, szükséges egy csomó szellemi munka is. Egy vég szövet nem áll elő másképpen, csak testi munkások fáradozásával. De hogy ők azt elvégezhesék, laboratóriumban dolgozó vegyészeknek kellett vizsgálatokat végezni, hogy kidolgozzák a nyersanyag előkészítéséhez szükséges kezelés vegytani formuláit. Nem is szólva arról, hogy mérnököknek kellett íróasztalaik mellett kidolgozni azoknak a szövőszékeknek a tervrajzait, amelyek mellett a testi munkások elvégezték a maguk dolgát. Sem a vegytani formulákat, sem a gépek tervrajzait nem lehet még üzletek kirakataiba kitenni, és polcokról levéve árusítani. De minden méter szövetben, amely üzleti forgalomba kerül, benne van sok olyan fáradozás eredménye is, amely nem testi munka volt, és ezért nem közvetlenül, hanem közvetve vett részt a termelésében.

Ha csak a termelt javak alapján akarnánk elismerni valamilyen tevékenységről, hogy az munka, akkor még a testi munka területén is nehézségekbe keveredünk. Akik átérték a szerencsére rövid életű magyar proletárdiktatúra napjait, amelyet ez az egyoldalú munkaszemlélet jellemzett, azok emlékezhetnek rá, milyen mulatságos problémák merültek fel ebből. Munkának számítható-e az, amit a fodrász és a borbély végez? – ezt kérdezték akkor sokan, és komoly fejtörést okozott nekik. Hiszen ezek a derék iparosemberek nem állítanak elő semmilyen értékesíthető gazdasági terméket! Legfeljebb a parókák készítéséhez értékesíthető anyagot termelnek egy-egy hosszú hajzat levágásával. De ami a bajusz és a szakáll sertéiből a borotvakés alól kikerül, az egészen bizonyosan csak szemét. Az ő munkájuk nem is arra való, hogy előállítson valamit, hanem arra, hogy eltüntessen valamit, ami megvan. De azért nyilvánvaló, hogy az is munka. Éppúgy munka, mint amikor a háziasszony kitakarítja a lakást, a szemetesek kihordják a városból a hulladékot, vagy a kertész gyomot irt.

Munka minden olyan tevékenység, amelyre szükség van. Közelebbről a mai társadalmi helyzetben azt kell mondanunk: munka minden olyan tevékenység, amelyre másvalakinek szüksége van. Egészen kezdetleges társadalmi viszonyok között elgondolható, hogy bárki ellátja munkájával a maga szükségait; magának vet és arat, magának sző és fon, magának

ácsol és kovácsol. Ebbe is beleértődik ugyan már az, hogy magának és a családja tagjainak. Tehát ezen a kezdetleges színvonalon is van már társas jelentősége a munkának. De a mai viszonyok mellett azt kell mondanunk: egészen társadalmi jellege van már. Ez alól csak elenyésző kivételt képez az olyan munka, amelyet valaki magának és legfeljebb még a családjának végez, mint amikor valaki maga javítja ki otthonában a villanyvilágítást, vagy maga készít kézimunkával egy pulóvert magának. Általában véve a társadalom tagjai egymás számára dolgoznak. Olyan tevékenységet folytatnak, amelynek az eredményeire másoknak lesz szükségük. És ennek révén gondoskodnak a maguk és családjuk szükségéről is, mert viszont mások is elvégzik azt a munkát, amelynek eredményeiből ők elnyerik szükségük kielégítését.

Most ne nehezítsük a dolgunkat azzal a kérdéssel, amely egyébként megérdemelné a vizsgálatot, hogy azok a szükségletek, amelyeknek a kielégítésére a munka irányul, mindig igazán szükség-e? Bizonyos, hogy vannak indokolatlan szükségek is. És az egész társadalom csak nyerne azzal, ha az ilyeneknek a kielégítésére fordított munka más, komoly szükségekre volna fordítható, amelyektől el van vonva. De nagyon nehéz felnőtt embereknek megszabni, hogy minek a szükségét érezzék ők. Addig, amíg nem nyilvánvalóan ártalmas és lealjasító a munkásra és az ő révén az egész társadalomra, rá kell hagyni: végezzen olyan munkát, amilyennek mások a szükségét érzik, s amilyennek révén ő is hozzájut a maga szükségéhez. Inkább azt említsük még meg röviden, hogy az a szükséglet, amelyet valaki a tevékenységével kielégít, nem kell, hogy okvetlenül elismert szükséglet legyen. Festhet egy festő naphosszat olyan képeket, amelyek senkinek sem kellenek. Azért lehet a tevékenysége mégis munka, és pedig magas értékű munka, ha nem csak a maga mulatságára üzi művészetét, és nem rendelkezik, hogy halála után minden műve megsemmisítendő, hanem annak az utókornak dolgozik, amelyről tudja, hogy meg fogja kívánni és becsülni azt az újfajta szépséget, amelyet kortársai még nem tudnak meglátni festményeiben.

Értsünk tehát munka alatt minden olyan tevékenységet, amellyel valaki másoknak szolgál, mert azoknak szükségük van erre a szolgálatra.

Mit értsünk mármost vallás alatt? Semmi esetre sem azt az anyakönyvi rovatot, amely szerint valaki református vagy evangélikus, vagy római katolikus vallásúnak van nyilvántartva. Attól még nagyon kétséges lehet, hogy az illető csakugyan az-e, aminek a nevét viseli. Még azt se értsük most vallás alatt, hogy valaki annak a vallási közösségnek, amelyhez számlálják, tényleg vallja a dogmáit, mint a maga meggyőződését, tényleg részt vesz annak vallási megnyilatkozásaiban, istentiszteleti szertartásaiban, közös törekvéseiben. Mert mindez szintén lehet csak magára öltött ruha, amely azt leplezi, hogy valójában egészen más a szó komoly értelmében vett vallása. Ez a mások füle hallatára vallott vagy más szeme előtt mutatott vallás – keresztyén emberek esetében – csak akkor őszinte valóság, ha valaki Jézus Krisztusban bírja az élete üdvösségét, és ezért Őrajta csüng a szíve odaadásával. Mert vallásnak a szó komoly értelmében azt kell értenünk, hogy az életünk valamire odaszentelt élet; valamire rászegezzük a lelkünk bizakodását és reménykedését, valamiért érdemesnek tartjuk ezt az életet élni. Sok minden vallás ezért a szónak legkomolyabb értelmében, amit nem szoktunk annak nevezni. Csak tréfásan szoktuk emlegetni, hogy valakinek „istene a hasa”, vagy: „semmi sem szent előtte, csak a pénz”, vagy: „imádja a szép ruhát”, pedig minden tréfa nélkül ilyenkor valóban az illetőnek a vallását jelöltük meg. Sokkal többféle vallásfelekezet él körülöttünk, mint amennyit hivatalosan számon tart a statisztika! Sokféle bálványistenük van az embereknek, amelyeknek a tiszteletére mindent készek odaáldozni: pénzt, időt, egészséget, az egész életet! És mégis azt kell mondanunk: alapjában véve csak kétféle vallás van: igaz és hamis. Az igaz vallás az, amelyben az ember a hódolatát és odaadását az Egyetlenre függeszti, akit az megillet: az élő Istenre, aki magát Jézus Krisztusban kijelentette nekünk. Minden egyébfajta vallás csak torz vallás, és voltaképpen mindegyiknek ugyanaz az istensége: maga az ember,

aki – akármit tesz is Isten helyébe – valójában sajátmagát magasztalja fel abban. A sokféle istenpótlék, amelyben boldogságukat keresve, érette az emberek minden egyebet hajlandók mellékesnek tekinteni, mind csak az ember saját vágyainak és ösztöneinek a kivetítése. A maga énjét keresi az ember, amikor a pénznek, vagy az élvezeteknek, vagy a hiúságnak, vagy bármi másnak a keresésében áldozza oda az életét.

Így tisztázva, hogy mit értünk munka és mit vallás alatt, most már rátérhetünk tárgyunkra: a munka vallására. Azt kérdezzük, melyik vallás az, amelyik úgy illik a munkához és amelyikhez úgy illik a munka, hogy a kettő között olyan szoros frigy lehessen, hogy azt a vallást sajátlagosan a munka vallásának nevezhetjük?

(másoló megjegyzése: a kézirat itt véget ért.)

Lelkeszi bemutatkozó beszéd

A BELSŐLIPÓT-TERÉZVÁROSI REFORMÁTUS EGYHÁZ

Presbitériumának 1932. április 21-iki gyűlésén.

Elmondta: Dr. Victor János

Mélyen tisztelt Egyháztanács!

Amikor először állok meg az engem lelkipásztorául elhívott egyházközség vezérő tanácsa előtt, szeretném, ha néhány pillanatra elhallgatva, néma csöndben engedhetnék szabad folyást azoknak az érzéseknek, amelyek átjárnak s amelyeknek szavakban úgy sem lehet kifejezést adni. Érzem, hogy itten való megjelenésem – mindazzal a következménnyel, amit ez a pillanat magában rejt, – elsősorban Istennel való dolgom. Ami öröm és kiváltság van benne, azért Őt kell áldanom, – s ami teher, gond és feladat jár vele, azért az Ő jóságos segedelmébe kell ajánlanom magamat a szolgálatra kész engedelmes lélekkel. De mivel ezeknek az érzéseknek inkább ott van helyük, ahol az ember magányosan tárja ki lelkét, a fennhangon ki nem mondott és egészen ki soha nem is mondható titkos vallomásokat megértő és nyilván olvasó Isten színe előtt, – most hadd forduljak szembe Gyülekezetem előljáró „véneivel” és mindjárt első szavammal hadd mondjak nekik és az ő személyükben az egész Gyülekezetnek szívből jövő köszönetet azért a meghívásért, amellyel a belsőlipót-terézvárosi református hívek lelkipásztorául elválasztattam.

Ez a köszönet mondás több annál, amivel minden lelkipásztor tartozik az őt bizalmával megajándékozó gyülekezettel szemben. Úgy érzem, megvallom, hogy az engem ért meghívásban a szokásosnál nagyobb ajándék jutott osztályrészemül. Én ezt a lelkipásztori állást a teológiai katedráról lelépve foglalom el. Nincs olyan lelkipásztori állás a kerek világon, amelybe eljutni teológiai tanárnak emelkedést, előmenetelt, többre bizatást jelenthetne. A teológiai tanári szolgálat nyilvánvalóan magasabb megtiszteltetés és megbízatás az általános lelkipásztorinál. Mennél feljebb becsüljük az utóbbit, annál inkább kitűnik, hogy még feljebb kell becsülnünk amazt, amelynek feladata erre előkészíteni az új lelkesnemzedéket. Csak arról lehet szó, hogy vannak lelkipásztori megbízatások, amelyek kivételes körülményeknél fogva egyenlő rangúak még a teológiai tanársággal is. Bizonytal nem csak a magam biztatására költött illúzióban élek, hanem objektív igazságot állapítok meg, amikor megállapítom, hogy ez a belsőlipót-terézvárosi lelkipásztori állás – a hozzáfűződő lehetőségeket és felelősséget tekintve – egyike a kevés ilyen lelkipásztori állásoknak. Ha már a mostoha körülmények úgy hozták magukkal, hogy kötelességemnek kellett tartanom a Theológiai Akadémiát nagy nehézségek árán fenntartó Egyházkerületünknek segítségére lenni azzal, hogy tanári megbízatásomat az első adandó alkalommal visszaadom kezébe, és ezzel lehetővé teszem a két tanszék közül egynek a megszüntetését, – még abba is készségesen bele kellett volna nyugodnom, hogy egyházamat ezentúl egy-két lépcsőfokkal lejjebb álló szinten szolgálom. Ezért látok különös ajándékot abban a meghívásban, amely eddigi munkakörömből ide szólított át s amely ilyen hátrátételtől megkímélve engem, lehetővé teszi, hogy az eddig elfoglalttal egyenlő szinten érezhessem magamat továbbra is.

Amikor így kifejezésre juttatom a reám ruházott tisztesség nagy súlyának és méltóságának az átérzését, még fokozza a hálámat az a tökéletes és bensőséges egyetértés, amely úgy az egyháztanács, mint a választó Egyházközség eljárását jellemezte megválasztatásom ügyében. Sokáig el fog kísérni az emléke annak a kedves órának, amelyben nyomban meghívásom határozatának a kimondása után felkeresett az egyháztanács küldöttsége és előízét éreztette velem annak a szeretetnek, amely szolgálatomat várja ebben a gyülekezetben. Jól tudom, hogy az a választói közgyűlés, amely az egyháztanács határozatát ugyanolyan egyértelműség-

gel megerősítette, csak egy maroknyi töredéke volt az 1000-nél többre rúgó választóközönségnek. Azonban azt is tudom, hogy éppen az a töredék volt, amelynek joga van az egész sokaság nevében beszélni, mert az élen jár, mert buzgóság szempontjából az egész egyházközönségnek a legjava, és mert benne csíráznak azok az erők, amelyekből ki fog nőni a gyülekezet jövőendő élete.

Ha arra a kérdésre akarok felelni, hogy ezzel a rendkívüli határozottsággal megnyilvánult bizalommal szemben viszonzásul mit akarok én nyújtani jövőbeli szolgálatomban, – nagyon egyszerű és könnyű a dolgom. Budapesti egyházmegyénk alakuló gyűlésén elhangzott bemutatkozó beszédében esperesünk is megkímélhette magát a programadás fölösleges fáradságaitól azzal, hogy egyszerűen utalt arra a programra, amelyet mai református egyházi közéletünkben püspökünknek, dr. Ravasz Lászlónak, a neve képvisel. Amint egyházmegyénknek az az ambíciója, hogy Budapestet az egész Dunamelléki Egyházkerület, sőt az egész magyar református egyház életében ennek a programnak a legerősebb erőrendszerévé építse ki, úgy nekem sincs forróbb vágyam, mint szolgálatom által ezt az Egyházközséget ebben az erődítményben egyik erős bástyává fejleszteni. És pedig nem az emberekért, akik ezt a programot képviselik, hanem Azért, Akitől ők is vették, s Akiért ők is szolgálják azt. Mert ez a program velejében nem más, mint a mai magyar reformátusságban visszaállítása és érvényre juttatása annak az örök programnak, amelyet az egyház számára maga az élő és hatalmas Isten adott a Jézus Krisztusban, s amelyet minden hozzáadás és elvétel nélkül a Kálvini reformáció csak újra feltárni igyekezett számunkra. Egyházunknak ez a visszavitele Kálvinon keresztül a Bibliában adott alapokra és eszményekre – a legnagyobb előbbrevitele, ami csak elgondolható. Nem egy emberöltő életére szóló feladat, – de alig jött és alig jöhet olyan nemzedék, amely nagyobb lépéseket tehetne ebben az irányban, mint a mienk. Kiváltságos megbízatása van ma minden lelkipásztorunknak azért dolgozni, hogy a magyar református egyházban Jézus Krisztus jobban ráismerhessen a maga népére, benne jobban beteljesedjék az Ő királyi uralma, és általa jobban szétáradjanak nemzetünkbe azok az erők és áldások, amelyekért van az egyház. Aligha tévedek abban a feltevésemben, hogy a velem szemben megnyilvánult bizalom éppen arra vezethető vissza, hogy az egyházközség úgy ismert engem eddigi szolgálataimból, mint éppen ennek a programnak egyik minden erőtlensége mellett is teljes lélekkel fölesküdt munkását, – és már azért is fölmentve érezhetem magamat azoknak az elveknek a részletesebb kifejtésétől, amelyek munkásságomban vezetni fognak.

Inkább arról szeretnék csak néhány szót szólni, hogy személy szerint milyennek látom a számadásomat, amint szemben állok a reám váró feladatokkal.

Ha a múltamra visszatekintek és számon veszem, hogy milyen szolgálatokban iskoláztam eddig, három olyan mozzanat domborodik ki, amelyről bízást hiszem, hogy nyereségeként hozom magammal új szolgálatomba és haszonnal fogom forgathatni új feladataimban.

Hálásan kell visszagondolnom most arra, hogy lelkészi szolgálatomat a belmissziói munkában kezdtem meg és folytathattam hosszú éveken át, mint a magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség titkára. A belmisszió fogalmának a pontos körülhatárolása nagy nehézségekbe ütközik, mint ahogy mindig nehéz az élettől duzzadó valóságot pontosan belefoglalni elvont fogalmak rekeszeibe, de formális szempontból nézve a dolgot belmissziónak nevezhetjük minden olyan megnyilvánulását a keresztyén lélek erőinek, amely régi, megállapodott, hagyományok által megszentelt formákkal szemben új kezdeteket indít meg. A belmisszió korszakának azért nevezhető el egyházunk életében az elmúlt utolsó félszázad, mert egy sereg új tevékenység sarjadzott ki belőle, amelyre addig az egyház keretei nem voltak berendezve. Az ilyen új kezdekkel sok nehézség jár együtt, – nagy áldás rejlik az idők próbatételét kiállott, megállapodásra jutott szilárd keretekben! A kezdeknek ilyen nehézségeiben isko-

lázódtam hosszú éveken át, – sokat tévedve is bizonnyal, amint ez nem is lehet másképpen, de sokat tanulva is.

Már most a mi Egyházközségünk mindenestől fogva kezdet, tehát azt mondhatnánk: az egész élete egyetlen nagy belmissziói erő kifejtés lehet csak. Semmi sem kialakult még benne. Semmilyen saját tradíciói sincsenek. Mindent ezután kell még kiformálnia és megépítenie. Csak egy nagy megkötöttsége van, ami ellensúlyozza kezdetlegességének minden bizonyosságát. Mint ahogy a százados tölgy kemény kéreggel védett törzsén és ágain akármilyen bizonytalan jövő számára sarjadnak is a fiatal rügyek, az az egy bizonyos, hogy csak tölgyfa-levél lombosodhat belőlük és csak makk teremhet majd a virágokból, – úgy határozza meg jövőnket is egyházunk belső életelve, amely ősi hitvallásainkban jut kifejezésre. Más ezekből a zsenge kezdetekből nem fejlődhet, mint a református keresztyénségnek komoly lombkoronája és sajátos gyümölcstermése. De hogyan fogunk hozzá? Milyen utakat járjunk meg? Mennyivel nehezebb volna a helyzetem ezekkel a kérdésekkel szemben, ha a múltban nem tanultam volna meg, mit jelent az, nem készen álló, berendezett hajlékba beleülni, hanem neki fogni az alapok kiásásának és aztán a kezdet minden nehézsége között lassan, fokozatosan előhaladni az építés munkájával.

Ismerem a kezdés szolgálataival együtt járó örömeket. Élvezhettem ezeket már csak azért is, mert mind az említett belmissziói munkásságban, mind a későbbi tanári szolgálatom alatt is az ifjúság körében forgolódtam. Az ifjúság az örök kezdet. Ifjúsággal foglalkozni annyi, mint olyan szobában lakni, amelynek az ablakai a jövő tájára nyílnak. És a hívő ember szeme előtt a jövő még viharos idők borulata alatt is mindig telve van ígérekkel és biztatásokkal. Csodálatos módon megőrzi azért az ilyen munka az ember lelki fiatalságát, ami éppen abban áll, hogy a jövő többet jelent számára a múltnál. Hiába gyűlnek fel a háta mögött a saját életének eltelt éveit és évtizedeit, – a rábízott új nemzedék lelkén keresztül kénytelen mindig előre tekinteni és alig ér rá az emlékeibe visszasülyedni. Csak hálás lehetek hát, ha most is egy ilyen nagy ifjú, vagy talán sértés nélkül azt is mondhatom, – egy ilyen nagy gyermek mellé rendeltettem, mint amilyen ez a kezdeteit élő gyülekezet. Kezdetének sajátos nehézségei nem aggasztanak, éppen közöttük fogom otthonosan érezni magamat.

Egy másik nyereség, amelyet magammal hozok, abból fakadt, hogy a fentebb említett belmissziói munkásságom éveit alatt is olyan emberekkel volt dolgom, akiket főként az értelem síkján lehet megközelíteni, az utolsó hét évi tanári munkásságomban is az volt a feladatom, hogy a gondolkodás elvont világába vezessem be tanítványaimat. Jól tudom, hogy az egyoldalúságnak, sőt a lelki kiszáradásnak milyen veszedelmei rejlenek ebben, amiktől Isten óvjon meg mindnyájunkat. De hálásan kell visszagondolnom arra, hogy mennyi indítással és ösztönzésben volt így részem arra, hogy hitünknek azzal az oldalával foglalkozzam, amellyel az értelmileg művelt ember felé fordul.

Már most ennek a gyülekezetnek egyik legsúlyosabb feladata az intelligenciájának a lelki gondozása lesz, egyszerűen azért, mert ebből az elemből több van benne, mint aránylag talán akármelyik másik gyülekezetben. Ha valaki madártávlatból szemügyre veszi egyházközségünk területét, mondjuk: repülőgépről pillant le rá, az épületek körvonalaiból rögtön a szemébe tűnik, hogy ez a terület Budapestnek, sőt az országnak a szellemi és közéleti sorsában milyen kimagasló szerepet játszik. Nálunk van a magyar tudományos és irodalmi életnek egy olyan messzelátó felleget, mint amilyen a Magyar Tudományos Akadémia, a magyar művészeti életnek olyan országos jelentőségű tüzelyei, mint a Magyar Királyi Operaház és a Vigadó. (majdnem hozzájuk sorolhatjuk harmadiknak a Zeneművészeti főiskolát is.) Nálunk vannak a magyar állami kormányzatnak mindazok a miniszteriális központjai, – amelyek nem az I. kerületben a Várban és annak közvetlen szomszédságában találtak elhelyezést, úgy hogy ebből a szempontból Budavára után, amely természetesen egyedül áll az egész ország fölfele

tornyosulva az államfő székhelyével az ormán, – mindjárt mi következünk, utánunk pedig már senki. Viszont nálunk van az Országháza, amely még Budavárával szemben is helyrebillenti az egyensúlyunkat – a magyar alkotmány értelmében. Nálunk van az igazságszolgáltatás legfőbb fóruma, a Magyar Kir. Kuria és más előkelő igazságügyi hatóságok. Azután nálunk van kétségtelenül az egész ország közgazdasági vérkeringésének a szíve, – a Nemzeti Bank, a Tőzsde, majdnem minden elsőrangú pénzintézet és nagyvállalat székhelyei. És ezt a dicsekvést bizonyára még folytatni lehetne.

Nem mondhatja senki, hogy mindez csak esetleges találkozása a földrajzi körülményeknek. Jól tudom, hogy az a több ezer református ember, aki ezekben az elsorolt épületekben nap nap után végzi az egész nemzetre kiható munkásságát, – csak kisebb részében lakik a mi területünkön, tehát első tekintetre a maga egészében nem jelent semmit a mi Egyházközségünk számára. Mégis bizvást állíthatjuk, hogy ebben az épületek fölött tartott röpke szemlénkben beszédesen tükröződik valami Egyházközségünk belső struktúrájából. Pontos statisztikai vizsgálódás nélkül is bizonyosak lehetünk a felől, hogy nekünk aránylag nagyobb rész jutott abból a református rétegből, amely műveltségénél és szakképzettségénél fogva a magyar élet vezetését tartja a kezében.

Már most nem árulok el titkot azzal, hogy egyházi közéletünkben eléggé elterjedt felfogás szerint ez a réteg, az intelligencia az egyház családjában – a Schmerzenskind, az a gyermek, amelyik több fájdalmat szerez, mint amennyi örömet, mert egy súlyban nagyon tekintélyes, de számban aránylag csekély frakciójától eltekintve, amely hűségese odaadással vesz részt az egyház életében, a többi, jóval nagyobb része elidegenedett az egyháztól. Nekem az a meggyőződésem, hogy ez az ítélet alapján téves, – mert nem veszi tekintetbe a feltételek egyenlőtlenségét. Én úgy látom, hogy igazságtalan dolog mérlegre vetni egyfelől egyházunk egyszerűbb sorban élő és egyszerűbb műveltségű tagjainak az átlagban csakugyan sokkal melegebben és frissebben megnyilvánuló buzgóságát, áldozatkészségét és egyházhűségét, és másfelől intelligenciánknak kétségtelenül megállapítható hűvösebb érdeklődését, tartózkodóbb, sőt közömbösebb magatartását az egyház ügyei iránt. Tekintetbe kell venni a gátlásokat is, amelyek az emberek útjában állnak s amelyek sokkal csekélyebbek az egyik oldalon, mint a másikon. Intelligenciánk lelki kertjén az utóbbi évtizedekben átfújt egy sorvasztó, fagyasztó, szellemi széljárás, amelytől egyházunk többi rétegei nagy mértékben meg voltak kímélve. Az a kevés virág, ami mégis épen maradt, záloga annak, hogy nem a kert földje a rossz, és ugyanolyan kedvező körülmények mellett benne is éppúgy pompáznék a természet, mint másutt. Messze vezetne ennek a nagy kérdésnek a teljes megvilágítása. Nem is itt van a helye annak. Röviden csak hadd valljam meg, hogy szolgálatom egyik reménysége, amellyel elindulok, az, hogy ebben az egyházközségben Isten segítségével meg fogjuk adhatni legalább egyik világos cáfolatát az idézett közkeletű odíózus felfogásnak. Az egyik cáfolatát – mondom, mert világos, hogy ez a nagy kérdés nem csak ennek az egyházközségnek az útjába van odaállítva megoldandó feladatként, hanem rajtunk kívül másoknak is, amelyekkel szoros együttműködésben várhatjuk csak a sikeres előhaladást.

De hadd hangsúlyozzam mindjárt, hogy amikor az intelligencia hitéletének a felelevenítését látom magam előtt, mint egyik főfeladatot, amelyre múltam is, úgy érzem, ránevelt, – ezzel legkevésbé sem akarom egyházunk más rétegeihez tartozó híveit a figyelem háttérébe szorítani. Ellenkezőleg: bennük látom a bázist, amellyel el lehet kezdeni a munkát. Tudom, hogy náluk számíthatunk mindjárt most a jelenben nagyobb mértékben arra a buzgóságra, amellyel elindulhatunk. Az intelligencia bevonása inkább az az eljövendő cél, amely felé majd a jövő visz közelebb bennünket. Úgy is mondhatnám, hogy az intelligenciánkért meg kell birkóznunk s e közben egyházunk egyszerűbb hívei lesznek az az anyaföld, amellyel újra meg újra érintkezve megerősödnek elfáradt izmaink, – mint a regebéli hősé.

Azután meg azt is világosan kell látnunk, hogy minden különösebb igyekezet, amelyet az intelligenciánk lelki gondozására fordítunk, – egyenesen az egyház többi tagjainak az érdekében történik. Az egyház tömegeiben feszengő sok értékes református erő nem tud kellőképpen kibontakozni; elfojtásra és senyvedésre van ítélve, mindaddig, amíg az intelligencia is nem áll be ugyanolyan buzgósággal a reá váró szerepre. Belőle kerülhet ki csak nagyobb részében az a vezető elem, amelyre egyszerűbb embereink felsorakozó seregei várnak, hogy megmutathassák a bennük rejlő erőket nem csak egyházi, hanem a református lélek által ihletett kulturális, gazdasági, társadalmi, sőt politikai életben is.

Hadd említsem meg röviden a harmadik nyereséget is, amelyet a múltból magammal hozok. Röviden szólhatok róla azért, mert benne foglaltatott már abban a nyilatkozatban, hogy munkásságommal egyházunk jelenlegi belső megújulásának az összmunkásságába akarok beleilleszkedni. Eddigi szolgálatomban vajmi kevés közöm volt az egyházi élet külső adminisztrációjához. Feladataim az egyház belső, lelki oldalán kínálóztak. Éppen ez a terület az, amelyre vissza kell helyeznünk egyházi életünk súlypontját – tudatában annak, hogy az egyház elsősorban lelki közösség, és ha nem az, akkor hiába akar lenni akármi más.

Már most a mi egyházközségünk olyan körülmények között indul meg, hogy egyelőre úgyszólván semmi egyebet nem csinálhat, mint lelki munkát. Nincsenek épületei, amelyeknek a karbantartásával elpepecselhetne. Nincsenek intézményei, amelyeknek az eligazgatásával megnyugtathatná a lelkiismeretét az „aliquid feeisse videtur” illúziójában. Sőt nem csak hogy éppen a minimális e világ szerinti látható keretekkel rendelkezik, hanem a ránk nehezedő gazdasági nyomorúság terhei alatt még arra sem gondolhat, hogy a közeljövőben ilyen keretek kiépítésével foglalja el az energiáit. Egyelőre nem tehetünk mást, mint éppen azt, ami a legfontosabb: az Isten lelki házának a megépítését, amelyben a hívek maguk a bensőséges közösségbe összeilleszkedő élő kövek. Azokból a munkakörökből jöve, amelyekben eddig forgolódtam, nem lesz számomra nehéz ebbe a helyzetbe beleilleszkedni.

Ha nem mondanám is ki hangosan, éppen ezen a ponton mindnyájunk eszén átvillanna az a gondolat, hogy két oldala van minden dolognak, – előnyökkel mindig együtt járnak bizonyos hátrányok is. Hogy ne vegyem sorra mindazt, amit a múltamból hálásan elhozott nyereségekről elmondottam és ne mutassam ki pontról pontra a velük együtt magammal hozott hiányokat is, legyen elég ennél az utolsónál megállni és megvallani azt, hogy ha egyelőre a lelki feladataink állnak is előtérben és ezekre ráneveltek érzem magamat a mögöttem levő évek áldásaként, – bizony másfelől előbb-utóbb mégis csak szemébe kell néznünk a külső, látható építés feladatainak is és ezekkel szemben gyakorlatlan, kezdő embernek érzem magamat.

Amióta elment a híre a belsőlipót-terézvárosi lelkipásztorrá való megválasztásomnak, alig találkozhattam úgy jó baráttal és ismerőssel, hogy nekem ne szegezték volna a szó szerint megismétlődő kérdést: hol lesz az új egyház temploma? Mi egyebet felelhettem volna erre, mint azt, hogy – azt én is szeretném tudni! És ebben a feleletben nemcsak a tényleges tudatlanságomat árultam el a jövőendő titkai felől, hanem egyben a szorongásaimat is egy erőm feletti feladattal szemben.

Vigasztal az a gondolat, hogy egy ilyen feladattal szemben gyakorlatlannak lenni – nem szégyen. Ilyesmiben „gyakorlata” nincsen egyetlen lelkipásztornak se. Az a kevés ember is köztük, akinek osztályrészül jut a templomépítés feladata, csak egyszer esik át rajta életében. – Azután biztatom magamat azzal, hogy ez a feladat nem is rám hárul, hanem az egész egyházközségre. Mivel lehetne vajon annak apraját-nagyját lelkesebb, egyetemesebb összefogásra, közös munkára bírni, mint egy ilyen feladattal. Örülök annak is, hogy ez a feladat nem azonnal szakad reánk teljes súlyával, hanem a mai viszonyok miatt úgyis el kell odáznunk és közben hozzá nőhetünk, lelkipásztor, presbitérium és gyülekezet együttesen. Azután

megnyugtat az a bizonyosság, hogy a közvetlenül előttünk álló lelki munka lesz a legjobb bevezetés az építkezés nagy feladatához is. Az a gyülekezet, amelyet igazi közösséggé melegített a hit lángja, sokkal könnyebben fog megbirkózni az ilyen külső feladatokkal, mint ahogy fordított sorrend mellett állna a helyzet.

Most hálások lehetünk azért, hogy pillanatnyi szükségünket megoldhattuk a német református leányegyház és az unitárius egyház szívességéből. Az ő templomaikban otthont találtak egyelőre istentiszteleteink. Egyéb munkánkat pedig elvégezhetjük majd kis bérelt hivatalunk két szobájában, meg a területünkön levő iskolák termeiben, amelyeknek ilyen célra való átengedését bizonyára jó reménységgel várhatjuk a székesfővárostól.

Ami a továbbiakat illeti, legyen szabad egyrészt kifejtennem bizonyos meggyőződéseimet, amelyek felől aligha lehet nézeteltérés az egyháztanács tagjai között, továbbá hangot adnom bizonyos gondolataimnak, amelyek bennem is inkább csak tapogatódzva jelentkeznek, amelyekről még sokszor kell eszmét cserélnünk a jövőben.

Bizonyosnak az látszik, hogy templomunk megépítése a legjobb esetben is olyan nagy feladat lesz, hogy hosszabb várakozási időn át kell felkészülnünk rá, mint amennyit a jelenlegi szükségmegoldások mellett kívánhatnánk. Ebből az következik, hogy a templomépítés végső állomása elé egy közbeeső átmeneti állomást kell beiktatnunk. Közelebbi célul azt kell kitűznünk, hogy valamilyen ideiglenes imateremszerű helyiséget teremtsünk magunknak, amelyben mégis magunk vagyunk már a házigazdák, s amelyben gyülekezeti életünk teljesebb mértékben kibontakozhat. Ennek a célnak az elérése emberileg elgondolható rövid néhány esztendő alatt. A végleges megoldás időpontját nem merném egy évtizeden belül kitűzni. Adná Isten, hogy amint haladunk feléje, rájönnénk, hogy közelebb esik, mint ahogy gondoltuk.

Itt merül aztán fel igazában nemcsak a hol lesz? – hanem a mikor lesz? milyen lesz? hogyan lesz? és főként miből lesz? kérdése.

Sokat foglalkoztat először is az a kérdés, hogy ha majd sor kerül a templomunk megépítésére, vajon csak a magunk belkörü szükségleteire kell-e tekintettel lennünk, vagy pedig általánosabb – hogy nevén nevezzem a dolgot – presztízs szempontokat is számításba kell-e vennünk? Ha arra gondolunk, amit fentebb is említettem, hogy a mi területünkön egymás hegyén-hátán hány országos jelentőségű épület található, felmerül bennem az a vágy, hogy ezek között álljon egy olyan református templom is, amely méltóképpen képviseli a magyar reformátusság egyetemességét. Gondolok arra a nagy lelki jelentőségre, amely egy ilyen reprezentatív épületben rejlenék. Ha a magyar vidék népe, közte református véreink is, feljön megtekinteni fővárosát, nem mulasztja el éppen ezt a városrészt bejárni. Külföldi látogatóink, köztük a nagy nyugati protestáns népek fiai és leányai szintén nem kerülik el ezt a tájat. Mennyit mondhatna nekik az, ha itt nem valamelyik csendes utcában meghúzódó egyszerű templomunk állna, hanem valamelyik szembeszökő helyen, impozáns szentélye volna hitünknek!

Ebből mindjárt adódik egy másik gondolat. Ha csakugyan az lenne a feladatunk, hogy olyan templomot építsünk, amely nemcsak éppen a magunk szükségleteit elégítheti ki, hanem az egész magyar reformátusságot is méltó módon képviseli a fővárosnak ezen az exponált pontján, akkor ennek az óriási anyagi terhei sem hárulhatnak csupán a magunk vállaira, hanem el kell hogy oszoljanak az egész budapesti, sőt az egész magyar reformátusság teherbírására. Hiszen még akkor is, ha csak a magunk szükségletei kívánta szerényebb keretek között maradunk, olyan súlyos terhet kell felvennünk, amelyet méltánytalan volna egyedül rajtunk hagyniuk – legalább is budapesti testvér-gyülekezeteinknek. Sokkal hátrányosabb helyzetben vagyunk, mint bármely budapesti templomépítő gyülekezet akár a jelenben, akár a múltban – kivéve talán a 130 évvel ezelőtti ősgyülekezetünket, a Kálvin-téri templomépítés

idején. Számunkra akkor jelöltetett ki az alakulás és építkezés területe, amikor az már úgyszólván teljesen beépített városrészé, sőt az egyik legelőkelőbb városrészé fejlődött. Nem terhelhet bennünket semmi vád azért, hogy elmulasztottuk a kedvezőbb lehetőségek idejét. Nem tehetünk arról, hogy itt minden talpalatnyi föld ezer pengőbe kerül és hogy itt – még a szerényebb megoldás esetén is drágábban kell építkeznünk, mert a környezetünk azt követeli tőlünk.

Mindenképpen számítanunk kell annak az egész testnek, amelyből külön taggá kiszakítottunk, – az egész fővárosi reformátusságnak lelkes és testvéries szolidaritására, ennek a fenyegető erőpróbának az együttes elviselésében. Erre van még egy különös jogcímünk is. Isten kegyelméből úgy jött, hogy mielőtt szétváltak volna a budapesti egyházközségek önálló útjukra, a Kálvin-téri templom használatba vételének 100 éves évfordulóján még egyszer ünnepélyes alkalmuk volt visszatekinteni közös történelmük gyökerére, amelyről eredtek, és mélyen átérezni jövőendő egymásrautaltságukat is. Ez alkalommal a volt budapesti presbitérium ünnepi gyűlése hozott egy határozatot, amely szerint az első évszázadra való hálás visszaemlékezését egy Jubileumi Alap létesítésével örökíti meg, amely felerészben egy új templom építésének a költségeire, felerészben egy szeretetintézmény létesítésére lesz felhasználható. Az alap összegyűjtését, érthető okokból, jobb időkre kellett halasztani. De egyszer sor fog kerülni rá. És akkor a templom-alap részre be kell jelentenünk az igényünket. A jogcímünk erre abban rejlik, hogy annak az évszázadnak, amelyet ez a jubileumi alap és a belőle építendő centennáris templom meg fog örökíteni, nálunk ringott a bölcsője. A mai Sasutca déli végén állt néhai Győrfi Balázs iparosmesternek az a háza, amelyben az 1790-es években a szervezkedő pesti református eklézsia első istentiszteletei számára helyiséget bérelt hosszabb időn át.

Ugyanezekből az évszázados emlékekből merített indítást annak a lehetőségnek az elgondolása is, hogy az említett nagyobb szabású építkezés esetén segítségünkre siet az ország reformátussága is. Hiszen száz évvel ezelőtt is az egész ország reformátussága fogott össze a Kálvin téri templom megépítésére, mert országos egyházi érdeket és becsületkérdést látott ebben. Hát ha meg tudjuk értetni az emberekkel, hogy ezt a városrészt is az egész ország tette azzá, amivé lett, az egész nemzet emelte közhivatalainak díszhelyévé és történelmi büszkeségének és fájdalmainak a kirakatává, – és ezért megint az egész magyar reformátusság érdeke és becsületügye az, hogy ebben a városrészben reprezentatív helyen reprezentatív temploma álljon; meg ha világossá tudjuk tenni az ötnegyed millió református előtt azt, hogy mit jelentett Budapest 100 éves református múltja mindnyájunk számára, – nem volna-e lehetséges őket is belevonni egy olyan hálaáldozat meghozatalába, amellyel a budapesti jubilálás alatt országos arányokat öltene és a vázolt szép álmokat a megvalósulás síkjába szállítaná alá? Mindennek előfeltétele természetesen a gazdasági válság elmúlása, és jobb idők felvirradása. De viszont abban is lehetne reménykednünk, hogy maga a gazdasági helyzetnek a jobbrafordulása és a vele együtt járó fellélegzés alkalmassá tenné a tömegeink lelkét egy ilyen komoly, nagyarányú hálaáldozat bemutatására.

Ezek tapogatózó gondolatok. Isten a tudója csak, mi bennük a képzelődés pelyvája, amit az idő szele ki fog fűjni, és mi maradhat vissza belőle tiszta búza gyanánt, mint az ő tetszése szerint való vágyakozás és meghallgatásra találó imádság.

Befejezem hosszúra nyúlt bemutatkozásomat. Ennyit elmondanom belső kényszerem volt, amelynek nem jó ellenállni. Köszönöm szíves türelmüket, amellyel végighallgattak.

Most pedig, Isten nevében, induljunk el a reánk váró hétköznapi munkájára. A nyári szünetig is van még néhány jól kihasználható hetünk, utána pedig egy egész munkaév kínálja már fel a rendes gyülekezeti munka lehetőségeit.

Tudom, hogy a gyülekezet jelenlegi vezetősége ideiglenesnek tekinti megalakulását. Az új munkaév egyik fontos teendője lesz a végleges megalakulás megejtése. Addig is kérem a jelenlegi egyháztanács odaadó és megértő támogatását és mindenekfelett főgondnokunknak, Öexcellenciájának, bölcs tanácsát és támogatását, aki azzal, hogy nagy áldozat árán elvállalta új egyházközségünknek a kezdet nehézségei között biztos mederbe való elkormányzását, talán nagyobb hálára kötelező szolgálatot tett egyházközségünk jövődjének, mint ahogy azt ma még át tudjuk tekinteni.

Bizalommal számíthatok munkásságomban buzgó vallástanári karunkra, amelynek legtöbb tagjához már sok évi ismeretség, megbecsülés és szeretet fűz. Számítok szomszédos testvérgyülekezeteink lelkeszeire, akikkel nem lesz nehéz hűséges bajtársi egyetértésben, egymásnak kölcsönösen segítve együttműködnöm. Számítok a most még csak kis számban ismert híveinkben rejlő sok odaadásra, hűségre és erőre. És számítok mindenekfelett arra, ami egymagában is elegendő volna: a mi Istenünk kegyelmére, a tanácsnak és bátorításnak, világosságnak és erőnek kimeríthetetlen forrására. „Nem nekünk Uram, nem nekünk, hanem a Te nevednek adj dicsőséget, a Te kegyelmedért és hívségedért!” (115. Zsolt. 1.)

Ajánlom magamat egyházközségünk minden előjárójának továbbra is ugyanolyan változatlan szeretetétbe, mint amilyenrel erre a szolgálatra elhívtak és körükben fogadtak.

xxx

A szabadságtéri templomról

(Református Élet)

Hírt adtunk a budapesti szabadságtéri egyház most készülő temploma alapköletételi ünnepségéről. Ezt az építkezést olvasóinknak bizonyára széles köre kíséri figyelemmel. Felkerestük hát az építkező egyház lelkipásztorát, dr. Victor Jánost, hátha hallunk tőle néhány általános érdekű tájékoztatást a fővárosi református életnek erről a készülő új gócpontjáról.

– Hogy van az, hogy csak most tették le az alapkövet, amikor az épület már tető alatt van? – kérdeztük mindenenek előtt.

– *Mindenesetre furcsa, – válaszolta, – amikor az alapkövet így kell „alája tenni” a szinte kész épületnek. De jobb későn, mint soha! Amikor tavasszal elkezdődött a munka, hogy indiszkrécio vétkébe ne essem, elég, ha csak annyit mondok, hogy építészeti-jogi körülmények miatt illendőbb volt szép csendesen megkezdeni, mint nyilvános ünneplés mellett. Aztán jött a nyári „holszezon”, ősz óta pedig azt kellett megvárunk, amíg technikai akadályok hárulnak el az ünnepség útjából, vagyis amíg hozzáférhető lesz az a hely az alagsorban, pontosan az úrasztalának majdani helye alatt, ahova az amúgy is csak jelképes „alapkövet” el akartuk helyezni. De örülünk, hogy ennyi késedelem után is megrendeztük ezt a – mondhatjuk hála-ünnepet addig is, míg a munka teljes elvégzése után még nagyobb hálaünnepet ülhettünk.*

– Mikorra remélhető ez, vagyis mikor lesz felavatható az új templom?

– *Reménységünk szerint tavasz végén. 1940-ben korán lesznek az ünnepek. Szerettük volna már a nagyhetet az új templomban átélni. De az már március közepe tájára esik. Addig nem készülünk el. Pünkösöd után majd kárpótol bennünket. Legalább ez az alapos reménységünk. A költségekhez még 250.000 pengő hiányzik. Ezt kölcsönből kell fedeznünk. Mostanában dől el, hogy hozzá tudunk-e jutni?*

– Mennyibe kerül az egész építkezés?

– *A belső kiképzéssel és berendezéssel együtt (orgonát, harangot, mindent beleértve) 600.000 pengőbe. De ha valaki elszörnyülködik ezen a nagy összegen, annak számításba kell vennie, hogy a teljesen berendezett templomon kívül benne van ebben az épületben minden egyéb egyházi helyiség, kisebb-nagyobb termék, hivatalok, lakások, – és még egy két emeletet elfoglaló bérlet-csoport is. Ez az utóbbi pedig, éppen a Szabadság-téren, szépen jövedelmező befektetést jelent. Ezért is vállalkozhatunk a szokatlan kölcsön-teher felvételére.*

– Voltak különösebb vezérlő elvei az épület megtervezésének?

– *A fővárosi egyházi életben általában kialakult szükségleteket akartuk kielégíteni. Magánál a templom eltervezésénél talán jó újítás lesz az, hogy – az egyházi énekművészet erőteljesebb ápolását tartva szem előtt, – a szószék mögött, nem magas emelvényen, tehát a gyülekezet köréből nem kiszakítva, készítettünk helyet az énekkarnak. (Afölött van aztán az orgona-szekerény, míg a játékasztal ugyanazon az emelvényen.) Egyébként arra helyeztünk nagy súlyt, hogy szép legyen a templomunk belseje. Talán nem kell már védekezni az ellen a vád ellen, hogy így vétünk a református templomstílus puritánsága ellen. Az építőművészet és az iparművészet, ami mind Isten ajándéka, hol tölthetné be jobban Isten dicsőségére a maga szerepét, ha nem az Ő nevére szentelt hajlék áhítatos ékesítésében? Akiben ez balsejtelmeket ébreszt, azt bizonyára meg fogja majd nyugtatni az eredmény. Hozzánk nem illő cifraságot és fényűzést nem fog benne látni, csak szerető gonddal és ízléssel kimunkált szépséget.*

– Még valamit, mielőtt másról lenne szó. Lesz olyan újításunk is, ami bizonyára általános helyesléssel fog találkozni. Ijesztő szóval azt mondhatnám: lesz „kápolnánk”. Mondjuk inkább így: „kis imatermünk”. Kisebb esküvőket és más olyan szerényebb körben lejátszódó szertartásokat fogunk benne megtartani, amelyekhez túlságosan nagy és rideg keret volna (különösen télen) maga a templom. Mintegy 30 ülőhelyes miniatűr-templom lesz ez. És csendes áhítatot kereső emberek számára hétköznapi is nyitva szeretnénk tartani.

– Amint eddig is látható már, az épület kívülről nem mutatja a szokásos templom-formát. Szándékosan tértek el attól?

– Persze, hogy szándékosan, de nem a magunk jószántából, hanem kényszerűségek nyomása alatt. Meg kell gondolni, hogy az egész telek mindössze 200 négyszögöles. (Igaz, hogy minden négyszögöle legalább 1000 P-t ér!) Szűk helyre kellett tehát mindent összezsúfolni, vagyis nagyon ki kellett használni a homlokzati részt fölfelé. Még hozzá szigorú hatósági előírások szabták meg a homlokzat párkánymagasságát is. Hat emeletnyire kellett fölmennünk. Ahol ennyi emelet ablaksora töri meg a homlokzat-síkot, ott már nem lehet szó a szokásos templomképről. De úgy véltük, ezt a hátrányt megéri az az előny, hogy a Szabadság-térnek erre a szép és egyházunk számára központi telkére telepedhetünk. Tornyunk azért lesz, vagyis van is már, benne harangok is szólnak majd és a templomi bejárat kiképzésével is éreztetni igyekeztünk, hogy ez az épület nem bérház, hanem elsősorban és főképpen templom. De talán jó lesz a papírkorlátozásra is gondolni és több részlettel már hosszabbra nem nyújtani ezt a beszélgetésünket.

– Csak még egyet, ha már a mai rendkívüli viszonyokra gondolunk. Az építkezési munkálatok közben nem ütköztek effajta nehézségekbe?

– Ha egy félévvel később indul meg a munka, bizonyára sok akadályba ütközik már bele. De hála Istennek, – kisebb, jelentéktelen dolgoktól eltekintve, – a megnehezült viszonyok már későn jöttek ahhoz, hogy megzavarják az anyagbeszerzést és általában az építkezést. Csak az anyagi fedezet említett kérdése nyitott kérdés még. Bízunk ebben is Istennek segédelmében!

– Olvasóink imádságos jókívánságairól és testvéri érdeklődéséről biztosíthatom a szabadság-téri atyafiakat ebben a szép munkában.

– Buzdítást veszünk belőle. Köszönet érte!

Tudósító

A teológiai tudományról

(Másoló megjegyzése: gépirat, eredetileg cím nélkül)

1. A teológia Isten ismeretének a tudománya. Isten ismerete azért lehetséges, mert Isten a tőle bűnében elszakadt és felőle ezért tudatlanságba merült emberen megkönyörülven Jézus Krisztusban, az ember megváltó Istenévé lett, és ez által megajándékozta az embert az Ő üdvözítő ismeretével, amelyet Szent Lelke által világosít ki a hívőknek lelkében.
2. Tudománya ennek az Isten-ismeretnek azért lehetséges, mert Isten magát emberileg átélhető tettekben és emberileg felfogható gondolatokban jelentette ki, amelyek tehát – nem úgy, mint Ő maga, aki nem válhat tudományos vizsgálat tárgyává – alávethetők a tudományos vizsgálatnak.
3. A teológia Isten kijelentésének erre az emberi oldalára fordítva vizsgálódását, azt mégsem önmagáért vizsgálja, hanem Istennek azért a mögötte rejtőzködő és általa mégis megnyilvánuló önkijelentéséért, amely már nem tudományos megismerés, hanem hit által nyerhető el.
4. Azok az emberileg átélhető (illetve utánaélhető) tények és azok az emberileg felfogható gondolatok, amelyek által Isten kijelentése megszólalt és szól hozzánk, a Bibliában vannak megörökítve számunkra. Ezért azt mondhatjuk: a teológia a Bibliának – de úgy, mint Isten Igéjének – a megismerésére és megértésére törekvő tudomány.
5. A teológia említett tárgyában rejlő tudományos feladatok többfélesége miatt beszélhetünk többes számban teológiai tudományokról, amelyeknek összoglalata a teológia. Vannak ezek között sajátlagosan teológiai jellegűek, és vannak olyanok, amelyek a teológia voltaképpeni céljától függetlenül is művelhetők. Ez utóbbiak között vannak olyanok, amelyek – mint bevezető tudományok – előfeltételei a sajátlagos teológiai tudomány művelésének; és vannak olyanok, amelyek – mint segédtudományok – állandóan kísérik a sajátlagos teológiai tudományos munkásságot.
6. A teológia bevezető tudományainak a szükségessége abból adódik, hogy Isten kijelentésének az az okmánya, a Biblia, amelynek megkerülésével nem juthatunk hozzá, az ókorból reánkmaradt iratgyűjtemény, amelynek eredeti szövege nem áll rendelkezésünkre, csak (kézírásos, vagy más úton sokszorosított) másolatai; továbbá az eredeti nyelvei számunkra idegen, sőt holt nyelvek; és végül tartalmának a helyes megértése megkívánja – egészében és részeiben való – keletkezésének az ismeretét is, legalább a lehetőségek szerint.
7. A Bibliának eredeti kéziratjai helyett reánk maradt másolatok szövegei természetesen nem mutatnak tökéletes egyezést, hanem bizonyos egymás közti eltéréseket. Ezek nagyon kevés kivételtől eltekintve a tartalmat lényegében nem érintik. De ennek ellenére is igyekezni kell az eltérések lelkiismeretes egybevetése és mérlegelése révén lehetőleg megállapítani: mi volt az eredeti szöveg ilyen esetekben. Ezzel a feladattal foglalkozik a szövegkritika tudománya, amely a rendelkezésünkre álló szövegeket bizonyos típusokra igyekszik visszavezetni, s ezeknek kialakulását és egymáshoz való viszonyát vizsgálja.
8. Az Ótestamentum nyelve – bizonyos szakaszaitól eltekintve, amelyek arám nyelven íróttak – a héber nyelv, a zsidó nép ősi nyelve. Az Újtestamentum nyelve viszont a görög, közelebbről annak „koiné” nevezetű dialektusa. Az arám nyelvnek az Újtestamentum szempontjából is megvan a jelentősége, amennyiben annak görög szövege sok helyen arámból való átültetésnek tekintendő, s ezért legjobban a feltételezhető arám eredetinek a tekintetbe vételével érthető meg. Mindezekből adódik a „philologia sacra” hagyományos neve alá foglalható előstúdiumoknak a szükségessége.

9. Minden irodalmi mű csak a maga irodalomtörténeti összefüggéseibe beleállítva érthető meg igazán. Ezért – amennyire lehetséges – a bibliai iratok, vagy azok egyes alkatrészei keletkezésének, szerzőségének, előállási körülményeinek, időpontjának és indokainak stb., kérdései is tisztázandók. Ezzel foglalkozik a „bibliai irodalomtörténet”, vagy más nevén: az „isagogika” tudománya.

10. A Biblia keletkezésének a kérdései közé tartozik az is, hogy az egyes iratokból hogyan állt elő a Biblia, mint gyűjtemény, és pedig mint az Isten kijelentését magába foglaló „Szentírás” vagy „kánon”. Ezzel a kérdéssel foglalkozik a „kánontörténet” tudománya, amely természet-szerűleg két részre oszlik: ótestamentumi és újtestamentumi kánontörténetre. Néha ezt a tudományt is befoglalják az „isagogika” fogalmi körébe, és akkor úgy különböztetik meg, mint „isagogika generalis”-t az „isagogika specialis”-től.

11. Ezeknek az előtanulmányoknak az alapján foghat hozzá a teológiai vizsgálódás a maga sajátlagos feladatához: annak tisztázásához, hogy tartalmilag mit nyújt a Biblia, illetőleg általa milyen kijelentést nyerünk el Istentől. Ebben a munkában két utat kell követnie: egyfelől az analízis, másfelől a szintézis útját. Az előbbi járva mondatról mondatra, szakaszból szakaszra haladva kell tisztázni: mi a jelentésük a Biblia szavainak. A másik utat járva az így talált részletmozzanatok nagyobb összefüggések egységében kell felmutatni. Sem ezek a nagyobb összefüggések nem mutathatók fel a részletmozzanatok ismerete nélkül, sem a részletmozzanatok nem értelmezhetők helyesen azoknak a nagyobb összefüggéseknek az ismerete nélkül, amelyekbe beletartoznak. Az analitikus és a szintetikus teológiai munka tehát kölcsönösen rászorul egymás támogatására, és csak egymásra való állandó utalásokkal folytatható.

12. Az analitikus módon részletről részletre haladó bibliatanulmányozás az „exegézis”, vagyis „bibliamagyarázás”. A feladat nagy terjedelme miatt csak részleteiben vehető munkába, pl. valamelyik bibliai iratnak a külön „kommentálása” formájában. Azonban vannak a Biblia ilyen magyarázatának bizonyos elvei, amelyek az egész munka folyamán szem előtt tartandók. Ezeket az elveket tisztázza és állapítja meg a „hermeneutika” tudománya.

13. A Biblia tartalmának szintetikus vizsgálata két szempontból történhet. Vizsgálható ugyanis egyfelől nagy összefüggéseiben az, hogy milyen kijelentést adott Isten annakidején, másfelől pedig az, hogy mit mond Isten ez által az Ő Kijelentése által nekünk most.

(Ez a két szempont abból adódik, hogy a Kijelentés egyfelől történeti ajándék, és mint ilyen lezárt valami, másfelől pedig mégis a mindenkori jelenben élő ajándéka Istennek, és ebből a szempontból örök-egy azonosságának a sérelme nélkül mindig új.) Az előbbi szempontból hosszmetstét kapjuk a Kijelentésnek, mint lezáródó folyamatnak, az utóbbi szempontból pedig a keresztmetstét kapjuk, amint előttünk ma a tartalma kivilágosodik. Így adódik egyfelől a „történeti teológiai”, másfelől a „rendszeres teológiai” tudomány, illetve (mivel mindegyik újra tovább is ágazik) tudománycsoport. Ezek is kölcsönösen megtermékenyítik és támogatják egymást.

14. Mivel Isten úgy jelentette ki magát, hogy egyfelől az emberi élet valóságába nyúlt bele az Ő cselekedeteivel, másfelől az emberek tudatában világosította ki az Ő szavát, a „történeti teológia” a Kijelentésnek ezt a két, egyébként összefonódó fonalát külön-külön nyomon követheti. Ebből adódik egyfelől az „üdv-történet” tudománya, amely Istennek a Bibliában elének táruló és Jézus Krisztusban összpontosuló cselekedeteit vizsgálja a maguk összefüggésében, másfelől a (szorosabb értelemben vett) „kijelentés-történet” tudománya, amely azt vizsgálja: hogy világosodott ki az idők rendjén emberekben Istennek a Jézus Krisztusban összpontosuló Kijelentése. Ez utóbbi tudományt szokták „biblica-teológia” névvel is megjelölni. Mindkét tudomány természet-szerűleg oszlik ó- és újtestamentumi részre.

15. Mivel Isten Kijelentésében mindig két egymástól elválaszthatatlan alkotóelem van együtt – egyfelől annak közlése, hogy Ő mi akar lenni az ember számára, másfelől annak tudtuladása, hogy Ő mit igényel az embertől a maga számára, a „rendszeres teológia” csak úgy adhat számot arról, amit Istennek kijelentéséből felfogtunk, hogy külön-külön tárgyalja a Kijelentésnek ezt a két alkotóelemét. Ezért egyik ága a „dogmatika”, amely összefüggő rendben azt fejti ki: mi Isten Kijelentésében az, amibe hitünket szabad és kell vetnünk; másik ága pedig az „etika”, vagy pontosabban – más ilyen nevű tudománytól való megkülönböztetése végett – a „teológiai etika”, amely azt fejti ki összefüggő rendben: mi Isten Kijelentésében az, aminek engedelmes szolgálatára szabad és kell odaszentelnünk magunkat.

16. Mivel a „teológiai etika” tárgyköre az élet sokoldalúsága miatt nagyon szétágazó, vizsgálódásainak jó részét tanácsos és helyes „gyakorlati teológia” („practica teológia”) néven különválasztani, sőt ez alatt a név alatt több külön tudományra szétágaztatni, és „teológiai etika” címén csak az alapvető kérdéseket megvizsgálni. De a „gyakorlati teológia” név alá foglalható tudományoknak is ugyanaz a feladata, ami a „teológiai etikáé”: azt megvizsgálni, hogy – a szolgálatok különböző területeire vonatkozólag – mi Istennek az a kijelentett akarata, amelynek szolgálatunk által meg kell valósulnia.

17. A „rendszeres teológia” vizsgálódásainak a mindenkori jelen álláspontjáról kell végbe-menniük. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a múlttól egy pillanatra is elszakadhat, sőt ellenkezőleg: állandóan kapcsolatban kell maradnia azzal, és támaszkodnia kell arra, amit az előző nemzedékek fogtak fel Isten kijelentéséből. Ezért válik elengedhetetlen előfeltételévé munkásságának az egyház történet tudománya. Teológiai jelleget az egyháztörténet tudományának annak ellenére, hogy tárgya már kívül esik a Biblián, mégis az ad, hogy a teológust az érdekli benne: hogyan fogták fel és hogyan szolgálták elmúlt nemzedékek Istennek kijelentett akaratát (ami által folytatódtak ebben a világban az Ő cselekedetei) /ennek alapján értelmezheti a „teológiai etika” teljesebben Istennek a jelen nemzedék számára a Bibliában megszólaló parancsait,/ másfelől hogyan ragadták meg elmúlt nemzedékek a maguk hitével Istennek kijelentett gondolatait (ami által tovább tudatosodott, vagy esetleg el is homályosult az Ő kijelentésének igazságtartalma) /ennek alapján adhat csak számot azokról a mai hívő és a mai egyház álláspontjáról a dogmatika./

18. Ami a dogmatikát érdekli az egyháztörténet sokoldalú anyagából, azt „dogmatörténet” címen külön tudományban szokták felölelni. Még ezen belül is külön tudománya fejlődött ki – a tárgy kiemelkedő jelentőségénél fogva – azoknak a „hitvallásoknak”, amelyek klasszikus és hivatalos jellegű megnyilatkozásai az egyház egy bizonyos része vagy korszaka hittudatának. Ennek a tudománynak „szimbolika” a neve. A „teológiai etikát” általában érdeklő egyháztörténeti anyagnak külön tudománya nem fejlődött ki, de megvolna a jogosultsága. Inkább a „gyakorlati teológia” neve alá foglalt tudományágak foglalkoztak azzal, hogy – mindegyik a maga szorosabb tárgykörében – kiemeljék az egyháztörténet anyagából az őket érdeklő részt, amelyre a maguk vizsgálódásában támaszkodhatnak.

19. A „rendszeres teológia” a múlttal való szoros kapcsolatok fenntartása mellett mégis a jelennek az álláspontját foglalva el vizsgálódásaiban, természetesen feltételezi ennek a jelennek az ismeretét. A dogmatikai vizsgálódások e tekintetben nem kívánnak külön tudományággal való aláépítést, csak azt kívánják, hogy a teológus éljen benne tudatosan a maga korában, és ismerje azokat a korabeli szellemi tendenciákat és kérdéseket, amelyek korának gondolkozásában, irodalmában és művészetében megszólalnak. Ugyanez mondható el az etikának azokra a vizsgálódásaira is, amelyeknek tárgya a keresztyén ember egyéni életének, valamint az egyéni keresztyén ember és a keresztyén egyház világbeli hivatásának a kérdéseivel foglalkoznak. Az etikának azok a vizsgálódásai azonban, amelyek a keresztyén egyházon belüli élet kérdéseivel foglalkoznak – és ugyanígy az etikából kiágazó egész

„gyakorlati teológiai” tudománycsoport – megkívánják egy külön tudomány által való aláépíttetésüket, amely számon veszi az egyházi élet jelenbeli helyzetét, és az abban rejlő problémákat. Ez az „egyházismeret” vagy „ekkléziasztika” néven kialakulóban levő tudomány.

20. Amint a „teológiai etika” vizsgálódásainak tárgyköre a legjobban úgy osztható fel, hogy először a keresztyén ember egyéni életében felmerülő kérdésekkel foglalkozik, azután áttér a keresztyének közösségének, vagyis az egyháznak az életében felmerülő kérdésekre, és végül megtárgyalja azokat a kérdéseket, amelyek a keresztyén ember és az egyház világbeli helyzetéből adódnak, ugyanúgy csoportosíthatók a legjobban a „gyakorlati teológia” fogalma alá vonható tudományágak is, közelebbről a keresztyén ember és egyház „hármassága” termékeny gondolatának a szem előtt tartásával.

21. Az egyéni keresztyén ember kegyességi életére vonatkozólag az „askétika” nevű tudomány tisztázza a Biblia útmutatásait, közelebbről életének Isten felé forduló oldalára (vagyis „papi tiszte”) vonatkozólag pedig az „euchetika” nevű tudomány. Az egyháztörténetből ehhez szükséges anyagot aláépítésként a „kegyességtörténet” nevű tudományág szolgáltatja.

22. A keresztyén egyház életének a körén belül felmerülő kérdések közül azokat, amelyek az egyház Isten felé forduló életmegnyilvánulásainak, a „papi tisztségből” következőknek, a kérdéseivel a „liturgia” nevű tudomány foglalkozik. Az egyháztörténet anyagából ezt a tudományt érdeklő rész „liturgia-történet” címen tárgyalható, sőt további elágazásokban még egyéb tudományok címén is (Pl. egyházi ének és zene története).

23. Ugyancsak az egyházi élet körén belül felmerülő kérdések közül azokat, amelyek az Igének szóval való hirdetésével állnak kapcsolatban, egyfelől a „homiletika”, másfelől a „katechetika” tudománya tárgyalja. Az előbbinek tárgyköre általában az egyház körében folyó igehirdetés, az utóbbié közelebbről a felnövekvő új nemzedéknek az Ige ismeretére és elfogadására való ránevelése. Mindkét tudománynak sajátos jelleget ad az, hogy az egyházban ennek az életfunkciónak megvannak a különös tisztségviselői. Ezek a tudományok tehát elsősorban az ilyenek tisztségszerű szolgálataira vannak tekintettel, de azért nem hagyhatják figyelmen kívül azt a „prófétai” szolgálatot sem, amely az egyháznak minden tagjára vár az egyháznak az Ige által való építése tekintetében. Mindkét tudománynak természetesen megvan az egyháztörténet szövedékéből kiemelhető és vizsgálódásaiban felhasználható történeti kiegészítése.

24. Végül szintén az egyházi élet körén belül merülnek fel olyan kérdések is, amelyek az egyházban hirdetett Ige engedelmes gyakorlati szolgálatára vonatkoznak. Ezekkel foglalkoznak a következő tudományok: a lelki gondozás („cura pastoralis”) tudománya, a „poimenika”; az egyházban megvalósuló közösségi életnek, amely főképpen a szeretet gyakorlati szolgálataiban nyilvánul meg, a tudománya: a „koinonika”; és az egyház kormányzatának a kérdéseivel foglalkozó tudomány: a „kibernetika”. Ezeknek a „királyi tisztség” címe alá foglalható funkcióknak is megvannak az egyház életében a külön tisztségei (presbiterek, illetve a szeretetszolgálatokat illetőleg a diakónusok is.) Anélkül, hogy figyelmük köréből ezek a tudományok kirekeszthetnék az egyház tagjainak általános összeműködését, érthető módon mégis a megfelelő tisztségviselők szolgálataira összpontosul a figyelmük. Mellőlük sem hiányozhat a nekik megfelelő, specializált egyháztörténeti tudományág. A „kibernetikának” ezen felül külön tudományággá izmosodott alkotóeleme az „egyházjog” tudománya, amely az egyházkormányzás törvények formájában intézményesült szabályaival foglalkozik. (Voltaképpen úgy tekintendő, mint történeti részében az egyháztörténetnek, a jelenre vonatkozó részében pedig az „ekkléziasztikának” része.)

25. A keresztyén embernek és a keresztyén egyháznak a világ életébe való behelyezettségéből egyfelől az a („prófétai” jellegű) feladat adódik, hogy az Igét hirdesse az egyházon

kívül élőknek is, másfelől pedig az a („királyi” jellegű) feladat, hogy a maga hatásával az Ige követelményei szerint igyekezzék alakítani a világ életét. Az előbbi feladatból, vagyis a keresztyén misszió különböző irányú szolgálataiból adódó kérdésekkel foglalkozik a „halieutika” tudománya (más nevén: a „missziótudomány”), kiegészülve az egyháztörténet megfelelő anyagával a „missziótörténet” címén. Az utóbbi feladatból adódó kérdések körül még nem alakult ki külön tudomány, de szemmel láthatólag kialakulóban van, éspedig többféle elágazásban. Szétágazó vizsgálódások folynak egy idő óta pl. a tekintetben, hogy mi a keresztyéneknek – egyenként és közösségükben – a hivatásuk és a felelősségük az általános művelődés (tudomány és művészet), a közerkölcsi, gazdasági és társadalmi, valamint a nemzeti és a nemzetközi politikai téren felmerülő szükségletek szolgálatát illetően. Mindezek szintén egyháztörténeti megalapozást igénylő kérdések, és ezért az egyháztörténet megfelelő specializálását kívánják meg.

26. A „gyakorlati teológia” neve alá foglalható tudományok, miközben az Igéből a jelen teendőire vonatkozólag kiolvasható parancsokat tárgyalják, gyakran elmennek ezeknek a parancsoknak egészen gyakorlati részletekre való alkalmazásáig is. Ennél fogva, bár lényegükben teológiai tudományok, a körül a magvuk körül kialakul egy már nem teológiai jellegű, sőt már tudományosnak sem, hanem inkább csak technikainak nevezhető alkatelemük is, amely voltaképpen már nem az Igéből kitetsző isteni parancsokat, hanem csak a tapasztalatból leszűrhető emberi tanácsokat foglal magában.

27. Amint nem képzelhető el a teológiai tudományok művelése bizonyos nem-teológiai előtudományok nélkül, úgy nem nélkülözheti munka közben sem bizonyos nem-teológiai tudományoknak, mint segédtudományoknak a támogatását sem. Mind a „történeti teológia”, mind a „rendszeres teológia”, mind a „gyakorlati teológia” neve alatt folytatott vizsgálódások kénytelenek ilyenekre támaszkodni.

28. Így az „üdv történetben” tárgyalt eseménysorozatnak az általános történeti fejlődésbe való beleágyazottságánál fogva, valamint a „kijelentéstörténet” mozzanatainak hasonló összefüggéseinél fogva adódik a „bibliai (egyrészt ótestamentumi, másrészt újtestamentumi) kortörténet”, abból kiemelkedő módon „Izrael története”, ezekkel kapcsolatban a „bibliai földrajz” és a „bibliai régiségtan” tudományainak a jelentősége. Továbbá a Bibliában szereplő népek társadalomtörténetének, szellemtörténetének és vallástörténetének a fontossága. Ezeknek a nem-teológiai történeti tudományoknak a szempontjai azonban sohasem tévesztendőek össze az „üdv történet” és a „kijelentéstörténet” sajátosan teológiai szempontjaival.

29. A „rendszeres teológia” körébe tartozó tudományok mellett hasonlóképpen segédtudományi szerepet töltenek be a filozófia különböző diszciplínái (ismeretelmélet, metafizika, antropológia, etika), valamint a pszichológia is, különösen annak valláspszichológiai ága. Az utóbbiak fokozott jelentőséget nyernek a „gyakorlati teológia” neve alá foglalt vizsgálódásoknál. Itt hozzájuk kapcsolódik segédtudományként a liturgikánál az esztétika, a homiletikánál a retorika, a katechetikánál a pedagógia, a kibernetikánál és a koinonikánál a szociológia, a közgazdaságtan és a jogi tudományok, a halieutikánál a vallástörténet, valláslélektan és vallásfilozófia, stb.

A TESTET ÖLTÖTT IGE

A Biblia nem tudós gondolkozók részére, hanem mindenfajta emberek részére íródott. De éppen azért, mert mindenkihez szól, vannak benne részek, amelyek különösen ehhez vagy ahhoz az embercsoporthoz szólnak. Így van egy szakasza – több is, de egy egészen bizonyosan, – amely az értelem emberéhez van intézve különösképpen: a János Evangéliumának az előszava, amely előljáróba megmondja, hogy ki Az, akinek a történetét el akarja mondani, és mit jelent a megjelenése Annak, akiről bizonyosságot akar tenni? Az, amit ez a szakasz elmond, minden embernek egyaránt életbevágóan fontos: a karácsonyi tény örömhíre ez, amelyről megmondattott, hogy „az egész népnek öröme lesz.”

De az, hogy hogyan mondja el, elsősorban a gondolkozó, elvont magasságokban járó, mondjuk: filozófáló embernek való. A nyelvezete a korabeli bölcséleti iskoláké. Mi történt karácsony titokzatos éjszakáján? „Testté lett az Ige” – mondja, – az az Ige, amely „kezdetben volt”, „Istennél volt”, és általa van minden, ami van, minden élet és minden világosság, amely az emberi hajlékban kigyullad.

Kétezer esztendő múlt el azóta, és, mint ahogy megváltozott minden, megváltozott, nem is egyszer, az emberiség gondolati nyelve is. De a János Evangéliumának ez a prológusa mindaddig megtartotta jelentőségét azok számára, akik a karácsonyi bizonyosságot a gondolkozó ember fogalmaiban és szavaiban akarják elmondani.

Mert gondolkozni annyit jelent, mint fölébe emelkedni a tapasztalat tényeinek, és az értelmüket megragadni. Más szóval: mindenben, ami egymást váltogatva jön és megy, elénk tűnik, és ismét elenyészik, meglátni valamit, ami változatlanul érvényes: a múltó idő áradatából kihalászni örökkévaló gyöngyöket, azt, amit nem az idő termel ki, és ezért az idő nem is pusztíthat el. A gondolkozó embernek tehát az a megkülönböztető vonása, hogy ő tudatosan kiemelkedik a változó tények pusztá megtapasztalásából, és időfölötti örök összefüggések hálózatába kapcsolja be azokat. Erről van szó a János Evangéliuma elején is. Jézus születését, amely egyszer valamikor megtörtént, és egész életét, amely egyszer valamikor lejátszódott, beleállítja az örökkévalóság időfölötti összefüggéseibe.

Akármilyen kanyargások után is az emberi gondolkozás mindig újra visszatér annak a megállapításához, hogy a mögött, ami előttünk, mint tapasztalati világunk egy-egy darabja felbukkan, mindig van valami örökérvényű mozzanat, amely meghatározza. A hívó ember úgy mondja ezt, hogy minden, ami volt, van, vagy lesz, Istennek egy-egy predesztinált gondolata. Ebben a mindenségben minden azért jelenik meg, és azért jelenik meg úgy, ahogy, mert öröktől fogva való módon Isten gondolta el, és éppen úgy gondolta el. Áll ez az égi testek szédítő tömegeitől kezdve a legparányibb fűszálig, áll ez birodalmak sorsától kezdve egy csecsemő szívedobogásáig minden létezőre és minden történésre. Istennek ezek a gondolatai nem jönnek-mennek, nem változnak. Hanem szerintük, általuk megszabott alkattal és rendben jönnek-mennek, alakulnak a valóság részletei az idő során. Istenben él örökkévaló módon a nagy mindenség elgondolása, benne kiosztva és megjelölve a dráma minden részesének, a legnagyobbaknak és a legkisebbeknek egyaránt, a szerepe, a helye és ideje, a sorsa.

Lehet valaki nagyon mély gondolkozó a nélkül is, hogy az Isten örök gondolatairól beszélne. De arra el kell jutnia, hogy minden időbeli jelenségben valami időfelettinek a valóságba való belépését lássa meg. Hogy ez az időfeletti, ami az időben valósággá válik, személyes Istennek az örök gondolata-e, az maradhat esetleg megoldhatatlan kérdés az ő számára, vagyis ez csak úgy merül fel talán előtte, mint kérdés, de nem mint felelet. Végeredményben nem is a bölcselkedés dolga, hanem a hité, ezt a kérdést azzal a bizonyossággal elintézni, hogy a

mindenek felett uralkodó élő Isten a végső valóság, és Ő hordozza magában örök gondolatai-képpen ennek a világnak minden mozzanatát. János evangélista ennek a hívő bizonyosságnak az álláspontjáról beszél nyilván.

És ezért tud még egy nagy lépéssel tovább is menni. Ha ugyanis ezen a világon minden azért van és történik, mert Isten öröktől fogva úgy gondolja el, akkor ez azt jelenti, hogy Isten öröktől fogva Önmagát is gondolja, sőt elsősorban Önmagát, és ebben az Ő gondolatában foglaltatik benne miriádnyi teremtményének és művének az örök gondolata is. Istennek ez az önmaga-gondolása az, amit az Evangélista „Igénék” nevez. Mintha Isten az Ő örökkévalóságának rejtelmes csendjében fennhangon beszélne. Önmagával társalkodna, Önmagát mondaná ki úgy, amint azt csak Ő maga értheti meg.

Ez az Ige „Istennél volt”, mert Ő sohasem volt e nélkül, mint valami öntudatlanságban szendergő Isten. És ez az Ige „Isten volt”, mert benne Önmagát egészen ismerte és kifejezte, úgy, hogy a Gondolat egy hajszálnyival sem volt kisebb magánál az Elgondolónál. Mi a magunk valójának csak egy kicsiny töredékét öleljük fel öntudatunkkal, a többi „tudatalatti” marad. De Isten öntudatában az alany és a tárgy tökéletesen fedik egymást, azonosak. És ebből az örök Igéből fakad minden e világon, mert ami teremtetett, ami él, ami gondolkodik, mind csak szétzaporozott miriádnyi tükörcserepe annak, ami örök teljességében tükröződött Isten lényéből az Igében.

Idáig tart az, amit az Evangélistával együtt sok más Isten-hívő gondolkozó lényegében véve ugyanígy mondana el. De most jön a megdöbbentő újdonság: a földolog, amit semmiféle bölcselkedés nem okoskodhatott volna ki: ami egyszerűen „bizonyságtevés”, vagyis olyasvalakinek a szava, aki tényekbe ütközött bele, és elmondhatja: „mi láttuk!” Beledolgozhatja ezeket a tényeket gondolatainak a szövedékébe, de egészen sohasem fognak beleférni annak mintázatába.

Azt hirdeti ugyanis, hogy ez az örök Ige „testté lett” „és lakozott mi közöttünk”. Tehát: valóságként megjelent tapasztalati valóságunk világában – az időnek egy bizonyos pontján vagy szakaszában. Hallatlan egy állítás ez. Mert hiszen megzavarodik tőle az egész gondolatsor. Arról volt szó, hogy minden, ami a szemünk előtt elsuhan, egy-egy örök gondolat megvalósulása. De maga az Ige nem egy a beláthatatlanul sok örök gondolat közül, hanem valamennyinek az összefoglalása, sőt ennél is több: valamennyinek az Összefoglalója! Az Ige az Istennek megtestesülni kívánczó gondolatrengetegéből nem egy csöppecske, hanem titokzatos Lénye egész óceánjának a kifejezése! Hogyan foglalhatna helyet a milliószor-milliónyi apró rész között az, ami mindent átölel? Hogyan lehet „testté” maga az „Ige”?

Bizonytal titkok-titka. De éppen erről a megfoghatatlan csodáról szól az Evangélista – olyan szent bizonyossággal, hogy ha ezerszer megfoghatatlan is előtte, az mit sem változtat a tényen. És ezt a bizonyosságot hirdeti világgá. Isten megadta a világnak azt a nagy ajándékot, hogy a múlt jelenségek szövedékében megjelent egy szál, egy a világ életébe belejátszódó emberi élet, amely előtt megállva nem azt mondhatjuk el, amit bárhol másutt is, hogy t.i. itt is, íme egy örök gondolat öltözik testbe, hanem azt, amit sehol másutt, hogy t.i. itt maga Isten, a mindeneket öröktől fogva elgondoló válik számunkra szemléletessé és megtapasztalhatóvá.

Nem más ez, mint a karácsonyi bizonyosság. Egyszerűbb nyelven is elmondható. De jó a gondolkozó ember fegyverzetében is megállni a betlehemi bölcső előtt, hogy aztán lerakjuk ezt a fegyverzetet s ahelyett, hogy a titkok megoldásán hiába töprengenénk, hálás imádatl boruljunk le. Mert azt, hogy miképpen lehetséges? – sohasem fogjuk megtudni. De azt, hogy mi hasznunk van belőle, és mit köszönhetünk neki? – annál világosabban megértjük. Éppen azt kapjuk meg itt ajándékkul, amit minden egetostromló gondolkozásunkkal sem tudnánk kivívni: az ismeretlen Isten válik itt ismeretessé számunkra, a minden dolgok legmélyén rejlő nagy titok nyílik meg itt előttünk. Ami nélkül az egész világról, az egész életről alkotott

képünk közepén ásítana egy sötét, tátongó lyuk. Ezzel a ténnyel, a testet öltött Igével a középpontjában az egész képnek megvan a megoldása, az értelme, az értéke, vagyis van miben reménykednünk és bízunk; van miért élnünk és küzdenünk.

AZ ESEMÉNYEK SZAVA

(Református Élet)

Az idegzetünk minden szálát rezgésben tartó viharos események napjait éljük. Az egyik percben még sötét rémségek fellegseregeit hajtotta fejünk fölé a vihar, szinte már a másik percben, ugyanazon vihar elfújta a fenyegető veszedelmet, sőt úgy kitisztította az égboltot, legalább az egyik oldalon, hogy kisüthetett reánk az örömnak rég óhajtott napja. Nem tudhatjuk, mit hoz a következő perc, de minden előjel szerint ott, ahol kisütött a nap, észak felől, tartós, szép derülés ígérkezik, és csak az a kérdés zavarja meg örömünk tisztaságát: mikor vonul el a bús borulat a magyar égbolt más tájairól is?!

A válságos órák szorongásait és a küszöbön levő örömteli események minden fölemelő izgalmát is mindnyájan együtt éljük át, s a sokféle elválasztó különbség töltéseinek elemi erővel csapnak át a magyar élet- és sorsközösség megduzzadt árájaira. Hogy a magyarságnak református része, amely 400 év óta tartó gerince a magyar életnek, ezekben a napokban is egyet gondol és egyet érez az egész magyarsággal, azt emlegetni annyi volna, mint hangsúlyozni, hogy a tűz meleg, vagy a víz nedves. Annál is inkább beleolvad a református lélek ezeknek a napoknak egyetemes magyar élményébe, mert az vallásos élmény olyan százvezrek számára is, akik máskor nem osztották az ő Isten mindenek felett uralkodó fensége szempontjaihoz igazodó életszemléletét. Közömbös, sőt kimondottan hitetlen magyar emberek nagy sokaságában is megrezdült és rezeg ilyenkor a szívnek egy máskor néma, vagy meg is lazult húrja, amelyről imádságos hangok szólalnak meg. Mintha láthatóvá válnék számukra az események alakulásában az a hatalmas Kéz, amely máskor el volt rejtve előlük.

És mégis éppen ezen a ponton kell hangsúlyoznunk, hogy az igazán református keresztyén lélek, amikor maga is elmélyülten, megrendülten, vallásos élményként, Istennel való találkozásként éli át ezeket a napokat, sajátos vonásokat őriz meg. S amint máskor is magyar érdek volt, hogy legyen református magyarság, úgy most is egész nemzetünknek tartozunk azzal, hogy az említett sajátos vonásokat kidomborítsuk.

A néhány évvel ezelőtt a német egyházi életben kitört és máig is tartó harcok lényegükben véve a körül a kérdés körül forogtak: lehet-e isteni kijelentés hordozója a történet, és adhatnak-e istenismeretet egy nemzet életében kitörő erők és események? A dolgokat nem a közvetlen átélés forró kohójában, hanem valamelyes távolságból szemlélő egész világkeresztyénség úgyszólván egyhangúlag annak a német egyházi csoportnak adott igazat, amely a felmerült kérdésre határozott nemmel válaszolt. A magyar reformátusság öntudatos része is ezzel a „hitvalló” egyházzal együtt, csak megerősödött abban a meggyőződésében, hogy Isten az Ő Igéjében, közelebbről a Jézus Krisztusban jelentette meg magát, és az Ő megismerésének ez az egyetlen forrása semmivel nem kapcsolható össze az „és” viszonyában; sem az ésszel, sem emberi élményekkel, sem a történet bármily megrendítő eseményeivel; az Isten egyházának tehát egyetlen és kizárólagos hivatása az Ige bizonyágtevő hirdetése.

Azonban megint egyoldalúság lenne ennek alapján csak az Igére korlátoznunk a figyelmünket, – és pl. az átélt történeti eseményeket kirekeszteni hitünk látóköréből. A lámpást meglátni a sötétségben talán életmentő nagy jótétemény. De a lámpás arra való, hogy vele mást is lássunk. Istennek ismerete, amely az Igéből kisugárzik, ráveti fényét mindenre, a történeti eseményekre is, és visszfényét felcsillogtatja azokon.

Tehát, ha az eseményekből Isten szava hallatszik, ez csak visszhangja annak, amit Igéjéből már amúgy is meghallhattunk, és tisztán, világosan, teljes bizonyossággal éppen onnan már különben is meg kellett értenünk.

Mit jelent ez a minket foglalkoztató eseményekkel kapcsolatban? Azt pl., hogy ha kiviláglik a lejátszódó tényekből Istennek sérthetetlen igazsága, amely megítél és romba dönt mindent, amit hazugságra és erőszakra építettek, még ha egy egész világpolitikai rendszer van is összeépítve vele, – akkor az „Isten malmainak” ezt az „örlését” mi nem meglepetéssel vesszük most észre. Akkor is tudtuk az Ige félelmetes bizonyágtételeiből, amikor a látszat ellene mondott, nem hogy a tények igazolták volna. És ezért nemcsak ilyenkor tudjuk, amikor a felvillanó, sistergő villámcsapás mindenki előtt megvilágítja. A sötét időkben is meg lehetett és meg kellett, hogy legyen a nyugodt bizodalunk e felől. És ha másutt még most is sötétség borítja az Isten világkormányzását, ugyanezzel a nyugodt bizodalommal várhatjuk ítéletének a megnyilvánulását. Nem a nemzeti jó szerencse reánk mosolygó kegyeinek a pillanataiban, hanem az idők változó fordulataitól függetlenül mindenkor hisszük és valljuk: igazságos Úr uralkodik égen és földön.

Az Igéből azonban azt is tudjuk, hogy ugyanazon igazságos „malom” alatt mi magunk is, mint megítéltek élünk. Nemzetünknek más nemzetekkel szemben való viszonylataiban lehet nekünk igazságunk, és ennek az igazságnak a fájdalmas sérelmeivel nem hiába fellebbezhetünk Isten ítélőszéke elé, de Istennel szemben nekünk sincsen soha sem igazságunk. Csakhogy ugyanaz az Ige az ítélettel együtt mindig hirdette nekünk a kegyelmet is, és amikor Igéje által Isten építette a mi bűnökkel bőven terhelt magyar életünkben az Ő egyszülött Fiának, a Krisztusnak országát, mindig tudhattuk, hogy üdvösséges, áldott céljai vannak velünk, érdemtelen, vétkes magyarjaival. Ha most kinyújtja hatalmas Kezét, megdönti a rajtunk hatalmaskodóknak erősségeit, mint valami kártyavárat, és minket felemel lesújtottságunkból jobb napokra, – ez is csak azt visszhangozza, ami felől mindig is megbízott Igéje által. Ha tehát most sok szomorúság után örömet láttat velünk, nem tölthet el minket az az érzés, amellyel a sokat vesztett kártyás áll fel egy végre mégis jó nyereséggel sikerült játszma után, hanem csak azzal válaszolhatunk, amivel az Ige tanítása szerint mindig is válaszolnunk kell az Ő felénk forduló kegyelmére: bűnbánattal és hálaadásteljes megfogadásával a neki tetsző új életnek.

A mi hitünk áldott vizeiben megfürödve e napok magyar élményei megszentelődnek: a lelki megszilárdulásnak és bűneinkből való annál komolyabb megtisztulásnak a serkentő gyógyszereivé válnak. Isten ezért adta, így éljük hát át őket.

AZ IFJÚSÁG LELKE.

(1929. máj. 9-én a rákospalotai KIE konferenciáján.)

Mindnyájan ismerjük azt a régi mesét, amely elmondja, hogy az öreg farkas hogyan mutatta be a fiatalnak „az embert”. A mese szerint előbb egy gyermek jött az úton. „Ez az ember?” – kérdezte a fiatal farkas. „Nem” – felelte az öreg – „ez még nem ember”. – Ugyanilyen igazsággal azt is mondhatná a mese, hogy egy fiatal legény jött az úton, s arról állította ki az öreg farkas ezt a negatív bizonyítványt. Mert az ifjú sem ember még, a szónak egészen általános értelmében. Aki az ifjút egyszerűen belefoglalja az ember fogalmába, s az ifjúságot beleolvasztja az emberiség szürke tömegébe, – nagy vétséget követ el a valóság ellen. Az ifjúságot a maga külön, sajátos mivoltában kell megismerni és megérteni. Természetes, hogy ezt az igazságot nem szabad egyoldalú túlzásba vinni. Az úton lepke után ugrádozó gyermek mégis csak ember volt, s a botjára görnyedő aggastyán szintén ember volt abban a mesében. Az életünk korszakai egymásból folynak, és együttvéve teszik ki az emberélet egészét. Az ifjút sem érti meg természetesen az, aki nem a tegnapi gyermeket, a holnapi férfit és a holnaputáni aggastyánt látja benne. De elsősorban mégis a mai ifjút kell meglátni benne. Ezért foglalkozunk mi is most „az ifjúság lelkével”. Azt a sajátos lelki alkatot akarjuk megragadni, amely éppen ifjúvá teszi az ifjút, és mint valami másfajta lényt különbözteti meg nálánál is fiatalabb és öregebb rokonaitól egyaránt. Természetes, hogy sokkal nagyobb feladat ez, semhogy alaposan megoldhatnánk ilyen rövid idő alatt. Csak éppen néhány nagyon lényeges vonásra mutathatunk rá.

Az ifjút mindenekelőtt az jellemzi, hogy nagyon gazdag. Gazdagság és szegénység, jól tudjuk, felettébb viszonylagos fogalmak. Az egyik embernek nem álmódott bőség ugyanaz, ami a másiknál panaszos elégedetlenség forrása. Úgy, hogy a birtokállományunk nem magában véve sok vagy kevés, hanem mindig a szükségleteink és igényeink mértéke szerint. Gazdag az ember, akinek többje van, mint amennyi elég neki, akinek a tartalékai felülmúlják a kiadásait; aki többlettel rendelkezik a költségein felül.

Ha ez a gazdagság, akkor elmondhatjuk, hogy a fiatal ember az igazán gazdag ember. Ha nem is pénzben, de olyan javakban, amelyek a pénznél sokkal értékesebbek, amelyekért szívesen odaadná minden pénzét egy-egy öreg milliomos, ha pénzen meg lehetne vásárolni őket. A fiatal ember testében-lelkében nagy erőfeleslegek boldog birtokosa. Olyan életforrás buzog benne, mellyel sokszor nem is tud mit csinálni. Olyan magasfeszültségű áram duzzad benne, amely nemcsak hogy bőven elég az ő gépezetének hajtásához, hanem ha át lehetne kapcsolni mások életére, még jó néhány embert mozgásban tudna tartani rajta kívül is.

Szembeszökő ez az energia-többlet az ifjú testi életében is. Idővel nagyon meg fog változni a helyzet. Csak éppen annyi ereje lesz, amennyire szüksége van. És ha majd a rendesnél nagyobb mértékben veszi igénybe erőfeszletét, a hiány mindjárt jelentkezni fog. Egyetlen szokatlanul megerőltető napi munka, vagy egyetlen átvirrasztott éjszaka után mindjárt észre fogja venni a fogyatkozást, és csak több nap elteltével, lassan tudja helyreállítani elveszített frissességét. Ezért akkor majd gondosan vigyáznia kell a bevétel és a kiadás egyensúlyára, hogy elkerülje az ilyen zavaró deficiteket. Aztán, még később, elő fog állni az a helyzet, amikor a kiadásokat egyre csökkentenie kell, és a fogyatékán levő erővel mindig óvatosabb takarékoszággal kell bánnia. – De most, ifjú korában, mi neki akármilyen erőfeszítés? Néhány órai pihenés után megint friss és rugékony. Egy-két éjszakai nyugalom ráfizetése sem olyan veszteség, amit nagyon megérezne. Van bőven miből pótolnia!

Ugyanez az irigylésre méltó erőbőség jellemzi a lelki életét is. Szellemi téren sem ismeri még a fáradságnak azokat a kínjait, amelyekkel később meg kell majd ismerkednie. Mennyi mindenfélére pazarolhatja figyelmét és érdeklődését! Később majd egyre gondosabban fogja megvizsgálni: indokolt-e ez a lelki költekezés? Mennyit tud tanulni, befogadni, elsajátítani, tekintet nélkül arra, hogy hasznát veheti-e? Később a legszükségesebbekre fogja csak használni ezt az energiát, mert már nem telik olyan sokra. Hány problémán töri a fejét, amelyet pedig nyugodtan hagyhatna másokra! Idővel örülni fog, hogyha a maga legsajátabb kérdéseivel meg tud birkózni, és le fogja rázni magáról a nem okvetlenül reátartozó kérdéseket. És ugyanúgy, mint az értelmi tevékenység különböző ágaiban, a lelki élet egyéb megnyilvánulásaiban is kiütközik nagy gazdagsága. Az érzelmei magas hőfokon forranak, – úgy tud lelkesedni, vigadni, haragudni, búsulni, ahogy később nem fog. S ha cselekszik, alkot, harcol, olyan lendülettel veti bele magát dolgaiba, amelyet egykor majd csak nagy erőfeszítéssel tudna kifejtetni. Minden tekintetben gazdag ember, akinek még nem kell a fogához vernie garasait, mert bőséges tartalékokból meríthet.

Hiszen minden élőlényt megáldott a Teremtő azzal, hogy fejlődése útját dús útravalóval kezdheti meg. Már a kis gyermeket is az jellemzi, hogy nagy erőfeleslegei vannak, és ezért reggeltől estig annyit ugrál, amennyit felnőtt ember sohasem bírna ki, és feleslegesen annyi erőt használ el játékaiba, amennyi később nagyon szükséges munkára sem telik majd tőle. De emellett a gyermek meg van még terhelve fejletlensége gyengeségeivel, amelyek ellensúlyozzák erőfeleslegeit. Az ifjú már kinőtt ezekből. Már mentes a gyermekkor hátrányaitól, és még nem érzi a későbbi kor hátrányait. Teljes fejlettsége fokán áll, és ugyanakkor még el nem használt erőknek is birtokában van. Soha életében nem volt és nem lesz olyan gazdag, mint ezekben az években!

Ehhez a gazdagsághoz járul egy másik irigylendő vonása: a függetlensége. Ha nem volna veszedelmesen félreérthető, akkor úgy nevezhetném ugyanezt a jellemvonást, hogy – felelőtlenség. De bizonyos szempontból úgy áll a dolog, hogy az ifjúság a legfelelősségteljesebb korszak, s ezért inkább kerüljük ezt a kifejezést. Hiszen, – amint mindjárt reá fogunk térni, – az ifjúság előtt sokkal nagyobb lehetőségek állnak nyitva, mint a haladottabb korú ember előtt. A meglett férfit és még inkább az aggastyánt igazságtalan dolog volna olyan feladatokkal és igényekkel megterhelni, melyeknek ők már nem igen tudnak megfelelni. Az ő számukra már sok minden változhatatlan adottság, amin csak az ifjúság segíthet. Hiszen nekik már több van a hátuk mögött, mint előttük. Az ifjúság előtt nyitva áll a jövő. Ezért rajta nyugszik a legnagyobb felelősség is. De ha a jövőtől eltekintünk és csupán a jelenre korlátozzuk tekintetünket, kitűnik, hogy bizonyos értelemben nagy felelőtlenségnek kiváltságait élvezi az ifjúkor. Ma még sokkal kevesebb kötelesség, gond és igény súlya nehezedik rája, mint amennyit idővel majd viselni fog. Egy kis túlzással szinte azt mondhatnánk, hogy ma még semmi másért nem felelős, mint önmagáért, és azt teheti az életével, amit akar. Ha van is odahaza aggódó édesanyja, akinek boldogságát növelheti, vagy keserű fájdalmait szaporíthatja; ha vannak is körülötte testvérei vagy barátai, akiknek a jellemére formáló erővel hat az ő viselkedése; ha vannak is feladatai, amelyeknek a beteljesedése az ő megbízhatóságán fordul meg: mi ez mind együttevén is ahhoz a felelősséghez képest, amely később fog a vállaira nehezedni? Most még sokkal inkább ő függ másoktól, mint mások őtől, és az életben az a sajátságos ellentmondás uralkodik, hogy mennél inkább függünk másoktól, annál függetlenebbek vagyunk, és viszont mennél inkább mások függnek tőlünk, annál többet veszítünk magunk a függetlenségünkben.

Mennél tovább halad előre az útján a fiatal ember, annál több felelősség kötelekeivel köti meg magát. Eljön az idő, amikor egy életre magához köti egy leánynak a sorsát. A kezében fogja tartani annak az élettársnak a végzetét: boldoggá teheti, vagy átokká válhat a számára. Éppen ezért le kell mondania addig élvezett szabadságának nagy részéről. Azután, ha Isten

úgy akarja, gyermekek apjává lesz, akiknek a betevő falatja az ő munkájától függ, akiknek nevelkedése az ő eszményei szerint fog alakulni, s akik becsült nevet vagy szégyenleteset ötle visznek örökségül magukkal az életre. Milyen korlátozást jelent ez, elevenbevágót, soha el nem felejthetőt! Az évek múltával beledolgozza magát a társadalom életébe; az élére kerül valamilyen munkakörnek, talán önálló vállalkozásnak, embertársai valamilyen csoportjának, valamilyen érdemes közügynek... A felelősségnek számai sűrű hálavá fonódnak körülötte, és egyre több rábízott érdekre kell tekintettel lennie minden lépésénél, ami azelőtt nem feszélyezte szabad mozgásában.

Ha a villamos elrobog valaki előtt, és felvillan benne a gondolat, hogy utána ugorva felpattanjon rá: nagyon különbözőképpen fog eljárni a szerint, hogy magánosan élő fiatal ember-e, vagy férj és családapa? Ha valakit megkörményez a kísértés, hogy elkövessen egy becsutelséget, ámbár a bűn mindig bűn, mégis más dolog az, ha egy fiatal ember bukik el, aki csak magát dönti szégyenbe, vagy egy idősebb, aki magával rántja egész háza népét, és talán annál is sokkal többet: mindazoknak reménységét és terveit, akik ráépítettek az ő jellemére. Ha veszélyes, rendkívüli feladatok várják hősi önkéntesek jelentkezését, – égő házba kell berontani valakiért, vagy egzisztenciát kockára téve síkra kell szállni valamilyen eltiport igazságért; mennyivel könnyebb helyzetben van az ifjú, mint a meglett ember, akinek sok mindent kell latra vetnie komoly megfontolásban!

Egyre szűkebbre és szűkebbre szorul később az élet útja, – az ifjú még széles mezőkön jár. Jó és rossz irányban egyaránt messze csaponghat nagyszerű függetlenségében.

Ehhez a nagy külső szabadságához járul egy ugyanolyan irigylésre méltó belső szabadsága is. Semmi sem nyugtözi le úgy az embert, mint a rabtartó saját énje. Ez a zsarnok hatalmas tud lenni az ifjú életében is – a jelenben feltörő kívánságaival és indulataival, de összehasonlíthatatlanul hatalmasabb tud lenni a múltból felénk nyúló karjaival. A legvégzetesebb énünk a „régí énünk”, és mennél régebbi, annál reménytelenebbül vagyunk kiszolgáltatva neki. A fiatal életnek a legboldogabb kiváltsága abban áll, hogy benne semmi sem nagyon régi még. Lehetnek hónapokra visszanyúló, vagy talán már néhány év óta belegyökeresedett szerencsétlen, bűnös szokásai, de mi ez ahhoz képest, amikor valakinek a húsába már évtizedek hosszú során át vágódtak bele a bilincsek? Később rá fog telepedni a lelkére a „már késő!” borús lemondása, de most, fiatal éveiben, ha tudatában van fiatalságának, eszébe sem juthat így beszélni.

Mint ahogy a forró égitesteken lassú lehülés során keletkezik, s aztán egyre vastagodik a kemény kéreg, úgy alakul ki a mi emberi életünk is. Az újra meg újra való megismétlés által kialakulnak szokásaink, gondolkozásunk, érzésmódbunk, cselekvésünk. Egyre több és több lesz bennünk az, amit mindig egyformán csinálunk, mert már úgy vált „második természetünk”, és nem is tudnánk már másképpen cselekedni. És egyre kevesebb ponton válik megoldandó kérdéssé az, hogy mit is és hogyan is cselekedjünk? Megy már magától a dolog, mint valami gépnek a járása. Beljebb és beljebb hatol a szívünk felé a kemény páncél, amellyé megmerevedett az énünk. És ha nem fogadjuk is el azt a pogány közmondást, hogy „kutyából nem lesz szalonna”, az bizonyos, hogy nagy változások az életünkben hovatovább már csak annál gyötrelmesebb belső megrázkódtatások árán következhetnek be. Zúzni és törni kell már a régi ént, forró tűzben kell megolvasztani a roncsolt törmelékeit, csak úgy formálódhat belőle még egyszer valami más. Egyébként pedig maradunk, amiké váltunk, kijegecesedve, megszilárdultan.

Semmit sem sirat úgy vissza a meglett ember, mint azt az időt, amikor még mentes volt ennek a meghatározottságnak a rabságától. Fiatal éveiben még csak vékony tojáshej volt rajta a szokások kérge, s alatta még lágyan, forrón hullámozott az élet eleven magva. Még akármi válhatott volna belőle. Választhatott. Nyitva álltak előtte a lehetőségek, mint ahogy az olvadt érc sokféle formába ömölhet. Próbálkozhatott ma ezzel, holnap amazzal. Ha az egyik út nem tetszett, még nem volt messze az elágazás: visszamehetett a másokra.

A fiatal életnek ezért ad olyan varázslatos szépséget a rejtélyessége: még nem tudni, mi lesz belőle. Az éltesebb ember olyan, mint egy félig elolvasott könyv: az ember már előre tudja, mit várhat a hátralévő fejezetektől. Az ifjúnál még minden eldöntetlen, kiforratlan, izgalmasan érdekfeszítő. Ha még oly mostohák is a külső körülményei, nőhet belőle országraszóló kiválóság. És ha még oly védett virágos kertben kezdte is pályafutását, meglehet, hogy rothadtan fog feje a sárba konyulni. Aki kívülről szemléli, nem jövendölheti meg. Meg kell várnia, hogyan dönt maga az ifjú, az életnek ez a fejedelmi hercege. Ő maga pedig napról-napra válogat és határoz, szabadon, mint később soha.

Amit eddig elmondtunk, az bizonyára mind igaz, de veszedelmes féligazság maradna, ha nem tennénk hozzá valamit. A fiatal ember lelkének irigylésre méltó vonásairól beszélhetünk, de van a dolognak egy másik oldala is. Ugyanezek a vonások az életnek legveszélyesebb korszakává is teszik az ifjúságunkat, s azért a fiatal ember nem csak irigylésre, hanem nagy, baráti részvétre is számot tarthat.

Súlyos dolog az a függés, amelybe az életnek egyre halmozódó felelősségei állítják bele az embert, de nagy áldás is. Aki viselt már ilyen terheket, nem szívesen válna meg tőlük. Balgatag óráiban talán felpanaszolja őket, de egyébként nagyon jól tudja, mit köszönhet nekik. Mint az afrikai rohanó folyókon átkelő szerecsenek, akik nehéz köveket emelnek a fejükre, sok ember annak tulajdoníthatja, ha el nem sodorták válságos órák próbái, – hogy meg volt terhelve. Nem volt szabad akármit csinálnia, mert gondolnia kellett másokra. Nagy védelem és támasz van ebben.

Ugyanígy a léleknek belső megállapodásra jutása lehet nagyon végzetes dolog is, de másfelől lehet felbecsülhetetlen érték is. A páncél szorít, de oltalmaz is. Jó formában kihűlt ércnek nem volt kár elveszítenie az olvadt forráságát. A meglett férfi meg van kímélve sok viaskodástól azért, mert számára már eldőlték bizonyos kérdések.

Ezeket az előnyöket az ifjúság még nélkülözni kénytelen. Olyan, mint a mozdony, amely bizonytalan vágányokon halad. Sokszor kívánná: bárcsak szilárd és megszabott, függetlenségben és szabadságban szegényebb volna a pályája. És ehhez vegyük hozzá azt, amivel kezdtük: az ifjúság erőfölöslegeit. Az ingatag, ide-oda eltolódó pályatesten túlfűtött mozdony robog! Nem jogosult dolog-e elszoruló aggodalommal utána nézni, hogy milyen sorsra jut? Nem csoda, hogy ha kisiklások, mélységbe zuhanások és tönkrezúzódások következnek be! Kérdezzük sorra azokat az embereket, akik az életnek a rokkantjaivá lettek, hol történt velük a katasztrófa? Kevés kivétellel az ifjúságuk éveire fognak visszamutatni: az volt a veszedelmes szakasz, annak áldozatai ők is.

Ez pedig azt jelenti, hogy ha Jézus Krisztus Megtartója az embernek, akkor sohase lehet rá az embernek sürgősebb szüksége, mint fiatal éveiben. Ezért mondhatjuk el bátran, hogy az ifjúság lelke a leghívőbb lélek. Soha olyan ösztönös fogékonysággal nem menekül az ember a Megváltójához és soha olyan erős vágygal nem karolja át Őt, mint fiatal éveiben, ha egyszer van alkalma szemtől szembe megismerkednie vele igaz hatalmában. A fiatal lélek érzi, hogy ami oltalomra szüksége van veszedelmei ellen, azt megtalálja Őbenne. Nem baj, ha még nincsenek rajta a felelősség nehezékei, és nem biztosítja kialakult életrend véteze. Mindezt kipótolja bőven az a határozottság, amelyet a Krisztus iránti hódoló engedelmisség ad. És nem baj, ha robbanásig feszülnek is az erők. Urára talál Krisztusban a fiatal lélek, – Ő erős kézzel tartja a féket. Ami veszedelem van az ifjúság éveiben, az már nem veszedelem így. S ami soha vissza nem térő kiváltság van benne, – gazdagság, függetlenség, szabadság, – az mind tiszta értékke válik. A Krisztusnak meghódolt ifjú a világ legirigylésreméltóbb embere!

AZ EGYHÁZ MEGTÉRÉSE AZ Ő URÁHOZ.

(évszám, hely megjelölése nélkül)

Mikor hozzáfogunk erről a tárgyról elmélkedni, mindenekelőtt annak a kérdésnek kell szemébe nézni, hogy lehet-e egyáltalában beszélni az egyház megtéréséről, nem térünk-e le az Isten gondolatainak az útjáról, ha a megtérést más vonatkozásban is értjük, mint egyéni megtérés értelmében. Aggodalmainkat hamar eloszlatja az, ha utalunk a Jelenések könyve elején olvasható 7 levélre, amelyeknek mindegyikét egy-egy egyházának a címére küldi a megdicsőült Krisztus, és amelyekben újra meg újra szó van arról, hogy: „Térj meg!” Egy-egy egész közösségnek kell megtérnie ezek szerint. Ne töltsük az időt most azzal, hogy ezeket a helyeket felolvassuk. Egyikre-másikra úgyis vissza kell térnünk. Nemcsak a megtérés felhívása hangzik el ilyenkor egy-egy gyülekezethez, hanem a megtéréssel kapcsolatos ígéretek is. Ott van azonban egy másik érv, a bizonyságoknak egész gazdag világa, az Ótestamentum, amelyben Izráel népéhez, mint néphez szól ugyanaz a felhívás. Úgy jelenik meg ez a kép a szemünk előtt, mint az Isten ótestamentumi egyháza, mint az újtestamentumi egyháznak előképe. Az újtestamentumi egyház bizonyos volt abban, hogy az egyház nem pünkösdi napjával kezdődik. A Heidelbergi Káté is nyilván megvallja, hogy az egyház története visszanyúlik a pünkösdi, sőt a Krisztus előtti időkre is, a világ teremtésétől kezdve gyűjti, őrzi és megtartja az Isten Fia a maga népét. A próféták egész igehirdetését ebben lehetne összefoglalni: Térj meg, Izráel népe! Már a próféták működése előtt, Mózes könyveiben, ahonnan még csak a jövőbelátás volt, ez úgy tűnik fel: az egész népnek szüksége van megtérésre. Elhangzik előre: ha majd megkeresed az Urat, megtérsz, akkor kiújul az Ő áldása. Példákat is hozhatnánk fel az Ótestamentumból arra, hogy ez a megtérésre szóló prófétai felhívás nem is volt mindig eredménytelen. Néha, azt kell mondanom, voltak örömdetes kivételek is, amikor volt „megtérés”, az egyház népének a megtérése úgy, ahogy az egyház annak idején élt.

Itt eszünkbe juthat az is, hogy Izráel népe nemcsak az egyháznak a típusa, az előképe az Ótestamentumban, hanem evilági értelemben vett nép is. Isten nemcsak azt ábrázolta ki benne, hogy Ő hogy bánik az Ő egyházával minden időkben. Az Ótestamentum olyan, mint valami gazdag könyv: lépten-nyomon látható benne az egyház életének a törvényszerűsége, de ugyanakkor az is meglátszik benne, hogy Isten hogyan kormányozza egész népeknek életét, amelyekben voltaképpen egy töredék az Ő egyháza. Ez nem tartozik most a tárgyunkhoz, de jó egy pillanatra megállni itt, Izráel népének a példájánál is, és felvetni a kérdést: szó lehet-e ilyenfajta kollektív megtérésről is, és ennek kapcsán beszélhetünk-e a mi népünknek kollektív megtéréséről is? Hiszen, ahogy a Jónás könyve mutatja, nemcsak Izráel népe, hanem Ninive népe is megtérhet. De, hogy tárgyunknál maradjunk, elég egyszerűen annyit megállapítanunk, hogy Izráel népe, mint az egyház, bizonyossága annak, hogy igenis az egyház életéhez is hozzátartozik a megtérés lehetősége és szükségessége.

Itt természetesen azonnal meg kell állapítani, hogy az ilyen közösségi megtérés nem különálló valami az egyéni megtéréssel szemben. Nincs közösségi megtérés egyéni nélkül. Mint ahogy nincs járványos betegség egyes embereknek a megbetegedése nélkül. és mégis van az ilyen kollektív jelenségben valami többlet az egyéni betegség eseteivel szemben: járványok idején nemcsak sokan betegszenek meg egyforma betegségben, hanem az az egyik emberről a másokra terjed tovább. Fordítsuk át ezt a példát az üdvösség ügyére. A közösségi megtérésben jó irányban hasonló fajta többlet van. Nemcsak az egyéni megtérések halmozódását jelenti, vagyis nemcsak azt jelenti, hogy egy helyen és egy időben sokan mennek át az egyéni megtérésen, hanem azt is, hogy egymással való összefüggésükben, tehát igazán közösségi módon

mennek át a megtérésen; egyikről átragad az a másikra. Úgy, ahogy az iménti példában testileg rossz irányba rántja magával az egyik ember a másikat, úgy a közösségi megtérésnél lelkieg jó irányba ösztökéli, vonzza, serkenti. Ezért a többletért, ami ilyen közösségi megtérésekben van, érdemes külön is megbecsülni, és nem lehetünk eléggé hálásak, hogy Isten gondolataiban ez is benne van. Lehet, és kell beszélni az egyház megtéréséről.

Erről a közösségi megtérésről ejtsünk néhány szót a következőkben. Az egyén életében mind a kettő előfordulhat: első megtérés is, annak a kiújulása is. Előbb el kellett, hogy jusson a hitre, hogy azután a hitben átélhessen megújulásokat; olyan feltűnő megújulásokat is, hogy azt kelljen mondanunk: valósággal új megtérésen ment át. A közösség, az egyház életében, nem lehet szó másról, csak az utóbbi fajtáról. Ha nem lett volna már meg az első, nem lenne egyház. Az egyház „az Ő Urához” tér meg. Az egyház Ura csak akkor Úr, ha egyszer hozzá megtért, Őt elfogadta. Az által lett egyházzá. És most ennek alapján következhet be az, hogy újra meg kell tértie az ő Urához. Ez nagyon világosan kitűnik a János Jelenések könyvében az említett példákban. A 2. rész 5. versében az az üzenet hangzik el: „Emlékezzél meg, honnét estél ki, és térj meg!” Nem azt jelenti tehát az egyház számára a megtérésre való felhívás: „Térj meg oda, ahol sohasem voltál!” Hanem: Térj meg oda, ahova már egyszer megtértél, és „az előbbi cselekedeteket cselekedd”. Nincs időnk több példát említeni, de folytathatnánk. Csak hadd mutassak rá a 3. rész 19-20. verseire. Ezekből is világosan kitűnik: mennyire nincs közösségi megtérés egyéni megtérés nélkül. Ez a 19. vers az egész gyülekezetet megtérésre szólította fel. Ugyanakkor azonban azt látjuk itt, hogy minden egyes gyülekezeti taghoz külön közelget az isteni vendég, és minden egyes gyülekezeti tagnak külön kell döntenie, megnyitja-e az ajtót, vagy sem. Az Ótestamentumban is egészen világos ez, amikor a próféták szava így szól: „Térjetek meg, és ki-ki hagyja el az ő gonosz útait!”

De visszatérünk az előbbi pontra, arra t.i., hogy a közösség, az egyház megtérése csak megújult megtérés lehet. Ezzel kapcsolatban, ha volna idő rá, részletesen elgondolkozhatnánk arról: mi teheti szükségessé ezt az újramegtérést. Lehetne arról beszélni: mit jelent ez a kifejezés: „hogy honnan estél ki?” Rámutathatnánk arra, hogy vannak azok között ilyen meg amolyan ajándékok, és lehet, hogy némelyiket híven megőrizte az egyház, másokat ellenben elhanyagolt. Vannak idők, amikor általánossá válik a romlás. Vannak idők, amikor az Isten Igéjének a megismerésében kell mindenekfelett megtérnie az egyháznak közösségileg, amikor rá kell eszmélnie arra, hogy elhanyagoltuk az Istennek azt az ajándékát, hogy őt magát megismerteti velünk, és pedig Jézus Krisztusban. Ehelyett okoskodtunk és képzelődtünk Róla, és most aztán revideálnunk kell az istenismeretünket, az egész hittudatunkat alapjaiból kiindulva kell újra felépítenünk.

Meglehet, hogy ebben a tekintetben nincs feltűnő romlás, de bajok mutatkoznak az engedelmesség terén. Ott, ahol az egyház fejének kellett volna uralkodnia, emberi akaratok érvényesültek, és ennek a révén torzultak el az egyháznak – nem a gondolatai, hanem – a cselekedetei. Hozhatnánk fel más változatait is a lehetőségeknek. Az is meglehet azonban, mondtuk, hogy az egész vonalon beállt a romlás. Hiszen ha egy helyen megbetegszik az egyház, annak kihatása van az egész életére. Csak az lehet a különbség, hogy bizonyos pontokon nyilván kiütözik, más pontokon rejtve marad. A bajnak a gyökere mindig ugyanaz. Minden romlás onnan ered, hogy élete forrásától szakad el az egyház, és azért az orvoslás is mindig ugyanaz lehet: az élet forrásához kell újra visszatérnie – Krisztustól eltávolodván, hozzá kell megtérnie. Nem valamire való megtérésről van szó az egyházban sem, hanem valakihez. Az egyén megtérése sem monologikus, hanem dialogikus valami. Ugyanúgy áll a dolog az egyház megtérésével is: újra szól, friss erővel szól az egyház Urának szava, és arra felel új megtéréssel és új engedelmességgel az egyház a maga közösségi mivoltában.

Nagyon világosan kiemelkedő igazság az, amire a harmadik megállapításom vonatkozik: az egyház minden ilyen megtérése alkalmával Isten a maga hűségét dicsőíti meg, ahogy –az egyháznak a léte is Isten hűségén alapszik. „Szövetségi” viszonyban él vele, de ez a szövetség nem két egyenlő erős pilléren van felépítve, hanem igazában egy tartópillére van. Hiszen ha a másik tartópillér, az emberi faktor, nem gyengülne meg, hanem éppen olyan erősen állna, mint az Isten, akkor nem kerülne sor az egyház megtérésére. A „szövetség”, amelyben az egyház él, azt jelenti, hogy az Isten kinyújtott kezébe emberek belefogódznak; Isten szövetséges ígéreteire emberek „ámen”-t mondanak. Ha az Isten szavára felelő ez az „ámen” éppen olyan biztos volna, tárgyitalan volna a mi egész vizsgálódásunk. Az egyház megtérése azért lehetséges és azért szükséges újra meg újra, mert nem így áll a dolog; mert az emberi faktor megbízhatatlan, az emberi fogadástételek megrendülnek, megghiúsulnak. Ha emiatt mégsem válik semmivé az egyház, hanem mindig újra kezdheti és folytathatja életét, ha az Istennek vele kötött szövetsége nem foszlik szét, hanem továbbra is érvényben marad, akkor abban az derül ki, hogy Isten hűsége mennyire független a hűséges vagy hűtlen voltunktól. Amikor tehát bekövetkezik az egyház megtérése, amikor olyan napokat érhet az egyház, hogy megújul benne az az ő válasza, amit az Isten Igéjére ad, ilyenkor mindent megtehet az egyház, lehet hálás, lehet boldog, lehet tele örömmel, csak egyet nem tehet: büszke nem lehet. Csak megszágyenült megalázkodással érezheti át, hogy ha rajta állt volna, megsemmisült volna minden. Dicsőíteni ilyenkor csak az Isten kegyelmét lehet, amiért az Ő egyházát, amelyet olyan drága véren váltott meg, nem engedte át a Sátán hatalmának tulajdonába, nem engedte meg az egyháznak, hogy gazdát cseréljen, igazi Ura helyett hamisnak szolgáljon.

Még egy megjegyzést hadd tegyek. Az egyháznak a kollektív megtérésében még feltűnőbben nyilvánul meg, mint az egyéni megtérésnek az ügyében, az, hogy minden emberi megtérés Isten Szent Lelkének a munkája. Ez nem mond ellene az ember felelősségének, amely szerint maga kell, hogy a megtérést véghez vigye; ő szólíttatik fel rá, akár egyénenként, akár közösségenként, neki kell tehát engedelmeskedni. De mégis ugyanakkor minden erő, amit ebben az ember kifejt, Isten kegyelméből kapott erő. Minden egyéni megtérésben is az Isten ereje dicsőül meg, de még feltűnőbben a közösségi megtérésben. Az egyéni megtérés még inkább látszhat emberi hatáskörbe tartozónak. Egy-egy ember a maga emberi portája szűk körén belül juthat el habozásokon és töprengéseken át az elhatározáshoz, kétségekkel megküzdve a bizonyosságra úgy, hogy a felületes szemlélő csak azt látja mindebben, ami az emberi lélekben lejátszódó folyamat. De amikor közösségi jelleget ölt a megtérés, akkor nyilvánvalóvá lesz, hogy azt semmiféle emberi tanakodásból és döntésből nem lehet megmagyarázni. Van ebben valami rejtélyes dolog, mint amikor a tavasznak leheletére megváltozik a téli táj képe. Ilyenkor nyilvánvaló, hogy felülről való erő kap bele az emberek életébe, és viszi, sodorja magával. Ezért lehet a közösségi megtérés különösképpen imádságoknak a tárgya: csak Isten viheti végbe, Tőle..... *(másoló megjegyzése: itt a kézirat olvashatatlan).*

Ha valamely egyházi közösségre tekintünk, és annak a megtéréséről próbálunk álmokat szövögetni, akkor egyet sem léphetünk, míg le nem borulunk Isten előtt, hozzá esedezve azért, hogy ne csak egy-egy ember forduljon oda Jézus Krisztushoz, hanem legyen ebből mozgalom, amely mindenkit magával sodor.

Felvetném a kérdést, hogy vajon ez az egész ügy elméleti érdekesség szempontjából foglalkoztat-e bennünket, vagy van-e hozzá gyakorlati közünk is? A felelettel nem késlekedhetünk: éppen erre van nekünk szükségünk. Nem egyéni megtérések helyett, mert azok nélkül ez sincs, hanem az egyéni megtéréseken túlmenően éppen arra van szükségünk, hogy egész gyülekezetek, egész egyházmegyék, az egész magyar református egyház, mint olyan, térjen vissza az ő Urához, és újuljon meg ebben a megtérésében. Mert nagy dolog az egyének megtérése, de nem lehet minden. A bűnök, amelyekben élünk, a mi egyéni bűneink, de jórészen

közösségi bűneink is. Vannak Isten szemében utálatos dolgaink, amelyet együtt csinálunk. Ezekről megtisztulni nem lehet úgy, hogy csak egyéenként tisztulunk meg.

Persze hozzá tartozik a közösségi megtérés kérdéséhez az is, hogy nincs közösségi megtérés a közösségek vezetőinek a megtérése nélkül. Néha úgy megy végbe egy közösségi megtérés, hogy felülről kezdődik. A romlás is onnan kezdődött. Sok megkapó példát idézhetnénk erre az Ótestamentum történeteiből. De áll ez az Újtestamentum egyházára is. Kollektív megtérés a reprezentatív emberek, a „csúcsemberek” megtéréssel járhat csak együtt. Vagy ha azok erre mindenképpen alkalmatlanok, akkor azoknak a kicserélődésével. Nincs addig kollektív egyházi megtérés, amíg az egyház élén járók, az egyház egész közösségével együtt nem térnek meg az Úrhoz. Így kezdhet új életet az egész közösség. A közösség intézményes életében is változásoknak kell történniük, amik a vezetőség megtérése nélkül nem következhetnek be. Az egyház megtérése annyit jelent, hogy új közfelfogás jut benne hatalomra, amelyben a nyáj várja a maga pásztorainak vezetését, aztán megy utánuk ő maga is.

Ha volna időnk, elbeszélgethetnénk sok mindenről, melyek a közösségi tünetek, amelyek világosan mutatják egyházunk megtérésének szükségességét, és amelyeket közösségi megtérésünk által ki kellene küszöbölni; amelyek nem szűnnek meg az egyéni megtérések révén, hanem csak úgy, hogy azt, amit most együtt csinálunk rosszul, a jövőben együtt csináljuk jól.

Az előszeleket már érezzük ilyesminek. Erősödhetnek a reménységeink, hogy Isten ilyen egyházi megtérés felé tereli a dolgainkat. Mindenekelőtt imádkoznunk kell azért, hogy lássuk az Ő útjait még sokkal világosabban, és szolgálhassuk az Ő szándékait még sokkal odaadóbban. És imádkozzunk, hogy amit megkezdett, vigye véghez, – mert csak Ő viheti véghez: adjon ilyen egyházi közösségi megtérést is.

Az „Istenember”.

Azt olvassuk a karácsonyi történetben, hogy „mindenek, akik hallották, elcsodálkoztak azokon, amiket a pásztorok nekik mondtak.” (Luk. 2,18.) Ez az „elcsodálkozás” azóta is lényegesen hozzátartozik az igazi karácsonyi hangulathoz. Mert magában a karácsonyi tényben van valami, ami mindig újra megkap és megzavar minket. A Titok, – „melyet még az angyalok is csudálnak”, ahogy a szép régi dicséret (a 73.) mondja az egyik apostoli levél gondolatát visszhangozva. Jézus születése azok közé a dolgok közé tartozik, „amikbe angyalok vágyakoznak betekinteni.” (I. Pét. 1,12.) Még nekik is megfoghatatlan és izgató rejtély; kíváncsian hajolnak föléje, de bele nem láthatnak. Hogyne kellene akkor bennünket csodálkozásba ejtenie és örök ámulatban tartania? Ha van a karácsonyban sok meghitt, szívet simogató báj és kedves derű, – nem ennyi az egész! Van benne szívet megremegetető, döbbenetbe ejtő titokzatosság is.

Persze csak annak a számára, aki a Biblia értelmében s egyúttal a régi református hitvallások értelmében is ünnepli a karácsonyt, – nem úgy, mint ami pusztán egy nagy tanítómesternek a születésére vagy egy talán minden másnál szentebb és tisztább példának vagy eszményképnek a megjelenésére emlékeztet bennünket, hanem az Isten emberré lételét, a „megtestesülést” juttatja eszünkbe. Ebben van az értelmünkkel soha fel nem érhető titok: aki azon a betlehemi éjszakán e világra született, egyben Isten is, és ember is!

„Istenember”-nek nevezték Őt valamikor régi görög keresztyén írók: „Theanthrópon”-nak. És ezt az elnevezést követték itt-ott más nyelveken beszélő és író keresztyének is. Általában mégsem örvendett ez a kifejezés nagy elterjedtségnek, és mi reformátusok is vajmi ritkán használjuk. Azt a benyomást keltheti, mintha valami félig isteni, félig emberi hibrid lényről volna szó. A pogány hitregék csapongó költészete koholt ilyesféle alakokat: a félig ember, félig állat kentaurok és habléányok mintájára álmodott isteni és emberi származás keresztezéséből létrejött „félistenekről” is. Mi köze van az ilyesmihez a keresztyén hit „istenemberének”?

Vagy pedig azt a benyomást keltheti ez a kifejezés, hogy alapjában olyan emberről van szó, aki – mint valami pótlék, – az Isten szerepét játszhatja a képzeletünkben. Szoktunk ilyen összetett szókat használni, mint „bőrváson”, azt értve alatta, hogy igazában csak vászon az az anyag, azonban olyan, mintha bőr volna. Itt azonban nincs effajta megtévesztő „mintha”!

„Milyen közbenjárót és szabadítót kell keresnünk”, aki az Isten „igaz ítéletéből” ránk váró „ideig tartó és örök büntetéstől minket megválthat és ismét Isten kegyelmébe juttathat”? – kérdi a Heidelbergi Káté 12. kérdése. És azt feleli: „Olyat, aki valóságos és igaz ember, mindazáltal minden teremtménynél hatalmasabb, aki egyszersmind valóságos Isten is.” Ezt a „keresett” Valakit kapta meg a világ karácsonykor! Nem olyasvalakit, aki – ha már Istent nem ismerhetjük meg és nem találhatjuk meg, – valamennyire mégis betöltse az Ő helyét szívünkben. A „valóságos Isten” jelent meg közöttünk, amikor Ő e világra született.

„Most látjuk már, amit szem nem látott,
Halljuk, amit egy fül sem hallhatott,
Ami embernek szívébe nem jut,
Amit készített Isten hívekért.
Oh, Isten hozzánk járult jó kedve!
Nincs már semmi előlünk elfedve:
Látjuk a Fiút s az Atyát benne,
Kárhoztatásunkra hát ki lenne?”

(80. dics. 5-6.v.)

De úgy jelent meg benne nekünk az Isten, hogy „valóságos és igaz ember” élete kezdődött meg az Ő születésében, és végigjárta a mi véges és nyomorúságos emberéletünknek egész útját mind a halálig, „mindenekben megkísértetvén hozzánk hasonlóan”, igaz: egy nagy különbséggel, t.i. „kivéve a bűnt”! (Zsid. 4,15.) De ha büntelenül is, mégis csontunkból való csont és húsunkból való hús. Úgy, hogy a dicsőséges jövevényt így köszönhetjük: „Oh, nagy vendég, testvér atyánkfia! Jöjj szívünkbe, Jézus...” (7.v.)

Egészen Isten, – maga az Isten! És egészen ember, – a mi embervoltunk tökéletes képviselője! És mégsem két valaki, hanem egy. Ahogy az ókori egyházban már megszövegezték ezt a dogmát: „Két természet”, isteni és emberi, de „egy személy”, egyugyanaz a Jézus Krisztus.

Hogy értsük ezt? Ezt nem lehet sehogy sem „érteni”! Ezt csak tudomásul lehet venni úgy, amint Jézus Krisztus egész életében kitárul előttünk a valósága. És amikor közénk érkezik ez a megfoghatatlan titok, és ott fekszik előttünk a bölcsőben az Istennek ez a karácsonyi ajándéka, meg lehet előtte állni földbegyökerezett lábbal és rátapadó tekintettel. Álmélkodni lehet rajta megdöbben „elcsodálkozással”, és nagy-nagy hálaadással:

„Uram, tetőled hova is mennénk?
Elvesznénk, ha tied nem lennénk!”

BESZÉLGETÉSEM A RÁDIÓVAL.

(1929. máj. 26-án a teológus ifjúság zene- és énekkarának estélyén.)

Úgy illenék, hogy amikor teológiánk ifjúságának zenekedvelő eleme látja vendégül az intézet iránt hűséges érdeklődéssel viseltető közönséget, és is olyan tárgyról szóljak, amely valahogyan beletartozik a zene világába. De mi legyen az? Ezen a nehéz kérdésen gondolkoztam el a tegnapi este csendjében, amikor erre a mai találkozásunkra készülgettem. Idegen tárgykörben témát keresni olyan érzés, mint amikor az ember idegen városban keres szállást. Az ember tele van találgatással és habozással.

Amíg eltöprengtem magamban, a kis asztalon gondoktól mentesen, vígan ontotta a hangokat a rádió hangszórója. Hopp! – kaptam észhez, – hiszen itt van a tőzsomszédságomban, amit olyan nehezen keresek távoli tájakon: a zenei téma! „Nem járja az, öreg barátom” – szólítottam meg hűséges szórakoztatómat, – „hogymagamra hagysz gondjaimban, amikor éppen te segíthetnél rajtam. Te leszel a témám! Jer, törd egy kicsit te is a fejedet: mit lehetne rólad elmondani a holnapi zeneestélyen?”

„Szívesen állok a rendelkezésedre” – felelt, egyébként nem zavartatva magát muzsikálásában. „Én ugyan lenézett szerszám vagyok talán a hangszerek világában. Azt mondhatják rólam, hogy ahhoz a bizonyos három hangszerhez tartozom, amelyen mindenki tud zenélni: a füttyülőhöz, a verklihez, meg a haranghoz. De azért én tisztában vagyok a magam értékével. Tudom, hogy nem vagyok elintézhető ilyen rossz tréfával...”

„Szép tőled, hogy álszerénység nem feszélyez. Nos, beszélj hát magadról valamit, amit hallgatóimnak elmondhassak rólad” – bízottam. „Minden, ami múlandó – példázat csak”, – felelt kis idő múlva. – „Ennek az elvnek az alapján lehetne valamit csinálni. Például elmondhatnád, hogy milyen nagy lelki igazságok tükörképe vagyok. Csodálatosan gazdag üzenetek szállanak az éter hullámain, amelyekről senki nem vesz tudomást sem fülével, sem más érzékszerveivel. Áthatolnak házaitok falain. Még az eleven testeteken is. És mintha egyáltalán nem volnának: süketek és tompák vagytok a felfogásukra. Mindaddig, amíg fel nem szereltek a szobátokban egy ilyen kis bonyolult szekrénykét, és odafent a tetőn ki nem feszítitek az antennáját. Akkor azután egyszerre megérkezik hozzátok az addig nem észlelt valóság, belezendül a fületekbe az addig nem hallott zene. Nem megkapó képe-e a Lélek titkainak? Nem így válnak-e tapasztalattá addig nemlétezőnek vélt csodái, mihelyt az embernek van hite a felfogásukra?

„Hagyd abba, jó öregem. Ezzel nem sokra megyünk” – feleltem kissé türelmetlenül. „Ezt már ezerszer elmondották prédikációkban. Valami újat, mást! Különbö is, ha már ennél a hasonlatnál vagyunk: szó, ami szó, – van benne sok igazság, de egy dologban nagyon sántít. Éppen a legfontosabb kérdésnél hagyja cserben az embert. Mert nézd: ha valakiben felébresztettem a vágyat arra, hogy neki is legyen része a leadóállomások programjában, amelynek az élvezete eddig kárba veszett ránézve, akkor egyszerűen a kezébe adhatok egy árjegyzéket, amelynek alapján jótanácsaimat követve bevásárolhat egy készüléket, vagy adhatok neki egy tervrajzot, és annak útmutatásai szerint maga is összeállíthatja gépét s akkor megszólalnak az ő számára is az addig néma éterhullámok. De amikor a Lélek üzenetéről van szó, akkor hiába magyarázom az embereknek, hogy csak legyen hitük s akkor hatalmas és boldogító valóság lesz az életükben az, amit eddig „sem szemük nem látott, sem fülük nem hallott, sem értelmük nem fogadott be”. Honnan vegyük ezt a hitet, a lélek felvevő készülékét? – kérdik. És erre nem olyan egyszerű a felelet. Akkor volna találó a hasonlat, ha a leadóállomásoknak olyan csodaerejük volna, hogy amerre elhatol a villanyos hullámverésük, ott az maga teremtené meg a felvevő készülékeit is. Mert az Isten Lelkének ez a legnagyobb csodája, hogy nemcsak

reánk sugározza földöntúli üzeneteit, hanem maga teremti meg bennünk azt a hitet is, amely szent bizonyosságokként tudja felfogni az Ő üzeneteit. És ezért, ha valaki a Lélek üzeneteit hirdeti, jobban teszi, hogy ha híven továbbadja a rábízott Igét, s aztán nyugodtan várja, hogy az titkos erejével megjelentse és elfogadtassa magát a szívek mélyén. Azzal ugyan nem sokra megy, ha akármilyen ékes szóval is biztatja az embereket, hogy feszítsék ki lelki antennájukat és szereljék fel lelki rádiójukat...”

„Jól van hát, hogy a tárgyunkra visszatérjünk” – szólalt meg újra a meginterviewolt „hangszer”, – „ha azt hiszed, hogy hasonlatnak gyenge és elhasznált, vedd magát a tényt, minden jelképes átvitel nélkül. Maga a tény, hogy itt körülötted dalok és szózatok nyüzsögnek, amelyekről az én segítségem nélkül semmit sem tudnál, – nem adna-e bőséges anyagot az elmélkedésre? Nem vagyok-e állandó tanítómestered a korlátozottságod megismerésében? Valahányszor rámtekintesz, nem kell-e arra gondolnod, hogy ebben a világban mi minden játszódik le körülötted, amitől téged sűrű fátyol választ el?”

„Igazad van”, – feleltem neki. „Folytasd csak. Most jó nyomon vagyunk.”

„Öt érzéketek van nektek, embereknek, de egyikkel sem szerezhettek tudomást mindarról, ami a leadóállomástól az antennáig történik. Mohón gyűjtitek a benyomásokat érzékszerveitekkel. Meg is toldjátok azokat zseniálisan kiesztelt műszerekkel, hogy sok ezerszeresre fokozzátok az észlelő képességüket. S közben elfelejtitek, hogy az a ti egész világotok, amelyet így megtapasztaltok, csak kicsiny kivágás a valóságból. Akármennyit bocsássanak is be az érzékeitek a tudatotokba, még sokkal többet zárnak ki. Szűrők azok, amelyeken át a való világból csak kevéske hatol be a lelketekbe, – csak éppen az, aminek a befogadására be vagytok rendezve. Sőt még a maguk sajátos szerepében is korlátok közt működnek az érzékeitek. Vannak olyan hangok és színek, amelyeket a fül nem hall és a szem nem lát, mert túl csekély vagy túl nagy a rezgésük száma. Amire pedig egyáltalán nincs érzékszervetek, arról mindaddig sejtelmek sincs, míg valamilyen kerülő úton nem hat mégis az egyik, vagy a másik érzékszervetekre. Az az erő, amelyből én élek, a villanyosság, ha lefordítják valahogy a fény, a hang, a lökés nyelvére, tudomásotokra jut, de magában véve sohasem észlelhetitek. Hiába nézitek a magasfeszültségű villanyvezetéket szemetek kidülledéséig, hiába hallgatóztok bele a villanyos hullámoktól át meg átjárt légkörbe, – semmi különbséget nem vesztek észre.

És ha ez így van érzéki berendezettségetekkel, bizonyára így van gondolkozó értelmekkel is. Az is fel van szerelve arra, hogy a valóságból felfogjon a maga módján annyit, amennyit felfognia megadatott, de ott aztán áthághatatlan falakba ütközik bele. Ami azokon túl van, az elrejtett világ a számára. Szűk cellában éltek s csak keskeny ablakok nyílnak belőle. Sok mindenről tudomást vehettek azokon át. De mennyivel nagyobb, szélesebb, mélyebb és magasabb, gazdagabb és titokzatosabb a világ valójában, mint amennyit a ti szemetek átfoghat belőle. Sok dolgok vagynak ég és föld között...”

„Szívesen hallgattalak meg” – szakítottam meg nemsokára a beállott szünetet. „Korlátozottságunknak ezt a megalázó tudatát valóban jó dolog ébren tartani bennünk. Sok nevetséges, tudálékos gögtől megóv. És háládatossá tesz elfogadni az előlünk elrejtett titkok megnyilatkozását: amikor ajándékba kapjuk az Istentől. Valóban nincs jogunk kötekedve beleszólni az Ő szavába. Távolról sem tudunk mi eleget ahhoz, hogy mi szabhassunk feltételeket az Ő kijelentésének. – De nézd csak: van a dolognak egy másik oldala is. Ez a korlátozottság nem csak megalázó dolog, hanem nagyszerű kiváltság is. Hogyan? – kérdezed. Nos, maradjunk a tárgynál: nálad magadnál. Te most dicsekszel azzal, hogy a levegőégből fel tudsz fogni olyan jelenségeket, amelyek számomra különben nem volnának hozzáférhetők. De ne bízd azért el magad. Az én korlátaimon ugyan túl jársz, azt elismerem. De nem ártana neked sem, ha kissé szorosabb korlátok között mozognál. A „kevesebb” nálad is „többet” jelentene. Ne zörögj és ne sípolj felháborodásodban. Hiszen nem teszek érte szemrehányást. Te nem tehetsz róla.

Csak megállapítom, hogy nagy előnyödre válnék, ha egyszerre két leadóállomás hullámrezgéseinek a felfogása helyett, ami nem egyszer előfordul, te is mindig csak egyre reagálnál s a másikkal szemben süket maradnál. Egyszóval: nagyobb szelektivitás csak még becsesebbé tenné a szolgálataidat. Nem gondolod, hogy ugyanígy a mi emberi korlátozottságunk is csak azt jelenti, hogy pontosan be vagyunk állítva valamire? Korlátok nélkül szétfolynék az egész létünk. Éppen azért lehet belőlünk valami, mert nem lehet belőlünk minden. Egész természetünknek, testünknek-lelkünknek a megszabott szűk keretei valamilyen célt szolgálnak, amely különben sohasem valósulhatna meg. Házat sem lehet addig építeni, amíg a fundamentum helye nincs határozott vonalakkal megjelölve. Határok ezek, de hasznos határok. Csak egy darabkát hasítanak ki a föld felszínéből, de az aztán kiválasztott hely és azon épül valami. Nem baj, ha a valóság nagy óceánján mindegyikünknek csak egy apró kis szigetecske jut. Azon legalább ki-ki élheti azután a maga életét. Érted? A maga életét, amelyre rendeltetve volt. – Sőt mondok még valamit, amiről eddig még nem esett szó. Valójában úgy áll a dolog, hogy mennél tovább haladunk az életben, annál jobban fokozódik a korlátozottságunk. És ez is csak javunkra van. Úgy vagyunk valahogy, mint az éjszakában száguldó automobil utasai. A vágyaink és a terveink reflektorfénye szélesen bevilágítja előttünk a tájat jobbról-balra. Ha kissé félhomályban is, de a hegyek körvonalai, az erdők, a házak, a kertek elég jól látszanak a távolban, előttünk. De mire odaérünk a közelükbe: jobbra és balra tőlünk minden vaksötét éjszakába merül el s a lámpák éles fényében semmi egyéb, csak éppen az országút, a mi utunk rajzolódik ki világosan. A vágyaink és a terveink mindig mérhetetlenül tágas távlatokat ölelnek fel. Aztán minden lépésnyi előhaladásnál több és több sötétül el belőlük. Erről is, arról is le kell mondanunk. Ez a kedves liget sem esik az utunkba, amazzt a barátságos tanyát is oldalt kell hagynunk. Állandóan szűkül a látóhatár egyetlen vonalra, – arra az útra, amelyet éppen nekünk kell megfutnunk. És ez nem átkunk, hanem áldásunk. Így lehetséges csak a pályán előbbrehaladnunk és célhoz érkeznünk valahol. Azért vagyunk korlátozottak, mert van rendeltetésünk, amelyet be kell töltenünk. Ebben van sorsunknak a kiváltsága és dicsősége. Kicsinységünkben is Isten öröktől fogva gondolt valamit felőlünk, szánt nekünk valamit, és elvár tőlünk valamit. Egyszer aztán odaállítja majd maga elé az életünket – készen. Persze, hogy sok mindennek le kellett hullania rólunk, sok mindennek kívül kellett maradnia az életünk keretein, sok mindennek meg kellett tagadatnia fájó szívüinktől! Akkor majd teljesen megértjük, hogy jó volt és érdemes volt így történnie....”

„Ha gondolataid az örökkévalóságba roppennek előre”, – szólalt meg újra az imént szégyenkezve elcsendesedett társam, – „oda természetesen én nem követhetlek. Én csak múlandó szerszám vagyok. Nagy utadon csak néhány kellemes órát szerezhetek neked, aztán egyszer majd a szemétre kerülök. De, ha már erről van szó, – hiszen azzal kezdtem már az elején, hogy múlandó voltomban is példázata akarok lenni nagyobb dolgoknak, – hadd mondjak még én is valamit arról az örök életről, amelyben nyereségre fordul minden veszteséged és meglátod a kiteljesedését minden földi csonkaságnak.”

„Mondjad csak. Ha hasonlattá akarsz válni, bizonyára bicegni fogsz megint. De azért meghallgatom.”

„Nem látod bennem példázatát a feltámadás csodájának? Képzeld el annak a dalnak a sorsát, amelyet az imént hozott el hozzád és még sok ezer emberhez a légi hullám. Ott csengtek-csapongtak a hangjai valahol a stúdiónak egy szűk helyiségében. Ha tudott volna gondolkozni, hogy felpanaszolta volna, hogy olyan magányos. Más hangoknak díszes hangversenyterem, fényes hallgatóközönség jut osztályrészül, vagy talán a szabad ég alatt szárnyalhatnak versenyre kelve a madarak dalával. Az ő hangjaiknak egy barátságtalan, elzárt, üres szobában kellett elhangzaniuk, sivár magányosságban, senki nem volt a közelben, rés sem volt a párnázott falakban, hogy azokon kijusson gyönyörködő fülekbe. Szomorú sors ugyebár? Zengett, amíg zengenie adatott, aztán beletemetkezett a mikrofonnak kis fehér koporsójába. És beállott

a csend. Mit tudhatta az a csengő szavú dallam, hogy mi vár rá koporsóján túl? Alkothatott volna magának fogalmat azokról az egészen más lehetőségekről, amelyekre át fog váltódni az élete a szűk börtön falain kívül elterülő nagy világban? Pedig úgy történt: miközben ott behullott az élete a halálba, itt tenálad és országszerte annyi más házban feltámadt. Százezrek gyönyörködhetnek szépségében, akikről sejtelve sem volt. Szárnyai nőttek és szerteszállhatott, ezerszer megsokszorozódott életben, úgy, ahogy álmodni sem merté volna!”

„Köszönöm a vigasztalásodat, jó szolgám”, – válaszoltam. „De ugye, megmondottam, hogy sánta lesz a hasonlat? Ilyesféléképpen függ össze csakugyan a halál szűk világa és az örök élet végtelen gazdagságú, tágas birodalma. Csak egyben nincsen így, hanem egy kis eltéréssel – éppen fordítva. Ha nekem választanom lehetett volna, – ne vedd rossz néven, – én mégis inkább ott a stúdióban hallgattam volna meg az énekesnő dalát. Ott mégis csak csengőbb és tisztább volt a hangja. Én itt az eredetinek csak gyarló utánzatát kaptam és minden jó szándékod ellenére, bizony recsegtél közben egyszer-másszor. A mi életünkben ellenben, lásd, itt a földi halódás közben jelentkeznek a „légköri zavarok”, a szomszédaink kellemetlen „visszacsatolásai” és sok egyéb szépséghiba, ami megzavarja dallamunkat. És amott a feltámadott, megdicsőült életben, a megérkezés állomásán zeng majd tisztán a hangunk...”

Ezekről beszélgettem a rádiómmal tegnap este csendes magányomban. Elmondottam, – talán hasznát veszi valaki.

BŰN ÉS MEGVÁLTÁS.

(1929. márc. 23-24. Két előadás a Pro Christo Diákszövetség vezető-konferenciáján, Mátrafüreden.)

I.

Amikor a keresztyén hit Megváltójának vallja Jézus Krisztust, ebben benne foglaltatik a vallástétele arról is, hogy az emberi életet megváltásra szorulóknak ismeri. „Bűnnek” nevezi a keresztyénség nyelve azt az állapotot, amelynek háttéréből élesen domborodik ki Jézus Krisztus megváltói jelentősége. Bűn és megváltás egymásra utaló korrelatívumok, mint a probléma és annak megoldása. Egyiknek sincsen teljes értelme a másik nélkül.

Itt találjuk meg – legalább is egyik legjelentősebb – magyarázatát annak, hogy olyan kevés ember él körülöttünk Jézus Krisztusnak élő hatalma és irányító uralma alatt. Nem ejtette őket foglyul a Megváltónak dicsősége, mert „nem tudják, milyen nagy súlya van a bűnnek”.

Lehetne beszélnünk azokról, akik öntudatosan szakítottak minden keresztyén meggyőződéssel. Nem hisznek Jézus Krisztusban, mert nincs már semmilyen hitük. Ezeknél is kitűnik az a szoros összefüggés, amelyre rámutattunk: az ilyenek természetesen elvetik a bűn fogalmát is. Ha optimisták, akkor legfeljebb a fejlődés útján emelkedő emberhez még hozzátapadó atavisztikus maradékokat látnak benne, amelyek a további fejlődés során majd csak elmaradoznak tőle. Ha pesszimisták, akkor az ember lényegéhez tartozó tragikus vonást látnak benne, amelyet – akármilyen keservesen megalázó is ránézve, – az embernek tudomásul kell vennie. Egyik szemlélet sem látja meg igazában azt, amit bűnnek nevezünk.

De még ennél is érdekesebb azoknak a lelkivilágába beletekintünk, akik nem vallanak hitetlen álláspontot, hanem megmaradnak – elméletileg – a keresztyénség talaján. Miért nem válik az elmélet gyakorlattá náluk? Miért, hogy utána mondják az egyháznak ősi hitvallásait Jézus Krisztusról, és ennek mégis olyan elenyészően csekély jelentősége van az életük számára? Ha kiindulópontunk helyes volt, akkor eleve levonhatjuk belőle a következtetést, amely ezekre a kérdésekre – legalább is nagyon sokaknál – megadja a feleletet: azért nincs élő és ható Krisztus-tudatuk, mert nincs eleven bűntudatuk.

A bűnről is megvan az egyházuk tanítása nyomán a felfogásuk, de ez csak általánosságban mozog. „Minden ember bűnös”. Természetesen „én is ember vagyok, tehát én is bűnös vagyok”. De az ilyen logikusan levezetett bűntudat nem igen zavarja az ember kedélyállapotát. Olyasvalami ez, mint amikor tudom, hogy minden városban élő mai ember magában hordja a tuberkulózis infekcióját, tehát – mint magam is városban élő ember, – és is inficiált vagyok. Eddig van, és nincs tovább. Egyelőre jó egészségnek örvendek, – mit kezdjek hát az inficiáltságnak ezzel a tudatával?

A viruló egészség helyett sokszor mutatkoznak ugyan náluk a belső nyomottságnak és nyugtalanságnak az érzései is. De a bűn egyetemességének a gondolatával túl teszik magukat rajta hamarosan. Egy háborút vesztett ország súlyos kártérítési fizetségei természetesen ránehezednek minden kenyérkereső és adófizető polgárra. Nehezebb a megélhetés, levelesebb a bevétel, több a kiadás. De utóvégre tovább kell vergődni! Mit csinálhat egyebet az ember? Bűnbeesett emberiség tagjai vagyunk. Ennek a nagy közös tehernek a mindnyájunknak kijutó része az, ami sokszor nyom és görnyeszt. Ha nem mondják is ki, de valójában azt az elvet vallják, hogy ezzel már le kell számolni, és hozzá kell szokni.

Sokszor az tompítja le számukra a bűn kérdésének az élet, hogy az egész kérdés visszatolódik a messze-messze múltba: az első emberpár életébe. Ádám bűnesetében játszódnak le a nagy tragédia, amelynek folytán minden emberre átöröklődött a bűn terhe. De az már nagyon régen

történt. S azóta olyan egyformán járja a világ a maga útját. Kiben keltene ez mélyebb emóciókat? Regényekben lehet olvasni olyan esetekről, amelyekben valaki, aki nagy birtok ura, megtudja, hogy ősei valamikor, évszázadokkal, vagy legalábbis jó néhány generációval azelőtt igaztalan úton jutottak hozzá a birtokhoz. A vagyonából kiforgatott ember leszármazottai is élnek még. És a régi bűn haszonélvezőire tovább száll a veszedelem, hogy egyszer majd előállnak a törvényes örökösök, és visszaperlik a birtokot. De amikor annyi víz lefolyt a Dunán, és nem történt semmi baj, miért ne lehetne meglehetősen nyugalommal elébe nézni a jövőnek is?

Milyen más volt a büntudatuk azoknak, akik az Újtestamentum lapjain kerülnek elénk, s akik először hirdették világgá az „Örömhírt”, hogy Jézus Krisztus a „bűnösök Megváltója”! Ők ahhoz a városi bérházlevegőn élő emberhez hasonlítanak, aki észreveszi magán az állandó láz riasztó jelét, s aki tudja, hogy menekülnie kell, ha ugyan még nem késő! Vagy olyanok, mint a háborút veszített országnak az a polgára, akit tönkre tett a gazdasági depresszió, – állását veszítve kikerült az utcára, vagy le kellett húznia csődbe került üzletének a redőnyeit, amelybe egy egész élet munkáját fektette bele. Vagy hasonlíthatók a bitortlott birtoknak ahhoz az örököséhez, akit megtámadtak a régóta fenyegető perrel, akit el is ítélték, és aki kezéhez kapja a jogerős végzést, hogy semmi sem az övé többé egész vagyonából. Egyszóval az a büntudat, amellyel az Evangélium eredeténél találkozunk, nem elméleti, általános és személytelen, hanem eleven, akut, és egészen személyes. „A bűnösök között első vagyok én” – mondja Pál apostol, ami más szavakkal annyit is jelent, hogy: ha senki más nem volna is bűnös, vagy én nem tudnám is senki másról, én akkor is bűnös vagyok, és ezt mindennél bizonyosabban tudom.

Vannak az Újtestamentum bűnösei között olyanok, akiket már látható jelek is riasztóan ébreszthettek bűnüknek tudatára. A bűn szemlátomást tönkretette az életüket, és kiváltotta a környezetük súlyos ítéletét is. Cselekedeteikben, külső életmódjukban jelentkeztek a romlás tünetei, és a társadalom, amelyben éltek, nem is késett ezért őket megbélyegezni és kiközösíteni. Az emberi szív úgy van berendezve, hogy nem élhet meg embertársainak a helyeslése és megbecsülése nélkül. A közösség mindnyájunknak otthonunk, amelyben megvan a helyünk, és számon tartanak bennünket. S ezért az ilyen kitagadottakban, ha még úgy fitymálják is a felettük pálcát törő közvéleményt, egyszer csak felébred a gyötrő honvágy: vissza a megbecsültetésbe, a tiszta életbe, az emberek közösségébe! Becsületüket eljátszott vámszedők, testüket áruba bocsátó parázna nők, és az életnek más erkölcsi bélpoklosai azért sereglettek olyan fogékonysággal Jézus köré, hogy szemet szúrt az ellenfeleinek, és a „bűnösök barátja” gúnynévet vonta a fejére: mert nekik az elevenükig hatóan fájt a bűn.

Voltak mások, akiknél a baj nem volt olyan nyilvánvaló. A jótisztesség ruhájában jártak az emberek között, s azon senki sem vehetett észre foltot vagy pecsétet. Az uralkodó erkölcsi törvényekkel sohasem jutottak összeütközésbe. De ellentétbe jutottak önmagukkal. Harcban álltak a lelkiismeretükkel. Hiába kapták másoktól a legszebb bizonyítványokat, egy belső ítélőszék elmarasztalta őket. A szemükre hányta, hogy ami kifelé látszik belőlük, az nem az igazi, legalább is nem az egész énjük. Laknak bennük olyan vágyak és indulatok, amelyeket el kell titkolniuk, mert ha napfényre kerülnének, oda lenne a becsületük. És hiába küzdenek ezek ellen. El lehet fojtani őket, hogy cselekedetekben ne nyilvánuljanak, de a lélek mélyén tovább élnek és megfertőzik azt. Gondoljunk csak a Pál apostol vallomására. Ő ura volt a tetteinek, és megtartotta a szent parancsolatokat. De volt azok között egy, amely többet kívánt a tetteknél. „Ne kívánd!” Ez a lélek rejtett mozdulatait is mérték alá állította. És ezen a ponton összetört a törvény megtartásában buzgólkodó „igaz” ember, és felkiáltott: „Oh, és nyomorult!” Egyébként is világossá lett előtte, hogy a „törvény” sokkal több, mint a külső közösség által előírt követelmény. Annak minden szavára igent és áment mond a „benső ember”, és ezzel a belső kritikussal sokkalta nehezebb kijönni. Ez látja és tudja a „tagjaiba rekesztett

másik törvényt”, a bűn törvényét, s a kettő között olyan kérlelhetetlen az ellentét, hogy belepusztul a személyiség egysége és békessége.

Végül voltak olyanok, akiken még ennél is mélyebb okokból nyilallott át a bűnösség tudata. Túl a közösség kíváncsiságain, és túl a lelkiismeret követelményein, ők Isten akaratával kerültek szembe, és tarthatatlanná vált számukra az az ellentét, amelyet Ő közöttük és önmaguk között láttak meg. Voltaképpen a Pál esete is ez volt. Hiszen abban a törvényben, amellyel környezete mérte az emberek életét, ő a Tíz Parancsolat isteni szavait hallotta zengeni, s a lelkiismerete bizonyágtételében is magának Istennek a megfellebbezhetetlen igazsága szólt meg számára. Fel lehet vetni a kérdést, hogy vajon nem ugyanígy áll-e a dolog az Új-testamentum valamennyi bűnösénél is. Hiszen Jézus Krisztus személyiségének éppen az volt a titka, hogy aki Vele találkozott, Istennel került szembe. Az embereknek lehetetlen volt kivonniuk magukat valami nem e világból való szentségnek a ragyogása alól, mely Belőle áradt, és lehetetlen volt meg nem érezniük azt is, hogy ez a szentség minden ellentmondást elsöpítő erővel követel is. „Ez az, amivel mi is tartozunk. Ehhez hasonlónak és ehhez méltónak kellene nekünk is lennünk!” – vallotta minden idegszáluk. Az isteninek ez a megítélő közelsége, amelyben szétfoszlott minden önelégültség, tette sokszor olyan tűrhetetlenné, kínossá sokaknak Jézus Krisztus jelenlétét. Ezért ágaskodott ellene az emberi természet, nem nyugodva, míg a keresztre nem feszítette. És ezért szakadt fel még a hozzá legközelebb állók lelkéből is olyan kiáltás, mint az összeroskadó Simon Péteré: „Távozz tőlem, Uram, mert én bűnös ember vagyok!”

Állapítsuk meg, hogy Jézus Krisztus maga teremti meg végeredményben azt a szükségletet, amelyet ki akar elégíteni; maga élezi ki azt a problémát, amely benne található meg megoldását; maga ébreszti fel a bűnnek tudatát, amelyből megváltást ad. Az emberek erkölcsi ítélezésével ellentétbe jutni mindig fájdalmas dolog, de végzetessé akkor válik, amikor a Jézus Krisztus világánál kitűnik, hogy nemcsak emberek rosszallásába keveredtünk bele, hanem Isten akaratát hágtuk át tetteinkkel. És a lelkiismeret szava is attól kapja félelmetes zengését, ha Jézus Krisztus hatása alatt felemelkedik igazi méltóságára, és Isten meghatalmazott képviselőjeként emel vádat. Ez az az állapot, amelyben megváltásért, mentő irgalomért kiált a lélek, mert érzi, hogy különben elvesz.

Ennek alapján válik érthetővé az a paradox helyzet is, hogy a megváltás nem jelenti a bűnösség tudatának a megszűntét, hanem éppen ellenkezőleg: mennél beljebb hatol valaki a megváltott ember életébe, annál inkább nő benne a bűnösség tudata is. A Jézus Krisztussal való találkozás után nem múlik el a bűnt megláttató és megítélő fény sugárzása, – hanem csak fokozódik, mennél mélyebb a Vele való közösségünk. Mindaz a meglepés és dicséret, amelyben emberektől van részünk, egyre mellékesebbé válik, mert mind jobban megtanuljuk, hogy milyen hiányos és rövidlátó az ő ítékezésük, és mennyire egyedül az Isten véleménye a fontos, aki előtt nyilvánvaló az emberek előtt sikerrel elpalástolt bensőnk is. A lelkiismeret szava is egyre érzékenyebb lesz, amint előbbre haladunk a Jézus Krisztus útján, – mert nő az önismeretünk, és sorra fedezünk fel magunkban olyan ellenségeket, amelyekkel eddig nem álltunk még harcban, mert nem is tudtunk róluk. És mindenekelőtt nő a bűntudatunk azért, mert egyre világosodik az istenismeretünk az Ő közelségében. Megnyílnak előttünk a keresztnak titkai, és mind jobban elborzadunk, hogy mi bűneinkkel azt a szeretetet sebezük és sebezük meg állandóan, amely ilyen áldozatra is képes volt érettünk. Megdicsőül előttünk a feltámadott Úr, aki által Isten országolni akar mindenek felett. S mi mind mélyebbre alázkodunk a porba azért, hogy bűneinkkel ilyen isteni uralomnak vagyunk a hátráltatói.

A bűntudatnak ezzel az intenzív elmélyülésével együttjár extenzív kitágulása is. Jézus Krisztus világosságánál kitűnik az a mély szolidaritás, amelybe egybe vagyunk szerkesztve másokkal, mindenkivel. Egyfelől kínosan érezzük, hogy a magunk bűne nem a magunk ügye

csak, hanem végzetes másokra nézve is, és sohasem tudjuk, hogy egy-egy elhajított gyufaszálunk hol-kinek a házáat borítja lángba. De másfelől annak is tudatára ébredünk, hogy a mi bűnünkért is felelősek mások. Milyen mások tudtunk volna lenni és tudnánk lenni napról-napra, ha a környezetünk nem mételyezne és nem sugározná belénk kísértő és rontó hatását, – nem is szólva arról, hogy mi lenne, ha állandóan segítene, ösztönözne és emelne az Isten szerint való életben! Nem akarjuk ezzel másokra tolni a felelősséget, hiszen kölcsönös ez a viszony, nem tehetünk másoknak olyan szemrehányást, amely vissza ne hullana ránk. De szemébe nézünk a bűnben való közösségünknek, hogy annál mélyebben megalázzuk magunkat a terhe alatt.

Kitágul ez a sötét horizont visszafelé is. Nem csak a jelenben élőkkel, hanem az előttünk jártakkal is közös ítélet alá vagyunk rekesztve. Örökségképpen vettük át a bajt. Már a múltnak a talaja is, amelyen az életünk sarjadt, meg volt fertőzve. Elrontott játszmát vettünk át, amikor mi hozzákezdünk. Sőt, amint tekintetünk így visszasiklik a letűnt nemzedékek során, akkor tűnik csak elénk igazában a bűn ténye félelmetes nagyságában. A történelem széles lapjaira nagyobb betűkkel íródik rá az, ami az egyéni életből sokszor nehezen olvasható ki. Micsoda elátkozott családnak a fiai és leányai vagyunk! Mennyi vér, és mennyi tűz! Mint valami önmagát emésztő kráter, hányja ki magából az emberiség nemzedékről-nemzedékre a szenvedő, küzdő élet üszkös láváját, mint a ördögök fűtenék, – és mintha az egész csak arra való volna, hogy egy örült tűzijáték menjen végbe, ami után nem marad más, csak hamu és enyészet! Milyen gyönyörű álmokat látott már ez a mi emberi fajtánk, és milyen siralmas valósággá váltak a kezén! Hányszor megvillant előtte a boldogság útja, és milyen makacsul fordult az ellenkező irányba! Évszázadok munkájával milyen nagyszerű alkotásokat épített, és újabb évszázadok alatt milyen botorul aknáztá alá azokat, hogy romba dőlhessenek az első megrázkódtatásra! Sok, nagyon sok igazsága van a pesszimista történetfilozófiának, s aki nem akar rezignáltan behódolni neki, reménységeit más valahonnan kell merítenie! Az emberiség múltja bűnről és átokról beszél hangos szóval.

Végül is kimélyül a büntudatunk azzá a meggyőződéssé, amelyet minden nagy keresztyén lélek vallott, hogy az emberiség a maga egészében elesett fajta. Történelme olyan, mint a forrásánál megfertőzött patak; élete olyan, mint a csírájában megnyomorított fű; pályája olyan, mint az íj húrjáról már ferde irányban kilőtt nyílé. Nem részleteiben van a hiba, hanem egyetemleges egészében. Újra eleven értelmet nyer a régi történet, hogy Ádám, az első ember, akiben benne szunnyadt minden eljövendő nemzedék, bukott el, s vele együtt buktunk el mindnyájan, akik az ő törzsökéből vettük örökségképpen az emberi életet. Az eredendő bűn gondolata így már nem elméleti távolságba vesző hideg tanítás, hanem a szívünk fájó segélykiáltása. Segítségért kiáltunk akkor is, ha úgy érezzük, hogy rajtunk kívül nincs más bűnös, és a bűn csak a mi egyéni katasztrófánk. De mélyebbről fakad a kiáltás, ha tudjuk, hogy velünk együtt kiált – tudva vagy nem tudva – a közös átok alatt senyvedő egész emberiség. Világügygé dagad a bűn, és világproblémává nő azért a Megváltás is. Az egész emberiség áll hadilábon Istenével, mert nem azzá lett, aminek Isten teremtette és szánta. Mit szól Isten ehhez a kérdéshez, amely méltó arra, hogy Isten vegye kezébe az elintézését?

Adjunk hálát neki, hogy a felelet előttünk nem kétséges és nem ismeretlen, hanem a bűn kérdésével mi már a megváltás világánál foglalkozhatunk!

II.

Egy gúnyolódó hitetlen filozófus mondja egy helyen: „A keresztyéneknek megváltottabbaknak kell látszaniuk, ha azt akarják, hogy higgyek az ő Megváltójukban.” Ez a nyilatkozat kétségtelenül megérdemli, hogy nagyon jól megjegyezzük. Amit a középkorban a papokról mondtak: „Vita clerici Evangelium populi”, az áll minden keresztyénre. Nincs olyan

hathatós prédikálás, mint az életté és jellemmé vált Ige, és jó tudnunk, hogy állandóan figyelő szemek irányzódnak reánk. Jaj nekünk, ha az életünk tényei azt hirdetik: Nem igaz az, amit a száunk vall, ne higgyetek neki, és ne vegyétek komolyan!

És mégis, alapjában véve elhibázta a dolgot a gúnyolódó bölcs. Ha azt várja, hogy szemrehányó szavára elszégyenkezve a keresztyének visszavonulnak rendbe szedni az életük fogyatékosságait, s aztán majd egy idő múlva előállnak azzal, hogy most már meg lehet nézni őket, mert meglátszik rajtuk a megváltás, – akkor sokáig várhat. Az ilyen kihívást a keresztyén lélek a leghatározottabban el kell, hogy utasítsa. Az a keresztyénségnek csak teljes félreértéséből származhat. Mi sem idegenebb a keresztyén lélektől, mint az, hogy amikor a megváltásról van szó, akkor önmagát méregesse, hogy vajon eléggé megváltott állapotban van-e, vagy éppen önmagát állítsa oda a kíváncsi szemek elé, mint a megváltásnak eleven reklámját! A megváltás kérdésében a keresztyén embernek egész lénye egy Isten felé szálló tekintetben összpontosul. A bűn az Istennel való végzetes konfliktus. A megoldás teljesen azon fordul meg: mint viselkedik ezzel szemben, mit mond ehhez Isten? A megváltás nem jelenthet sem kevesebbet, sem többet, mint a megváltó Istent. S ezért nem alanyi átélések eredményei, nem a mi életünknek ilyen vagy olyan kielégítő, vagy tiszteletet parancsoló minősége dönt itt, hanem az, hogy vannak-e tárgyi támaszpontok, amelyek alapján megváltó Istenről tudhatunk és szólhatunk. Mint ahogy a havas hegycsúcsokkal szemben elfelejti az ember azt, hogy neki szeme is van, és hogy minden, amit lát, a látószerveinek bizonyos elváltozása révén lesz tulajdonává, és egészen belefelejtkezik magába abba, amit lát: úgy fordul el egészen a keresztyén lélek figyelme is önmagáról, és úgy tapad hozzá egészen ahhoz az objektív kijelentéshez, amelyben Isten megváltó Istenének jelenti meg magát neki. S ha valaki azt kérdezi: hogyan hihetek én is a te Megváltódban? – soha nem jutna az eszébe azt mondani feleletül: nézz énreám, hanem azt válaszolja: Figyelj te is oda, ahonnan felém sugárzik a megváltás bizonyossága!

Melyik tehát az az irány, amelybe tekintetünket fordítanunk kell? Itt találkozunk a keresztyénség vakmerően kihívó sajátosságával, amely – nem csoda – kívülállók szemében mindig abszurdum, „botránkozás” és „bolondság”, mint ahogy eleitől fogva is az volt. Ha tudni akarod, hogy a bűn világproblémájára van-e megoldó szava Istennek – mondja a keresztyénség, – akkor figyelj vissza egy kétezer esztendő múltba. Ott is ne a világesemények nagy színterét keresd, a hatalomnak, a művelődési, gazdasági, politikai erőtenyezőknak messze ellátszó gócpontjait, – hanem a világnak egy félreeső zugát. Ott egy megvetett és leigázott nép körében történt valami, ami megadja a keresett választ. Igaz, hogy a föld nem rázkódott meg tőle. A nagyvilág tudomást sem vett róla. Mert mindössze annyi történt, hogy Galilea falvai körül járt-kelt egy egyszerű és alázatos tanítómester, s a jeruzsálemi vezetőkörök a maguk kicsinyes féltékenységében megsokallva a népszerűségét, még mielőtt nagyobb arányokat ölthetett volna híveinek mozgalma, ügyes sakkhúzásokkal rávették a római helytartót, hogy tétesse el az útjukból. Egészen provinciális jelentőségű bonyodalom, és az akkori világban vajmi kevésbé szenzációs megoldás. Vihar egy pohárban. Másnap már a helyi kisvárosi közvélemény is napirendre tért felette.

De kétezer év óta millió és millió ember mégis ébren tartja az emlékét, és örök aktualitást tulajdonít neki: amikor a megváltó Istent keresi, odasereglik a köré a keresztfa köré, amelyen korai halálát lelte a názáreti Mester. És amikor a keresztyénség megváltást hirdet, ezt a keresztet emeli magasra, hogy reászegezödjék minden tekintet.

Hogyan lehet ilyen világgraszoló jelentőséget kiolvasni a szokásos világtörténelmi mértékekkel mérve ennyire jelentéktelen tényekből? Természetes, hogy ennek vannak előfeltételei, amelyeket nem szabad kihagyni a számításból. Mindenekelőtt a történet hőségének a személyisége adja meg a történetnek örökre szóló jelentőségét. Ki az, aki ott függ a halál fáján? Csakugyan

nem több egy szürke vándormesternél? A külső látszat szerint nem. Hiányzanak róla mind-azok a jelvények, amelyekkel felruházva a történelem nagyjai meg szoktak jelenni a színen. Nincs a kezében semmilyen földi hatalom, amellyel akaratát birodalmak népeire kényszeríthetné rá, sem fegyveres hadsereg, sem pénz, sem összeköttetések hálózata. Még azokat a szellemi fegyvereket sem villogtatja, amelyekkel tudósok vagy művészek szokták kivívni hírnevüket és koruknak hódolatát. Gyermeked, álmodozó senkik kis csapatától körülvéve halad az útján, szegényen, igénytelenül.

De ez csak a látszat. Valójában ilyen fenség és hatalom még nem járt a földön soha. Mert ebben az emberben inkognitóban maga Isten forgolódott közöttünk. Isten inkognitóban? Megjelenhet Isten úgy, hogy hiányozzanak róla az istenség ismertető jegyei, és ne tűnjék a szemünkbe más, csak egyszerű emberi vonások? Ne felejtsük el, hogy Isten mindig álruhában jár közöttünk. A mezítelen isteni valóság túlsok volna az emberi szemnek. Amit Isten dicsőségéből ismerünk, az mindig teremtményeiből szőtt, és magára öltött köntösén keresztül villan a szemünkbe. Ezért lehet Istent tagadni. Nem mindenki látja meg a láthatók mögött rejtőzködő Láthatatlant. A nehézség nem is abban van, hogy miként jelent meg Jézus Krisztusban Isten. Hanem abban, hogy mennyiben más a Jézus Krisztusban való megjelenése minden más megjelenésnél? Mi adja meg Jézus Krisztus személyiségének azt a páratlan jelentőségét, amelynél fogva Ő a kijelentés minden egyéb kijelentés fölött, amelyet Isten valaha is adott magáról? Ha Isten máskor is, máshol is elárulja titkait, miért mondjuk, hogy itt Istennek a megszólalásával, a testté lett Igével állunk szemben?

Sokszor volt már megbotrányozás köve a kívülállók számára az az egészen egyedülálló méltóság, amelyet a keresztyén hit Jézus Krisztusnak tulajdonít, – s ezzel együtt az a kizárólagosság is, amelynek igényével a keresztyénség maga fellép. Sok embernek azonnal eloszlanék minden kifogása a keresztyénség ellen, ha az arra az álláspontra helyezkedne, hogy Istennek a mindenütt szétáradó megnyilvánulása egyebek között Jézus Krisztus személyiségén át is felénk árad, és ezért az Őbenne való hit egyike, talán éppen a legkiválóbbika az Istenhez vezető utaknak. De erre a relativizmusra a keresztyénség sohasem volt kapható. Abszolútum birtokában tudta magát. Jézus Krisztusban Istennek egészen egyedülálló, összehasonlíthatatlan, mindenekre és örökre érvényes kijelentését vallotta, és ezért Őt, mint az Utat, Igazságot és Életet hirdette. Mint ahogy a körnek csak egy középpontja lehet, úgy az emberi világnak is csak egyetlen Krisztusa. És mint ahogy a körben minden pontnak a helye a középpont szerint határozódik meg, úgy az ember vallási életében is feltétlenül döntő jelentősége van a Jézus Krisztushoz való viszonyának. Más nem pótolhatja Őt. Vetélytársa nincs. Ő az „Úr”!

Két dolgot ajánlhatunk a figyelmébe azoknak, akik fennakadnak ezen az abszolutisztikus hitvalláson. Az egyik a keresztyénség tartalmi, a másik a keresztyénség formális sajátossága.

Isten az Ő mindenünnen felénk sugárzó kijelentésével megfelel nekünk sok kérdésünkre. De mit ér nekünk mindez, amíg nem kapunk feleletet arra, hogy hogyan állhatunk meg Őelőtte mi, bűnösök? A hozzánk való viszonyának ezen a sötét kérdésén sarkallik minden. És erre a kérdésre nem ad feleletet semmilyen más megnyilvánulásában, csak Jézus Krisztusban. Másutt ez a kérdés nem is jut igazán szóhoz. Amint láttuk: Jézus Krisztus az, aki voltaképpen felveti és kielezi ezt a kérdést. És ugyancsak Ő adja meg a megoldását is. Ez a keresztyénség tartalma: a bűnös ember megváltásáról van üzenete. Ennek a birtokában nem helyezkedhet el egy sorban semmilyen más istenismerettel. S azt a forrást, amelyből ezt az üzenetet merítette, Jézus Krisztust, nem oszthatja be semmilyen közös kategóriába egyéb isteni megnyilvánulásokkal. Ő Istennek a döntő kérdésben kimondott feloldó szava – az Ige, amelyre vártunk, s amely nélkül elveszettek volnánk.

A másik fontos megjegyzésünk, amely a keresztyénség formai sajátosságára mutat rá, az, hogy ez a döntő és megoldást hozó szó csak Istentől jöhet, csak kijelentés lehet. Nem arról van szó, hogy mi véleményt alkossunk Istenről, hanem Istennek kell magát megjelentenie. Különben megoldatlan marad a bűn kérdése. A feloldó üzenetet senki más nem intézheti hozzánk, csak Ő maga. Ezért el kell készülni arra, hogy ha ez az üzenet megszólal, egyszeri és egyedülálló kivételként fog beleharsanni az életünkbe. Ha nekünk kellene kiokoskodnunk, akkor egyetemesekben mozoghatna. Sokfelé megtalálható isteni megnyilvánulásokból összeböngészhetnénk, kielemezhetnénk, és levonhatnánk mi a magunk következtetéseit Istenre vonatkozólag. Ésszerű eredményre jutnánk így, mint ahogy mindig ésszerű az, ami egyes dolgokból kihámozható, mint egyetemes lényeg. De mit érnénk vele? Minket csak az elégíthet ki, amit nem mi mondunk Istenről, hanem amit Isten mond magáról. Ha van ilyen várva-várt isteni megszólalás, amely véget vet minden kétségünknek, akkor az irracionális lesz, élénk fog állni úgy, hogy nem okoskodhatunk vele, nem skatulyázhatjuk be sehova se, páratlan lesz a maga konkrét adottságában, és csúfot fog üzni minden absztrakciónkkal.

Ezért szegezi tekintetét a keresztyénség olyan rendíthetetlenül Jézus Krisztusra. Nem bánja, nem tehet róla, ha nem értik meg. Benne megkapja azt, amit sehol egyebütt nem kap meg. És ha nem mindenki kapta meg, s ezért nem tud egyetérteni vele, az nem változtat azon, hogy ő megkapta, és hogy ezért bizonyosságot is kell tennie páratlan bizonyosságáról.

Mit kapott hát? Mit mondott Isten abban a kétezer évvel ezelőtt lefolyt emberéletben?

Mindenekelőtt megmondta az igazságot önmagunkról. Feltárta előttünk az önnön igaz valónkat. Jézus Krisztus életét behelyezte az emberiségbe, hogy kiváltsa annak reakcióit, és eloszlason minden félreértést annak természete felől. Jézus Krisztus sorsa miközöttünk – a kereszt volt. Az volt a terhe egész életén át, és végül konkrétá, mindenki számára nyers, kézzelfogható valósággá is vált. Jézus Krisztusra az ember konok nemmel felelt. Nem fogadta el. Nem hódolt meg előtte. Ellene állt. Zavaró beavatkozásnak érezte a közeledését, és visszautasította. Elzárkózott előle, és végül kivetette magából. Nem is csinált titkot ebből. Nem is lehetett eltitkolnia. Színt kellett vallania. Amint Ő az emberek között járt-kelt, lehullott róluk az álarc, napfényre jött az elpalástolt valóság, kifakadt a rejtve lappangó betegség. Egyre fokozódott az ellenségeskedés, és egyszer összegyűjtve minden erejét, kicsattant egy örült elvakult gonosztettben, amely lemoshatatlan szégyenfolt az ember arcán: Jézus Krisztust annak rendje-módja szerint, nagyképzű törvénykezési formások betartásával – megölték. A keresztet élénk tartja Isten, hogy jól megláthassuk igazi arcunkat. Általa megmondja nekünk a kíméletlen igazságot önmagunkról.

De itt nem végződik, itt kezdődik csak igazában a dolog lényege. A bűnnek ez a leleplezése csak előjáték, hogy utána következzen az Isten szívének a feltárása: mit csinál most Ő ezzel a gonosz lázadóval, az emberrel? Milyen félreérthetetlen a felelet! Egészen észfeletti, semmilyen bölcselkedés nem merte volna kigondolni. De egészen bizonyos. Aki egyszer felfogta, többé soha kétségbe nem vonhatja. – Isten az emberi bűnt elszenvedi – ez hangzik felénk Jézus Krisztusból!

Egész életén végigvonul az a nagy tény, hogy az emberi ellenállás Őt nem riasztotta vissza. Ő nyugodtan haladt szembe minden támadással és bántalommal. Ha a közelsége nem is ismert megátalkodottságot váltott ki az emberekből, Ő azért nem menekült messze tőlük. Csak annál közelebb húzódott hozzájuk. Sebezték és gyötörték a magukviseletével – Ő vállalta, tűrte, viselte. És amikor az utolsó csapások jöttek, amelyekben le akartak vele végképpen számolni, – azok nem érték Őt váratlanul, és azok alatt nem úgy roskadt Ő össze, mint valami tehetetlen áldozat, amelynek nem sikerült idejében megmenekülnie a veszedelem hurkából. Ő jól tudta, mi vár rá. Sőt azt kell mondanunk, hogy Ő maga idézte fel maga ellen a vihart világos és elszánt előrelátással. És úgy ment elébe a maga jószántából. Mintha két kezébe fogta volna az

életét, és úgy vitte volna oda, biztos, nyugodt léptekkel, az áldozati oltárra. Kereszthalála az Ő tulajdon tette volt.

Az egész történetet teljesen félreérti az, aki nem veszi észre ezt a vonást benne: Jézus Krisztusnak azt az önkéntességét, amellyel odaadja magát a szenvedésre és a halálra. Ez a történet legbenső titka és lényege. Jézus Krisztus magára akarta venni a végső konzekvenciák terhét, el akart viselni minden szenvedést, amelyet az emberi bűn okozhatott neki, egészen oda akarta magát adni azoknak, akik semmit sem akartak tudni róla.

Ez az Isten utolsó szava a bűn kérdésében. Nem az, hogy a bűn csekélység, amin Ő egykönnyen túlteszi magát. Nem is az, hogy a bűn végzetes tragédia, amely véget vet minden reménységnek. Hanem az, hogy a bűn irtózatossá teszi, de Ő ezt a terhet magára veszi. Mélyebb betekintést ad a bűn feneketlen szakadékaiba, mint amilyent bárhol másutt kapnánk. De ugyanakkor mégsem tűnik el a szemünk elől utolérhetetlen messzeségben, hanem egészen közel jön hozzánk, hogy szinte a szíve verését halljuk. Megmondja nekünk, hogy kibeszélhetetlen áldozatába kerül minket szeretnie, de megmondja azt is, hogy minden áldozat árán is szeret minket mégis. Megláttatja velünk a sebeket, amelyeket mi ütünk rajta, – ezért soha többé nem üzhetünk játékot a bűnnel. De megtanít ámulva csodálni a kegyelmet is, amely győzelmesen elbírja minden sebző támadásunkat, – és most már soha többé nem eshetünk kétségbe a bűn miatt.

Ne ragadtassuk el magunkat nagy és szép szavak sodrától. Valljuk be józanul, hogy nem értjük meg Jézus Krisztus keresztségét. Titok marad az számunkra, minden isteni titkok között a legmélysegebb. Azt, hogy hogyan oldja meg Isten a bűn kérdését, végeredményben nem gondolhatjuk utána. Azt Ő nem közölheti velünk, mert hiszen nem embernek, hanem Istennek való maga a kérdés is, csak Ő birkózhat meg a megoldásával is. Mi csak annyit értünk meg belőle, és ez minden, amit dadogva el tudunk mondani, emberi kifejezésekkel beszélve Istenről, – hogy a kérdés nem maradt megoldatlanul. Vannak az Istennek titkai előttünk. De azt Jézus Krisztusban elárulta nekünk, hogy a bűn megoldására is, sőt mindenekfelett ennek a megoldására, megvan az Ő titka. Jézus Krisztus azért élt és azért halt meg, hogy ez az üzenet szólaljon meg, és ha ezt megértettük, akkor megelégedhetünk.

Megváltott emberek vagyunk? – kérdezik tőlünk. Azok vagyunk, feleljük reá. Miért? Erre válaszul csak egyet tehetünk: odamutatunk az érettünk történet áldozatra. Azért! A megváltás nem a magunk ilyen vagy amolyan állapota, amelyet hőmérő fokairól lehetne leolvasni aggodalmas vagy megelégedett tekintettel. A megváltás Istennek a ténye, amellyel Jézus Krisztusban megnyitotta a bűnös embernek az útját Őhozzá. Megváltott emberek vagyunk, mert Megváltó Istenünk van.

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

Könyvismertetés

Térj magadhoz drága Sion! *Cikkek és dolgozatok a református egyházi megújulás szolgálatában. Írta: dr. Victor János, Budapest, 1930. „Református Figyelő” főbizománya. 296 lap.*

Ennek a könyvnek dokumentum-értéke van nemcsak annyiban, amennyiben minden emberi írás – és az Isten szíve szerint való igehirdető kiváltképpen – emberi dokumentum is; hanem mindenekfölött azért, mert egyházunk mostani megújulásának történetét e könyv nélkül nem lehetne majd annak idején alaposan és tárgyilagosan megírni. Dr. Victor János, akiről jelzőket írunk e lapban fölösleges, a magyar református ébredés ügyének nemcsak beszédeivel, előadásaival s tudományos és építő cikkeivel tett Isten kegyelme által egészen kivételes szolgálatokat az elmúlt viharos fél emberöltő alatt, amely beszédeknek stb. ez a kötet csak kicsiny töredékét, az igaz, hogy a legszínét-javát, tartalmazza. Hanem tetézte ezt a szolgálatot azzal is, hogy a református belmisszió elvi kérdéseit több rendkívüli fontosságú tanulmányában éppen a speciális és történetileg adott magyar helyzet szempontjából vizsgálat alá vette és igen tanulságosan, egyházi irodalmunkban eddig körülbelül egyedülálló világossággal és szabatossággal fölfejtette. Könyvének ezek a darabjai látszanak előttünk legbecsebbeknek a jövő elfogulatlan történetírása szempontjából, s ezeket kell alaposan elolvasnia és tanulmányoznia ma is mindenkinek, aki a „történelmi kálvinizmus” és az „általános keresztyénség” jelszavainak zűrzavarában tiszta látásra törekszik. Az idevonatkozó három dolgozat értékét nem csökkenti az – éppen református szempontból sem –, hogy Victort a „történelmi kálvinizmus” oldaláról bámulatosan állhatatos kitartással állandóan a tiszta és következetes református irány ellenségeként emlegetik. Az pedig, hogy soha egyetlenegyszer még csak tűrhető indokolását sem adták e szívós híresztelésnek, a mi szemünkben csak növeli e három tanulmány és az egész könyv értékét, – növeli éppen református szempontból is. Vajha ez írások együttes kiadása alkalmat adna arra, hogy a másik tábor (mély szomorúsággal írjuk le e szót!) végre elszánná magát erre az indokolásra. Ezzel az ez ügyben váltig tanács-talan magyar református közvéleményt éppoly igaz hálára kötelezné, mint amilyen kínos zavarban tartja ezzel a különösen titkolózó hallgatásával, amelynek fátylát eddig legfeljebb még csak egyes hollandi beavatottak láthatták föllebbenni, de ők is, ha jól emlékezünk, túlságosan irigyek voltak ahhoz, hogy a birtokukba jutott titkot napvilágra bocsássák.

ri.

Dogmatikum az igehirdetésben.

(Évszám nélkül, befejezetlen kézirat)

Amikor a konferencia rendezősége megtisztelt azzal, hogy felszólított ennek a tárgynak az előadására, tudatában volt annak, hogy nem szakembert szólít fel. Tárgyunk a *practica theologia* körébe vág, azon belül is a homiletikáéba, és a theologiai tudományoknak ehhez az ágához nincs több közöm, mint bárki másnak, akinek megadatott lelkipásztori, közelebbről igehirdetői szolgálatban gyakorlatilag részt vennie. Azon a kiképzésen kívül, amelyet a *practica theologia*-ban annak idején, diák éveinkben mindnyájan kaptunk s amelynek emlékfosztlányai, alkalmi olvasmányaink által felfrissítve elkísérnek az életünk végéig, maga a gyakorlati szolgálat kitermeli bennünk egyénenként a maga elméleti tanulságait. Vannak óráink, – és az életünknek a legemelkedettebb órái közé tartoznak, – amelyekben reflexió tárgyává tesszük a szolgálatunkat, összegezzük a tanulságait, – és így kifejlődik mindnyájunknak a saját „*practica theologia*”-ja. A tudományos *practica theologia*tól megkülönbözteti éppen ez az egyéni volta. A tudomány szakembere mindig nagyobb egyetemesség igényével fellépő megállapításokat tehet. Amit mond, azt nem csak a maga nevében mondhatja, hanem irányzatok, iskolák, táborok állnak a háta mögött, – akár ő maga toborozta legyen azokat, mint vezérszellem a maga szakmájának, akár egyszerű közkatonaaként csatlakozott hozzájuk, hogy előbbre vigye a maga munkájával is a szakma ügyét. Ebben rejlik a laikus vélemény gyöngéje. De ugyanakkor ebben láthatjuk az erejét is, – mert amit mond, az a személyes bizonyosságtétel értékével bírhat e szerint, és nem fenyegeti az a veszély, hogy pusztán könyvtudás, másodkézből átvett vélemény, előkelő uraságtól levetett portéka legyen.

Ebben az értelemben véve tárgyalás alá a dogmatikum és az igehirdetés viszonyának a kérdését – mert hiszen más szavakkal ezt jelenti a témánk, – jó lesz mindenekelőtt magával a fogalompárral, a dogmatikum és az igehirdetés mivoltával tisztába jönnünk.

Kiindulópontul pedig kínálkozik egy harmadik fogalom tisztázása, amely közös alapja mind a kettőnek: az Igéé, amely nélkül nincsen sem dogmatikum, sem igehirdetés.

Mi tehát az Ige? A felelet megadása végett tegyük egy valláslelektani és vallásfilozófiai kanyarodót. Állapítsuk meg, hogy minden vallásos életben s annak egyes darabjaiban, a vallásos élményekben, ha levonjuk a benne hullámzó érzelmi elemeket, amelyek viharzó kavargásoktól el az egészen csendesen rezdülő hullámfodrokig lehetnek a legkülönbözőbb intenzitásúak; továbbá, ha elhagyjuk azt a dinamikus feszültséget, amely az akaratnak, a cselekvésnek szolgál kisebb vagy nagyobb indítékul: marad egy bizonyos ismereti elem. Ennek az elhanyagolása keverte olyan rossz hírbe a „vallásos élmény” fogalmát és késztette a legújabb theologiai áramlatok vezetőit arra, hogy az „élmény” ellen síkra szálljanak a „*cognitio Dei*” kálvini jelszavával. Valóban, ha „élmény” alatt csak az érzelmi és akarati elemeket értjük és elhagyjuk a megismerési elemet, amely mindig valamilyen tárgyra irányul, elszubjektívizáltuk a vallást és erre természetes reakcióként kell támadnia az objektivitás érdekeit védő egyoldalúságnak. A tévedés abban rejlik, hogy „élmény” és „*cognitio*” szembe helyeztetik egymással, holott nincs „élmény”, amelyben ne volna „*cognitio*”, sőt amely ne „*cognitio*”-ból indulna ki.

Ha mármost közelebbről megnézzük azt az ismereti képletet, amely a lelkünk vásznán megjelenik a vallásos élményben, mint annak tárgya, tehetünk egy egyetemes megállapítást, amely érvényes a legsötétebb fetis-imádattól kezdve a legmagasabb rendű keresztyén élet megnyilvánulásáig minden vallásos élményre. Azt t.i., hogy a vallásos *cognitio* mindig két elemből áll. Az egyik az, amelyről nem lehet beszélni, mert nem foglalható bele semmilyen

közös kategóriába más dolgokkal. Valami „egészen más”, mint bármi egyéb. „Szentséges”-nek, „numinosum”-nak nevezik manapság. Annyi bizonyos, hogy csak ott van vallásos élmény, ahol ez jelen van, megragadva a lelket, mint bizonyos valóság és mint az ismeretes értékek legfőbbike. A másik elem onnan ered, hogy a „szentségesnek” ez a mozzanata sohasem sugárzik fel a lélek előtt a maga mezítelenségében, hanem mindig beleöltözik valami egyébbe, – olyasmibe, ami nélküle is megjelenhetne a lélek vetítövásznán. Változatos szemléletek ezek az egyéb elemek, – lehetnek az érzékelés anyagából merítve s akkor kiábrázolhatja őket a szobrász vagy a festő, mint olyan temérdek sok esetben a vallások életében; vagy lehetnek a lélek belső szemléletéből merítve, mint pl. a harag, vagy a gyöngédség, amelyet a maga istenségének tulajdonít a hívő, s akkor legfeljebb a költészet vagy a zene jelenítheti meg őket; lehetnek ebből a kétféle elemből vegyítettek is. Bennük mindenkor van bizonyos logikai váz is, amelyet a reflexió kihámozhat, fogalmilag is tisztázhat és absztrakt módon is meg-szövegezhet. A vallásos élményt azonban az jellemzi, hogy ez a nem-szemléletes váz lehetőleg rejtve marad a szemléletek mögött, mint ahogy az élő emberi szervezetben is rejtve marad a csontrendszer a meleg, lüktető hús szövetei alatt.

Az emberiség vallástörténete beláthatatlan buja tenyészetben tárja elénk ezeket a szemléletes képeket, azoknak egész rendszereit, amelyekben a „szentséges” megjelent az évezredek folyamán. Egyenrangúak-e ezek? Vagy van-e közöttük különbség igazságértékük szempont-jából? És lehet-e szó arról, hogy valamelyik az abszolút, végleges igazság igényével váljék külön mind a többitől? Az igazság-kritériumnak ez a kérdése a vallásfilozófia legsúlyosabb kérdése. Röviden a következő feletet adhatjuk reá: Ha egyáltalán van igazságértéke a vallásos élménynek, vagyis ha nem az emberi fantázia csapong csupán benne, hanem objektív valósággal és feltétlenül érvényes értékekkel jut érintkezésbe általa az ember, – magyarul mondván, ha van élő Isten, akkor csak Ő lehet döntőbíró a felvetett kérdésben. Mint ahogy azt a kérdést, hogy melyik ablak üvege mutatja hamisítatlanul a tájat, maga a fény dönti el azzal, hogy teljes, osztatlan mivoltában sugárzik át rajta, úgy bizonyulhat csak relatíve igazabbnak, vagy feltétlenül igaznak valamely vallásos szemléleti rendszer az által, hogy benne és általa a szentséges közelebb lép, vagy egészen elérkezik az emberhez és hatalmába veszi az életét.

A keresztyénségnek mármost évezredek és egyetemes bizonyosságtétele az, hogy az Ó- és Újtestamentum szent írásaiban a vallásos képeknek egy olyan összessége áll előttünk, amelyben Istennek teljes és elégséges kijelentését kaptuk meg. Az a fény, amely más vallásokban hol feltűnik, hol újra elborul és imbolygó lidércként sejteti az utat, itt déli nap-sütésként ragyog. A szemléletek, amelyeknek a közegén zavartalanul áttör és világol, beláthatatlanul sokfélék. Egyének és nemzedékek sorsa, jellemek és helyzetek, példázatok és hasonlatok. Képek, mint az Atya, az ítélet, a váltságdíj, az ország, a pásztor, a test és tagjai, stb. – mind ugyanazt az egy titkot árulják el, hol részlegesebben, hol teljesebben. És mindenekfelett az a központi személyiség, amelyben összefut és amelyből kiindul minden, a Jézus Krisztusé, amilyen megragadóan szemléletes, olyan áttetszően reveláló. „Aki Őt látta, látta az Atyát.”

Éppen azért, mert ezen a szentirodalmon át a minden időbeliségen felülálló „szentséges” fénye sugárzik töretlen teljességében, élő könyv a Biblia. Rég letűnt múltnak a terméke és mégis a mindenkori jelenhez szól. Elbeszélései, alakjai, üzenetei magukon viselik a kornak a színezetét, amelyből elindultak, de kiemelkednek a korszerűség korlátaiból és egyidejűekké válnak velünk, mint ahogy minden előző nemzedék is ugyanezt tapasztalta és vallotta. Ez teszi a bibliai kijelentést igazán Igévé, Istennek valóságos önközlésévé. Nem arról van szó, hogy valamikor szólt az Isten és ránk maradtak ennek a kijelentésnek bármily hű, de megkövesedett lenyomatai, hanem arról, hogy az Isten szól, – most és itt, – az ősi, történelmi kijelentés által. A közeg, amelyen át megnyilvánítja magát, régi, és változatlanul lezárt. De az Ige, amely általa megszólal, minden nemzedékhez és minden egyénhez, az életnek minden

fordulójánál új, friss és aktuális. Más szóval úgy szoktuk ezt kifejezni, hogy a Bibliával mindig együtt kell járnia a Szent Lélek bizonyágtételének, aki megeleveníti számunkra és reánk szabja azt, amit a Biblia mond.

Eleget foglalkozva így már az Ige fogalmával, térjünk át az igehirdetés mivoltának tisztázására.

Mindenekelőtt állapítsuk meg, hogy az igehirdetés liturgikus cselekmény, vagyis az istentiszteletnek, a kultusznak része, sőt – a mi egyházunk felfogása és gyakorlata szerint annak központi, leglényegesebb alkotó mozzanata. Tudom, hogy lehet szó tágabb értelemben vett igehirdetésről az istentiszteleten kívül is, – ha t.i. a térítő, missziói igehirdetést is idefoglaljuk, akár távoli pogány népek, akár a köztünk élő elpogányosodott vagy általában nem keresztyén rétegek körében. Most azonban nem érdekel bennünket ez a bármilyen fontos szolgálat s ezért ne zavarja előbbi megállapításunkat a tekintetbe vétele. Az igehirdetés alatt a hívek gyülekezetében való igehirdetést értsük. S az, nyomatékosan ismételjük, istentiszteleti aktus. Nem szónoklat és nem tanítás, sem nem a prédikátor ajándéka a gyülekezetnek, sem nem a gyülekezet-tudat megnyilvánulása a prédikátor által. Hanem istentisztelet – vagyis a gyülekezetnek találkozása az Istennel; előtte való hódolás és imádat céljából.

Hogy ennek a tiszteletadásnak a középpontjában az igehirdetés áll, az a mi református keresztyénségünk alapelveiből folyik. Közelebbről az Isten szuverenitásának gondolata jut benne érvényre. Azt fejezi ki, hogy az ember nem adhat semmit az Istennek, amivel felségét meggazdagíthatná vagy dicsőségét növelhetné. Sem áldozatok, sem ceremóniák nem érhetnek előtte semmit. Az egyetlen neki tetsző „okos istentisztelet” az, ha az ember önmagát állítja oda Isten elé, hogy Isten vegye őt hatalmába; ha egész lényét kitarja Isten előtt, hogy Isten formálja azt át az Ő gondolata és akarata szerint; vagyis ha az ember hallgat és Isten szól hozzá. Fölzendülhet a hálaadás és a dicséret énekben és imádságban mindazért, amit Isten adott, de a legméltóbb magasztalása az, ha a gyülekezet odatelepszik Isten elé, hogy még többet kapjon. Ezzel vallja meg a maga bűnét, nyomorúságát, szegénységét, és ezzel hirdeti leghangosabban az Isten szentségének és könyörületességének gazdagságát.

Mivel pedig Isten a Bibliában adott kijelentésén át szól, a gyülekezetben is a Biblián át közli a maga Igéjét. Az igehirdetőnek nem más a dolga, mint hogy esetről-esetre közvetítsen valamit ebből a kijelentésből. Egész működésében csak azt teregeti ki a maga gyülekezete előtt, ami adva van minden idők számára, – természetesen mindenkor a gyülekezet szükségleteihez mérten.

Ebből adódik az igehirdetésnek két pillére, amelyeknek bármelyike inog, bizonytalanná válik az egész épület: – egyfelől bibliainak, másfelől időszerűnek kell lennie. Az igazi igehirdető éppoly otthonosan mozog a Biblia világában, mint amennyire kapcsolatban áll a maga környezete és kora valóságos életével. Az utóbbi azonban most nem érdekel bennünket s ezért az előbbire helyezzük a hangsúlyt.

Felmerül persze a kérdés – és a laikus is tisztában lehet azzal, hogy a jelenkori gyakorlati teológiának ez a legégetőbb kérdése, – hogy nem hajmeresztő vakmerőség ez az egész beállítás? Hogy merészel valaki azzal az igénnyel megszólalni, hogy az ő beszéde által az Isten szólal meg? Ha még oly szent és bölcs legyen is, – pedig rendszerint szentségben is, bölcsességben is vajmi nagy a fogyatkozása, – hogy juthat eszébe úgy felmagasztalni a maga szerepét, hogy az abszolút tekintélynek kijáró fogadtatást követelje és remélje is hallgatóinál? Erre mindenestre azt kell mondanunk, hogy nem is a prédikátornak ez vagy amaz a mondása, sem nem az egész prédikációja, sem valamennyi prédikációja együttvéve az, ami felette áll a hallgatóság kritikájának, – hanem az Isten szava az, ami előtt feltétlen hódolattal kell leborulni. S ami mégis a prédikátor munkáján át szólal meg a hallgatókhoz. De végül is nyitva marad még a kérdés lényege: mi köze lehet az Isten megszólalásához egy tökéletlen, korlátolt

és bűnös ember beszédének? Nem volna-e jobb, ha elhallgatna? És erre a szívet elszorító kérdésre nincs más felelet, mint az, hogy az igehirdetőnek szólania kell, mert parancsot kapott rá. Isten, aki magát megjelentette az Írásokban, ugyanakkor kétségtelenül tudtul adta a maga akaratát atekintetben is, hogy ez az Ő kijelentése hirdettessék. Ez a parancs minden nemzedékben utolér egyeseket, kiválasztja őket szolgálóul és nekik sorsukká válik az engedelmesség. Ha ellene állnának, „csontjaikba rekesztett tűzként” marná őket. „Jaj nekem, ha az Evangéliumot nem hirdetem!” Ennek a kényszernek és kötelességnek a súlya alatt merhetnek csak arra vállalkozni, hogy az Ige általuk is szóljon. De így csakugyan merhetnek. Istené a felelősség és a gond, hogy az ő szavuk csakugyan az élő, ható, megfellebbezhetetlen Igét szólja.

(megjegyzés: a kéziratnak nincs folytatása)

Egyházi lapszerkesztés és iratterjesztés, mint evangéliumi szolgálat.

(1950. I. 24. „Az Úr” sajtóértekezletén.)

Legyen szabad ezen a címen mindenekelőtt két változtatást ejtenem. Evangéliumi szolgálat helyett legyen szabad egyházi szolgálatról beszélnem. Amint ugyanis nem egyházi szolgálat, hanem az egyház igazi érdekei szempontjából végeredményben csak káros ál-egyházi szolgálat az, ami nem evangéliumi szolgálat, ugyanúgy nem evangéliumi szolgálat a szónak teljes értelmében, hanem csak hiányosan, részlegesen evangéliumi és ezért végeredményben az Evangélium ügyét diszkreditáló szolgálat minden ú. n. evangéliumi szolgálat, amely nem egyházi szolgálat. A kettő tehát, ha jól értelmezzük, egy és ugyanaz. A továbbiak összefüggésébe azonban, meg fogjuk látni, jobban beleillik ennek a szolgáltatnak a fogalma úgy, ha – evangéliumi tartalmát természetesen feltételezve – az egyházi vonatkozását emeljük ki. Iratterjesztés helyett pedig, hogy tárgyunkat ne szélesítsük ki kelleténél jobban, beszéljünk lapterjesztésről. Egyházi lapszerkesztés és lapterjesztés annyira összetartozó két dolog, hogy valójában egy szolgáltatást jelent a kettő együttvéve. Hiába akarnánk egyházi lapot szerkeszteni, ha nem tudjuk elterjeszteni azok között, akiknek a számára szerkesztjük. És természetesen hiába akarnánk egyházi lapot elterjeszteni, ha nem történt volna már előbb intézkedés a szerkesztéséről. Hogy még egy harmadik mozzanat is közbeiktatódott e kettő közé: t. i. az egyházi lap körüli kiadói teendők, beleértve ezekbe a kinyomtatását is, az ne zavarjon minket. Ezek egyszerűen technikai teendők, amelyek szinte maguktól megoldódnak, ha a szerkesztés és a terjesztés kettős és mégis egybeolvadó funkciói rendben működnek. Ne is foglalkozunk ezzel a kettővel most külön-külön, hanem úgy vegyük szemügyre őket, mint együttesen egy egyházi szolgáltatást. Gyakorlati szempontokból nagyon fontos lehet az egyiknek és a másiknak a kérdésével nagyon alaposan külön is foglalkozni, de ebben az elvi természetű előadásban ettől eltekinthetünk. Úgy vagyunk most ezzel a tárggyal, mint amikor egy vendéglői üzem életkérdéseit kell megvizsgálni. Természetes, hogy sok tekintetben külön kell sorra venni a konyhával kapcsolatos kérdéseket, ahol a felszolgálás kérdéseit, ahol a vendégek elé a megterített asztalokra. Azonban akkor, amikor arról van szó, hogy vajon milyen szükségleteket elégít ki egy effajta üzem a maga környezetének a lakosságában, és ennek alapján milyen létjogosultsága és jelentősége van, akkor ettől a megkülönböztetéstől el lehet tekinteni, és általában lehet a kérdésről beszélni, mint egységes problémáról.

Rátérve már most a magunk kérdésére, engedjék meg a jelenlévők, hogy mindnyájukat megijesszem egy bejelentéssel. Úgy tűnhetnék ugyan fel, hogy ha a megijesztés a szándékom, akkor annak sikerét eleve lerontottam már a bevallásával. De talán ennek ellenére is sikerülni fog valamennyire, és pedig – ezt már komolyan fűzöm hozzá: – Deo volente et adjuvante. Ez az ijesztőnek szánt bejelentés pedig így hangzik: a számomra kijelölt témának ebben az előadandó bevezetésében egy új, legalább a mi számunkra új, teológiai diszciplinának az alapelveivel kívánok foglalkozni.

Ettől nem azért kell megijedni, mert azzal a veszéllyel fenyeget, hogy előadásom túlságosan hosszú és elvont lesz. Ezt a veszélyt talán sikerül elkerülnünk. Hanem azért kell, hogy ijedtség, és pedig üdvös ijedtség támadjon bennünk, mert ezzel a bejelentéssel az egész témát, az egyházi lapszerkesztésnek és lapterjesztésnek a témáját kivettem a magunk hatásköréből, általában mindenféle emberi hatáskörből, mint önálló tényezők hatásköréből, és átutaltam az élő Istennek egyedül illetékes hatáskörébe, aki alá odatartozik teljességében és feltétlenül minden egyházi szolgálat és így az egyházi lapszerkesztés és lapterjesztés is, ha igazán egyházi szolgálat akar lenni. Ilyesféle szolgálathoz csak az a szent ijedelem illik, amelyről Pál

apostol beszél, amikor „félelemmel és rettegéssel” való munkálkodásról beszél, és pedig azzal az indoklással, hogy „Isten az, aki munkálja mind az akarást, mind a munkálást”. Erre a megijedésre hangzik el válaszul, mint egykor Péter felé, a biztatás és a felhatalmazás: „Ne félj, mert én(!) azt művelem, hogy embereket fogsz halászni”. Az egyházi lap szerkesztése és terjesztése is bizonyos módon ezt az „emberek halászását” akarja végezni szélesre kivetett hálójával. Hogy felejtkezhetnénk hát meg arról, hogy azt alapjában nem mi művelhetjük, hanem csak általunk mehet végbe, ha ugyanazt a biztatást és felhatalmazást mi is megkapjuk?

De mi köze van ehhez a teológiai tudománynak? Éppen az, hogy a teológiai tudománynak a dolga mindenfajta egyházi szolgálatot vagy tudatára juttatni annak, vagy megtartani és állandóan elmélyíteni annak tudatában, hogy valóban nem más, mint szolgálat. És pedig szolgálat nemcsak a „diakonia” értelmében, ami azt jelenti, hogy meg kell hozzá alázkodni minden emberi hiúságból, rátartiságból, kényelemszeretetből és minden egyébből, amiben az ember önmagát szereti mások fölé emelni. Ez is elsőrendű követelmény. Az egyházi sajtó szolgálata is, mind szerkesztése, mind terjesztése tekintetében, megkívánja azt a komoly nekigyürközést, amely nem válogat a munkában, nem pályázik dicséretre, nem riad vissza fáradságtól és áldozatoktól. Csak arra gondol a „diakonia” útján járó ember, hogy bármibe kerül is neki, szükség van a szolgálatára, tehát elvégzi. De ez egymagában még nem tenné igazán egyházi szolgálattá a szolgálatát. Ahhoz még az is kell, hogy szolgálat legyen a „duleia” értelmében is. A szolgának, vagyis pontosabban: a rabszolgának az a fogalma, amelyet az Újtestamentumban olyan nagy szerepet játszó „dulos” szó jelent, korrelátuma az „úr”, a „kyrios” fogalmának. Tehát olyan szolgálatra utal, amely parancsok alatt áll, egy felette uralkodó magasabb akarat iránti tudatos engedelmisségben megy végbe. Hogy az egyházban minden szolgálat ilyen értelemben valóban szolgálat legyen, ahhoz mindenekelőtt az szükséges, hogy akik végezni akarják, figyeljenek Uruknak, az egyház Urának a parancsaira, értsék meg azokat világosan és semmi mást ne akarjanak, mint azokat teljesíteni. Ő pedig Igéje és Szent Lelke által uralkodik egyházában. S így abban mindenféle szolgálatnak előfeltétele az Ő Igéjének Szent Lelke világosságánál való tudakozása. És ez az éppen, ami a teológiai tudománynak a feladata. Nem valamilyen céhszerű szűk körre utalunk ezzel. A teológiai tudomány nem éppen csak a teológiai tanintézetek professzorainak a dolga, hanem mindenkié, aki felelős helyet tölt be az egyház életében. Jaj volna különben az egyháznak, mint ahogy jaj volna az olyan ország közegészségi ügyeinek, amelyben az orvostudomány csak az egyetemek orvostudományi karainak a professzorait érdekelné és nem minden gyakorló orvost is. A régiek jól tudták, miért mondják, hogy „a jó pap holtig tanul”. És mi ugyanígy elmondhatjuk ezt mindenféle egyházi szolgálatban forgolódókra, az egyházi sajtó munkásaira is. Semmit nem használhatnak, csak árthatnak az egyház igazi érdekeinek, ha munkájukat nem azért végzik, mert arra világos isteni parancsokat kaptak, és nem úgy végzik, hogy közben is mindig ezekhez a parancsokhoz tartják magukat. Ezt értjük az alatt, hogy az egyházi sajtó munkájának is teológiai alapokon kell felépülnie.

A teológiai tudományok általában ismert családjában nincs, legalább a mi tájainkon nincs, olyan ága, amely éppen az egyházi sajtó szolgálatainak a teológiai alapjait tisztázná, hogy aztán azoknak az egyházi sajtó munkásai mindig tudatában lehessenek. Vannak az egyetemes keresztyén egyházi életnek a világtérképén olyan területek, ahol kedvezőbb a helyzet. Ahogy egyes országokban – most már elég sokfelé – vannak külön főiskolák, amelyek az általános „sajtó-tudományt” művelik, és abban adnak kiképzést, úgy vannak itt-ott olyan teológiai főiskolák is, amelyek külön tanszéket szentelnek az egyházi sajtóval kapcsolatos kérdések megvilágítására. De mivel ezek az amúgy is még csak nagyon szórványos példák tőlünk nagyon messze esnek, eltekinthetünk tőlük és megmaradhatunk annál a megállapításnál, hogy itt voltaképpen egy új, még ezután kialakulandó teológiai diszciplinának a szükségessége forog fent. És most következik annak a bejelentett ijesztő szándékomnak a beváltása, hogy

ennek az új teológiai diszciplínának az alapelveit fogom – persze csak egészen vázlatosan – előadni.

Van egy előljáró kérdés, amelyre könnyen meg lehet felelni. Az t. i., hogy ezt az új teológiai tudományágat hova helyezzük el a többiek rendjében. Nyilván azoknak a teológiai tudományágaknak a csoportjában kell helyet találnia, amelyeket összefoglalóan „practica theologia”-nak szoktunk nevezni. Vagyis az u. n. „gyakorlati teológiai” diszciplínák mellé kívánczik még egy újabb, amely az egyházi sajtó kérdéseivel foglalkoznék. Hiszen minden „gyakorlati teológiai” tudomány valamilyen egyházi szolgálattal foglalkozik, az igehirdetéssel a homiletika, a lelki gondozással a poimenika, az egyházkormányzattal a kybernetika, és így tovább. Az egyházi lap körüli teendők is, mint egyházi szolgálat, ezeknek a tudományoknak a során kívánják a maguk alapos megvilágítását egy külön tudományban. Éspedig ugyanazon az alapon, amelyre felépülve azok is teológiai tudományok lehetnek, t. i. Isten Igéjének alapján.

Isten Igéjében nemcsak parancsok foglaltatnak, hanem az Ő kegyelmének ígéretei is, sőt elsősorban azok és azokhoz fűződően, azokból folyólag parancsok is. Ezért ágazik a teológiai tudomány mindjárt a forrásánál két főágára: a dogmatikára, amely azt tisztázza, hogy mit mond nekünk Isten az Ő Igéjében a mi hitünk tárgyául, amire tehát rábízhatjuk magunkat, mint általa számunkra biztosított valóságra; és az etikára, amely azt tudakozza Isten Igéjében, hogy éppen a hitünk számára biztosítottak alapján, vagyis Istennek a Jézus Krisztusban velünk megkötött kegyelmi szövetsége alapján, már most hogyan igényli Isten a maga számára a mi életünk odaadó engedelmességét. Hogy mind a két kérdésnek, mind a „quid credendum?”, mind a „quid agendum?” kérdésének ez a tisztázása feltételezi magának a Bibliának az alapos ismeretét, tehát mind a dogmatikai, mind az etikai vizsgálódás csak rendszerbe foglalása lehet annak, amit a szorosabb értelemben vett „bibliai tudományok” már előzőleg lelkiismeretesen feltártak, az magától értődő. Azzal sem kell sokat foglalkoznunk, elég röviden megállapítanunk, hogy minden effajta „rendszeres teológiai” munkának van két büntetlenül el nem hanyagolható további feltétele is. Az egyik a múlttal való kapcsolat. Ha a dogmatika és az etika megfelelnek arról, hogy mit értettek meg a hit és az engedelmesség dolgaiban az Isten Igéjéből az elmúlt évszázadok, akkor maga sem értheti meg jól azt, amit Isten Igéjéből meg kellene értenie. Kiesnék az „egy, közönséges keresztyén anyaszentegyház” közösségéből, amely múltat és jelent egybeölel. Isten beszéde pedig csak ebben a közösségben érthető meg jól. Ezért nem hiányozhat a teológiai tudományok családjából az egyháztörténet, amely a múlttal való ezt a kapcsolatot biztosíthatja. A másik feltétel pedig az, hogy a múlttal való legbensőbb kapcsolata mellett se váljék sem a dogmatika, sem az etika a múltba, elmúlt nemzedékek hitbeli meggyőződéseibe és keresztyén erkölcsi-elveibe belemeredetté. A mai embernek Isten szavára, ígéreteire és parancsaira való figyelmeztetése legyen, tehát gyökeresen éljen benne a jelennek gondolati és gyakorlati problematikájában és abban keresse az Isten Igéjének eligazítását.

Azok között a parancsok között, amelyek az Igéből kiolvashatók, vannak már most egyebek, a hivatásbeli, a családi, a közéleti stb. területek mellett, amelyeken mindenütt a maga szolgáltatába vonz bennünket Isten a Jézus Krisztus által, egy sajátlagos területre vonatkozó parancsok is, amely terület kiváltképpen a Jézus Krisztus uralmának a területe. Vannak parancsok, amelyek egyházi szolgálatokat követelnek tőlünk. Mivel az egyházban nem úgy élünk, mint valami különálló világban, azért az idevonatkozó parancsolatok sohasem tekinthetők úgy, mintha a szolgálatuk betölthető volna Isten egyéb parancsainak az elhanyagolásával. De mivel az egyház ebben a világban mégis külön életet él, a maga sajátos életét, amelyet Isten arra választott ki, hogy benne dicsőítse meg a maga megváltó kegyelmét, azért az egyházi szolgálatra vonatkozólag az Igéből kiolvasható parancsok különleges figyelmet is kívánnak. Ezért van az, hogy az Isten parancsaival általában foglalkozó teológiai vizsgálódás köréből mintegy kinőve külön vizsgálódás tárgyává válik az a kérdés: mit kíván Isten tőlünk éppen az

Ő egyházának a szolgálatában? Így válik el a teológiai etikától a gyakorlati teológia, mint külön tudományágak csoportja. De magával hozza onnan az alapkérdést: mit parancsol Isten? – valamint az említett két nagy követelményt: a történeti megalapozás követelményét, amiért is nincs olyan gyakorlati teológiai diszciplína, amely ne támaszkodnék a maga tárgyának múltbeli ismeretére, valamint a jelenben való benne gyökeredzés követelményét, ami nélkül igazán nem lehetne „gyakorlati” értelme sem.

Ezek között a „practica theologia” gyűjtőneve alá foglalt diszciplínák között keresve már most a közelebbi helyét annak, amely az egyházi sajtó szolgálatának a kérdéseivel foglalkoznék, azt is hamarosan megállapíthatjuk, hogy helye nem lehet egyenrangú azokéval a gyakorlati teológiai tudományokéval, amelyek az elmúlt évszázadok fejlődésének eredményeként hagyományosan szerepelni szoktak a köztudatban. És pedig azért nem, mert a „quid agendum” kérdései szervesen benne gyökerezvén a „quid credendum” kérdéseiben, s abban, amit mint Istennek az Ő egyháza felől kijelentett gondolatairól az Igében tudhatunk, áttekinthető rend uralkodván, ezen a téren nincs már felfedezőkre váró, fehér foltos terület. Kimerítően fel tudjuk sorolni: melyek az egyháznak, – úgy, amint a dogmatika erről összegezni hivatott és képes az Ige mondanivalóját, – azok az életfunkciói, amelyek által Isten úgy akarja végezni a maga munkáját, a Krisztus Testének építését, hogy abban igénybe veszi a mi emberi szolgálatainkat is. Isten az Ő egyházát Igéjének erejével élteni és gyarapítja, – ezért folyton folynia kell az egyházban emberileg is az Ige szolgálatának. Isten az Ő Igéje által életközösségbe szerkeszti egybe az Ő híveinek népét, – ezért folynia kell az egyházban szakadatlanul mindenféle emberi közösségszolgálatnak is: a bűn ellen való harcban egymást segítő, gondozó, nevelő és fegyelmező szolgálatnak, amely szintén csak a szeretet szolgálata lehet, de a szorosabb értelemben vett szeretetszolgálatnak is, amely az egész közösség ügyévé teszi a szenvedőknek, a szűkölködőknek, a magukra hagyottaknak az ügyét. És Isten azt akarja, hogy az egyháznak ez az igeközössége, életközössége és szeretetközössége mindenestől fogva az övé legyen, az Ő számára éljen, Őt dicsőítse ebben a világban, – ezért folynia kell az egyházban szünet nélkül az emberi kultuszszolgálatnak is. Részletekben és árnyalatokban eltérhetnek a vélemények afelől, hogy ezeknek a szolgálatoknak mi az egymáshoz való viszonyuk, tehát az egymás közötti rendjük. De nem lehet vitás, hogy ezek az Ige által parancsolt egyházi szolgálatok. Hogy e tekintetben nem nyitott sorral van dolgunk, amely még további elemekkel is kibővíülhet, hanem mindent felölelő összefoglalattal, az abból is kiviláglik, hogy ezeknek a szolgálatoknak a biztosítására vannak az egyháznak olyan „tisztsegei” is, amelyekről tudhatjuk, hogy nem emberi találmányok, nem pusztán, legalább is lényegükben véve nem pusztán történeti fejlemények az egyház életében, hanem Isten rendelése szerinti kellékei az egyházi életnek. És azoknak a funkcióknak, amelyek az egyházban az ilyen „tisztsegekben”, az igehirdetői, a presbiteri és a diakónusi tiszttségben összpontosulnak, ha nem is szorítkoznak kizárólag éppen csak rájuk, adják éppen a vizsgálatát a közismert gyakorlati teológiai tudományok. Az megeshet, van is rá nem egy példa, hogy azok valamelyike megfiadzik, mert egyik másik részlete olyan fontos, hogy külön tudománynak tekinthető vizsgálódásokat kíván meg. De az ilyen fiókák azért oda tartoznak az anyjuk szárnyai alá és nem válnak azzal egyenrangúakká. Egyszóval: a közismert gyakorlati teológiai diszciplínák keretei közé így vagy amúgy elhelyezhető minden egyházi szolgálatnak az Ige fényében való megtárgyalása.

Ez alól mégis kivételt – nem mondom, hogy egyetlen kivételt – kell képeznie annak az egyházi szolgálatnak, amely most érdekel bennünket. Van még egy eshetőség: az t. i., hogy valamely egyházi szolgálat nem sorolható be egynek a körébe sem azok közül, amelyekről szó volt, mert egynél többnek a körét is érinti, talán valamennyiét. A mi tárgyunk esetében is nyilván ez a helyzet: az egyházi sajtó szolgálatának egyformán köze lehet az egyház Ige szerinti életfunkciói közül egynél többhöz is, talán valamennyihez. Talán mindenképp végez

valamit, amit Isten eszközeként az embernek végeznie kell az egyházban, – de akkor persze semmit sem végez egészen. Ebben van a nagyszerű kiváltsága: az egyháznak az egész élete tükröződik, leképződik benne. De ebben van az alázatosságra készítő korlátozottsága is: az egyháznak egyetlen életfunkcióját sem végzi úgy, hogy az éppen őáltala menne végbe. Mindegyiknek megvan az egyházban a maga sajátos szerve, az egyházi sajtó csak kisegítő szolgálatot végezhet amellet.

Vegyük csak sorra. Első és alapvető szolgálat az egyházban az igeszolgálat, tisztségszerű formájában is, de nemcsak abban. Ezáltal épül tovább az egyház élete azokban is, akik már hozzá tartoznak, és ez által gyarapszik az új tagokkal is. Ha egyházi szolgálatot végez az egyházi sajtó, akkor neki is az az elsőrendű feladata, hogy az Isten Igéjének a hordozója legyen mindazok felé, akiknek a kezébe eljuthat, és akiknek a szívéhez odaférkőzhet. Ez nem azt jelenti, hogy prédikációkat kell közölnie, még azt sem okvetlenül, hogy bibliamagyarázó cikkekkkel kell tele lennie. Ezek formák, mi pedig most a lényegről beszélünk, akármilyen formában jelenik is meg. A lényeg pedig az, hogy az emberi szó által, még ha nyomtatott szó is, Jézus Krisztusnak kell szólnia, aki maga az élő Ige. Lehet ez a szó az evangélizáció hívogató szava, amely a hitet igyekszik felébreszteni olyanokban, akikben még nem ébredt fel. Lehet a serkentés szava, a tanácsadás szava, a vigasztalás, a feddőzés szava a hívőkhöz, hogy hitük jobban meg tudja állni a helyét az élet kísértéseiben és próbatételeiben, a rájuk váró feladatokkal és nehézségekkel szemben. Lehet a tanítás szava, amely segít sokaknak mélyebben és szélesebben megérteni az Isten gondolatait. És így tovább. Mindenképpen azt a célt szolgálhatja, hogy „lakozzék a Krisztus beszéde gazdagon” az egyház tagjaiban.

Nyilvánvaló, hogy ez a szolgálat csak kisegítő szolgálat lehet. Elsősorban az élő szóra és nem a nyomtatottra van rábízva az egyházban az igeszolgálat. A személytől személyhez, még ha népes hallgatóságban rejtőzködő személyhez is szóló Igét sohasem pótolhatja a nyomtatott szavakban megszólaló Ige. Nincs jelen az, aki szólja az Igét és ezért felelőtlenebbé válhat az Igével való találkozás. De ugyanakkor – ez szolgálhat vigasztalásul ennek a szolgálatnak, – megvannak az előnyei is, amelyek miatt különösen megbecsülendő, és saját magát is meg kell becsülnie. Már az is sokat jelent, hogy a szava eljut oda is, ahova az élő szóval szólott Ige nem juthat el: betegágyakhoz kötött, egyéb okokból magánosságra ítélt, körülményeiknél fogva elszigeteltségben élő emberekhez. Sokszor az ilyenek által régebben élőszóval hallott Igének az emlékeit újítja fel és hatásait fejleszti tovább; sokszor meg egyenesen úttörő szolgálatot végezhet olyanok életében, akiket még soha igazán szíven nem talált az élő szóval hirdetett Ige. És ha volna időnk, hosszú sorát adhatnánk elő azoknak az előnyöknek, amelyek az egyházi lap sajátos igeszolgálatát nagyon megszívlelendővé és komolyan veendővé teszik ki.

De siessünk tovább a másik szolgálatnak a kérdésére, amelyet közösségi szolgálatnak nevezünk. Ebből is nevezetes rész hárul az egyházi lapra. Ennek a szolgálatnak a derekas része abból áll, hogy az egyházban Isten az embereket egymás által neveli, hogy amit az Igéből megértettek, azt egymás életében is látva, mint élő valóságot, a példa hatása alatt maguk is annál jobban éljék. Ez feltételezi azt, – hogy is lehetne e nélkül közösségi életet elképzelni? – hogy ismerik egymást. Mennyivel tágabb lehetőségeket nyit meg e tekintetben az egyházi sajtó, mint amilyenek nélküle volnának adva! Első tekintetre az egyházi lap szolgálatai közt csak alárendelt jelentőségűnek látszanék az, hogy híradói, informatív szolgálatot is végez. Pedig, ha jobban meggondoljuk, egyik elsőrendű funkciója rejlik ebben az egyház szolgálata szempontjából. Egymástól távol élő embereket is, akik az életben talán soha nem találkozhatnak egymással, úgy közel hoz egymáshoz, hogy egymást példaadásukkal megszégyeníthetik, megbátoríthatják, jobb belátásra bírhatják, egyszóval: építhetik a Krisztusban! És az egyházban ez az egymás életének a formálása nem is csak egyéntől egyénig ható módon megy végbe, hanem úgy is, hogy az egész közösségnek a közös élete formálja a hatása alá került

egyének életét. E tekintetben is különös kiváltságai vannak az egyházi lapnak: sokkal szélesebb körű közösségi életet tárhat ez egyes egyháztag elé, hogy annak hatásai aztán megfoganhassanak benne. Amiről különben csak nagyon általános és üres fogalmak lehetnének, – hogy t. i. ő nemcsak ahhoz a közösséghez tartozik, amely bármikor a szeme elé is tárulhat, hanem azon kívül, vagy jobban mondva: azzal együtt egy sokkal nagyobb testvéri együtteshez is, amely egy hitben és egy reménységben élve egyazon elhivatást szolgálja az ő népében, sőt még annak határain túl is, – az megtelik számára konkrét, élő, valóságos tartalommal, amint innen is, onnan is hallja a hangokat és látja a tényeket az egyházi lap révén s amint így bekapcsolódik nagyobb, átfogóbb egyházi ügyeknek az áramlásába. Folytathatnók ezt a témát is. Ennyi is elég lehet annak a megállapításához, hogy komoly korlátai ellenére is, amelyekkel természetesen számolni kell, megbecsülhetetlen szolgálatokat tölthet be az egyházi lap.

Sohasem pótolhatja az együtt élő emberek közvetlenül ható közösségi szolgálatát, különösen annak esetről-esetre, a konkrét személyes szükségletekhez igazodó alkalmi szolgálatait, és legfőképpen az egyházban tisztségük szerint is a lelki gondozással megbízottaknak szolgálatait. Bár ezen a ponton is jó kiemelni azt a sajátos segítő-szolgálatot, amelyet betölthet. Mert ha egyének kérdéseivel nem foglalkozhat is, legfeljebb példaképpen, de éppen ennek révén foglalkozhat típusokkal, és nem egyszer megtörtént már az, hogy valamilyen nehéz esetben a személyes gondozást tisztsége szerint is végző lelkipásztor vagy presbiter úgy tudta legjobban megoldani a feladatát, hogy maga nem sokat beszélt, hanem az illetőnek a kezébe adott elolvasás végett egy egyházi lapban megjelent cikket, amelyben éppen olyasféle bajról volt szó, – talán több hozzáértéssel, mint amennyivel ő rendelkezett, – amilyenből az illetőt ki kellett segíteni. Ott aztán teljesen elakad az egyházi lapnak a közösségi szolgálata, ahol az át kell hogy forduljon a maga negatív oldalára, vagyis amikor az egyházban valaki makacsul ellene áll a közösség testvéri ösztökéléseinek és intéseinek, tehát a szorosabb értelemben veendő egyházfegyelmi esetekben. Ezek, ha a szeretetnek attól az indulatától vezettetik az egyház, amely egyedül illik hozzá még akkor is, amikor a szeretetnek a szigorúságát kell érvényesítenie, nem valók az elé a nyilvánosság elé, amely előtt az egyházi lap hangja elhangzik.

Ami a közösségi életnek azt a megnyilvánulását illeti, amelyet sajátlagosabb értelemben szeretetszolgálatnak nevezhetünk, annak terén is fontos egyházi szolgálat vár az egyházi lapra. A segítő szeretetnek azokat a gyümölcseit, amelyeknek az egyházi élet fáján meg kell teremniük, csak egy részét teremhetik meg az egymással közvetlen közösségben élők gyülekezetei. Ezen kívül vannak, néha nagyobb arányokban is, de mindig elég nagy arányokban, olyan segítségre váró nyomorúságok, amelyekkel csak úgy lehet megbirkózni az egyházban Isten akarata szerint élő szeretetnek, ha olyanok is összefognak, akik személyesen egymással soha közös munkában nem találkozhatnak. A szeretet erőinek ezt a szélesebb körű mozgósítását csak az egyházi lap képes elvégezni. Sőt hozzátehetjük: még egyéni esetekben is nem egyszer végzett már jó szolgálatot egyházi lap azzal, hogy szóvá tett valamilyen testvéri segítségére szoruló bajt úgy, hogy talán az ország túlsó széléről jött meg arra a kívánt visszhang olyasvalakitől, akinek éppen arra a fajta segítségnyújtásra volt meg a lehetősége. A segítő szeretetben való közösségnek ezt az egyházi szolgálatát egyházi lap nélkül nem lehetett volna elvégezni.

Végül, mondtuk, Isten az egyházban azt a kultusz-közösséget építi, amely Őt hálaadással imádja és magát mindig újra felajánlja az Ő dicsőségére. Ebbe az egyházi funkcióba kell beletorkollnia minden másnak is. Ez az a pont, ahol szerényen a háttérbe kell vonulnia az egyházi lapnak, mert az istentisztelet szolgálatát ő nem végezheti még más tényezők mellett szereplő segédszolgálatos tényezőként sem. De nem eshet nehezére ez a háttérbe szorulás, mert hiszen ezen a ponton minden tényezőnek a háttérbe kell húzódnia úgy, hogy csak egy

marad az előtérben: maga a hívő gyülekezet. Ennek az egyházi funkciónak nincs még egyházi „tisztsege” sem. Az az emberi tényező, akit „liturgus” névvel szoktunk jelölni, nem hordozója az istentisztelet funkciójának. Ő az istentiszteletet csak vezeti, nem végzi. Nem végezheti a gyülekezet helyett sem, annak javára sem. Maga a gyülekezet tárhatja csak oda a lelkét Isten elé, hogy Őt áldja és magasztalja. Ezen a ponton az egyházi lapnak csak az a közvetett szerepe lehet, hogy jól végezve a maga lehetőségei szerint az igeszolgálatot és a közösségszolgálatot, odatereli olvasóit az istentiszteletben való részvételre, vagy ha fizikailag lehetetlen abban részt venniük, legalább az odakívánczosságra és az Istennel való szent találkozásra egybegyűlőkhöz legalább lélek szerint való odacsatlakozásra. Most nem beszélünk a magánistentiszteletéről, az egyéni és családi áhítat alkalmairól, amelyekben lényegében véve ugyanaz történik, mint a nyilvános istentiszteletekben. Ez más kérdés. Ebben a vonatkozásban sokaknak nagy segítséget nyújthat – és nyújtson is, – az egyházi lap. Közvetve ez is természetesen egyházi szolgálat, de mert közvetlenül nem az, kívül maradhat tárgyalásunk körén ezen a ponton.

Be kell fejeznünk. Befejezésül hangsúlyozzuk, bár csak olyasmit ismételünk meg vele, amiről elég világosan volt szó s amit egy pillanatra sem veszítettünk el szemünk elől, hogy mind-ezekben a szolgálataiban az egyházi lap Istennek az egyházi szolgálatokra világosan kijelentett akarátát szolgálja és munkáját csak úgy végezheti jól, ha állandóan az Ő parancsaitól vezettetni magát. Ezért teológiai feladat mindezekről, amiket az elmondottakban éppen csak felvázoltunk, az Ige alapján sokkal behatóbban és alaposabban is vizsgáldni. Egy ilyen vizsgálódás meg kell hogy feleljen annak a követelménynek is, amelyet úgy fejeztünk ki: a múlttal való kapcsolat. Igaz ugyan, hogy itt nem nagy múltról lehet szó. Az az egyházi szolgálat, amely egyházi lap útján mehet végbe, körülbelül csak száz évre tekinthet vissza. Az időszaki sajtó általában eléggé fiatal hajtás az emberi élet fáján, amint mindnyájan tudjuk. De azt is tudjuk, hogy ez a fiatal hajtás rövid élete alatt milyen rohamos növekedést látott és milyen hatalmas tényezővé vált. Az egyházi sajtó története is, ha rövid időre nyúlunk is vissza, gazdag történet. Tele pozitív és negatív tanulságokkal, és aki ezen a téren jól akarja szolgálni Istennek világosan megértett parancsait, oda kell hogy szegődjék az előtte járt munkatársak mellé, hogy eltanulja tőlük azt, amiben ők jól szolgálták Isten akarátát, és tanuljon az ő téves látásaikból is helyesebben látni. Viszont ami a másik követelményt: a jelenben való benne gyökeredzést illeti, nem kell féltelnünk az egyházi lap szolgálatát. Éppen azért, mert – hogy úgy mondjuk: mindenestől fogva új idők szülöttje és ha igazán egyházi szolgálatot akar végezni, nem tehet mást, mint az egyház ősi és örök életfunkcióiban részt venni, de éppen azon a sajátos módon és abban a különleges formában, amelyet az időszaki sajtó, ez a jelenkori viszonyokból termett fejlemény kínál erre a célra: az egyházi lap nem élhet rég letűnt múlt időkben. Más egyházi szolgálatok lehetnek, – legalább is sokáig lehetnek, mert előbbutóbb rajtuk is beteljesedik azért az ítélet, – elavultak, múlt időkben itt maradt emlékek, öregeknek kedvét keresők, ifjabb nemzedékekkel lépést nem tartók. De az egyházi lap eleve öngyilkosságra ítéli magát, ha hozzájuk hasonlónak válik. A múlt megvolt egyházi lap nélkül is. Egyházi lap révén szolgálni az egyházi életet tehát eo ipso annyit jelent, mint a jelenben szolgálni a jelen egyházi életét. Ami nehézség ezen a ponton mutatkozhat, az csak abból adódhat, hogy a száguldó történeti vihar szelek közepette, amelyekben élünk, a ma nagyon hamar tegnappá, a tegnap meg éppen nagyon hamar régi hajdankorrrá válik. De nyilvánvaló, hogy egyházi szolgálat csak akkor lesz az igaz értelemben, vagyis az Isten parancsai értelmében az egyházi lap szolgálata, ha magát ettől sem zavartatja, hanem vállalja annak a kényelmetlenségeit, hogy az állandó önrevízió és újratanulás alázatosságával napirenden tartja a kérdést, mint soha le nem zárható és elintézettnak nem tekinthető: „Mit akarsz Uram, hogy cselekedjem”?

ELJÖTT, ÉS EL IS MENT?

Milyen ellentmondás-teljes ez az adventi lelkiállapot! Várni Valakire, aki sohasem volt távol tőlünk. Készülni Valakinek a fogadására, aki előbb itt volt, mint mi magunk. Sőhajtozni a boldog újra-találkozás után, amikor a szívünket máris eltölti a Várva-várt közelségének öröme...

Azért ilyen sejtelmes az advent, mert benne a karácsony vetíti előre titkainak fényét. Ott, a karácsonyi Evangéliumban, találkozunk csak igazán az ésszel fel nem érhető ellentmondásokkal!

Eljött e világra a Megváltó! De honnan jött? Milyen utat tett meg? A mennyekből szállt alá hozzánk! De hol vannak a mennyek?

Hajdani évszázadok embere erre a kérdésre felemelte a karját, és felmutatott oda, ahol a felhők járnak s a csillagok ragyognak. Túl a levegő kék tengerén, túl az égitesteket tartó boltozaton – mondta, – ott van a Krisztus hazája és eredete. Onnan érkezett meg ebbe a földi világba a mi üdvösségünkre.

De te, meg én, mai emberek, mit szólnunk ehhez? Számunkra az azur-búra, amelyen alul a föld, amelyen felül a menny, rég szétfoszlott már, s a szemünk szinte akadálytalanul járja be a végtelenbe kitágult nagy Őt. Sehol olyan határ, amely jelezné: itt már a mennyek kezdődnek...

Nem, a térben, ennyi meg ennyi százezer vagy millió kilométernyi távolságban tőlünk nincs mennyország. Minőségbeli távolság választja azt el tőlünk. Nem máshol van, hanem másfajta. Ez a mi világunk a dolgok, és a bűnös emberek világa. A teremtettségek és a bukások világa. Itt minden csak ideig-óráig él, és kivirágzás és elhervadás szakadatlanul változtatják egymást. S itt eltorzulnak az arcvonások; beszennyeződik a tisztaság; romok és tragédiák feketéllenek mindenütt. De ott, „odafent”, romolhatatlan az élet, és mocsoktalan fényű a tisztaság. Az az Isten tulajdon világa, benne sem elmúlás, sem bűn nem játszik szerepet.

Hol van ez a mennyei világ? Közel, egészen közel hozzánk, és mégis milyen messze! Benne él ez a mi világunk, mint a spongea a tengerben. És mégsem tud róla semmit, legfeljebb mélységes sóvárgással álmokat szöhetne róla, ha nem „jön el” onnan mihozzánk a karácsonyi Vendég. Az Ő megjelenése által áttört az áthatolhatatlan válaszfal. Hozta magával az örökkévalóságnak minden fényes dicsőségét, de közénk hozta, mint közölünk való, törekeny, halálra szánt, tragédiára rendelt emberéletnek „szolgai formájában”.

Azóta nem elzárt világ számunkra a menny, hanem hazánk, amelyben polgárjogot nyertünk. Száműzöttekből hazavártakká lettünk. Sejtelmes álmaink helyett bizonyosságaink, és diadalmas reménységeink vannak felőle.

Pedig, amint „jött”, úgy „el is ment” ismét. Köztünk időzésének napjai leteltek, és újra magába fogadta az a világ, amelyből közénk érkezett. Szomorkodjunk miatta? Ellenkezőleg. Éppen így van jól. Mert ez azt jelenti, hogy elvégezte dolgát, amelyért „jött”. Becsukódhatott eltávozása után a mennyei kárpit, mert egyszersmindenkorra elégséges volt az ő „megjelenése”. Az az élet, amely karácsony éjszakáján megindult, semmi kívánnivalót nem hagyott hátra maga után. Nem szükséges újra meg újra testet öltenie, hogy folytassa és tökéletesebbé tegye munkáját. Sem újabb karácsonyi csodát nem vár az, aki Őt megértette, sem nem érzi szükségét annak, hogy bármilyen szent tárgyban, „oltári szentségben” vagy hasonlóban, újra megtestesülve lássa Őt. Belenyugodhatunk abba hálás örömmel, hogy tőlünk elzárva lakozik

mennyei dicsőségében. Mert hiszen éppen ebben a távolságában van hozzánk mindig közel, közelebb, mint bármilyen újra-megtestesülésében lehetne!

Egyszeri és örökre szóló „megjelenésének” itt hagyta az emlékét. Képe belevésődött hívő lelkek tábláira, és Isten gondoskodott róla, hogy megörökíttessék az ő bizonyágtételükben. Amíg van Bibliánk, addig abban tovább él ez a kép, és késői évszázadok minden népe megismerheti Őt. Feledésbe nem mehet, szürkévé nem fakulhat, mert van Szentlélek Isten, aki mindig újra kifényesíti szemünk előtt ezt a képet. Szavát így ma is halljuk. Szentsége ma is lesújt és vonz, kereszthalála ma is megítél és feloldoz. S így „velünk van a világ végezetéig minden napon.”

„Eljött”, – holott sohasem volt távol. „Elment”, – és mégis itt maradt örökre.

GYAKORLATI BIBLIAMAGYARÁZAT

Jakab apostol közönséges levelének magyarázata

IV. Hit és cselekedetek

(II. 14-26.)

Ez az a szakasz, amely olyan sokat „ártott” a Jakab levelének. Ez vonta magára elsősorban azután az egész levélre is Luther ismeretes elhamarkodott (később hallgatólagosan vissza is szívott) ítéletét: „szalma-levél!”, sőt azt a szenvedélyes kifakadását is, hogy „nem lehetett eszénél” az író (amikor a 22. verset írta). – Miért? – Mert itt már nemcsak hallgatni látszik a levél a megváltó kegyelem nagy alapigazságairól (mert hiszen azokat már előfeltételezi), hanem egyenesen ellentétbe látszik helyezkedni velük. „Er gehet stracks wider Paulum” – mondja Luther. Nem is csoda, ha ennek a látszatnak a Szentírásnak még ilyen nagy tanító-mestere is áldozatul esett: a látszat csakugyan nagyon erős. „Az ember hit által igazul meg, a törvény cselekedetei nélkül” – hirdeti Pál a kegyelemnek ingyenvaló voltát. (Róm. 3:28. stb.). „Cselekedetekből igazul meg az ember és nem csupán hitből” – olvassuk itt (24.). Lehet-e ennél világosabb ellentmondást kívánni, – a szavakban?

Pedig eleve valószínűtlennek kell tartanunk – bármennyire tisztában vagyunk is azzal, hogy egymással szembenálló irányzatok feszültsége már az első időkben is mutatkozott a kereszténységben, – hogy az apostoli kornak két előkelő szószólója ilyen nyílt vitában feleljen egymásnak, ilyen alapvető kérdésben. Többféle magyarázatát lehet keresni ennek a rossz látszatnak – a szerint, hogy az ember a Jakab levelét az újtestamentumi iratok keletkezési rendjében hátrateszi, vagy az elsők között jelöli ki helyét. Az előbbi esetben már a Pál tanításának a magvetése nyomán felsarjadt torz gondolatok ellen hadakozik ez a szakasz, Az utóbbi esetben pedig a már Pál apostol előtt is élt „páli” gondolatokkal való visszaélés ellen száll harcba. Gyakorlati írásmagyarázat lévén a célunk, nyugodtan függőben hagyhatjuk az itt érintett történeti érdekességű kérdést. Elég annyit megállapítanunk, hogy így is, úgy is, olyan mindenestre „páli” szavakba öltöztetett gondolatok ellen folyik a vita, amelyeket Pál éppúgy elítélt. Szövegezésükben külön utakon járnak tehát Pál és Jakab, de ugyanegy igazságot szolgálnak mindketten. Az ellentétesnek látszó szavak mögött ott van a vitathatatlan ítélet, amely már sem nem Jakab, sem nem Pál véleménye csupán, hanem az élő Isten örök ítélete: „cselekedetek nélkül holt a hit.” (26.).

Szövegmagyarázó megjegyzések

A fentiek értelmében a szakasz helyes megértésének kulcsa a benne használt főfogalmak jelentésének a tisztázásában rejlik:

«pisztisz» (11-szer ebben a szakaszban) is, «piszteüein» (3-szor) általában is, többféle árnyalatban játszó fogalmat fejez ki az Újtestamentumban, és közelebbről ebben a levélben is érdemes megfigyelní árnyalatváltozásait (lásd: 1:3; 6; 2:1; 5:15;). Most megmaradva csupán ennél a szakasznál, itt világosan és egyértelműen a hitbeli meggyőződést, tehát a hit intellektuális oldalát jelöli meg ezekkel a szavakkal az író. Tehát nem azt a személyes viszonyt, amellyel a bűnös ember belefogódzik egyetlen menedékébe, az Isten küldte Megváltóba, – amit Pál szokott ugyanezekkel a szavakkal jelölni. Jakab is ismeri ezt a szóhasználatot, lásd 2: 1.: „a ti hitetek, amely van a dicsőség Urában...” (ami nem más, mint a levél legelső szavaiban kifejezett személyes viszony: „Istennek és az Úr Jézus Krisztusnak rabszolgája” 1,1.). Itt azonban nem erről a „fides salvifica”-ról van szó, hanem olyan „hitről”. amely az „ördögökben” is megvan, a nélkül, hogy bármi hasznát látnák (19), amely tehát az embernek

sem biztosítja a „megtartást” (14.), mert lehet „halott” («nekra», 17,26), vagy „semmis” («argé» 20) is. Ez nem a „hiszek Őbenne”, hanem a „hiszem, hogy...” (19) fajtájú „hit”.

Érdemes megfigyelni, hogy a szónak ez a használata nem is annyira eredeti tulajdona az írónak, mint inkább azoktól az ellenfelektől átvett terminológia, („valaki azt mondja...” 14,18 stb.), akikkel ő perben áll. Mondhatta volna ezeknek a „hiábavaló embereknek”: amit ti „hitnek” neveztek, nem érdemli meg ezt a nevet, mert az igazi „hit” mindig „élő” valami, és az általa elnyert „megtartatás” természetes bizonyosságai a belőle fakadó jócselekedetek. Ezzel felettébb nagy hála kötelezte volna a későbbi évszázadok exegetáit, sok fáradságtól kímélvén meg őket. De mivel ő nem az ő kedvéért írta meg levelét, hanem a korabeli „hiábavaló emberek” javát tartotta szem előtt, „argumentum ad hominem” módjára alkalmazkodik az ő szóhasználatukhoz: ám neveztessek „hitnek” az, amit ők értenek alatta, de akkor az nem elég az üdvösséghez! Ha az ellenfél álláspontjára való ez az áthelyezkedés nem öntudatos is az írónál, az mégis nyilvánvaló, hogy szíve szerint ő mást értene „hit” alatt, mint amit itt az ellenféllel közös alapként elfogad és használ. Amikor az Ő „hitüket” „holtoknak”, „semmisnek” nevezi: elárulja vele: mit értene ő igazában „hit” alatt!

«Erga» is mást jelent ebben a szakaszban, mint a Pálnál oly gyakran megbélyegzett „cselekedetek”. Azok a „törvény cselekedetei”: a törvény szabályainak megtartása az Isten előtt való érdemszerzés kedvéért. Itt egyszerűen arról van szó, hogy a tettek próbájában derül ki: mit ér az ember szava, gondolata, érzése? A 15-16-ban felhozott párhuzamos példa szerint is mitsem ér a legnyájasabb résztvevő és biztató beszéd, ha nem születnek meg egyidejűleg a kívánt „cselekedetek”. Pozitív oldalról ugyanígy mutat rá a „cselekedetek” jelentőségére az Ábrahám és a Ráháb felhozott példája. (21; 25.).

Így értve a „cselekedeteket”, azok nem alternatívái a „hitnek” (mint a „törvény cselekedetei”), hanem már feltételezik azt. Éppen a hitnek a cselekedeteiről van szó: a hit „lesz teljessé bennük”, és hívja őket mintegy segítségül, hogy általuk kifejtse és bizonyítsa önmagát (22), a hitnek az élő volta mutatkozik meg bennük (26).

A Pál és Jakab közti látszólagos ellentmondást végül még az is segít eloszlatni, hogy a «dikajoszünai» (24) fogalma is más árnyalatban szerepel itt, mint a klasszikus páli levél-szakaszokban. Ott a passzív alakban is erősen érzik ennek a fogalomnak az aktus-szerűsége: Isten a maga részéről igaznak nyilvánítja a bűnöst. Itt inkább azt jelenti a „megigazulás”: az ember részéről elnyerni ennek az isteni ténynek az élvezetét. Az egész szakasz nem ekörül forog tehát: minek az alapján mondja ki Isten a megigazulást?, hanem akörül: hogyan szabadul meg az ember az ítélet rettentéseitől (lásd: az ördögök „reszketését”(19), és hogyan élhet a „megtartatás” boldog reménységében (14.))? Világosan megmutatja a helyzetet az Ábrahám idézett példája. Isten részéről „igazságul tulajdoníttatott” neki az, hogy „hitt”, még mielőtt sor került volna fiának az áldozatul való odaszánására, az itt felmagasztalt „cselekedetre”. De amit erről az Írás mond, az Jakab szerint akkor „teljesedett be”, vagyis akkor vált hatályossá, amikor Isten az Ábrahám „cselekedete” felett is kinyilváníthatta jótetszését (21-22.).

Az egész szakaszt valami sajátos keleties drámai elevenség jellemzi: az író mintegy az olvasók ítélőszéke elé idézi az ellenvélemény személyes képviselőjét („valaki”), hogy ott heves szópárbajban győzze le, s hol az olvasók döntését kérve, amely nem lehet kétséges, hol az ellenfélből csikarva ki leverettetésének beismerését, vigye diadalra igazságát.

16. «ti to ofelos» = „mi a haszna?” Nemcsak az illető számára (mint a Heidelbergi Kátében: „Mi hasznod van abból...?”), hanem általában: „Mit ér az?” Senkinek sincs haszna belőle. A „haszon” persze nem világi értelemben.

«szószáj»= „megtartani, megmenteni, biztosítani”, eszkatologikus értelemben, az ítélet napjára célozva.

15. «adelfosz hé adelfé» = „férfi”- vagy „nőtestvér”, vagyis a gyülekezethez tartozó egyén. – «gümnoj» = „meztelenek”, természetesen nem szó szerinti értelemben. Rongyos, hiányos ruházatúak. – «lejpomenoj tész...trofész» eredeti értelme szerint plasztikusan: „az eledel cserbenhagyottjai”. – «efémerosz» = „mindennapi”, de mindig csak egy napra szóló értelemben, tehát napi, vagy aznapi (mint az Úri imádságban «epiúsziosz» = az előttünk levő napra való, tehát szinte: „holnapi”) – A nagy nyomorban lévőkkel való atyafiúi érintkezés, amelyben még a szívtelenséget is legalább nyájas szóval palástolják, de amelynek során mégis mindenkinek tettekkel kell magát igazolnia – az első idők egyházi életére, ennek intenzív szeretetközösségére jellemző vonás. – «to epitédeja...» = „amik (a testnek) szükségeseek”, de nem a szükség pregnáns értelmében; nem is szabad, hogy fájoan érezhetővé válják a hiányuk; magától értetődik, hogy megilletik a testet.

17. V.ö. 14. Ott a „hívőnek”, itt magának a „hitnek” a „cselekedeteit” keresi és hiányolja az író. „Hit” és „cselekedet” tehát nem egymás mellett álló két külön dolog: az előbbiből organikusán kell az utóbbinak fakadnia.

18. „Neked – nekem”. = „az egyik – a másik embernek”. Tehát a beszélő szerint külön-külön is előfordulhat a hit és a cselekvés. Válasz: ahol cselekedet, ott mindenesetre hit is; de ahol cselekedet nélkül csak „hit”, ott az nem is ellenőrizhető, csak merő állítás.

19. «kalós pojejsz» = „jól teszed”. Nem pusztá helybenhagyás, hanem dicsérő kiemelés. A politeista környezetben nem magától értetődő dolog, hanem nagyon jelentős, megkülönböztető lelki fölény az „egyistenhit”. – «ta dajmonia» = „az ördögök”, a Sátán vezérlete alatt álló démoni seregek. Tehát ugyanazok a „levegőbeli hatalmasságok”, amelyek a pogányok előtt elzárják az egy Isten ismeretét, s őket pogányságuk rabságában leigázva tartják. Ők maguk tudják legjobban, hogy hazugság az, amivel elhitetik a népeket. Végző ítéletük felől is tisztában vannak. Ezért «friszúszin» = „borzonganak”, „remegnek”. Garázdálkodásuk a vesztét érző ellenség utolsó dühöngése.

20. «ántrópe kene», szó szerinti: „üres ember”. Az ellenvélemény képviselői nem érdemelnek megbecsülést. Maguk sem gondolják meg komolyan, mit mondanak.

21. „Ábrahám a mi atyánk” – nem okvetlenül testi leszármazás alapján, tehát nem dönti el azt a kérdést: csak zsidókból lett keresztyénekhez íródott-e a levél. „Atyja mindazoknak, akik... hisznek”. (Róm. 4:11.).

22. «szünergej» = „együtt munkálkodott” – hozzáértendő: és úgy érte el a maga célját. Az alany: a „hit”! Ennek a funkciója kívánta meg a „cselekedeteket” is, s így «etelejóthé» = „tökéletessé vált”, teljes érvényére jutott a „hit”. Tehát nem a „hit” rovására jut szerephez a „cselekedet”, hanem ellenkezőleg!

23. «epléróthé hé grafé» = „beteljesedett az írás”, nem úgy, mint próféciáknál, az előre megjelentett jövendő bekövetkezéseként, hanem: ami már előbb is valóság volt (a „megigazulás”), most teljesen bizonyossá és nyilvánvalóvá lett.

25. «hé porné» – nemcsak erkölcsi minősítés (mint fordításunkban: „tisztátalan”), hanem annál több: Ráháb erkölcstelen foglalkozásának megjelölése. Mégis egy sorba kerül a hit eszményi példaképével, Ábrahámval, mert ő is „cselekedettel” bizonyította meg, hogy a nála járt „követek” („angeloj”) Istenét az igaz Istennek ismerte el.

26. «nekron-nekra» = „holt” a test úgy, hogy előbb élő volt a „hit”-re, azonban ez a párhuzam nem viendő át, mert – „cselekedetek nélkül” – sohasem volt „élő”. A párhuzam test-lélek, hit-cselekedetek között egyébként sem vihető túl azon az egyetlen ponton, amelyet az író kiemel: az előbbi nem nélkülözheti az utóbbit, mert különben „holt”.

Gyakorlati írásmagyarázat

1. Alig van még egy szakasz a Szentírásban, amely világosabban illusztrálná a teológia szükségességét és ezért létjogosultságát. Ez is gyakorlati jelentőségű kérdés mind az egyéni hívő, mind az egyház szempontjából, és ezért érdemes megállni mellette néhány szóra. Ha Isten nekünk a Szentírásban orákulumot adott volna, akkor nem volna másra szükségünk, mint külső tájékozottságra: tudni, miről hol van szó a szent könyvben, hogy a kellő helyen felnyitva elolvassuk belőle a feleletet arra a kérdésre, amelyre éppen feleletet keresünk. Sőt akkor a csőrével planétát húzó vásári kakadu módjára vaktában rá is bökhethetnénk a véletlenül itt-vagy amott kinyíló Biblia lapjára, hogy az elénk táruló szavakat isteni üzenetként fogadjuk.

Ennél a szakasznál azonban csődöt mond a Biblia ilyen kezelése. Itt kitűnik, hogy nem bűvös tekintélyű szavak gyűjteményével van dolgunk. Mert aki itt szavakat ragad ki és ragad meg: nagy bajba jut. Olyan szavak csendülnek itt meg, amelyek homlokegyenest ellentétesen hangzanak a Szentírás egyebütt megcsendülő szavaival szemben. Éspedig olyan életbevágó kérdés dolgában, hogy hogyan igazulhatunk meg Isten előtt, vagyis hogyan lehet biztos reménységünk nekünk, Isten ellen számtalanszor vétkező embereknek afelől, hogy az Ő ítélete egykor mégsem lesz számunkra kárhozatba taszító, hanem üdvösségre felmentő. Másutt már megadta a Szentírás azt a megnyugtató és csodálatos „örömhírt”, hogy ha „jó-cselekedeteinkkel” soha nem remélhetnénk is, hogy számadásunkat Isten előtt rendezhetjük, Isten a Krisztus elégtétele és közbenjárása alapján ingyen kegyelemből eltörli minden vétkünket és felöltöztet bennünket az Ő igazvoltának az érdemeibe – amit, mint a koldus kinyújtott kezével az ajándékot, „hit által” nyerhetünk el. Itt megint azt halljuk, hogy nem „hit által”, hanem „cselekedetek által”! Jaj nekünk akkor!

De ebből csak az tűnik ki, hogy nem szabad a szavaknál elakadnunk. Kiszakított szavak csak zavarba és tévelygésbe dönthetnek, amint azt a keresztyénség történetében szemléltethető sok kisiklás és elferdülés mutatja. A szavak mögött azt a – talán egyes helyeken nem is a legvilágosabban kifejezett – értelmet kell keresnünk, amelyet a Szentírás írói képviselnek, és közben tudnunk kell, hogy általuk ugyanaz az örök, változhatatlan Isten szól hozzánk, aki nem mond soha ellent Önmagának. Az összefüggő, azonos Igére kell figyelni, amelynek igazságát maga a Szentlélek bizonyítja meg előttünk.

Ehhez nem kell okvetlenül főiskolát végezni, tudományos képzettségre szert tenni. De tudakozódni és vizsgálódni kell a Szentírásban. Kikapott részleteken való rágódás helyett meg kell ismerkedni az egésznek az összefüggő üzenetével. Amennyi egyszerű, józan ész ehhez szükséges, azt a legtöbb embernek megadta az Isten jóvolta útavalóul. Csak használja fel erre a legfontosabb feladatra, alázatosan kérve és bizalommal várva ehhez a Szentlélek megvilágosító segítségét. Azt, amit rendesen „teológiának” nevezünk, nem más, mint az Igének ugyanez az alázatos és hívő vizsgálata, csak rendszeresebb formában, magasabb fokon – mert kell, hogy erre hivatott egyesek útmutatói és tanítómesterei legyenek Isten után a többieknek.

2. Ha így közeledünk ehhez a szakaszhoz, csakhamar kitűnik: a világért sem rontja le ez azt a mi nagy örömünket, hogy Isten kegyelméből „hit által megigazulhatunk”, hanem csak azt hirdeti, amit az Ige a Szentírásnak annyi más helyén is világosan hirdet, csak talán nem ilyen éles szövegezésben: hogy Isten nem engedi el a jócselekedeteket. A kegyelemnek ingyenvaló volta mellett nem ment fel senkit az Isten akarata iránti engedelmesség alól. Sőt, akin Isten megmutatta az Ő nagy irgalmasságát, megnyitva előtte a kárhozat börtönéből a szabadulás útját, azon még inkább meg akarja láttatni, hogy Ő az úr, akit odaadás és szolgálat illet meg.

Ez pedig „cselekedeteket” jelent. A szájjal vallott „Uram, Uram!” éppúgy nem elégíti ki Istent, mint ahogy a nyomorgó sem lakik jól és nem melegszik meg a puszta nyájas beszéd-től (15-16). Még ha őszinte is az ilyen szájjal megvallott hódolat, vagyis belül az ember lelke is

meg van győződve Isten felségi igényeinek igazságáról, akkor is hátra van még a döntő kérdés: áthatotta-e ez a meggyőződés az akaratot is, amely a cselekvést igazgatja? Mert különben az ördögi lelkiség tragédiája játszódik le: a megismert igazsággal végzetes ellentétben lázong az akarat (19).

Ne beszéljen tehát „hitről” az, akinek „nincsenek cselekedetei”. Ám nevezze „hitnek” megvallott meggyőződését, ha akarja, de lássa be, hogy „hite” fabatkát sem ér. Az a hit, amelyet Isten keres bennünk s amelyhez ígéreteit fűzte, nem ilyen meddő valami, hanem élő, ható, gyakorlati eredményeket termő. Már legelső megmozdulásában is azt jelenti, hogy az akaratunkat is átadjuk annak az Úrnak, akihez mint Szabadítónkhoz menekülünk. És mennél inkább megerősödik és „teljessé lesz”, annál inkább „cselekedetekben” mutatja meg gyümölcseit.

Az ilyen „cselekedeteknek” magára a hívőre nézve is megvan az a nagy „haszna”, hogy általuk bizonyosabbá válik az ő megigazulásáról. A viláért sem úgy, hogy ezek alapján azt érezhetné: „most már méltó vagyok rá”, – de úgy, hogy hitének élő voltát látja bennük igazolva: „íme, csakugyan elfogadott az Isten, és velem van”. Amit hite által eleve is tudott az Isten ígéreteiből, az így még utólagos megerősítést is nyer.

A „holt hitnek” milyen csontmezeje tárul a szemünk elé ennek a szakasznak a villámfényénél! Milyen sokszor csap felénk a halál lehelete abból, amit „hitéletnek” nevezünk, mert hiányzik belőle éppen az, ami életté tenné: a „cselekedet”! Azért szól az Ige itt olyan kíméletlen erősen és élesen, mint a harsonaszó, mert Isten ebből a halott állapotból akarja feltámasztani általa a „hívőket”.

3. De az is világosan kitetszik ebből a szakaszból, hogy nem akármilyen „cselekedetekről” van szó, hanem csakis a „hit cselekedeteiről” – azokról, amelyekkel a „hit munkálkodik együtt”, hogy „belőlük teljessé legyen”, és a megigazulás felől még bizonyosabbá válják (22). Hiábavaló volna minden morálprédikáció és a nyomában fakadó minden jó szándék, szép elhatározás, nemes tettebuzdulás. Nem arról van szó, hogy az ember kezdjen végre valamit. Isten kezdett valamit s véghez is Ő akarja azt vinni az ember engedelmessége által. Arról van szó, hogy amit Isten az Ő kegyelméből kimondott a bűnös ember megigazulása felől, arra ez az ember adja meg a teljes, komoly választ. Hit által hajoljon meg előtte, de mindenestől fogva, és ebben maradjon következetes, teljes igyekezetével. Mint Ábrahám, aki az ígéretekben bízva szolgálta azokat, s a legnehezebb percekben is megtartotta hitét – úgy cselekedvén, mint akinek elég az Isten szava, ha minden emberi gondolat mást mondana is (21). Vagy mint Ráháb, akinek büntől elborult lelke előtt is kivillantak az Isten útjai, és aszerint cselekedett, még ha az egész városban senki sem látta úgy a jövőt, mint ő. (25).

Nem is lesz képes senki úgy és azt „cselekedni”, amit és amint az Ige itt parancsolóan követeli, amíg nincs élő hite mindabban, amit egyebütt ígér és kínál az Ige.

ÚJ BIBLIA-FORDÍTÁSOK HASZNA

(1931)

Csak nemrégén foglalkoztatta egyházunk közvéleményét Czegléd Sándor újszövetségi fordítása abból az alkalomból, hogy a Brit és Külföldi Bibliatársaság kiadásában ismét napvilágot látott, és nagyobb tömegek számára is hozzáférhetővé vált. Legújabbán pedig megint egy újszövetségi fordítás került forgalomba, a Kecskeméthy Istváné, amelyet a Londoni Traktátus Társaság adott ki tetszetős, illusztrált, nagyon olcsó formában.

Nem feladatunk most itt az, hogy szakszerű bírálatot mondjunk akár az egyik, akár a másik újszövetségi fordításról a fent említettek közül. A Kecskeméthy István fordításával kapcsolatban csak annyit legyen szabad megjegyeznünk, hogy lapunknak az a legutóbbi közleménye, amely megérdemlett elítélésben részesítette ennek a fordításnak több fejezet-címét, egyáltalán nem érinti magának a fordításnak értékét. Ezek a címek csak annyit jelentenek, mint egy rosszul felvarrt gomb egy különben jó anyagból jó munkával készült ruhán. Sajnálánk, ha bárki is ezen a múltkori kritikán keresztül alkotna véleményt a műről magáról. Úgy a fordítónak, mint a kiadónak bizonyára hálás lesz mindenki, aki megszerzi és használja ezt a fordítást is a többiek mellett, – legalább is akkor, ha nem viseltetik már eleve előítélettel az új fordítások ellen.

Éppen ez az a kérdés, amelyre rá szeretnénk világítani az alábbi sorokkal. Jogosult és helyes dolog-e új bibliafordításokat hozni forgalomba? A kérdés nem elméleti és mondvacsinált. Tényleg voltak és vannak, akik óvást emelnek ezen a ponton. Sok egészen súlytalan érvük mellett, amellyel aligha érdemes foglalkozni, van egy súlyos ellenvetésük is, amellyel komolyan szembe kell nézni. A régi fordítás – mondják, – név szerint a jelen esetben Károli Gáspáré, úgy áthatotta a maga zamatával az évszázadokon át kifejlődött és örökségképpen ránk szállott vallásos életet, hogy akármilyen jó újabb Biblia-fordítás is csak zavarhatja annak történelmi, tipikus jellegét. A hit alapját, az Igét, megtalálhatja ugyan az ember bármilyen Biblia-fordításban, – azonban a rajta felépített hitélet stílusa forog veszedelemben. Az annak köszönheti a maga bélyegét, hogy évszázadokon át egymást felváltó nemzedékek ugyanazon jó öreg Biblia-fordításon nevelkedtek fel, annak egyazon nyelvezetét, s azon keresztül egyazon lélekformáló hatását szívták fel magukba. Enélkül az egységes patina nélkül nincs történelmi értelemben vett egyházi élet, és ezért kár újabb Biblia-fordításokkal megbontani a tradíció egységét és folytonosságát.

Ami ebben az állásfoglalásban pozitívum, vagyis a régi Biblia-fordításhoz fűződő hagyomány kegyeletes hangsúlyozása, azt teljes szívvel aláírjuk. Éppen azért vesszük komolyan szemügyre ezt az állásfoglalást, mert olyan nagyon a szívünkben beszél. Egyetértünk vele és mindjárt le is vonjuk belőle azt a konzekvenciát, hogy egyházunknak, amely történelmi életével átöleli a nemzedékeket, csak egy Biblia-fordítása lehet a jelenben is, meg a jövőben is: az, amelyből a múltja táplálkozott. Károlit lehet és kell is revideálni, de mindig úgy, hogy Károli maradjon. És az egyházi használatban, szószéken és vallástanításban Károli helyébe nem léphet már más fordító. Ezt a kérdést a mi egyházunk múltja végzettszerűen eldöntötte mindenkorra.

Azonban a probléma nem itt van. Hiszen az új fordítóknak, az eddigieknek legalábbis, eszük ágában sem volt a maguk fordításával kiszorítani Károlit az egyházi használatból. Magánhasználatra készítették azt. Éspedig itt sem úgy alakul a kérdés, hogy Károli-e, vagy pedig Czeglédy, illetve Kecskeméthy? Mert hiszen nem lehet egyházi közhasználatban megtartani

egy megszentelt emlékü fordítást, s ugyanakkor a magánhasználatban kiszorítani azt újabb fordításokkal. Nyilvánvaló, hogy ezt sem akarják az új fordítók.

Miről van tehát szó? Arról, hogy magánhasználatban a Károli-fordítás mellett van-e, vagy nincs-e jogosultsága és haszna újabb fordításoknak?

Ez a kérdés aztán nagyon mélyen összefügg azzal, hogy egyáltalán hogyan gondolkozunk a vallásos életről, közelebről annak egyfelől hagyományszerűen megkötött, másfelől egyénenként önkéntelenül fakadó megnyilatkozásairól, – illetve azoknak egymáshoz való viszonyáról. Ez persze nagyobb kérdés, semhogy egészen kitergegethénk itt. Röviden csak annyit, hogy az egészséges vallásos életnek megvan mind a két oldala, és egyik sem hanyagolható el súlyos károk nélkül. Ugyanez áll az életre általában. A családban, a társadalomban, a nemzetben, általában minden valamire való közösségben vannak kialakult ünnepélyes szokások és formák, amelyekhez az egyének alkalmazkodnia kell, hogy azt fejezze ki, amit kifejezni akar. Egy névnapi köszöntés a baráti szeretet számára, egy karácsonyi estély a családi meghitt együttérzés számára, egy nemzeti ünnep lobogódísz a hazaszeretet számára, stb., mind hálásan vett és nélkülözhetetlen kifejezőmód, amely nélkül legszebb mondanivalóját nem tudná elmondani az illető érzés. Ugyanakkor azonban: micsoda barátság, micsoda családi meghittség, micsoda hazaszeretet volna az, amely csak ilyen hagyományos megállapított módokon jutna kifejezésre? Hazuggá válik előbb-utóbb minden forma, amely egészen magába akarja zárni a tartalmat. Elég, ha a serleg akar lenni, amelyben magasra lehet tartani a forrás vizét, egyébként pedig hagynia kell, hogy a forrás vize buzogjon és csörgedezzen tova őrajta kívül is.

Az Istenhez való viszonyunkban is lényeges szerepet játszanak a hagyományos formák. Akinek a lelkére nem telepszik rá az áhítat, amikor elmondja az Úri Imádságot, amelyet évezredek át milliók éppen úgy mondtak el Isten előtt; vagy akinek nem gyullad ki szíve, amikor az apostoli hitvallást veszi az ajkára, láthatatlan egyetemes közösségben minden népek és minden idők keresztyéneivel; az – kimondhatjuk bátran, – még nem tudja, mit jelent keresztyénnek lenni. És ugyanúgy, akire nézve közömbös a Károli-fordítás, és nem kívánczik éppen annak ízes szavaiban magához venni a lélektápláló Igét, az nem tudja még, mit jelent négy Isten-adta évszázad örökségeként magyar reformátusnak lenni. Díszruhája a léleknek minden e fajta átöröklött hagyomány, amelyet ha megvet, „letépte fényes bélyegét”.

De az ember nem járhat mindig díszruhában. Különben méltatlan lesz a díszruhára is. Az Úri imádságot nem jól fogja imádkozni az, aki nem tud és nem szokott a maga egészen keresetlen egyéni szavaival is Istenhez fordulni. A Hiszekegy merő külsőséggé válik arra nézve, aki hitének igazságairól nem képes, vagy nem szeret a maga módjára, fesztelen köznapi beszédben is bizonyosságot tenni. És a Károli-fordítás használata is csak veszíthetne, de semmit sem nyerhetne az által, ha nem állna módunkban a beidegzett, régi szöveg mellett néha szokatlanabb, újszerűbb, modernebb szövegezésben élvezni és magunkba szívni ugyanazokat az evangéliumi történeteket, vagy apostoli üzeneteket. Aki megpróbálta, megmondhatja: milyen nyereséges dolog egy-egy idegen nyelvű fordításban is elolvasni a Biblia jól ismert részeit. Ugyanezt a nyereséget nyújtják anyanyelvünkön az új fordítások. Sőt a használatuk egyenesen próbaköve lehet annak, hogy a Károli-fordítás drága örökségét csakugyan úgy becsüljük-e, ahogyan azt kell, azért szeretjük-e, amiért Károli ránk hagyta: az örök Igéért, vagy pedig méltatlanul bánunk vele, pusztá megszokásból ragaszkodva hozzá, és talán inkább a szavainak az ódon zengését élvezve, mint Istennek általa is közvetített örökké friss parancsolatait és ígéreteit.

És még egyet. Éppen azért, mert a hagyományos Károli-fordítás sokáig egyoldalúan uralkodott, mint hagyomány, be is következett a veszedelem: sokak számára üres hagyománnyá lett, inkább kívülről tisztelték, mint belülről forgatták, és végül – kezdtek egészen jól megenni

nélküle. Nagyon sok embernél egyáltalán nem az az aktuális kérdés, hogy zavartalanul megmarad-e vagy pedig kárt szenved a hitélet történelmi stílusa, hanem az, hogy egyáltalán hogyan ébredhet fel benne akármilyen hitélet? Vannak esetek, amikor az ilyenek lelkében is éppen a Károli szöveg harangszavára ébrednek fel visszhangként régi eltemetett emlékek, – ha egyszer egy fogékony pillanatban mégis előveszik és belekezdenek az olvasásába. De hányan vannak olyanok, akiket egy új fordítás mai nyelven szóló, a történelmi távolságból hozzájuk közel lépő, számukra egyedül természetes és érthető beszéde tud csak megragadni! Ha megtalálják benne Istennek ellenállhatatlan Igéjét, az visszavezetheti őket ősi egyházukhoz s abban újra felfedezhetik ők is a Károli-Biblia klenódiumát.

Mennél nagyobb kincsünk a régi, öröklött fordítás, annál hálásabbak lehetünk minden jó új fordításért is. Nem ellenségei, hanem segédei és szolgálói amannak.

HOGYAN ÁLLUNK AZ „ISTEN SZUVERENITÁSÁVAL”?

Sokszor emlegetjük, hogy a református keresztyénségnek alapgondolata az „Isten szuverenitása”. Ha ez igaz – és a teológusaink mind egyetértenek abban, hogy igaz, – akkor ennek a gondolatnak a mérlegén kell lemérnünk minden erőnket és gyengeségünket. Annyi jogunk van az élethez, amennyi ebből a gondolatból valósággá válik bennünk, mert hiszen csak annyiban adjuk igazán önmagunkat, azt, aminek lennünk kell. Ha valaki attól tart, hogy a református keresztyénség jövődjét jobban lehet mással biztosítani, mint saját lényegének életreváltásával, az máris leleplezte ezzel, hogy nem annak a jövődjét akarja biztosítani, amiről beszél, hanem valami mást visel a szívében.

Ebből az következik, hogy nem gondolható el szomorúbb tragédia, mint az, ha az „Isten szuverenitása” jelszóvá válik a szónak baljóslatú értelmében, – vagyis ha sokat emlegetik, és közben nem is tudják: mit is jelent valójában. Azt jelentené ez, hogy kezünkben forgatjuk az aranykulcsot, amely megnyitja jövőnknek kapuját, de játszadozunk vele, mint valami ékszerrel vagy kuriozitással, mert nem tudjuk: mire is való? Egészen közel volnánk minden nyomorúságunk megoldásához, és ugyanakkor mégis a legtávolabb volnánk tőle.

Ha öntudatosítani akarja az ember: mit is jelent az „Isten szuverenitása”, mindjárt beleütközik abba a kérdésbe, hogy nem értelmetlen szószaporítás-e ez? Hiszen „szuverén” az, – egy-egy területen – akinek minden más alá van rendelve ugyanott, s aki maga ugyanott nincsen másnak alárendelve. Kell-e hát hangsúlyozni akkor, hogy az Isten – szuverén? Hiszen abszolút értelemben csak Ő az egyedül, akinek minden alá van rendelve, s aki másnak már nincsen alárendelve. Vagy Isten – és akkor szuverén, vagy nem szuverén – és akkor nem Isten. Csakugyan: az Isten szuverenitása nem jelent mást, mint azt, hogy Isten – valóban Isten. És ezért mindenki, aki Istent vallja, szükségképpen vallja az Ő szuverenitását is.

Csak arról lehet szó, hogy: megrendült komolysággal és teljes következetességgel vallja-e az ember, vagy pedig – ott, ahol ennek a kísértése fennforog, – megtorpan, és (tudva, vagy nem tudva) koncessziókat tesz rovására. A református keresztyénséget az különbözteti meg, hogy csorbítatlanul vallja az Isten szuverén voltát éppen ott is, ahol a legkomolyabb keresztyén lélek is kísértésbe juthat annak megcsorbítására.

Két ponton forog fenn ez a veszedelem. Az egyik – a természet, beleértve a természeti ember életét is. Mennél komolyabban veszi az ember azt, amit Krisztusban kapott Istentől, annál jobban látja: milyen más világ tárul fel Őbenne, mint ami különben körülvesz bennünket, és milyen más élet fakad Őbelőle, mint amit egyébként él az ember. Élesen szembekerül így egymással az újjáteremtő kegyelem birodalma, és a teremtettség megromlott birodalma. És felmerül a kérdés: mi köze van Istennek az utóbbihoz – azon kívül, hogy ítéletével sújtja, és kimentí belőle a kegyelem világába a megváltottakat? Ez a kérdés könnyen odavezethet, hogy a világtól elfordulva, mindennel, ami természeti, szakítva, a keresztyén életnek egy magába zárkózott, egyoldalúan befelé mélyülő formáját fejlesztjük ki. És ettől csak egy ment meg: meglátni azt, hogy az a világ, amelytől olyan jól esnék elmenekülni, mégis csak Isten teremtettsége; Ő uralkodik felette, romlottságában is az Ő hosszútűró kegyelme alatt áll, és mérhetetlen gazdagságban részesül az Ő áldásaiban. Ez a meglátás: az Isten szuverenitásának felismerése. Aki ezt hiszi és vallja, az a kovász példázata szerint nem kiszakítani igyekszik a kegyelem munkáját a világból, hanem beleelegyíteni annak keletlen téstájába. Ezért nevelt a református keresztyénség mindig olyan embereket, akik szent küldetés területének látták a profán világot is, és missziói felelősségérzettel vetették bele magukat annak minden életágába, gazdasági tevékenységébe, tudományba és művészetbe, nevelésbe és politikába.

Mások is megtették, természetesen, de igazi motiválást ez a világ felé forduló, szélességben is kibontakozó keresztyén élet a református keresztyénségben nyert.

A másik kísértés az ellenkező póluson: magában a keresztyén személyiségben rejlett mindig. Mennél erősebben árad valakiben a Krisztustól nyert lelki élet, annál teljesebben élvezi a maga felelős szabadságának fenséges kiváltságát. Ha minden egyéb azt harsogná is fülébe, hogy élete csak folyománya természeti és társadalmi környezetének, a kereszt tövében mégis csak arról bizonyosodik meg, hogy bűnéért „mea culpát” kell mondania, és a kegyelem előtt úgy kell kitárnia élete ajtaját, hogy annak kilincse belül, az ő kezében van. Itt érzi meg, hogy neki szabad és kell döntenie az üdvösség elfogadása kérdésében. Mi szerepe van akkor ebben Istennek? Az ajtón kívül állva passzive várja: megnyitjuk-e neki? És végül nem oda jutunk-e, hogy a kegyelem munkáját Isten kezdte ugyan meg, de a véghezvitele már rajtunk múlik, és az Istentől lerakott alapokon ugyan, de végül is mi építjük fel az üdvösségnek házát magunknak? Az ember jelentőségének ettől a túlbecsülésétől, és – ami azzal óhatatlanul együtt jár, – az ember sorsának bizonytalanságba hanyatlásától csak az menthet meg, ha az Isten szuverenitása megint teljes fényében megvilágosodik előttünk, vagyis, ha megértjük, hogy eleitől mindvégig az Ő akarata érvényesül a kegyelem munkájában, még a magunk szabad elhatározásaiban is, bármily ellentmondás is ez az emberi gondolkodás előtt. Isten maga az, aki örök tervei szerint nemcsak megkezdette, de véghez is viszi ezen a világon a megváltást, és a mi akarásaink a falevelek boldog megrezdülései az Ő szellőinek az ellenállhatatlan fuvallatára.

Az Isten szuverenitása kiélezett teljességében tehát azt jelenti, hogy Ő szabados Ura a tőle elhanyagolt természeti életnek is, és szabados Ura a neki önként meghódolt, megújódott életnek is. És ezt a kettőt egy szempillantásba összefogva értjük meg voltaképpen az Ő világformáló gondolatait: az élet nyersanyagát is Ő keveri-gyúrja, hogy abból kimintázhassa a megváltott emberiség művét, és a megváltott élet minden legkisebb mozzanatát is az Ő keze alakítja örök elgondolásai és végzései szerint.

Ez után a vázlatos összefoglalás után mármost azt kérdezzük meg: mi él bennünk valósággal az „Isten szuverenitásának” a gondolatából? A két zátony közül melyiket kerültük el messze? Melyikhez járunk esetleg kísértő közelségben?

Előfordulhat, hogy valamelyik nemzedék túl van a világtól való félszeg elhúzódas kísértésén, és bátor szolgálataival, amelyekkel kiveszi részét a világ életéből, vallást tesz róla, hogy mindenütt uralkodó szuverénnek ismeri Istent, de ugyanakkor mégis áldozatul esik a másik kísértésnek: nem él az Isten szuverenitásának tudatában a maga belső hitéletének a világában. Szélessége dimenziójának áldozatul esett a mélysége.

És viszont: meglehet, hogy valamely nemzedék nagyon mélyen meghajol bensejében az előtt az Isten előtt, aki szuverén módon ajándékozta meg hittel és az abból fakadó minden lelki értékkel, de ugyanakkor mégis visszariad a világ küzdőterétől, mintha ott is nem Isten volna a mindeneket igazgató Úr, akinek dicsőségéért síkra lehet és kell szállani.

És végül megtörténhet az is, hogy egyik zátony sem válik veszedelmessé, mert az emberek nem is azon a tájon hajóznak, ahol a veszedelem leshetne rájuk. Nem fenyegeti őket a világtól való elzárkózás kísértése, mert még nem is nyilallott át a lelkükön a világ Isten-ellenességének, romlásának és megítélt voltának borzadályja. És nem kell félteni őket attól, hogy az emberi szabadság számára külön kis szuverenitást hasítanak ki az Isten birodalmából, mert még sohasem ujjongott fel a lelkük annak a szabadságnak félelmes örömeitől, amelyre Isten felszabadítja az Övéit.

Az ilyen esetekben azt kívánná az ember, hogy bárcsak veszedelemben forogna inkább az „Isten szuverenitásának” gondolata, hogy aztán igazán diadalmaskodhassék...

Melyik a „mi esetünk”? Tüzetesebb szemlélődés bizonyára meggyőzne arról, hogy mindegyik fajta fogyatkozásból van elég sorainkban, túlon túl sok a legutóbbiból. Nem sokan, de egyre többen vannak, hála Istennek, olyanok is, akikre nézve problémává vált az „Isten szuverenitása”, akik hol gyötrelmes vívódások, hol boldog elámulások között felvetették a kérdést: hogyan is lehetséges, hogy Isten igazgat és munkál mindent, – s akik azután eljutottak a megoldásra: Isten maga megjelentette nekik magát Igéjében szuverén hatalma lenyűgöző dicsőségében. Az ilyenek a református jövő zálogai és biztosítékai.

„SZEKULARIZMUS.”

(Dr. Victor János, 1930.)

(Református Évkönyv)

A nyugati keresztyénség szóhasználatában egyre sűrűbben találkozunk ezzel a nálunk még meglehetősen ismeretlen szóval: „szekularizmus”. Nyilván olyan fogalmat jelöl, amely a figyelem előterébe tolult. Vagy valami eddig ismeretlen dologról van szó, amelynek jelzésére új szó kellett, vagy ha maga a dolog nem új, a jelentősége kellett, hogy megnőjön, új szerephez kellett jutnia, hogy a köznyelv ezt az új elnevezést szükségesnek érezte.

Különösen sűrűn emlegetik a „szekularizmust” azóta, hogy a protestáns világmisszió 1928. Tavaszán (a nagy héten) Jeruzsálemben gyűlésezett nemzetközi konferenciája benne, a „szekularizmusban” jelölte meg azt a világhatalmat, amellyel ma mindenütt szemben találja magát a keresztyén egyház s amellyel legkeményebb harcait kell megvívnia. Indiában, Kínában, mohamedán területeken és mindenütt, ahol új vallásként terjeszkedik el a keresztyénség, voltaképpen nem az illető népek ősi vallásában rejlik az igazi leküzdendő akadály, hanem – a „szekularizmusban”, amely szinte megelőzte már a keresztyénséget előnyomulása útjában, megbontotta már az ősi vallások fölényes uralmát, s a helyükre telepedve sokkal makacsabb és veszedelmesebb ellenfélként állja el a keresztyénség uralmát, mint amilyen ellenállást maguk az ősi vallások tudtak volna kifejtetni. Odahaza pedig, az európai és amerikai népek életében ugyancsak a „szekularizmus” az a hódító vetélytárs, amely olyan sok gondot okoz a keresztyén egyháznak. A jeruzsálemi konferenciának ez óta a megállapítása óta a „szekularizmus” úgy szerepel a nyugati keresztyén öntudatban, mint az az egységes, az egész földet szolidáris frontjával bevonó ellenséges hatalom, amellyel döntő harcát kell megvívnia a keresztyén hitnek az emberiség lelkének a jövődjéért, s amelynek fenyegető felvonulása a keresztyén hit erőit is arra kell hogy szorítsa, hogy frontjukat minden ponton való összefogással egységessé építsék ki.

Mi hát a „szekularizmus”? Maga a név a latin „saeculum” szóból ered, amely nemzetséget, generációt, korszakot jelent, azután egy-egy kornak divatos szokásait, uralkodó szellemét, általános életrendjét. Amikor a keresztyénség fellépett, az őt körülvevő görög-római pogány világ, a maga egészében, volt a „saeculum”. És ezt az ellenséges értelmet később is megtartotta a szó. Akkor is, amikor pedig a keresztyénség már átfestette a maga (persze: egyre halványodó) színeivel a sorra következő nemzedékeket. Már nem állt a keresztyén egyházzal szemben meghódítandó, pogány „kor”, mert kivívott győzelmei után a keresztyénség maga vált uralkodó életformává. De keletkezett ehelyett egy új ellentét magán a keresztyén egyházon belül: az egyház hivatalos rendje, a klérus között egyfelől és a közrendű laikusok között másfelől. És amily mértékben azonosították az előbbi, a papságot az egyházzal, olyan mértékben szállt át az utóbbiakra, a nem-papokra az eredetileg az egyházon kívüli világot jelentő „saeculum” elnevezés. Ha magyarul a „világ” szóval adjuk vissza a „saeculum” jelentését, – és ez a legjobb fordítása, amit adhatunk, – akkor abban rögtön felismerhető a jelentésnek ez az elváltozása. „Világinak” nevezi a magyar bibliai nyelv is a Krisztus uralmának még meg nem hódolt s az ellen hadakozó emberéleket a maga kiépült, sokfelé elágazó, de mégis összefüggően egységes életrendjében. De „világi” alatt még a mi református egyházi köznyelvünk is (amelyet szerencsére nem szankcionál semmiféle egyházi törvény) – egyszerűen csak azt szokta érteni, hogy: „nem-papi”.

Innen a szónak az a származéka is, amely politikai nyelvünkben közismert: „szekularizálni”, vagyis valamit (vagyontárgyat, intézményt stb.) hivatalos egyházi kezekből kivenni és „világi” kezekbe átadni, amelyek egyébként lehetnek szintén keresztyén kezek, csak éppen nem az egyház hivatalos vezetőségének kezei.

Abban a jelentésben mármost, amellyel a „szekularizmus” neve ma forgalomba kerül, megint elenyészik ez a középkori ellentét és a helyébe olyasvalami lép, ami sokkal közelebb áll az első keresztyén időkben szerepelt ellentétéhez. Megint arról van szó, hogy nem a keresztyén-ség körén belül, hanem azon kívül van „szekuláris” élet, amely egyenesen ellenséges viszony-ban van a keresztyénséggel. Csak az a különbség, hogy ez a „világ” most nem sajátos vallási színezettel bíró pogányság, mint akkor, – amelyet még meg kell győznie a keresztyénségnek, hogy a régi hit helyét elfoglalhassa a diadalmas Evangélium; hanem egy újfajta, modern pogányság lép fel benne, amelynek lényege az, hogy minden vallástól elfordul, s amely ezért Európában és Amerikában a keresztyénség számára már régen meghódított és sokáig bírt területek elvesztését jelenti.

Ez a minden vallásból való kivetkőzés persze csak negatív oldala a „szekularizmusnak”. Pozitív oldaláról az jellemzi, amit az elvetett vallás helyére tesz, amiben kielégülést vél találni, aminek minden életenergiáját és ambícióját odaszenteli s aminek kivívott birtokában boldog és büszke. Ez pedig egy szóval: önmaga az ember, természeti képességeinek nagy-szerű kibontakozásában, a környező világ hatalmai fölött kiküzdött csodálatos uralmában, és saját sorsa fölött is egyre nagyobb mértékben biztosított hatalmában. A „szekularizmus” tehát nem más, mint az önmagával betelt ember életfilozófiája és erre épülő életrendje, amelyben Istennek, vagy isteneknek számára többé nincsen hely, mert nincsen rá szükség.

Azonnal megállapítható ebből, hogy nem új dologról van szó. Öntelt emberek mindig voltak s ezért az istennélküli, „világi” szellem és élet is olyan régi, mint maga a történelem. Csak az az igény új, amellyel ma a „szekularizmus” fellép és az a siker is új, amellyel igényét érvénye-síteni tudja. Élethatalom akar lenni és tényleg azzá is tud válni.

Azelőtt beírta azzal, hogy meghúzódott képmutatások és kompromisszumok mögött. Hagyta, hogy a külszín szerint maradjon meg az életnek az a rendje, amely elismeri Isten uralmát. Maga is segített fenntartani ezt a rendet. Ha a szíve nem kívánta is, másoknak – gondolta – szükségük lehet rá és végeredményben haszon is származhat belőle. Hadd legyen tehát egyház, hadd legyenek istentiszteletek és ünnepek, hadd legyen az ifjúságnak vallásos nevelése, és hadd éljenek a tömegekben érintetlenül tovább is hagyományos vallási meg-győződések és szokások. Szívesen meghódolt és adózott ennek az életrendnek, amíg őt magát nem bolygatták egyébként. Ő aztán haladt a maga gondolatainak, erkölcsének, elveinek és szokásainak útján, – amelyeknek semmi közük nem volt az élő Istenhez. Ez volt a régi „világiasság”.

Ma más a helyzet. A rosszabb eshetőség az, hogy egyenesen agresszívvá válik az Istentől elbúcsúzott ember és másnak is útjába áll: rá akarja kényszeríteni a maga hitetlenségét mindenkire. Megpróbálja megteremteni a visszaját a középkornak, amelyben erőszakkal is uralkodott a vallás: most legyen ugyanolyan erőszakkal uralkodó hatalom a vallástalanság és ugyanolyan üldözött és elnyomott hatalom a vallás. Ez az orosz kommunista kísérlet lényege.

A másik eshetőség, és ártalmatlanabb képe ellenére is lényegében véve a veszedelmesebb, az, amelyet az Oroszországon kívüli, kapitalista rend szerint élő világban látunk mindenfelé. Itt nem agresszív, hanem békülékeny a hitetlen világ. Ugyanazt a kompromisszumot ajánlja fel a vallásnak, amelynek élvezetében azelőtt a vallástalanság húzta meg magát. Ám legyenek egyházak és azokban ám élje a maga vallási életét, aki akarja, csak az egész életnek rendje legyen és maradjon Isten-mentes. A világ komoly ügyeibe ne akarjon beleszólni a vallás. Számoljon le azzal, hogy azok nem az ő igényei szerint alakulnak, és húzódják meg szép

csendesen a maga zugában. A gyakorlati életben Isten már nem számít, szükség sincs rá, mert az ember megbirkózik majd maga is feladataival, és haszon sem lehet belőle, mert csak zavarja és gátolja az embert a maga erő kifejtéseiben.

Menj el azokra a helyekre, ahol egybetorkollik az embermilliók élete munkáját és gyümölcsét szimbolizáló pénz sokezernyi csermelye, – mondjuk: egy modern nagy város lázasan zsvajos tőzsdéjére. Azután menj el azokra a helyekre, ahol ugyanez az embermilliók életéből lepárolt aranyfolyam megcsordul, ahol megfigyelheted: merre tart és mi a célja, – mondjuk egy nagy város fényárban úszó, márványtól csillogó, zenétől hangos, vagyonokat érő öltözetektől és ékszerektől tarka nagy-szállójába. És végül menj el azokra a helyekre, ahol ezt az egész modern életforgatagot szabályozzák – irányítják, – mondjuk, egy nemzetközi politikai konferencia párnázott ajtajú tanácstermébe. Bizony, alkalmatlan vendég és ezért tapintatosan távartott idegen az egész vonalon – az Isten.

Ez a „szekularizmus”. Észrevétlenül jött. Lassanként szorította le a hallgatás háttérébe az Isten előtt hódoló hitet. De ma már nyeregben ül. És nem tűr beleszólást a dolgaiba.

A közelebbi vonásai közismertek. Nagy örökséget hozott magával a XIX. századból. Annak köszönheti az alapokat, amelyeken uralma felépül: a modern tudomány vívmányait. Azoknak segítségével jött rá az ember igazában arra, hogy mennyire alá vannak vetve a természet erői. Százával röppentek fel a feltalálások fénybogarai és egyre jobban érezte az ember, hogy nem olyan sötét és rejtelmes körülötte a világ-éjszaka, mint azt régebbi, elmaradt nemzedékek gondolták. Csak hozzá kell fogni a tudás értékesítéséhez és nincsenek többé lehetetlenségek. Megindult a gőzgépek zakatolása, a villanymotorok zúgása, a technika minden csodájának berregése, – és az eredmény a legmerészebb álmokat is túlszárnyalta.

Az ember gépet gyúrt magának a természet engedelmes erőiből és a gép csodákat tett számára. Nem csoda, ha lassan hű kutyaként simult hozzá ehhez a társhoz, amely eredetileg nem urának, hanem szolgájának volt szánva. Lassanként egyetlen szenvedélye és gondja a gép lett. Maga is géppé vált, – alkatrészzé a nagy gépüzemben. Akár a Riviera autóútján száguld a volán mellett, akár a shanghaii szövőgyár géptermeiben görnyed reá a szövőszékre – ugyanaz a típus: biztos a dolgában, amíg keze rajta van a gépen és szédülve érzi, hogy ami neki egy mozdulattal sikerül, az nagyapáit holtra rémítette volna hihetetlenségével.

A száműzött lelket ez a gépezetté vált élet persze nem tudja megölni. Annak mégis csak megvannak a szükségletei, – szín, változatosság, kárpótlás kell neki az acél szürkése és a gépszíj csattogása után. De nincs ideje soká keresni. Megragadja a kielégülést ott, ahol legolcsóbban és leghamarabb kínálkozik: az élvezetben. Kivirul a hedonizmus csodakertje és a technika rafinált eszközei is mind arra igyekeznek, hogy mennél dúsabban záporozzák rá az emberre néhány órára legalább az élvezetek virágosóját.

Ha pedig a passzív gyönyörök mellé kell az aktivitásnak, vagy legalább is az aktivitás illúziójának az izgalma, megadja ezt a sport-telepek tribünje. Mások erőfeszítéseiben és mérkőzéseiben kiélheti az ember a maga tettefeszülését. És százezrével özönlik a tömeg a meccsek látványosságaira. Persze, – megint csak a test síkján mozgunk és éppen úgy, ahogy az élvezethajszája lerántja a művészetet az idegek zsongításának szolgálatába, az izgalomhajszája is az izomember nyers erejéből teremt bálványt a maga kultuszának.

Mindez pénzen vásárolható meg és ezért a főkérdés az, hogy a modern termelésből fakadó anyagi bőségen hogyan történjek az osztzkodás. A kor a „szociális probléma” jegyében áll s az érdeklentétek harcos táborokba tömörítik a tömegeket. Itt aztán érvényesül a modern tudománynak egy másik vívmánya. Nemcsak a természet titkait tárta fel, hanem az emberi társas együttélés törvényszerűségeibe is betekintést adott. És ennek alapján kifejlődött a tömegirányítás technikája is. Egy gombnyomásra ugyanaz a gondolat, ugyanaz az indulat és

ugyanaz a szándék ébreszthető fel néhány millió emberben. A gépi termelés standardizált árucikkeket ont s akik azoknak mennél bővebb élvezetéért harcba akarnak szállni, maguk is standardizált lelkiületű emberekké kell, hogy váljanak. Így vihető keresztül a mennél egységesebb emberszervezés, – és ez a siker útja.

Ne folytassuk az elemzést. Az életből úgyis eléggé jól ismerjük a kép eredetijét: Egyugyanazon életforma – a „szekularizmus” – a londoni kereskedősegéd és a kairói hivatalnok, a kaliforniai ültetvényes és a kalkuttai újságíró, a svéd acélgyári munkás és a délafrikai villanyszerelő életében. Ugyanolyan mozdarábokban és boxmérkőzésekben találják élvezetüket szabad óráikban; ugyanolyan gazdasági rendszer versenyében loholnak; ugyanolyan újságokból és olcsó regényekből szívják szellemi táplálékukat. Egyugyanazon világáramlatban vannak mind és sodródnak egyre távolabb mindentől, ami az Isten komoly uralmát jelentette valaha az ő életükben, vagy apáikéban.

A keresztyénség elég harcot látott már életében, semhogy megdermedt rémülettel kellene néznie ezt az új félelmetes ellenséget, a „szekularizmust”. Nem is az a feladata, hogy öreges siránkozások között sóhajtozza vissza a „rég szép időköt”. Még csak nem is az a dolga, hogy felvont szemöldökű megbotránkozással nézze és közben kifakadó keserűséggel ostorozza a világnak ezt az általános elfordulását minden örökkévaló értéktől.

Ami veszedelem van benne, arra elmondhatja: „nebicula est, transibit”, – csak kicsiny felhő, amely el fog húzódni az égről hamarosan. Átmeneti kísérletezés az ember életében minden „szekularizmus”. A tékozló fiúnak vissza kell térnie az atyai házhoz. Ha néhány eddig kapott keserű lecke és kiábrándulás nem volt elég, hogy a modern világ megtérjen, vannak az Isten iskolájában még további tanulságok is. Előbb vagy utóbb kitűnik az emberre önmagára épített életrend sivársága, silánysága, öncélúságának üressége, mennél nagyszerűbb vívmányainak annál katasztrófálisabb átka. A fák nem nőnek az égig. És a Bábel tornyai sohasem épülnek meg.

De a visszatérés útját úgy fogja legjobban egyengetni a világ számára a keresztyénség, ha elismeri mindazt, ami jó és nyereség van a „szekularizmusban”, vagyis maga is felkarolja azt, ami abban csak eltorzultan jelenik meg, de magában véve – Isten ajándéka. A legfőbb teendő: megmutatni, hogy éppen azért, mert Isten ajándéka az új világnak minden igazi értéke, csak Istenben és Isten által válik igazán értékke. A modern ember előtt, fejlettsége mai színvonalán megnyílt minden új lehetőséget kihasználni és beépíteni a keresztyén életprogramba, „megkeresztelni” a Krisztus Lelkének keresztségével és megmutatni a világnak, hogy Isten népe nem egy-két évszázaddal a fejlődés karavánja mögött tud csak baktatni, hanem az élre tud kerülni: ez lesz a „szekularizmus” leküzdésének a módja.

Ezzel persze nem annyira feleletet adtunk, mint inkább kérdést vetettünk fel. De ha igaz az, hogy a keresztyénség világhelyzetét ma a „szekularizmus” határozza meg, akkor nyilvánvaló, hogy a felvetett kérdésre kell ereje legjavát fordítania, mert *ma ez az életkérdése*.

Vége